Türk Ocakları Genel Merkezi

Ankara Ticaret Odası

TÜRKİYE -AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

16-17 Mart 2001 tarihlerinde düzenlenmiş olan sempozyumun bildirileri, soruları ve cevapları

Yayına Hazırlayan: Mustafa KAHRAMANYOL

SEMPOZYUMUN DÜZENLEME KURULU

1- Prof.Dr.Bahaeddin YEDİYILDIZ	**: Başkan**
2- ilhan GÜLSÜN	**: Sekreter**
3- Yard.Doç.Dr. Yusuf SARINAY	**: Üye**
4- Berna TÜRKDOĞAN	**: Üye**
5- Şahin YAMAN	**: Üye**
6- Yücel HACALOĞLU	**: Üye**

Dizayn. *Basım* ***ANKARA OFSET-*** *Tel: 0.312 384 50 63-ANKARA*

KİTAP HAKKINDA

Türkiye Cumhuriyeti'ni bugünlerde en çok meşgul eden konulardan birisi Avrupa Birliği olsa gerektir. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile olan macerası, neredeyse yarım aşıra yakın bir zaman önce başlanmış olmasına rağmen, hem hâlen üye olunmuş değildir, hem de hâlen bu konudaki düşünce ve duygu karmaşası devam etmektedir; Türkiye'de Avrupa Birliği'ni doğru-dürüst tanıyan adam sayısı azdır ve dolayısıyla aydınlatıcı yayınlar da azdır; siyasetçilerimizin Avrupa'nın tarihi, kültürü ve kurumlan konusundaki muktesebatı üzülünecek seviyededir; Avrupa ile çıkarları çakışan çıkar kümelerimizin halk içindeki uzantıları ya yoktur veya çok kısadır.

Türkiye açısından çok Önemli olan, hatta hayatî önem taşıyan, bu konudaki düşüncelerin kamuya duyurulması ve Avrupa Birliği ile ilgili işlerin dümeninde bulunanlara bir işaret verilebilmesi amacı ile Türk Ocakları ve Ankara Ticaret Odası "Türkiye-AB İlişkileri" adı altında bir sempozyum düzenlemeye karar vermiştir.

Bu toplantının düzenlenmesinde ve başarıyla sonuçlandırılmasında Türk Ocakları Merkez Yönetim Kurulu Üyesi İlhan Gülsün'ün büyük rolü oldu. Düzenleme Kurulu'nun hazırladığı plân çerçevesinde, konuşmacılarla gerekli irtibatların kurulmasını, hazırlıkların yapılmasını ve toplantının muntazam şekilde yapılmasını sağlayan İlhan Gülsün'e Ankara Ticaret Odası çalışanları ve özellikle Atilla Sanal yardımcı oldular.

Sempozyuma davet edilen bilim adamlarımızın ve uzmanlarımızın gönülden katılımı burada şükranla anılmağa değerdir. Ankara Ticaret Odası'nın toplantı odasında icra edilen sempozyuma kalabalık bir dinleyici topluluğunun katılmış olması ise konunun kamuoyundaki önemine izafe edilebilir.

Daha sonra, sempozyumdaki bildiri ve tartışmaların kalıcı bir eser hâline dönüştürülmesi için bunların bir kitap hâline getirilmesine karar verilmiştir. Bu amaçla, olay sırasında tutulmuş olan teyp kayıtlan çözülmüş ve bir metin hâline dönüştürülmüştür. Bundan sonra, bildiri sunan herkese, konuşmasının çözülmüş metni gönderilmiş ve belirli bir süre içerisinde ya

düzeltilmiş metnini veya aynı konu üzerinde yazılmış daha geniş bir metin göndermesi istirham edilmiştir. Konuşma metinlerini düzeltme veya yeni bir metin hazırlama imkânını bulamamış veya kendilerinden cevap alınamamış olan değerli sunucuların konuşma metinleri tarafımdan yazı diline dönüştürülmüş ve fakat anlam ve içeriğinin hiç bir suretle zedelenmemesine azamî gayret gösterilmiştir. Yine de, kusur varsa, bağışlanacağımı umuyorum. Sorular ve cevaplar bölümü de aynı anlayış içinde düzeltilmiştir. Bu düzeltme ve düzenlemelerin yapılmasında Ankara Ticaret Odası Meclis Başkanlığı sekreteri Hatice Doğan'ın emek ve katkısını özellikle belirtmek isterim. Sayın Doğan, verilmiş olan hazır metinlerdeki harf ve noktalama işaretlerini bile büyük bir sabırla düzeltme lûtfunda bulunmuşlardır.

Bu kitabın Türkiye'ye yararlı ve hayırlı olmasını diliyorum.

Mustafa **Kahramanyol**
Yayına Hazırlayan

İÇİNDEKİLER

PROTOKOL KONUŞMALARI

BİRİNCİ OTURUM
"Avrupa Birliği'nin Bugünü ve Geleceği"

VI- BEŞİNCİ OTURUM
"Avrupa Birliği'nin İlkeleri ve Türkiye"

VII- ALTINCI OTURUM
"Avrupa Birliği'nin İlkeleri ve Türkiye"

VIII- YEDİNCİ OTURUM
"Avrupa Birliği"nin İlkeleri ve Türkiye"

IX- SEKİZİNCİ OTURUM
"Türkiye'nin Seçenekleri ve Alternatif Politikalar"

PROTOKOL KONUŞMALARI

Ankara Ticaret Odası Yönetim
Yönetim Kurulu Başkanı
: Türk Ocakları Genel Başkanı
Ankara Ticaret Odası Meclis
Başkanı

: Avrupa Birliği Komisyonu
Türkiye Temsilcisi-Büyükelçi
4- Doc.Dr.Kürşat ESER - : Aksaray Milletvekili, TBMM
Türkiye-Avrupa Birliği

Karma Komisyonu Eşbaşkanı

5- Prof.Dr.Hüsnü Yusuf GÖKALP : Tarım ve Köyişleri Bakanı

l- Sinan AYGÜN -

2- Nuri GÜRGÜR -

3- Karen FOGG

SİNAN AYGÜN
Ankara Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanı

Değerli bakanlarımız, sayın büyükelçi, değerli misafirlerimiz, basınımızın ve televizyonlarımızın saygıdeğer temsilcileri; Ankara Ticaret Odası ve Türk Ocakları Genel Merkezi tarafından tertip edilen "Türkiye - Avrupa Birliği İlişkileri" konulu sempozyuma hoşgeldiniz.

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile yaklaşık kırk yıldır devam eden ilişkisi ilk kez Helsinki Zirvesi ile yeni bir boyuta taşınmıştır. Avrupa Birliği, bugüne kadar şekilde nikâh kıymaktan kaçındığı Türkiye ile söz kesmiştir. Gerek Avrupa Birliği'nin, gerekse Türkiye'nin aynı evi paylaşma konusundaki tereddütleri, kimi zaman karşılıklı, kimi zamansa tek taraflı hatalar ve yaklaşımlar neticesi, ilişkinin istenilen raya oturtulamamasında en büyük engeli teşkil etmiştir.

Ankara Antlaşması ile birliğe tam üye olma hakkı tanınan Türkiye'ye, tam üyelik yolunda yeterli siyasî iradeyi gösterememesi ve nihayet entegrasyonun birtakım siyasî şartlara bağlanması, sorunların temelini oluşturmuştur. Avrupa, uzun süre Türkiye'yi ne yanına yaklaştırmış ne uzak l aştırmış, ülkemiz ise bu konuda çok fazla çaba içerisinde olmamıştır.

Bu arada değinmeden geçemeyeceğim bir konu ise şudur: Avrupa Birliği, ülkemiz demokrasisinin yeterince gelişmediği, insan haklarına önem verilmediği ve nihayet ekonomik sorunların çözülemediği konularında haklı gibi görülse de, zamanında bizden çok daha kötü konumdaki ülkeleri tam üye yapma hususunda en ufak bir tereddüt geçilmemiştir. Yunanistan ve İspanya buna en iyi örnektir. Ayrıca tam üyelik görüşmelerinin başlatıldığı ülkelerde de durum pek farklı değildir. Öyleyse, tam üyelik hakkı anlaşma ile garanti altına alınmış Türkiye'ye aynı anlayışın gösterilmesini beklemek son derece doğaldır. Fakat ne yazık ki, Avrupa Birliği kısa zaman öncesine kadar bu konuda somut bir yaklaşım sergilemekten ısrarla kaçınmıştır. Bu kaçınmayı, salt Yunanistan faktörüne bağlamak yanlış olur. Asıl gerçek, Avrupa Birliği'nin kendi beyninde Türkiye'yi tam üye olarak görme konusunda yaşadığı çelişkiler, Yunanistan örtüsü ile kapatılmaya çalışılmıştır.

Peki ne olmuştur da, Avrupa Birliği niyet değiştirmiştir. Bunu, Türkiye'nin vazgeçilmez gücünde aramak gerekir. Türkiye, jeopolitik

konumunun yanı sıra, bölgenin yükselen yıldızı olması, Türk Cumhuriyetleri ile olan kültür bağlan ve nihayet Dünya'nın en büyük onaltıncı ekonomisi olması yüzünden vazgeçilemez bir ülke durumundadır. Avrupa Birliği ile ilişkilerin yeniden ısınmasında, yukarıda bahsettiğimiz konuların Avrupa tarafından daha iyi değerlendirilmesinin etkisi büyüktür.

Kabul etmek gerekir ki, ihtiyacı olduğu dönemlerde Türkiye, Avrupa Birliği'ni yeterince yanında görememiştir. Özellikle Türk ekonomisinin önemli bir kriz yaşadığı şu dönemde dahi siyasî ve malî destek konusunda somut gelişmeler yoktur. Ülkemizde yaşanan siyasal ve sosyal sorunlara son derece duyarlı olduğu gözlenen birliğin, aynı hassasiyeti ekonomik ve malî konularda da göstermesi gerekir. Avrupa Birliği'nin katma protokolden ve gümrük birliği anlaşmasından kaynaklanan mükellefiyetlerini bile yerine getirmekten ısrarla kaçınması ve bu tavrını Yunanistan'ın tutumuyla izaha çalışması, izahı mümkün olmayan bir durumdur. Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin desteğine en fazla ihtiyaç hissettiği bir dönemde, Fransa'nın iç politik hesaplar yüzünden, sözde Ermeni soykırımını tanımış olması, dostane ilişkilere ve ciddî devlet kisvesine yakışır bir davranış değildir. Haksız bir şekilde Türkiye'yi yargılamaya ve cezalandırmaya kalkanların, önce kendi geçmişlerine bakmaları gerekir. Avrupa Birliği, birçok konuda uyguladığı standarttan vazgeçmelidir.

Değerli misafirlerimiz, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği için ekonomik ve sosyal birtakım kriterleri yerine getirmesi kadar, siyasî alanda da yapacağı çok şeyler vardır. Unutmayalım ki, başta komşumuz Yunanistan ile olmak üzere, çeşitli dış sorunlarımız olanca ağırlığıyla omzumuzda durmaktadır. Kıbrıs meselesi hukukî ve âdil bir şekilde mutlaka halledilmelidir. Ayrıca, Türkiye aleyhtarı akımların Avrupa'da giderek daha fazla taraftar bulduğu ve yine Birliğe yön veren kimi ülkelerin bazen gizlice, bazen de alenî olarak verdikleri aleyhte mesajlar, tam üyeliğe giden yolun salt birtakım kriterlere ulaşmakla aşılamayacağım göstermektedir. Konunun topyekûn sahiplenilmesi ve sivil toplum kuruluşları ile birlikte yoğun bir çaba gösterilmesi şarttır. Avrupa Birliği'ne tam üyelik konusunda sivil toplum örgütlerinin daha fazla inisiyatif almalarını sağlayacak ortam ne yazık ki sağlanabilmiş değildir. Türkiye kendi sivil toplum örgütlerinin uluslar arası kuruluşlarda varlık göstermesine pek fazla önayak olamıyor, bir şeyler yapmak için çırpınanlara da destek vermiyor. Oysa, çağdaş demokratik düzen içerisinde sivil toplum örgütlerinin varlığı ve etkileri giderek önem kazanmaktadır.

Değerli misafirler, Hükümetin Öncelik vereceği konulara gelince, ilk etapta ekonomik sorunların aşılması şarttır. Sonra, siyasî ve sosyal alanlarda yapılacak işler var. Anayasa ve kanunlarda acilen düzenlemeler yapılarak olası eleştirilere bir an önce son verilmeli, Avrupa Birliği müktesebatına uyum sağlanmalıdır. Sadece iyi niyet yetmiyor; kalıcı adımlar vakit geçirilmeden atılmalıdır. Bunları, sadece Avrupa Birliği istiyor diye değil, kendi insanımıza karşı olan saygımızı gösterme açısından da gerçekleştirmemiz gerekiyor. Türkiye, Avrupa Birliği ile imzaladığı Ankara Antlaşması'ndan bu yana belirli konularda sürekli eleştiriliyor; ama, ufak tefek birkaç adım dışında nedense gerekli düzenlemeler bir türlü yapılmıyor.

Türkiye, Avrupa Birliği ile özellikle ekonomik yönden yoğun ilişkiler içerisindedir. Ülkemize gelen yabancı sermayenin üçte ikisinin Avrupa Birliği ülkelerinden olduğu unutulmamalıdır. Ayrıca, Almanya ağırlıklı olmak üzere, bölgede toplam elli binin üzerinde Türk müteşebbisinin faaliyet gösterdiği gerçeği de göz ardı edilmemelidir. Avrupa Birliği'nin ihracatında Türkiye'nin payı sadece yüzde bir'ler seviyesinde kalırken, Türkiye'nin dış ticaretinde bölgenin ağırlığı yüzde elli'ler üzerindedir. Bütün bu ekonomik gerçekler yanında Türkiye, Avrupa Birliği ile ilişkilerde de, eşit ve adil çözüm yollarını zorlamalıdır. Türkiye, Avrupa Birliği'ne üye olmak pahasına, millî hassasiyetleri olan konuları pazarlık konusu yapmamalıdır. Ekonomik ve politik işbirliği, ancak Türkiye'nin asırlarca bölgede uyguladığı uzlaşmacı ve barışçı metotların dikkate alınmasıyla daha sağlam zeminlere oturtulabilecektir. Bu duygu ve düşüncelerle, düzenlenen sempozyumun gerçeklerin ortaya çıkarılmasına önemli katkılar sağlayacağına olan inancımı vurgularken, hepinize en içten saygılarımı sunuyorum.

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ SEMPOZYUMUNUN AÇIŞ KONUŞMASI

Nuri GÜRGÜR
Ankara Ticaret Odası Meclis Başkanı
Türk Ocakları Genel Başkanı

Sayın bakanlarım, sayın büyükelçi, değerli ilim ve fikir adamları, aziz misafirlerimiz, basının ve televizyonların sayın temsilcileri, Türk Ocakları Genel Merkezi ile Ankara Ticaret Odası'nın birlikte düzenledikleri Türkiye-AB ilişkileri konulu sempozyuma hoş geldiniz diyor, sizleri saygıyla selâmlıyorum.

Türkiye'nin o zaman ki adıyla AET'ye katılabilmek maksadıyla ilk müracaatını 1959 yılında yaptığı düşünülürse, Türkiye-AB ilişkilerinin kırkiki yıllık bir geçmişinin bulunduğu görülür. Başka bir ifadeyle Türkiye'nin AB'nin en kıdemli aday ülkesi olduğunu söyliyebiliriz.

İnişli çıkışlı bir grafik çizen ve zaman zaman kopma noktasına gelen, taraflarca iki defa dondurulan ilişkiler, 1999 yılının Aralık ayında Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığının ilanıyla yeni bir sürece girdi.

Aradan geçen 14 aylık sürede, AB'nin katılım ortaklığı belgesini açıklayıp, buna ilişkin çerçeve yönetmeliğini onaylamasından sonra, Türkiye'nin kendi **"Millî Programı"** m sunmasıyla birlikte bu süreç resmen işlerlik kazanmış olacak. Ancak bu gelişmelerin adaylık görüşmelerinin başlamasını ne ölçüde etkileyeceğini kestirmek mümkün değildir.

Bu hususta tahminler yaparken Helsinki Zirvesi'nden itibaren meydana gelen gelişmeleri dikkate almak gerekir.

Herşeyden önce Helsinki Zirvesi'yle birlikte AB'nin yeni adayları belirleme prosedüründe köklü değişmeler meydana geldi. Bunun sonucu olarak adaylığa kabul kararı tek taraflı olarak AB kurullarının yetki ve insiyatifine verilmiş bulunuyor. Kriterlerin kapsamlı şekilde yerine getirilmiş olması bile AB'nin kendi iç dengelerini ve sosyal, politik ve

ekonomik hesaplarım ön planda tutarak ret karan vermesine ya da adaylık sürecini uzatmasına engel teşkil etmiyor.

Nis toplantısında Türkiye'ye 2010 yılına kadar üyelik persfektifının verilmemiş bulunması bu hususta hayale kapılmamamız gerektiğini ortaya koymaktadır. Karşılıklı olarak bütün şartlar elverişli şekilde gelişse bile üyelik görüşmelerinin muhtemelen on yıl belki de yirmi yıldan önce başlamayacağını bilmeliyiz.

Bunların yanısıra son üç ay içerisinde yaşanılan iki ağır kriz Türk ekonomisindeki bunalımı ve yapısal problemleri çok daha ağırlaştırdı. Ekonomik kriterlerin büyük önem taşıdığı bir yapılanmaya içinde bulunduğumuz şartlarla girebileceğimizi düşünmek kendimizi gülünç duruma sokar.

Ekonomik istikrarın sağlanması, enflasyonun makul bir düzeye indirilmesi, üretim ve ihracatın geliştirilmesinde sağlayacağımız başarı AB nezdinde saygın bir muhatap sayılmamızın, ciddiye alınmamızın temel şartıdır.

Avrupa Birliği ile ilişkilerimizin kırk yıllık bir geçmişi bulunmasına rağmen kamuoyumuzun bu konuda açık ve sağlıklı bilgilere sahip olduğu söylenemez. Hatta Avrupalı yetkili yöneticilerin ve politikacıların zaman zaman hakkımızda ifade ettikleri olumsuz görüşlerin, suçlayıcı düşüncelerin bütün çıplaklığıyla kamu oyumuza intikalini mahzurlu sayan, bunun Avrupa'dan tamamen kopmamıza yol açacağından endişe duyan entellektüel grupların varlığı, bunların medyamızdaki etkileri konunun bütün boyutlarıyla gündeme getirilmesini önleyen önemli bir faktördür. Böylece kırk yıldan beri müzminleşen ilişkiler sürecinde meseleye alacakaranlıkta bakmaktan bir türlü kurtulamayan, el yordamıyla yol aranılan ülkemizde pek çok önemli hususun örtülü kalması, ciddi enformasyon eksikliği doğal bir sonuç olmaktadır.

Türkiye'nin bu konudaki temel yanlışlarından birisi de, meseleye ak ve kara gibi ikili bir tercih kıskacından bakmakta kendisini bir türlü kurtaramamış olmasıdır. Oysa ulus ötesi, supranasyonal bir bütünleşme denemesi olan Avrupa Birliği, sonuç itibariyle siyasal ve ekonomik bir oluşumdur. Bu sebeple olaya metafizik yakıştırmalar yapmak, soyut yorumlar aramak yerine, politik çerçevede çok yönlü olarak bakmaya

çalışmak, nesnel değerlendirmelerle yaklaşmak daha gerçekçi bir yaklaşım olur.

Avrupa Birliği'nin eleştirilmesinden, irdelenmesinden kimse endişe duymamalıdır. Zira ya AB yahut üçüncü dünya ve Baas Rejimi şeklindeki tercihlerle başbaşa olduğumuzu öne sürmek, Türkiye'nin manevra alanlarını kısıtlar, pazarlık gücünü elinden alır, emirvakilerle karşı karşıya bırakır; böylelikle sağlıklı millî politikaların üretilmesi, millî çıkarların korunması imkânsız hâle gelir.

Uzun müzakerelere, mücadelelere ve pazarlıklara dayalı bir politik ve ekonomik entegrasyon anlamına gelen AB ile elbette görüşülecek, çetin pazarlıklar yapılacaktır.Türkiye dış ilişkilerinde yeterîi araştırmayı, incelemeyi yapmadan acele verilmiş kararlarında her seferinde büyük zararlarla karşı karşıya kalmıştır. Bunun somut örneklerinden biri 1995 Gümrük Birliği belgesidir. Ancak tam üyelerin üstlenebileceği yükümlülükleri ülkemize mal eden bu anlaşmanın, beş yıllık uygulanmasının ekonomik, mali ve ticari bilançosunun bile tam olarak yapılabildiği söylenemez.

AB konusuna eleştirel yaklaşım, kesinlikle Avrupa'dan kopma şeklinde değerlendirilmemelidir. Türkiye yüzyıllardan beri Avrupa ile içiçedir. Özellikle son yarım yüzyılda bu ilişkiler büyük yoğunluk kazandı. Soğuk savaş süresince NATO bünyesinde oluşturulan ittifakın askeri yakınlaşmaların ötesinde anlamlar taşıdığını kimse görmezlikten gelemez. Halen topraklarımızın bir bölümü ile coğrafi çerçevede zaten Avrupalıyız. Ticaretimizin % 54'ünü AB üyesi ülkelerle yapıyoruz. Buna aday ülkeleri de kattığımızda oran % 77 yi bulmaktadır. Avrupa'da yaşayan, çalışan üç milyondan fazla insanımız var. Binlerce öğrencimiz burada öğrenimlerini sürdürüyor. Heryıl yüzbinlerce turist karşılıklı olarak gidip geliyor. Avrupa ile ilişkilerimizin bu anlamda alternatifi yoktur.

Türkiye'nin Türk Dünyası ile, İslâm ülkeleri ile ve bölgesel çerçevede Kafkasya ve Balkanlar'da geliştirmek mecburiyetinde olduğu politikalar, tarihimizden, kültürümüzden ve coğrafî konumumuzdan kaynaklanan nedenlerle güçlendirilmesi, yoğunlaştırılması zorunlu olan ilişkiler, genel anlamda Avrupa ile, özel olarak AB ile münasebetlerimizde alternatif olarak algılanamaz.

Türkiye'de bazı çevrelerin AB ile ilişkilerimizi 200 yıllık modernleşme ve çağdaşlama çabalarımızla bütünleştirmeleri, bu görüşün doğal sonucu olarak Türkiye'yi ne pahasına olursa olsun, neye mâl olursa olsun Avrupa Birliği'ne girme mecburiyetinde görmeleri vahim bir değerlendirme hatasıdır. Bu bakış tarzının benimsenmesi halinde, Avrupa'dan siyasi ve ekonomik konularda sık sık maruz kalınan olumsuz tavırlara ve ülke çıkarlarıyla bağdaşmayan taleplere karşı direncimiz peşinen kırılmış olur.

Türkiye-AB ilişkileri hangi aşamada olursa olsun tarafların kendilerini tanımalarına, durumlarını tesbite vesile olması açısından önemli yararlan olduğunu vurgu l amaliyiz.

Bir kere Türkiye kendini AB aynasında görmek suretiyle, kıyaslamalar yapmak, eksiklerini, yanlışlarım tesbit imkânım buluyor. Kopenhang Kriterleri olarak ifade edilen AB standartlarına uygun sosyal, siyasal, ekonomik ve hukuki bir yapının oluşturulması ihtiyacı AB üyeliği meselesinin ötesinden, gelişmiş medeni bir toplum olmanın gereğidir. İnsanımızı Avrupalıların refah seviyesine ve yaşama şartlarına kavuşturmak, milli gelirimizi bugünkünün birkaç katına çıkarmak, gelir dağılımım adil şekilde düzenlemek, başta sağlık, eğitim, çevre gibi hizmetler olmak üzere günlük yaşayışımızda AB standartlarının sağlanması tartışmasız temel amaçlanmızdır.

Hukukun üstünlüğüne dayalı, insan haklarına saygılı, demokratik normların eksiksiz şekilde uygulandığı, çoğulcu demokrasinin gereği olan bütün kurumların işlerliğinin sağlandığı sosyal, siyasal ve hukuki ortam sırf Avrupa Birliği'ne kabul edilebilmemiz amacıyla değil, esas itibariyle çağdaş medeniyet seviyesine ulaşma idealimizin kapsamında bulunan başlıca esaslardır.

Türkiye AB üyeliği söz konusu olsa da olmasa da bunlann bütünüyle gerçekleştirilmesinin gerekli olduğunun bilincindedir. Bu hususlarda kimsenin dayatmasına, zorlamasına ve ders vermesine ihtiyacımız yoktur.

Türkiye'nin adaylığı Avrupa içinde **"bir ayna işlevi"** görmektedir. Kendini kültür ve medeniyetin en ileri merhalesi olarak gören, moderniteyi Avrupa ile bütünleştiren, insan hakları, demokrasi ve hukuk devleti gibi bütün evrensel değerlerin taşıyıcılığını yaptığına inanan Avrupa'nın bir

başka yüzü bu aynada ortaya çıkıyor. Avrupa'nın bu yüzünde başka kültür ve inançlara karşı hoşgörü, müsamaha ve hüsnükabul söz konusu değil; tam tersine kendi kültür köklerinden gelmeyenler, farklı kimlik taşıyanlar **"öteki"** dir, yabancıdır; hatta kendi kültürüne karşı tehdit oluşturan **"hasım"** dır. AB bunlar için Lüksemburg **Başbakanı'nın** ifadesiyle, Avrupa'nın tarih ve kültürünün buluşma alanıdır.

Bu görüntü Türkiye'nin adaylığına karşı çıkan birçok Avrupalı yönetici ve politikacıların ifadelerinde açıkça ortaya konmaktadır. Daha çok Hristiyan Demokrat ve muhafazakar Avrupalı'da göze çarpan bu katı ve bağnaz tavırlar, bazen farklı görüştekiler tarafından da paylaşılmaktadır.

Meselâ iki ayrı siyasi zihniyeti temsil eden ve her ilcisi de uzun süre Almanya'nın başbakanı sıfatıyla yönetimi ellerinde bulunduran Helmut Kol ile Helmut Şmit, Türkiye'nin İslami ve millî kimliği sebebiyle Avrupa Birliği'ne asla üye olmaması gerektiğinde birleşmektedirler.

Keza Avrupa Hristiyan Demokrat Partiler Başkanı Hollanda'h Van Velgen **"Türkiye'nin Avrupa'da yeri yoktur; çünkü Avrupa'nın kültürel ve insanî değerlerine sahip değildir"** diyerek bu görüşe 'katılmaktadır. Jak Dölor'dan Bruno Menyet'e kadar bu görüştekilerin çok uzun bir zincir teşkil ettiklerini görüyoruz.

Fransız sağının etkili isimlerinden eski Cumhurbaşkanı Valeri Jiskar Desten **"Türkiye'ye gerçek durum söylenmiyor. Türkiye'nin adaylığını kabul edelim diyenlerin gerçek eğilimi, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne asla üye olamıyacağı yönünde onların Türkiye ile ilişkilerini başından beri dürüstlük ve vakar içinde sürdürmediklerini görüyorum"** derken aslında ideolojik Avrupa'nın sözcülüğünü yapıyor.

Türkiye, AB ile münasebetlerini geliştirmeye çalışırken bu tavır ve zihniyeti bilmek, değerlendirmek ve gözardı etmemek mecburiyetindedir. Kültürel şuur altından ve tarihin izlerinden bir türlü sıynlamayan, bencil hesaplarla, ırkçılık sınırlarına dayalı önyargılarla ortaya çıkan tavırlara karşı gereken tepkilerin verilmesi, Avrupa'nın bu yüzünü bilmek ve tanımakla mümkündür. Bu zihniyeti taşıyanlar AB üyeliği konusunu amaçladıkları siyasal yaptırımlar için üzerimizde bir baskı ve hatta şantaj silahı şeklinde kullanmaktan çekinmiyorlar.

Avrupa'nın kötü yüzünün varlığı, liberal insanî değerlerin ve gelişmiş ekonominin sahibi, demokratik ve hukukî kurallara saygılı diğer Avrupa ile ilişkilerimizin sürdürülmesine, geliştirilip güçlendirilmesine asla engel olmamalıdır.

Ancak bu ilişkilerin geliştirilmesinde Avrupa'lı dostlarımıza ve özellikle AB yetkililerine önemli sorumluluklar düştüğünü vurgulamalıyız.

Herşeyden önce Türkiye ve Türk'ler hakkında olumsuz düşünceler taşıyan ve bunlan her platformda dile getiren Avrupa'lı politikacıların, bu **tutumlarının** AB'nin resmi ve geçerli politikası olmadığına Türk kamuoyunun inandırılması gerçeğinin göz ardı edilmemesi gerekir. Türkler'! Avrupa'nın **"zencileri"** konumunda gören bir zihniyetle uzlaşmak ve bütünleşmeye çalışmak hayal olur.

Türkiye kendi kültür yapısının ve tarihi çizgisinin dışında oluşturulan **"supranasyonal"** bir yapının içinde yer alma niyetiyle hareket ederken, muhataplarınca gerekli saygı, ilgi, anlayış ve yakınlığı görmezse, tam tersine bu farklılıklara vurgu yapılarak itilmeye çalışılırsa güvensizlik ortamının doğması kaçınılmaz olur.

Şu anda ekonomik, hukuki ve sosyal alanlarda AB standartlarının gerisinde kalınan bütün konuların makul bir vadede aşılması imkansız değildir. Ancak Türkiye'nin jeopolitik, kültürel ve tarihi yapısından kaynaklanan özelliklerini sosyolojik bir olgu olarak kabul etmek yerine, Türkiye'ye yeni problemler çıkarmak yahut mevcutları ağırlaştırmak yönünde provake etmek, her toplumda bulunabilen kültürel grupları, folklorik ayrılıkları mikro milliyetçilikler ihdas edecek şekilde teşvik etmek masumane bir tutum sayılamaz.

AB Türkiye hakkındaki gerçek niyetinin ne olduğunu, Türkler'i Birlik bünyesinde görme iradesi taşıyıp taşımadığını, Katılım Ortaklığı Belgesi çerçevesindeki beklentilerine cevap aramadan evvel net şekilde ortaya koymak, mevcudiyeti bir realite olan **"güven bunalımını"** aşmak mecburiyetindedir.

Türkiye AB ilişkileri hangi aşamada olursa olsun bulunduğumuz yüzyılda en önemli politik gündem konularımızdan birini teşkil edecektir. Bu itibarla Avrupa Birliği'ni her açıdan incelemek, araştırmak ve yorumlamak Türk aydınının öncelikli meşgalelerinden biridir.

Birer sivil toplum kuruluşu olarak Türk Ocakları ile Ankara Ticaret Odası bu açıdan önemli bir görevi yerine getirmenin bilinci içerisinde bu toplantıyı düzenlemişlerdir. Sempozyuma değerli tebliğleri ile katılan bilim adamlarımızın, seçkin aydınlarımızın burada ortaya koyacakları görüşlerin, konuya açıklık getirmek bakımından çok yararlı olacağına inanıyoruz. Davetimize icabet ederek katıldıktan için kendilerine yürekten şükranlarımızı sunuyoruz.

Teşriflerinizden ötürü sizlere teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum.

KAREN FOG
Avrupa Birliği Komisyonu Türkiye Temsilcisi-Büyükelçi

Sayın başkan, öncelikle bu seçkin topluluğun önünde çok ilgi çekici bir sempozyumun çerçevesi içinde size hitap etmek üzere beni davet etmiş olduğunuz için teşekkür ederim. Size Türkçe hitap edemediğim için gerçekten üzgünüm; çünkü, karşılıklı iletişim için dil çok önemli bir faktördür. Türkiye'nin Avrupa'daki geleceği için düzenlenmiş olan bu çok ilgi çekici tartışmayı düzenledikleri için, her iki düzenleyici kurumu tebrik ederim. Düzenlemiş olduğunuz bu çalışma türü, hem Avrupa Birliği'nin tanımlanması hem de Türkiye'nin menfaatlarmın belirlenmesi açısından çok önemli ve temel teşkil eden bir çalışma olabilir.

Avrupa Birliği'ni anlama konusunda ben bir iki tane temel noktaya değinmek istiyorum. Türkiye'de daima ve özellikle altını çizmek istediğim, vurgulamak istediğim bir konu vardır; o da şudur: Avrupa, tamamen bütünleşmek, birleşmek üzeredir. Avrupa, dağılmak sürecinde olan bir yer değildir. Avrupa Birliği, barış ve refah çerçevesi içerisinde ülkeleri bir araya getiren, görülebilmiş en heyecanlı bir projedir. Türkiye'nin bütünlüğünü, birliğini zedeleyici istikamette hareket etmek, Avrupa Birliği'nin temellerini teşkil eden her şeye karşı olmak anlamında anlaşılmalıdır.

Benim ikinci olarak belirtmek istediğim nokta, Avrupa Birliği'nin gelişmekte ve evolüsyona uğramakta olduğudur. Bu birlik, kırk sene önceki birlik değildir artık. Kırk sene önce bu birlik, aşağı yukarı, sadece ekonomik bir bütünlük idi. Halbuki bugün bu birlik, daha ziyade ve esas olarak siyasî bütünleşmeye yönelmiştir.

Kırk yıl önce işler sadece müşterek ticaret çerçevesi içerisinde odaklanıyordu; halbuki bugün, tek bir para çerçevesinde oluşan ve çok ince ayarları yapılabilecek bir ticari ortamın oluşması için çalışılmaktadır. Bu zaman zarfında, kendi ekonomisini yürütmek üzere çok katı ve teferruatlı kurallar ortaya konulmuştur.

Kırk yıl önce bu birlik, iş, ticaret ve işçi konularına odaklanmış idi; halbuki bugün bu birlik, esas olarak vatandaşların, insanların haklan üzerine odaklanmıştır. Bu birlik, demokrasinin müşterek değerlerini korurken, desteklerken, aynı zamanda vatandaşların farklılıklarının korunması hususunda da gayret göstermektedir.

Birliğin dış ilişkileri, kırk yıl önce, aşağı yukarı, ticaret ve yardımdan ibaret idi; halbuki bugün bu birlik, Dünya sahnesindeki bir siyaset oyuncusu olarak çatışmaların önlenmesi ve barışın sağlanması konusuna odaklanmıştır.

Dünya sahnesindeki bir siyaset oyuncusu olarak bu işleri yalnız başına değil, Birleşmiş Milletler, NATO ve diğer kuruluşlarla işbirliği içinde yapmak amacımızdır.

Bu tartışmada, Türkiye gibi dalgalanmalar içerisinde olan bir ülkede mit haline gelmiş bazı konulan meydana çıkarabileceğinizi umuyorum. Ben aynı zamanda umut ediyorum ki, Avrupa Birliği dahilinde meydana gelmiş olan bazı olaylara fazlasıyla olumsuz y ak l aşılmayacaktır. Ben burada Avrupa Birliği konusundaki mitlerin tamamını dile getirebileceğimi sanmıyorum, fakat bir tanesini zikretmeyi uygun buluyorum. Bu da, Nis'de hükümetler arasındaki konferansta ulaşılan sonuçlarla ilgilidir. Niş toplantısındaki sonuçların Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girişini yavaşlatacak hiçbir anlam taşımadığı hususunu kabul etmenizi rica ediyorum. Türkiye'yle müzakerelerin başlaması hususunda bir tarih sınırlaması yoktur. Müzakereler, Türkiye'nin siyasî kriterler üzerinde yeterli bir çalışma göstermiş olması ânından itibaren başlatılabilir.

Sizin ayrıca şunu da bilmenizi istirham ediyorum: müzakerelerin başlatılması için hiçbir öngörüş kesin olmayabilir. Bilinmesi icap eden bir şey daha vardır: müzakerelerin başlamasıyla ilgili usûl, müzakerelerin bitirilmesiyle ilgili olan usûlden çok farklıdır. Ben, buradaki tartışmanın, Türkiye'nin önceliklerini ve menfaatlarını tespit hususunda yardımcı olmasını diliyorum. Bu tavır ve nokta sadece sizler için değil, Avrupa Birliği olarak bizim için de çok önemlidir. Modernizasyon ve reformlar konusundaki faaliyetin ne kadar çabuk ve nasıl olması gerektiği hususu Türkiye Hükümeti'ne aittir ve netice itibariyle bu da, hükümetin nihaî şeklini vermekte olduğu millî programla ilgilidir. Dolayısıyla biz, hükümetin başlatmak istediği faaliyetin ne olduğunu görmeye çok teşniyiz. Netice itibariyle, devam etmek için elbette ki tartışmak lâzım, fakat günümüz ve zamanımız çok hızlı bir faaliyeti icap ettirmektedir.

Gerçekten, görüldüğü kadarıyla faaliyet, millî programın ortaya çıkarılmasından önce de başlamış bulunmaktadır. Biz Avrupa Komisyonu olarak, bu programı uzaktan bir türlü etkilemeye çalışıyoruz. Biz meselâ, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin enerji konusunda takındığı tavrı şükranla

karşılıyoruz. Bu iki balamdan çok önemlidir. Birincisi, serbest enerji pazarının oluşturulması konusunda önemlidir. İkincisi, Avrupa Birliği'ndeki enerjiyle ilgili kural ve kanunların Türkiye'ye uyarlanması açısından önemlidir. Maliye Bakanı'nın ve Çalışma Bakanf nin beyanatına dayanarak söyleyebilirim ki, hükümet alımlarının ve ihalelerin düzenlenmesi hususuyla ilgili yapılacak işlerden ötürü biz de ayrıca memnuniyet duyuyoruz. Avrupa Birliği'nin kanunî düzenlemeleri ve Avrupa Birliği'nde mevcut olan pazar anlayışı itibariyle hükümet ihalelerindeki şeffaflığın artırılması çok önemlidir. Elbette bu girişim, bu yeni kanunlar, Avrupa Birliği'nden ziyade Türkiye'nin kendisinin modernizasyonu ve gelişmesi için daha önemlidir. Biz, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde cereyan etmekte olan Medenî Kanun tartışmalarını da ilgiyle takip ediyoruz. Avrupa Birliği açısından kadın - erkek eşitliği fevkalâde önemli bir konudur ve biz umuyoruz ki, Türkiye bu hususta mevcut olan ayrımcılığı ortadan kaldıracaktır.

Şunu söyleyerek bitirmek istiyorum: Türkiye'de yaşanmakta olan derin ekonomik bunalımdan biz çok etkileniyoruz, bundan çok haberdarız. Makro ekonomik düzenlemelerin ve bu konudaki başarının millî programda mevcut olan veyahut da mevcut olması düşünülen birçok modernizasyon ve yeniliğin ana şartı, makro ekonomik istikrardır.
Umuyorum ki, Türkiye'de siz bir arada, biz de Avrupa Birliği'nde bir arada, Türkiye'nin Avrupa'ya kabulü hususunda beraber çalışabiliriz. Biz, ancak ve ancak, elimizde mevcut olan imkân ve âletleri kullanabiliriz, mevcut olmayan bütçeleri ve imkânları icat edemeyiz.

Ben burada Avrupa Komisyonu adına konuşuyorum. Elbette ki, Avrupa Birliği'ni teşkil eden her bir devletin de, Avrupa Birliği'nin tutumu konusunda ayrı ayrı etkisi vardır; bunu da böyle anlamak lâzımdır. Biz, Türkiye'nin kabul süreci konusunda yardımcı olmayı istiyoruz ve bu konunun olumlu geçmesini umut ediyoruz, ama hep beraber. Biz, şüphesiz ki, sizin tartışmalarınıza katkıda bulunacağız; fakat, daha önemlisi, biz, sizin faaliyetinizi görmek ve desteklemek istiyoruz ve ben bu toplantıya basanlar diliyorum.

Doç. Dr. KÜRŞAT ESER
Aksaray Milletvekili ve TBMM - Türkiye Avrupa Birliği Karma Komisyonu Eşbaşkanı

Sayın bakanım, sayın milletvekillerini, Türk Ocağımızın ve Ankara Ticaret Odamız'ın değerli temsilcileri, değerli hocalarım, değerli bürokratlar, basınımızın değerli temsilcileri hepinizi saygıyla selâmlıyorum. Böyle bir konuyu gündeme getirdikleri için, her iki kurumumuza da candan teşekkürlerimi bildiriyorum.

TBMM Türkiye-Avrupa Birliği Karma Komisyon Eşbaşkanı olarak, son beş ay içerisinde onaltı tane ili dolaştım ve bu cumartesi günü onyedinci ilimize konferans için gideceğim.

Gerçekten, Ocak Başkanımız Sayın Nurettin Gürgür Bey'in ifade ettiği gibi, Türkiye'de Avrupa Birliği konusunda sağlıklı bir bilginin var olduğunu söylemek, son derece yanlış olur.

Türkiye - Avrupa Birliği ilişkileri, Türkiyemiz'in geleceği açısından son derece önemlidir. Onun için de, bütün taraflarıyla olayın ortaya konulmasının, yine sayın Nurettin Gürgür Bey'in ifade ettiği gibi, ak - kara yaklaşımının dışında makûl bir seviye içerisinde bu olayın tartışılmasının, Türk insanı için, Türk Milleti'nin geleceği açısından son derece önemli olduğunu vurgulamak istiyorum.

Benden önceki konuşmacılar ifade ettiler; Türkiye -- Avrupa Birliği ilişkileri, yanm yüzyıla yakın bir geçmişe sahiptir; fakat, bu geçmiş içerisinde benim için en önemli olay, Türkiye - Avrupa Birliği ilişkilerinin bir güven bunalımı içerisinde seyretmesidir. Bu güven bunalımı aşıldığı takdirde, inanıyorum ki, bu ilişkiler daha güzel bir yolda seyredecektir.

11 Aralık 1997'de Lüksemburg'ta, Merkezî Doğu Avrupa ülkeleri diye ifade ettiğimiz on tane ülke ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi diye ifade ettiğimiz ülke, Avrupa Birliği'ne aday ülke yapılıyor, Türkiye dışarıda bırakılıyor. Bu ülkelere baktığımızda, gerek serbest piyasa ekonomisi açısından, gerekse insan haklan açısından bu ülkelerin Türkiye'den çok da iyi olmadıkları ortaya çıkıyor; bu ülkeler içeriye alınıyor ama Türkiye dışlanıyor. İki yıl sonra ise, Helsinki'de Türkiye Avrupa Birliği'ne aday ülke hâline getirilmiştir.

Bundan sonraki süreç içerisinde Avrupa Parlamentosu'nda alınan kararlar, Türkiye'nin Helsinki'deki kazanımlarmı geriye doğru götürmüştür. Kıbrıs raporuna baktığınızda, tam bir Yunanistan ağzıyla yazılmış bulunan Kıbrıs raporu, maalesef Avrupa Parlamentosu'ndan geçmiştir.

Öte yandan, Türkiye'ye bugüne kadar Yunanistan engeli dolayısıyla verilmeyen birtakım malî kaynaklar bundan sonraki süreç içerisinde "Türkiye'nin belirli bir bölgesinin sosyal kalkınmasında öncelikle kullanılmak gibi" bir şarta bağlanmıştır.

Fransız Marion'un hazırlamış olduğu Türkiye raporuna baktığımızda, maalesef sözde Ermeni soykırımının tanınmasıyla ilgili olarak bir ifade buraya konulmuştur. Yine bunun ardından, Katılım Ortaklığı Belgesi'nin **"siyasî kriterler"** bölümüne, Kıbrıs'la ilgili yeni bir karar ortaya konulmuştur. Bunlar, gerçekten Türkiye'yi çok üzmüştür. Sözde Ermeni soykırımıyla ilgili olarak, acaba yarın da Avrupa Birliği'ne alınmamız noktasında bizden ne istenecektir sorusu aklımızdan çıkmıyor. Katılım Ortaklığı Belgesi'nin **"ekonomik kriterler"** bölümüne baktığımızda, Türkiye'nin bugüne kadar üzerine düşeni yapmadığını görürüz.

Önümüzde, Katılım Ortaklığı Belgesi'ne paralel olarak hazırlanmış olan bir millî belge var. Bu millî belge, Bakanlar Kurulu'muzun onayına sunulacak. Fakat en önemli husus sözümün başında ifade ettiğim gibi, mevcut olan güven bunalımının aşılması; gerek Türkiye açısından, gerekse Avrupa Birliği'nin ülkeleri açısından, bundan sonraki gelişmelerde bu birlikteliğin zedelenmesini kesinlikle engellemeleri gerektiğini ve hareketlerini bunlara göre ayarlamaları gerektiğini düşünüyorum.

Bizi buraya toplayan gerek sayın Ocak Başkanımız'a gerekse Ticaret Odası Başkanımız'a teşekkürlerimi arz ediyorum.

Prof. Dr. HÜSNÜ YUSUF GÖKALP
Tarım ve Köyişleri Bakanı

Sayın milletvekillerini, sayın büyükelçi, Türk Ocakları'nın değerli yöneticileri ve genel başkanı, Ankara Ticaret Odası'nın çok değerli yöneticileri ve başkanları, değerli katılımcılar, bilim adamları, basın mensupları; hepinizi saygıyla selâmlıyorum.

Ankara Ticaret Odası ve Türk Ocakları Genel Merkezi tarafından düzenlenen "Türkiye - Avrupa Birliği İlişkileri" konulu bu sempozyum, Avrupa Birliği'nin milletimize tüm boyutlarıyla anlatılmasında ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giderken Türk Milleti açısından getirilen neler olabilir, millî duruşumuzun belirlenmesinde çok önemli bir boşluğu dolduracaktır ve bu gibi sempozyumların yapılması, biraz önce de sayın başkanın belirttiği gibi, Avrupa Birliği'nin getirilerinin ve Avrupa Birliği'nin dünkü ve bugünkü anlayışının milletimize anlatılmasında önemli bir fonksiyonu yerine getirmiş olacak.

Avrupa Birliği, biraz önce sayın büyükelçinin de belirttiği gibi, kırk yıl öncesine göre bugünkü politikalarında önemli değişmeler olmaktadır ve olmuştur da ve olmaya da devam edecektir. Bizzat büyükelçinin söylediği gibi, Avrupa Birliği önce bir ekonomik birliktelik, bir ekonomik yardımlaşma kurumu olarak oluşturulurken, bugün daha ziyade çalışmalarını kendi düşünce tarzı ve kendi değerlendirmesi içerisinde sosyal ve politik konulara yönlendirmiştir ve yine sayın büyükelçinin söylediği gibi, Avrupa Birliği -adı da üzerinde- bir birliktir ve bu ekonomik anlamda değil, daha ziyade politik ve siyasî anlamdaki bir birlikteliği temsil etmektedir.

Avrupa Birliği'nin Türkiye'de çok iyi anlaşılması gerekli. Ancak, son yıllara kadar halkımızın Avrupa Birliği konusunda tüm kesimleriyle yeterli ölçüde bilgilendirilmediğine de şahit oluyoruz. Türkiye yalnız televizyonlarda ve basında gördüğümüz bazı kişilerden müteşekkil değildir; Türkiye, Kars'tan ve Hakkâri'den Edirne'ye kadar uzanan, Toroslar'dan Karadeniz'in balıkçısına kadar uzanan bir yüce devleti ve milleti temsil etmektedir. Bunlara Avrupa Birliği'nin iyi anlatılması gereklidir. Toroslar'daki orman köylüsünün, Karadeniz'deki balıkçının, Diyarbakır'daki o güzel insanlarımızın ve tabiî Ankara ve İstanbul'daki insanlarımızın her türlü ekonomik, sosyal, eğitim, sağlık meseleleri de birdenbire çözülecek değildir.

Avrupa Birliği, şu anda genelde bir zenginler kulübü olmasa da, altyapı meselelerini halletmiş, refah düzeyleri yükselmiş ülkelerin çatısı altında yarıştıkları bir birliktir. Burada bir yarış vardır ve bu yarış da, her alanda güçlülerin yansıdır. Türkiye Avrupa Birliği'ne giderken, kendi millî, tarihî, manevî değerleriyle, ekonomisini doğru yola, doğru raya oturtmuş ve millî gelirini yükselten bir yolu bulmuş, sanayisiyle, tarımıyla hedefini iyi belirlemiş ve ekonomi çarkım kendi iç dinamikleriyle çalıştıran bir yapıyla girmesi mecburiyetindedir. Eğer Türkiye, kırk yıldır yapılması gerekli olan sosyal, ekonomik alanlardaki değişiklikleri milleti için yapmadan girer ise, Türkiye'nin Avrupa Birliği'nde yarışabilmesinde istediğimiz ölçüde muvaffak olamayacağımız açıktır.

Elliyedinci Cumhuriyet Hükümeti'nin bir bakanı olarak, bu sempozyum sonuçlarından önemli ölçüde yararlanacağımızı şahsım adına ifade etmek istiyorum. Elliyedinci Cumhuriyet Hükümeti de, hem Katılım Ortaklığı Belgesi'nin hazırlanmasında hem de millî programın hazırlanması ve değerlendirilmesindeki ölçü her zaman, belirttiğim hususları da dikkate alarak Türk Milleti'nin menfaati açısından olmuştur.

Müsaadenizle şunu belirtmek istiyorum ki; Avrupalı ve diğer dostlarımız Türkiye'ye bakarken, Türkiye'yi tüm veçheleriyle değerlendirmelerinde çok büyük yarar vardır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve o bunun kurucusu büyük önder Mustafa Kemal Atatürk, pek çok toplumlara ders olacak ve bugün de olan inkılâpları 1920'lerde ve 1930'larda yapmıştır. Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı, çoğu ülkelerden çok daha önce verilmiştir ve Türkiye'de kadın ve erkek eşitliği konusunda da bizi rahatsız eden bir uygulamanın olduğunu değerli dostlarımızın düşünmemelerini, öyle görmemelerini söylemek istiyorum.

Değerli arkadaşlarım, müsaade ederseniz, ben, konuyu biraz daha somutlaştırmak, biraz da tarım konusuna gelmek istiyorum zamanı da dikkate alarak. Tabiî ki, bu değerli katılımcılar, Türk tarımı ve Avrupa Birliği ilişkilerinin kısaca değerlendirilmesini, bir Tarım ve Köyişleri Bakam olarak benden isteyeceklerdir.

Tanının, ülkemiz açısından, insanlık açısından ve Avrupa Birliği üyesi ülkeler açısından önemini burada tekrar etmeye gerek yoktur. Ancak,

maalesef tarım, son elli yıldır Türkiye'de gereği şekilde toplumumuza anlatılamamış ve tarım, yanlış politikalarla ihmal edilmiştir.

Avrupa Birliğindeki ülkeler, tarımlarını ihmal etmemişler, **tarımlarını** geliştirmişler ve sanayilerini de buna paralel olarak geliştirmeye çalışmışlardır.

Avrupa Birliği, tarımda çalışanların meselesini yıllar önce halletmiş olmasına rağmen, verimliliği artırıp tarımdaki altyapıyı kurmuş olmasına rağmen, 1999 yılında 85 milyar EURO'luk Avrupa Birliği Bütçesi'nin 45 milyarı, yani yüzde elliüç'ü tarım desteklerine ayrılmıştır ki, Avrupa Birliği, tarımı garanti altına almakta ve bir yönlendirme mekanizmasıyla yönlendirmektedir. Tabiî bu rakkamlar sırf Avrupa Birliği Bütçesi'nden harcanan paralar ile ilgilidir. Bir de Avrupa Birliği'nin üye ülkeleri, kendi millî bütçelerinden tarıma büyük destekler ayırmaktadırlar.

Türkiye ile Avrupa Birliği'nin tarım sektörlerini kıyasladığımızda, Türkiye'de tabiî ki tarımsal nüfus, işletmelerin ölçekleri, üreticilerin örgütsüzlüğü, tarıma verilmeyen destekler, yanlış verilen destekler, verimlilik, teknoloji kullanımı, tarımdaki kurumsal organizasyon, bitki ve hayvan sağlığı şartları, ürün ve kalite standartları arasında farklılıklar mevcuttur. Bu bakımdan, Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerin en önemli bölümlerinden birisini, belki de en başta gelenini, tarımdaki ilişkiler oluşturmaktadır.

Avrupa Birliği'ne sonradan katılan ülkelerin ve halihazırda Avrupa Birliği ile katılım müzakeresine başlamış olan aday ülkelerin Avrupa Birliği ile ilişkilerinde tarım, en sorunlu sektörlerin başında gelmektedir, belki de birincisidir.

Avrupa Birliği'ne sonradan üye olan, tarım nüfusu yüksek ve tarımsal altyapı sorunları bulunan İspanya, Portekiz, Yunanistan, üyelikle birlikte ortak tarım politikasına uyum için beş ilâ yedi yıl arasında değişen bir geçiş sürecine tâbi olmuşlardır.

Bütün bu hususlar çerçevesinde Türkiye için Avrupa Birliği'ne üyelik yolunun tarımdan da geçtiğini söylemek, yerinde bir tespit olacaktır diye düşünüyorum. Diğer bir deyişle, Türkiye'ye Avrupa Birliği kapılarının açılması, büyük ölçüde ülkemiz taamının ve tarımda çalışan ve nüfusumuzun da bugün yarısına yakın olan çiftçimizin sorunlarının

çözümüne ve tarımsal altyapısının iyi bir seviyeye getirilmesine de bağlıdır. Nitekim, Avrupa Birliği tarafından hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi'nde **"tarım ve balıkçılık"** başlıkları altında yer alan ve ülkemiz tarafından yerine getirilmesi istenilen hususların tamamına yakını, tarımsal altyapımızın geliştirilmesi ve iyileştirilmesine yöneliktir.

Elliyedinci Cumhuriyet Hükümeti ve onun Tarım ve Köyişleri Bakanı olarak göreve geldiğimde ilk ele aldığım dosyalardan birisi, tarımsal reform ve tarımda yeniden yapılandırma çalışmalarıdır. Tarımsal altyapımızın geliştirilmesi ve iyileştirilmesine yönelik çalışmalarda özellikle arazi kayıt sistemi, hayvan ve bitki pasaport sistemlerinin geliştirilmesi, çevresel, yapısal ve kırsal kalkınma önlemlerinin uygulanması, tarım piyasalarının izlenmesi için idarî yapının geliştirilmesi, hayvan ve bitki sağlığı şartlarının iyileştirilmesi, gıda işleme tesislerinin modernizasyonu, yine bu çerçevede test ve teşhis imkânlarının geliştirilmesi gibi birçok konu, tarımsal altyapımızın geliştirilmesi için üzerinde önemle durduğumuz konulardır.

Millî programda bakanlığımız tarafından hazırlanan **"tarım ve balıkçılık"** başlıkları altındaki bölümlerde gerçekleştirilmesi öngörülen hususlar ile Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan hususlar paralellik arz etmektedir. Belirtmeye çalıştığım gibi, Avrupa Birliği iie mukayese ettiğimizde, tarımımızın çok geride olduğu ve pek çok probleminin maalesef elli-altmış yıldır çözülmediği aşikârdır. Bu problemler, bugünün, bir yıl, iki yıl, beş yıl öncesinin problemleri değildir; bu problemler, 1950'lerden beri devam eden problemlerdir.

Bugün Dünya'da sanayide gelişmiş ülkelere baktığımızda, biraz önce de vurguladığım gibi, bu ülkelerin tarım alanında Dünya'daki en gelişmiş ülkeler olduklarım görmekteyiz. Ben, illeri ve köyleri ziyaret ederken şunu söylüyorum: 1980'ierde özellikle "tarım bizim ayağımızı bağlıyor, eğer tarımı yok edersek sanayide başarılı oluruz, tarım ülkesi olmaktan çıkacağız, sanayi ülkesi olacağız" sloganlarını hep birlikte işittik ve dışarıdan getirilen bazı kişiler de, bilgisayarın tuşlarına vurarak sırf rakamsal boyutta "Türk tarımını acaba nasıl eder de elini ayağını bağlarız da sanayinin önünü açarız" düşüncesine kapıldılar. Tarım ülkesi olan Türkiye, sanayi ülkesi olan Hollanda'dan hayvan ithal ediyor, patates tohumu ithal ediyor; Almanya'dan hayvan ithal ediyor; Ukrayna'dan hayvan ithal ediyor. Hayvanlarına yedirdiği yemin hammaddesini ise, soya ve mısır dahil, Arjantin'den gemilerle üç ayda Türkiye'ye getiriyor. Avrupa Birliği ülkeleri

sanayilerini geliştirirlerken, tarımlarını asla ihmâl etmemişler, tarımlarını da geliştirmişler.

Değerli katılımcılar, bugünkü sorunlu tarımsal yapımızla Avrupa Birliği'ne üye olduğumuz takdirde nasıl bir durumla karşılaşacağımızın değerlendirmesini kısaca yapmak ve özellikle Bakanlığımızca uygulanan tarımda reform ve yeniden yapılanma programı hakkında çok kısa bilgi vermek istiyorum.

Tarım sektöründe önemli altyapı sorunlarının bulunduğunu belirtmiştim. Eğer Türkiye bu durumuyla Avrupa Birliği'nin ortak tarım politikasına dahil edilir ise, özellikle Avrupa Birliği bütçesine getireceği malî yük dolayısıyla, oldukça kabulü zor gözükmektedir. Bu bakımdan, özellikle tarımın Avrupa Birliği bütçesine getireceği büyük malî yük dolayısıyla, Avrupa Birliği'nde tarıma sağlanan desteklerde bir azalma eğilimi görülecek iddiasıyla Türkiye önüne bir tez konulmaktadır. Bu durumun devam etmesi halinde ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği zamanında ortak tarım politikası kapsamındaki destekler eskisine göre azalmış olacak ve Türk tarımı, ortak tarım politikası için bugünkü üye ülkelerin faydalandığı ölçüde destek alamayacaktır.

Bazıları şunu söylemektedir: Avrupa Birliği'ne adaylık sürecinde ve Avrupa Birliği'ne kabulü şartlarında Türk tarımına para akacaktır. Böyle bir gerçek yoktur. Bu durumda Avrupa Birliği üreticileri ile bizim üreticilerimiz üretim maliyetleri, fiyatlar, kalite ve standartlar açısından eşit şartlarda olmayan bir rekabete de zorlanmış olacağız. Ülkemiz tanmındaki temel sorunlar olan tarım işletmelerinin yapısal bozuklukları, teknolojinin etkin bir şekilde kullanılmaması, verim düşüklüğü nedeniyle doğal kaynaklarımız açısından avantajlı olduğumuz meyve, sebze, tütün ve pamuk gibi ürünlerin haricindeki birçok tarımsal üründe, yüzlerce tarımsal üründe, özellikle hayvancılık ve hububat sektörlerinde Avrupa Birliği ile rekabet etmemiz mümkün değildir.

Türkiye, belirttiğim bu ürünlerde net ithalatçı durumuna düşecek ve Avrupa Birliği menşeli ürünlerin açık bir pazarı haline gelecektir. Bu durum, Türk çiftçisinin güç durumlara daha da fazla düşüp üretimden çekilmesine yol açacaktır. Bu yüzden Türkiye'nin kaybedecek vakti yoktur; Türkiye'nin adaylık sürecini en verimli şekilde kullanarak, gerekli reformları yaparak, tarımını Dünya'yla rekabet edecek bir duruma getirmesi şarttır.

Tabiî, bunları söylerken, Tarım ve Köyişleri Bakanı olarak niçin bunları söylüyorsunuz, bunları yapmakla görevli değil misiniz diye, siz değerli katılımcılardan bir soru gelecektir. Bu gerçeklerin bilincinde hareket eden Bakanlığımız, tarımda reform ve yeniden yapılanma programım hazırlayarak uygulamaya koyma uğraşı içerisindedir. Bu program hazırlanırken, gerçekleştirilecek reformlar ve yeniden yapılanmanın Türk tarımının Avrupa Birliği'nin ortak tarım politikasına uyumunu kolaylaştırmasına yardımcı olmasına azamî ölçüde dikkat gösterilmiştir. Nedir bunlar: birincisi, bugün Türkiye'nin tarımda en büyük sorunu, çokbaşlılıktır. Tanınla ilgili görev ve yetkiler, hepinizin bildiği gibi, on'dan fazla kuruluş ve bakanlığa dağıtılmış bir durumdadır. Oysa Avrupa Birliği'nde tarımla ilgili hizmetler tek bir çatı altında toplanmıştır ve Avrupa Birliği ile Türkiye arasında yapılacak müzakerelerde Avrupa Birliği tek bir muhatap istemektedir tarım alanında. Avrupa Birliği'nde olduğu gibi tarımla ilgili bütün kuruluşların bir çatı altında toplanması ve kalıcı, etkin ve kapsamlı bir tarım politikasının tek elden belirlenip yönlendirilmesinde zaruret vardır. Özellikle 1980'li yıllarda tarımda parçalanmaya gidilmiş, Toprak-Su teşkilâtı kapatılmış, Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü, Hayvancılığı Geliştirme Genel Müdürlüğü, Ziraî Donatım Genel Müdürlüğü, Meyve ve Sebze İhracatı Genel Müdürlüğü, Gıda İşleri Genel Müdürlüğü, Su İşleri Genel Müdürlüğü, Ziraî Mücadele ve Ziraî Karantina Genel Müdürlüğü kapatılmış ve geri kalanlar da tamamen parçalanmış, ayrı ayrı kurumlara bırakılmıştır. Bir şeyin eğer yetkilisi ve sorumlusu yoksa, o kurumda başarılı olmak imkânsızdır. Ben hep şunu soruyorum: Köylünün tarlasına su gitmiş miydi ki, arazi düzenlemesi yapılmış mıydı ki, Toprak-Su gibi bir teşkilat kapatıldı?

Bugün Avrupa Birliği suç sık tarım yasaları çıkarmaktadır. Amerika'da her beş yılda bir tanm kanunu çıkmaktadır gelişen şartlara göre; ama, Türkiye'de halen bir tarım kanunu yoktur, Türkiye'de bir toprak kanunu yoktur, Türkiye'de su kanunu yoktur, Türkiye'de arazilerin amaç dışı kullanılmasını engelleyici kanun yoktur. Halen Türkiye'de tarım ürünleri sigortası kanunu yoktur. Bu kanunların hepsi tarafımızdan hazırlanmış ve gereği için de Başbakanlığa arz edilmiştir. Bu kanunların hepsi hazırlanırken de, tüm sivil örgütlerin, üniversitelerin katılımı sağlanmıştır.

Değerli katılımcılar, özellikle şimdiye kadar çiftçiye verilen destekler ve teşvikler çiftçinin eline ulaşmamıştır. Burada Avrupa Birliği ve

bazı millî örgütlerle aynı paralelde konuşabiliyoruz. Çiftçinin destek ve teşvikine evet; ancak, teşvik ve desteğin çiftçinin eline ulaşır bir şekilde verilmesi gerekli. İşte Avrupa Birliği ortak tarım politikasıyla da bu yönde anlaşıyoruz. Avrupa Birliği ortak tanm politikasında olduğu gibi, desteklerin, üretim bazında, girdilerin ucuzlatılmasında, verimliliğin artırılmasında, pazar desteklerinde, ihracat desteklerinde verilmesinde büyük yarar vardır.

Halen Türkiye'de bir çiftçi kayıt sistemi tamamlanmamıştır; kim çiftçi, kim çiftçi değil, kim nerede ve kim ne kadar üretiyor konusunda doğru bilgi verecek şekilde çiftçi kayıt sistemi ve tarımsal verim tabanının tamamlanması gerekli. Bu proje tarafımızdan hazırlanmıştır. Uygulamaya konulması için, tabiî, malî destek gereklidir. Çiftçi kayıt sistemi tamamlanmadan Avrupa Birliği ile yarışmanız mümkün değildir. Bu projeyi uluslararası kuruluşlarla ve devletimizin imkânlarıyla yürütmek için birbuçuk yıldır bekleniyor; ancak, destek bulunmasa dahi, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı kendi imkânlarıyla belirli ölçüde bunu yerine getirecektir.

Biraz önce söylediğim gibi, tarımsal üretici birlikleri yasası 20 Mart 2000 tarihinde Başbakanlığa arz edilmiştir. Hükümetimizin ve meclisimizin yoğun çalışması içerisinde, ümit ediyorum ki, bu yasalara da sıra gelecektir.

Tanm sektörümüzün en önemli sorunlarından birisi, tanm işletmelerinin küçük ve çok parçalı olmasıdır. Bugün bizdeki tanm işletmeleri, Avrupa'daki işletmelerin dokuzda bir'i büyüklüğündedir. Bunun için de, muhakkak surette her bölge için, ekonomik büyüklüğü doğru tespit edilmiş tarım işletme büyüklüklerinin belirlenmesi ve tarımda yeni bir yapılanmaya gidilmesi, toprak reformuyla birlikte tanm reformunun uygulanmaya konulması gereklidir.

Avrupa Birliği'nde uygulanmakta olan prim sistemini Türkiye'de uygulamaya çalışırken, bazı uluslararası kuruluşlar tarafından çok müşkülatlarla karşılaşmaktayız. Ürünlerin fiyatının serbest piyasada belirlenmesi ve aradaki farkın da prim sistemi olarak ödenmesinde yarar vardır.

Türkiye elli yıldır, alternatif ürün, ithal ettiğimiz ürünlerin üretilmesi, stok için üretim yapılmaması konularını konuşmaktadır. Türkiye

her zaman, tütünün yakıldığından, çayın denize döküldüğünden, fındığın saklamadığından bahsetmektedir. Ama, alternatif ürün projesi tarafımızdan hazırlanmıştır. Şu anda biz, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı olarak, hangi ilimizin hangi ilçesinin hangi köyünde hangi Mehmet'in tarlasında ne kadar alanda mısır, ayçiçeği ekilmelidir, ne kadar alanda tütün çıkarılmalıdır biliyoruz ve bunda çok iddialıyız. Ancak, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, bir hizmet bakanlığıdır, bir uygulayıcı bakanlıktır; hizmetlerini ve uygulamalarını yapabilmesi için, muhakkak surette malî desteğin verilmesi gereklidir.

Türk Milleti'ne yalnız bir tütün ve şekerpancarı öğretilmiştir ve Türk Çiftçisi de haklı olarak bunları ekmiştir; ama, Türk insanına soya fasulyesi, mısır, yem bitkisi ve hayvancılık öğretilmemiştir. Sıhhatli bir tarım ekonomisinde ve gelişmiş ülkelerdeki ekonomide, tarımdan elde edilen gelirlerin yüzde yetmiş'i hayvancılıktandır, yüzde otuz'u ise hayvancılığın dışındaki tüm diğer bitkisel üretimdendir. Türkiye'de tarımda olan sınırlı gelirlerin yüzde yirmi'si hayvancılıktan, yüzde seksen'i ise bitkisel üretimdendir. Bu madalyonu ters çevirmeye, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı olarak andiçtik ve bu azimdeyiz.

1999 Haziran ayında Türkiye'de ekilen arazilerin yalnız ve yalnız yüzde 2,8'inde yem bitkisi ekilmektedir; dünya ortalaması ise yüzde 20'dir, Avrupa ortalaması bunun çok daha üzerindedir. "Türkiye'yi yeşillendireceğiz" sloganı içerisinde geliştirdiğimiz projelerle, yem bitkisi ekimini, yerli üreticiyi desteklemeyi, hayvancılık yapanı desteklemeyi ön plana alıyoruz; Türkiye'yi yeşillendireceğiz, hayvancılığı geliştireceğiz.

Avrupa Birliği'ne uyum mevzuatı konusundaki çalışmalarımıza hız verilmiş, bu çerçevede yaklaşık 3 700 civarındaki Avrupa Birliği ana mevzuatının 715 tanesi tercüme edilmiş, bunlar ön incelemeden geçirilmiş ve diğerleri üzerinde de çalışmalar devam etmektedir. Oluşturduğumuz komisyonlar, Avrupa Birliği ile uyum çalışmalarını en hassas bir şekilde yürütmektedir.

Sayın başkan, değerli katılımcılar; tabiî ki bu konuda söylenecek çok şey var. Ben, sempozyumu düzenleyen Türk Ocakları Genel Merkezi ile Ankara Ticaret Odası'na, değerli katılımcılara tekrar teşekkür ediyorum, sevgi ve saygılarımı arz ediyorum; sempozyum sonuçlarının tarafımızdan en ince detayına kadar değerlendirileceğini ve çalışmalarımızda da bize yardımcı olacağına olan inancımı tekrar ediyor, sizleri saygıyla tekrar selâmlıyorum.

BİRİNCİ OTURUM "Avrupa Birliği'nin Bugünü ve Geleceği"

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Bahaeddin YEDİYILDIZ

•

Tebliğciler:
1- Türkiye Avrupa Birliği'nin Neresinde
Prof. Dr. Rıdvan KARLUK
2- Avrupa Birliği'nde Kurumsal Değişim
Büyükelçi Gündüz AKTAN
3- Türkiye'nin AB'ne Entegrasyonunu Sağlayacak Değerler
Prof. Dr. Ahmet Güner SAYAR

DÜNDEN BUGÜNE TÜRKİYE'NİN AVRUPA İLİŞKİLERİ

Bahaeddin YEDİYILDJZ*
Oturum Başkanı

Çok değerli misafirler, Türk Ocakları Genel Merkezi ve Ankara Ticaret Odası'nın müştereken düzenledikleri "Türkiye - Avrupa Birliği İlişkileri" sempozyumunun ilk oturumunu açıyorum.

Sabahki açılış konuşmalarında çok ilgi çekici tesbitlerin yapılmış olduğunu hep beraber görmüş bulunuyoruz. Özellikle, sayın büyükelçinin konuşmasının son cümlesini hatırlamamızda yarar var, şöyle dediler: "Avrupa Birliği'ne Türkiye'nin katılımı konusunda Türkiye'nin yaptıklarını görmek ve o konuda kendilerine yardımcı olmak istiyoruz." Bu ifade bence son derece önemlidir. Çünkü burada önemli bir zihniyet ifade edilmiş bulunmaktadır. Türkiye'de, Avrupa Birliği sanki kendiliğinden oluşmuş bir kurum imiş ve Türkiye'yi de ahversin zihniyeti ağırlıkla hissedilmektedir. Halbuki büyükelçinin ifadesinden bu işin çok taraflı emeklerle oluşması gerektiği anlaşılmaktadır. Bizde bunun böyle olması gerektiği hususunda mutabıkız. Bir tarihî oluşum meydana getiriliyor ise, o oluşum içinde bulunan kişiler, gruplar, toplumlar, milletler aktör olacaklar ve tarihî yapan unsurlar olarak orada pay sahibi olacaklardır. Öncelikle, Türkiye nasıl bir Avrupa Birliği'ni istediği hususunun tasarımını yapmış ve bu vadide ne gibi işlerin yapılması gerektiği hususunu tesbit etmiş olmalıdır. Sayın Gürgür de açılış konuşmasında, aynı yönde bir kanaat belirtmiş, Türkiye'nin bizzat ve öncelikle kendisinin iş yapması gerektiğini söylemiştir.

Görülebildiği kadarı ile, Avrupa Birliği'nin oluşumu, ihtisas kurullarından başlamak üzere Avrupa Konseyi'ne kadar olan tüm kurumlarda yoğun araştırma ve tartışmalar sonucunda varılan fikir birliği istikametinde vücud bulmaktadır. Benim gördüğüm kadarı ile, Avrupa Birliği'nin oluşumunda hem insanın tek kişi olarak önemli bir yeri, hem de milletlerin önemli bir yeri vardır. Anlaşıldığı üzere, Avrupa Birliği'nde hâkim olan kanaat şudur: "Her millet kendi tarihini kendi yorumlamah ve milletler birbirlerine kendilerini inceleme imkânı vermelidirler". Her milletin yapacağı özgün çalışmalar sonucunda kültür, tarih, psikoloji v.b.

---

*Bahaeddin Yediyıldız; Prof.Dr., Hacettepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak.Öğretim Üyesi 30

konularda ulaşılan kanaatler sayesinde bir milletin portresini veya haritasını çizmek mümkün olacaktır. Bu portre ise, Avrupa Birliği'nin çatısı altında bulunan diğer portrelerin yanında yer aldığı zaman oradaki zenginliğin artmasına vesile olacaktır. Ancak Dünya'daki bilimin yöntem ve imkânlarından istifade edilirken mahalli şartların öncelikle gözönüne alınması gerekmektedir. Hatta; herhangi bir millet ile ilgili bir çalışmanın taklidi hiçbir zaman doğru sonuçlara ulaştıramaz. Kendi hakkında doğru bir kanaat edinmiş olan milletler Avrupa Birliği'nin ne olması gerektiği hususunda da doğru kanaat sahibi olabilirler. O hâlde, bize düşen iş hem kendimizin ne olduğunu tesbit etmek, hem de nasıl bir Avrupa Birliği istiyoruz ve bunu gerçekleştirebilirmiyiz sorularına cevap verebilmektir.

Şimdi tebliğlere geçmek istiyorum, sayın Karluk buyurunuz efendim.

TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN NERESİNDEDİR

> Rıdvan KARLUK*

Sayın başkan, çok değerli hazurun; öncelikle Ankara Ticaret Odası Yönetimi ile Türk Ocakları Genel Merkezi'ne böyle bir toplantıyı düzenledikleri için, teşekkür etmek istiyorum. Çünkü, önümüzdeki haftabaşı itibariyle Ulusal Program, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından kabul edilip kamuoyuna duyurulacak. Bu duyurumdan önce zamanlama olarak böyle bir toplantının yapılması, alacağı kararlar açısından, hükümete yol göstermesi bakımından yararlı olur diye düşünüyorum.

Bana tanınan süre içinde, sabahki konuşmada sayın büyükelçi Karen Fogg'un söylediklerine cevap mahiyetinde birkaç noktaya da değinerek, konuşmama başlamak istiyorum. Hepimizin bildiği gibi Avrupa Ekonomik Topluluğu, 1958 Roma Antlaşması ile kurulmuş olup kuruluşundan hemen sonra Yunanistan ve akabinde de Türkiye, Avrupa Topluluklarına "ortak üye" olarak başvuruda bulunmuştur. Türkiye, Yunanistan'ın arkasından girişimde bulunduğu zaman, rahmetli Fatin Rüştü Zorlu bu durumu şöyle açıklamıştı: "Yunanistan kendini boş bir havuza atsa dahi, tereddüt etmeden atlayacaksınız," Yani, 1950'Ii yılların konjonktüründe Yunanistan'ı boş bırakmamak saikiyle Türkiye, 1960 ihtilalinden önce Avrupa Ekonomik Topluluğu'na ortak üyelik başvurusunda bulunmuştur. Aradan kırk yıl geçtikten sonra toplanan Niş Zirvesi'nde çizilmiş olan -sayın Karen Fogg aksini söylemiş olmasına rağmen- Avrupa haritasına Türkiye alınmamıştır. Günümüzdeki tutum ve gelişmeler öyle gösteriyor ki değil biz, bizim torunlarımız bile, Avrupa Birliği'ne tam üye olduğumuzu pek göremiyeceklerdir. Bu işin niçin zor olduğunu , birazdan ifade edeceğim.

1981 yılında, Yunanistan Avrupa Topluluklarıma tam üye olurken Türkiye bir fırsat kaçırmıştır. Çünkü, sayın Başbakan Ecevit'in, 12 Eylül 1980 ihtilalinden önceki iktidar döneminde Avrupa Toplulukları ile ilişkileri buzdolabına koyma dönemi vardır. Eğer o dönemde T.C. Hükümeti, AT'dan çok önemli miktarda malî talepte bulunmamış olsaydı ilişkiler buzdolabına girmeyecek ve Türkiye şimdi AB'ne tam üye olmuş olacaktı. Türkiye, Yunanistan ile aynı zamanlı olarak AT'na başvurmuş olsaydı ya ikisi beraber alınacak veya ikisi de alınmayacaktı. Bu fırsat o

*Rıdvan Karluk; **Prof.Dr,** Anadolu Üniversitesi İktisat Fak.Öğretim **Üyesi**

zaman kaçırılmıştır. Ancak, bugün önümüzde bazı gerçekler var ve bu gerçeklerin ışığında durum nedir, Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin genişleme sürecindeki yeri nedir bunun ortaya konulması gerekir. İşte, ben bu tarihi gelişimi hazurunun bilgisine sunmakta fayda görüyorum.

Hepimizin bildiği gibi, 14 Nisan 1987 tarihinde, rahmetli Turgut Özal'ın girişimiyle, Türkiye Avrupa Birliği'ne, tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. O sırada Gümrük Birliği sürecide devam etmekte idi. Türkiye'nin nihaî hedefi değildir. Gerek Ankara Antlaşması'nda, gerekse Katma Protokol'de Gümrük Birliği tam üyelik sürecinin bir aşamasıdır. Türkiye bu süreci tamamladıktan sonra, o günkü konjonktür içinde, AET'na tam üye olacaktı. Sonra şartlar değişti ve Türkiye Gümrük Birliği'nin gerçekleştiği noktada kaldı. Gümrük Birliği sürecinin daha ne kadar devam edeceği de meçhul. Türkiye Gümrük Birliği'ne girdiği zaman, Başbakan Tansu Çiller Hürriyet Gazetesi'ne şu demeci vermiştir:

"Benim görüntüm, Avrupa Birliği'ne girmeye yeterlidir". Elbette ki fizik görüntüler Avrupa Birliği'ne girme hususunda asla işe yaramazdır. Ülkelerin oraya gerekli ve uyumlu olması lâzımdır. Zaten, rahmetli Turgut Bey de, "biz başvuruda bulunduk, ince uzun bir yoldayız" diyerek önemli bir gerçeği açıklamıştır.

e Y e

1997 yılında yapılan Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye Avrupa Birliği'nden dışlanmıştır. O zamana kadar AB'ne başvuruda bulunmuş olan, Türkiye dahil onüç ülke vardı. Bunun on tanesi Merkezî ve Doğu Avrupa ülkeleri, yani eski komünist ülkelerdir. Onların yanında Malta, Kıbrıs ve Türkiye de bulunmaktadır. Türkiye, Gümrük Birliği'ni gerçekleştirmiş, uzunca bir yol almış, işin ekonomik entegrasyonla ilgili kısmında, malî yardım almadan, önemli bir yere gelmiştir. Ama, buna rağmen, Lüksemburg'ta Türkiye aday ülke ilân edilmemiştir. Onüç başvuru arasından sadece Türkiye dışlanmış, diğer oniki ülkeye müzakere kapıları açılmıştır. Onlardan altı tanesiyle de tam üyelik görüşmelerinin başlatılması kabul edilmiştir. Bu bir haksızlık idi ve kabul edilmesi imkânsızdı.

Peki sonra ne oldu? O dönemde başbakan sayın Mesut Yılmaz'dı. Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin genişleme sürecinin dışında kalmasına şiddetli tepki gösterdi. Geçen süre içinde Avrupa Birliği Türkiye'nin Birlik'ten dışlanmasının, bizim çıkarlarımız açısından değil, kendi çıkarları açısından doğru olmadığım gördüğü için, Türkiye, "görünürde" aday ülke ilân edildi. Niye görünürde diyorum; çünkü, Nis'de yapılmış olan son zirvede ve Niş Antlaşması'nda, Avrupa Birliği'nin genişleme sürecine Türkiye fiilen dahil edilmemiştir.

Sevgili konuklar, acaba Helsinki'de yapılan nedir? Helsinki'de Türkiye sadece "aday" ilân edilmiştir. Aday ilân edilmek, belki bir yere kadar psikolojik olarak Türk halkına verilmiş olan olumlu bir mesajdır. Aday yapılmamız sonucunda Avrupa Birliği ile tam üyelik görüşmelerine başlanılmıyor ise, adaylığın bir anlamı olmaz. İçi boşaltılmış adaylık ne işe yarar? Bunun takdirini siz katılımcılara bırakıyorum.

Lüksemburg Zirvesi öncesinde Almanya'nın o zamanki Ankara Büyükelçisi Dr.Hans Johem Vergo'nun "Türkiye'nin tam üyeliğinin AB'nin kimliğini büyük oranda değiştireceği açıktır. Türkiye hiçbir aday grubuna sığmamaktadır. Bu sözlerimle, Türkiye'nin önümüzdeki dönemde bazı AB listelerinde adının geçmesini sağlayıp sağlayamayacağına dair bir görüş belirtmiyorum" diye demeç vermiş olması, Lüksemburg'ta Türkiye'nin başına geleceklerin habercisi idi.

Sayın dinleyiciler, sevgili konuklar, size şimdi Niş Zirvesi'nde kabul edilen antlaşmadan biraz söz etmek istiyorum. Niş Zirvesi'nde, Avrupa Birliği'nin devlet ve hükümet başkanları, Avrupa Parlamentoları'ndaki sandalye sayısını 626'dan 732'ye çıkarmıştır. Yani, bundan sonra yirmiyedi ülkenin temsil edilmekte olduğu (15+12=27) parlamentoda 732 Avrupalı parlamenter bulunacaktır. Onüç aday ülkeden, hepsinin bu parlamentodaki milletvekilleri belirlenmiş ama Türkiye'ye bu genişleyen parlamentoda yer verilmemiştir.

Sizlere örnek vereyim. 732 üyelik Avrupa Parlamentosu'nda Polonya'nın 50, Romanya'nın 33, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın 20, Bulgaristan'ın 17, Litvanya'mn 12, Slovakya'nın 13, Slovenya'mn 7, Letonya'nın 8, Estonya ve Kıbrıs Rum Kesimi'nin 6 ve Malta'mn 5 milletvekili olacak. Türkiye'nin ise hiçbir milletvekili henüz bulunmayacaktır. Açıkçası, Türkiye Avrupa Parlamentosu'nun genişleme sürecinde bulunmamakta ama, bu Türkiye AB'ne aday bulunmaktadır. Bu nasıl bir adaylıktır sizce?

Saygıdeğer hanımefendiler ve beyefendiler, lütfen kendimizi aldatmayalım. Türkiye'yi AB devlet ve hükümet başkanları aday ilân ediyor ama, diğer aday ülkelerle birlikte Türkiye'ye aynı hak ve imkânları vermiyorlar. Bu durumda, bence Türkiye "sanal aday" ülke konumundadır.

Şimdi sizlere başka bir ilginçlikten söz etmek istiyorum. Yine Niş Zirvesi'nde AB'nin patronları, yani devlet ve hükümet başkanları, Avrupa'nın karar ve bir anlamda yasama organı olan Bakanlar Konseyi'ndeki nitelikli oy sayısını 345*e çıkartmışlardır. Ama, Türkiye burada da yoktur. Oniki aday ülkenin genişleyecek AB'deki nitelikli oy gücü toplamı, yüzde 31.3'e ulaştığı halde, Türkiye on yıllık süre içinde AB'ne üye yapılmayacağı varsayımdan hareketle, bu karar organına alınmıyor. Sebep basit: genişlemeden sonraki iki önemli AB organı olan Avrupa Parlamentosu'nda ve Bakanlar Konseyi'nde Türkiye'ye yer verilmeyerek Türkiye'nin önü kapatılmış bulunmaktadır. Bu durumu, takdirlerinize sunuyorum.

Helsinki Zirvesi sonrasında onüç aday ülke arasında sadece Türkiye ile tam üyelik görüşmeleri açılmamıştır. Görüşmelere, Lüksemburg Grubu ülkeleriyle 31 Mart 1998 tarihinde başlanmış ve ilk tur 10 Kasım 1998'de yapılmıştır. Müzakerelerde Güney Kıbrıs ile onbir, Çek Cumhuriyeti ile on, Estonya ile sekiz, Macaristan, Polonya ve Slovenya ile dokuz başlık geçici olarak tamamlanmıştır. Geriye kalan altı aday ülke ile - bu ülkeler Helsinki Grubu ülkeleridir: Bulgaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Romanya ve Slovakya - 15 Şubat 2000 tarihinde müzakerelere başlanılmıştır. İlk tur, 14 Haziran 2000'de gerçekleştirilmiş ve gerekli kararlar 8 Mart 2000 tarihinde alınmıştır. İlk altı ülke ile iki yıl süren müzakerelerden sonra yirmidokuz bölüm (kurumsal sorunlar ve diğer sorunlar dışındaki ilgili tüm bölümler) aşılmıştır.

İlk grup içinde yer alan ülkelerin, muhtemelen 2002-2003'de Avrupa Birliği'ne üyelikleri söz konusudur. İkinci grup ülkelerden Malta'nm 2003, Romanya'nın 2007, Slovak Cumhuriyeti'nin 2004, Letonya'nın 2003, Litvanya ve Bulgaristan'ın ise 2006 yılında birliğe tam üyelikleri gündeme gelecektir. Buna karşılık, AB Komisyonu, en iyi bir tahminle Türkiye ile 2007 yılında müzakerelere başlanabileceğini belirtmektedir.

Bu bakımdan bu verilerin ışığında, Başbakan Ecevit'in 21 Mart 2000 tarihinde AB Büyükelçileri'ne vermiş olduğu yemekteki "dört yıl içinde ekonomik olarak tüm hazırlıklarımız tamamlanacak ve Türkiye 2004'te tam üyeliğe hazır olacak" söylemine katılamıyorum. Bu söylem, sayın Çiller'in 1998 deki söylemine çok benzemektedir. Herhalde halka moral vermeye yöneliktir ve gerçekçi değildir. Şair ruhlu olan başbakanımızın olaylara iyimser bakmasını anlayışla karşılamak lâzımdır.

Türkiye, Kopenhag Kriterleri'ni yerine getirmediği sürece, AB ile tam üyelik görüşmeleri asla başlamayacaktır. Acaba sayın Ecevit bunu bilmiyor mu? Tabii ki biliyor, Helsinki Bildirisi'ni de biliyor, Genişlemeden Sorumlu Üye Günter Verhogm'ın dediklerini de biliyor.

Saygıdeğer konuklar, Kopenhag Siyasi Kriterleri devamlı olarak Türkiye'nin önüne konuyor. Bundan önce Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunda bulunmuş olan Romanya veya Bulgaristan için neden siyasi kriterler bir şart olarak önlerine konulmuyor? Aynı şey Yunanistan için de geçerlidir. Batı Trakya'da Türk azınlığı vardır; onlara yeterli şekilde azınlık haklarını kullanma imkânı tanınıyor mu, tanınmıyor mu? Bulgaristan zaten bu konuda sicili temiz bir ülke değildir. Daha çok yakınlarda Türkler'in adını değiştirmeye kalktı, bunu hepimiz biliyoruz. Aynı şey Romanya için de söz konusudur; Romanya'da yaşayan azınlıklar için de Romanya Hükümeti gerekli imkânları sağlıyor mu acaba? Bütün bunların tartışılması gerekir bu sempozyumda.

Türkiye'yi şu anda doğrudan ilgilendirmese de önemli bir konuya daha değinmek istiyorum. 01 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması'y la Avrupa Birliği, kendi içinde önemli iki hususu gündeme getirmiştir. Bu hususlar, Türkiye'nin önüne şu anda ve bundan sonra devamlı olarak çıkacak ve canını sıkacaktır. Amsterdam Antlaşması ile, üye ülkelere Avrupa İnsan Haklan Sözleşmesi'ne uyma mecburiyeti getirilmiştir. Aday ülkeler açısından da, tam üyelik için aynı şartı yerine getirmiş olmak aranacaktır. Ayrıca, sözleşmeye uymayan veya zaman içerisinde İnsan Hakları Sözleşmesi'ndeki ilkelere aykırı davranma eğilimini sıklıkla gösteren Avrupa Ülkeleri'nin AB Konseyi'ndeki -AB Konseyi derken, Avrupa Birliği Konseyi'ni kastediyorum, Avrupa Konseyi değil tabiî ki- oy hakkının diğer üyelerin üçte birinin teklifi ve oybirliğiyle karar alınması şartıyla askıya alınabilecek olması da önemli bir kuraldır. Gerçi, Türkiye şu anda Avrupa Birliği'ne üye değildir ama, ileride böyle bir sıkıntı karşımıza çıkacaktır. AB, Avrupa İnsan Haklan Sözleşmesi'ndeki ilkelere uyun diyor. Tabiî, buna herkes uymak zorunda ama, Türkiye için bir çifte standart şeklinde önüne getirildiği için sorun çıkıyor. Yoksa, diğer ülkelere de "aynı şartları yerine getirdiğiniz zaman Avrupa Birliği'ne tam üye olursunuz" denilse bizim açımızdan sorun çıkmayacak. Özellikle burada bir art niyet var gibime geliyor. AB'nin bir konudaki çifte standardını dikkatlerinize sunmak istiyorum. Aday olan diğer onbir ülkeye Kopenhag Kriterleri'ne tam uyma şartı getirilmezken bu kriterler Türkiye'nin önüne

öncelikle konmaktadır. AB'nin bu tutumunu anlamak mümkün değildir. Bilmem siz anlıyormusunuz?

Şimdi şu soruyu sormanın tam zamanıdır. Acaba nedir şu meşhur Kopenhag Siyasî Kriterleri? Önce, izninizle kısaca Kopenhag Kriterleri'ni açıklayayım:

1- Siyasî Kriterler; demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve azınlık haklarını güvence altına alan kurumların ülkede bulunmasıdır.

2- Ekonomik Kriterler; işleyen ve aynı zamanda AB içinde rekabetçi baskılara ve diğer piyasa güçlerine dayanabilecek bir serbest piyasa ekonomisinin varlığıdır.

3- AB Mevzuatının Benimsenmesi Kriteri; ekonomik ve parasal birliğin hedeflerine bağlı kalmak üzere üyelik yükümlülüklerini yerine getirebilme kapasitesine sahip olmaktır. Bu bağlamda, aday ülkelerin ortak dışişleri ve güvenlik politikasına uyum sağlanması ile ekonomik ve parasal birlik kriterlerine (Maastricht Kriterleri) uyum doğrultusunda adım atılmasıdır.

Acaba Kopenhag Kriterleri arasında Türkiye'nin başını en fazla ağrıtanı siyasî kriterler midir? Bu soruya verilecek cevap basit ve nettir. EVET. Çünkü Helsinki Zirvesi'nde Türkiye ile Katılım müzakerelerinin Türkiye'nin siyasî kriterleri yerine getirmesinin ardından başlatılacağı çok açık bir şekilde belirtilmiştir.

AB Komisyonu'nun Genişlemeden Sorumlu Üyesi Günter Verheugen, 2000 yılının başında, Türkiye'nin AB üyeliğine aday olduğunu, Türkiye'ye diğer oniki aday ülke ile aynı şekilde davranılması gerektiğini, katılım müzakerelerinin Türkiye siyasî kriterleri yerine getirmeden başlayamayacağını açıklamıştır. Verheugen, müzakerelerin başlayabilmesi için ülkede demokratik kurumlar bulunması, hukukun üstünlüğünün sağlanması ve azınlıkların korunmasının gerektiğini belirtmiştir. Avrupa Birliği'nin hazırladığı, 2000 yılı Genişleme Strateji Belgesi'nde, tüm üyelik kriterlerini yerine getiren aday ülkelerle müzakerelerin 2002 yılı içinde sonuçlanması ve birliğin 2002 yılı sonunda yeni üyeleri kabul edebilecek konumda olması kabul edilmiştir. Belge, Türkiye için müzakerelerin açılması için gerekli olan şartların henüz uygun olmadığını belirtmektedir.

Acaba AB, Türkiye'deki siyasî kriterlerin yerine getirilmesi konusunda ne düşünmektedir? Şimdi sizlere 1997 yılında yayınlanan bir rapordan söz edeceğim: bu raporun adı, Gündem 2000 dir. Bu raporda AB aynen şöyle diyor: "Türkiye'nin kişi haklarını ve ifade özgürlüğünü destekleme konusundaki sicili, AB'deki standartların bir hayli gerisindedir. Güneydoğu'daki terörizm ile mücadele ederken, Türkiye itidal sergilemeli, hukukun üstünlüğüne ve insan haklarına saygı göstermek için daha fazla çaba harcamalı ve askerî değil sivil çözüm bulmalıdır"

Daha yeni olan bir başka raporu da bilginize sunmak istiyorum. AB Komisyonu, Kasım 2000'de açıklanan Üçüncü Düzenli İlerleme Raporu'nda Türkiye'yi, Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşmesi'ni henüz imzalamamış ve Lozan Antlaşması ile tarif edilenlerden başka azınlıkları tanımamış bir ülke olarak belirlemiştir. 2000 Düzenli Raporu, kültürel bir kimliğe ve ortak geleneklere sahip herhangi bir grubu ulusal azınlık olarak tanımaktadır. Rapor, bu tür grupların mensuplarının bazı temel haklardan yoksun bırakıldığını, ana dillerinde yayın yapma, ana dillerini öğrenme ve eğitim alma hakkı gibi etnik kökenleri ne olursa olsun bütün Türklerin sahip olması gereken kültürel hakların garanti edilmediğini öne sürmektedir. Kopenhag Siyasî Kriterleri'ni tam üyelik için bir önşart olarak ileriye süren AB, bu kapsamda "insan haklan" ve "azınlık haklarını" ön plana çıkarmaktadır. Sanki bu haklan Türkiye bilerek ihlâl ediyormuş gibi bir hava yaratılmaktadır.

Buradan AB ilgililerine ve sayın Karen Fog'a sormak istiyorum; Yunanistan'da Batı Trakya Türkleri'ne Türkçe yayın yapma hakkı verilmezken, Batı Trakya Türkleri'nin ana dillerinde eğitim haklan ellerinden alınırken, Yunanistan Hükümeti seçilmiş müftü'nün yerine kendi seçtiği bir adamı müftü olarak atarken ve Dr.Sadık Ahmet kuşkulu bir trafik kazasına kurban giderken AB yetkilileri acaba neredeydiler? Yoksa Yunanistan bir AB üyesi değil miydi? Bizden önce AB'ne tam üye olacak olan Bulgaristan bundan on yıl önce ülkesinde yaşayan Türk kökenli Bulgar vatandaşlanmn isimlerini değiştirmeye kalktığı zaman AB ne yaptı? Yunanistan, hâlâ ülkesinde Türk olmadığını savunuyor. Peki, AB bu Türk azınlığına neden sahip çıkmıyor? Tüm bu soruların cevabı verilmediği sürece, AB'nin insan haklan ve azınlık haklarından söz etmesini ben kuşku ile karşılıyorum.

Kıymetli konuklar, siyasî kriterler kapsamında, Türkiye'nin ileride canım en çok sıkacak olanı, azınlıklar ile ilgili olanıdır. Aslında AB, Türkiye'yi aday yaparak oyalamakta, tam üyeliğinin önünü kesmek için azınlık haklarım bahane etmektedir. Aslında, azınlıklarla ilgili olarak AB içinde geliştirilmiş bir sistem de yoktur. Günümüzdeki uygulamaya göre, her üye ülkenin kendi sistemleri içerisinde azınlıkların meseleleri çözülmeye çalışılmaktadır. Bu konuda, AB içinde ortak bir tutum oluşturulamamış, bu konu büyük ölçüde Avrupa Konseyi'ne havale edilmiştir. Nitekim, Türkiye'ye ilişkin 1999 yılında yayınlanan İkinci Düzenli İlerleme Raporu'nda da, azınlıklarla ilgili olarak Avrupa Konseyi çerçevesindeki sözleşmeler (Ulusal **Azınlıkların** Korunması İçin Çerçeve Sözleşmesi ve Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı) ile Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin 1993 tarihli Tavsiye Karan'na atıfta bulunulmaktadır. Bu rapor, Türkiye'yi itham eden suçlamalarla doludur. Sırası gelmişken, şimdi sizlere İkinci Düzenli İlerleme Raporu'ndan bir paragraf okumak istiyorum. Lütfen dikkat edelim: "Ne mevzuat, ne de uygulama, etnik kökenlerinden bağımsız olarak bütün Türkler için kültürel hakların kullanımına engel olmamalıdır. Nüfusun büyük ölçüde Kürt kökenli olduğu Güneydoğu'daki durumun düzelmesi için, bu husus özel önem taşımaktadır. Lozan Antlaşması'nın kapsamı dışındaki gruplara mensup olanlar için, özellikle TV/Radyo yayıncılığı ve eğitim açısından durum iyileşmemiştir."

Bu ne demek? Acaba AB benzer bir şekilde Batı Trakya'daki Türk azınlığın -ki onlar Lozan kapsamındadır- TV/Radyo yayıncılığı ve eğitim açısından durumunun iyileşip iyileşmediğini neden sorgulamamaktadır? Üstelik Yunanistan, AB üyesi olan bir ülkedir.

Türkiye, Kopenhag Siyasî Kriterleri'ne uyum sağlamak için ülkede azınlıkların varlığını tanımayı öngören bir anayasa değişikliğine gidemez. Zaten Türkiye, Lozan Antlaşması ile belirlenen ve dini azınlık - bunlar Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler'dir - dışında, ülke içinde başka bir azınlık tanımamaktadır. Fakat AB, devamlı olarak Güneydoğu'da yaşıyan vatandaşlarımızı "Kürt Halkı" olarak değerlendirmekte ve onları azınlık olarak görmek istemektedir. Bu olumsuz yaklaşımından 11 Nisan 2000 tarihinde yapılan Ortaklık Konseyi Toplantısı'nda vazgeçilmiş gibi görünülse de, burada ilk defa Kürt kökenli Türk vatandaşları ifadesi yer almıştır ve bu husus bundan sonra da gündemde tutulacaktır.

AB'nin Güneydoğu Anadolu'da yaşayan Türk vatandaşlarını azınlık olarak değerlendirmesi, ister istemez, akla Sevr Anlaşması'nı getirmektedir. Çünkü 10 Ağustos 1920 tarihli Sevr Antlaşması'nda, zannedersem 147 nci maddesinde, Osmanlı Uyrukları soy, din ya da dil azınlığı olarak tanımlanmıştır. Bu azınlıklar, diğer Osmanlı Uyrukları ile aynı işlemlerden ve güvencelerden yararlanacaklardır.

Saygıdeğer dinleyiciler, Sevr Antlaşması Lozan'da tarihe gömülmüştür. Artık geri gelmesi mümkün değildir. Fakat buna rağmen, Sevr'i hayâl edenler Sevr'deki soy azınlığını gündeme getirmeye çalışmaktadırlar. Lozan Antlaşması'nda sadece Müslüman olmayan azınlıktan söz edilmiş olmasına rağmen, insan hakları bahane edilerek, değişik anlamlı bir azınlık sorunu devamlı olarak gündeme getiriliyorsa, bazıları Türkiye'ye Sevr'i hatırlatmak mı istiyorlar diye insanın kendi kendine sorası geliyor. Çünkü, AB'nin 1998 Haziran Kardif Zirvesi'nde ele alınan karar doğrultusunda hazırlanan Ekim 1998 ve Ekim 1999 Düzenli İlerleme Raporları'nda en önemli sorun olarak azınlık konusunun gündeme getirilmiş olması, haklı olarak insana bu soruyu sordurmaktadır.

AB'nin Kürt kökenli Türk vatandaşlarım "azınlık" olarak tanımlaması Türkiye'ye yapılan bir haksızlıktır. Anayasamızın 66 ncı maddesinde "Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür" hükmü karşısında, AB'nin sanal bir Kürt azınlık tanımı yapmasını anlamak mümkün değildir. AB'in mantığından hareket edersek, ana dilleri Türkçe olmayan Karadeniz'deki "Laz kökenli" Türk vatandaşları için de eğitim hakkı verilmesi gerekmez mi? Acaba neden ısrarla Güneydoğu diye sormak her Türk vatandaşının görevidir.

Türkiye, Yeni Bir Avrupa için Paris Şartı'm kabul etmiş bir ülkedir. Burada, ulusal azınlıkların etnik, kültürel, dil ve dini kimliklerinin korunacağı; ulusal azınlıklara mensup kişilerin bu kimliklerini ayrıma tabi tutulmadan ve yasa önünde tam bir eşitlikle, hür olarak ifade etmeye, korumaya ve geliştirmeye hakları olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca Türkiye, Lozan Antlaşmasındaki yükümlülüklerini yerine getirmeyi taahhüt etmiştir. Bunun dışında, Türkiye'de azınlık vardır diye ısrar etmek, "Türkiye'nin bütünlüğüne yönelik bir girişim mi var?" sorusunu sormamıza neden olmaktadır.

AB'nin hazırladığı Katılım Ortaklığı Belgesi'nde etnik köken farkı gözetilmeksizin tüm vatandaşların kültürel haklarının güvence altına

alınması, eğitim de dahil olmak üzere bu haklardan yararlanmasını engelleyen tüm yasa hükümlerinin kaldırılması orta vadeli kriterler arasında yer almasına rağmen açıklanan Ulusal Program'da resmi ve eğitim dilinin Türkçe olduğu, ancak bunun vatandaşların günlük yaşantılarında ayrılıkçı ve bölücü amaçlar doğrultusunda olmamak kaydıyla istedikleri dili kullanmalarına engel teşkil etmediği belirtilmiştir. Bu sebeple. Ulusal Program'da konuyla ilgili olarak statükonun dışında olacak bir düzenlemeyi hükümet haklı olarak yapmamıştır.

Ulusal Program, Siyasî Kriterler içinde Türkiye'yi en fazla sıkıntıya sokan ana dilde eğitim konusuna yumuşak bir şekilde yaklaşmıştır. Programın 1.1.9 ncu maddesinde, "Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî ve eğitim dili Türkçe'dir. Ancak bu, vatandaşlarının günlük yaşamlarında farklı dil, lehçe ve ağızlarının serbest kullanılmasına engel teşkil etmez. Bu serbestlik, ayrılıkçı veya bölütü amaçlarla kullanılamaz" denilerek, resmi dilin dışındaki dil, lehçe ve ağızların serbest bir şekilde kullanılabileceğini açıklamaktadır. Türkiye, Türkçe dışındaki dillerin kullanımını bireysel özgürlük kapsamında düşünmektedir. Kürtçe'nin bir toplumsal hak şeklinde eğitim ve iletişim dili olarak kullanılması imkânsızdır. Bu durum, Lozan Anlaşması'na da uygundur. Şimdi size soruyorum, kıymetli katılımcılar, Fransa'da Bask veya Korsika diliyle yayın yapan radyo ve TV kanalı olduğunu duydunuz mu? Veya İngiltere'de ulusal seviyede İngilizce'nin dışında yayın yapan ve eğitim veren kurum varmıdır? Tabiî ki yoktur. O hâlde, Türkiye için bu ısrar neden?

AB'nin Türkiye'de bölücü ve yıkıcı faaliyetleri göz ardı ederek ve Güneydoğu'da ayrı bir devlet kurmak için çaba gösteren PKK'yı yok sayarak ana dilde eğitim hakkı gibi masumane kılık takınmış talepleri Türkiye'nin tam üyeliği için şart koşması, Türkiye'ye uygulanan bir çifte standarttır. 2000 Düzenli Raporu'ndaki kültürel haklar ile azınlıkların korunmasına ilişkin taleplerin yerine getirilebilmesi için Anayasa'nın değişmesi gereklidir. Bu ise şu anda imkânsızdır. Çünkü Anayasamızın üçüncü maddesi değiştirilemeyecek hükümler arasındadır. Türkiye Cumhuriyeti, 7 Kasım 1982 tarihinde kabul ettiği Anayasası'nda 'Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçe'dir (Md.3). Bu madde değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez (Md.4)" hükümlerini getirmiştir. Yine 42 nci maddede "Türkçe'den başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez" denilmektedir.

Şimdi, çok ilginç bir hususu bilgilerinize sunmak istiyorum. DYP eski milletvekili (sonra bağımsız olmuştur) Abdülmelik Fırat, eğer Kürtçe TV yayınma başlanırsa, sıkıntı olmazmış gibi bir acayip iddiada bulunmaktadır. Bu eski milletvekili, 19 Kasım 2000 tarihli Sabah Gazetesi'nde yayınlanan demecinde, şöyle demektedir: "Bir ülke, birden fazla dil konuşulunca bölünür sanıyorlar. At gözlüğü takmışlar ki isviçre'yi görmüyorlar. Dil konuşmakla nasıl bölünür ki ülke?" demektedir. Ama Fırat çok iyi bilmektedir ki, İsviçre diye bir ulus yoktur. Çünkü İsviçreli'ler ya Alman ya Fransız ya da İtalyan'dır. Dil birliği olmadan ulus olmanın mümkün olmadığım Fırat çok iyi bilmektedir ki, belirli bir yönde ısrarlı talepleri vardır.

Hepimizin yakinen tanıdığı Kınm Türk'ü -- ben de bir Kırım Türk'üyüm- Gaspıralı İsmail Bey'in "dilde, fikirde, işde birlik" özdeyişindeki "dilde birlik" kaybedilirse, Türkiye'nin geleceği tehlikeye girer.

Çok kıymetli dinleyiciler, burada huzurunuzda bir noktayı önemle belirtmekte yarar görüyorum. Büyük Önder Atatürk ayrım gözetmeksizin Türk Milleti için şu tanımı yapmıştır. "Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk Milleti denir". Diğer yandan, Başbakan Ecevit'in de belirttiği gibi, Türkiye'de ırk ayrımcılığı kavramı yoktur ve olamaz. Çünkü Türkiye bağlamında Türk Milleti, değişik ülkelerden, değişik dinlerden, değişik etnik kökenden gelen insanların yüzyıllar boyunca ayırımsız kaynaşmaların ürünüdür. Dolayısıyla, AB istiyor diye, Türk Milleti'ni sunî bir şekilde ayırıma tâbi tutmamız doğru değildir.

İzninizle çok önemli bir konuyu daha gündeme getirmek istiyorum. Kopenhag Siyasî Kriterleri kapsamında ileride Türkiye'nin başını çok ağrıtacak bir konu vardır: o da, insan hakları kapsamında ele alınması söz konusu olan sözde Ermeni soykırımı iddialarıdır. Bu iddialara değinmeden önce, birçoğumuzun bilmediği bir gerçeği açıklamak istiyorum. Tabiî, bunun Avrupa Birliği ile ilgisi yok ama, batı ile ilgisi var. 24 Mayıs 1920 tarihinde ABD Başkanı Tamıs Vudru Vilsın aynen şöyle diyor: "Amerika Birleşik Devletleri halkı, Ermenistan'da hüküm süren üzücü durumdan, güvensizlikten, açlıktan ve sefaletten son derece etkilenmiş hâldedir. Ermenistan'a duyulan sempati, halkımızın sadece bir kısmının hissiyatı değildir. Bu sempati, bu ülkeyi oluşturan kadın-erkek büyük Hıristiyan kitlenin varlığının en kritik anını yaşayan Ermeniler'e karşı olağanüstü ve kendiliğinden oluşmuş samimî duygudur. Bu büyük ve cömert halk, Ermeni

sorununu kalbinde kendine mâl etmiştir. Kongreye çok kritik bir seçenek sunduğumun farkındayım; ama, bu teklifi, Hıristiyan halklarının en büyüğünden kaynaklanan istek ve hevesle yapıyorum. Halkımızın Ermeniler'e karşı olan tertemiz hislerden, saf Hıristiyan inancından, herhangi bir yerde açlık çeken Hıristiyanlar'ı kurtarma duygusundan, onları sefil bir teba olmaktan kurtarıp ayakta durmalarını sağlayacak, Dünya'nın hür milletleri arasında yer almalarını temin etme isteğinden kaynaklanmaktadır. Bizim bağımsız bir Ermenistan'ı tanımamız, halkın gerçek hürriyete ve vaat edilmiş mutluluğa kavuşması demektir." Bu açıklamayı Vilsm 1920 yılında yapıyor. Bunu niye söyledim; birazdan bunu bir yerlere bağlayacağım, onun için söylüyorum. Vilsın'm Avrupa Birliği ile ne alâkası var diyeceksiniz; evet, ama bunların hepsi zaten birbirleriyle ilgilidir.

Şimdi, hep beraber ilgisini görelim. Avrupa Parlamentosu 15 Kasım 2000 tarihinde sözde Ermeni soykırımı tasarısını 234 oyla kabul etmiştir. Bu, AB'nin Türkiye'ye yönelik, bilinçaltı düşmanlığı beslediğinin bir kanıtıdır. Bu kararın alınmasında, Avrupa Komisyonu'nun Türkiye'nin, katılım yönünde kaydettiği ilerlemeye ilişkin 1999 Düzenli Raporu konusunda Parlamento'nün benimsediği kararda Türkiye'ye sözde Ermeni soykırımını kabul etmeye yönelik çağrısı önemli rol oynamıştır. Bu ibret verici kararın dokuzuncu ve onuncu maddeleri aynen şöyledir: "Türkiye'nin çeşitli grupları içeren, nüfusunu oluşturan kültürel, dilsel ve dini grupların temel hak ve özgürlüklerinin tanınmasına verdiği önemi yeniden hatırlatmaktadır. Bu sebeple Türk Hükümeti ve TBMM'ne, Türk toplumunun önemli bir parçası olan Ermeni azınlığa, özellikle bu azınlığın modern Türkiye devletinin kurulmasından önce maruz kaldığı soykırımı resmen kabul ederek yeni bir destek sağlamaları için çağrıda bulunmaktadır"

Aslında AB'deki Ermeni sorununun devamlı gündemde tutulmasının altında şu örtülü mantık yatmaktadır: siz AB'ne girmeden önce Kopenhag Siyasî Kriterleri çerçevesinde Ermeni Soykırımı'nı tanıyın, sonra AB'ne tam üyeliğinizi görüşelim. Bu bağlamda, 29 Ocak 2001 tarihinde Fransız Parlamentosu'nun Ermeni Soykırımı Yasası'nı kabul etmiş olması, AB içinde bir başlangıç olacak gibidir. 1985-1990 yıllan arasında Paris'te görev yaptığım için, Fransa'daki Ermeni diyasporasının ne kadar güçlü olduğunu çok iyi bilmekteyim. Ermeni diyasporası, gerek ekonomi ve gerekse basın-yayın kuruluşlarında etkin olduğu için Fransız kamuoyunu rahatlıkla yönlendirebilmektedir. Size, şahit olduğum bir olayı anlatmak istiyorum. 7

Aralık 1988'de Ermenistan'da meydana gelen deprem sonucunda tüm Fransız TV kanalları Noel'e kadar geçen sürede Ermenistan'daki depremi birinci haber yapmışlar ve dakikalarca depremi göstermişlerdir. Özellikle TV 2 kanalının Ermeni kökenli redaktör sunucusu Bilalyan, diğer iki kanala göre çok daha fazla deprem haberlerine yer vermiştir. Ardından da, Türkler'in Ermeniler'e soykırım uyguladığına ilişkin "beyin yıkama" programlarını devreye sokmuştur.

Tüm bunlar, şüphesiz, Fransız halkında Ermeniler'e yönelik bir sempatinin doğmasına yol açmıştır. Ayrıca Ermeni asıllı Fransız şarkıcı Sari Aznavur'da devamlı olarak Fransız TV kanallarına çıkarak merhamet sömürüsünde bulunmuş ve her fırsatta Türkler'in Ermeniler'e soykırım yaptığını iddia etmiştir. Açıkçası, Fransızlar'ın beyni, deprem faciası bahane edilerek, bir ay süresince yıkanmıştır. Buna karşılık Türkler'den ve T.C. Paris Büyükelçiliğinden aksi bir görüşü, ben şahsen, TV kanallarında duymadım. Böyle bir Fransa'da elbette ki Ermeni Soykınmı Yasası çıkar. Bu salonda acaba kim aksini iddia edebilir ki?

Soykırım Yasası Türkiye'nin başına çok iş açacaktır. Bunu burada, tarihe geçmesi için açık bir şekilde söylüyorum. Ermeni Yasası, Türkiye'nin ileride AB üyeliği için en önemli engel olacaktır. Ben, bu kürsüden şimdi açıklıyorum. Nitekim, yasanın çıkmasının hemen ardından 8 Mart 2001 tarihinde Sevr Antlaşması'nın imzalandığı binanın önüne bir Ermeni anıtının dikilmesi dikkat çekicidir. Anıt'ın üzerine Jön Türk yazılması da, yeni nesillere sözde soykırımın Türkler tarafından yapıldığının hatırlatılması bakımından ilginçtir. Sözde anıtın üzerine Osmanlı veya İttihat ve Terakki yazılmamasının sebebi açıktır. Osmanlı ya da İttihat Terakki yazılsa, bunu batıda kimse anlamaz. Burada amaç, Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Milleti'dir. AB Genel Sekreteri Volkan Vural'a bu konuyu Bilgi Üniversitesi'nde verdiği konferansta sorduğum zaman aldığım cevap beni hem şaşırtmış ve hem de üzmüştür. Sayın Vural, soruma cevap vermek yerine, beni şahsen tanımasına rağmen, benim tarihçi olup olmadığımı öğrenmek istemiştir. Bu durumu, sayın dinleyicilerin takdirlerine bırakıyorum ve Türkiye'nin hâlâ bütünlüğünü koruduğu için Tann'ya şükrediyorum.

[1] Şimdi izninizle, ben sizlere bir soru yöneltmek istiyorum. Acaba, Fransa'da Ermeni Anıtı dikilecek yer kalmamıştır da, Sevr Antlaşması'nın imzalandığı ve şimdilerde Millî Seramik Müzesi olarak kullanılmakta olan binanın önünde mi dikilmektedir? Bu sözde anıtın dikildiği müzenin

önünden beş yıl içinde her hafta geçtiğim için, benim üzerimdeki olumsuz etkisi çok daha fazladır. Burada amaç, Lozan'ı tanımamak ve Türkler'in soykırım yaptığını Fransızlarca hatırlatmaktır. Anıt'ın biraz ilerisinde ziyaretçiler için bir açıklama metni de bulunmaktadır. Dikkatinizi çekerim, bakın bu açıklamada neler yazılmış: "Bu anıt, Fransa tarafından 29 Ocak 2001 de kabul edilen 1915 soykırımının anısına ve İki Savaş'ta Ortadoğu Lejyonunda yaşamlarını yitiren Ermeniler için yaptırılmıştır.'[1]

Bundan onyedi yıl önce, Paris'in Alforvil adlı banliyösünde 29 Nisan 1884 tarihinde yaptırılan kin anıtı ile açılan perde, bu ülkede devam edeceğe benzemektedir. Çünkü, Paris'in yeni Belediye Başkanı Sosyalist Parti'den Bertran Dölon, eski Belediye Başkanı Jan Tiberi döneminde Paris'e sözde soykırımla ilgili bir anıtın dikilmesi yönünde alınan kararın 2002 yılının ilk yansında uygulamaya sokulacağını açıklamıştır. Eğer bu anıt Paris'in en merkezi yerlerinden biri olan Kanada Meydanı'na dikilirse, milyonlarca Fransız ve turist, tarihte yapılmamış bir soykırımın sahte anıtını görecek ve yeni nesillere Türk düşmanlığının tohumu ekilecektir.

Burada, hükümetin dikkatini çekmek istiyorum. Önümüzdeki yıl bu sözde soykırım anıtının açılmaması için Fransız Hükümeti nezdinde derhal girişimlerde bulunulması zarureti vardır. Zaman varken yeni Sosyalist Başkan Dölon'un nezdinde de girişimlerde bulunulmalıdır. Fransa'ya yönelik Türk halkının tepkisinin bir saman alevi gibi sönmemesi için de, Ankara Ticaret Odası, Türk Ocakları gibi kuruluşların bu konuda etkin girişimlerine devam etmesi gerekir.

Çok kıymetli katılımcılar, yukarıda özetlediğim durumdan çıkan olumsuz tabloya rağmen, Türkiye, Cumhurbaşkanımız Ahmet Necdet Sezer'in dediği gibi bir Avrupa ülkesidir. Hukukun üstünlüğüne ve temel insan hak ve özgürlüklerine inanan, demokratik ve laik bir Cumhuriyet olarak Türkiye, yüzlerce yıllık bir süreç içinde, Avrupa'da kök salmış olan değerleri benimsemiş ve bu değerlerin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Helsinki'de Türkiye aday ilân edilerek AB kapısı aralanmıştır. Halkının çoğunluğu Müslüman olan laik bir Türkiye, uygarlıklar çatışmasına değil, uygarlıkların buluşmasına katkıda bulunmaktadır. Türkiye'nin katılımı ile Avrupa'daki kültürel zenginlik artacak ve AB, Hıristiyan Gettosu olmaktan kurtulacaktır.

Kıymetli konuklar, Türkiye, Helsinki Zirvesi'nden sonra, daha 1956 yılındaki Paris Antlaşması ile ortaya konulmuş olan Avrupalı Devlet olma hedefini gerçekleştirmek için bir fırsat elde etmiştir. Eğer Avrupa Birliği, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde olmayan soykınm gibi şartlan daha sonra Türkiye'nin önüne koymaz ve Türkiye Millî Program'daki siyasî kriterleri yerine getirebilirse, tam üyelik görüşmelerine geç de olsa başlanabilecektir.

Türkiye, ülkesinin ve milletinin bölünmez bütünlüğüne zarar vermeden, insan hakları ve demokratikleşme konusunda ciddi adımlar attığı ve AB standartlarına uyum sağlayabildiği ölçüde AB tam üyeliği yolunda ilerleyebilecektir. Bu konuda AB'nin çifte standardına da dikkat etmek gerekir. AB, insan haklan ve siyasî kriterler kapsamında Türkiye'yi ır^ ayrımcılığı yapan ülke olarak gösterme sevdasından bir an önce vazgeçmelidir.

Hepinize saygılar sunarım.

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE KURUMSAL DEĞİŞİM

Gündüz AKTAN*

Önce, Türk Ocakları Başkanlığı'na ve Ankara Ticaret Odası Başkanlığı'na, bu toplantıyı tertipledikleri ve beni davet ettikleri için çok teşekkür ederim. Sonra, sayın başkanın açış konuşmasında değindiği birkaç hususu çok önemli bulduğum için vurgulamak istiyorum. Sayın başkan, evvelâ benim bu konularda araştırma yaptığımı ve fikir ürettiğimi söyledi. Ben fikir üretiyorum ama, araştırma, yapmadan fikir üretiyorum; çünkü, dışişleri mensupları pek araştırma yapmazlar, biliyorsunuz.

Sayın başkanın bir paragraf içinde söylediği bir şey var ki, dış siyasetimizin temeli olması gerekir. O da şudur: evvelâ kendinizi bileceksiniz, tarihinizi bileceksiniz, onu yorumlayacaksınız ve fikir farkları gayet doğal şekilde ortaya çıkabilecek. Sonra, karşının tarihini bileceksiniz, onu öğreneceksiniz, onu yorumlayacaksınız. Üçüncü aşamada, nasıl bir Avrupa istiyorsunuz, onu saptayacaksınız ve siz, o Avrupa'nın kendi kendine oluşmasını beklemeyeceksiniz, bir siyaset tespit edip o Avrupa'yı etkilemeye çalışacaksınız. Yani, reaktif dediğimiz tepkisel siyaset değil, proaktif denilen, müdahaleci, etkili bir siyaset yapacaksınız ki, bu kısım, bizim dış siyasetimizde bugüne kadar olmamış bir şeydir, bunu hepimiz biliyoruz. Bunun tarihî nedenleri de vardır ama, dış siyaset böyle yapılır.

Sayın başkanın bu konuşmasından sonra, benim sevgili dostum Rıdvan Bey'in konuşmasını dinledim; ben kendisini çok iyi tanıyorum, hiçbir şekilde Avrupa Birliği'ne, batıya ve bizim onun içinde yerimizi almamıza karşı değildir ama, siz de kabul edersiniz ki, kötümser bir sonuç çıkıyor konuşmasından. Bu konuşmayı duyunca konumla ilgili olarak, bir ikilemle karşılaştığımı anladım. Çünkü, benim konum bir varsayım üzerine oturmuş durumda idi: yani, biz kesinlikle AB'ye üye olacağız, ben de bu Avrupa kurumlarıyla nasıl bir Avrupa olacaktır diye konuşacaktım. Oysa görüyorum ki, Türkiye aslında bu aşamaya gelmemiş ve belki de bu konuda görüşmemiz biraz erken oluyor. Yani, biz aslında Avrupa Birliği'ne girmek istiyor muyuz istemiyor muyuz; karşıdaki bizi almak istiyor mu, istemiyor mu diye tartışmamız lâzım ve bu konuda kafamızın biraz daha

***Gündüz Aktan; Emekli** Büyükelçi. **Yazar**

açık olması lâzım. Çünkü ben, bizde de tereddütler olduğunu düşünüyorum. Türk Milleti hassas ve gururlu bir millettir, üstelik de gururu geçmişte kırılmış bir millettir; dolayısıyla çok çabuk hassasiyet gösteren bir millet ve ben bunu söylerken, kendimi milletimden ayırarak söylemiyorum, kendim de aynı milletin içerisinde olarak, bunu hissederek söylüyorum. Bizim gururumuza dokundukları zaman, tepkimiz de büyük oluyor.

Şimdi, bizi çok fazla istemiyorlar, bunu da biliyoruz. Avrupa'daki son araştırma, en az istenen, yani tam üye olarak en az istenen milletin Türkler olduğunu gösteriyor; Türkler'e olumlu bakanların oranı yüzde otuzdur. Ben bu yüzde otuzu gördüğüm zaman şaşırdım, bana göre çok yüksek bir rakamdır bu. Ben bunun çok daha düşük olduğunu zannediyordum. Çünkü, istenenler arasında en yüksek oran tutturan Malta'dır ve bunun oranı da yüzde ellibirdir. Malta, işte bizim Gökçeada'dan biraz hallicedir, nüfusu daha büyük olmakla birlikte. Yani, onu bile yüzde ellibir ile istiyorlar. Demek ki, kimse kimseyi istemiyor aslında; ama, bize karşı ciddi itirazlar da var.

•

Kısacası, 1986 yılı Ağustos ayında rahmetli Özal'ın yaptığı bir toplantıda alınan kararda söyledikleri arasında "ince uzun bir yol" sözü geçmiştir. O sırada ben de orada bulunuyordum; "bizim girişimiz son derece zor olacaktır, muhtemelen de bizi almayabilirler" dedi. İşte o "ince uzun yol"u o zaman söyledi.

Şimdi, demek ki, biz gireceksek, bizi istemeyenlerin görüşleriyle çatışarak, kendi görüşlerimizi savunarak gireceğiz ve bütün bu süreçte hep önümüze şu soru gelecek: değer mi? Çünkü, öyle noktalara varacağız ki, öyle olaylarla karşılaşacağız ki, "kalsın" diyebiliriz. Bu duyguya şimdiden sahip olmaya başladık. Hadi diyelim ki kriz içindeyiz şimdi, herkesin asabı biraz bozuk; ama, normal şartlarda da bu duyguya çabucak kapılabiliriz. Bunun üzerinde daha fazla durmadan, kurumlar konusuna geçmek istiyorum.

Kurumlar konusu son derece az ele alınan bir konudur. Niye? Zevksiz bir konudur; yani, bir kurumu oturup anlatacaksınız. Üniversitelerde de en zevksiz ders,- uluslararası kuruluşlar dersidir. İşte bunun üstünde bir genel kurulu vardır, üstünde bilmem nesi vardır, onbeş üyesi vardır, üç'ü bilmem şu kadar senede değişir... Yani, zevksiz bir şey ama, Avrupa Birliği dediğimiz birlik, kurumlan vasıtasıyla oluştu, kurumlan vasıtasıyla bütünleşmesini yaratıyor ve yarını bu kurumlarla

oluşacak. Dolayısıyla, sayın başkanın söylediği yarınki Avrupa nedir, biz bunu nasıl etkileriz, içinde nasıl yer alırız sorularının karşılığı, kurumların ne şekil alacağıdır ve bu, son olarak Nis'de tartışıldı. Nis'de birbuçuk günlük zirveden sonra dört günlük bir "kurumlar" müzakeresi yapıldı. Şimdi ben bunu çok kısaca anlatacağım ve bunun bizimle ilgisi nedir, onun üzerinde, eğer vakit kalırsa, birlikte tartışabiliriz.

Şimdi, Dünya kadar kurum var AB'nde ama, başlıca dört tane kurumu var bunun: birisi, her uluslararası kuruluşta olan "sekreterya" dediğimiz, onaltı bin memurdan oluşan muazzam bir bürokrasi, buna komisyon diyorlar. Komisyonun başında, her ülkeden birer tane olmak üzere, onbeş komiser vardır. Bunlara da bakan diyelim. Bunlar, bildiğiniz devlet bürokrasisi gibi, Brüksel'de oturmuşlar, Avrupa Birliği'nin politikalarını uyguluyorlar.

Bir de konsey var. Bu da üye ülkelerden oluşuyor. Onbeş ülke, hükümetlerini temsilen toplanıyorlar. Bu da, aslında Avrupa Birliği'nin parlamentosu. Şimdi bir de Avrupa Parlamentosu var. İnsan gayri ihtiyarî, orada parlamento var, burada konsey denilen bir şey var, bu nedir diye sorabilir. Ülkeler, Avrupa Parlamentosu'na yasama yetkilerini devretmediler, devredilen yetkiler çok sınırlıdır. Yasama yetkilerini ellerinde tutuyorlar. Biliyorsunuz, Türkiye'de bu konuyu tartışırken kafamızda hep şu var: bizden insan haklan konusunda bunu, Kıbrıs konusunda şunu, Kürt konusunda şunu, Ege konusunda bunu istediler, Ermeni konusunda da şimdi yeni talepler geliyor, bunları biz nasıl yerine getireceğiz diye düşünüyoruz. Bundan bir fırsat bulup da, bunlar da kendi içlerinde ne düşünüyorlar, yarınlarını nasıl düşünüyorlar, nasıl oluşacaklar, konularında gelişmeleri takip edecek imkânımız olmuyor. Biz kendi derdimizde, onlar kendi dertlerinde; böyle bir durum var. Onun için şimdi bu konuya bir bakmamız lâzım.

Bizim için giderek önem kazanan yeni bir konu, egemenliğimizdir. Egemenlik dediğimiz zaman, biz egemenliğimizi verirsek, tam bağımsızlığımızı kaybedersek, böyle bir davranış Atatürk'ün mirasına da bir nevi ihanet olur ve Türkiye zaten böyle bir şeyi kabul edemez. Avrupa'nın eyaleti mi olacağız gibi görüşler var. Gerçekten üye olmuş ülkeler Avrupa'nın eyaleti mi olmak istiyorlar? Almanya'sı, Fransa'sı, İngiltere'si ne düşünüyor? Bir de oraya bakmak lâzım. Bunlar da egemenliklerinde kıskanç davranıyorlar. Onlar da egemenliklerini çok zor devrediyorlar ve Niş Konferans'ı bunu hepimize çok iyi gösterdi.

Konsey bütün yetkileri elinde tutmak istiyor; komisyona ancak anlaşmalarla verilen yetkileri bırakıyor, anlaşma dışı hiçbir yetkiyi vermiyor. "Subsidiarity" denilen bir kavram var. Bu kavrama göre, şu anlaşmaya göre verdiğim şeyi yaparsın sen komisyon olarak, geriye kalan yetki devletlere aittir. Bu işi konsey yapıyor. Demek ki, AB'nin en yüce organı konsey.

Bir de Avrupa Parlamentosu var. Avrupa Parlamentosu artık doğrudan oyla seçiliyor; ama, yetkileri sınırlı, Avrupa bütçesini -nihayet yetkiyi verdiler- onaylıyor. Avrupa Birliği'nin bütçesi dediğiniz şey, aslında çok küçük bir şey. Diyelim ki, 200 milyar ÖRO. Unutmayın 7 trilyonluk bir Avrupa ekonomisinin bütçesidir bu. Avrupa ülkelerinin bütçelerini yan yana koyduğunuz zaman 2,5 trilyondan aşağı değildir, belki 3 trilyondur; ama, Avrupa Birliği'nin bütçesi çok az. Bu da neyi gösteriyor; Avrupa Birliği'ne çok az para veriliyor, onu gösteriyor. O bütçenin üzerinde parlamentonun yetkisi olmuş olmamış, ne olacak yani, Avrupa Parlamentosu'nun yetkisi çok sınırlıdır. Şimdi birde parlamento yeni bir yetki geliştirdi, komisyonun seçiminde -affınıza sığınarak söylüyorum- ukalâlık edebiliyor. Komisyon başkanı çıkıyor önüne, o başkana evet demesi lâzım komisyon başkam olabilmesi için; böyle bir yetkisi var.

Önemli yetkilerinden bir tanesi de, Türkiye aleyhine karar çıkarmaktır. Yani, sayı bakımından aşağı yukarı yüz'e yakın karardır. Rıdvan Bey demin söyledi, Ermeni soykırımına atıf cümlesini 2000'in Kasım ayında Türkiye hakkında kabul ettiği kararın içine soktu. Morillion adlı Fransız generali sunmuştu bu kararı. İtirazına rağmen metne sokulunca kendi kararına kendisi çekimser kalmak zorunda kaldı. Ama, Rıdvan Bey şunu söylemedi; 1987 yılında Türkiye müracaat ettikten çok kısa bir süre sonra bunlar Ermeni soykırımı konusunda üç sayfalık bir karar aldılar. Bu kararın içerisinde bir madde vardır; diyor ki: Türkiye tam üye olmak istiyorsa, Ermeni soykırımını tanıyacaktır. Çok açıktır bu. "Karen Fogg olsa ne derdi bilemiyorum?" diyor; sayın Karluk'a ben söyliyeyim: "Bunlara siz hiç aldırmayın, bunların hiç önemi yoktur; siz bildiğiniz gibi ev ödevinizi yapın, biz sizi alacağız[1]' derdi. Hakikaten de bunların önemi sınırlıdır ama, sonuç itibariyle Avrupa kamuoyunu temsil eden bir kurum, sizden bunu beklediğini size söylüyor; bu da çok can sıkıcı bir şey tabiî.

Geriye bir dördüncü organ kalıyor, Lüksemburg Adalet Divanı, onu bir yana bırakıyorum. Niş Zirvesi'nde iki temel organ, konsey ve komisyon ile ilgili büyük müzakereler oldu ve bunların yapısını yeniden değiştirdiler.

Niye ihtiyaç duydular buna? Çok basit bir nedenle: "Başlangıçta onbeş üye iken bile karar almada zorlanıyorduk, onüç yeni ülke daha aramıza katıldığı zaman bu işler daha da zorlaşacaktır. Şimdi öyle bir yapalım ki, Avrupa Birliği'nin bu iki kurumu etkin bir şekilde işlesin. Nasıl yapabiliriz bunu? Konsey kararlarını mümkün olduğu kadar vetosuz hâle getirelim. Yunanistan hep kullandı bize karşı. Bu vetoyu istisnaî hâle getirelim, mümkünse de ortadan kaldıralım" diye düşündüler. Ancak, İngiltere'nin, Finlanda'nın ve bazı İskandinav ülkelerinin ısrarı dolayısıyla sosyal politikalar ve vergi politikaları konularında veto geçerli kaldı. Burada bütünleşmekte olan Avrupa'nın vergilerde bütünleşemediği görülmektedir. Ayrıca, sosyal politikalar konusunda da her ülke kendi bildiğini yapmak istiyor. Çünkü her ikisi de ekonomik rekabetin olanca şiddetiyle cereyan ettiği alanlardır ve İngiltere gibi ülkeler AB'yi oraya sokmak istemiyor.

Niş Toplantısında bir de oy ağırlığı sistemi getirildi. Oy ağırlığı, her ülkenin nüfusuna göre hesaplandı. Nüfusuna göre deyince, tabiî orada da, seksen milyonun üzerinde bir Almanya var, geriye kalanların hepsi daha altında; yani, ondan sonrakilerin hiçbiri altmış milyon bile değil, altmış milyonun altmdalar. Ne olacak o zaman, Almanya'ya bu hakkı verecekler mi? Bugüne kadar Fransa ile Almanya, ikisi birlikte Avrupa Birliği'ni kurmuşlar, bütün hamlelerinde bu ikisinin varlığı var. Almanya ilk kez bu toplantıda "ben biraz farklıyım, senden büyüğüm" dedi ve işte dört gün sürdü müzakere, birbirlerini yediler. Bizim memlekette bir grup aydın diyor ki: "Egemenlik artık zaten lüzumsuz bir şeydir, millî devletin de dönemi geçti, milliyetçilik, egemenlik boş laflardır; bak işte, Avrupa Birliği'ne gireceksin, kurtulacaksın, onlar gibi olacaksın, ne milliyetçilik ne de millî devlet kalacak. Halbuki sadece Nis'te alınan kararlara iyice bakmak, bu iddiaların ne kadar büyük bir saçmalık olduğunu ortaya koyar. Bu toplantıda, üye devletler kendi egemenlikleri için, tabiri caiz ise birbirlerini boğazladılar. Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya ve İspanya eşit oy ağırlığı hakkını aldılar; otuzyedi-otuzsekiz milyonluk İspanya seksen milyonluk Almanya ile aynı hakka sahip oldu. Buna karşı, Almanya iki noktada ilerledi. Avrupa Parlamentosu'nda Almanya arslan payı olarak doksaniki sandalye, İngiltere, Fransa ve İtalya yetmişikişer sandalye ve İspanya elli sandalye aldı. Almanya'nın öteki kazancı konseydeki oy ağırlığındaki düzenleme olmuştur. Avrupa'da çok sayıda farklı dil konuşulduğu için Avrupa Birliği bütçesinin çok önemli bir bölümü tercüme işlerine gitmektedir. Bu ise, Avrupa'nın bütünleşemeyeceği yolunda bir göstergedir bana göre.

Üçüncü konu, şimdi tam bir bütünleşme olmayacağını onlar da kestirdiklerinden, şöyle dediler: isteyen ülkeler kendi aralarında yan yana gelip, diğerlerinden daha derinlemesine bütünleşme sağlayabilirler. Yani, hani ilk başta kurucu altı'lar vardı ya, onlar daha ileriye gitmek isteyebilirler. Diyelim ki, para konusunda şimdi beraber hareket eden oniki ülke var; diğerleri buna katılmayabilirler. Öte yandan, askerî konularda özel bir tavır takınılmış bulunmaktadır: "Avrupa Hızlı Tepki Gücü" diye bir kuruluş oluşturmak istiyorlar. Değişik sebeplerden ötürü böyle bir kuruluş için en a/ sekiz üye şartı konmuştur.

Niş Zirvesi'nin sonucu herkes için üzücü oldu. Şunu gördüler ki, bütünleşmenin sınırlan var ve muhtemelen o sınırlara artık ulaşıldı ve o sınırların ötesine gidilemeyecek. Bu, tabiî, kendileri için çok önemli bir saptama. Dünya'nın en büyük gücü olacaklarını düşünüyorlardı, Amerika'dan daha da büyük bir güç olacaklardı. Ama, bunun için entegrasyon lâzım, siyasî entegrasyonun çok derine gitmesi lâzım; tek meclis, tek başkan, tek ordu, tek dış politika lâzım. Halbuki, mevcut şartlar altında bunu yapmanın mümkün olmadığı ortaya çıkmış bulunmaktadır. Almanya'nın birinci güç olarak kendisini kabul ettirmiş olması, hem Almanya'ya hem de diğerlerini rahatsız etti; Almanya'nın AB dış politikasını istediği yönde güdeceğinden korkuluyor. Peki, nasıl yapalım?... Entegrasyon süreçlerinin çok ilginç bir özelliği var: bisiklete binilmiş gibi durmanıza imkân yoktur, ileriye doğru koşmak zorundasınız. Bunlarda 2004'e kadar düşünüp bu tarihten sonra Avrupa Federasyonu'nu kurmak istiyorlar.

Önümüzdeki dönemde bu üç modelden acaba hangisi seçilecek? Almanlar, "başkan doğrudan oyla seçilsin, komisyonla konseyi birleştirip hükümeti kuralım, tüm yetkileri parlamentoya verelim" diyorlar. Fransızlar, böyle bir şeyi kabul edemeyecek durumdalar. Fransızlar için bölgeler çok önemli; çünkü, korkuyorlar bölgelerin bölüneceğinden. Almanya ise homojen bir nüfus, bölge sorunu yok. Almanya, bunun sonunda, bütün Avusturya'yı, İsviçre'nin çok önemli bir kısmını ve Çek ile Polonya'nın belli kısımlarını tekrar hâkimiyeti altına sokabilecek. Derinleşmiş, devletleşmiş, milletleşmiş Avrupa'nın önünde böylesine çok büyük engeller var. Bunlardan birisi şu: İngiltere başta olmak üzere bazı ülkeler, savunma ve dış politikanın hiçbir şekilde tam olarak Avrupa Birliği'ne bırakılmasına taraftar değiller. Bölgeler konusunda, bölgelere bağımsızlık vermeyi veya özerklik vermeyi Fransa hiçbir şekilde kabul edemez, beş-altı parçaya ayrılır. Hepsi birlikte, Alman hâkimiyetinde olan

bir federasyonu kabul edemezler ve hepsinin üzerinde, Almanya'nın geçmişinden bugüne kalan bir teressubat var ki, bu, Amerika'yı Avrupa'nın içine sokuyor, Alman gücünü bir dış güç dengeliyor. Bu dış gücün varlığı, küçük ülkeler için çok önemli. Bu da, yarın öbür gün bir Avrupa devleti kurulmasına imkân vermeyecek bir husus. Bu şartlar altında önümüzdeki dönemde bir federal Avrupa görmüyorum ben. Millî devletler yaşayacak, böyle bir sistemin içerisinde Türkiye'nin egemenliğini, varlığını, kimliğini muhafaza ederek ve en büyük nüfusa sahip büyük ağırlıklı bir ülke olarak, hem konseyde hem parlamentoda ve ondan sonra da zaman içerisinde komisyonda ağırlıklı bir temsile sahip olabileceğini düşünüyorum. Bu demektir ki, biz kendi şartlarımızda Avrupa'yla entegre olmak imkânına sahibiz; ama, bunun bize ilişkin başka şartları var ki, o benim konumun dışında kalıyor.

İlginç bir nokta var burada, bunu dikkatinize sunmak istiyorum. Almanya ve İtalya, Avrupa'yı bir federasyon yapmak istiyor ve örnek olarak da, kendi federal yapılarım sunuyorlar, böyle olsun diyorlar. İngiltere, aslında en güçlü millî devlettir; ortada sesi soluğu duyulmaz; ama, o, tedrici gelişmeden yana. Yani, öyle bir entegrasyon olsun, işbirliği olsun; fakat, bir federasyon falan, öyle şeyler yok. Fransa'nın jakoben özelliği var; diğerlerinin ise bu özelliği yok. Jak Dölor'un teklifi ile millî devletlerin birleşmesinden oluşacak bir federasyonun kurulmasına karar verildi. Böyle bir örnek tarihte yoktur ve benim de bu konuda şüphelerim vardır.

Gösterdiğiniz sabır için, sayın başkana ve hepinize teşekkürlerimi sunuyorum.

AVRUPA BİRLİĞİ ve TÜRKİYE: Muhtemel Bir Ortaklığın İcmaline Dair Notlar

Ahmed Güner SAYAR*

Teşekkür ederim sayın başkan. Evvelâ, Ankara Ticaret Odası'na ve Türk Ocakları Genel Merkezi'ne çok teşekkür ederim; böyle bir toplantıyı bizlere hazırladılar. Şimdi efendim, ben tebliğimi okuyacağım; fakat, sözlerimin anlaşılabilmesi için, bir iki not düşmem gerekiyor.

Bunlardan bir tanesi, benden önce konuşan iki değerli dost, meslektaş, evin içini anlattılar size ve çok güzel bilgiler verdiler. Benim problemim o değil; benim problemim, genelden özele, yani evin dışından eve gelerek, küreselleşme, Avrupa Birliği bağlamından, Avrupa Birliği - Türkiye bağlamına geçmek. Bu analizi yapabilmem için, tekrar bir ara not olarak, beni dinleyenlerin tebliğime hâkim olabilmeleri veyahut da sorular gelebilmesi için, birbiri içerisine geçmiş üç farklı düzlem var; bunlardan ilki ekonomi, ikincisi kurumsal dünya ve içeriği itibariyle din ve örften ibarettir. Bu ikisinin birlikte omuz verdikleri millî bir devlet vardır; buna da, politik toplum adını veriyoruz. Eğer benzetmem ne kadar doğruysa, rivayet ederler ki, Selimiye Camii'nin minarelerinden bir tanesi üç şerefeli, ama üç ayn müezzin birbirlerini görmeden giderler, ama ortaya bir birliktelik çıkar. Bu her toplam için böyledir, böyle olmak mecburiyetindedir. Analizimde görüleceği gibi, Avrupa Birliği'nin böyle bir minaresi yok. Şimdi sözlerime başlıyorum efendim.

Kapitalizmin hâkim bir iktisadî sistem olarak dünya ekonomisini etki ve itaati altına almasının tarihi birkaç asır kadar gerilere gitmektedir. Zaman akarken, kapitalizm birçok aşamalardan geçmiş, ekonominin hükmedici tavrına oturttuğu kişisel çıkar servetlerin oluşmasında ve dağılımında devletçi- korumacı politikaların rolünü törpüleyerek, devletin ekonomiye olan müdahalesini asgarîye indirmeyi başarmıştır.

Yıllar öncesinden tek dünya yaratma fikri, 1990'larla birlikte iktisadî eşitliğin (sosyalizm) sahneyi terk etmesiyle birlikte, iktisadî

*Ahmet Güner Sayar; Prof.Dr., istanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fak.Öğretim Üyesi

hürriyetçiliği (kapitalizm) tek kutuplu bir iktisadî sistem haline getirmiştir. Netice itibariyle kapitalizm, evolüsyona açık dinamik karakterinin ya da yaratıcı yıkımın tabiî bir sonucu olarak küreselleşme aşamasına ulaşmış, bu süreç içerisinde tek kutuplu ekonomik düzlemde tek merkezli bir sistem hâline gelmenin oluşturduğu maddî değişim dalgalarını bu defa millî ekonomilerle birlikte topluma ve inanç sistemlerine göndermeye başlamıştır. Daha açık bir anlatımla küreselleşme akımı, sadece ekonomik düzlemde bir merkezi esas alan maddî eklemleşme çabalarının dışında, politik toplumda homopolitikus ile esaslı bir liberal demokrasiyi öngörmekte, dahası, din ve örfe dayalı sert ve tavizsiz bir dünyanın uçlarını törpüleyerek, inançlar sisteminde bir homojenleşmeyi ya da tek kültür ekseninde kenetlenecek bir insan tipolojisinin oluşacağı ileri sürülmektedir.

Hemen şunu ifade etmeliyim ki kurgulanan bu "norm", Amerika merkezli yeni bir Dünya düzeninin inşasına yöneliktir. Bu "norm"dan bir başka "norm"a geçecek olursak, önümüzdeki on yıllarda birden fazla iktisadî merkez zuhur edecek; bunların kendi aralarındaki çıkar çatışmaları, biri ötekini tasfiye ederek, tekrar tek merkeze dönüşeceğini öngörmekteyim. Benzer 'şekilde, küreselleşme olgusunun, millî devletler ve kurumsal faktörler üzerindeki etkileri de, ekonomik düzlemde gözlemlenebileceği gibi, birer çatışma odakçıkları ortaya koysa bile, çatışma, pürüzsüz bir akışkanlık içerisinde olmayacaktır. Ekonomik düzlemde sermayenin belirleyiciliğinin önündeki maddî direnç noktalarını silip süpürmesi yanında, bu defa bu süreç, devlet olgusunun ve bilhassa dinin ekonomik yapıdan bağımsız karakteriyle esaslı bir direnç alanı oluşturacağından hiç şüphe edilmemelidir. Şimdi bu hassas etkileşim ağının ortaya koyabileceği muhtemel neticelerin, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılma sürecinin aydınlığında kurgulanmasına geçebiliriz.

II

Bugünkü Avrupa Birliği'nin oluşmasında, tek Avrupa fikrinden hareketle önce "Ortak Pazar" la yola çıkılmış, coğrafî bir mekânda millî ekonomilerin entegrasyonu amaçlanmıştı. Akan zaman, Avrupa Birliği'ne giden kapıyı açmış, ekonomik düzlemde bir merkez oluşturulması ve onun sağladığı güç, politik toplumda da bir birlik arayışına hız vermiştir. Buna göre, tek kutuplu iktisadî hürriyetçilik düzleminde Avrupa Birliği'ne dahil

olmak, bizatihi sayıca az iktisadî hegemonyalardan birine dahil olmak demektir. Entegrasyon sadece ekonomik düzlemle sınırlı olsaydı, bunun kolaylıkla tefsir edilebilir bir tablo olduğunu ifade edebilirdik. Halbuki, ekonomik entegrasyonun sağladığı gücün politik topluma taşınması, peşi sıra Avrupa Birliği'ne katılmada bazı sıkıntıların doğmasına sebep olacağından, bu tablonun tahlilinin yapılması, göreceli olarak daha karmaşıktır.

Yapılacak tahlille daha sıhhatli neticelere ulaşılabilmesi, dikkatlerin kurumsal dünyaya ve onun yaptırım gücüne çevrilmesini zorunlu kılmaktadır. Buna göre, küreselleşme olgusuna paralel bir şekilde Avrupa Birliği'ne dahil olmak, tek hukuklu-tek politik merkezli bir kenetleşmeyi öngörmesi, yeni bir üyenin millî devlet yapısıyla devleti ayakta tutan inanç sistemi (din) ve örfü ne kadar sarsacağı, hatta bu unsurları tasfiye edip etmeyeceğinin de sorgulanmasını gerektiriyor. Bu durumda Avrupa Birliği, millî-devletler ayrımının sona ermesi kadar, tek hukuk normuna zorunlu yöneliş, üye ülkelerde konuşulan dillerin varlığıyla da açıktan bir hesaplaşmaya da sebep olacaktır. Bu meyanda devlet-birey ilişkisinde devletin sunacağı servisler ile bunların finansmanı, çözülmesi gereken esaslı sorunlardır. Benzer şekilde, inananların politik toplum tarafından karşılanan talepleri ne olacaktır?

Avrupa Birliği, merkez-millî devletler ile çevre bağlamında piyasa ilişkilerinin düzenlenmesinde gerekli politikaların tespiti ve uygulanması, merkez bünyesindeki bir karar birimiyle gerçekleşecektir. Bu ise, millî ekonomilerin bitişi demektir. Çünkü, bu yolla, millî devletin iktisat siyasetini belirleyiciliği ortadan kalkmaktadır. Esasen, gümrük birliği, tek piyasa ve parasal birlik gibi amaçlanan hedefler de, millî-devletin önemli bir rüknü olan ekonominin idaresini ulusüstü veya entegrasyonun yarattığı kurumlara devredilmesi demektir.

Bu, madalyonun bir yüzü. Diğer yüzüne gelince: Avrupa Birliği ekseni etrafında kenetlenen ekonomilerinin tarihî bünye farklılıklarının ekonomik düzleme yansımaları, kısa dönem içerisinde, neo-liberal ve müdahaleci kırılmaları beraberinde getirecektir. Uzun dönemde ekonomik düzlemde olması gereken eklemleşme sağlansa bile, söz konusu tarihî bünye farklılıklarının politik toplumda "homopolitikus"a dayalı bir yapıyı hemen oluşturması söz konusu değildir. Dolayısıyla, "homomilitaryus"un da sahneyi terk etmesi düşünülemez. Kaldı ki, tarihî sürüklenişin yarattığı kurumsal dünyadaki katı farklılık ve bölünmelerin homojenleştirilmesi

imkânsız inanç sistemlerinin oluşturduğu karmaşık yumağın çözülmesi ise pek kolay değildir. Buna göre, esaslı çatışma odakçıklarmın uyuma dönüştürülmesi sual dışıdır.

Bu karmaşık tablonun ortaya koyacağı bir gerçeğin altı çizilecek olursa Avrupa Birliği siyasal bir entegrasyonu başaramayan sadece ekonomik eklemleşmelerle ayakta duran kâğıttan bir kaplan görünümündedir. Zira, Avrupa Birliği'nin siyasal eklemleşmeyi başaramayacağının en ciddî delili, birliğin politik toplum olarak bekaası için gerekli kan vergisini toplayacak kudretinin olmamasıdır. Bu tahlilin aydınlığında Avrupa Birliği'ne dahil olmak, politik toplumlarını "homopolitikus"a göre inşa etmiş, inanç sistemlerini bir dinin, (Hıristiyanlığın) belli mezheplerine, (katolik- protestan) göre kurmuş Avrupa ülkeleri için sancısız bir süreç anlamına gelecektir. Halbuki, millî devletin varlığını "homomilitaryus" ile sürdüren (Türkiye için MGK), inanç sistemi açısından farklı bir dine (Türkiye için İslamiyet) bağlı bir toplumun Avrupa Birliği'ne dahil olması, sancısız, sıkıntısız bir süreç olmay aç aktır.

Şimdi tahlilimizi genelden özele, küreselleşme/Avrupa Birliği bağlamından, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne entegrasyonu bağlamına çevirelim. Avrupa Birliği, bölgesel bir örgütlenme olup, tek kutuplu iktisadî hürriyetçilik düzleminde Amerika'nın oluşturduğu iktisadî merkezin dışında yer almaya çalışan, fakat ekonomi, politik toplum kurumsal faktörlerde bir tamlaşmayı başaramamış bir birliktir. Türkiye'nin bu birliğe dahil olmasının her iki taraf için sıkıntılı bir süreci başlatacağını ifade etmiştik. Çünkü Türkiye, ekonomi-devlet-kurumsal faktörün birlikteliğinin ürünü birçok anılan ve birçok eksileri olan bir ülkedir. Türkiye'nin artıları ve eksileri, onun tarihî sürüklenişinin bir ürünüdür ve bilhassa eksi değerleri, kemikleşmiş bir vaziyette olup seksen yıllık Cumhuriyet idaresi dahi bunları çözememiştir. Avrupa Birliği'nden Türkiye'ye bakıldığında, bu ülkenin en göze batan değeri, bireylerinin, millî-devletin bekaası için verdikleri kan vergisidir. Bu da, kendisini askeri güç olarak göstermektedir.* İşte bu olgu, kan vergisi-ordıı ilişkisi, millî-devleti omuzlayacak güçlerden biridir ve manevî olanıdır. Bu itibarla Türkiye askersiz bir Avrupa Birliği karşısında şanslı bir konumda bulunmaktadır. Nitekim, askersiz bir Avrupa Birliği'nin hızla değişen siyasal konjonktürde olası, fakat şimdilik hesap dışı bazı merkezlerin ortaya çıkışında, sözgelimi bir Rusya-Çin birlikteliği veya bir Karadeniz merkezli Rusya-Türkiye birleşmeleri karşısında, Türkiye'nin her iki olasılık için taşıdığı önem kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Türkiye'ye karşı sürekli çifte-standart uygulayan, iç barışını el altından bozan, düyun-u

umumiye komiserliğine soyunan, dahası Türkiye'nin üniter yapısını bozmak için her hareketi sahne gerisinden tezgâhlayan, taviz üstüne taviz koparan bir Avrupa Birliği'nin, yukarıda kurgulanan hipotetik birleşmelerden birinin gerçekleşmesi karşısında Türkiye'siz ne yapabileceği, cidden merak konusudur. Küreselleşmenin en belirgin özelliği, uzun vadede, iktisadî hürriyetçilikte tek bir merkez ihdas edeceğidir. Yirmibirinci yüzyıl başlarında Amerika, 1990'lardan bugüne görünen nisbî merkez üstünlüğünü, uluslararası kurumların daha fazla kullanılmasına katkıda bulunarak tek merkeze çevirebilmenin pratiğini yapmaktadır. Bu geçiş dönemi elbette bazı merkezlerin çıkmasına engel olmasa bile, ekonomik çatışmaların siyasal düzleme sıçraması da muhtemeldir. Bu demektir ki, millî devletlerin varlığında bir çözülmeden çok, pekişmeyi sağlayacak milliyetçilik akımları sahneyi dolduracaktır. Zira küreselleşmenin oluştaracağı tek merkezli bir iktisadi düzenin dışında güçlü-millî devletler ile metafizik akımlar (din ve marksizim) merkezin hareket alanının sınırlarını belirleyecektir. Buna mukabil, Avrupa Birliği'nin hayatiyetini devam ettirebilmesi ise, kuracağı güçlü siyasal topluma bağlıdır. Bunu başaramayan bir Avrupa'nın, Amerika ile girişeceği savaştan bir çevre-ülkeleri konumuna düşeceğidir.

Şimdi, tahlil ve tenkide açık kurguladığımız bu normun dışında somut gerçeğin dünyasında önce Avrupa Birliği'nin neden Türkiye'yi kendi bünyesine dahil etmek istemediğinin sebeplerini araştıralım. Bu tahlili, * Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne dahil olmasıyla elde edeceği çıkarların sergilenmesiyle sürdürelim.

III

Kısa vadeli bir projeksiyonla Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne dahil olamayacağı anlaşılıyor. Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye bakışını olumsuz kılan sebepleri gözden geçirelim:

Küreselleşen ekonomik düzlemde Avrupa Birliği'nin siyasal bir birliğe dönüşememesi, buna mukabil, 1990'larla birlikte Türkiye, sahibi olduğu güçlü ve mobil ordusuyla, gerçekten de Avrupa Birliği için kabul edilebilir bir ülke değildir.

Türkiye'nin demografik konumu; nüfûsu, nüfusunun artış hızı ve terkibiyle, Avrupa Birliği'ni tedirgin, hatta tehdit etmektedir. Türkiye'nin izlemekte olduğu dış politika, Amerika'nın çıkarlarıyla uyumlu bir tablo verirken, Avrupa Birliği'ne bağlı millî ekonomilerin Ortadoğu, Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya'daki siyasî ve iktisadî çıkarları için ciddî bir engeldir. Avrupa Birliği'ne dahil ülkelerin tamamı, Hıristiyanlığın iki merkezine göre payandalanmış durumdadır. Sadece Ortodoks Yunanistan'ın konumu yer yer sıkıntı yaratmaktadır. Bu dar bakış açısıyla, Müslüman bir Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne dahil olmasının yaratacağı sıkıntılar, bir kültür çatışmasına dönüşecektir. Zira, Türkiye'nin dinî kurumsal kimliği, Avrupa Birliği'nin Hıristiyan türdeşliğini bozacak güçlü bir faktördür.

Dünya'da egemen ekonomiler (merkezler) ile buna tâbi ekonomiler (çevreler) vardır. Ekonomik düzlemde Avrupa Birliği, esaslı bir ekonomik-siyasal güç merkezi olarak sivrilmek istidadmdadır. Türkiye ise, tarihin sürüklenişi (zaman) ve coğrafî bir mekân (zemin) itibariyle Avrupa Birliği ile ekonomik ilişkiler kurmak zorundadır. Bu birleşmede dengenin tesisi, her iki taraf için minimum fedakârlık (taviz) ve maksimum kazanç (çıkar) kuralına göre olacaktır. Dengenin tesisinde karşılıklı tavizler taraflara en üst düzeyde fayda sağlayacaktır. Dolayısıyla Türkiye birleşmede akılcı-çıkarcı davranmak zorundadır. Avrupa Birliği ile olası bir birleşmenin Türkiye'ye sağlayacağı yararlan gözden geçirelim:

l- Avrupa Birliği, Türk insanının olması gereken dünyevîleşmesi için ciddî bir fırsattır. Toplum olarak seksen yıllık Cumhuriyet döneminde hâlâ metafizik bir çağı yaşadığımızdan, metafızik-fızik dengesi, Avrupa Birliği'nden gelecek dışsal şoklarla sağlanabilecektir (Burada

* Söz konusu kan vergisi ile ayakta durabilecek bir ordunun ardındaki kurumsal faktörü gün ışığına çekmek gerekiyor. Küreselleşme/Avrupa Birliği bağlamında ekonominin yaptırım gücü kurumsal dünyanın unsurları ile bilhassa din ve örf ile karşı karşıya gelecektir. Bilhassa İslâmiyet küreselleşmenin oluşturacağı homojen bir kültür boyutuna direnebilecek otonom bir alana sahiptir. (Cf., Kur'an-ı Kerim, Hicr-9.Ayet). İslâmiyet'in ekonomik ve siyasal yapıdan özerk bir alana sahip olmasının aydınlığında, A.Y.Ocak'ın şu tesbitine katılmıyoruz; "Bugünkü haliyle İslâm...Batıdan dayatılan küreselleşme akımlarına yön vermek şöyle dursun, mukavemet edebilecek güce dahi sahip değildir."("Küreselleşme Karşısında İslâm Yahut İslâm'ı Bugüne ve Geleceğe Taşımak", B.Yediyıldız-M.Ç.Özdemir-F.Unan (haz.), "Milli Kültür ve Küreselleşme", (Konya, 1998), sf.50). Bu ifade ancak İslâm ve Müslüman ayırımında bir anlam kazanır. İslâmm otonomisi vardır, kendini korur. İslâm (norm) müslüman (reel) ayırımında norm reel çatışması yoksa müslüman da korunur. Kültür dünyasında küreselleşmeyi sınırlayacak güç İslâmiyet'ten gelecektir. Bu husus dil ve milliyetçilik açısından da geçerlidir.

sözü edilen dengedeki hassasiyetin belirlenmesinde yeterli bilgi sahibi değilim). Dolayısıyla, ekonominin rasyonalizasyonu için Avrupa Birliği ile entegrasyon şarttır. Bir benzetmeyle bu, yaşadığımız 1999 Ağustos deprem felaketinin topluma getirdiği pozitif kafa yapısı gibi dışsal bir şok olacaktır. Demek oluyor ki, Avrupa Birliği'ne katılmak, seksen yıllık Cumhuriyetimizin başaramadığı iktisadî bir zihniyet inkılâbını Türk insanına verecektir.

2 - Avrupa Birliği'ne katılma ile ekonominin demokratizasyonu gerçekleşecektir. Ekonomik anayasanın temel unsurlarından biri olan fiyat mekanizmasının işlemesinde piyasa modelinin tam rekabet şartlarına göre düzenlenmesini Türkiye 1994 yılında çıkardığı bir kanunla kabul etmişti. 4054 sayılı Rekabetin Korunması Kanunu ile piyasanın tam rekabete uygun bir şekilde faaliyette bulunmasının yanında, mallarda kalitenin sağlanması **ve** standardizasyon öngörülmüştü. Tam rekabetçi bir piyasa modelinin, üretimin ve tüketimin demokratizasyonunu sağlamak için, tam istihdam ve fiyat istikran gibi esaslı iki hedefi bulunmaktadır. Bu hedeflerin de ekonomik refahı sağlayacağından şüphe edilemez. Ayrıca bu modelin, dışa açılmada Avrupa Birliği firmaları ile rekabet edebilmek için Türk firmalarına çekidüzen vereceği de açıktır. Mateessüf geçen yıllar boyunca Türk ekonomisinde bir arpa boyu yol alınmamış, eski tas-eski hamam anlayışı sürmüştür. Kısaca çıkarılan kanun kâğıt üzerinde kalmıştır. Halbuki, Avrupa Birliği'ne katılmak tam rekabetçi bir modelin ihdası için zorunludur. Ayrıca üretilen mallarda Avrupaî bir "norm"a uygunluk aranılacağından, söz konusu kalite ve standardizasyon meseleleri de kendiliğinden çözülecektir.

3 - Avrupa Merkez Bankası ve para sistemine dahil olmak, ayrıca fiyat istikrarının esaslı ve taviz verilemeyecek bir hedef olarak muhafazası da, Avrupa Birliği'ne katılmakla mümkün olabilecektir.

4 - Avrupa Birliği'ne dahil olmanın sağlayacağı bir diğer yararlı sonuç da şudur: Devlet-ekonomi ilişkisinde kayıtlı ekonominin payı ve etkinliği hem genişleyecek, hem de kontrolü çağdaş teknolojiyle sağlıklı bir şekilde yapılabilecektir. Dolayısıyla, kayıtsız ekonominin bütün içerisindeki payı ve etkinliği daralacağından, üretimin sayısal kontrolü, devlet vergi gelirlerinin de artışına sebep olacaktır.

5 Türk siyasal hayatının modernizasyonunda "homopolitikus"un oluşamamasmın en esaslı engellerinden biri de, kayıtsız ekonominin politik toplum üzerindeki etkileridir. Avrupa Birliği ile entegrasyon kayıtsız ekonomi "homopolitikus" bağlantısını asgariye çekecek ve mevcut plütokratik düzenin demokrasiye dönüşümüne ciddî bir katkıda bulunacaktır. Siyaset adamlığı da bir meslek haline gelecektir (bir benzetme ile günümüzün siyasetçisi tüccar-terzi kimliğine pek benzemektedir). Dolayısıyla, şeffaf bir politik toplum oluşmasında ve temiz toplum özleminin gerçekleşmesinde Avrupa Birliği ile entegrasyon zorunlu gözükmektedir.

Şimdi de birkaç satırbaşlığı içerisinde, Avrupa Birliği'ne dahil olmanın sebebiyet vereceği olumsuzluklara dikkati çekelim:

1 - Yıllardır sürdürülen devletçi-korumacı ve liberal politikaların güdümünde ortaya çıkan piyasa oligopolistik yapı içerisinde içeriye mal satan, dış âlemle temastan kaçınan, teknik bilgi üretemeyen ve teknoloji de ithal etmeyen firmaların, Avrupa Birliği ile birleşmeden zarar görecekleri açıktır. Türk firmalarından bazıları, şiddetli rekabet rüzgârına direnemeyecekler ve tasfiye olacaklardır. Daha geniş açıdan bakılacak olursa, Türk sanayiinde, bazı sektörlerin Avrupa Birliği karşısındaki rekabet gücü sınırlıdır. Kapital ve girdi maliyetleri ile faiz hadlerinin yüksekliği ve teknolojinin geriliği, rekabetçi bir ortama çıkmayı engellemektedir. Yıllardır devletçi, himayeci politikaların güdümünde bazı firmaların atalete düştükleri de bir gerçektir. Kısaca, rekabetçi ortamda güçlünün zayıfı bitirmesi ise kaçınılmaz olacaktır.

2 - Avrupa Birliği'ne dahil olma "tek hukuk" sistemi ile millî-devletin hâkimiyet alanını daraltmaya yöneleceği açıktır. Esasen Avrupa Birliği, bir hukuk topluluğudur. Bu hal, Avrupa Birliği ile Türkiye arasında bir çatışma odağı olacaktır. Türkiye'nin Avrupa Birliği karşısında politik topluma ilişkin vereceği tavizlerin millî- devlet üzerindeki etkisi araştırmaya değer bir konudur.

3- Avrupa Birliği "bireysel haklar" adı altında, Türkiye'nin millî, kültürel kimliğini parçalamaya yönelik uygulamasını birleşmeden sonra resmileştirecektir. Bütünlük içerisinde bölünmüşlük savunulurken, hâkim Türk kültüründen kopacak temayüllere Avrupa Birliği yataklık yapacaktır. Ayrıca, Türkçe'nin resmî bir dil olması bile tartışmaya açılacaktır.

IV

Netice: siyasal belirsizlik ortamında kısa vadede Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne dahil olacağını zannetmiyoruz. Aslında Avrupa Birliği'nin siyasal geleceği de tartışma konusudur. Türkiye açısından önemli olan, rasyonel bir iktisadî merkeze bağlanarak, ekonomisinde bir zihniyet ihtilâli yapması bireyini de olması gereken ölçüde dünyevîleştirmesidir. Esasen mesele, Avrupa Birliği ile birleşmek değil, küreselleşen Dünya ekonomik düzeninde olası bir iktisadî merkezle bütünleşmektedir. Küreselleşmede merkezîleşmeyi, ekonorni-siyaset-kurumsal dünyanın birlikteliği belirleyeceğinden, Türkiye, bu çizgideki güçlü devleti - kurumsal faktörleriyle mühim ülkeler arasındadır. Bu bağlamda önemli olan, küreselleşme/Avrupa Birliği olgusunun, Türkiye'nin millî - devlet ve kurumsal dünyasından neleri alıp götüreceği, bu meyanda hangi otonom unsurların, Türkiye'nin geleceği açısından, küreselleşmeye bir hudut çekeceğidir. Elbette meselenin bu açıdan ele alınmasına bir nebze değinmiştik. Önemli olan Türkiye'nin figüran bir millî-devlet olmaması, güçlü kültürel kimliği, kan vergisi ödemeye hazır insanıyla hayatiyetini, küreselleşme/Avrupa Birliği çatısı altında da devam ettirebileceğidir. Kendi payıma ben, Avrupa Birliği ile birleşmenin siyasal bir tamlaşmayı mümkün kılamayacağından bu birleşmenin Türkiye'nin eksilerini olumlu kılacağına, yine de millî devletini, dilini ve bağlı olduğu inanç sistemini muhafaza edeceğine inanıyorum.

Hepinize saygılar sunarım.

SORULAR

1- Mustafa KAHRAMANYOL

Sayın Büyükelçi'ye bir soru yöneltmek istiyorum. İngiltere'de bir siyasî olay yaşandı; Galler bölgesine ve İskocya'ya özel bir statü tanındı. Galler bölgesine tanınan statü biraz daha sınırlı; ama, İskoçya'ya özel bir parlamento kurma hakkı tanındı ve 400 senedir kraliçeyi tanımayan İskoçya, bugünkü kraliçeyi kendi kraliçesi ilân etti. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz ? Avrupa Birliği açısından da, İngiltere açısından da, istikbâlde Türkiye'de sahneye konulmak istenen uygulamalar açısından bunu nasıl değerlendirirsiniz ?

2- Nuri AKSU

Sorum Gündüz Aktan'a olacak. Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin içinde ve dışında acaba hangi alternatif politikaları var veya böyle bir şey yok mu ? Bu konuda bir izahat verilirse memnun olacağım.

3- Ali GEMUHLUOĞLU

Sayın Güner Sayar'ı çok tebrik ediyorum, mükemmel bir sunuş yaptı. Benim sorum şudur. Olası bir ekonomik merkezlilikten bahsetti; bu konuyu biraz açabilirler mi ?

4- Recep MIZRAK

Efendim, benim soruma hangi panelist isterse cevap verebilir; ama, sanıyorum daha ziyade Rıdvan Kartuk Hocam'm açıklamalarında değinmiş olması dolayısıyla kendisinin cevap vereceğini tahmin ediyorum. Müsaade ederseniz, sorumun daha iyi anlaşılabilmesi için çok kısa bir de açıklama yaparak girmek istiyorum.

Efendim, şimdi Avrupa Birliği ülkeleri, bugün onbeş tane ülke var diyelim; bu ülkelerin bir kısmını kendi standartları içerisinde, bir kısmını gelişmiş ülkeler, bir kısmını da yine kendi standarttan içerisinde daha az gelişmiş ülkeler olarak mütalaa etmek mümkündür diye düşünüyorum ben. Avrupa Birliği anlaşması, bu Avrupa Birliği ülkelerinin gelişmişlerine bir fayda sağlıyor, bir de daha az gelişmişlerine yine fayda sağlayan hükümleri

ihtiva ediyor. Ana başlıklar itibariyle dört-beş tane hüküm sayacak olursak ; bunlardan birisi, sermaye mallarının serbestçe dolaşımı. İkincisi, sermayenin serbestçe dolaşımı. Diğer üç tanesi vardır ki, Avrupa Birliği standartlarında az gelişmişlerin lehine olacak uygulamalar. Bunlardan bir tanesi, işgücünün serbest dolaşımı, hizmetin serbest dolaşımı. Bir diğeri, ortak tarım politikası, bununla yine az gelişmişlere malî yardımda bulunmak. Bir diğeri de, malî program dediğimiz malî yardımlar. Avrupa Birliği ülkelerine bakıldığı zaman, Avrupa Birliği'ne girilmeden gümrük birliğine girme uygulamasını yapan hiçbir ülke de yok ve Avrupa Birliği'ne girmeden gümrük birliği anlaşmasını imzalayan Avrupa'da üç tane ülke var, bir tanesi Türkiye, diğer iki tanesinden birisi San Marino, bir diğeri de Andora. Buradaki katılımcıların önemli bir kısmı, belki de San Marino ve Andora'nın nerede olduğunu bilemeyebilir de ; çünkü, öğreninceye kadar ben de bilmiyor idim. Avrupa Birliği'ne girdikten sonra, üç ila oniki sene arasında bir zaman dilimi içerisinde uyum kredileri de verildikten sonra gümrük birliğine girilme şeklinde de bir uygulama yapılmıştır ve bu uygulama döneminde aşağı yukarı nüfus başına bin dolar gibi bir malî yardım yapılmak suretiyle ki, Yunanistan'a verilen para onbeş milyar Dolar civarında olmuştur. Portekiz'e verilen yine bu mertebede olmuştur. Bununla sanayisini falan uyumlaştırdıktan sonra gümrük birliği anlaşmasının gerekleri de yerine getirilmektedir.

Şimdi, Rıdvan Hocamız ve diğer panelist arkadaşlarımız, genelde kolay kolay giremeyeceğimiz kanaatini beyan ettiler anladığım kadarıyla. Ben de böyle düşünüyorum ve sebep olarak da diyorum ki ; Avrupa Birliği ülkelerinden gelişmişler, zenginler, gümrük birliği anlaşmasını imzalamak suretiyle sınaî malların teknolojisinin ve diğer sermayesinin serbest dolaşımını sağladıktan sonra Avrupa Birliği'ne tam geçilmek suretiyle kendilerine külfet getirecek olan, işgücünün serbest dolaşımı, malî yardımlar, ortak tarım politikası gibi kendilerine külfet getirecek uygulamaları başlatacak olan bu ikinci adım, yani Avrupa Birliği Anlaşması'nın tümünü niye imzalamış olsunlar ? Bana göre, biz istediğimiz kadar onların siyasî kriterlerini, başka şeyleri yerine getirmiş olsak bile, bizi almayacaklardır ve bu almama durumunu bu gerçeği de dikkate almak suretiyle acaba gümrük birliği anlaşması askıya alınarak, biraz önce sayın Güner Sayar Hocamız'ın ifade ettiği gibi, rekabet ve diğer şeylerin getireceği faydalan temin anlamında da serbest ticaret anlaşması yapmak suretiyle ve bizim dış ticaret rejimimizi de engelleyen, kilitleyen ve onların nizamına sokan o kilitten de kurtularak daha başka ülkelere açılmamızı da

temin edecek serbest ticaret anlaşmasını yapmak, gümrük birliğini askıya almak fayda sağlar mı diye düşünüyorum.

5-Uğur YÜKSEL

Avrupa'nın ortasında, AB karşıtı olan halklar, milletler var; bunlar hangileridir ve niçin böyle düşünüyorlar ? Yeterli bilgisi olmayan ve Türkiye konusunda konuşan Avrupalı yetkililere gereken doğru bilgi nasıl verilecek? Rusya sınırları içerisinde 2-3 milyon Alman'ın yaşadığı biliniyor. Almanya'nın bunlardan yeni bir devlet oluşturma çabalan var mıdır ?

CEVAPLAR

l- Rıdvan KARLUK

Bir kere gümrük birliği anlaşması diye bir anlaşma yok. Bu konuyu açıklığa kavuşturmakta yarar var. Türkiye ile Avrupa Birliği arasında iki temel anlaşma vardır: Birisi Ankara Antlaşması 'dır, öbürü de Katma Protokol'dür. Gümrük Birliği, Katma Protokol'de öngörülmüş olan gümrük birliğine geçişi düzenleyen bir Ortaklık Konseyi karandır.

Yunanistan ve Türkiye'nin dışında, herhangi bir ülkenin Avrupa Birliği'yle gümrük birliği türünde bir bütünleşme hareketi yoktur; merkezî ve doğu Avrupa ülkeleri için zaten böyle bir şey söz konusu değil, onlar balıklama bu işe girmişlerdir, Avrupa Birliği de bunu kabul etmiştir.Türkiye ve Yunanistan, az gelişmiş ülke oldukları için ve bunların birdenbire sanayileşmiş ülkelerle gümrük birliği temelinde ileri bir bütünleşmeyi gerçekleştirmeleri mümkün görülmediği için, belirli süreler içinde kendi ekonomilerini hazırlamaları salık verilmiş, onun için de gümrük birliği aşama aşama gerçekleştirilmiştir.

Gümrük Birliği'nden çıkabilir miyiz? Çıkılabilir tabiî. Onun için Milletlerarası antlaşma olan Katma Protokol'ün ortadan kaldırılması gerekir.Bir uluslararası anlaşmanın ne şekilde yürürlüğe gireceği, ne şekilde

ortadan kalkacağı, uluslararası hukukta bellidir. Dolayısıyla, Katma Protokol'ü ortadan kaldırmadan gümrük birliğini kaldırmak mümkün değildir. Gerçi, AB, kendi taahhütlerine uymamıştır. Meselâ serbest dolaşım 1986 ile 1990 yılları arasında gerçekleşecekti, gerçekleşmedi, hükümetler sahip çıkmadı; ama, ortada da hukukî olarak, fiilen yürürlükte olan bir anlaşma var.

Şu yapılabilir mi?: Katma Protokol ortadan kaldırılabilir. Dediğiniz gibi, bunlar bizi almayacaklarsa, biz tek taraflı olarak niçin pazarımızı açalım, niçin gümrük birliğini gerçekleştirelim deriz ve sonuç olarak gümrük birliğinden çıkarız. Aslında gümrük birliğine girmekle, bir anayasa suçu da işlenmiştir; hiç kimse onun farkında değil; yani Oıtak Gümrük Tarifesine (OGT) uymakla, siz kendiniz bağımsız olarak, gümrük vergisi alma veyahut da yeni bir tarife koyma hakkını Avrupa Birliği organlarına devrediyorsunuz. Avrupa Birliği, sizin dışınızda OGT'yi belirliyor, siz de, OGT'de belirlenmiş olan tarifeden gümrük vergisi alıyorsunuz; dolayısıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin vergi çıkarma, tahsil etme konusundaki bir hakkını, ortak gümrük politikası çerçevesi içinde, sizin dışınızda ve ortak olmadığınız bir makama devretmiş oluyorsunuz. Bu iş anayasal açıdan da hukukî sorunlar çıkarıyor. O zaman ne yapılabilir? O zaman, serbest ticaret antlaşması yapılabilir tabiî. Serbest ticaret antlaşması yaptığınız zaman, mevcut olan düzen devam eder; ama, ortak gümrük tarifesi gibi, ortak rekabet politikası gibi uyma zorunluluğu olmayan ve sizi daha serbest bırakabilecek olan bir antlaşma modeli çerçevesi içinde bu ilişkiler devam edebilir gibime geliyor.

2-Gündüz AKTAN

İskoçya ve Galler'e verilen özerklik ve bunun önemi üzerinde duralım. Bask'ta bir otonomi rejimi var; benzer bir rejim Katalonya'da da var; Belçika'da zaten Flamanlar ile Valonlar'ın federatif bir yapısı var, hatta konfederal bir yapıya gittikleri de söylenebilir. Fransa, Korsika'ya benzer yetkiler veriyor. O zaman bizim için bunun sonuçları ne olabilir? Güneydoğu için acaba benzer hak taleplerinin, otonomi taleplerinin çıkıp çıkmayacağı bizim için önemlidir. Zaten, Avrupa Parlamentosu'nun kararlarının birçoğunda, güneydoğuya ilişkin kararlarda, siyasî, kültürel ve idari otonomi, siyasî çözüm çerçevesinde, demokratik çözüm çerçevesinde bizden istenmiştir.

Burada çok ilginç bir şey var. Tam üye olmadan evvel size bunlar inanamayacağınız kadar kötü muamele edebiliyorlar. Tam üye olduktan sonra, sizinle ilgili böyle herhangi bir karar falan almazlar. Bu konuda zaten Avrupa Birliği politikası da yoktur; yani, bölgelere ve oradaki etnik gnaplara şu veya bu kültürel haklar verilsin diye bir belli politikaları da yoktur ve bundan dolayı da çok şiddetle eleştirilmektedirler. Böyle bir şey olsaydı zaten, diyelim ki Yunanistan'da Ulah -bizim Eflak dediğimiz- topluluğu var: hiçbir haktan yararlanmıyor. Aslında oradaki Türkler'e de televizyon kurma hakkı falan verilmiş değil; yani, önünde bir sınırlama yokmuş gibi gösteriliyor; ancak, o sınırlama fiilen var, o sınırlamayı fiilen uyguluyorlar, idari tedbirlerle yapıyorlar, bunu biliyoruz hepimiz.

Dolayısıyla, Türkiye'ye bir örnek teşkil eder mi diye sorduğunuz sorunun cevabı şudur: Türkiye bunun içerisine girdiği zaman, örnek teşkil edip etmediği o günün şartlarında ve Türkiye'nin millî kararma bağlıdır. Yani, tarn üye olmadan önce her türlü tavize onun için zorlanıyorsunuz ve onlar da biliyorlar ki, içeri girdikten sonra istediğinizi yaparsınız; tabiî, hepsi bir istikamete yürürlerse, mecbur olabilirsiniz onların yolunda gitmeye.

İkinci soru, AB dışında alternatif var mı? Dış politikada alternatiften ziyade, mevcut şartların tümünü kullanmaktır önemli olan. Yani, Avrupa Birliği'ne ben tam üye olsam dahi, hepsini yine kullanmaya devam ederim elimdeki imkânların; Kafkaslar'da ne yapacaksam yaparım, Ortadoğu'da, Orta Asya'da, Uzakdoğu'da, Amerika'da ne yapacaksam yaparım. Eğer girersem Avrupa Birliği'ne, bütün bunları yapmam diye bir şey söylemeye imkân yok; bilakis hepsini yapmamız lâzım, engel değil ki Avrupa Birliği. Avrupa Birliği'ne girmediğimiz zaman neleri yapacağız? Girdiğimiz zaman neleri yapacaksak, yine aynısını yapacağız; ama, Avrupa Birliği'ne girmemiz hâlinde, bizim Balkan politikamız çok daha kolay olur. Çünkü, Balkanlar'ın hepsi giriyor Avrupa Birliği'ne. Bunlar Osmanlı'nın eski hâkimiyet bölgesidir. Bizim bugünkü şartlarımız belki müsait değil ama, yann şartlarımız müsait olduğunda, o bölgede çok aktif politika uygulamamız lâzım. Avrupa Birliği'nin içine girmiş bir Türkiye, sadece ekonomik bakımdan değil, sosyal bakımdan da faal olabilir. Denilebilir ki, benim bütün ailem o bölgede, ben pekâlâ o bölgede gidip ev alabilirim, pekâlâ yerleşebilirim. Adalar'ın durumu aynıdır, Kıbrıs'ın durumu aynıdır. Yani, Avrupa Birliği'ne girmiş bir Türkiye'nin önündeki olumlu imkânlara da bakması lâzım. "Benim başıma ne gelecek, ben bunu ne yaparım, eyvah

nasıl" değil, ben girdiğim zaman ne yapanm, bir de onlara bakmak lâzım. Bu politika bence çok daha önemli bir politikadır.

İzin verirseniz, bana sorulmamış bir konuya da değinmek isliyorum. Gümrük birliğinin içerisine girmek, tam üyelik değildir. Sayın Sayar'ın söylediği gibi, bizim ordumuzun ve bulunduğumuz jeostratejik yerin çok büyük bir önemi var ve eğer ciddî bir güç olacaksa Avrupa Birliği, bu önemi katiyen göz ardı edemez. Bunun bedelini de ödemek zorundadır. Bunun bedeli, tam üyeliktir; bunu vermek zorundadır.

"Dışişleri'nde Orta Asya Cumhuriyetleri ile bir Türk birliği oluşturma konusunda bir politika var mı?" sorusuna, bu tanıma uygun bir politika şu anda yoktur demek gerekir. Çünkü, bu politikaya, birlik kurma politikası deniliyor. Böylesi bir politika, çok ileri aşamaya dönük bir politikadır. Şu anda, Azerbaycan'la dahi bir birlik kurma konusunda bir politika yoktur. Belki kafalarımızın arkasında hepimizin düşündüğü bir şey var; ama, bugünkü uygulamada yoktur. Yarın olmaz mı? Olabilir. Avrupa Birliği'ne girsek olabilir mi? Tam olmaz. Ama, Avrupa Birliği'ne girmiş bir İspanya'nın bir Latin Amerika politikası var ki, ona benzer bir politikayı biz de yürütebiliriz.

Bir başka soru da şu idi: "Fas, Cezayir, Tunus istiklâl mücadelesinde dışişlerimiz neden Birleşmiş Milletler'de Fransızlar'a oy vermiştir?" Fas ve Tunus'la ilgili değil o, sadece Cezayir'le ilgili. Cezayir iç savaşından sonra Dışişleri Bakanlığı, siyasî otoritenin talimatıyla bir oy vermiştir ve bu oy, hepimizde büyük bir vicdan azabı şeklinde yıllarca yaşamıştır ve Türkiye, Cumhurbaşkanı düzeyinde, Cezayir'den özür dilemiştir.

3- A. Güner SAYAR

Bana gelen sorulardan bir tanesi, olası birleşme merkezleri konusundadır. Bana öyle geliyor ki, bu gelişmeler Amerika'nın ileriki yıllarda nasıl bir tutum izleyeceğine bağlıdır ve kendi payıma Amerika'yı çok şanslı görüyorum bu manada. Zannediyorum ki ABD, Kanada'yı ve lisan yönünden fazla bir problem çıkarmazsa Meksika'yı bağlar. Muhtemelen bu çengeli Avustralya'ya da atacaktır, güçlü kültürel bağlan da var. Fakat, öyle bir dünya ki, geçenlerde Çin'in askeri harcamalarını yüzde onsekiz oranında artırması, Amerika'yı fevkalâde tedirgin etti. Yani, yaşayan görecek. Ben bu hususta bir şey söylemiyorum; ama, küreselleşme akımı mutlaka tek merkez ihdas edecektir, çevre-merkez ilişkisi

çerçevesinde davranan bir Amerika görülecekti. Uzmanlar zannediyorum daha fazla bir şey söyleyebilirler.

"Resmî dilimiz Türkçe tartışmaya açılabilir mi?" sorusu yöneltildi. Bu, Avrupa Birliği'ndeki üyelerden beklenen bir tavırdır; yani, bizi güçsüz kılmak için her şeyi yapabiliyorlar. Bu gayrisamimî davranışları da herkesi şikâyetçi kılıyor.

İKİNCİ OTURUM 'Avrupa

Birliği'nin Bugünü ve Geleceği"

-___- fi -.--.—-

Oturum Başkanı: N. Kemal ZEYBEK

Tebliğciler:

1- Avrupa Parlamentosu'nda Türkiye
Prof. Dr. Ömer BOZKURT

2- Avrupa Birliği ile Türkiye Arasında Ekonomik Sorunlar ve Tarım Ekonomisi
Doç.Dr.Nazmi DEMİR

3- Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Girişi Konusunda Olumlu ve Olumsuz Görüşler
Dr.Mehmet ÖZDEMİR

-0-

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BUGÜNÜ VE GELECEĞİ

N. Kemal ZEYBEK *
Oturum Başkanı

Sayın adaylar diye başlayınca bütün dikkati üzerime çektim. Sayın adaylar diye başladım; çünkü, biz Avrupa Birliği'ne adayız, hepimiz de adayız tabiî bu arada; bunun hazzını da vaktiyle yaşamıştık, Avrupa Birliği'ne adaylığımızın onaylandığı günlerde Türkiye'nin yaşadığı heyecan dalgasını herhalde hepimiz hatırlıyoruz. Televizyonlarda ve toplantılarda heyecanlı konuşmalar oldu, yüzelli yıllık yolculuğumuz sona erdi, artık Avrupa Birliği'ne girdik, zaten Atatürk'ün istediği de buydu, Atatürk amacına ulaştı, artık rahat uyuyabilir vesaire gibi konuşmalar oluyordu. Sonra çok zaman geçmedi, böyle sayın Rıdvan Karluk gibi karamsar konuşmalar dinlemeye başladık.

Aslında AB'ye ben de taraftarım; yani, böyle başlamak iyi bir şey. Böyle başlayanlar sonra da öyle şeyler anlatıyorlar ki, yani "bu Avrupa Birliği'ne girmek hiç mümkün olmadığına göre niye taraftarsınız" sorusu hemen gündeme geliyor. Zaten, değerli Karluk, benim Avrupa Birliği konusunda başöğretmenimdir, birçok konuyu da ondan izlerim ve bunları dinledikçe de, Azerbaycan Meclisi'ndeki konuşmalar aklıma gelir. Azerbaycan Meclisi'nde ve benzeri yerlerde bir yöntem var; birisine ağır bir eleştiri, hatta hakaret yöneltmek istedikleri zaman, söze şöyle başlıyorlar: "Hürmetli Karluk, bilirsiz, men sizi çok isteğrem, siz niye meni istemeğersiz?" Yani, "ben sizi çok seviyorum" diye başlıyorlar; ondan sonra da "sen gündüzsün'[1], "sen burusun", "sen yapmadığın kötülük yok" güzel bir yöntem ve çok diplomatik. Şimdi ben de bir çok değerli uzmanı dinlerken aklıma hep bu geliyor; yani, sanki Avrupa Birliği'ne girmeye karşı olmak, bir ayıpmış gibi; yani, "nasıl olur, bir aydın kişi, çağdaş bir adam, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesine nasıl karşı olabilirmiş" gibi ağır bir anlayış oluştu.

Evet, değerli dostlarım, biraz havayı yumuşatmak istedim ama, pek de beceremedim galiba, iyice ağırlaştırdım. Ben de AB'ye taraftarım da, benimkisi Avrupa Birliği değil de, Avrasya Birliği. Tabiî

---

*Namık Kemal Zeybek; **Eski** Bakan, Büyükelçi, Ahmet Yesevî **Üniversitesi Mütevelli Heyet** Bşk.Başbakanlık Danışmanı

onun anlamını zaman içinde konuşuruz. Niye karşısın Avrupa Birliği'ne? Yani, sonunda bizi Avrupa Birliği'ne alacak olduklarına inansam ve sayın Aktan'ın dediği tarzda bir Avrupa Birliği'ne girme gerçekleşse, doğrusu başka türlü düşünebilirim. Problem benim inanmayısımda. Ben bu konunun mümini değilim, imanım bu konuda yok; yani, Türkiye'yi Avrupa Birliği'ne alacakları konusuna ben inanmıyorum, böyle bir inanç taşımıyorum.

Peki, bütün bunlar ne? Aday olduktan sonrasından korkmuyorum; ama, adaylık döneminde bize yaptırmak istedikleri şeyleri, "canım yapıverelim, ne var ki yani, ne var bunlarda" yollu sözler duydukça, doğrusu dehşete kapılıyorum. Bir başkası sevabına gelsin bizi düzeltsin, biz hiçbir şey beceremiyoruz, insan haklarını da bize öğretsinler, adamlığı da bize öğretsinler, düşünce özgürlüğünü bize öğretsinler. Neyi öğretecekler? Yani, Fransa'da, büyüklerimden öğrendiğime göre, şimdi bir adam kalksa dese ki "1915'te Osmanlı Devleti'nde öyle soykırım falan olmamıştır." Buna, herhalde, insan haklarına ve özgürlüklerine çok bağlı olan Fransa izin verecek, değil mi efendim? Verir mi efendim, olur mu? Peki, ne öğreneceğiz biz onlardan? Hangi düşünce özgürlüğünü öğreneceğiz? Tabiî, onu da bir konuşmak lazım.

AVRUPA PARLAMENTOSUNDA TÜRKİYE

Ömer BOZKURT*

Efendim, bildirimin konusu, Avrupa Birliği'nin yükselen kurumu parlamentonun Türkiye'ye yaklaşımı ve bu yaklaşımın ardındaki saiklerin saptanmasıdır. Betimlemeye çalışacağım bu durumun Türkiye AB ilişkilerindeki olası etkileri de bir tür sonuç olarak belki sunulabilir.

Bu amaçla şöyle bir yol izleyeceğim: ilkin, parlamentonun, birliğin kurumsal yapısı içinde, biraz önce sayın Aktan'ın anlattığı kurumsal yapının değişen yerlerine değineceğim. Böylece, kurumun ve konunun neden önemli olduğu ortaya çıkacaktır sanıyorum. Ardından, AB'nin Türkiye ile ilgili olarak aldığı bazı kararlan inceleyeceğim ve bu incelemenin esinlendirdiği bazı sonuçları size arz edeceğim. Bu arada, gerek büyükelçi sayın Aktan gerekse Profesör Karluk, benim burada değineceğim beş-altı karardan iki tanesine değindiler, bir anlamda bir başlangıç oldu, işim kolaylaştı. Sayın büyükelçi, Türkiye'yi ilgilendiren yüz'den fazla karar olduğunu söyledi parlamentoda; doğrudur. Ben bunlardan sadece beş veya altı tanesine değineceğim; ama, önce Avrupa Birliği'nin neden önemli olduğunu anlatmaya çalışacağım.

Efendim, Avrupa Birliği'nin parlamentosu, aslında 1952'de, yani daha birlik kurulmadan, hatta AET kurulmadan, sadece AKÇT varken, onun ortak meclisi olarak kurulmuştur. Yetmişiki üyesi falan vardı o tarihlerde. Tek görevi de, tek yetkisi de, demokratik denetim yetkisiydi. O zamanki komisyon olan yüksek otoritenin faaliyetlerini denetlemekten ibaretti ve o zamandan beri de komisyonu, yani o zamanki adıyla yüksek otoriteyi gensoruyla düşürme yetkisi vardı. Ama, bu böyle kalmadı; ortak meclisin yetkileri bir süre sonra hızla artmaya başladı ve parlamentonun bugün ulaştığı noktada yetkileri, ne komisyonun ne de konseyin hafife alamayacağı, belli yasama faaliyetleri için mutlaka göz önünde bulundurmak zorunda olduğu bir konuma gelmiştir. Artık, parlamento önemlidir, çok önemlidir.

Şimdi fazla ayrıntıya girmeden şu başlıklar sıralanabilir bu yetkilerin gelişiminde: Bir defa bu kurum 1958 yılındaki Roma

* Ömer Bozkurt; Prof.Dr., TODAİE Öğretim Üyesi

Anlaşması'na göre üç topluluğun, yani AKÇT, AET ve AAET'nin bir meclisidir. Parlamento adını kendi kendine kullanıyor ama, aslında bu ad yasal değil. Meclisleri birleştirilmiştir ve yine bu Roma Antlaşması ile parlamentonun yetkilerine, kontrol yetkisinin dışında karar yetkisi de eklenmiştir. Bu önemli; çünkü, bizim hakkımızda alman kararların hemen hepsi, bu yetkiye dayanarak yürüten müzarel erinde n sonra çıkan parlamento kararlarıdır. Mc. Grey ve arkadaşlarına göre bu karar yetkisi, parlamento tarafından toplulukların faaliyet ve hedefleriyle bağlantılı bulunan her sorun ve konuyla ilgilenme, kendi usullerine göre bunun incelenmesi, Genel Kurul'da müzakere edilmesi ve bir karar ile görüşünü ve konumunu belirtmesi ve bunu diğer topluluk kurumlarına, ulusal parlamentolara, devlet başkanlarına iletmesi anlamına gelir. Bizi ilgilendiren kararlar da işte bu tür kararlardır.

Daha ilk oturumunda kendisine "Avrupa Parlamenter Asamblesi" diyen bu meclis dört yıl sonra kendisine "Avrupa Parlamentosu" adını vermiştir 1962'de; ama, bu adın yasal olarak ya da meşru olarak kullanılması için, 1987 Avrupa Tek Senedi'ni beklemek gerekmiştir. Öte yandan, 28 Şubat'ta, Parlamento Başkanı Bayan Nikol Fonten'in bir deklarasyonu var, beyanatı var. Bayan Nikol Fonten, 22 Şubatta İspanya'da San Sebastian kentinde Bask Sosyalist Partisi belediye meclisi üyesi İgnasio Dübroy, Hozu Lione ve Santos Laranyaga'ya yönelik suikastı kınamaktadır; ama, Diyarbakır'da bizim yaşadığımız acı olaydan sonra parlamentodan böyle bir tepki -Gaffar Okkan'dan bahsediyorum- görmedik. Şimdi, bu nasıl oluyor? Bunlar kararlardır. Kararların dışında bir de parlamentonun başkam var, tenorları var; çok sesi çıkan, çok konuşan, güzel konuşan tenorları var; acaba onların görüşleri, onların bakışı nasıl?

Helsinki Zirvesi'nde, biliyorsunuz biz, çok büyük bir umut ve sevinçle karşıladık, bazılarımız çok iyimser görüşler ileri sürdüler; fakat, Parlamento Başkanı Bayan Nikol Fonten şunu söyledi: "Türkiye'nin adaylığı, Avrupa Parlamentosu açısından çok nazik bir konudur. Bir yandan kültür sorunlarını, bir yandan da sınır sorunlarını ortaya çıkarır. Bugün Türkiye'ye eyet dersek, yarın kime hayır diyebiliriz?" Bayan Nikol Fonten'in sorduğu soru budur.

Yine Fransız Liberal Partisi'nin Başkanı Fransua Bayrud "Türkiye'nin adaylığı, Avrupa'nın doğasını değiştirdi" diyor. Bir başka Fransız, Alan Madina "bu çok kötü bir karardır. Türkiye'nin AB'ye girmesi, Avrupa fikrimizin özüne aykırıdır" diyor. Fransa'da eski Devlet Başkanı

Valery Jiskar Desten ve şu anda da parlamentonun tenorlarından bir tanesidir ve 'Türkiye'ye yalan söyleniyor" demiştir.

Şimdi efendim, parlamento neden böyle davranabiliyor? Bir defa, az önce belirtildiği gibi, parlamento gerçek bir yasama organı değildir ve enerjisinin büyük bir bölümünü, antlaşmaların ve içtüzüğün parlamenterlere verdiği yetkileri özgürce kullanma ya harcamaktadır. Öte yandan, parlamenterlerin seçilme usulleri hayli farklıdır ve bir de, parlamento, Avrupa kamuoyunda yeterince tanınmamaktadır. Le Monde'deki yeni bir araştırmaya göre, iki Avrupalı'dan bir tanesi, Avrupa Parlamentosu hakkında bilgisizdir. Parlamentonun seçimlerine katılma oranı, 1999 yılında, 1994'e kıyasla, bir iki ülke hariç, hepsinde düşmüştür. Bazı ülkelerde yüzde 24'tür. Sadece oy vermenin zorunlu olduğu Belçika ve Lüksemburg'ta yüzde 90'ları geçmektedir; onun dışında yüzde 50'lerin hep altındadır katılma oram. Bunlar da parlamentonun kendini kanıtlama, kamuoyunda duyurma ihtiyacı yaratmaktadır. Türkiye'ye gıyabında saldırmak da belki, parlamenterler için kolay ün ve kolay popülarite kazanmanın yollarından biri olabilir.

İşte bu çerçevede bir de lobicilik girişimlerinin yüksekliğine değinmek istiyorum. Avrupa Parlamentosu, lobiye çok müsait bir parlamentodur. Ben şahsen, bazı güneydoğulu vatandaşlarımın nasıl bir parlamenteri Strasbourg'ta Payedelorop ile şehir merkezi arasında otobüste ikna etmeye çalıştıklarını gördüm. Yine, Avrupa Sarayının barında, bir ülkeden gelmiş çiftçilerin nasıl başka bir parlamenteri ikna etmeye çalıştıklarım da gözümle gördüm. Bu lobicilik çok etkindir ve ne yazık ki biz de galiba -bunu Mark Gali de söylüyor- hasımlarımıza ya da Türkiye Cumhuriyeti'ni kendisine hasım gören insanlara kıyasla lobicilikte galiba daha az etkiliyiz.

Peki, parlamentoda hiç sağduyu yok mu? Var tabiî. İşte, sözünü ettiğim Mark Gali. Bakınız, Mark Gali, o sözünü ettiğim inceleme gezisinden sonra yazdığı raporda ne diyor: "İşte bizim özellikle Avrupa Parlamentosu üyesi olarak sorumluluğumuz burada işin içine girmektedir. Çünkü, Türkiye'de ve Avrupa Parlamentosu'nda demokratik siyasal güçler arasındaki diyalog yeterli değildir. Mahkûm etmekte aceleciyiz parlamentodan bahsediyor- anlamaya çalışmakta ve yardımcı olmakta ise aceleci değiliz. Bunun bir kanıtı, Türkiye AB Karma Parlamento Komisyonu'nun son toplantısında bütün siyasal gruplardan üyelerin gösterdiği devamsızlıktır."

Demek ki, böyle insanlar da var parlamentoda. Bir başkası, Otto Fon Habsburg; bakınız ne diyor; "Bu durum bana bir Alman deyimini hatırlatmaktadır: balla, sirkeyle olduğundan daha fazla sinek yakalanır. Türkiye'ye ilişkin politikamızda bugüne kadar biz daha çok sirke kullandık. Türkiye ile kendisini sürekli tekmelediğimiz izlenimi vermeyen bir diyalog sürdürmemiz gerekirken, tam tersi bu ülkeyle ilgili olarak hep kıyametler koparmaktan vazgeçmedik." Ve Mark Gali şu sonuca varıyor, diyor ki: "Ne yazık, biraz da Türkiye'nin batılılaşmış ve Avrupahlaşmış olması nedeniyle Türkiye'nin bu modelini en çok alkışlaması gerekenler -yani, Avrupalı parlamenterler- tam tersi bir iş yapmaktadırlar. Çok hırçın bir tavır içindedirler."

Efendim, son cümle olarak şunu söyleyebilirim: Ne yapılabilir? Burada iki husus var. Bir tanesi, lobi. Yurt dışında şu anda yüzbinlerce, milyonlarca yurttaşımız yaşamaktadır. Gerçi bunlar içinde de Cumhuriyetimize hasım olanlar mevcuttur; ama, büyük bölümü tabiî ki bu Cumhuriyetin çocukları ve yandaşlarıdırlar; onların da en azından, İnönü'nün deyimiyle diğerleri kadar cesur olmaları ve lobiciliği çözmeleri gerekir.

İkincisi, meclisimize büyük görevler düşüyor. Meclisimizin, gerek Avrupa Parlamentosu ile Karma Parlamento Komisyonu'nda gerekse Avrupa Konseyi'nde yoğun faaliyet içinde olması lâzımdır. .

Tabiî, burada asıl olay, bu şartlar içinde, Türkiye'nin üyeliğinin zor gözüktüğüdür. Bu durumda üye olunmak isteniliyorsa eğer, Türkiye'nin öncelikle Avrupalı'larm davet edeceği bir konuma gelmesi gerekir. Çünkü, sonuçta katılmak, bir karşılıklı denge, bir karşılıklı çıkar meselesidir. Eğer katılmakta sizin çıkarınız var, karşı tarafın yoksa, o zaman sizin ödeyeceğiniz maliyet çok yüksek olacaktır ve işte sözünü ettiğim örnekler de, bu maliyetin bir parçasıdır. O zaman demek ki, öncelikle kendimize güvenle Cumhuriyetin çizdiği yolda ilerlememiz ve Türkiye'yi güçlü hâle getirmemiz gerekmektedir. O zaman belki de bize "gel" dediklerinde, bizim canımız AB'ne üye olmayı çekmeyebilir.

Hepinize saygılarımı sunarım, efendim.

AB ve TÜRKİYE ARASINDA EKONOMİK SORUNLAR VE TARIM EKONOMİSİ

Nazmi DEMİR*

Giriş

Sayın başkan, müsaade ederseniz havayı biraz olsun değiştirmek için konuyu daha çok projeksiyonla takdim edeceğim.

Avrupa Birliği (AB) ile Türkiye arasında ekonomik sorunlar olduğu için ağırlıklı olarak bu alanı ele alacağım. Sempozyumun bu oturumuna kadar dinlediğim saygıdeğer konuşmacılar, AB-Türkiye'nin ekonomi dışındaki konularında bir miktar olumlu ama genellikle olumsuz senaryolar çizmiş ve olası sorunların altını çizmişlerdir. Ama ben hemen altını çizerek şunu söylemek istiyorum: Avrupalılar'm ve bu arada Amarikalılar'ın en çok önem verdiği mesele, ne bölge, ne sosyal, ne kültürel ne şu ne de budur. Onların ön plândaki derdi 'ben kaç Öro koyarım, kaç Öro cebime girer' şeklinde özetlenebilir. Onlar bunun hesabındadır. Ben de buna böyle inanıyor ve bu nedenle bunun ekonomik boyutuna biraz daha fazla ağırlık vermek istiyorum.

Karşılaştırmalar

f t

Önce özet halinde bazı karşılaştırmalar yapalım. Aşağıdaki tablodan görüldüğü gibi AB nin nüfusu (AB-15 için) 370 milyon ve bizim nüfusumuz 64 milyon civarındadır. AB nin tüm yüzölçümü 313 milyon hektar bizimki ise 78 milyon hektardır. Gayri safi yurt içi hasılası (GSYIH), dikkatinizi çekmek istiyorum, 7 trilyon Öronun üzerinde, bizimki ise 240 milyar Öro civarındadır. Eğer satın alma gücü (PPP) ile bir başka tahmin ile Türkiye'nin GSYIH sı 400 milyar Öro civarına çıkmaktadır. Bu sonuncusu tartışılabilir. Çünkü orada bazı varsayımlar var ve varsayımlar doğru olmayabilir. Bu verilerle kişi başına gelir karşılaştırması nasıldır? AB nin ortalaması 19000 E/kişi, bizimki ise 3700 E/kişi (ppp ile 6300 E/kişi) civarındadır. İşsizlik oranları ve diğer göstergeler ise genellikle aleyhimizedir. Yalnız enflasyon hızlarına dikkatinize sunuyorum. AB'nin onbeş üyesinde son yıllarda yıllık % 2-5 arasında iken bizimki %30-50 arasında gezinmiştir.

* Nazmi Demir, Doç.Dr.; Bilkent Üniversitesi Bankacılık ve Finans Bölümü, Bilkent. Tel: 2901640,
e-posta: nazmi@bilkent.edu.tr.

AB ve Türkiye'nin Temel Yapısal ve Ekonomik Karşılaştırmaları	AB-15	Türkiye
Nüfus (Milyon)	370	64.3
Yüz ölçümü (milyon Ha)	313	78
GSYIH (milyar ORO) U ii	7050	215 (PPP400)
GSYIH/kişi ORO u u	19000	3500 (ppp 6326)
işsizlik Oranı %	-	7.4
Toplam tarım işletmesi milyon	7	4
Tarımda çalışanların payı %	5	41
Toplam Tarım alanı Milyon Ha.	149	27
Bütçe açığı/GSYIH	%3 den az	%11.5
Tarımın GSYIH içinde payı	%2	16
Enflasyon	2-5	30-50

Bu rakamlara dayanarak bir anekdotu burada tekrar edelim. Bizim yaşlarda olanlar hatırlar. Yine bugünkine benzer bir durum sonucunda Dünya Bankası'ndan getirilmiş ve başbakan yardımcısı yapılmış olan sayın A. Karaosmanoğlu bir basın toplantısında Türkiye'nin ancak bilmem kaç bin yıl sonra İtalya'nın gelir düzeyini yakalayacağını provokatif bir biçimde ifade etmiş ve Türkiye'nin çok çalışması gereğini vurgulamıştı. Şimdi benim de kafama takıldı ve benzer bir hesap yaptım. Eğer AB'nin GSYIH sı halen öngördükleri gibi yılda ortalama %3 ve nüfusu ise yine yılda % 0.5 artarsa kişi başına geliri yılda %2.5 kadar artacak demektir. Öte yandan Türkiye'nin GSYIH sı sayın Derviş'in düşündüğü potansiyel olarak %7 artarsa (sanırım bu büyüme hızı 8-10 yıl için zayıf bir olasılıkla, uzun vadede ise sıfıra yakın bir olasılıkla gerçekleşebilir) nüfusumuz da bugünki yıllık %1.5 artış hızını sürdürürse AB nin kişi başına gelir düzeyini, satın alma paritesi gelirinden başlamış olsak dahi ancak 37 yıl sonra yakalayabiliriz[1]. Tabii hiç kimse bize AB ortalamasını şu kadar sürede yakalayın diye diretmiyor. Zira AB nin içinde de gelir düzeyleri 19000 Euro'nun çok altında kalan ülkeler bulunmaktadır. Ancak fakir bir ortak olarak kalmamızı da istemiyecekleri doğaldır.

[1] Sürekli bir büyüme bağıntısı ile bu hesap şöyledir: 19000 e ' ' = 6300 e ve sonuç t =37 yıl olur.

AB nin tek pazar için uyumluluk yönünde temel hedefi ekonomik (ve politik) koordinasyonu sağlamaktır. Bunun için bir yandan parasal birliği diğer yandan bu birliği sürdürebilecek ortak Merkez Bankası sistemini yerleştirmek için çaba sarfedilmektedir. Parasal birlik bugüne kadar birçok kronolojik yapısal aşamalardan geçti. Sonuçta, tek AB merkez bankası ile tüm üye ülkelerin kendi merkez bankalarının bu ortak banka ile koordinasyon içinde çalışması ve parasal politikaları uyumlu biçimde belirlenip uygulanması biçiminde bir sistem istenmektedir. Tabii, AB nin tek parası EURO'nun tüm üye ülkelerde tek para olarak kullanılması hedefleniyor. Bu parasal birlik (Avrupa Para Birliği - APB) üç aşamadan geçmiştir:

1. Aşama 1.Temmuz 1990 başlamıştı ve
   - Sermaye hareketlerinde tam serbestlik,
   - Ekonomi ve maliye politikalarında uyum (harmonizasyon) öngörmüştür.

2. Aşama 1.1.1994 başlamıştı ve özerk bir Merkez Bankası kurulmasını ve bu kurum öncülüğü ile tüm üye ülkelerin para politikalarını koordine etmeyi amaçlamıştır. Bu oluşumda iki önemli husus dikkati çekmektedir:

   - MB Kamu açıklarını finanse etmez gibi önemli bir kısıt ve
   - Parasal politikaları yakından takip etmek gibi bir görev.

3. Aşama ise ÖRO'ya geçiş kurallarını getirmiştir. Öro'ya girmek isteyen üye ülke Maastricht zirve kararıyla aşağıdaki kriterleri yerine getirmek zorundadır:

   - Ülkenin kendi enflasyon hızı ile en iyi performans gösteren üç üye ülkenin enflasyon hızları ortalaması arasındaki farkı 1.5 puanı aşmamalı,
   - Ülkenin 'kamu borçları / GSYIH' oranı % 60'ı geçmemeli,
   - Ülkenin 'bütçe açığı / GSYIH' oranı % 3'ü geçmemeli,
   - Üye ülkenin uzun dönem faizi ile en iyi performansı olan üç üye ülkenin faiz ortalaması arasındaki fark iki puanı aşmamalı ve
   - Son iki yılda üye ülke parası devalüe edilmiş olmamalıdır.

Böylece engeç l Temmuz 2002 tarihinde ekonomik ve para birliğine girmeyi taahhüt eden üyelerin ÖRO'ya geçmesi tamamlanmış olacaktır.

Parasal Birlik konusunu geçmeden önce bununla bağlantılı olan kur mekanizmasından da kısaca söz etmek yerinde olur sanıyorum. AB'nin kur mekanizması (Avrupa Tahvil Oram Mekanizması, ATOM) onbeş üye ülkenin paralarım birbirine bağlayan bir kurlar matrisinden oluşmaktadır. Bu matriste yer alan sabitlenmiş kurlar ve bunların altında ve üstünde belirlenmiş sınırlar ülkelerin paralan arasında birer bant oluşturmaktadır. Kısaca özetlemek gerekirse sistem;

- AB sabit kurlar ve artı eksi %15 lik bir bant ile çalışmaktadır,
- Ancak üyelerden Hollanda'nın Florin'i ve Almanya'nın Mark'ı eski % 2.25 bantmı kullanmaya devam etmektedir,
- AB de uzmanlar, % 2.25 bantının çok dar ve fakat %15 bantmın da çok geniş olduğunda birleşmektedirler.

Doğal olarak AB tüm üyeleri Öro'ya geçtiğinde yukarıdaki kur mekanizması kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Bu amaca kolay ulaşılabilmesi için ise halen yaygın olarak kullanılan %15 lik bantm kısa zamanda daraltılması gerekmektedir.

Sırası gelmişken bizim gibi aday olan Merkez ve Doğu Avrupa'nın on ülkesinin (CEES-10 : Çek, Slovak, Slovenya, Macaristan, Polonya, Romanya, Bulgaristan, Estonya, Litvanya ve Letonya) kur politikalarını da bir iki satırla belirtelim :

- Sekiz'i ÖRO'ya veya ÖRO+ABD $ sepetine dayanan kontrollü kur sistemine geçmiş,
- Yalnızca Letonya SDRye ve Litvanya ABD $ na bağlanmıştır.

Makro Ekonomik Dengeler

Sabahleyin konuşmacı sayın Karen Fogg ekonomik konulardan bahsederken diyorki Türkiye genel dengesini kurmadan AB ile müzakerelere girmesi oldukça zordur.' Genel dengeden kasdedilen nedir ? Bunun özet olarak anlamı şudur : GSYIH'mz reel olarak nüfusun üzerindeki bir hızla artacak, örneğin yılda % 4-6 gibi, enflasyon düşecek ve tek haneli bir trend üzerinde sürecek, örneğin yıllık % 3-5 gibi, buna göre reel faizler yatırım yapılabilecek düzeylerde seyredecek, örneğin yıllık % 7-10 nominal faizler, işsizlik doğal oranlarına yakın düzeyde bulunacak, örneğin yıllık % 5-7 ve dış ticaret ve sermaye akış dengesi sıfır veya buna yakın olacak.

Burada şu husus açıkça ifade edilebilir. AB'ne üye ülkelerin bir kaçı hariç büyük çoğunluğunda ve hele AB-6 lardan sonra katılanlarda yukarıda sayılan makro dengelerden söz edilemezdi. Birçoğunun ya gelir düzeyi düşük, ya enflasyon hızı yüksek veya dış ödemeleri dengesizdi. Buna rağmen herbiri rahatlıkla üyelik pazarlıklarına başlamış ve sonunda birliğe alınmıştı. Bu dengelerin birçoğu üyelik sonrası süreç içerisinde hızla sağlandı ve zamanla tüm taşlar yerine oturdu.

AB de Genel Denge Değişkenleri ile İlgili
Bazı Göstergeler

AB'nin onbeş ülkesinin bazı makro değişkenlerinin son sekiz yıllık eğilimleri bu sistemin ne denîi bir istikrar ortamı yarattığının göstergesidir. Örneğin :

- Enflasyon 1990-1998 döneminde % 2-5 arasındaki bir banda oturmuştur. Üye ülkelerden Portekiz'deki fiyat artışları 1990 daki %15 lerden 1998 de %2-4 e, Yunanistan'ınki %20 lerden %5-6 ya, İspanya'nınki %8-10 dan %3-4 düzeylerine inmiştir. Bu arada İrlanda ve Finlandiya'da deflasyon bile görülmüştür.
- Nominal faizlerde de paralel trendler yaşanmıştır. AB'de, Yunanistan hariç, nominal faizler Fisher'in hipotezine uyumlu biçimde düşmüş, reel faizler %l-3 bantına oturmuştur. Yunanistan'da dahi nominal faiz oranları 1994 de %20 lerden 1998 başında %10 civarına gerilemiştir.
- AB üyelerinin bütçe dengeleri de çok iyidir. Yunanistan dahil tüm üyelerin açıklan referans sınır olan 'Bütçe açığı/GSYİH = %3' ün dahi altına inmiştir. Hatta İrlanda, Danimarka ve Lüksemburg'da 1998 de bütçe fazlaları ortaya çıkmıştır.
- Kamu borçlanmasında referans sınır olan 'Kamu Borçlanması / GSYİH = %60' sınırının altına 1998 itibariyle inen ortaklar Fransa, Lüksemburg, Finlandiya, İngiltere ve İrlanda'dır. En yüksek borç oranı Belçika ve İspanya'da (%120 civarında) ve Yunanistan'dadır (% 100 den biraz fazla).

Tüm yukarıdaki veriler AB'nin sistem olarak, en azından bu yakın tarihler itibariyle, sağlam makro ekonomik dengelere oturmuş olduğunun açık bir ifadesidir.

Sayın başkan, sayın misafirler, şimdi de AB'nin kendisi için 2006 yılma kadar belirlemiş olduğu bazı hedefleri aşağıdaki tabloda özetlenmiş olarak dikkatinize sunmak istiyorum .

AB de Makro Değişkenlerde Beklentiler ve Hedefler

	1997	1998	1999	2000	......	2006
GSYIH % artış reel	2,5	2,6	2,1	3		3
Nüfus milyon	374					382
Enflasyon % artış				1,6		1,6
E/$ Kuru	0,88	0,89	0,93	0,94	0,93	0,87

Bu tablo yeni katılım olmaması halinde 2006 yılına kadar nüfuslarının dokuz yıl boyunca yıllık % 0.24 artarak sekiz milyonluk bir artışa ulaşacağım göstermektedir. Bu, dinamiği olmayan son derecede durağan bir nüfus yapısını ifade etmektedir. Ancak biz dahil sıradaki onüç ülkenin eklenmesiyle AB pazarının beşyüz milyon nüfuslu dev bir pazar konumuna girebileceği de açıktır. Yine yukarıdaki tablodan enflasyon artış hızı sadece yıllık % 1.6 olarak öngörülürken, Euro/$ paritesinin 0.87 gibi bir düzeyde hedeflenmiş olması, bu kurun AB'nce en iyi rekabet ortamını yaratan bir kur olarak hesaplanmış olduğu olasılığını güçlendirmektedir.

Türkiye'nin AB'ne Aday Üye Ülke Olarak Adımları

Helsinki Zirvesi'ni takib eden tarihlerde Türkiye-AB ilişkileri açısından üç önemli belge önemlidir. Birincisi İlerleme Raporu'ydu biliyorsunuz. Bu ilerleme raporunda dile getirilen muktesebatla ilgili konularda Ortaklık Belgesi sunuldu. Son olarakta ulusal program Bakanlar Kurulu'nda kabul edilerek gönderildi. Ulusal program Türkiye'nin AB'ne verdiği ve yapacağını deklare ettiği bir taahhütler listesi ve bunların açıklamalarını içeren bir belgedir. Yani AB'ne Kopenhag Kriterleri çerçevesinde kısa orta ve uzun vadede neleri yapabileceğini bildiren dokümandır.

Kopenhag Kriterleri arasında ekonomik olanlar kısaca, sağlıklı çalışan bir serbest piyasa düzenini oluşturmak, bu konu çerçevesinde tekelleri kaldırmak, özelleştirmeyi tamamlamak, fiyatları kaynak kullanımını doğru biçimde yönlendirmesini sağlayacak sinyaller haline

getirmektir. Kamunun tüm faaliyetlerinde şeffaflığı sağlamak, örneğin bugün sayın Karen Fogg'un da üzerinde durduğu devlet ihalelerine ve diğer satın almalarına açıklık ve fırsat eşitliğini getirmek gibi birçok konuda şüphe ve gizlilik bırakmamak esas olmalıdır. Kısacası AB nin tüm diğer aday ülkelerden de istediği gibi, Türkiye'nin tam üyelik müzakerelerine oturabilmesi için kendi içindeki müktesabata uyum hazırlıklarını en ileri düzeye getirmesinin zorunlu olduğunu bilmemiz ve buna göre davranışlarımızı hızlandırmamız gerekiyor.

Ortak Tarım Politikası (OTP)

Bu sempozyumda AB'nin OTP'sı ile ilgili başka oturumlar ve bildiriler bulunduğu için genel bazı bilgi ve uyanlarla yetineceğim. Türkiye eğer tam üyelik müzakerelerine başlarsa, müzakerelerde en zor ve tedirgin edecek konu tarımın ve kırsal kesimin OTP'ye uyum konusu olacaktır. Çünkü Türkiye gerek ülke olarak gerekse tarım ve kırsal kesim olarak AB'nin bireysel üyelerine kıyasla çok büyük boyutlardadır, Türkiye alan bakımından en büyük iki AB üyesi Almanya ve Fransa' ya yakın boyutlardadır. Türkiye'nin AB tarımı ile büyük ve önemli yapısal farkları bulunmaktadır. AB'deki verimlilik, üretici geliri, teknoloji düzeyi, tarıma dayalı işleme sanayiinin yaygınlığı ve derinliği gibi göstergeler bizimkinin ilerisindedir. AB üretimi daraltmağa çalışırken bizler arttırmak durumundayız. Çevre ve doğal kaynaklara bakış şeklimiz oldukça farklıdır. Halihazırdaki AB bütçesinin 80-90 milyar Öro olduğu düşünülürse ve örneğin yapısal programlarından, sadece erken emeklilik (AB de 55 yaşının üstündekilere dilerlerse uygulanan ve bunun için tazminat ödenen) konusunu Türkiye'nin tam üyeliği ile uygulamak zorunda kalırlarsa buna kaynak yetiştiremeyeceklerini gayet iyi görmektedirler. Müdahale alımları, prim uygulamaları, ihracata destek gibi FEOGA uygulamaları yanında kırsal kesime yönelik olan yapısal fon harcamaları dikkate alındığında AB'nin bundan büyük endişeler duyması doğaldır. AB Yunanistan'ı kısa bir sürede ve fazla itiraz etmeden üye yapmış ise, politik, kültürel, dinsel vb kriterler yanında Yunanistan tarım kesiminin çok önemsiz boyutlarda olması da rol oynamıştır. Yunanistan'ın tüm tarım alanı Türkiye'nin bugün sadece arpa ektiği alan kadardır. Ancak AB'de şimdi genellikle kabul gören bir görüş müzakerelerde tarımın dışlanmaması, tam aksine tüm konuların beraberce masaya yatırılması biçimindeki yaklaşımdır. Bunun anlamı şudur, ne AB ne de Türkiye, müzakerelere 'tarım bir tarafta kalsın onu sonra görüşürüz' biçiminde bir yaklaşıma giremez. Bunun bizim açımızdan sakıncalı anlamı ise AB'nce 'tarım da dahil tüm sektörler uyum süreçlerini

tamamlasın ondan sonra müzakerelere başlarız' gibi bir sürece girme olasılığıdır. Bu yaklaşımla Türkiye'nin çok uzun yıllar bekleme ihtimali ortaya çıkmaktadır.

AB-15 BÜTÇESİ

AB bütçesini bu aşamada gündeme getirmemin nedenleri, Türkiye'nin üyelik halinde çıkarları yanında giderlerinin de ciddi rakamlara ulaşacağına işaret etmek ve bu arada giderek popüler olan yapısal fonların Türkiye açısından önemine değinmektir.

Takip eden tablo bütçenin resmi genel hatlarını vermesi bakımından 1995 AB Bağımsız Denetçiler Raporu'ndan yararlanılarak hazırlanmıştır. AB bütçesinin toplamı kabaca 80-90 milyar ÖRO arasında oynamakta ve gelir ve giderlerinin dağılımı şöyle olmaktadır. Bu oranlar değişebilir.

Gelir Kaynakları	Paylar %	Giderleri	Paylar %
Katma-Değer vergisinden gelen: Toplam KDV nin %1	48,4	OTP	49,4
Gümrük vb gelirleri	18,4	Yapısal Fonlar	31,9
Tarımsal ithalattan Prelevman	3,3	Araştırma&Geliştir	4,4
GSYIHmn%1.27si	27,4	Yönetim	5,3
Diğer	2,1	Dış yardımlar	6,7
		Diğer	2,3

Özet olarak tablodan şu mesajlar alınmaktadır:
i. Bütçe gelirlerinin iki büyük kaynağı GSYIH (%1.26'sı) ve KDV (%1'i) dır,
gümrük vb gelen katkılar zamanla , Dünya Ticaret Anlaşmaları gereği ve dış baskılar sonucunda sistem dışa açıldıkça azalma eğilimine girecektir.

ü. Giderlerin en büyük paylan OTP ve yapısal fonlardadır. AB nin OTP ile ilgili garanti ve yönlendirme kalemleri bütçe giderlerinin yarısına yakındır. (2000 de toplam 43.1 milyar Euro ve bunun 40.5 milyarı Eurosu Garantilere + 2.6 milyar Euro Yönlendirmelere gitmiştir).

iii. Dikkati çeken ve giderek bütçeler içindeki payı artan kalem yapısal fonlardır.

Yapısal fonların kronolojik olarak gelişimi 1968 de Sicco Mansholt plânı ile başlamıştır. 1972 den sonra kırsal kesimi geliştirmek, tarım dışı iş imkanları sağlamak, dağlık bölgelerde yapılanmak ve göçleri önlemek üzere birçok direktifler çıkarılmıştır. Yapısal fonların ilk uygulamaları: İskoçya, Fransa ve İtalya'nın geri kalmış birkaç bölgesinde görülmüştür. Yapısal fonlar sonraları Entegre Akdeniz Programlarında da Yunanistan'ın sahillerini, Güney Fransa'yı ve Güney-Orta İtalya'yı kapsamıştır. Yakın tarihlerde İspanya ve Portekiz'in de kırsal alanlarına uzanmıştır.

Yapısal fonların parasal kaynaklan: Avrupa Bölgesel Gelişme Fonu, Avrupa Sosyal Fonu ve FEOGA nin yönlendirme kalemlerinden oluşmaktadır.

Yapısal fonların diğer yasal dayanakları ise 1987 de çıkarılan Tek Avrupa Yasası ve bunun arkasından komisyonca 1988 de çıkan Kırsal Toplulukların Geleceği başlıklı komünikedir. Delor-I Reformu yapısal fonların 1993'e kadar iki katına çıkarılmasını taahhüd etmiş ve 6-adet kalkınma amacı (Objectives 1-6) getirmiştir. Maastricht Antlaşması, Avrupa'nın kohezyon hedefini güçlendirmiş ve özellikle 130-A maddesi açık biçimde bölgeler arası gelişim farklarının giderilmesini emretmiştir. Delors-II programı ile 1994-1999 döneminde yapısal fonlann miktarının GSYIH nin % 0.46 sına çıkarılmasını öngörmüştür. Bu oran AB nin GSYIH üzerinden 30 milyar ÖRO dan fazla bir miktar demektir.

Özet olarak, yapısal fonlar tarıma doğrudan doğruya müdahale yerine geri kalmış yörelere ve/veya geri kalmamış olsa dahi bazı yönlerden desteğe muhtaç toplum kesimlerine yönlendirilen fonlardır. Yapısal fonların temel amacı kişi başına düşen geliri AB ortalamasına çekmektir. Yapısal Fonlar 1999 bütçesinde otuzüç milyar Euro'ya çıkmıştır. Yapısal fonlann içinde Objektif l en önemli amacı olup fonlann 2/3 ünü almaktadır. Objektif l in hitap ettiği bölgeler, kişi başına gelirin AB ortalamasından %75 daha az olduğu bölgelerdir. Bugün bu kritere göre AB nüfusunun %20 si bu fonlara hak kazanmaktadır. Bu bölgelerde temel hedefler alt yapıyı geliştirmek ve eğitim düzeyini yükseltmektir. **Kohezyon** Fonları

Yapısal fonların alt bölümlerinden biri olan kohezyon fonları aday olan Türkiye ve merkez ve doğu Avrupa ülkeleri (CEEC-10) için önemlidir. Kişi başına geliri, AB den %90 dan az yörelere yardım içindir. Aslında

Yunanistan, İrlanda, Portekiz ve İspanya'yı gözetmek üzere getirilmiş fonlardır.
Eğer sıradaki onüç ülke (CEEC-10 ve Türkiye Kıbrıs ve Malta) tam üyeliğe geçerse bu fonlar, yapısal açıdan en çok ilişki kurulacak fonlar olmak durumundadır.
Öte yandan, Objektif 2-6 kömür ve çelik bölgelerinde, 45 milyon insan için bu sanayilerin çöküşlerini önlemek, çevreyi korumak, eski Doğu Almanya'ya destek için çıkarılmıştır. Gündem-2000 ile yakın tarihlerde bu altı amaç üçe indirilmiş ve yönetimi kolaylaştırılmıştır.
AB bütçesinde yapısal fonların ağırlıkları giderek artmaktadır. Yapısal fonlara ayrılan kaynaklar şöyle olmuştur:
1989/93......63 milyar Öro
1994/99......138 milyar Öro iken kaynak
2000/06......183.5 milyar Öro olarak öngörülmüştür.

Merkez ve Doğu Avrupa Ülkelerinin (CEEC-10) Katılım Senaryoları

Üyeliğe en yakın adaylar olarak Çek, Slovak, Slovenya, Macaristan, Polonya, Romanya, Bulgaristan, Estonya, Litvanya ve Letonya'nm üyelikleri konusunda Türkiye için çıkarılabilecek dersler bakımından bazı önemli hususlara işaret etmekte yarar vardır. Özet olarak bugün Avrupa kamuoyunda beliren görüşler şöylece özetlenebilir:

- Soğuk savaşın arkasından AB'ni bugün en çok düşündüren konu Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin birliğe alınması konusudur.
- Bunları dışarıda tutmak, ekonomik kalkınma süreçlerini durduracak ve buna karşılık AB'nin banş içinde gelişmesini tehlikeye sokabilecktir.
- Bunların birliğe alınmasında izlenecek takvim, üyelikleri ile AB'ne yükleyecekleri maliyetler ve AB'ne getirecekleri yararların karşılaştırılması ile belirlenecektir.
- Bir genel denge simulasyon çalışması (Baldvin ve arkadaşları, 1997):

şu sonuçları vermektedir: CEES-10 larm AB ye girmesiyle yatırım risk primleri önemli ölçüde azalacak ve bunun sonucu olarak bu on ülkenin sermaye girişleri ile kazançları çok fazla artacaktır. Ayrıca bunların katılımı ile AB bütçesine gelecek olan yüklerin beklenenden az olacağı ve buna göre AB üyelerinin de bundan büyük yarar sağlayacağını göstermektedir. CEEC-

10 un katılımının 32-55 milyar Euro (Brentın ve Gros,1993), 12 milyar E (EC-1995c) ve 9-23 milyar E (Sleytır ve Etkinsin 1995) şeklinde muhtelif tahminler bulunmaktadır.

Bunlar arasında en çok kabul gören ise, bu on ülkenin katılımının AB-15 lere getireceği maliyetin toplam 18 milyar reel Öro kadar olacağıdır. Buna karşılık ise AB-15 in kazancının 10 milyar reel Öro kadar olacağıdır. Maliyetlerin ve kazançların yaklaşık 2/3 ü Almanya-Fransa-İngiltere'yi ilgilendirecektir.

Maliyet ve katkılar önemli kriterler olmakla birlikte, CEES-10 nün AB'ne katılımı daha çok Avrupa'nın nihai amacı olan Avrupa'da barış ve istikrar için kaçınılmazdır. EEC-10 ların uzun vadede kazançları ancak çarpıcı olan sonuçlardan biri CEEC-10 ların AB'ne girmesiyle elde edecekleri gelir artışları (özellikle azalan riskler karşılığı bu ülkelere gelecek yabancı sermaye ile) uzun vadede yılda 23-50 milyar ECU arasında tahmin edilmektedir. Bu ülkeler erken katılım için ellerinden geleni yapmakta, pazar ekonomilerine dönüşler ve Özellikle özelleştirmeler hızla tamamlanmaktadır. Kısacası AB nin alternatifi de kısıtlanmıştır. AB şimdi bunların tam üyelik statüsünden çok en az maaliyetle bu işi nasıl kotarabileceği üzerinde durmaktadır.

Türkiye' nin Üyeliğinin Maliyeti ve Getirişi

Bu konuda kapsamlı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

AB'ne uyum için yapılmış ve yapılmakta olan hazırlık çalışmalarının maaliyeti ülkeyi ilgilendiren hususlardır. Bunlar arasında katılım öncesinde Türkiye'de yirmidokuz alt konuda yapılmakta ve yapılacak olan tüm uyum çalışmaları için gerekli alt ve üst yapı yatırımları, reorganizasyon çalışmaları harcamaları sayılabilir. Ancak Türkiye'nin katılımdan sonra AB bütçesine yapacağı zorunlu katkılar dikkate alınmak durumundadır. Tam üyelikte AB bütçesine katkısı, katıldığı tarihteki GSYIH sının %1.27 olarak devam ederse bu miktar 2005 yılında katlanır varsayımı ile 3.5 milyar Öro olur. KDV nin %1 den gelecek olan miktar ise 0.2 milyar Öro olarak tahmin edilebilir. Böylece AB bütçesine zorunlu katkı kabaca 3.7 - 4.2 milyar Öro olarak düşünülebilir.,

Türkiye'nin AB den beklentileri ise beşyüz milyon nüfuslu ve sekiz trilyon geliri olan kalite, standart ve hijyen konularına önem veren zengin

bir piyasanın içinde olmanın getireceği avantajlardır. Buna ilaveten sermaye girişleri ve teknoloji transferlerinin getireceği avantajlar da önemlidir. Giderek yaşlanan, giderek meşakkatli ve riskli olan tarım üretiminden uzaklaşan, bu büyük tüketici kitlesinin taleplerine, iklim avantajları, emek yoğunluğu ve ürün çeşitliliği bakımından güçlü durumda bulunan Türkiye'nin bu ortaklıktan kazanacağı çok şey vardır. Sekiz trilyonluk gelirinin %20 sini yani 1.5 trilyon Oro'luk bölümünü gıda, içki ve tütüne harcayan bu dev pazarda tam serbesti ile yer almak önemlidir.

Diğer yandan Türkiye OTP çerçevesinde, yapısal fonlar ve bunların kohezyon fonları hariç olmak üzere fazla birşey beklememelidir. Zira Hollanda tarım bakanı 11 Mayıs 2000 tarihinde AB'nin genişlemesi hakkında yapmış olduğu bir konuşmasında Gündem 2000 de de ifade edildiği gibi, aday ülkelerin OTP çerçevesindeki doğrudan ödemelerde hakkı bulunmadığını ifade etmiştir. Nitekim 2006 yılı için öngörülen AB bütçesinde aday ülkeler için herhangi bir ödenek konulmamıştır.

Türkiye ve diğer aday ülkelerin yararlanabileceği en uygun kaynaklar AB yapısal fonları olarak gözükmektedir. OTP'de 1988 Yeşil Belge ile başlayan reformlar, Mikseri önerileri ile devam etmiş OTP'nın müdahale fiyatlarını giderek Dünya fiyatlarına yaklaştırmak, fiyat desteklerini azaltmak, buna karşılık doğrudan çiftçi yardımlarına gitmek, ve bu arada yukarıdakilere eşlik eden çevrenin, doğanın korunması, ağaçlandırmalar, erken emeklilik gibi projelere ağırlık vermek şeklinde kendini göstermiştir. Gündem 2000, OTP de yeniden reformu öngörmüş, Mart 1999 da Berlin'de toplanan konsey yeni bir OTP reformu başlatmıştır.

Burada birliğin genişlemesi, 2006 ya kadar pazarların açılması, çevre ve tüketici tercihlerine daha çok cevap verilmesi gibi yeni boyutlar getirilmiştir. Kısacası OTP'nin başlangıcında verimi ve üretimi arttıran, piyasaya aşırı müdahaleci olan bir politika takip edilmiş, ancak sonraları ortaya çıkan aşırı arz-talep dengesizlikleri, birçok malda stok artışları ve bunun sonunda gelen malî yükler, kuzeyli ortaklan hoşnut etmemiştir. Üstelik Uruguay' da tamamlanan ve Marakeş'de imzalanan yeni uluslararası ticaret anlaşmasının gerekleri, ABD gibi ülkelerin baskıları da AB'ni daha serbest bir piyasa düzenine yönlendirmiştir. Böylece:

- Müdahale fiyatları Dünya fiyatlarına yaklaştırılıyor,
- Doğrudan yardımlara ağırlık veriliyor,

- Çevre'ye daha çok özen gösteriliyor, yapısal programlar önem kazanıyor,
- Tüketicilerin tercihleri ön plana almıyor.

Buna göre Türkiye'nin OTP destekleme politikalarından yararlanması gibi bir beklentisi söz konusu olamaz.

.Dünya Ticaret Örgütü
Tarım Anlaşması
Uruguay Roıııd' un Getirdikleri

AB, Uruguay çerçevesindeki uygulamalarını 1 Temmuz 1995 de başlatmıştır. Buna göre :

- İç desteklerde 6 yıl içinde %20 indirim,
- İhracat sübvansiyonlarının 6 yıl içinde %21 azaltılması,
- 1986-88 bazında tüm engeller tarifeye dönüştürülmüş halde 6 yıl içinde her ürün için en az %15 ve toplamda %36 indirim şartı getirilmiştir.

Türkiye'nin Uruguay Round yükümlülükleri ise farklıdır. Türkiye DTÖ nün bir üyesidir ve gelişme yolundaki ülke statüsündedir. Buna göre:

- GATT'a taahhüt edilen tavan gümrük vergilerini 10 yıl içinde, 2004 e kadar, toplamda %24 ve her ürün için asgari %10 oranında düşürecektir,
- İhracat sübvansiyonlarında 10 yıl içinde harcamalarda %24, sübvansiyonlu ihracat miktannda ise %14 oranında indirim yapacaktır,
- Türkiye 'De Minimis' uygulamalarına tabidir. Buna göre iç desteklerde herhangi bir indirim yükümlülüğü yoktur.

Burada sırası gelmişken şunu da belirtmek gerekir ki, bugün için AB Türkiye'nin en büyük ticaret partneridir. Bakınız : takip eden tablo.

AB-Türkiye Dış Ticareti, 1999 (milyon ABD$)	Toplam	AB ne, AB den	Tarım Ürünleri Payı
Türkiye'nin İhracatı	26588	14349	%13.3
Türkiye'nin İthalatı	40637	21417	%2.3

İspanya-Portekiz Deneyimi

Bugün artık kıdemli AB üyeleri olan İspanya ve Portekiz'in verdiği mesajlar ve öğütler arasında dikkati çeken en önemlileri şunlardır:

- AB ne katılım bir Katılım Kültürü biçimini oluşturmuştur,
- İspanya ve Portekiz 1977 de adaylık için başvurmuş, müzakereler resmen 1979 da başlamış ancak İspanya tarımının boyutları bazı AB ülkelerini ürkütmüş (ürkenler arasında Fransa, İtalya ve Hollanda vardır) bu yüzden fiili müzakereler ancak 1984 de başlayabilmiştir.
- Katılmayı arzu eden aday ülkeler tüm AB müktesabatını baştan aşağı taramak ve uyumsuzlukları belirlemek, konuları her üye ülke ile teker teker müzakere etmek ve uzlaşma aramak, iç pazarı hazırlamak ve görevlileri eğitmek zorundadır. Bazı müktesebatı, aday ülke şartlarına göre kısmen değiştirerek uygulamak veya ertelemek de olasıdır. Ancak bu da pazarlıklara tâbidir.
- İki yıl süren müzakerelerden sonra varılan mutabakatın ortaklık anlaşmasının her iki tarafça resmen onaylaması sonucu altı aylık bir ara dönem verilmiş ve arkasından fiilen üyelik başlamıştır.

i. İç fiyatlar, AB fiyatlarından düşük düzeyde ise, (bir kaç istisnai ürün hariç Portekiz, İspanya ve Yunanistan'da olduğu gibi) bu geçiş döneminde fiyat farklarının kapatılması sağlanmıştır. İç fiyatlar, AB fiyatlarından daha yüksek ise (Avusturya, Finlandiya ve İsveç'te olduğu gibi) iç fiyatlar bu geçiş dönemi içinde dondurularak fiyatların AB fiyatlarına yaklaşması sağlanmıştır. Ancak iç fiyatlardaki fazlalıklar bir zorlama ile düşürülürse fark AB ce bir agro-budgetary Package ile tazmin edilmiştir.
¥

ü. Geçiş döneminde ithalat ve ihracat yakın takibe alınarak uyum sağlanmıştır

iii. Zor olan konulardan biri de AB nin koymuş olduğu üretim kotaları konusu olmuştur. (Süt, şeker, izoglükoz, yağlı tohumlar ve şarap ta olduğu gibi)

- Tekelleşmeler ve rekabet engelleyici piyasa sınırlamaları ortadan kaldın Imıştır,

- Tarım Bakanlığı'nın AB ne göre şekillendirilmesi 1991 de yapılabilmiştir.
- Tam üyelikten sonra da sindirilemeyen konular varsa, bunların hâlâ düzeltilme şansları olmuştur.
- **Müzakereleri ve pazarlıkları yürütecek son derecede güçiü bir ekibe ihtiyaç vardır.**

İspanya ve Portekiz'in bu uyanları sanırım altın öğütler değerindedir.

Hepinize saygılarımı sunarım.

TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE GİRİŞİ KONUSUNDA OLUMLU VE OLUMSUZ GÖRÜŞLER

Mehmet ÖZDEMİR*

I- GİRİŞ

Sayın başkan, değerli katılımcılar; Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girişi konusunda olumlu ve olumsuz görüşleri irdeleyen çalışmam beş bölümden meydana geliyor. Birinci bölümde giriş, ikinci bölümde Avrupa Birliği üyeliğine olumlu bakanları inceleyeceğiz. Üçüncü bölümde Avrupa Birliği'ne girişimizle ilgili olumsuz görüşlere yaklaşmaya çalışacağız, dördüncü bölümde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesiyle ilgili Avrupa'daki olumsuz görüşler üzerinde bir iki örnek vereceğiz ve sonuçta da elimizden geldiği kadarıyla bir sentez yapmaya çalışacağız.

Tabiatıyla konunun kendisi başlıbaşma bir sempozyum, yani bütün konuşulanların hülâsası durumunda. Bizim de yapmış olduğumuz, bu özeti burada mümkün olduğu kadar çok daha kısaltarak vermeye çalışmak.

Kırk küsur senedir AVRUPA BİRLİĞİ konusu Türkiye'yi meşgul ediyor. Bu konu üzerinde çok konuşuldu, yazıldı, çizildi... Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesiyle herşeyin güllük gülistanlık olacağını ifade edenler, konuya çok olumlu yaklaşanlar var. Avrupa Birliği'ne girişi veya Avrupa Birliği'ne girmek için gerekli koşullan yerine getirmeyi, verilecek muazzam tavizler ve neticesini büyük bir felâket olarak görenler; konuya çok olumsuz yaklaşanlar da var. Bu kırk seneyi aşkın süre içinde önceleri olumsuz olup, daha sonra görüşlerini olumlu olarak değiştirenler; veya önceleri olumluyken daha sonra olumsuz tavır takınanlar da var. Netice kırk küsur senedir Türkiye'nin gündeminde olan bir konuyu inceliyoruz.

Tabiî bir de madalyonun tersi var. İşin bir de Avrupa kamuoyu ve onların temsilcilerinin görüş ve düşünceleri de var. Avrupa cephesi de zannedilmesin ki Türkiye'yi Birliğe almak için çok hevesli, düğün demek Türkiye'yi bekliyor. Orada da "Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliği" macerasına olumlu ve çoğunlukla da olumsuz bakanlar var.

* Mehmet **Özdemir; Dr.,Merkez Bankası** İnsan **Kaynaklan Genel** Müdür Yrd.

Olumlu olarak konuya yaklaşanların söylediği çok güzel şeyler var. Yine olumsuz bakanların ifade ettiği çok vahim gerçekler var. Meseleyi tam bir felaket tablosu olarak nitelendirenler de olduğuna göre kafa karışmaması mümkün değil. Yani, bir tarafta fevkalâde olumlu, bir tarafta fevkalâde olumsuz görüş hâkim. Bunun içinde bir iş var. Bir cisim ya siyah, ya beyaz olur, ikisinin birden olması veya olmaması, insanın hakikaten kafasını karıştıracak bir mesele. Yoksa bu cismin rengi ne siyah, ne de beyaz mı?. Öyle ya, "gri"de bir renk değil mi? İtiraf edeyim ben de kafası karışanlardan birisiyim...

Şimdi size üç ayrı yazıdan alıntılar yapacağım:

a) "... Belirttiğimiz bu hususlardan netice çıkarmak mecburiyetindeyiz. AT üye ülkeleri arasında tam bir ekonomik homojenlikten de bahsetmek mümkün değildir. AT üyesi ülkeler arasında sanayileşme seviyesi aynı düzeyde değildir. Bir Almanya, Fransa, İtalya, isveç seviyesinde olduğundan, söz gelimi Yunanistan 'm bahsedilebilir mi? Belki de AT, sanayileşmesini yeterli düzeyde sağlayamamış ülkeler için bir sübvansiyon olarak turizmi düşünmektedir. Gerçekçi olar ak yaklaştığımızda, Türkiye 'nin AT ile ilgili umutlarının pek iyimser bir durumda olmadığını görmekteyiz. Yani yine umutla başladığımız "3. Viyana Kuşatması" pek başarıya ulaşamamıştır. Ya bizi reddediyorlar ya da "bekleme odası "nda tutuyorlar. Her ne hâl ise, 2000 yılına yaklaşırken, Avrupa Topluluğu 'nda yer almadığımız taktirde ne yapacağımızı iyi düşünüp tespit etmeliyiz. Kanımca AT üyesi olmamız ihtimali, olmamamız ihtimalinden düşüktür. Türkiye için önemli sıkıntılar getirecek olan; tek hedef istikametinde yürümektir...

...Ekonomik açıdan Avrupa'yı görmemezlikten gelmemiz de mümkün değildir. Turizmimizde Avrupa'ya olan bağımlılığımız açıktır. Kısa vadede bu durumun istikametini değiştirmek de kolay değildir. Ve diyelim ki, biz teşhislerimizde haksızız (Bunun böyle olmasını can-ı yürekten arzu ederiz). Fakat herşeye rağmen,, en karamsar projeksiyonlarla dahi olsa, pazarımızı çeşitlendirme, alternatiflerimizi çoğaltma, neticede, lehimize durum yaratacaktır...

... Unutmayalım ki, testi kırıldıktan sonra yol gösteren çok olacaktır. " (1)

b) "...İşi böylece kozmik tarih metodolojisi içerisinde değerlendirdiğimizde, bazı gerçekler pırıl pırıl ortaya çıkmaktadır. Nedir bu PKK, kimdir Apo? Bu

iş devlet bursuyla Mülkiye'de okurken, birinci sınıftan atılan Abdullah ÖCALAN efendinin harcı değildir. O dönek kafasıyla, tek başına kaybolmadan Dikmen 'den Cebeci 'ye gidemez..."

...Sultanahmet'tepatlatılmak istenilen bombalı arabaların, masum aile çay bahçelerinde düzenlenen sabotajların gerisinde akla başka ihtimaller gelmiyor mu?
Geçen sayımızdaki yazımızda (Anatolia, Aralık 1994, s.5) işlediğimiz ünlü istihbaratçının sözlerini bir daha düşünün, değerlendirin lütfen.

"...Ünlü bir istihbaratçı kendisiyle yapılan uzun söyleşide "Türkiye'deki terör olayları turizmi baltalayacak boyutta mıdır?" sorusuna şu cevabı veriyor. "Değildir. Ama zaten batılılar, Türkiye'ye turist göndermemek istiyorlar. Bu, onun bir bahanesi. Pekâlâ, Türkiye 'ye turist gönderen ülkeler, kendi turistleri gitmesin diye bu bombayı koymuş olabilirler. Türkiye 'nin turizm gelirlerini azaltmak veya yok etmek için bu yol denenir..."

Yukarıda değindik, adamlar 1912 yılına kadar, Türkiye'yi parçalamak için, îesbit edilebilmiş 100 plân yapmışlar. Sözkonusu 100 projenin 30 tanesinin 1600 yılına kadar ve 70 tanesinin de Osmanlı İmparatorluğu'nun duraklama, gerileme ve çökme dönemlerine ait olduğunu görüyoruz. (2)

Acaba daha sonra kaç tane proje geliştirdiler. Acaba şimdi hangi proje uygulama safhasında?

Düşman çiçek göndermez.

Biz de adam olalım da, tedbirini alalım.. ". (3)

c) ...Batıya yaklaştıkça sahip olduğumuz manevî değerler daha da önem kazanacaktır.

Bir başka deyişle, Türkiye'nin AB'ne katılması, kendi değerlerinden, dininden, dilinden herhangi bir fedakârlıkta bulunmasına neden olmayacaktır. Mesela, AB'ne katıldığımızda ana dilimiz; ingilizce, Fransızca veya İspanyolca olmayacaktır. Aksine, AB'ne çok önemli bir Türkçe boyutu getirilecektir. Avrupa Parlamentosu toplantılarına

katılanların 9 lisanda dinledikleri tercümelere lO.lisan olarak Türkçe eklenecektir...

...Bir başka açıdan bakıldığında, Türkiye'nin dış ticaretinin büyük bir kısmım AB'ne üye ülkelerle gerçekleştirdiği görülmektedir. Günümüz modern iletişim teknolojisinin yardımıyla AB ile büîünleşmeksizin bu derece büyük boyutta yapılan ticaret ve işbirliği sonucu, Türkiye 'nin sahip olduğu manevi değerleri kaybetmediği, ancak bazı geleneklerin uygulanmasını çağdaş dünyamızın ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde uyarladığı gözlemlenmektedir. Bu îesbitten hareketle, AB 'ne katıldıktan sonra artarak devam edecek ilişkilerle beraber, Türk insanının sahip olduğu ve saygı duyduğu değerleri kaybedeceğini düşünmek bir çelişki olarak yorumlanabilir...

...Diğer taraftan, Avrupa'nın savunması, Avrupa fikrinin, değerlerinin, Türkiye'nin de dahil olduğu coğrafyanın güvenliği ve korunması söz konusu olduğunda, Türkiye'nin NATO'da tek müslüman ülke olarak görev yapmasına engel teşkil etmediği açıkça görülmektedir. Avrupa'nın kalkınması ve ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesi sözkonusu olduğunda, İslam dininin, bu tür işbirliğinin oluşturulmasını olumsuz yönde etkileyecek bir faktör olarak dikkate alınması da birbaşka çelişki olarak değerlendirilebilir.

...Türk milliyetçiliğinin ideolojik önderi Ziya GÖKALP'in "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" umdelerinde, "Türklük, Müslümanlık ve muasırlaşmayı yani Batılılaşmayı" bir araya getirirken aralarındaki uyumu tesbiî etmesindeki isabettir...

Avrupa'nın da Türkiye'ye ihtiyacı var: "Türkiye hür Avrupa'nın garantisidir."

*Çok iyi bilinmelidir ki, Türkiye ile Batı arasındaki ilişki dinamik bir karakter taşımaktadır. Bizim Avrupa 'ya ne denli ihtiyacımız varsa, onların da bize o kadar ihtiyacı vardır. Bu beraberlik her iki tarafın da menfaatinedir. Bunu Avrupalı düşünür ve tarihçiler yıllar önce görmüşlerdir. Meselâ Klod FARER, **Türklerin Manevi Gücü** isimli eserinde: "... Fransa'nın, bütün Ortadoğu'daki menfaatleri, Türk menfaatlerine bağlıdır. Hayır bağlı olmaktan daha da ilendir; Onların menfaati eriyle karışmıştır, iç içe girmiştir, grift olmuştur. Türkiye'nin kaybettiği her karış toprak Fransa'nın kaybettiği toprak demektir.*

Bulgarlar'm, Sırplar'in yahut Yunanlılar'in atacağı her adım biz Fransızlar için gerileme demektir... "diyeyazmaktadır.

*Fransa eski Dışişleri Bakanı A. Do Lamartin **Türkiye Tarihi'nin** ünlü önsözünde: "... Osmanlı İmparatorluğu 'nün dünya siyasi haritasından silinmesi veya kalması için başka hiçbirşey ilave edilemez. Sadece bir dakika mesele üzerinde düşünülsün yeter! Tercih kara ve deniz üzerinde Fransa ve Avnıpa 'nin hayat veya ölüm kelimeleri ile yapılmıştır. Ya Osmanlı İmparatorluğu yerinde kalacak, ya da Fransa kendi yerini kaybedecek. Fransa için, İngiltere için, Asya, Afrika, İspanya, İtalya için; ve hattâ biraz daha hareketsiz kalırsa zamanı gelince kendisini de boğmak için, okşamaya devam eden ihtirasın kurbanı olan Avusturya için, hep aynı tercih! (....) Ergeç Batı kendisine gelecek ve çizdiği yolda ilerleyecektir. Rusya 'ya, Batı dinlenirken gafil avlama fırsatı verilirse, Batı bir daha doğrulamaz veya zincirli olarak doğrulur... Şu halde, bizzat kendi kurtuluşumuz olan Tuna 'ya doğru yürüyelim. Türkiye, hür Avrupa'nın garantisidir... "demektedir.*

*"... Bugün hepimize gerekli olan, yukarıda kısaca ifade edilmeye çalışılan bu tür çelişkili varsayımları (yani batılı olmanın millî ve manevî değerlerimizi ortadan kaldıracağı görüşünü) bir kenara bırakırsak; Türkiye'nin nasıl daha ileriye götürülebileceği ve **çağdaş ülkeler seviyesinin üstüne çıkarılabileceği** konusuna tarafsız olarak düşünmenin, tartışmanın, çalışmanın ve üretmenin tek çare olacağı gerçeği üzerinde Milletçe birleşilmekîedir. Çünkü, Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal ATATÜRK un XX. yüzyılın ilk yarısında (1933) "lO.Yıl Nutku" aracılığı ile işaret ettiği hedefleri XXI. Yüzyılda yakalayabildiğimiz zaman **"Muasır medeniyetler" seviyesine ulaşabilir, sonrasında daha ileri, daha başka hedeflere yönelebilme hakkına sahip olabiliriz. Ulaşacağımız bu noktada ise güçlü ve kalkınmış bir Türkiye olarak kendimizi ve sahip olduğumuz değerleri, güçsüz ve emsallerine nazaran geri kalmış bir Türkiye'den daha iyi savunabiliriz;"*** **(4)**

Yukarıdaki üç alıntı da benim yazılanındır. Yazılar 1990 ve 1996 tarihleri arasında yazılmışlardır. Hattâ ilk yazı, sayın Yaşar OKUYAN'm "İmbat Fuarcılık" olarak düzenlediği bir panelde (28 Mart 1990, 2000'li Yıllara Doğru Türk Turizminin Durumu ve AT Olayı) "Turban Genel Müdürü" resmi sıfatıyla yapılan konuşmanın metnidir. Akabinde aynı panelde Dışişleri Bakanlığı temsilcisi olarak bulunan zat tarafından zamanın başbakanı merhum Turgut ÖZAL'a şikâyet sebebi yapılmıştır.

İşin ilginci ben bu üç yazımda ve bunlar gibi yazılarımda işlediğim; Avrupa ve Avrupa Birliği hakkındaki düşüncelerime bugün de katılıyorum.

Daha sonra Allah'ın bir başka hikmeti Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nda "eğitim işlerinden sorumlu İnsan Kaynaklan Genel Müdür Yardımcısı olarak'[1] 1995 yılından itibaren Avrupa Birliği ile ilgili tam on program düzenledim. İlki iki hafta, diğerleri birer hafta süren programlardı. Konunun her cephesini; iktisadî, siyasî, tarihî, felsefi, sosyolojik... didik didik ettik. Olumlu **taraftarıyla,** olumsuz yönleriyle. Çoğunu bu toplantıda da dinlediğiniz ve dinleyeceğiniz yüze yakın değerli bilim adamı ve uzmanlarla.

Bu hususları anlatmamın nedeni "eğer kafa karışıklığı söz konusuysa", özellikle son altı yıldır Avrupa Birliği meselesiyle bu kadar iç içe yaşayan benim de kafamın karışık olduğunu göstermek içindir. Ama değil. Ben bu kadar yoğun bir mesaî sonucu bir sonuca ulaştım. Müsaade ederseniz onu konuşmamın sonucunda açıklayacağım.

II- AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ'NE OLUMLU BAKANLAR -AB ÜYELİĞİNİN GETİRECEKLERİ

•

1-Türkiye Avrupa parlemantosunda temsil edilecektir.

Türkiye, AB'ye üye olduğu takdirde şu anda sayıları 626 olan Avrupa parlementerieri içinde, büyüklüğü açısından, Almanya'nın dışında, Fransa, İtalya ve İngiltere gibi 87parlamenter ile temsil edilecektir.

2- Türkiye A vrupa Birliği Komisyonu 'nda temsil edilecektir,

,

Tam üyelik halinde, Türkiye diğer üye ülkeler gibi AB Komisyonu 'nda bir komiserlik üstlenecektir.

3-Türkiye Avrupa Birliği Bütçesine katkıda bulunduğundan daha fazla pay alacaktır.

Türkiye'nin AB'ye üye olması halinde, birliğin bütçesine büyük ölçüde olumsuz etkide bulunacağı görüşü, genel olarak incelendiği zaman pek

haklı bir yaklaşım değildir.Gerçek şudur ki Türkiye , hiçbir şekilde AB bütçesine aldığından fazla katkıda bulunacak bir ülke konumunda değildir.Böylece AB bütçesine, aldıklarından fazla katkıda bulunan 6 ülkenin dışındaki 9 ülke gibi, Türkiye de bütçeden büyük ölçüde pay alacaktır.

4- Gümrük Birliği, Avrupa Birliği'ne tam üye olarak giriş sürecimizde somut bir adım alarak işlev görecektir.

Bu alanda Türkiye son 4 yılda Gümrük Birliği açısından başarılı faaliyetler göstermiş ve bütçesine gelen olumsuz katkılara rağmen Gümrük Birliği'ni geliştirmiş bulunmaktadır.Gümrük Birliği yakın ve orta vadede Türkiye 'nin aleyhine olmakla birlikte, uzun vadede AB ekonomisine uyum ve tam üyeliğe giden yolun zorunlu bir aşamasıdır.Bu görüşten hareketle , Türkiye Gümrük Birliği konusunda ısrarlı bir tutum almıştır.İhracat-ithalaî dengesinin olumsuz etkilenmesine rağmen, Türk ekonomisi şu ana kadar, korkulduğu ölçüde büyük bir zarar görmemiştir.Gümrük Birliği sürecinin uzun vadede Türkiye açısından olumlu sonuçlar doğuracağı, tam üyelik sürecinde de somut bir adım olarak işlev göreceği gerçeğinden hareket edebiliriz.

5- Avrupa Birliği "Serbest Dolaşım Hakkı" ile ilgili Türkiye'den belirli ölçüde özveri beklemektedir.

AB ülkeleri, Türkiye'nin tam üyeliği halinde serbest dolaşım hakkının yürürlüğe girmesiyle birlikte,AB içinde öncelikle ve çözümü güç bir sorun olarak görülen işsizlik sorununun daha da ağırlanacağından hareket etmektedir. Türkiye ile ilişkilerin yeniden kurulmasında büyük katkıları bulunan Federal Almanya Başbakanı Gerhard Schröder, Türkiye'ye bir üyelik takviminin verilmesini savunurken, birliğin öncelikle kendi içinde genel geçerliliği olan bir göç politikası oluşturması gerektiğini söylemektedir.Serbest dolaşım hakkının uygulamaya girmesi durumunda önemli sıkıntılar yaratacağını dile getiren Alman politikacılar, bu konuda Türkiye 'den belirli ölçüde özveri beklemektedirler.

Türkiye 'de, Yunanistan,İspanya ve Portekiz gibi, AB 'ye tam üye olduktan belirli bir süre sonrasına kadar bu serbest dolaşım hakkını kullanmayarak AB ülkelerinin korkularını azaltabilir. Yunanistan, AB 'ye tam üye olduktan 7 yıl, İspanya ve Portekiz tam üyeliklerinden 5 'er yıl sonra serbest dolaşım hakkını almışlardı. Şu andaki gelişmeler çerçevesinde, Polonya 'nin 2003

yılında, tam üye olması halinde serbest dolaşım hakkım en az 7 sene kullanmayacağı ortaya çıkmaktadır. Türkiye 'nin AB konusunda atacağı adımlar açısından en önemlisi, bu konuda göstereceği esnekliktir. F eder al Almanya'da yaşayan Türk nüfusunun yüzde 24'ü işsizdir.Yani Almanya başta olmak üzere serbest dolaşım hakkından yararlanabilecek Türk sayısının çok az olacağını düşünürsek, serbest dolaşım hakkının belirli bir süre askıya alınması, Türkiye-AB ilişkilerini büyük ölçüde hızlandırır, ***(5)***

6-Avrupa Birliğiyle bütünleşmiş Türkiye, Avrupa Birliği için bir başarı ölçütüdür.

a)Bölgede, Balkanlar ve Kafkasya'da yaşanılan sıcak çatışmaları engelleyecek ekonomik ve siyasî bir istikrar oluşacaktır.

b) Rusya 'nin beklenmedik bir biçimde sistemsizlik ve kaosa giden yolunu dengeleyebilecek bir sağlıklı çevre ülkeleri bütünü meydana getirerek, Rusya 'nin istikrarsızlığını ihraç etmesini önleyecektir.

c) Orta *Doğu, Kafkaslar, Balkanlar, Orta Asya ve yükselmekte olan Asya pazarlarına girişim Türkiye ile güçlü bir bütünleşme olmaksızın sağlıklı biçimde yürümeyecektir, gibi.* (6)

7-Avrupa Birliği sağlıklı bir piyasa ekonomisi için gereklidir.

Avrupa Birliği ile entegrasyon sürecinde gündemimizde bulunan reformlardan bazıları şunlardır:

**Genç bir nüfusa sahip olmamıza rağmen beşeri sermaye düzeyimiz oldukça düşük kalmıştır.Beşeri sermaye düzeyimizi özellikle eğitim alanında yapacağımız yatırımlarla hızla artıracak gerekli düzenlemeler yapılacaktır.*

^-Sürdürülebilir büyüme; enerji,ulaşım ve telekominikasyon gibi alanlarda yeterli miktarda fiziki altyapıyı gerektirmektedir. Önümüzdeki yıllar, Türkiye 'deki altyapı projelerinde bir atılıma tanık olacaktır.

**Küçük ve orta boyutlu işletmeler (KOBÎ) imalat sanayimizde önemli bir rol oynamaktadır.Hazırlayacağımız yeni programlarla etkinliği ve bu işletmelerimizin rekabet gücünü artıracağız.Bu sonuca ulaşmak için KOBİ*

lerin sermaye piyasalarına katılımını kolaylaştırıcı ve teşvik edici düzenlemeler yapacağız. (7)

8- Avrupa Birliği, rekabet gücümüzü artıracaktır.

Avrupa Birliği'nin 1960'ların sonunda Gümrük Birliğine 1990'ların basında Tek pazara ulaşmasında ve içinde bulunduğumuz dönemde de "Parasal Birliği" gerçekleştiriliyor olmasında ortak rekabet politikasının tartışılmaz rolü var dır.Türkiye'nin AB ile aynı rekabet kurallarını benimsemesi ve uygulaması, AB ile ekonomik alanda aynı kulvara girmesi anlamına gelmektedir. B ir başka deyişle, AB ile ortak rekabet politikası, ekonomik entegrasyonun hukuki temelini oluşturacaktır.^)

9-Avrupa Birliği'ne aday ülke sürecinin başlamasıyla birlikte Türkiye'ye teknoloji akacaktır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği' ne girmesiyle birlikte Türkiye çok büyük bir Pazar haline gelecektir. "Türkiye bilgi ve iletişim endüstrisinde Avrupalı firmalar için çok büyük bir Pazar olarak görülmektedir. Türkiye'de Avrupa'daki pek çok ülkeden daha büyük bir projeksiyon vardır.Bütün bunlar ortak yatırımlara ve ortak iştiraklere önemli köprüler açacak. İkincisi.Türkiye'nin işgücü ve Avrasya bölgesine ulaşabilme gücü var. İran,Irak ve Suriye henüz kapalı ama yakın gelecekte çok büyük gelişmelere açık pazarlar haline gelecek.Bunlar hem dinamik genç nüfusları olan hem de tüketim toplumu olmak için potansiyeli olan toplumlar.Türkiye bit ülkelere ulaşmak için önemli bir köprü ve üs konumunda olacak. Üçüncüsü, Türkiye 'de kıt olan ve Türkiye 'nin çok ihtiyacı olan sermaye gereksimini .Avrupa Birliği 'nin koruyucu politikalarıyla aşılacağı için sermaye akışının olması Türkiye'de bu endüstrinin yatırımlarını hızlandıracak.Çok olumlu bir hareket ve gelişim başlayacak.Türkiye'ye hızla en son teknoloji akacak. ***(9)***

10-Avrupa Birliği Turizmimizi canlandıracaktır.

•

Avrupa Birliği ülkeleri turizmin can damarıdır.Dünya genelinde seyahat eden turistlerin yüzde 60'a yakınını ağırlayan Avrupa bölgesi, dünya turizm gelirlerinin de yüzde 50'sine sahiptir. (10)

11-Avrupa Birliği,Bankacılık sektörümüzün daha da gelişmesini sağlayacaktır.

Bankalarımız Avrupa'ya yapısal değişimle hazırlanacaklar.Teknoloji ve hizmet kalitesi açısından kolay uyum gösterecekler. Bankacılık sektörü güven tazeleyecek.fil)

12- Avrupa Birliği,Eğitimde önemli değişimlerin ve reformların yaşanmasına sebep olacak

Türkiye,AB 'ye tam üye adayı olduğu takdirde, üye adayı olan diğer dokuz ülkede hayata geçirilen eğitim reformları ve o ülkelere verilen maddi destek Türkiye içinde uygulanacak.

Birçok sorunlu boğuşan Türk eğitim sistemi, Türkiye'nin AB'ye tam üye adaylığı kabul edildiği takdirde önemli değişimler yaşayacak. Çünkü Birlik,tam üye adayı ülkelere verdiği reform programları ve mali destekler ile öncelikle ülkelerin eğitilmiş insan potansiyelini yükseltmeyi amaçlıyor. B iri iğe üye ülkeler,genel ve mesleki eğitime büyük önem veriyor ve tam üye adayı ülkeleri de Birlik standartına çıkarmak amacıyla deştekliyor. (12)

13- Avrupa Birliğiyle Tekstil sektöründe büyük gelişmeler yaşanacak

Toplum ihracatının yüzda 70'ini Avrupa Birliği üyesi ülkelere gerçekleştiren tekstil ve hazır giyim sektörü, Türkiye'nin aday ülke statüsüne alınmasıyla sektörde büyük bir gelişmenin yaşanabileceği beklentisinde. (13)

14- Avrupa Birliği, ekonomimizi rahatlatacak, Yabancı yatırımlar ve sermaye girişi gerçekleşecektir.

Gümrük Birliği üyesi ülkelerdeki firmalar, Türkiye 'deki firmalarla ortaklıklar kuracaklar, Türkiye'de Avrupa'da birtakım ortaklıklar kuracaklardır.

"Türkiye ekonomik açıdan Avrupa Birliği üyesidir.Biz siyasî açıdan Avrupa Birliği üyesi olamadık.Bir vaîınmcı bir ülkeye gireceği zaman siyasî istikrara bakacaktır.Avrupa Birliği üyesi olma statüsüne gelmiş bir

Türkiye'ye siyasi açıdan bakışın da değişmesi ekonomik kararlara olumlu yansıyacaktır. (14)

15-Avrupa Birliği, Türk otomotiv pazarına Avrupa yolunu açacak

Gümrük Birliği ile birlikte ihracat ve ithalat oranım artıran otomotiv pazarı, 1998'de global ekonomik krizin etkisi ile başlayan ve J 999'da da devam eden durgunluktan kurtulmaya çalışıyor.AB ile atılacak olumlu adımların bu gelişmeyi hızlandıracağı belirtiliyor. **(15)**

16- Avrupa Birliği, Gıda Sanayii için yeni bir Pazar yaratacaktır.

Türkiye'nin AB'ye girmesi halinde, gıda alanında üretim yapan yerli firmaların, gerek Avrupa gerekse Avrupa'nın söz sahibi olduğu diğer pazarlarda rekabet şansına AB gıda kodeksine uygun üretime yönelen büyük gıda firmaları, AB 'ye uyum açısından bir sorun yaşamayacağı düşünülüyor. Hatta, yurtdışına açılmayı planlayan ancak Avrupalı firmalar tarafından tercih edilmemenin sıkıntısını yaşayan bu firmalar için, Türkiye 'nin AB 'ye tam üye adayı olması büyük avantajlar ve rekabet şansı getirecek. (16)

/ 7- *Avrupa Birliği, Beyaz Eşya sektörü için yeni imkanlar yaratacak.*

Türk malı buzdolabı, çamaşır makineleri bir süreden beri Avrupa pazarlarında boy gösteriyor. Gümrük Birliği'nin başlamasından bu yana Avrupa 'ya uyum göstermekte zorlanmayan beyaz eşya gelecekten umutlu.

Beyaz eşya bir süreden beri Avrupa 'yla en iç içe olan sektörlerden biri. Son yıllarda Türkiye'den Avrupa'ya beyaz eşya ihracatı artarken, Avrupa'h üretici firmalarda Türkiye pazarında üretim için yatırımlarını artıyor. Örneğin Alman Boş şirketi son yıllarda en önemli yatırımlarını Türkiye'de gerçekleştirirken Beko, Vestel gibi Türk markaları da Avrupa pazarlarında önemli paylara sahip olmaya başladı. Gümrük Birliği sürecinde beyaz eşya da, Avrupa 'ya uyumda önemli adımlar atmış bir sektör. Bu nedenle Türkiye'nin adaylığının kabul edilmesinin sektörde olumlu gelişmeleri beraberinde getirmesi bekleniyor. (17)

18- Türkiye'yi Avrupa'dan koparmaya ve o'nü inzivaya sürüklemeyi azmetmişlerin silahı "sevr"dir$_t$

"Galiba diyorum, Türk halkını sürekli bir mazoşizm eğilimi içinde tutmakta yarar görenler var. Beterin beteri vardır kaygısına kapılmış bir toplumun her türlü musubete ve özellikle kötü yönetimlere daha fazla tahammül göstereceği hesaplanıyor. Paramparça bir sevr vazosu bu yüzden büyük bir ihtimamla yapıştırılarak ebedi bir korkuluk haline getiriliyor. "...Sevr (neden mi revaçta?) Çünkü her ne pahasına olursa olsun Türkiye 'yi Avrupa 'dan koparmaya ve onu inzivaya sürüklemeye azmetmişlerin başlıca silahı haline geldi. " **(18)**

19- Avrupa Birliği, askerlerin siyasetteki etkinliğine son verecektir.

"İlk önce AB komisyonu yayınladığı Türkiye Raporu'nda... ***askerlerin siyasetteki etkinliğine*** *dikkati çekti.*

AB Dönem Başkanı *ve Finlandiya'nın Cumhurbaşkanı Marttı Ahüsaari, adaylığımızla ilgili* ***5 koşul*** *içeren bir mektup takdim ediyor. Gazetelere göre bu mektup: "AB'nin, Milli Güvenlik Kurulu(MGK) yapısının değiştirilmesi veya kaldırılması, Türk Silahlı kuvvetlerinin rolünün azalttırılması... konularında Türk hükümetinden istekte bulunulmasını "içeriyor."* **(19)**

20- A vrupa Birliği* 'IH *isteyenler ilerici, istemeyenler gericidir.

"...ilericilik- Gericilik arasındaki nirengi noktasını da, bu sürece dahil siyasi tutumlar belirleyecektir. Her kim ki, Türkiye 'nin Avrupa Birliği içinde yer alması doğrultusunda ve bunun gereklerinin yapılması isteğindedir; her kim ki, ***"liberal demokrasi"*** *nin yerleştirilmesi ve sağlama alınması çabasındadır; her kim ki* ***"bireysel özgürlükler "den*** *ve bu arada* ***"azınlık hakları*** *"ndan yanadır; her kim ki* ***"kimliklerinin inkarı*** *'na karşıdır ve* ***"kimliklerin demokratik ve gönüllü birliği" ve "hukukun üstünlüğü"*** *için tavır almaktadır; o 21.yüzyıl ölçülerine göre ilericidir.*

Bu ***"manyetik çekim alanı"nın dışında kalmak için, "kapalı ve yolsuzluğa dayanan bir ekonomik yapı'yı*** *devam ettirecek biçimde, özgürlüklerin alanını genişletmek yerine, yeni yasaklardan yanadır; gerekçesi, söylemi, sıfatı ve üzerinde taşıdığı siyasi rozet ne olursa olsun, gericidir... "* **(20)**

21- Avrupa Birliği, ülkemizin sallantıdaki demokrasisini sağlama alacaktır.

"...New York Times yazısında "Bir çok Türk, AB üyeliğini ülkenin sallantıdaki demokrasisini sağlama alacak ve gelecekteki refahını garantiye alacak büyük bir ödül olarak görüyorlar" diyordu. Doğru. AB üyeliğinden yana olmak için daha geçerli hangi vatanseverlik ölçüsü olabilir.. ".(21)

22- Avrupa Birliği'ne üye olan Türkiye'nin Atina'yla sorunları azalır.

"Aristotle Üniversitesi Ekonomi Bölümü Öğretim üyesi Prof.Dr.Dimitri Mardas, Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığının tanınması halinde başlayacak üyelik sürecinin uzun ve zor bir süreç olsa da Türk-Yunan sorununun çözümüne büyük katkıda bulunacağını söyledi. Emekli Büyükelçi Gündüz AKTAN'da Prof.Dr.Mardas ile aynı görüşü paylaştı... " (22)

23- Avrupa Birliği, Türkiye'nin 2J.yüzyıl misyonudur.

"AB'ye adaylığının gerçekleşmesi, Türkiye'de büyük hamleler yaparak kendini aşma ve tarihi misyonunu gerçekleştirmeye uygun bir ortam ve motivasyonu sunmaktadır... " (23)

24- Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesi, "medeniyetler yakınlaşması"mn mükemmel bir örneği olacaktır.

"Bir 'bütün'ü sezebilmek için, mesela "medeniyetler çatışması" gibi, "medeniyetler yakınlaşması "m gösteren dinamiklere de bakmak gerekirdi.

Türkiye'nin Avrupa'ya girmesi zor ve karmaşık bir süreçtir ama genelde çok olumlu olaydır; sadece Avrupa 'da ve Asya 'da daha da güçleneceğimiz için değil...

***"Avrupalı** Türkiye" dünya için "medeniyetler yakınlaşması "nin mükemmel bir örneği olacağı için... "* (24)

25-Avrupa Birliği düşüncesi Bayar ve inönü 'ye uzanan çizgidir.

Tarih 15 Eylül 1960. Yassıada Mahkemesi'nin idam cezasına çarptırdığı yirmi Demokrat Parti'li şahsiyet elleri kelepçelenmiş halde hücumbotla Yassıada 'dan Imralı 'ya nakledilmektedir.

Hücumbotta sessizlik hakimdir. Devrik Cumhurbaşkanı ***Celal Bayar,*** *devrik Dışişleri Bakam* ***Fatın Rüştü Zorlu*** *'ya dönüp, şöyle der:*

"Fatin Bey, bize şu Ortak Pazar'ı anlat,."

İhtilalden bir yıl önce (1959), Ortak Pazar'a Türkiye'nin ilk başvurusunu ileten Fatin Rüştü Zorlu, hücumbotta elleri kelepçeli olarak verdiği bu brifingden bir gün sonra idam edilecektir.

Cumhurbaşkanı ***Süleyman Demiret,*** *dün uçakta Zagreb 'e giderken bu olayı anlattıktan sonra şöyle diyor:*

"Onlar idama giderken Ortak Pazar'ı konuşuyorlardı. O Celal Bey ki, Atatürk'e olan sadakatinin kimsenin kendisinden alamayacağı bir imtiyaz olduğunu söylerdi. Cumhuriyetin kurucuları başından itibaren Avrupa kavramına ve fikrine angaje olmuşlardır."

"...Cumhurbaşkanı, ardından ***İsmet inönü'nün*** *12 Eylül 1963 tarihinde Türkiye ile Ortak Pazar arasında ortaklık ilişkisini kuran Ankara Antlaşması 'nin imza töreninde yaptığı konuşmadan şu alıntıları aktarıyor:*

"Ortak Pazar tarihi boyunca insan zekâsının vücuda getirdiği en cesur eserdir. Milletler topluluğu için yeni bir dönem başlamaktadır. Bu, müstakbel nesillere bırakılacak en büyük mirastır. Bu antlaşma Türkiye ve Avrupa 'yi ebediyete kadar bağlamaktadır. "

Demirel, *bu alıntıdan sonra devam ediyor:*

"Bu sözlerdeki düşünceye, vizyona bakın... Bunlar Atatürk'ün silah arkadaşlarıdır. Bunları söyleyen İsmet Paşa, kapitülasyonları kaldıran, Lozan Antlaşması 'na imza atan şahsiyettir." (25)

26-Avrupa Birliği, Türkiye'ye Uluslararası bir rol kazanması için bir fırsattır.

Ayrıca, batı nezdinde İslâm 'ı yüzyıllar boyu temsil eden Osmanlı imparatorluğu 'dur; son yüzyıllar boyunca batı ile en yakın temasta olan odur ve Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'nun, içinden çıkan yirmi küsur

*devlet arasında **"baş mirasçısı"dır.** Osmanlı borçlarını ödemek bile Türkiye Cumhuriyeti tarafından üstlenilmişti.*

*Avrupa Birliği aday üyeliği ve asıl olarak tam üyelik, Türkiye 'ye böyle bir **"uluslararası rol" ve "tarihi misyon"** için mükemmel bir fırsat sunmaktadır. AB, Helsinki kararının yapısı ve içeriği ile **"Bunlar, biz ne yaparsak yapalım, Müslüman olduğumuz için bizi atmazlar"** postülasını boşa çıkartmıştır. Türkiye, eğer AB 'ye üye olamazsa, Müslüman olduğu için değil **"demokratik"** bir ülke olamadığı için üye olamayacaktır. AB, Helsinki Kararı ile, bir yandan da, huntingloncu **"Uygarlıklar Çatışması"** postülası tartışmalarına bir **"ideolojik ve siyasi nokta** " koymuştur..* **.(26)**

27-Avrupa Birliği, iç barışı getirecektir.

"...Türkiye'nin Avrupa ile yakınlaşmasından zarar görecek kesimler, beklendiği gibi, harekete geçerek, bu yakınlaşmayı ve Türkiye 'nin üye adayı olarak kabul edilmesini, her ne bahasına olursa olsun, engellemeye niyetli gözüküyorlar.

Demokrasinin geliştirilmesinin ve insan haklarına özen göstermenin bir başka boyutu da, değişik etnik kökenli vatandaşların kendi kimlik ve kültürlerini muhafaza edebilmeleri, kendi dillerini konuşup, o dille yayın yapabilmeleri boyutudur. Bu, Özellikle Kürtler söz konusu olduğunda, Türkle Kürdün barışması ve Güneydoğu'da süren savaşın sona ermesi demektir... Türkiye'de mevcut çatışma ortamının sürmesinden çıkar sağlayan bir savaş lobisinin varlığı malumdur. Demokrasinin gelişmesinden, bu boyutuyla kimlerin çıkarının zedeleneceği de açıktır... (27)

28 - Avrupa Birliği'ne Türkiye'nin Girişi, "Büyük Türk" korkusunu patlatmıştır.

*"...Düşünün: Sınırsız zenginliklere sahip Orta Asya 'ya kültürel ortaklığı ile **liderlik yapan,** İslâm dünyasına model olan, süper ülke Amerika 'nin tam güvenine sahip **Avrupa Birliği üyesi "Büyük Türk"...***

Komşudaki dar kafalar için bu, tarihi rekabetin sonudur ve korku patlamıştır.

*Başkan Clinton, **Türkiye'nin gelecekteki rolünün, Yunanistan ile ilişkilerine bağlı** olduğunu da durmadan tekrarladı.*

Ama kıskançlık, bu şartı Yunanlıların duymasını Önledi. Çünkü "Büyük Türk" korkusu, Yunanistan'ın "Büyük Türk" sayesinde elde edeceği menfaatleri görmesine manidir.

Başkan Clinton, Helsinki Zirvesi'ne kadar Türkiye'nin Yunanistan'ın beklediği tavizleri vermek zorunda kalacağını ima etti ama Atina 'yi yangın ve yıkımdan kurtaramadı.

*Çünkü Yunanistan 'da **"Clinton 'un Türkiye kehaneti gerçekleşeceğine varsın Kıbrıs ve Ege sorunları çözülmesin"** diyen bir kamuoyu mevcuttur..."* **(28)**

29 - Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (girişi), 200 yıla yaklaşan modernleşme çabalarının son halkasıdır.

*"Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik serüveni, 200 yıla yaklaşan **"modernleşme çabaları"nin** doğal, kaçınılmaz ve bu tarih dilimine denk düşen son halkası. Türkiye 'nin bu yöndeki çabaları, hiçbir zaman belirli bir "iç direnme "yle karşılaşmaksızın gerçekleşmediği için, AB yolunda da barikatların bulunması, yola mayınlar döşenmesi anlaşılabilir bir şey.*

Ancak bir şey daha var: Türkiye'nin 200 yıllık modernleşme serüveni, hiç gerilememiş, ülkenin yönü geriye çevrilememiş; bu anlamda Türkiye, hep ileriye yönelik bir güzergâhın üzerinde bulunmuştur. Gerçi yerinde saydığı, sağa sola yalpaladığı olmuştur ama yoldan sapmamış, geriye de hiç dönmemiştir..." **(29)**

30 - Avrupa Birliği standartlarına gelmek, her kesimin görevini bilmesini sağlayacaktır.

*"Genelkurmay Başkam Orgeneral **Hüseyin Kıvrıkoğlu** 'nün siyasileri nasıl gördüğünü bir gazeteciye söylediği şu sözlerden öğrenmiş bulunuyoruz: **"Türkiye'nin AB standartlarına gelmesi için öncelikle siyasilerin kendilerini bu ölçülere uydurmaları gerekiyor. Bunu daha önce de söylemiştim. Şimdi de söylüyorum."***

Genelkurmay Başkam yerden göğe kadar haklı. Böylesine kimliksiz ve kişiliksiz bir siyasi kadroyla, Türkiye'nin AB standartlarına gelebilmesi, yersiz bir iyimserlik olur.

*Ancak, **"Türkiye'nin AB standartlarına gelmesi için"** sadece bu tür siyasilere sahip olmak yetmiyor. Türkiye'de genelkurmay başkanlarının siyasiler hakkında böyle konuşmadığı bir ortam oluşmadıkça da, **"AB standartlarına gelmek"** mümkün değil. Siz, hiçbir AB üyesi ülke tasavvur edebiliyormusunuz ki genelkurmay başkanları siyasiler hakkında böyle konuşabilsin...*

*Gelgelelim, Türkiye'de böyle bir durum iki bakımdan hiç de **"anormal"** görülmüyor. Birincisi, siyasilerin böyle bir değerlendirmeyi hak edecek bir profil çizmeleri. İkincisi, Türkiye'de rejimin **"askeri vesayet"** altında bulunmasının, **"sivil toplum"un "nefes boruları"** sayılan kurumlar tarafından ' 'normal" görülmesi ve dolayısıyla bu tür değerlendirme yapmaya en başta Genelkurmay Başkanı 'nin hakkının bulunduğunun var s ayılması.*

***"Türkiye'nin AB standartlarına gelmesi"ni** önleyen **"anormallik"** de bu ...."(30)*

***"...Statükodan** utanmaya da başladım. Statükonun TSK'yi Dünya'nm 6. büyük ordusu yaparken; o orduya sahip ülkenin insanı yasama endeksinde dünyadaki 174 ülke arasında **86.sırada yer** almasını hazmedemiyorum.*

*Üretimde bir ülkenin motoru olması gereken 500 en büyük sanayi kuruluşunun 1999 kârlarına **faizler** %2Î9 katkı yaparken, **üretimin** katkısının -%34 olması midemi bulandırıyor, **işbirlikçi kapitalizmin** daniskasını yaşayan bir ülkenin vatandaşı olmak acıtıyor.*

Nüfusunun %40'ı tarımda çalışırken, nüfusunun %1.5'i tarımda çalışan AB ülkelerinden daha az tarımsal üretimde bulunmak da statükonun eseri. Hele hele, toprak alanı Konya'dan küçük Hollanda'nın tarımsal ihracatının bizim toplam ihracatımızdan fazla olması traji-komik.

***"Bunlardan bana ne, ben sadece bir askerim"** demeyiniz Kıvrıkoğlu. Madem **geleneksel** yoldan siyasete karışıyorsunuz, **statükonun** bu yönlerini de düşünmek zorundasınız.*

Ben ayrıca uluslararası literatürde Türkiye'nin ***"askeri vesayet altında demokrasi" yaşayan*** *ülkeler listesinde yer almasını da kabullenemiyorum.*

AB standartları mı? Herkes önce kendi kapısının önünü temizlesin. " **(31)** ***31***

- ***Türkiye için AB 'den başka geçerli bir seçenek yoktur.***

Egemenlikçiler küreselleşme ve ***onun*** *bir parçası olan bölgeselleşme çağında eski kavramlarla bir yere varılamayacağım bir türlü görmek istemiyorlar.* ***"Kimse bize karışmasın"*** *zihniyetini terk edemiyorlar.* ***Türkiye için AB'den başka geçerli bir seçenek olmadığını anladıkları zaman iş işten geçmiş olabilir."*** **(32)**

•

32-A vrupa Birliği'ni istemeyenler, "statüko bozulmasın " diyenlerdir.

Bazı çevrelerin "statüko bozulmasın diye" Türkiye'nin AB'ye girmesini istemediğini anlatan ***Kutan,*** *şöyle konuştu:* ***"Buna karşın ben Türkiye'nin yakın gelecekte AB'ye gireceğine inanıyorum. Avrupa'nın ve ABD'nin, demokrasi, insan hakları, özgürlük gibi bazı evrensel değerleri mutlaka Türkiye'ye de transfer edilmeli. AB'ye girmemiz halinde bu değerler çok daha rahat uygulanır. FP, AB'yi en heyecanla isteyen partidir"*** **(33)**

33 -Avrupa Birliği için en önemli unsur insan faktörüdür.

"Eğer Türkiye Avrupa Birliği'ne samimi olarak girmek istiyorsa, Avrupa Birliği'ni boş verin; "muasır medeniyet üyesi" olmak istiyorsa; önce insan sermayesinin envanterini çıkarmaya baslar.
j j y

Vatandaşa ulaştırdığı eğitim hizmetinin yalnızca yıllarla ifade edilen sayısal kantitesini değil; zihniyeti yaratan müfredat kalitesini irdeleyen çalışmalara girişir.,,

İnsan sermayesini temel sorunsalı haline getirmeyen Türkiye'nin Avrupa Birliği 'ni isteme hakkı olamaz. " (34)
o \ s

34 - Avrupa Birliği, kadın haklarını yaygınlaştıracaktır.

35 - Ya Avrupa Birliği, ya barbarlık.

*"...Eskiden gelen, yerleşmiş olan sol partiler var, sosyal demokrat partiler var. Popüler orta sağ partiler var. Biraz daha sağda yer alan, milliyetçi ya da dine önem veren partiler var. Bütün bu eski tablo AB 'nin ortaya çıkışıyla değişti. Bütün bu partiler içerisinde AB 'ne derin bir şekilde karşı olanlar da var. AB'ne daha olumlu bir şekilde yaklaşanlar da var. Ancak bütün partiler içinde Özgürlükçü bir toplumu isteyenler daha az. AB bu yüzden politikanın satranç tahtasındaki taşların yeniden yerleşmesine yol açan yeni bir alan oldu. Herkes ona göre **belirtiyor** kendi durumunu...*

Özetle söyleyeyim. Benim sözlüğümdeki bütün kötü adamlar; gericiler, Türkiye'deki sakat demokrasinin daha da sakat olmasını isteyenler, Türkiye 'nin açık bir toplum olmasını istemeyenler, avantacılar, mafyacılar, rantlarla beslenenler, enflasyon zenginleri AB'ne girilsin istemiyor...

Kim olduklarından daha önemli bir nokta var. Artık gelinen nokta şu: Türkiye ya AB'ne girmeye çalışacak, onun için kendini değiştirecek ya da bir çeşit gerilik, barbarlık ve diktatörlüğe gidecek. Sorun bu. Çok net: Ya AB, ya barbarlık. Ya AB ya diktatörlük Ya AB ya iptidailik... (35)

36 - Avrupa Birliği'yle darbeler devri kapandı.

"Türkiye'nin AB'ye resmen aday olması her siyasî istikrarsızlıkta gündeme gelen " askerî müdahale olasılığını da ortadan kaldırdı... "

AVRUPA Birliği'ne üye olmanın ilk koşulu tam demokrasi. Bu özellik, üye adayı Türkiye için, "demokrasinin askıya alınması" veya "demokraside kesinti" uygulamalarını geride bırakmasını zorunlu kılıyor. Artık Türkiye'de darbe ve muhtıra dönemi kapanacak ve tüm sorunlara siyasî platformda çözüm bulunacak." **(36)**

II- AVRUPA BİRLİĞİ'NE GİRİŞİMİZLE İLGİLİ OLUMSUZ GÖRÜŞLER

Avrupa Birliği'ne ciddî ölçülerde yaklaşarak, özellikle üç temel konuda taviz verebileceğimiz endişesini taşıyanlar, endişelerinde bizce haklıdırlar.

1- Kıbrıs Sorunu
2- Ege Sorunu
3- İnsan Hakları (Güneydoğu veya Kürt Sorunu.)
Batı (Avrupa Birliği) bu üç sorunun kendi istediği biçimde çözülmesinde kararlı gözükmektedir.

a) Kıbrıs Sorunu

Türkiye'nin "Avrupa Birliği" macerasında ilk karşısına çıkan şart, Kıbrıs sorununun çözülmesidir. Bu çözümden anladıkları ise, "Rum/Yunan tarafının şartlarını (belki çok hafif. yumuşatılarak) Türkiye'ye kabul ettirilmesidir. Çünkü, bu sorunun çözümünde gelinen tıkanıklık, Türk tarafının Rumlarca ayrı bir egemen olarak kabul edilmeyip, azınlık olarak görülmek istenmesidir. Yıllar süren müzakerelerde görülmüştür ki, Türk tarafı ne zaman bir ödün vermeye zorlansa, Rumlar'ın vereceği vaat ettiği mukabil ödünler hiçbir zaman yerine getirilmemiş ve hep "sil baştan" yapılmıştır. Böylelikle giderek Türk tarafının zemin kaybetmesi amaçlanmıştır.

Türk tarafı göstermelik bir federal devlet çözümü yolunda daha müzakerelerde Rumlar'ın istediği ödünleri verdiğinde, yani egemenliğinden vazgeçtiğinde; Kıbrıs'ta Türkler'i azınlık haline getirme çabalarında başarılı olacaklardır. Nitekim Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler müzakerelerinin de çok gerisine giderek ve tamamen Rum tarafının ağzı ile Türkler'i adada sayılan birkaç bin olan Maronitler ve Ermeniler ile aynı kefeye koymuştur.

Bu şartın kabulü Kıbrıs Türk halkının yok olması demektir. Bu yok etme, illa kanlı da olmayabilir. Türkler'in adadan çıkmasını teşvik edecek parasal çözümlerle (bir zamanlar Makarios'un uyguladığı taktikler) gerçekleştirmeyi düşünüyorlar. Böylece, Ortadoğu için bir ön karakol, kilit ada konumundaki bu kara parçası "güvenlik" altına alınmış olacaktır.

b) Ege Sorunu

Ege Denizi'nde Yunanistan ile Türkiye arasındaki sorunlar esas itibariyle;

a) Adaların kıta sahanlığı,
b) Karasularının genişliği,

c) Ege Denizi üstündeki hava sahası olarak Özetlenebilir. Bunların yanında evvelden beri var olan sorun, Yunanistan'ın silahsız bırakmakla yükümlü olduğu adalardaki yoğun s ilahi anması dır. Bu durum, "Kardak" gibi krizlerle adeta perdelenmek istenmekteyse de; bizim açımızdan çok hayatî bir meseledir.

Lahey Adalet Divam'nın zorunlu yargı yetkisini tanımamış bulunan Türkiye, Ege Denizi'ndeki sorunların çözümü için Uluslararası Adalet Divanı'na (UAD) gitmeyi teklif etmiş ise de Yunanistan tarafından bu teklif kabul görmemiştir. Yunanistan ise, zorunlu yargı yetkisini kabul etmekle birlikte "ulusal güvenlik" gibi müphen bir çekinceyle, bu yargı yetkisini daraltmış bulunmaktadır. Yunanistan şu savı ortaya koymaktadır. "Ege Denizi'ndeki sorunları (ki bunlar doğal olarak sonunda sınırları ilgilendirmiş olacaktır) UAD'na götürmek demek, Yunanistan'ın sınırlarını tartışmak demektir..."

Yunanistan bir taraftan kendisi sınırlarını genişletme çabasındadır. Hava sahası hakkındaki iddiaları ise zaten bir ters huni şeklindeki garebettir. AB'nin "Yunanistan ile Ege Denizi'ndeki sorunlarımızı çözmemiz şartı" gene "Yunanistan'ın dediğini kabul et" demektir. Çünkü, Yunanistan "Bu benim ulusal sınırlanmdır, tartışmam" derken, Türkiye'nin önereceği ne kalıyor geriye?

c) İnsan Hakları

İnsan hakları konusunda bir sorun olduğu Türkiye tarafından da kabul edilmektedir. Ancak burada önemli bir noktanın ayrılması gerekmektedir. Türkiye buna, tüm vatandaşlarım kucaklayan bir sorun olarak bakarken, Avrupa Birliği'nin birçok ülkesinde bir "azınlık sorunu" dile getirilmektedir. Bunu artık açık açık söylemekteler. "Kürtler'e azınlık hakkı verilmesi" istekleri, azı ile çoğu ile ama hep aynı amaca yönelik olarak beslenmektedir. "Aynı amaç"da artık açık seçik ifade edilmektedir: "Dünya'nın en kalabalık azınlığının devlet kurma hakkı". Buna Avrupa ve Amerika farklı nüanslarla yaklaşmaktadır.

Kürt sorunu Dünya gündemindedir. Başından beri piyon olan (figüran) Abdullah Öcalan, yeni senaryolarda rol verilmek üzere bekletilmektedir. Konu Ortadoğu'daki Amer ikan-Alman çıkarları dengesine uygun olarak çözümlenmeye çalışılmaktadır.

Ayrıca, dikkat edilmelidir: Bu belirlediğimiz üç sorun da, özellikle iki ana sorun olan Kıbrıs ve Kürt sorunu da birbiriyle iç içedir. (37)

Bu gerçeklerin yanısıra Avrupa Birliği karşıtları özellikle şu hususları sürekli olarak dile getirmektedirler:

1- Avrupa Birliği ülkeleri içinde Türkiye'nin en büyük düşmanları yer almaktadır.
2- Avrupa Birliği'nin amacı Türkiye'yi her alanda köşeye sıkıştırıp, belli **ödünler almaktır.**
3- Avrupa Birliği'nin amacı, **Türkiye ile** "kedinin **fareyle oynadığı** gibi" **oynamaktır.**
4- Bizim içimizden bazıları (Liboşlar **ve 2. Cumhuriyetçiler) Türkiye'yi Avrupa** Birliği'nin kucağına **oturtmaya çalışıyor.**
5- Avrupa Birliği'ne elimizi verirsek, **kolumuzu alamayız.**
6- Avrupa Birliği'ne girersek **Kıbrıs elden gider.**
7- Avrupa Birliği Türkiye'nin bölünmesine, **Kürdistan'ın** kurulmasına yol açar.
8- Yunanistan bizi veto **etmemek** için Ege **konusunda da taviz isteyecektir.**
9- Rum Ortadoks patriğine ekümenlik verilerek, İstanbul'un Ortadoks dünyasının merkezi yapılmasına çalışılacaktır.
10- Diğer azınlıklar da tahrik edilmekte **hatta Avrupa şehirlerinde Alevi enstitüleri kurularak, Alevilik etnisite haline getirilmektedir.**
11- Ordunun siyasî **kararlardaki etkisinin azaltılması bahanesiyle, ordu düşmanlığı yapılmaktadır.**
12- Avrupa Birliği'ne girmek **Türkiye Cumhuriyeti'nin sonudur.**
13- Avrupa Birliği, **Ermeni soykırımını kabul etmemiz için** bizi **zorlayacaktır.**
14- Avrupa Birliği'ni savunanların ataları tanzimatçılardır.
15- Avrupa Birliği ülkemizi kendi sanayisinin çöplüğü haline **getirmek istiyor.**
16- Kıbrıs'ta Türk Ordusu ve Türkiye Cumhuriyeti aleyhine yayın **yapan bir gazetenin finansmanı tamamen AB'den geliyor.**
17- AB'ye bizi eşit **haklara** sahip **bir ülke** olarak almaları **mümkün** değildir. **Almayı da düşünmediklerini çok** net olarak **söylüyorlar.**
18- Avrupa Birliği'nin nihaî amacı siyasî birliktir. **"Birleşik Avrupa Hıristiyan Devletleri" içinde, Müslüman Türkiye'nin işi yoktur.**
19- Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girişine ne **kadar yumuşak** bakılırsa **bakılsın, nüfus** yoğunluğu **buna engeldir.**

IV- AVRUPA'DA TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE GİRMESİYLE İLGİLİ OLUMSUZ GÖRÜŞLER

- **Kilise Türkiye'nin AB adaylığına karşı...**

"Müslüman Türkiye'nin AB'ye girmesi kimliğimize gölge düşürür. Yan yana büyüyen, Hıristiyan gelenekleri ile şekillenen Avrupa medeniyetlerinin temelindeki ittifakları sarsar... Unutmamalı "Avrupa fikri" bastikasına "düşman Türkler'e: Türkiye'nin başını çektiği islam dünyasına karşı gelişti... Ankara ile yakın ilişkiler geliştirmeye evet. Ama farklı tarihi-kültürel gerçekler farklı kalmalı...

Özet: "Ayrı dünyaların insanlarını içimize almayalım!"

Helsinki üzerinde yaklaşık bir ay "tefekküre yattıktan " sonra, kilise nihayet sesini çıkardı. Türkiye'nin AB üyeliğine ilişkin Katolik camiasının görüşlerini yansıtan bu yorum; hafta sonu İtalyan piskoposlarının gazetesi "Lavenir"de yer aldı.

"Mamma gli Turçi!" (Amanın Türkler geliyor!) türünde alarm veren bu satırlar; Papa 'nin resmi yayın organı "Osservatore Romano "da çıkmadı gerçi. Ancak "Lavenir"in - bu konuda diplomatik sessizliği yeğleyen - Vatikan 'm açıkça dile getirmediği (ve getirmeyeceği) bazı hoşnutsuzlukları dışa vurduğu bir gerçek. " (38)

- ***Kerhen Üye Yapıldık***

Başbakan Ecevit, bazı Avrupa Birliği üyelerinin Türkiye'nin aday ülke konumuna getirilmesine "kerhen " onay verdiklerini söyledi. (39)

•

- ***Batı 'da Türkiye 'yi benimsememektedîr.***

"Batı da Türkiye'yi benimsemiyordu. İşte, Brüksel (Avrupa Birliği) Türkiye 'yi sürekli reddediyordu;

"Tarihte Viyana'ya dayanan ganimetçi Türkler, şimdi Avrupalı olmak için fazla fakirdirler, fazla kalabalık, fazla müslüman, fazla haşin, kültürce fazla farklıdırlar."

Ve Hentingtm şu sonuca vanr:

"Mekke'yi reddeden ve Brüksel tarafından da reddedilen Türkiye, Sovyetler'in çökmesiyle, Taşkent'e yönelme fırsatını ele geçirmiştir. " **(40)**

* Türkiye AB'ye alınmamalıdır

"Nitekim, malî yardıma hayır demeyen ama ***AB*** *üyeliğimize karşı olan* ***Yunanistan, İsveç, Danimarka*** *'ya bugüne kadar sesi çıkmayan* ***Hollanda*** *da eklendi. Geçenlerde* ***Ankara*** *'ya gelmiş olan,* ***Van den Brok*** *'un bu görevi gelecek hafta sona eriyor.* ***Hollanda*** *hükümeti yerine yeni bir* ***Komiser*** *atadı:* ***Prits Bolkeştaym.***

Bu liberal politikacı, önceki gün Avrupa Parlementosu'nda bir konuşma yaptı ve ülkemiz hakkında şunları söyledi:

"AB Türkiye'yi hiçbir zaman üyeliğe kabul etmemelidir. Türk milleti çok kalabalık ve fakir bir millettir, kültürü ve özellikle dinî bizden çok farklıdır. Almanya ve Hollanda 'ya yerleşmiş olan Türk topluluğu, eğer bu ülke AB 'ye üye olursa, iltica hakkında bir mıknatıs gibi yapışacaktır. " **(41)**

- ***Avrupa Birliği'nde büyük bir grup Türkiye'nin üyeliğine toptan karşı***

"...Bizi istemiyorlar. Kendilerinden ayrı görüyorlar. Kafalarında Türkiye'ye ilişkin önyargılar var. Bazı kesimler bizi hâlâ "palasından kan damlayan Türk" olarak görmekte ısrar ediyor. Tarihsel Önyargılara saplanıp kalmışlar.

işte bu kesimler Türkiye 'nin üyeliğini sabote etmek için böyle kışkırtıcı metinlere yer veriyor ve sabrımızı taşırmak istiyorlar.

Bizi dışlamak isteyenler arasında muhafazakârlar da var, sosyal demokratlar da!

Onların kışkırtıcı metinlerine Türkiye sert cevaplar verince, üyelik görüşmeleri tehlikeye giriyor.

Bu da bizi istemeyen çevrelerin ekmeğine y ağ sürüyor...

Avrupalı parlamenterlerle geçirdiğim akşamın sonunda, tam üyelik yolunun ne kadar zor ve dikenli olduğunu bir kez daha kavrıyorum.

Sanki mayınlı arazide yürüyor gibiyiz..." **(42)**

- ***Ne yaparsak yapalım bizi AB 'ne almazlar***

"Çıkmaz ayın son çarşambasında AB 'nin kaç üyeye erişip onların da ne düşünebileceklerini, durun da, geçen gün Strasbourg 'da konuşan AB-Türkiye Karma Parlamento Komisyonu Eşbaşkanı **Kon-Bendit'ten** *dinleyin:* ***"Parlemento üyelerinin bir kısmı benim gibi, içtenlikle Türkiye 'nin girmesinden yana. Ama, Kürt azınlık sorununu, Ege'yi, Kıbrıs'ı, asker vesayetini çözmek şart. Üyelerin yarıdan fazlası ise, karşı; ama, açıkça söylemekten utandıkları için bunları bahane ediyorlar. Koşullar yerine gelse de, yine karşı çıkarlar." (43)***

- ***Türkiye'ye olsa olsa Avrupa Birliği ile özel ilişki içinde bir ülke statüsü verilebilir***

"Aslında eski Alman Başbakanı **Helmut Şnrit'in** birkaç hafta önce **Die Zeit** Gazetesi'nde çıkan makalesinde bugün bizim sorguladığımız konu gayet açık şekilde ifade edilmiş ve özetle **"Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğinin, birliğin yapısını bozucu bir etkisi olacağı"** ileri sürülmüştü. Helmut Schmidt bu yazısında ayrıca Türkler hakkında hakaretamiz sözler de söylemiş ve **"Türkiye'ye olsa olsa Avrupa Birliği ile özel ilişki içinde bir ülke statüsü verilebilir"** anlamında sözler söylemişti..." (44)

•

V-SONUÇ

Avrupa Birliği'ne Türkiye'nin girişi ile ilgili olumlu ve olumsuz tavır alanlar, bir de samimiyet derecesine göre değerlendirilmelidir. Çünkü her iki grupta da meseleyi ciddî olarak ele alanların gelmiş olduğu nokta *"kendi ekmeğimizi kendimiz kazanacak olduktan sonra Avrupa Birliği 'ne ne gerek var"* (45) veya *"Avrupa Birliği üyeliğini kaldıracak şekilde kendini geliştireceksin, konu bu... " Eksiklerimiz nedir? Bunun dökümü yapılacak. Yani, Türkiye, kendini geleceğe hazırlamakla, karşı karşıya bıraktı. (Birtakım şartları) yine "onlar" istiyor diye değil, kendimiz için, halkımız için, çıkarımız için ele alacağız... "* (46)

Avrupa Birliği'ne girişimizi adeta Sindirella'nm sihirli değneği gibi görenleri ve işe "kokoreç muhabbetiyle" (47) yaklaşanları bir tarafa bırakırsak, her aklı selim sahibinin geleceği yer, Türkiye'nin durumu ve geleceğidir. Mesele yalnızca Türkiye'nin bir gün Avrupa Birliği'ne tam üye olup olamayacağı, olamazsak ne olacağımız meselesi değildir. Mesele zaman kaybetmeden içinde bulunduğumuz deformasyondan nasıl kurtulabileceğimiz, çağın (bilgisayar teknolojisi destekli bilgi çağı) en ileri değerlerini özümseyemezsek ne olacağımız meselesidir.

Türkiye, Cumhuriyet tarihinin en kötü günlerini yaşamaktadır. Her taraftan sıkıştırılıyoruz. Bu arada kendi beceriksizliklerimiz, hatalarımız, budalalıklarımız anlaşılabilir ve anlatılabilir gibi değil... İşin vahametini idrak ettikçe, insanın uyuması mümkün değildir.

*

Burada aklıma, Sultan Abdülhamit Han'ın bir fıkrası geldi: Yine ülke en karanlık, en kötü günlerini yaşıyor, bütün Avrupa birleşmiş, Osmanlı'ya hücum ediyor; dahi hükümdar elinden geldiği kadar, o müthiş zekâsıyla bunlan nasıl göğüsleyeceğini düşünüyor. Karşısına haremağası çıkmış, fevkalâde üzüntülü bir halde. Hünkâr sormuş: "Neyin var Kamber Ağa", "Vallahi Hükümdarım, ben çok üzüntülüyüm, çok büyük derdim var" demiş Kamber Ağa. "Nedir derdin" diye sormuş Hükümdar. "O kadar büyük ki derdim, bunun hiç çözümü yok demiş, Harem ağası. "Yahu söyle, bir çözüm buluruz" diye Hükümdar üstelemiş. Kamber Ağa söylemiş derdini: "Vallahi Hükümdarım, Gülnihal Sultan'ın burnunda sivilce çıktı..." Yüce Padişah harem ağasına bakmış, bakmış: "Ya Allah'ım, ya şu Arab'ın kafasını bana ver, bir gece rahat uyuyayım yahut da al benim kafamı ona ver, rahatsızlık neymiş, sıkıntı neymiş anlasın" demiş.

Şimdi size bir iki rakam vermek istiyorum: Türkiye ve Yunanistan'ı üç dönemde karşılaştırıyoruz. Birincisi 1960 yılı. Türkiye ve Yunanistan'ın AET'ye başvurularının AET Bakanlar Konseyi'nce kabul edildiği 11 Eylül 1959'un sonrası. İkincisi 1980. Yunanistan'ın topluluğa resmen tam üye olması (1 Ocak 1981) ve Türkiye'de 12 Eylül ihtilâlinin olduğu yıl. Üçüncüsü ise 1999. (Yunanistan'la ilgili son rakamları 1999 yılı için buldum. İyiki öyle olmuş! Günümüz tam rezalet!)

a) 1960 : Yunanistan'ın GSMH 3.5 Milyar ABD Doları
Fert Başına Düşen Millî Gelir : 428 $
¥
Türkiye 'nin GSMH 8 Milyar ABD Doları
Fert Başına Düşen Millî Gelir : 290 $

b) 1980 : Yunanistan'ın GSMH 38 Milyar ABD Dolan
Fert Başına Düşen Millî Gelir : 3940 $

Türkiye 'nin GSMH 89 Milyar ABD Doları
Fert Başına Düşen Millî Gelir: 2000 $

c) 1999 : Yunanistan'ın GSMH 120 Milyar ABD Doları
Fert Başına Düşen Millî Gelir : 11.290 S

Türkiye 'nin GSMH 185 Milyar ABD Doları
Fert Başına Düşen Millî Gelir: 2878 $

Nüfus : Yunanistan : 1960: 8.5 Milyon, 1999: 10.5 Milyon
Türkiye : 1960: 27.5 Milyon, 1999: 64.5 Milyon

Bu 40 yıl içinde neler olmuş?

1 - Kırk yıl içinde Türkiye'nin fert başına düşen millî geliri yaklaşık 10 misli artarken, Yunanistan'ın fert başına düşen millî geliri 26 misli artmıştır.

2 - Gayri safı millî hasıla ve fert başına düşen millî gelir itibariyle; 40 sene içinde aramızdaki fark Yunanistan lehine 1.5 mislinden 4 misline çıkmıştır (Yunanistan bizi dörde katlamıştır!).

3 - Yunanistan'la 40 yıl içinde **yalnızca oransal olarak aradaki farkı muhafaza etseydik;** fert başına düşen millî gelirimizin 7526 **ABD Dolar'ı** olması gerekiyordu. Yani 40 seneyi aradaki farkı muhafaza ederek **boşa geçirseydik** rakam bu olacaktı.

-

Şimdi kim bunun suçlusu? Avrupa Birliği mi, Avrupalılar mı?..

Maalesef insanımız kendisine ve devletine olan güvenini de yitirmiş durumda:

a- İnsanlarımızda genel bir ümitsizlik hakim, b- Sorunlar için bir çözüm, çare görülmüyor, c- Toplum olarak ciddî bir aşağılık kompleksi içindeyiz.

Bu deformasyon sürekli tahrik ediliyor. Gazetelerimizde "bu yol AB'ye gitmez", "Bu kafayla mı AB'ye gireceğiz", "Adamlar aptal mı?" nevinden manşetlere çok sık rastlıyoruz.

Kendi aramızdaki sohbetlerde de bu cümleleri sürekli olarak tekrarlıyoruz. Hemen hükmü de veriyoruz. "Ben de olsam, ben de almam" Bu Avrupa Birliği'ne girmemizi istemeyen Avrupalı'ların yaygınlaştırdığı 5. kol faaliyetinin bilinçli veya bilinçsiz tezahürleri. Konuşma metnimiz içinde yer alıyor, "biz onları alacaktık, ama kendileri gelmekten vazgeçtiler..." dedirtebilmek için de ellerinden gelen entrikalar çevriliyor. Böylece yasal yükümlülüklerinden de kurtulmuş olacaklar. Bizim de çoğu zaman "yetti, zaten ben de vazgeçtim" diyesimiz geliyor. Zaman zaman bize şu andaki topraklarımızı bile çok görüp, "Türkler geldikleri yere gitsinler" diye gönüllerinden geçeni de söylüyorlar.

Evet, Türk milleti Orta Asya'dan itibaren gözünü hep batıya dikti. Hep batıya doğru yürüdük. Osmanlı Devleti de ilk fütuhatlarını batı topraklarında gerçekleştirdi. **Her** şeye **rağmen küsme, batıdan kopma en büyük tuzaktır, batıya küsmeye hakkımız yok. Küsmeye dişiyle tırnağıyla** batıda tutunmaya çalışan gurbetçilerimiz adına da hakkımız yok... Bunların toplamı Avrupa Birliği'ne üye veya aday ülkelerin çoğundan daha fazla.

Belki de Avrupa Birliği oyunumuz 1 Ocak 1981'de Yunanistan'ın AET'ye erken üyeliğinin gerçekleşmesiyle son buldu. Ancak yine de **Avrupa Birliği yolunda yürümeye devam etmemiz gerektiğini düşünüyorum.** Avrupa bizi, biz de onları sevmek mecburiyetinde değiliz. Uluslararası ilişkiler sevgi üzerine değil, menfaat üzerine kurulur. En büyük sorun pazarlıkta güçlü olabilmektir. Bunun için de güçlü devlet olmak gerek. Tabiî uzlaşmak için bir takım karşılıklı tavizler verilecektir. İşte burada tarihimizde örneklerini gördüğümüz büyük devlet adamlarına ihtiyaç var.

Hepinizi saygıyla selâmlıyorum.

(1) Mehmet ÖZDEMÎR, "Turizm, Avrupa Topluluğu ve Turizm; Avrupa Topluluğu, Turizm ve Türkiye" Anatolia, Yıl l, Sayı 5, 1990.

(2) T.G.Djuvara, (Emir Sekip), Türkiye'yi Parçalamak için 100 Plân (Tercüme: Yakup Üstün), Semih Ofset Matbaası, Ankara, 1978.

(3) Mehmet ÖZDEMİR, "Berlin'den Türkiye Güzel Görünüyor (du)..".Anatolia, Yıl: 6, Sayı: l Mart 1995.

(4) Mehmet ÖZDEMİR, "Batıdan Kopanlayız" Anatolia, Yıl 7, Sayı 3-4, Eylül-Aralık 1996.

(5) Faruk ŞEN.(Türkiye Araştırmalar Merkezi Direktörü)AB üyeliğinin getirecekleri "Milliyet Ekonomi Özel Eki" 10 Aralık 1999,s.6.

(6) Meral Gezgin ERİŞ(IKV Başkanı), "Avrupa Birliği'yle bütünleşmiş Türkiye, Avrupa Birliği için bir başarı ölç ütü dür",Milliyet Ekonomi Özel Eki,10 Aralık 1999,s.7.

(7) Recep ÖNAL (Devlet Bakanı) "Sağlıklı bir piyasa ekonomisi için", Milliyet Ekonomi Özel Eki, 10 aralık 1999,s.7.

(8) Tamer MÜFTÜOĞLU(Rekabet Kurulu Başkanı) "Avrupa yolunda rekabetin gücü" Milliyet Ekonomi Özel Eki 10 Aralık 1999 s.8.

(9) Pelin CENGİZ, "Türkiye'ye teknoloji akacak", Milliyet Ekonomi Özel Eki, 10 Aralık 1999,s.l2.

(10) Eyüp ERDOĞAN "Turizmde Helsinki umudu" Milliyet Ekonomi Özel Eki, 10 Aralık 1999,5.13.

(11) Aclan ACAR (Osmanlı bankası Genel Müdürü) "Bankacılık sektörü güven tazeleyecek," Milliyet Ekonomi Özel Eki,l O Aralık 1999,s.l5.

(12) Yasemin Y.ERDOĞAN,"Eğitimde AB rüzgarı esecek"Milliyet Özel Eki, 10 Aralık 1999.S.161.

(13) Oğuz SATICI (İTHİB Başkanı) "Tekstil ve Konfeksiyon Şimdiden Avrupalı" Milliyet Ekonomi Özel Eki, 10 Aralık 1999,s.l7.

(14) Nuri ARTOK (İTKİB Başkam) "AB'yc adaylık ekonomiyi rahatlatır",Milliyet Ekonomi Özel Eki, l O Aralık 1999 s. 17.

(15) Sami NACAROGLU (Nissan otomotiv Genel Müdürü)"Üretim Merkezi Olacağız", **Milliyet Ekonomi Özel Eki,** 10 Aralık 1999,s,19.

(16) Yasemin Y.ERDOĞAN, "Gıdada yeni Pazar umudu", **Milliyet** Ekonomi **Özel Eki,** s.22,

(17) Nursel KARSNURAN, "Beyaz Eşya uyumda güçlük çekmeyecek", **Milliyet Ekonomi Özel Eki, s. 23.**

(18) İlter TÜRKMEN, "Sevr", **Hürriyet**

(19) Cüneyt ÜLSEVER, "AB üyeliğini herkes istiyor mu?", **Hürriyet,** 24 Kasım 1999

(20) Cengiz ÇANDAR, "İlericilik-Gericilik", **Sabah,** l Kasım 1999

(21) Cengiz ÇANDAR, "Bir hafta kala", Sabah, 4 Aralık 1999.

(22) **Hürriyet,** Türkiye AB'ye üye olursa Atina'yla sorunlar azalır", 4 Aralık 1999.

(23) Şükrü ELEKDAĞ, "Türkiye'nin 21.yüzyıl misyonu", **Milliyet,** 13 Aralık 1999.

(24) Taha AKYOL, "Avrupalı Türkiye", **Mifflyet,** 13 Aralık 1999.

(25) Sedat ERGİN;" "Bayar ve İnönü'ye uzanan AB çizgisi", **Hürriyet,** 14 Aralık 1999.

(26) Cengiz ÇANDAR, "Hukuk Devletimi; İslam'a yeni yorum mu?", Sabah, 14 Ağustos 2000.

(27) V.AH KARAMAN, "AB'ye bu kez girecek miyiz?" Finansal **Forum,** 30 Ekim 1999

(28) Güngör MENGİ, "Kıskançlık Ateşi", **Sabah,** 21 Kasım 1999.

(29) Cengiz ÇANDAR, "Uzun, ince yola bakış...", **Sabah,** 27 Temmuz 2000.

(30) Cengiz ÇANDAR, "Anormali normalleştirmek", **Sabah,** 2 Eylül 2000.

(31) Cüneyt ÜLSEVER, "AB Standartları mı dediniz? O halde hep beraber, **Hürriyet,** 2 Eylül 2000.

(32) İlter TÜRKMEN, "Gümrük Birliği'nden AB Üyeliğine", **Hürriyet,** 9 Mart 2000.

(33) Kutan: "AB'yi heyecanla istiyoruz", **Akşam,** 2.11.1999.

(34) Cüneyt ÜLSEVER, "Avrupa Birliği için insan faktöründen ne haber?" **Hürriyet** İ.K., 19 Kasım 2000.

(35) Nuriye AKMAN, "Pazartesi Konukları: Orhan PAMUK," **Sabah,** 15 Ocak 2001.

(36) **Hürriyet,** "Darbeler devri kapandı" 12 Aralık 1999.

(37) Mehmet ÖZDEMİR, "Nasıl Bir Tanıtım" **Dünya**

(38) Nilgün CERRAHOĞLU, "Kilise: Türkiye'nin AB adaylığına karşı...", **Milliyet,** l O Ocak 2000.

(39) Sabah: 4 Ocak 2001.

(40) Taha AKYOL, "Avrupalı Türkiye", **Milliyet,** 13 Aralık 1999.

(41) İzzet SEDES, "Cem, toplantıya değil yemeğe davetli...", **Akşam,** 8 Eylül 1999.

(42) Zülfı LİVANELİ, "Avrupalı Parlementerle bir akşam yemeği," **Sabah,** 21 Kasım 2000.

(43) Mümtaz SOYSAL, "Popescu Kriteri" **Hürriyet,** 21 Mayıs 2000.

(44) Oktay EKŞİ, **Hürriyet,** 22 Ocak 2001.

(45) Cüneyt ÜLSEVER, "Sahi bizi AB'ye ne zaman alacaklar" **Hürriyet,** 26 Temmuz 2000.

(46) Yavuz DONAT, "Baba Avrupa takvimini istiyor"
Sabah, 15 Aralık 1999.

(47) Bekir COŞKUN, "AB ve Kokoreç", **Hürriyet,** 14 Aralık 1999.

ÜÇÜNCÜ OTURUM 'Avrupa Birliği

ye Üye Ülkelerde Hukuk ve Yönetim"

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Yusuf HALAÇOGLU

Tebliğciler: 1- Küreselleşme ve Millî Devlet

Vali Kadir KOÇDEMİR

2- Avrupa Birliği Anayasalarında Devletin Temel

Özellikleri Prof. Dr. Mustafa ERDOĞAN

AVRUPA BİRLİĞİ VE ÜYE ÜLKELERDE HUKUK VE YÖNETİM

YusufHALAÇOĞLU*
Oturum Başkanı

Bugünkü AB olayını incelerken, bir şeyleri gözden uzak tutuyoruz gibi geliyor, bunları göz önüne almak lâzım; tarihî olaylar sadece günümüze aktarmak anlamında ele alınmamalı diye düşünüyorum. Tarih, bizim geleceğimize yön verecek tecrübe kaynaklarıdır ve geleceği çizerken, muhakkak bu tecrübelerden faydalanmak gerekir diye düşünüyorum.

Nitekim, şimdi "Birleşik Avrupa meydana gelebilir mi" gibi birtakım sorulan da bu çerçeve içinde değerlendirmek gerekir. Geçen yüzyılda iki büyük savaşı atlatmış Avrupa'da doğan Birleşik Avrupa ideallerinin, belli bir yere kadar gelmesi imkân dahilindedir, ama, muhakkak ki, işin içinde bir zorlama seziliyor ve sonunda, daha katı bir milliyetçiliğin ortaya çıkması söz konusu olabilir. Çünkü, Avrupa içerisinde yapılan referandumlar sonuçlarının ve başka tepkilerin de göz önüne alınması gerekir. Ayrıca şu sırada Avrupa'da aslında gizli ve büyük bir rekabetin olduğunu da gözden uzak tutmamak gerekir.

Avrupa Birliği'ni incelerken, Avrupa'yla olan ilişkilerimiz tarih boyunca hangi çerçevede devam etmiştir ve nereye kadar gelmiştir, değerlendirmek ve bu değerlendirme çerçevesinde hareket etmek gerekir. Yani, Avrupa'yla düşman olmak değil; Avrupa Birliği'ne girmemek anlamında değil; bu mücadele verilirken, hangi şartlarda bu mücadeleyi vermemiz gerektiğini değerlendirmek gerekir.

Bizim kırk yıldır Avrupa'nın kapısında beklediğimizi göz önüne alırsanız şunu görürsünüz: ne içeri alınıyoruz ne de kovuluyoruz. Karşınızdaki insanlar sizin gidecek başka bir kapınızın olmadığını hissetmişlerse, yani alternatif politikalarınız olmadığını görüyorsa, o takdirde sizi bir kırk yıl daha bekletirler. Bu bakımdan, alternatif politikalar üretmeden ve her şeyden korkarak yola çıkmanın bize hiçbir fayda getireceğini zannetmiyorum. Biz, kültürümüzü kaybetmekten korkuyoruz, millî vasfımızı kaybetmekten korkuyoruz, her şeyden korkuyoruz; oysa,

* Yusuf Halaçoğlu; Prof.Dr., Türk Tarih Kurumu Başkanı

bu korkular içerisinde millî birliğimizi kaybetmekten korkuyoruz; bu korkular içerisinde bir yere varmanın mümkün olduğunu zannetmiyorum. Eğer korkuyorsanız, korktuğunuz konularda birtakım tedbirleri de almanız gerekir. Biz millî birliğimiz konusunda endişeli isek, dükkân levhalarına baktığınızda, hep yabancı isimler yer alıyorsa o zaman, millî eğitim kadrolarınızı ve millî eğitiminizi ona göre organize etmek mecburiyetiniz vardır. Akıllı, çalışkan ve cesur olmak lâzımdır.

KÜRESELLEŞME VE MİLLİ DEVLET

Kadir KOÇDEMİR*

Sayın başkan, hanımefendiler, beyefendiler; Durmuş Hoca'nın itirazlarına hak veriyorum. Ancak benim konuya ilişkin tezlerim vardır. Konumuz, küreselleşme ve millî devlet. Önce kavramlar konusunda açıklamalarda bulunup, daha sonra, küreselleşme ve millî devlet arasındaki ilişki üzerinde duracağım. Tebliğimdeki tezleri şöyle ifade edebilirim.

Yaşanmakta olan dönem, kesinlikle yepyeni bir dönem değildir; buna mukabil eskinin aynen devamı ya da tekrar kurulması da imkânsızdır.

Ortaya atılan iddiaların önemli bir kısmı, bazı menfaatlarm meşrulaştırılma aracıdır.

Küreselleşme, kaçınılması ve etkilenilmemesi mümkün olmayan bir kader değil, bilinçli bir biçimde uygulanan bir projedir.

Küreselleşme ile kastedilen hususlar, küresel bir geçerliliğe sahip değildir. Başka bir ifade ile küreselleşme küresel, yani yerkürenin her yanım kapsayan, bir olay değildir.

Konumuz bakımından, küreselleşme yerine, operasyonel bir kavram olan denasyonalizasyondan söz etmek daha isabetlidir.

- Devlet temel fonksiyonlarını yerine getirme imkânları bakımından bir değişim ve dönüşüm içindedir. Ancak, bu asla devletin ve millî devletin sonu demek değildir.

- Beşerî âlemde determinizme yer yoktur; tarih hiçbir zaman doğrusal bir seyir takip etmemiştir.

Konumuzla ilgili parametrelerde tek yönlü bir gelişim söz konusu değildir. Tek tipleşmeden ve homojenizasyondan ziyade farklılaşma, defragmentasyon ve ayrışma söz konusudur.

* Kadir Koçdemİr; T.C.Burdur Valisi

Beşerî âlemle ilgili denklemde hiç değer verilmeyen unsurlar, genel denge üzerinde muazzam tesirler icra edebilir. Tarih bunun örnekleri ile doludur. Bu husus, günümüzde olduğu gibi, belirsizlik ve kriz şartlarının hâkim olduğu dönemlerde bilhassa geçerlidir,

- Türk Milleti, tarih içinde oluşturduğu özellikleri itibariyle yeni süreci etkileme imkânı ve şansına sahiptir. Ancak, bunun farkında olunduğu söylenemez.

Küreselleşme

Önce küreselleşme ile başlayalım. İçinde bulunduğumuz son birkaç on yılda, sadece takvimlerdeki dört rakkamda değil, siyasi, iktisadi, kültürel sahaların tamamında köklü değişim ve dönüşümlerin yaşandığına inanılmaktadır. Bu değişim ve dönüşümlerle ilgili bir isimlendirme yansı var; Küreselleşme, bu yarışta (postmodern, sanayi ötesi, bilgi toplumu, yeni dünya düzeni, tarihin sonu, medeniyetler çatışması, moleküler iç savaşlar vs.) ağızlarda sakız olmayı sürdürmeyi başaran bir kavramdır. Küresellik, küreselleşme, küreselcilik ve antiküreselcilik birbirine karıştırıldığından, küreselleşme, iddiasını ispat etmek isteyen herkesin lehte ya da aleyhte delil olarak kullandığı bir kavram hâline gelmiştir. Milli devleti mi savunuyorsunuz, küreselleşmeyi kullanabilirsiniz; milli devletin gereksizliğini mi iddia edeceksiniz, küreselleşmeye müracaat edebilirsiniz.

Küreselleşme denince, esas itibarıyla şunlar akla gelmektedir:

- Mekânla ilgili mesafelerin önemi azalmaktadır. Mesafelerin aşılma maliyeti düşmekte, sınırlar önemsiz hâle gelmektedir.

- Devlet seviyesinin altında ve üstünde entegrasyonlar ve oluşumlar söz konusudur.

- Dünya ticareti, Dünya'daki millî gelirden daha hızlı olarak artmaktadır.

  Uluslararası malî piyasalarda deregülasyon ve birbirine bağlanma ve ağlanma vardır.

- Yabancı doğrudan yatırımlar artmaktadır.

Çok uluslu ya da ulus ötesi (Iransnasyonal) şirketler, dünya siyasetini belirleyen aktörlerden birisi hâline gelmektedir.

- Sermaye kolayca ülke sınırları dışına çıkabilmekte ve istediği yerde yoğunlaşabilmektedir.

Sosyal ve kültürel tek tipleşme süreci yaşanmaktadır.

Ülkeler, sosyal gruplar ve fertler arasında iletişim, etkileşim ve karşılıklı bağımlılığın yoğunluk ve kapsamı artmaktadır.

Ancak bütün bunlar, aynı zamanda küreselleşmenin olmadığını ispat etmek için de kullanılmaktadır. Meselâ, dünya ticaretinin yüzde seksen'i, üç büyük bölge (Kuzey Amerika, Kuzey Batı Avrupa ve Asya) arasında gerçekleşmektedir. Hatta bu ticaretin önemli bir bölümü de bölgeler arası değil, bölge içi ticarettir. Meselâ Avrupa Birliği ülkelerinin yaptıkları dış ticaretin yüzde altmış'ı AB içi ticarettir. Dünya ticaretinin % seksendört'ü dünya nüfusunun % yirmisekiz'i arasında gerçekleşmektedir. Başka bir ifade ile, yukarıda belirtilen hususlar Dünya'nın tamamı için geçerli değildir. Hatta, belirtilen coğrafya içinde de küreselleşme ve bölgecilik yanyanadır. Küreselleşme sınırlan ortadan kaldırmamakta, bilakis yeni sınırlar, (supranasyonal bölgeler ve merkezler) ortaya çıkarmaktadır. Bunun için glokalizasyondan (küreselleşme) söz etmenin gereğinden söz edilmektedir.

Küreselleşme kaçınılması imkânsız bir kader değil, aksine bilinçli bir biçimde tatbik edilen bir projedir. Küreselleşme diye tanımlanan gelişmelerin arkasında devletlerin bilerek aldığı kararlar, yaptıkları antlaşmalar ve kurdukları organizasyonlar vardır.

Belirtilen süreci, operasyonel olmayan küreselleşme yerine, sadece OECD dünyası ve bunlara ilâve edilebilecek birkaç ülkeyi kapsamak üzere denasyonalizasyon süreci olarak isimlendirmek daha uygundur.

Denasyonalizasyon, mal, hizmet, sermaye ve işgücünün mübadelesi veya üretiminde tehdit ve savaş risklerinde, çevre meselelerinde, kültür ve iletişimde sınır aşan etkileşimlerin yoğunluğunun ve kapsamının artmasıdır. Bu etkileşim ve yoğunluğu (yurtdışına çıkan insan sayısı, yurtdışı telefon görüşmeleri gibi) belli parametrelerle ölçmemiz mümkündür. Diğer yandan,

denasyonalizasyon kavramı konumuz bakımından daha uygundur. Zira, yönetim cihazı olarak devletin rol ve fonksiyonlarmdaki değişime işaret etmektedir.

Devlet (Millî Devlet)

Şimdi de devlet ve millî devlet kavramlarına bakalım: Öncelikle belirtmek gerekir ki, devlet, millet ve millî devlet konularında herkesin üzerinde mutabık kaldığı, her zaman ve her durumda tatbik edilebilecek bir tanım ya da teori yoktur. Bu kavramlar, toplumların kendi ihtiyaçlarına göre tarif edilmiş ve meşrulaştırılmıştır. Bu husus, bilhassa batı ile bizim aramızdaki farklılık bakımından çok mühimdir. Batıda bu kavramlar onsekiz'inci yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlandığı halde, bizde bin yıldan fazla bir geçmişi olan bir gerçekliktir.

Batıdaki millî devlet süreci, otuz yıl savaşlarından sonra 1648'de imzalanan Vestfalya Barışfna dayanır. Başka bir ifade ile, Orta çağın çöküşü ve buna bağlı iç savaşlar ve inanç savaşlarıyla yakından ilgilidir. İnsanın, insanın kurdu olduğu bir yerde güçlü bir idare merkezi (Leviatın) toplumun birlik ve düzeninin, genel menfaatlarm sağlanmasının tek yolu ve tek garantisi olarak görülür. Bu devlet bağımsızdır. Bütün fonksiyonları kendinde toplar. Bu gücü kendi ülkesi sınırları içindeki herkese karşı uygular. Soyut bir organizasyondur ama tüzel kişi olarak anlaşma yapabilir, mal edinebilir ve kendini müdafaa edebilir. VVeber'e göre devlet üç unsurla tarif edilir: Toprak, millet ve meşru güç kullanımı. Ancak, bugün bu üç unsur nadiren bir arada bulunur: Çifte vatandaşlık, turizm, göçler, süper güçlerin kendi toprakları dışındaki doğrudan ya da dolaylı güç kullanımları, iç savaş, terör, aynı millete ait birden fazla devletin mevcudiyeti, enternasyonal, transnasyonal ya da supranasyonal örgütler, uluslararası antlaşmalar... bu üç unsuru ve bilhassa meşru güç kullanımını yakından etkilemektedir. Bazı yerlerde, devlet, toplumsal işleyişte zayıf bir aktör -belki de araç- hâline gelebilmektedir.

Millî devlet, esas itibariyle Avrupa'da ondokuzuncu yüzyıldan itibaren ortaya çıkan siyasî bir yapıdır. Meşruiyetini, lisan, din, etnik mensubiyet gibi müştereklere dayandırır. Batı'da 1789 ihtilalinden önce modern, yani siyasî manada nation yoktu -bu kavramları çok dikkatli kullanmak lâzım; o bakımdan ben müsaadenizle millet değil nation diyeceğim- Bunun içindir ki, Ernest Renan, geçen yüzyılda "nasyonlar

ebedî değildir. Bir kere ortaya çıktılar ve sona ereceklerdir. Muhtemelen, istikbâlde onların yerini Avrupa Konfederasyonu alacaktır" demişti.

Bundan sonra nasyonlar oluşmaya ya da oluşturulmaya başladı. Hatta, Avrupalılar kendi evlerini bırakıp, Alman, Fransız, İngiliz ve Rus bilginler vasıtasıyla bir çok yerde -meselâ Balkanlar'da- "kimlik yardımı"nda bulundular. Yirminci yüzyıla gelindiğinde nasyon, devletin yegâne meşru temeli hâline gelmişti. Bu manada batılı devlet en ihtişamlı gelişmesini 1945-1975 arasında yaşadı. Fakat tarif konusundaki karmaşa hâlâ sürmektedir: Sovyet, Yugoslav ya da Çekoslovak milleti varmıydı? Eğer millî devlet derken kastedilen milletin kurduğu devlet ise, Belçika, İsviçre, Kanada ve hatta İtalya ve Fransa milleti varmıdır?

Bizim hikâyemiz burada bulunan herkesin bildiği gibi, oldukça farklıdır. Teferruata girmeden şu söylenebilir: Türk Milleti, bilim adamları milletin tarifi ile uğraşmaya başlamadan asırlar önce milletti. Devlet, daima bu milletin olmazsa olmaz bir unsuru olmuştu. Devlet, Türk'ün her şeyiydi, Türklerin "devlete bir can borcu vardır. Başsız börk, ilsiz Türk olmaz."

Konumuz bakımından bu kavramların ne olduğunun tespitinin çok fazla bir Öneminin olmadığını düşünüyorum. Tarihler, ihtilâflar ne olursa olsun, Dünya üzerinde sayıları şu anda sayıları yüzdoksan'a yaklaşan devlet vardır. Millî devlet bakımından önemli olan şudur: Millî devlet içinde yaşayan insanlar farklılık bilincine sahiptir ve bu bilinci sürekli olarak yeniden üreten dahili entegrasyon mekanizmaları mevcuttur.

Küreselleşme **ve Millî Devlet**

Burada denasyonalizasyon süreci ile modern devlet arasındaki ilişki üzerinde duracağım. Küreselleşmeden değil denasyonalizasyon sürecinden söz etmek gerektiğini daha evvel söylemiştim. Söyleyeceklerim, bu sürece tâbi olduğunu kabul ettiğimiz OECD dünyası ve birkaç ülke ile sınırlı olacaktır. Bakışımız, bu sürecin devletin temel fonksiyonlarını yerine getirme kabiliyeti üzerindeki etkilerine yoğunlaşacaktır. Türkiye Cumhuriyeti'de, kendi toprakları içinde ya da dışında yaşayan insanların kabulleri, inançları ve beklentileri bir yana bırakılarak, modern bir devlet olarak ele alınacaktır.

Modern devletin temel fonksiyonlarını şöyle sıralayabiliriz:

1- İç ve dış güvenliğin; vatandaşların nispeten öngörülebilir bir ortamda yaşamasının sağlanması,
2- Mensubiyet şuuruna dayalı kimlik oluşturma ve bunun muhafazası,
3- Demokratik karar alma sürecinin tesisi (Meşruiyet),
4- Ekonomik etkinlik ve bölüşümde adalet arasında herkes tarafından kabul edilebilir bir dengenin kurulması (Sosyal refah).

Bu fonksiyonlar bakımından ilk anda akla gelen bazı hususlar şunlardır:

Devlet, milleti ilgilendiren karar ve uygulamalarda çok sayıda aktörden sadece biri haline gelmiştir: Devlet bir yandan üstten (enternasyonal, transnasyonal ya da Avrupa Birliği gibi supranasyonal teşkilatlar tarafından) bir yandan da alttan (sivil toplum örgütleri, hükümet dışı teşkilatlar, transnasyonal şirketler ve diğer küresel aktörler tarafından) zayıflatılmaktadır. Devletin maruz kaldığı bu "çifte baskı" üretim, istihdam, finansman, pazarlama, tüketim, iletişim, teknoloji ve sosyokültürel sahalardaki değişim ve dönüşümlerin "tabii sonucu" olarak görülmektedir. Bu kabul, başta siyasetçiler olmak üzere, birçok kesimi mesuliyetten kurtarmakta, pek çok kesime de avantajlar sağlamaktadır.

Bir çok durumda devlet gönüllü olarak, iradesiyle geri çekilmektedir: Sosyal hizmetler, sosyal güvenlik, eğitim konusunda yükümlülüklerini bırakmakta, ticaret üzerindeki düzenleyici işlemlerden kendi iradesiyle vazgeçmektedir. Değişik organizasyonlara dahil olmakta ve hâkimiyetini bu organizasyonların düzenlemelerine tâbi hâle getirmektedir. Bazı alanlarda ise geri çekilme irade dışıdır: Ekonomik, teknolojik ve kültürel güçler devlete rağmen yayılmaktadır.

Büyük tehlike potansiyeline rağmen, Ortadoğu'dan Tayvan'a kadar olan bölgede bulunan devletler arasında büyük savaşlar gerilemiştir. Doğu-Batı karşıtlığı sona ermiştir.

Devlet harcamalarının artışı kavramı geçerliliğini yitirmekte, sosyal devlet anlayışı değişmektedir. Demokratikleşme, liberalleşme, özelleştirme günümüzün anahtar kavramları hâline gelmiştir. Gelir dağılımında, gerek Dünya gerekse ülkeler ölçeğinde korkunç bir eşitsizlik söz konusudur.

Teknolojinin uluslararasılaşması hem nicelik hem de nitelik olarak artmaktadır. Başlangıçta, telgraf ve demiryolunda olduğu gibi, devletin güçlenmesine yarayan teknolojik gelişme, şimdi onu zayıflatmaktadır.

Devletlerarası organizasyonların sayısında müthiş bir artış görülmektedir. Bunların sayısı 1951 yılında yüzyirmiüç, 1972'de ikiyüzseksen iken 1984'de üçyüzdoksanbeş'e yükselmiştir. Temsil ve demokrasi konularında zafiyetlerle malûl olan bu organizasyonların irade oluşturma ve karar alma mekanizmalarında mensubu oldukları milletlerden farklı düşünce, anlayış ve dünya görüşüne sahip insanlar ve devletlerin menfaatlerinden farklı hususlara ağırlık veren faktörler belirleyici olmaktadır. Bir örnek olarak sunmak gerekirse böylesi bir kuruluşu yöneten birisi aslında Türk iken, yediği, içtiği, dinlediği, giydiği... bakımından Türkler'in ortalamasından epey uzakta olabilir. Buna mukabil, bu organizasyonlarda yer alan diğer milletlerden insanlarla müşterekleri çok daha fazladır.

Bölgesel entegrasyonlar artmaktadır. Bunlar arasında entegrasyonu en ileri seviyeye götüren Avrupa Birliği, Çin ve Hindistan'dan sonra Dünya'nın üçüncü büyük topluluğudur ve Dünya'mn en büyük millî gelirine sahiptir. Tarihte kendi para birimine sahip ilk devlet-dışı organizasyondur.

Çok uluslu şirketler, Dünya Ticaret Örgütü'nün düzenlemeleri sayesinde büyük bir otonomi ve etkileme kabiliyetini elde etmişlerdir.

Para ve maliye politikaları üzerinde devletin belirleyiciliği ortadan kalkmıştır. 1971 'de ABD Başkanı Niksm'ın Dolar'ı altın değerinden ayırmasıyla para değeri ekonomi uzmanlarının derlediği istatistiklerle belirlenir hâle gelmiştir. İktisat kitaplarında belirtilen para ve maliye politikası araçlarından pek çoğu artık devletin elinde değildir.

Ted Turner ve Rupert Murdoch gibi medya monopolleri uluslar arası siyasette birçok devlet başkanından ve onların dışişleri bakanlarından daha fazla etki sahibidir.

Kolombiya'dan Liberya'ya, Afganistan'dan Filipinler'e kadar iç savaş, etnik ya da dini çatışma, gerilla savaşı, terörizm ya da bunların birleşimi iç düzeni tehdit etmektedir. Uyuşturucu, silâh ve 1990'dan sonra radyoaktif madde ticareti konusunda organize suç örgütleri devlet

kontrolü dışında faaliyet gösterebilmektedirler. Bu gelişmeler, devlet sayısının artmasının hem sebebi hem de sonucudur. Gelişmiş ülkelerde dahi, devletlerin mevcut güvenlik kuvvetleri bunlarla mücadele konusunda yeterli değildir. Bu yüzden özel ya da resmî güvenlik görevlilerinin sayısı ve harcamalar ciddi biçimde artmaktadır. Özel güvenlik dünya çapında en çok gelişen ve büyüyen endüstri hâline gelmiştir. İngiltere gibi, prensip itibariyla sakin bir ülkede bile devletin üniformalı görevlilerinden daha fazla özel güvenlik görevlisi vardır. Bu gerçekliğin mevcudiyeti, Dünya'nm Fransız Devrimi öncesine dönmesi demektir. Çünkü güvenliğin sağlanması, Thomas Hobbes'tan beri devletin en önemli görevi olarak kabul edilmiş bir husustur. Oysa bugün, devlet organize meşru güç kullanımı tekelinden vazgeçmekte ve bu sahada diğer bir çok aktörden sadece biri olmayı kabul etmektedir.

Hakların korunması ve elde edilmesi konusunda, yazılı usûlün dışında - Türkiye'nin maalesef çok yakından tanıdığı- niza çözüm ve tahsil mekanizmaları ortaya çıkmaktadır. Hapishanelerin bile özelleştirilmesinden söz edilmektedir. Ordular eski fonksiyonlarının aksine, arama-kurîarma ya da yolsuzlukla mücadele gibi alanlarda kullanılmaktadır. Polis özel güvenlik teşkilatlan ile desteklenmekte, hatta bazı hâllerde baskı altına alınmaktadır.

Varlıklı kesimlere hizmet veren kaliteli özel okulların yanında, resmi okullar, fakirlerin çocuklarının oyalanma yerleri hâline gelmektedir. Buralarda millî şuur verilmesi ve eğitimin en önemli dahilî entegrasyon mekanizması fonksiyonunun ifa etmesinde söz etmek mümkün değildir. Aynı husus sağlık ve resmî sigorta şirketleri bakımından da geçerlidir.

- Resmî iletişim araçlarına kaynak sağlanmamakta, bunlar ya sıkıcı ve takip edilmez organlar haline gelmekte ya da özel sektör şartlarına tâbi olmaktadır.

Siyasetten yılgınlık söz konusudur. Devlet, benimsenen ya da hayran kalınan değil, tahammül edilen bir yapı haline gelmektedir.

Bir çok ülkede askerlik yükümlülüğü kaldırılmaktadır. Onsekizinci yüzyıl öncesine, yani paralı askerliğe geri dönülmektedir.

Devlet müthiş bir itimat kaybı ile karşı karşıyadır. Hegel devleti kutsallaştırmış, Weber ise devleti güç kullanımının en rasyonel formu

olarak görmüştü. Ama günümüzde, hiç kimse devletin böyle meziyetleri olduğuna inanmıyor. Tam tersi söz konusu. Hemen her meselenin günah keçisi devlettir. Reform talepleri ve gerekçelen hep devlet idaresinin bürokrasiyi arttırması, memurların yetersiz bir biçimde hizmet etmeleri, hatalarım örtmek için yalan söyleme temayülü içinde olmaları, sadece kendilerini düşünmeleri ve bütün reformlara karşı çıkmaları gibi sebeplere dayandırılmaktadır.

Gerek göç ve iltica, gerekse gelir dağılımındaki uçurumun sürekli artması yoluyla -Fransız devrimi öncesini hatırlatır biçimde- gelişmiş batılı devletlerde dahi siyasî güç ve haktan arındırılmış bir insan kitlesi ortaya çıkmaya başlamıştır.

Devlet büyük meseleler için çok küçük, ufak meseleler içinse çok büyük görülmektedir.

Denasyonalizasyon süreci, bazı hâllerde devleti güçlendirmektedir: Devlet yeni teknolojik gelişmelerden kontrol ve bilgi akışını denetleme bakımından bundan istifade etmektedir. Normal irade oluşturma ve karar alma süreçleri içinde tatbik imkanı olmayan acı reçeteler, uluslar arası antlaşmalar, kurum ve kuruluşlar gerekçe gösterilerek uygulanabilmektedir. Tabii ki bu uygulamalar klasik meşruiyeti önemli ölçüde zedelemektedir. Meşruiyetin en önemli sonuçlarından biri olan hesap sorulabilme noktasında ciddi sıkıntılar ve tehlikeler söz konusudur. Kanunların millet dışındaki mihraklar gerekçe gösterilerek çıkarıldığı, bir şeylere uyum adına vatandaşın canını acıtan tedbirlerin uygulandığı bir ülkede, siyasetçinin hareket alanından ve kabiliyetinden bahsedilebilir mi ki, bunlar birşeylerle mesul tutulsun! O hâlde, insanlar dertlerini kime anlatacaklar, kimden medet umacaklar? İşte bu süreç, fertleri bir belirsizlik ve gelecek konusunda endişe içine sevk etmekte ve kendi başlarının çaresine bakmaya zorlamaktadır.

Avrupa Birliği, devletin fonksiyon ve rolündeki değişim bakımından iyi bir örnektir. Supranasyonal bir teşkilattır. Çoğu zaman demokratik meşruiyetten mahrum mekanizmalar içinde oluşturulan birlik hukuku üye devletler hukukunun üstündedir. İç hukuka göre onay sürecine tâbi olmadan doğrudan geçerlidir ve ihtilâf hâlinde önceliği vardır. Avrupa Birliği müşterek para birimi, para, mal, sermaye ve kişiler bakımından sınırların ortadan kaldırılması konularında ve daha birçok alanda millî devlet görevlerini üstlenmiştir.

Sonuç

En azından son birkaç yüzyıla bakarak, yirminci yüzyıl sonlarının önemli değişim ve dönüşümlere sahne olduğu söylenebilir. İçinde bulunduğumuz dönem, batıda devletin rolü ve fonksiyonlarında 1970'lerin ortalarında başlayan değişimin dönüşüm hâline geldiğine dair emarelerle doludur. Batı devletleri, düşen büyüme dinamiği, artan işsizlik ve yaşlanma, artan servet temerküzü ve sosyal devlet anlayışında çağa uyamama ile malûldür. Millî devlet, millî ekonomi ve millî kimliğin erozyonu çok karmaşık ve tehlikeli bir tarihî momente yol açmaktadır. Çözüm için muhtemel yollardan birisi otoriterizmin geri gelişidir. Batı kamuoyunda bu yönde talepler yükselmeye başlamıştır.

Daha önce arz ettiğim dört fonksiyondan meşruiyet ve kimlik oluşturma ancak devlet tarafından üstlenebilir ve millî devlet ölçeğinde sağlanabilir. Güvenlik ve sosyal refah konularında da devletin devre dışı bırakılması imkânsızdır. Ancak devlet bu fonksiyonları diğer aktörlerle birlikte yerine getirme durumundadır. Çünkü devletin fonksiyonlarını üstlenen organizasyonlar, en azından teorik olarak bağımsız devletlerden oluşan mevcut dünya sisteminin aksine bir hiyerarşik yapılanma içinde olacaklardır. Bunlar arasındaki etkileşim ve karşılıklı bağımlılık devletlerden oluşan bir sisteme nazaran çok daha yüksek seviyede gerçekleşecektir. Bunlar, uygulamalarından etkilenen insanlara çok farklı mesafelerde ve temsil ve demokrasi bakımından devletlerin çok gerisinde olacaklardır.

Pekiyi, Türkiye bakımından hangi sonuçlar çıkarılabilir?

Denasyonalizasyon, ya da yanlış fakat yaygın kullanımıyla küreselleşme süreci muhataplarının mevzi değiştirmesine ve yeni taktikler geliştirmesine yol açmıştır: küreselci, anti-küreselci, bölgeselci, fundemantelist tepkiler söz konusudur. Küreselleşme ideolojisinin hakimiyet kurmasına kadar beynelmilel bir karaktere sahip olan anti-küreselci cephe, artık "ulusalcı" dır. Bu cephe millî devletin küresel aktörler tarafından yıpratılrnasına, turbo-kapitalizmin bütün kaleleri ele geçirmesine karşı çıkmaktadır ve istihdam, sosyal devlet, gelir dağılımı, mahalli kültür üzerinde durmaktadır. Ne var ki, bu cephenin "ulusalcılığı", millî devletin neoliberalizm karşısında bir sığınak olarak kalmasını istemekten ibarettir. Millî devleti zayıflatan -ancak "alttan" gelen- tahribatın yanında olmakta bir

beis görmemektedir. Bu bakımdan itirazı millî değil, beynelmileldir; kendisini batıda yayınlanan anti-küreselci eserlerle teçhiz etmektedir. Yani millete rağmen ve milletten bağımsız olarak "ulusalcı"dır.

Milliyetçiler ise can sıkıntısı ve çaresizlik içindedir. Bazıları tecrit olmayı tercih ederken, bazıları da bir türlü kendilerine mâl edemedikleri (ya da moda tabirle içselleştiremedikleri) bu süreç ve bu sürece ait kavramlar karşısında uzlaşmacı bir tavrın doğru olduğuna inanmaktadır. Kim bilir, belki de kendilerini Hz. Süleyman'ın delil yetersizliği sebebiyle paylaştırılmasma hükmettiği çocuğun gerçek annesi gibi görüyorlar: yarım olup benim olacağına, bütün olsun elde kalsın... Fitne, öldürmeden daha körüdür... Haklılar, zira içinde bulunulan çaresizlik ve can sıkıntısının tek sebebinin tartışmalarda sorulan ortaya koyanların kavramlarıyla düşünmekten kurtulamamak olduğunu kabul ettiremezler. En fazla söyleyebilirler. Söyleseler de dinletemezler. Türkiye'de devlet, çalışan insan sayısı, devlet harcamalarının millî gelire nisbeti ve sağlanan hizmetler bakımlarından, bugün kriz içindeki batılı devletlerden çok farklıdır ve geridedir. Konu ile ilgili analizlerde batının kavram emperyalizminden kurtulunamamaktadır. Sosyolojik ve siyasî perspektifler kolonileştirilmiştir.

Türkiye bu süreçte teslimiyetçi ya da seyirci bu[1] tavır içinde olmayıp bırakıp, bilinçli niyet ve plân ve teşebbüslerin mahsulü olan bu sürecin etkili ve belirleyici bir aktörü olmalıdır. Bunun için gerekli olan güç ve imkâna sahiptir. Yeter ki, tarihin gelinen noktasındaki koordinatları iyi okuyabilsin. Bu koordinatların isabetli bir biçimde okunması, diğer unsurların yanında esas itibariyle devlete bağlıdır. Çünkü, koordinatların okunması için gerekli olan uzak görüşlülük, tarih şuuru ancak devletin kimlik, entegrasyon, meşru güç kullanımı ve sosyal adalet gibi alanlarda fonksiyonunu tam olarak yerine getirmesi halinde mümkün olabilir. Çünkü, tarih bize, bu millet için siyasî mesuliyetin ve iradenin vücûd bulacağı yegâne mekânın devlet olduğunu göstermektedir. Yeni dönem, sosyal çözülme, kutuplaşma, anonimleşme, aidiyet duygusunun kaybolması, irrasyonele kaçış gibi çok mühim meselelere yol açmaktadır. Bu meseleler ancak demokratik ve canlı, güçlü bir devletle çözülebilir.

Yaşanan dönem 1914 öncesi ile önemli benzerliklere sahiptir: liberalizmin ve serbest ticaretin yükselişi, etnik ve dini çatışmalar, ekonomik imparatorluk benzeri yapılanmalar, teknolojik ve tabiî bilimlerde ilerlemelere karşılık sosyal ve ahlakî sahada gerileme gibi... Balkanlar'daki huzursuzluk eski ittifakları (Rusya, Yunanistan ve Sırbistan karşısında

Türkiye, Arnavutluk ve Bulgaristan) hatırlatmaktadır. Sanki ondokuzuncu yüzyılın Avusturya-Macaristan ve Osmanlı dengelerine geri dönüş söz konusudur. Türkiye teali cemiyetleri benzeri yapılanmalarla, tanzimat fermanı benzeri dayatmalarla, malî sahada Osmanlı'daki benzer oluşumlarla ve müphem bir takım projelerle karşı karşıyadır.

Evet, eskiye dönüş mümkün değildir. Ancak geleceğin ne olacağı konusunda da tek bir seçenek yoktur. Hayat (ya/ ya da) değil (hem/ hem de) mantığına göre işlemektedir. Günümüzdeki batılı devlet türü, milleti idare etme biçimlerinden sadece birisidir. Türk milleti bakımından ise birlikte yaşamanın güçlü sebepleri her zaman mevcut olmaya devam edecektir. Bu güçlü sebepler güçlü bir devleti mecburi kılmaktadır.

AVRUPA BİRLİĞİ ANAYASALARINDA DEVLETİN TEMEL NİTELİKLERİ

Mustafa Erdoğan*

1. GİRİŞ

Bu tebliğde Avrupa Birliği üyesi ondört ülkenin yazılı anayasalarından hareketle bu devletlerin temel nitelikleri ele alınacaktır. Bu ülkeler şunlardır: Almanya, İtalya, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İrlanda, Danimarka, İsveç, Finlandiya, İspanya, Portekiz, Yunanistan, Avusturya. Yazılı bir anayasası bulunmayan Birleşik Krallık bu incelemenin dışında bırakılmıştır. Ayrıca, yazılı anayasası bulunan ülkelerde de anayasal düzenle ilgili olan başka normlar dikkate alınmayacaktır.

Avrupa anayasalarında devletin temel nitelikleri hakkındaki kurallar her zaman, hatta çoğu zaman, bu başlık altında toplanmış değildir. Mamafih, devlet sisteminin dayandığı temel ilke ve kuralları her bir anayasadan derlemek yine de mümkündür. Nitekim, biz de bu tebliğde anayasaların hangi bölümünde bulunduğuna bakmaksızın, devlet sistemini karakterize eden her normu dikkate alarak bu tesbiti yaptık.

Bu arada, bir anayasal düzenin belki de en karakteristik özelliklerini -eğer varsa- anayasanın "değiştirilemez hükümler"inde bulabiliriz. Madem ki anayasanın bazı hükümlerinin değiştirilememesi öngörülmektedir, öyleyse bunlar o anayasanın kurduğu devlet düzeninin en temel, vazgeçilmez özellikleri olarak anlaşılmaktadır demektir. Bu nedenle, bu araştırmada anayasaların "değiştirilemez hüküm! e r" inin de gözden geçirilmesi gerekiyor.

Ayrıca, kimi anayasaların başında birer "dibace" (=preamble) yer almaktadır. Anayasaların normatif bölümlerinden önce yer alan bu metinler -1982 T.C. Anayasası'ndan (m. 176/1) farklı olarak- anayasanın metnine dahil sayılmasalar bile, anayasa normlarının yorumunda uygulayıcılara ışık tutarlar. Bir anayasanın -eğer varsa- dibacesi anayasa koyucunun temel saik, endişe ve beklentilerini gösterdiği gibi, o anayasanın dayandığı temel görüşler hakkında da bazı ipuçları verir (Erdoğan 1999: 52). Bundan dolayı, burada Önce Avrupa anayasalarının dibaceleri gözden geçirilecektir.

*Mustafa Erdoğan; Prof.Dr., Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fak. Öğretim Üyesi

2. ANAYASALARIN DİBACELERİ

İncelediğimiz anayasalardan sadece beşinde dibace (başlangıç) bölümü vardır. Bunların kimisinin (Almanya ve İrlanda) bazı dini formüllere yer verdiği, buna karşılık bazılarının da tamamen laik bir havada kaleme alınmış oldukları dikkati çekmektedir. Birinci grubun tipik örneği İrlanda Anayasası'nin dibacesidir. Şöyle başlıyor: "Her türlü otoritenin kendisinden kaynaklandığı ve kendisine raci olduğu, insanların ve devletlerin bütün faaliyetlerinin kendisine matuf olması gereken, nihai gayemiz, Kutsal Teslisin Adıyla..." Buna karşılık, Fransa, İspanya ve Portekiz anayasalarında ise herhangi bir dini ibare ve kavrama rastlanmamaktadır.

Dibacelerden hareketle devlet sistemiyle ilgili bazı ilkeler tespit etmek gerekirse: İlk olarak, Federal Almanya Anayasasının (Temel Kanun) başlangıcında sadece uluslararası düzenle ilgili bir temel değer, yani *barış,* vurgulanmaktadır. Aynı durum Fransız ve İspanyol anayasalarının dibaceleri bakımından da geçerlidir. İrlanda Anayasası bu ilkeyi dolaylı bir ifadeyle ("başka milletlerle uyum") dile getirirken, sadece Portekiz Anayasası'nin dibacesinde barışa açık bir atıf yoktur.

İkinci olarak, Federal Almanya Anayasasfmn çok kısa dibacesini bir yana bırakırsak, diğerlerinde şu üç ortak değerlerin vurgulandığı dikkati çekmektedir: *bireysel onur ve insan hakları, demokrasi* ve *hukuk devleti.* Bunun yanında her bir dibacenin kendine özgü vurguları da vardır. Örneğin, İspanya Anayasası'nda *kültürel çeşitliliğin korunması,* İrlanda Anayasası'nda *"ortak iyilik",* Portekiz Anayasası'nda ise sosyalist toplum hedefi. Ayrıca, adil (ve kardeşlikci) bir düzen hedefi İspanya ve Portekiz dibacelerinde ortaktır. Bu arada, Portekiz Anayasası bakımından bu *"adil ve kardeşlikci"* düzen hedefinin daha genel sosyalist toplum hedefi çerçevesinde anlamlandırılması gerektiğine de işaret edelim.

3. DEVLETİN TEMEL NİTELİKLERİ

İnceleme konusu anayasalarda devletin temel niteliklerini tanımlayan ilke ve kuralları beş başlık altında gözden geçirmek uygun olacaktır.

a) Federal-Üniter Devlet Ayrımı

İncelediğimiz Avrupa Birliği üyelerinin üçü dışında hepsi üniter devlettir. Üniter devletlerin anayasalarının başlıca iki özelliği dikkat çekicidir. Birincisi, bunların çoğunda devletin "üniter" vasfının açıkça ifade edilmemiş olmasıdır. Bu konuda Portekiz ve İtalya istisna teşkil etmektedir. Nitekim, Portekiz Anayasası'nın 6., İtalyan Anayasası'nm ise 5. maddesinde devletin üniter vasfı açıkça belirtilmiştir. Mamafih, bu terime yer vermeyen kimi üniter anayasalarda devletin *"bölünmez"* olduğu yazılıdır. Bunlar da Fransa (m. 2), Lüksemburg (m. 1) ve Finlandiya (m. 4) anayasalarıdır. İtalya Anayasası her iki sıfatı birlikte zikretmiştir (m. 5). Mamafih, üniter devletler arasında bulunan Finlandiya'nın Anayasasının 17. maddesinde çeşitli toplulukların (örn. Romanlar) ve Samiler gibi yerli halkların kendi dil ve kültürlerini koruyup geliştirme hakkına sahip oldukları, ayrıca bu ikinci grubun kendi dillerini resmi makamlar önünde kullanabilecekleri belirtilmiştir.

İkinci özellik, üniter Avrupa devletlerinin önemlice bir kısmında ya etnik-kültürel topluluklara özerklik tanınmış ya da idari yapının belirgin bir adem-i merkeziyetçiliğe dayandırılmış olmasıdır. Birinci grubun tipik örneğini İspanya oluşturmaktadır. Nitekim, İspanya Anayasasının 2. maddesinde "anayasa onu oluşturan milliyetlerin ve bölgelerin özerklik hakkı ile birlikte onlar arasındaki dayanışmayı tanır ve garanti eder" hükmü yer almaktadır. Ayrıca, 3. madde İspanyolca dışındaki diğer dillerin de her bir özerk toplulukta *resmi dil* olacağını (2. bend) ve "İspanya'nın dil zenginliği(nin) kültürel bir miras olarak özel saygı ve himaye" göreceğini (3. bend) hükme bağlanmıştır. Portekiz Anayasasında da buna benzer bir hüküm vardır. Nitekim, 6. maddeye göre "Azores ve Madeira takımadaları kendi siyasi ve idari statüleri ve kendi öz-yönetim kurumları bulunan özerk bölgeler oluştururlar." Nihayet, yine üniter bir devlet olan İsveç'in anayasası da 2. maddesinin 4. bendinde "etnik, dilsel ve dinsel azınlıkların kendi kültürel ve sosyal hayatlarını koruma ve geliştirmeleri için fırsatlar artırılır" denmektedir.

Üniter devletler içinde anayasası *adem-i merkeziyetçiliği* vurgulayan ülkelerin başında İtalya gelmektedir. Nitekim, İtalyan Anayasası'nın 5. maddesinde devletin üniter ve bölünmez olduğu, ama aynı zamanda yöresel özerklikleri tanıdığı ve kamu hizmetlerinde en geniş adem-i merkeziyete yer verileceği hükmü yer almaktadır. Ayrıca bu ülkede etnik-kültürel azınlıklara

özerklik tanmmamışsa da, Anayasa *dil azınlıklarının* korunmasını öngörmektedir (m. 6).

Üniter devletlerle ilgili olarak işaret edilmesi gereken nokta, İrlanda Anayasasındaki "resmi dil" ikiliğidir. Gerçekten de, bu anayasanın 8. maddesi 1. fıkrasında İrlanda dilini *"birinci resmi dif\ 2.* fıkrasında ise İngilizce'yi *"ikinci resmi dil"* olarak tanımlamaktadır.

Avrupa Birliği'ndeki federal devletler Almanya, Avusturya ve Belçika'dır. Almanya Anayasası'nin 20. maddesinde, devletin -diğerleri yanında- federal vasfı da hükme bağlanmıştır. İki Almanya'nın 1990 yılında gerçekleşen birleşmesinden sonraki genişlemiş Federal Almanya Cumhuriyeti'nin bugün 16 eyaleti vardır. Avusturya Anayasası'nin "Genel Hükümler" bölümünde yer alan 2. maddesi Avusturya'nın federal bir devlet olduğunu ve federasyonun dokuz özerk eyaletten oluştuğunu belirtmektedir.

Avrupa'nın federal devletleri içinde en ilginç olanı Belçika'nın durumudur. Bağımsızlığını 1830 yılında kazanmış olan Belçika 1970, 1980, 1988-89 ve 1993'te yapılan bir dizi reformdan sonra, bir hayli karmaşık bir federal yapıya dönüşmüştür. Belçika Anayasası'mn 1. maddesine göre, "Belçika topluluklardan ve bölgelerden oluşan federal bir devlettir." Belçika federasyonu üç topluluk ile üç bölgeden meydana gelmektedir. Topluluklar Flemişh Topluluğu, Fransız Topluluğu, Almanca konuşan Topluluk (m.2). Bölgelerin oluşturulması ise esas itibariyle iktisadi özeklik saikinin sonucudurlar. Bu amaçla üç bölge tesis edilmiştir: Flemiş Bölgesi, Brüksel Bölgesi, Walon Bölgesi (m. 3). Anayasa ayrıca dört de dil bölgesi kurmuştur(m. 4): Fransızca konuşulan Bölge, Hollandaca konuşulan Bölge, iki dilli Başşehir Brüksel bölgesi ve nihayet Almanca konuşan Bölge.

b) İnsan Onuru ve İnsan Hakları

Avrupa Anayasalarının hemen hemen hepsinde insan haklarının şu veya bu ölçüde güvence altına alınmasına ilişkin hükümler bulunmaktadır. Kimi anayasalarda birer "temel haklar ve özgürlükler" listesi yanında bireyin onuru, dokunulmazlığı, özgürlüğü gibi ifadelerle dile getirilen değer devletin temelleri arasında zikredil irken, kimisine sadece haklar listesine yer verilmektedir. Az sayıda anayasada ise haklar listesine yer verilmemiştir.

Federal Almanya Anayasası daha birinci maddesinde *"insan onuru(nun) dokunulmaz"l\ğım* ve "dokunulmaz, devredilmez insan

haklarTnı devlet düzeninin temeli olarak belirtmiştir. Portekiz Anayasası'nda da buna benzer şekilde *"insan kişisinin onuru"* devletin dayanakları arasında gösterilmiştir (m. 1). Ayrıca 2. maddede, "temel hak ve özgürlüklerin etkili garantilerine riayet"karlık Cumhuriyetin vasıfları arasında tekrar belirtilmiştir. Keza İsveç Anayasası da 2. maddesinde kamu yetkisinin herkesin eşit değerine ve *"bireyin Özgürlük ve onuruna"* saygı gösterecek şekilde kullanılacağını belirtmektedir. "İnsan onurunun dokunulmazlığının ve "bireyin özgürlük ve hakları "nin geliştirilmesini öngören Finlandiya Anayasası da (m. 1) aynı çerçevede mütalaa edilebilir. Yunanistan Anayasası'nın 2 maddesinde "(İ)nsanm değerinin saygı görmesi ve korunması devletin asli yükümlülükleri" arasında sayılmaktadır.

İspanya Anayasası'nın bu konudaki formülü ise oldukça dolaylıdır (m. 1/1): "İspanya, hukuk düzeninin en üstün değerleri olarak özgürlük, adalet, eşitlik ve siyasi çoğulculuğu savunan sosyal ve demokratik bir hukuk devletidir." Bu cümlede yer alan "özgürlük, adalet, eşitlik ve siyasi çoğulculuk" kavramları aslında sivil, siyasal ve sosyal hakların dayandıkları temel değerleri esas alan özlü bir anlatımından başka bir şey değildir.

Mamafih, bu şekilde insan onuru, özgürlüğü veya haklarıyla ilgili genel bir formüle yer vermeyen anayasaların çoğunda da birer haklar listesi yer almaktadır: İzlanda, İrlanda, Danimarka, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve Hollanda.

Ayrı bir insan haklan veya temel haklar listesine yer vermeyen anayasalardan 1958 Fransız Anayasası Başlangıç kısmında *J 789* ***Bildirgesine*** ve 1946 Anayasası'nın başlangıcına atıf yapmıştır. O anayasanın başlangıç bölümünde ise oldukça geniş bir haklar listesi yer almış idi. Avusturya Anayasası da ayrı bir haklar listesi içermeyen anayasalardandır.

c) Demokrasi

Avrupa Birliği üyesi ülkelerin anayasalarının üçü (Hollanda, İzlanda ve İrlanda) dışında hepsinde demokratik devlet ilkesi -bir ölçüde faklılaşan formüllerle- derpiş edilmiştir. Fakat bu elbette anayasalarında bu yönde bir tasrihin bulunmadığı devletlerin siyasi sistemlerinin demokratik olmadıkları anlamına gelmemektedir. Aksine, aynı anayasalar demokratik kurum ve mekanizmalara yer vermişlerdir ve sistemleri de fiilen demokratik olarak

işlemektedir, ama devletin bu vasfını ayrıca vurgulamaya gerek duymamışlardır.

Avrupa anayasalarında devletin demokratik vasfını belirtmek üzere kullanılan formüller her zarnan aynı değildir. Mesela, bazı anayasalar açıkça "demokratik" devlet veya cumhuriyet ibaresine yer verirken (Almanya, m. 20/1; Fransa, m. 2; İtalya, m. 1; Lüksemburg, m. 1; İspanya, m, 1/1; Portekiz, m. 2; İrlanda, m. 5; Avusturya, m. 1); bazıları "otorite"nin, "iktidar"ın, "yönetim"in veya "kamu/devlet yetkileri"nin kaynağının "halk" veya "millet" olduğunu belirtmektedirler (Belçika, m. 33; Finlandiya, m. 2; Yunanistan, m. 1; İsveç, m. 1). Bu ikinci grup içinde yer alan Yunanistan Anayasası aynı maddede ayrıca "yönetimin temeli"nin halk egemenliği olduğunu belirtmiştir. İrlanda Anayasası da yönetim yetkilerinin halktan kaynaklandığım belirtirken *"Tanrı'nin izniyle"* (veya Tann'nın gözetimi altında, "under God") kaydını koymuştur. Kimi anayasalar hem "demokratik" veya "demokrasi" kelimelerine yer vermiş, hem de ayrıca iktidarın kaynağının halk olduğunu kayda geçirmişlerdir (İrlanda, m. l ve6/l; Avusturya, m. 1; İsveç, m. 1; Almanya, m. 20; İspanya, m. 1; Finlandiya, m. 2). Bunlardan İsveç Anayasası yine 1. maddesinde (2. fıkra) ayrıca genel ve eşit oy ilkesini İsveç demokrasisinin temelleri arasında zikretmiştir.

Portekiz Anayasası'nda ise demokratiklikle ilgili nitelemeler nispeten zengin bir çeşitlilik göstermektedir; 1. maddede devletin "halkın iradesine dayandığı" belirtildikten sonra, 2. maddede Portekiz'in "demokratik bir devlet" olduğu yüklemiyle biten cümlenin içinde devletin niteliğini tanımlayan ibareler arasında "demokratik ifadenin ve demokratik siyasi örgütlenmenin çoğulluğuna dayanan" ibaresi yer almıştır.

d) Hukuk Devleti

Danimarka'nınki dışında, Avrupa anayasalarının hepsi "hukuk devleti" ilkesini şu veya bu şekilde vurgulamışlardır. Kimi anayasalar bunu "hukuk devleti/hukukun üstünlüğü" (İspanya Any., m. 1/1; Portekiz Any., m. 2) veya "hukuka dayanan/bağlı yönetim" (Avusturya Any., m. 18/1) yahut "kamu yetkilerinin hukuka uygun olarak kullanılması" (Finlandiya Any., m. 2, İsveç Any., m. 1/3) şeklindeki ifadelerle açıkça belirtirken, kimileri de bunu "hukuk önünde eşitlik" (Fransız Any., m. 2, İtalyan Any., m. 3, Belçika Any., m. 10, Lüksemburg Any., m. 11/2, Avusturya Any, m. 7/1) veya "yurttaşlara eşit muamele" (Hollanda Any., . l, İsveç Any., m.

2/l)gereği gibi ibareler kullanmak suretiyle dolaylı bir dille anlatmışlardır. Kamu yetkilerinin "Anayasanın gösterdiği şekilde" (ve/veya "Anayasa'nın belirttiği organlar tarafından") kullanılacağını belirten anayasaları da (Yunanistan Any., m. 1/3, İrlanda Any., m. 6/2) bu ikinci gruba dahil edebiliriz. Belçika Anayasası ise hukuk önünde eşitlikten başka, "iktidarın Anayasanın gösterdiği şekilde kullanılacağı"™ da (m. 33/2) belirtmektedir. Ayrıca, Almanya Anayasası (m. 20/3) kanunların anayasaya, yürütme ve yargı faaliyetinin hukuk ve adalete uygun olmasını, İzlanda Anayasası (m. 2) ise yürütme yetkisinin anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılmasını öngörmüşlerdir.

e) Din-Devlet İlişkileri

Din-devlet ilişkilerinin düzenlenmesi konusunda Avrupa Anayasaları'nin ortaklaşa benimsemiş oldukları standart bir model yoktur. Bazı anayasalarda resmi din veya *"tanınmış din"* (established religion) modeline yer verilmişken, bazı anayasalarda din ile devletin ayrılığı öngörülmüştür. İkinci grup içinde doğrudan doğruya devletin "laik " olduğunu belirten tek anayasa Fransa'nınkidir.

Tanınmış din modeli Yunanistan, İzlanda, Danimarka ve Finlandiya Anayasaları'nca benimsenmiştir: Yunanistan Anayasası'na göre (m. 3), Yunanistan'da *"hakim din"* Doğu Ortodoks Klişesi dinidir. Aynı madde Kitab-ı Mukaddes'in metninin değiştirilmeden korunmasını sağlamanın Yunanistan Özerk Klisesi'nin ve İstanbul'daki Büyük Kilise'nin görevleri arasında olduğunu belirtmiştir. Yunanistan Anayasası ayrıca bütün bilinen dinlerin serbest olduğunu belirtiyorsa da (m. 13), başka dini cemaatlerin örgütlenmesine ilişkin olarak her hangi bir güvenceye yer vermemiştir. Keza, din ve vicdan özgürlüğünün "dokunulmaz" olduğu belirtilmekle beraber, *din değiştirme* (proselytism) yasaklanmıştır (m. 13).

"Tanınmış din" modelinin diğer örnekleri Yunanistan Anayasası'na göre daha çoğulcudur. Nitekim, İzlanda Anayasası (m. 62) *Evangelik Lüteryen Klisesi'nin* İzlanda'nın devlet kilisesi olduğunu ve onun bu sıfatla devlet tarafından desteklenip korunacağını öngörmektedir. Bu hükmün yasayla değiştirilebileceği, ancak bunun halk oylamasına sunulması gerektiği de (m. 79) belirtilmiştir. Mamafih, devlet kilisesinin varlığı, başka dini cemaatlerin teşkiline engel değildir (m. 63). Anayasanın 64. maddesine göre de, din farklılığı kişilere farklı muamele nedeni olamaz. Ancak herkes kendi dinini finanse etmek üzere bir vergi ödemek zorundadır.

Evangelik Lüteryen Klişesi Danimarka'nın da resmi kilisesidir (m. 4); Kilisenin statüsü yasayla belirlenir (m. 66). Danimarka Kralı'nın bu kilisenin bir üyesi olması gerekir (m. 6). Ayrıca, resmi kilise dışındaki inanç mensupları da kendi dini kurumlarını kurabilirler (m. 67), bunlarla ilgili kurallar ayrı bir yasayla gösterilir (m. 69). Kimse kendi dini kurumundan başka bir kuruma katkıda bulunmaya zorlanamaz (m. 68).

Finlandiya'yı da "tanınmış din" modeli içinde sayabiliriz. Nitekim, Finlandiya Anayasası 11. maddesinde din ve vicdan özgürlüğünün bir unsuru olarak herkesin bir dini cemaate üye olma hakkını güvence altına almakla beraber, 76. maddesinde de Evangelik Lüteryen Kilisesi'nin teşkilatlanmasına ve yönetimine ilişkin hükümlerin *Kilise Kanununda* gösterileceğini belirtmektedir.

"Ayıhkçı" modelin örnekleri daha fazladır. Fransa, İtalya, İspanya, Belçika, Portekiz, Lüksemburg. Bunlardan Fransız Anayasası 2. maddesinde devleti açıkça *"laîk"* olarak nitelemekte ve onun "bütün inançlara saygılı" olduğunu belirtmektedir. İtalya Anayasası 7. maddesinde devlet ile kilisenin ayrı olduğunu, 8. maddesinde ise bütün mezheplerin kanun önünde eşitliğini öngörmektedir.

İspanya Anayasası (m. 16) hiçbir dinin devlet dini olmadığını ve bütün dini inançların güvence altında olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, kamu makamlarının İspanyol toplumunun dini inançlarını göz önünde bulunduracakları, bu meyanda Katolik Kilisesi ve diğer mezheplerle işbirliğini dayanan ilişkileri sürdürmeleri öngörülmektedir. Portekiz Anayasası da kiliseler ve dini cemaatlerin devletten ayrı olduklarım, kendi ayin ve ibadetlerini özgürce düzenleyip icra edebileceklerini öngörmüştür (m. 41/4).

Ayrılıkçı ilkeyi Belçika Anayasası devletin dinlerin iç işlerine karışamayacağını ifade etmek suretiyle (m. 21) tesis etmiştir. Bunun yanında, evlenmede, yasayla belirtilmiş zorunlu istisnalar dışında, medeni nikahtan önce dini merasim yapılamayacağı da aynı maddeyle hükme bağlanmıştır.

İrlanda Anayasası'na göre (m. 44), devlet dini inanca saygılı olacak, ancak herhangi bir dini desteklemeyecektir; her din veya mezhep kendi işlerini kendisi idare etme hakkına sahip olacak, mülk edinebilecek ve

bunlara tasarruf edebilecek ve dini veya hayri amaçlarla kurumlar kurabilecektir. Ayrıca, devlet kamu yararı bakımından zorunlu olması ve karşılığının ödenmesi hali müstesna olmak üzere, din veya mezheplerin yahut eğitim kurumlarının mülklerine el atmayacaktır.

Lüksemburg Anayasası'na göre (m. 22), devletin din işlerinin idaresine müdahalesi ve Kilise ile Devlet arasındaki ilişkiler hakkındaki kurallar Milletvekilleri Meclisi tarafından onaylanması gereken anlaşmalara tabidir.

Federal Almanya Anayasası din-devleî ilişkileri konusunda 1919 (Weimar) Anayasası'nın, 137. ve 138. maddelerinin geçerli olacağını belirtmektedir. Söz konusu 137. maddeye göre (1.-6. fıkralar) Almanya'da devlet kilisesi yoktur ve dini kurumların herhangi bir kısıtlamaya tabi olmaksızın örgütlenmeleri serbesttir. Her dini cemaat kendi işlerini harici bir müdahale olmaksızın özerk bir şekilde düzenleme hakkına eşit olarak sahiptir. Bu kurum veya cemaatler medeni kanunun genel hükümlerine göre *tüzel kişiliğe* sahip olacaklardır. Şimdiye kadar var olanlar yanında, başvurmaları halinde başka dini cemaatler de kurulabilir. Bu cemaatler ve bunların oluşturabilecekleri birlikler birer *kamu kurumu* olarak muamele göreceklerdir. Bu kurumlar *vergi* koymaya yetkilidirler. Yine Weimar Anayasası'nın 137. maddesine göre (7. fıkra), bir felsefi doktrini yaymak amacıyla oluşturulan dernekler de dini cemaatlerle aynı statüye sahiptirler.

Weimar Anayasası'nın 138. maddesine göre de devlet, kuralları yasayla belirtilen şekilde dini cemaatlere yardım eder. Ayrıca, dini cemaat veya derneklerin mal-mülk sahibi olmaları ve ibadet, eğitim veya hayır amacına tahsisli kurumlarına, vakıflarına veya diğer varlıklarına ilişkin haklan devletin güvencesi altındadır. Görüldüğü gibi, Almanya'da din-devlet ayrılığı esas olmakla beraber, bu model hem dine sempatiktir hem de çoğulcudur.

Hollanda ve İsveç Anayasalarında herhangi bir din veya kilisenin resmen tanındığına ilişkin hükümler yer almamaktadır.

4. DEĞİŞTİRİLEMEZ HÜKÜMLER

Avrupa Birliği üyesi ülkelerin bir kısmının anayasalarında değiştirilmesi yasaklanan bazı hükümler yer almaktadır. Bunların devletin

temel niteliklerinin çekirdeğini oluşturdukları söylenebilir. Anayasalarında bu türden hükümlere yer veren ülkeler Fransa, İtalya, Almanya ve Portekiz'dir.

"Değiştirilemez hükümler" bakımından söz konusu anayasaların üçünde (Fransa [m. 89/son], İtalya [m. 139]ve Portekiz [m. 288/b]) ortak olan nokta, hükümet şeklinin *"cumhuriyet"* olduğu esasının değişmezliğidir. Esasen, Fransa ve İtalya'da devletin bu şekilde değişmezliği öngörülen başka niteliği yoktur. Federal Almanya Anayasası (m. 79/3) anayasal düzenin daha fazla özelliğinin değiştirilmesini yasaklamaktadır: *temel haklara dayanma, demokratiktik, sosyal devlet, federalizm, anayasanın bağlayıcılığı, ve yurttaşların direnme hakkı* (Anayasa'nın 20. maddesine göre, "işbu anayasal düzeni ortadan kaldırmaya çalışan herkese karşı, başka çare olmaması halinde, yurttaşların direnme hakkı" vardır ve bu devlet düzeninin temel ilkeleri arasındadır).

Avrupa'da, din-devlet ayrılığına *(laiklik}* ilişkin olanı dahil olmak üzere, en uzun değiştirilemez hükümler lisesine yer veren Portekiz Anayasası'dır. Bu listenin uzun olmasında Anayasanın *ideolojik* (sosyalist toplum hedefiyle ilgili) karakterinin katkısı bulunduğu açıktır. Mamafih, anayasada değişmezliği belirtmek üzere kullanılan terim biraz farklıdır: "İşbu Anayasayı değiştiren kanunlar aşağıdaki esaslara riayet eder." (m 288) Bu ifadenin, maddede sayılan hususların anayasa değişikliğine konu olamayacağı anlamına geldiği açıktır. Söz konusu esaslar şunlardır: a) ulusal bağımsızlık ve devletin birliği; b) cumhuriyetçi hükümet şekli, c) kiliselerin devletten ayrılığı, d) yurttaşların haklan, özgürlükleri ve güvenceleri, e) işçilerin, işçi komitelerinin ve sendikaların hakları, f) üretim araçlarının sahipliğinde kamu, özel, kooperatif ve sosyal sektörlerin birlikte varlığı, g) karma ekonomi çerçevesi içinde iktisadi planların yeri, h) özerk bölgeler ve yerel yönetimler dahil olmak üzere seçimli organların üyelerinin seçiminde genel, doğrudan, gizli ve düzenli oy hakkı ve nispi temsil sistemi, i) siyasi partileri içerecek şekilde ifade ve siyasi örgütlenmede çoğulculuk ve demokratik muhalefet hakkı, j) en üst organların ayrılığı ve karşılıklı bağımlılığı, 1) Anayasaya uygunluğun yargısal denetimi, m) mahkemelerin bağımsızlığı, n) yerel yönetimlerin özerkliği, o) Azores ve Madeira takımadalarının siyasi ve idari özerkliği.

5. SONUÇ

Bu incelemenin gösterdiği gibi, devlet veya hükümet şeklinin farklılığından (federal-üniter, monarşi-cumhuriyet gibi) ileri gelen ülkelere özgü düzenlemeler ile, -Fransa kısmen hariç olmak üzere- parlamenter rejim modelinde buluşmaktan kaynaklanan ortaklıklar bir yana bırakıldığında, Avrupa Anayasalarının devlet düzeninin temeli olmasını istedikleri birtakım ortak değerler vardır. Bunların başında, *bireysel özgürlük ve insan haklan, demokrasi, hukukun üstünlüğü veya hukuk devleti, kültürel çeşitliliğin tanınması veya saygı görmesi, adem-i merkeziyet ve din-devlet ayrılığı* gelmektedir. Şüphesiz ki bu değerlerin ifade ediliş ve güvenceye bağlanış şekilleri her bir anayasada az veya çok farklıdır.

Ayrıca, sosyalist toplum hedefine bağlılığı nedeniyle Portekiz **Anayasası'ma** bu değerlerin bir kısmı bakımından tercih ettiği formüller diğerlerinden belirgin biçimde farklıdır. Bununla beraber, nispeten "sol" bir dilin izlerine, daha az vurgulu bir şekilde de olsa, başka Avrupa anayasalarında da rastlanmaktadır. Mesela, İtalyan Anayasası (m. 1) Cumhuriyetin *"çalışma/emek üzerine kurulu"* olduğunu belirtmekte, İspanya Anayasası (m. 1) "eşiîlik"i hukuk düzeninin en üstün değerleri arasında saymakta, Hollanda Anayasası (m. 20) yurttaşların *"refah hakkı"n* tanımakta, Lüksemburg Anayasası (m. 11) "temel haklar" başlıklı maddesinde ağırlıklı olarak sosyal haklan ve refah haklarını listelemekte, Finlandiya Anayasası (m. 19) sosyal haklara bariz bir vurgu içermekte, İsveç Anayasası (m. 2/2) *"bireyin kişisel, iktisadi ve kültürel iyiliği (refahı^nm* kamu faaliyetlerinin temel amacı olduğunu belirtmektedir. Mamafih, Avrupa anayasaları genellikle "sosyal devlet" modeline bağlı oldukları için, bu gibi hükümlere bunun ötesinde bir ideolojik anlam yüklemek doğru olmayabilir. Nitekim, bu gibi ikincil farklılıklar dışında, bu anayasaların hepsinin siyasi dili liberal-demokrasinin dilidir.

İnceleme konusu anayasaların en belirgin biçimde farklılaştıkları nokta, *din-devlet ilişkilerinin* düzenleniş biçimidir. Yukarıda ilgili bölümdeki açıklamalardan anlaşılacağı gibi, Avrupa anayasalarının bir kısmı "hakim din" veya "tanınmış (resmi) din" modelini benimsemişlerdir. Bu modelin tam anlamıyla laîk bir model olduğunu söylemek zordur. Din-devlet ayrılığını öngören -yani, "laik"- anayasalar çoğunlukta olmakla beraber, bunlar da kendi aralannda dine (belirli bir dine [İspanya: Katolik Kilisesi] veya genel olarak dinlere [Almanya]) sempatiktik ve dini çoğulculuğa yatkınlık dereceleri bakımından farklılıklar göstermektedirler.

SORULAR

l- Yeter DİNÇMEN

Ben sorumu Mustafa Erdoğan Bey'e sormak istiyorum; Daha önceki konuşmalarının birinde demişti ki: "Yapmamız gereken en önemli şeylerden bir tanesi, iyi bir ekiple onların karşısına çıkıp kendimizi çok iyi bir şekilde savunabilmemizdir." En son olarak AB'ne sunulmuş olan Milli Program hazırlanırken uzmanlardan yararlanılmışmıdır?

2- M. Salih ÖZBAN

Sayın hocam Mustafa Bey'e sormak istiyorum: Anayasamızdaki "değiştirilemez" hükümler üzerindeki konuşma, bu sempozyumun en kritik noktalarından birisiydi. İnsanlar değişip geliştiğine göre, bu değiştirilemez hükümleri biraz irdeleyebilir miyiz?

3- Prof.Dr.Mehmet KOCAOĞLU

Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri bakımından konuların, Türkiye bakımından devletin nasyonal olması yahut da olmaması, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası bakımından ne yapmamız gerektiği yolunda net açıklamalar ortaya konulmadı. Bunları ortaya koyarlarsa memnun olurum.

4- Prof.Dr.Ahmet AKYÜREK

Efendim, bazı Avrupa ülkelerinde, örneğin Almanya'da din vergisi diye bir vergi vardır, bunu her vatandaşın vermesi gerekir. İsteğe bağlıdır ama, değildir aynı zamanda; çünkü, eğer bu vergiyi vermezseniz, sizin cenazenizi bile kaldırmazlar.

Acaba bu din vergisinin iptali için herhangi birisi bir iptal davası açmış mıdır Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne ve herhangi bir sonuç alınmış mıdır? Çok merak ediyorum; çünkü, Türkiye'de aynı türden bir vergi alınırsa herhalde, bütün Avrupa ayağa kalkar.

5- Doç.Dr. Durmuş HOCAOĞLU

Efendim, benim her iki konuşmacıya da birer sorum var.

Yine de bütün bu farklılıklara rağmen, Avrupa anayasalarının hepsi devletin dini denetlemesini laikliğin veya "demokratik cumhuriyefin bir gereği saymamakta müşterektirler. Tam aksine, din-devlet ilişkileri bağlamında daha ziyade vurgulanan -dinin devlete değil de- devletin dine karışmaması hususudur.

KAYNAKLAR

Not: Bazı anayasaların metinleri internet ortamındaki çeşitli adreslerden tedarik edilmiştir.

Mustafa Erdoğan (1999), *Anavasal Demokrasi* (Ankara: Siyasal Yayınevi, 3. b.).

Mustafa Erdoğan (2000), *Demokrasi Laiklik Resmi İdeoloji* (Ankara: Siyasal Yayınevi, 2. b.).

Cem Eroğul (1997), *Çağdaş Devlet Düzenlen* (Ankara: İmaj Yayınevi).

S. E. Finer & V. Bogdanor & B. Rudden (1996), *Comparing Consîilutions* (Oxford: Clarendon Press).

Yaşar Gürbüz (1981), *Anayasalar* (İstanbul: Filiz Kitabevi).

Jan-Erik Lane (1996), *Constitutions and Political Theory* (Manchester and New Yok: Manchester University Press).

Önce Mustafa Beye sorayım: Avrupa'daki bu anayasa farklılıklarını ortak birtakım noktalarda toplamak üzere, yani bir nevi anayasa projesi taslağı her üye ülke için, böyle bir çalışma var mı? Bu farklılıkları en azından belli noktalarda ortak bir yere getirebilecek surette bir çalışma var mı?

Kadir Bey'e de bir sorum olacak: Avrupa Birliği projesinin asıl amacının doğrudan doğruya bir Avrupa Birleşik Devletleri olduğu ta 1946'da Churcill tarafından açıklandı, bunu herkes biliyor, kimse de gizlemiyor. Bir Amerikan Milleti yaratılması gibi bir Avrupa Milleti yaratılması konusunda söyleyebileceğiniz, beni aydınlatabileceğiniz bir şey var mı?

•

CEVAPLAR

l- Mustafa ERDOĞAN

Önce en kolay cevap verebileceğim soru, din vergisiyle ilgili olan soru. Doğrusu eski okumalarım arasında bir şey vardı, net hatırlamıyorum. Bunun bir ihtilâf konusu olmuş olması kuvvetle muhtemel; ama, şu anda bilmiyorum, yani cevap verebilecek durumda değilim. Fakat, sistem içerisinde din vergisi, biliyorsunuz, bu zikrettiğim anayasaların bir tanesinde de var, "kişi ancak kendi mensubu olduğu dinin finansmanına katılabilir, başka bir dininkine katılmaya zorlanamaz" diyor. Biliyorsunuz, Almanya'da da herkesin mensup olduğu dine özgü bir katılım zorunluluğu vardır. Bu bakımdan, din vergisi dinî tercih özgürlüğüne bir müdahale sayılamaz; ama, öte yandan, sizin sorunuzdaki kuşkuya katılıyorum. Yine de özgürlüğe bir müdahaledir. Kişinin belli bir ödemeyi yapmaya devlet eliyle zorlanması anlamında özgürlüğe bir müdahaledir.

Öte yandan, Avrupa'yla ilişkilerimizi ben -ki burada sabahtan beri binim izlediğim kadarıyla hâkim olan havadan çok farklı bir havada düşünen bir insan olarak- meseleyi, bir savaşa çıkmışız da kendimizi savunacağız havasında görmüyorum. Eğer öyle görüyorsak zaten, boşuna müzakere etmişiz, niye Avrupa Birliği'ne başvurmuşuz ki kırk sene önce?! Ama, şuna katılıyorum: şu anda Türkiye'de yürütülmekte olan süreç, hiç de demokratik olan bir süreç değildir. Ulusal programın hazırlandığı söyleniliyor, ulusun bundan haberi yok; yani, bırakınız bizim haberimizin olmasını, milletin haberi yok. Bana göre, Anayasanın çok ciddî revizyonlara tabi tutulması lâzım, meselâ egemenliğin devri bakımından revizyona tabi tutulması lâzım; ama, illa böyle olması gerektiğini söylemiyorum, ahlaken buna hakkım yok; böyle olup olmayacağına milletin karar vermesi lâzım, eğer Türkiye'de ulusal egemenlik ciddî bir ilkeyse, milletin karar vermesi lâzım. Bütün bunlardan önce ben bir referandumun şart olduğunu düşünüyorum. Benim kişisel tercihim, kimi itirazı kayıtlarımla birlikte, Avrupa Birliği'nden yana olmaktır. İtirazî kayıtlarımın anlamı şu: biz bütün istenenleri yapmış, Avrupa Birliği'ne tam üye olmuş olsak bile, kişisel olarak benini Avrupa Birliği içerisinde özgürlük mücadelem sürecektir; çünkü, orada da standardize edici, yeknesaklaştıncı, tek düze hâle getirici, kültürlerin, ekonomilerin rekabetini ortadan kaldırmaya dönük bir süper Avrupa devleti kurma yolunda bir adım var. Bir taraftan ulusal ölçekteki devletlerde ortaya çıkan gerilimleri, sorunları tartışır ve oradan

transnasyonaliteye, supranasyonaliteye giderken, öbür taraftan supranasyonal bir organizasyonun daha gevşek bir birlik, rekabete, yarışmaya, kültürlerin yarışmasına, kurumların, idarî yapıların, süreçlerin yarışmasına dayanan bir birlik değil de, yine katı, iç dayanışması fazla kuvvetli bir birlik haline dönüşmesi beni tedirgin ediyor tabiî; ama, buna rağmen, Türkiye'nin şu anki durumundan çok daha iyi bir konumda olduklarına şüphe yok. O bakımdan, Avrupa Birliği üyeliğini destekliyorum; fakat, bu desteklemem, Avrupa Birliği olmazsa olmaz anlamında bir destekleme değildir ve Türkiye'nin yapmak istediklerini demokratik yoldan yapması lâzım, gizli kapaklı yollarla iş yürümez, yani dürüstçe olmaz.

Değiştirilemez hükümler konusuna gelirsek; evet, anayasaların hepsinde değil tabiî, gördüğünüz gibi bir kısmında değiştirilemez hükümler yer almaktadır. Burada amaç, değişmez bir referans çerçevesi veya nispeten değişmez, istikrarlı, üstün normlardan olmasını arzu ettiğimiz bir referans çerçevesi sağlamaktır. Dolayısıyla, böyle bir referans çerçevesinin olur olmaz, ikidebir değişmemesi gerekir. Öte yandan, anayasanın hiç değişmemesi de arzu edilir bir şey değildir; çünkü, toplumsal değişmeye etki eden diğer faktörlerdeki, fizikî ve sembolik faktörlerdeki değişmeler yoğun bir şekilde yaşanırken, toplumsal yapıların, anayasalar dahil olmak üzere, bunun karşısında olduğu gibi kalmasını savunmak mümkün değil. O bakımdan, bir orta yol bulunması lazım. Bu orta yol, bildiğiniz gibi, anayasaları katılaştırmak dediğimiz, katı anayasa, sert anayasa, esnek olmayan anayasa terimiyle bizim ifade ettiğimiz bir yoldur; o da, anayasa değiştirmeyi herhangi bir kanun yapmanın basitliğinden kurtarıp, mümkün olduğunca zorlaştırılmış bir usule bağlamaktır, bunun da çeşitli yöntemleri var.

Şimdi bunun ötesinde ben, anayasanın anlamına, işlevine uygun olarak, bu katı anayasanın yeterli olduğunu, belirttiğim ihtiyacı karşılamaya yeterli olduğunu düşünüyorum. Ayrıca değiştirilemez hükümler konulmasının, az önce kısaca işaret ettiğim nedenlerle doğru olmadığını düşünüyorum. Şu madde değiştirilemez diyorsak, anayasaya koyuyorsak biz, bizim torunlanmızm da, çocuklarımızın da, bizden sonraki nesillerin de, bizim bugünkü tercihlerimizle bağlı kalmalarım mecbur tutuyoruz demektir; buna hakkımız olmadığı kanaatindeyim. Ama, belki şu düşünülebilir: Yine de acaba vazgeçilmez, üzerinde oynanmasına fırsat vermememiz gereken ilkeler yok mudur acaba diye düşünebiliriz. O takdirde de, bir taviz olarak şunu kabul edebilirim ben ahlakî olarak: pozitif maddî içerikli ilkelerin

değil; yani, belli bir biçimde davranmayı, belli bir hareket tarzını, belli bir hayat tarzım, dünya görüşünü dayatan birtakım normların değil, fakat prosedürel olarak vazgeçilmez olabileceğine kani olduğumuz, yani tartışmalı, demokratik müzakereye dayanan bir yönetim, genel oy, eşit oy gibi, demokratik sürecin asıl dayanaklarını oluşturan birtakım usulî kurumsal mekanizmaları belki değiştirilemez saymak mümkün. Onun dışında, ideolojik olarak, Atatürk ilke ve inkılâpları dahil olmak üzere hiçbir şeyi, ne kimsenin bize, ne de bizim gelecek nesillere dayatmaya hakkımız olmadığı kanaatindeyim.

AB üyeliği için yapılması gerekenler... İşte, anayasada egemenliğin devri söz konusu. Bana göre, anayasanın tümüyle ele alınması lâzım; fakat, bildiğiniz gibi, sadece anayasayı değiştirmek değil sorun, şu anki anayasada birtakım revizyonlarla da -eğer niyetimizde samimi isek, yani Avrupa Birliği ile beraber olmak niyetimizde samimiysek- zihniyetimizi, alışkanlıklarımızı -tabiî, kamu yetkisini kullananları özellikle kastediyorum- değiştirmek suretiyle intibakımız yine de mümkün olabilir; ama, illa da normatik düzende yapılması gereken değişikler üzerinde ısrar edersek, anayasanın ciddî olarak yeniden ele alınması, kimi temel kanunların, başta Ceza Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu olmak üzere, gözden geçirilmesi gerekiyor.

Durmuş Bey, "Anayasaları uyumlaşürma çalışması var mı?" dedi. Avrupa Birliği'nde böyle bir çalışma yok. Avrupa Birliği'nin, Roma Antlaşması başta olmak üzere, kurucu antlaşmaları, bir tür anayasa gibi telakki ediliyor; fakat, onun insan hakları bakımından eksiğini telâfi etmek üzere -biliyorsunuz, duymuşsunuzdur- geçen sene bir temel haklar yasa taslağı hazırlandı. Bu temel haklar yasası, kimi literatürde "Avrupa Anayasası" diye anılıyor. Aslında anayasacılığın anlamı bakımından da doğru bir tanımlamadır; çünkü, anayasa yapmanın amacı, merkezî iktidarı, devlet iktidarını kişi hakları lehine sınırlandırmaktır. Dolayısıyla, hakları güvence altına alan bir metnin yürürlüğe girmesi demek, muhtemel potansiyel Avrupa devletini de kısıtlamak demektir veyahut da halihazırdaki ulusal devletleri kısıtlamak demektir. Böyle bir gelişme var.

Bunun dışında, kanunların uyumlaştırılması çabası 1960'lardan beri devam ediyor ve onu ben hiç de sağlıklı bulmuyorum; yani, vergi düzeni bakımından, dış ticaret düzenlemeleri bakımından, her bakımdan standardize eden gelişmeleri... Şimdi Türkiye'ye sanki büyük bir imanla, heyecanla falan "müktesebat aktaracağız" diyorlar ya, onların çoğu, işe

yaramaz şeylerdir benim anlayışıma göre; çünkü, çoğu, özgürleştirici değil, tek tipleştiricidir. Onun için, o konuda o kadar da ısrarlı olmamamız lazım. Esas olarak, sistemimizin genel yapısını Avrupa standartlarına uydurmamız gerekiyor.

2- Kadir KOÇDEMIR

Bana, cevaplamam gereken, bir tek Sayın Hocaoğlu'nun sorusu kaldı.

Öncelikle şunu belirtmek istiyorum: benim kabulüm şudur ki; hayat, beşerî âlem, "ya, ya da" değil, "hem, hem de" prensibine göre işliyor. O bakımdan, gelecekle ilgili, illa şöyle olacak demek mümkün değil. Ancak, mevcut parametrelere baktığımızda, öncelikle şunu söylemek lâzım: çok eskiye dayanıyor Avrupa Birleşik Devletleri ideali. Meselâ Victor Hugo'nun 1849'da yazdığı bir metinde, "bir gün gelecek, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birleşik Devletleri yüz yüze, karşı karşıya gelecekler, denizi aşarak ellerini birbirlerine uzatacaklar; yer küreyi medenîleştirmek için, kullanılamayan alanları kolonileştirmek için, yaratılmışı yaratanın gözleri önünde daha iyi hâle getirmek için, her iki sonsuz gücün birlikte etkilemesi için, insanlığın kardeşliği ve Allah'ın hâkimiyeti için, herkese saadet getirmek için, ürünlerini, ticaretlerini, sanayilerini, sanatlarını, dâhilerini mübadele edecekler" diyor. Burada Fransızlar, İngilizler, Belçikalılar, Almanlar, Ruslar, Slavlar sayılıyor; fakat, Türkler yok. Bu ideal, eski bir ideal; ama, bu zamana kadar gerçekleşemedi. Sabahki kıymetli tebliğci hocalarımızın tebliğlerinde de, Avrupa Birliği'nin bundan sonra alacağı şekil konusunda umut kadar, umutsuzluk için de yeterli nedenler olduğu söylendi.

Ama, devlet bakımından baktığımda, meşru güç kullanımı noktasında, Avrupa Birliği'nin her ne kadar supranasyonal, üye devletlerin hukukunun üstünde bir hukuka, dış sınırlara, müşterek para birimine ve müşterek dış politika ve savunmayı gerçekleştirmeye çalışmasına rağmen, bu iki hususu gerçekleştiremeyeceğini düşünüyorum. Şu anda da zaten ayrı baş çeken ülkeler var. Bu ihtilâflar, çok derin tarihî kökenleri olan ihtilâflar, her zaman keskinleşme ihtimâli olan ihtilâflar. Ama, millî devlet bakımından şunu belirtmekte fayda var: millî devlet, halkı idare etme noktasında, bu zamana kadar tarihte ortaya çıkan biçimlerden sadece birisidir. Batının tarif ettiği manada bunda ısrarlı olmak için çok yeterli sebepler yoktur; ama, bizim hikâyemiz, dediğim gibi, farklıdır.

AVRUPA BİRLİĞİ VE ÜYE ÜLKELERDE HUKUK VE YÖNETİM

Mustafa KAHRAMANYOL*
Oturum Başkanı

Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri sempozyumunun ikinci gününe hoş geldiniz.

Günümüzün bu çok önemli konusunu kamuoyu önünde teşrih masasına yatıran zevata şükran borçluyuz. Burada yapılmak istenen şey, Avrupa Birliği'nin ve Türkiye'nin yapısını ve imkânlarını incelemektir. Tabiidir ki, bu yapılar bir arada bulunabilmek için uygun olabilir de, olmayabilir de. Türkiye, âdil şartlarda bir araya gelinmesini istemektedir. Ne var ki, biraya gelinmez ise, ne dünyanın, ne de bizim Avrupa ile olan ilişkilerimizin sonu gelecektir. Bizim Avrupa ile bin yıldır ilişkilerimiz oldu ve daima da olacaktır. Biz komşuyuz en azından. Dolayısıyla, tarafların akılcı davranmaları gerekir; alınganlığın hiçbir gereği yoktur. Bu vadide en büyük iş ise, Türkiye'ye düşmektedir. Güçlü bir Türkiye ile herkes dost olmak ister; hiç kimse, sırtında bir parazit beslemek istemez. Bizim Avrupa Birliği'ne katılışımız hâlinde, millî kimliğimizin kaybedileceği yolundaki endişeler bence yersizdir. Çünkü, güçlü kültürler ve kimlikler zaten yok edilemezler; ama, Avrupa Birliği'nin bir nevi kültür birliğini hedeflemekte olduğu da açıktır. En azından topluluğun istikrarı açısından, bu tutumu haklı bulmak mümkündür. Ancak, hem Avrupa Birliği'nin farklılıkları yaşatma azmi yolunda bir söylemi vardır, hem de tarihten süzülmüş kavram ve tutumlar da, ha deyince değiştirilemezler, yok edilemezler.

Bu konuda bir gözlemimi anlatmak istiyorum: Biliyorsunuz, İtalya, Avrupa Birliği'nin çoktan beri üyesidir. Günün birinde Floransa'da Piza'ya doğru gitmek istedim; bir park yerinde bulunuyordum ve park bekçisi lacivert elbise giymiş, yaşlıca bir beydi; önce yolu sormak için İngilizce hitap ettim, anlamadığını söyledi, Fransızca hitap ettim, anlamadığını söyledi, ben de lâtife olsun diye, bilmediğim İtalyanca ile dedim ki: "Sole İtaliano?" (Sadece İtalyanca mı biliyorsun) Adam dedi ki: "No, sole Fiorentino."(Sadece Floransaca biliyorum) Dolayısıyla, Avrupa Birliği'nin müşterek kimlik yaratma konusundaki bütün gayretine rağmen, gördüğünüz gibi, mahallî kimlik hayatta olmaya devam ediyor. Biz, mahallî

* Mustafa Kahramanyol; Prof.Dr., Emekli Öğretim Üyesi

kimliğin çok üstündeyiz, biz bir millî kimliğiz. Dolayısıyla, kimliğimizin kaybolacağı konusundaki endişeler bence yersizdir; kaybedersek, biz zaten kendiliğimizden kaybederiz. Bugün içinde bulunduğumuz şartlar o kadar vahimdir ki, Avrupa, bu şartlara ilâve bir vahamet katamaz.

Diğer taraftan, Avrupa Birliği'nin milletlerarası bir güç olma ve özellikle, Amerika Birleşik Devletleri nezdinde rüştünü ispat etme özlemleri çok açık olarak hissedilmektedir. Gelecekte, Türkiye bu alanlarda önemli katkılarda bulunabilir. Zayıf ve parçalanmış bir Türkiye ise hiçbir katkıda bulunamayacağı gibi, Avrupa Birliği'nin de Dünya'nm da başına önemli bir dert olabilir. Balkanlar örneği önümüzdedir. Ayrıca, Türkiye'nin kendi hastalıklarını da yenmesi gerekir. Ne yazık ki, bizim geçmişimizde inanç ve kanaatleri uğruna ateşte yanmayı göze alabilmiş siyaset ve düşünce adamlarımız yoktur. Umulur ki, bundan sonra, güçlü kişilik sahipleri bu alanlara yerleşirler. Ancak, Avrupa Birliği gibi siyasî ve fikrî mücadele tarihimiz yoksa da, manevî alanda ufuklar açmış erenlerimiz çoktur. Gandi'ye göre de, doğu, batıyı daima manevî ülkülerle dölleye gelmiştir. Bu açıdan bakarak, Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin toplum yapısını değerlendirmesinde yarar vardır. Zira, yalnızlaşma, yabancılaşma ve bencillik, uyuşturucu ve alkol kullanma, ailenin parçalanması, şiddet ve toplum hareketleri bütün dünyayı tehdit eden sosyal hastalıklardır, bir nevi felâkettir. Avrupa Birliği, Türkiye'yi yanma aldığı zaman, bu vadideki mücadelede daha güçlü olacaktır.

Hülâsa, Avrupa Birliği'nin sadece rakamlara, bazen önyargılara ve geçici çıkar hesaplarına saplanmadan Türkiye'yi değerlendirmesinde yarar vardır. Biz kendi kusurlarımızı biliyoruz, eksiklerimizi biliyoruz ve bunları gidermek için canla-başla çalışacağımızdan kimsenin şüphesi olmasın. Avrupalı dostlarımızın da bu ölçüde gayret içinde olmalarında yarar vardır. Biz, nasılsa günün birinde, maddî sıkıntılarımızı yeneriz ve hatta kendimize has bir güç oluruz; makbul olan, dar zamanda uzatılan bir dost elidir. Avrupa'nın bunu gözönüne almasında yarar vardır.

TÜRKİYE'DEN AVRUPA'YA BAKIŞ

İlber ORTAYLI *
•

Sayın büyükelçi, hanımefendiler, beyefendiler, sayın Oda Başkanı; bu toplantıda bana verdiğiniz konu için çok teşekkür ediyorum. Şüphesiz ki, kısa bir zamanda bunu özetlemek için bazı temel noktalara eğilmek gerekir.

Avrupa'dan Türkiye nasıl görünüyor; bu, son derecede geniş bir konudur ve muhtelif mesleklerdeki insanlara sorduğunuz zaman çok farklı yorumlar ve malzemeyle karşılaşırsınız. Avrupa'dan Türkiye'nin nasıl göründüğü konusunda Türkiye'deki intibalar bundan daha da karışıktır. Bir kısmına göre, Avrupalılar Türkler'i hiç sevmezler, hiç tanımazlar, yanlış tanırlar; fakat, çok az kişi, Avrupa'daki belirli kompartmanlann Türkler'e pozitif, hatta, bazen gereğinden daha da pozitif olarak baktığım bilmezler. Bu, bulunduğumuz noktayla ilgili bir konumdur. Hiç şüphesiz ki, Türkiye iki asırdır batılılaşma süreci içindedir, yetmiş senedir de, bunun adını batılılaşma olarak koymuştur; ama, hâlen, bu toplumun seçkin gruplarında, yönetenlerde, karar mekanizmalarında batı dilleri ve batı kültürleri bir problemdir. Türkler, batı dillerini, bu dillerin tarihî ve medenî kökü olan Yunanca ve Latince'yi öğrenmeden bilirler. O takdirde, İskenderiye'li bir liman hamalı ve bir turist rehberiyle, bazı ahvâlde batıyı tanıdığını iddia eden münevver bir Türk'ün arasında hemen hemen hiçbir fark yoktur; çünkü, bir medeniyetin tetkiki ve onun benimsenmesi sadece yaşayan kültürle değil, o kültürün tarihî köklerine de sahip olmakla mümkün olabilir. Bunu, bazı çevirilerimizde bile görmek mümkündür. Nihayet, Sarks'ın, çizdiği kötü batıcı tipi, bizim hayatımızda, maalesef, elan silinmiş değildir. Orada bir kaymakamdan bahsediyor. Kaymakam, şark medeniyetinin düşmanıdır ve batılılaşmanın gereği üzerinde durmaktadır; fakat, hiçbir batı dilini bilmemektedir. İlk elçilerimizden Mustafa Ağa'nın batı dillerinden hiçbirinin bilmediği, hatta gittiği sefaretlerde bile bunu öğrenmediği, fakat, devamlı batıyı yüceltip, doğuluları ve Devleti Aliye'yi ve Osmanlı Cemiyeti'ni yermesi, kendisinin bazı hâlde vazifeden alınmasına da sebep olmaktadır. İşte, bu trajik çekişme ve insanların içindeki bu trajik çelişme ve çözülmezlik bizim Avrupa'yla ilişkilerimizde ters taraftan da yanlışlıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bir Alman okul ansiklopedisinde -verdiğim, bir Örnektir- İranlı meşhur şair Firdevsî hakkındaki madde şöyle başlamaktadır: "Türkler, 653'te İran'ı fethedip İslamize ettikten sonra,

* fiber Ortaylı; Prof.Dr., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fak. Öğretim Üyesi

İran kültürü geriledi." Yani, Firdevsî'nin 653'ten üç asır sonra, İran kültürünü, İran şiirini, Farsça'yı tekrar dirilttiğinden bahsedecek de işe Türkler'in istilâsıyla başlıyor. Hiç şüphe yok ki, 653 yılında Türkler'in arasında Müslüman olan adam yoktu, varsa bile Harvard'da doktora yapan Türkler'in sayısı kadar azdı. Şimdi, bu büyük hatayı bir okul ansiklopedisi niye yapıyor? Biraz, kelime arkeolojisi yapmak gerekmektedir. Normal olarak, batılının gözünde Türk, İslâm adına ortalığı istila eden ve milletleri müslüman eden militan ve militarist bir tiptir. Bu tarifte doğruluk payı da vardır; çünkü, Türkler Ortadoğu tarih sahnesine çıktıkları zaman -bu onbirinci asırdır- İslamiyet, Sicilya'da, Güney İtalya'da, Girit'te, Kıbrıs'ta, hatta Antakya'da gerilemektedir. Zaten, bir müddet sonra, Haçlı Seferleri ile birlikte merkezî üslerini de kaybetmek durumuna düşecektir. Adeta, egzotik bir din ve medeniyet haline dönüşecek olan bu camianın kurtulması, dirilmesi, rönesansmı yapması ve daha evvelki Müslüman fatihlerin hiç adım atmadıkları Balkanlar'a çıkışı ve burada bazı milletlerin Müslüman oluşu -15 inci Asır gibi geç bir tarihte- Kafkasya'da bazı insanların İslâmize oluşu -18 inci asır gibi bir tarihte hatta- Türkler'e atfedilmektedir. Dolayısıyla, kilisenin ve kilisenin temas ettiği halkın indinde, Türk, öbür Müslüman milletlerin aksine, militan, militarist, yayılmacı, İslamiyeti de yayan ve imparatorluğunu bu esaslar üzerine oturtan bir hafızaya sahiptir. Bu, şüphesiz ki, batı ile Türkiye arasındaki ilişkilerin temel noktalarından biridir. Çok yakın zamanlara kadar, Türkler Avrupa medeniyetinin içindedirler ve bu ilişkilerin en başında askerî çatışmalar, ardından, askerî ittifaklar gelmektedir. Bu dönemde, herhangi bir istilâcı imparatorluktan farklı olarak, Türkler bazen ittifakların içinde yer almaktadır. Nitekim, 16 ncı asrın birtakım projelerinde, yani, milletleri bir araya getirmeyi isteyen, öngören projelerinde, Dük de Sulun'ün gibi, Türkler bazı halde, Papalıkla birlikte, kurulacak bir ittifakın içinde temel göreve sahip kılınmaktadır. Yani, böyle bir ittifakın içinde Papalık ve Osmanlı İmparatorluğu temsilcisinin -Lampir Türk deniliyor- ön plânda yer alması tasarlanmaktadır. Şüphesiz ki, gene, bu gibi milletler arası konfederasyon projelerinin birçoğunda, tıpkı bugün olduğu gibi, Türkler'in yeri olmadığı belirtilmektedir.

Bundan seneler önce İspanya'da, Santander'de, UNESKO'nun tertiplediği Avrupa'da Sosyal Bilimlerin Geliştirilmesi adlı bir konferansta bulunmuştum. Genellikle, sosyal bilimlerin bir muhasebesi yapılıyordu ve Avrupa çapında bu gibi araştırmaların nasıl yapılacağı ve teşkilatlandırılacağı tartışılıyordu. Gelen tebliğlerin çok iyi olduğunu söyleyemeyeceğim ve bu gibi küçük seminerlerde, bu gibi milletler arası

teşkilatlanmaların zaafı da görülür. UNESKO'nun, dillerinden birisi Rusça olduğu halde, sempozyuma katılan eski Sovyetler Birliği üyeleri, yani, Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan, Rusya, Ukrayna temsilcileri, hemen hemen hiçbiri İngilizce ve Fransızca konuşamıyordu, Rusça konuşmak durumundaydılar; fakat, resmî dillerinden, çalışma adillerinden biri Rusça olan UNESKO orada Rusça simültane tercüman kabini kurmamıştı, böyle bir laubaliliği vardı. Daha kötü bir şey yapıldı. Konferansın son gününde, Lord Ovın birden bire havadan indirildi ve yaptığı kısa konuşmada hemen hemen bütün Avrupa'nın gelecekteki birliğin üyesi olacağını, fakat, Türkiye'nin kesinlikle üye olmayacağını söyledi. Muhtemelen Lord Ovın salonda bizim olduğumuzu aklına getirmemişti. Kendisim, hemen, çıkarken gördüm "Türkiye burada var mıydı" dedi. Kendisine, "bunu söylemenizden çok memnun oldum" dedim. Çünkü, maalesef, diplomatlar gerçeği yansıtacak biçimde namuslu olarak konuşmuyorlar bu konuda ve böyle bir ikiyüzlü diyalog üzerine iki tarafın kamuoyları meşgul ediliyor. Çünkü, maalesef, kitleler, diplomatlar ve karar veren organlar tarafından doğru bilgilendirilmiyorlar. Doğru bilgi verilmediği takdirde ki, bunun suçu iki tarafa da aittir, kitlelerin belirli konularda sağlıklı düşünmesini bekleyemezsiniz, o zaman düşünme süreci dediğimiz şey, kitlede, yerini histeriye bırakır. Bu, bizim hayatımızda, en büyük problemlerden birisidir ve ben, tarihçi ve sosyal bilimci biri olarak bunu izale etmekle yükümlü hissediyorum kendimi.

Türkiye, tıpta harikalar yaratan ülkelerden biridir. Birçok Avrupa ülkesine göre daha iyi cerrahları ve daha iyi tabipleri vardır, özel sektör bu dala girdikten sonra da daha iyi hastaneleri oldu. Türkiye, bazı ahvâlde, üniversiter bünyesini de Avrupa ülkelerinden daha iyi kurabilmektedir. Çok sevdiğim bir kurum değildir; ama, meselâ, Bilkent Üniversitesi'ndeki bazı dalların Avrupa üniversitelerinde bulunmadığını, ancak, Amerika ve İsrail ile mukayese edilebileceğini söyleyebilirim. Türk mühendisliği iç ve dış yatırımlarda harikalar yaratmaktadır. Bunu herkes, ister istemez teslim etmek zorundadır.

Nihayet, Türkler genç nüfuslu, dinamik ve aç bir millet olarak; bunun da altım çiziyorum, aç millet olarak, paraya, şöhrete, yatırıma ve aktiviteye, girişime aç bir millet olarak harikalar yaratmaktadırlar. Orta Asya, baştaki hükümetler istese de istemese de, Türk sermayesine günden güne açılmaktadır. Bütün bunlara rağmen, Türkiye'nin Avrupa dünyasında ve dış dünyada bazı büyük problemleri de vardır. İç bünyemizdeki, gittikçe büyüyen gelir dağılımı eşitsizliği, bölgesel eşitsizlik vardır. Bu bölgesel

eşitsizlik, bazılarının sandığı gibi, sadece doğu ile batı arasında değildir, Kuzey Karadeniz vilâyetlerimiz, hatta, merkezî Ankara Vilayeti'nin bazı bölgeleri, açlık çizgisinin altında yaşamaktadırlar; bundan da çok kimsenin ve edebiyat yapanların haberi yoktur ki, utanılacak bir durumdur.

Nihayet, demokratik mekanizmalarımızın, bazılarının iddia ettiği gibi sırf işkence yüzünden değil ve fakat ön planda siyasî seçkinleri yetiştirme mekanizmalarının kurulamaması yüzünden demokratik sistemin işlemediği bir vakıadır. O kadar ki, şu son çıkan krizde son derece soğukkanlı davranan bir halkla karşı karşıyayız. Bankaları yöneten budalalar, lüzumsuz tedbirler almışlardır; meselâ küçük bir örnek vereyim bankamatikle çekilecek limitli krediler, o gün dondurulmuştur, bankamatik makineleri işlememiştir. Başka bir sistemde bunu yapan adamı en azından hapse tıkarlar; ama hapse tıkmadan evvel, böyle bir adam hem işinden atılır, bazı halde de döverler. Bu davranış sokaktaki insani isyana sevkeden bir davranıştır ama, hiçbir şey olmamıştır, Çünkü, Türk Halkı hiçbir şey yapmamıştır; son derece de soğukkanlı, nizam ve intizama meraklı -aslında, meselâ, Birleşik Devletler'de böyle bir şey tasavvur edemiyorum- bir kavim olduğunu da göstermiştir. İkibin yıllık devlet geleneği içinde nizam ve intizamla yaşamaya teşne böylesi bir halkın başında hiçbir şekilde siyasî seçkinlik eğitiminden geçmemiş bir siyasetçiler kalabalığıyla, demokrasinin tesisi ve devamı mümkün görünmemektedir. Binaenaleyh, maalesef, bu konudaki tenkitleri de soğukkanlı kabul etmenin "çok haklısınız, biz de kendimizi hazırlayacağız" falan demenin zaten imkânı yoktur; insanlar, doğru dürüst düşünmek ve namuslu olmak zorundadır. Diyaloga girdiğiniz zaman, her iki tarafın açık konuşması gerekmektedir. Bunu biz de açık konuşacağız, karşı tarafın da açık konuşması gerekmektedir.

İkinci sorun, tabiî ki din meselesidir. Türkiye istediği kadar laikleşsin ve laik olduğunu ilân etsin, toplumlar dinî kurumlarına göre oryante edilirler. Bugünkü batı aydınlarının ve bazı kurumların kiliseyi sevmediği, dine önem vermediği, kuzeninin bir Arapla evli olduğu ve bunun bir mesele olmadığı gibi polemiklerle laik olduğunu ispat etmesi mümkün değildir. Çünkü, tarih ve cemiyet eğitimi, maalesef, onikinci asırda kilisenin verdiği mottoların ve amentülerin dışına henüz çıkmış değildir. Bîr toplumda eğitim kimin elindeyse o toplum öyle düşünür; çünkü, batının ortalama, düşünen insanı bu eğitimin etkisi altındadır. Beş nesil vaftiz edilmemiş olabilir, kiliseye hiç gitmiyor olabilir, papaz gördüğü zaman çok sinirleniyor olabilir; ama, o insan dünyaya Hıristiyanca bakmaktadır. Bunu, bazı ahvâlde Marksist literatürde bile görmemiz mümkündür. Bu, çok

enteresan bir şeydir, komünist partisi üyesi olan insanlar bile, iş şark ülkelerini tartışmaya geldiğinde düşünme kalıplarını değiştiriyorlar birden bire, müslümansınız demeye başlıyorlar. Müslümanlık gibi bir ideoloji ve hayat tarzı acaba nasıl bir devlet sistemi ve iktisadî sistem yaratıyor diye düşünmeye başlıyor. Bunu katiyen küçümsemiyorum; ama, bu şartlar dahilinde, diyalogun pek kolay kurulmayacağını da tasavvur edersiniz. Dünya'nın bu tarafındaki dinî paratigma ise çok ilginç bir biçimde işlemektedir. Burada Judai İslâmik dediğimiz Yahudi İslâm tipi bir düşünce hâkimdir. Yani, doğrudan doğruya karşı tarafla bağdaşmanın mümkün olmadığı ve sonunda Hıristiyamn Hıristiyanlığını yapacağı, bu, en entelektüel Yahudinin kafasında böyledir, en entelektüel Müslümanın kafasında da ister istemez böyle olmaktadır. Böyle bir discrepancy, böyle bir çatışma ve çekişme ortamında diyalogun çok kolay kurulamayacağı bir gerçektir. Dolayısıyla, birtakım kimselerin, tartışırken, konuşurken, projeler yaparken temel problemleri bir tarafa itmeğe hakları yoktur; çünkü, maalesef, hakikatleri örtmek, kedilerin pisliklerini örtmeleri kadar sade ve basit bir iş değildir.

Daha enteresan bir gelişme, bu iki dünyanın birbirleriyle nasıl bir ortamın içine gireceğidir. Halkın dünyasında Türk kimdir? Bu konudaki ön yargılar çok enteresan ve çok eğlencelidir. Halkın dünyasında turizm hareketleri gelişmektedir; fakat, maalesef, turizm hareketleri, turizmin organizasyonu, turizmle verilen hizmetler dolayısıyla, bazı insanların sandığının aksine, halkların yakınlaşması gibi bir vakıa mevcut değildir. Bunun üzerinde yapılan araştırmalar ve gözlemler göstermektedir ki, proletarya, Dünya'yı değiştirecek diye ümit edilen proletarya, Avrupa'da iktisadî durum düzelince, tatil için İspanya'ya, Türkiye'ye gitmeye başlamıştır; ama, proleterce gidip gelmektedir. Bu sınıfın gezileri, gezi programlan, varsa okudukları gezi rehberleri dünyayı tanıtmak, milletleri birbirine sevdirmek gibi bir servisi vermemektedir ve milyonlarca insan her sene, tıpkı bavullar gibi, gidip gelmektedir. Dolayısıyla, bu gibi gelişmelerle iki dünyanın birbirini kavrama kapasitesinin çok mükemmel olduğunu söylemek mümkün değildir.

Fakat, en mühim sorunlardan bir tanesi nüfusun yapısıdır. Bugüne kadar birtakım yönetici ve tüccar Türkler ve Türk aydınları, Türkiye nüfusunun çok büyük problem olduğuna ve böyle bir nüfus yapısıyla bizim, ne doğuya ne batıya, hiçbir yere gidemeyeceğimize kani olmuşlardır ve mütemadiyen de bunu tekrarlayıp otururlar. Nüfus üzerinde konuşan çevrelerin, Türkiye nüfus hareketlerini takip etmedikleri, az miktarda etkili

olan, çalışan demografik merkezlerin, Hacettepe nüfus etütleri gibi, yayımlarını dahi izlemedikleri, Türkiye'nin batısında, doğusunda, ortasında, doğum ve ölüm oranının nasıl değişmeler, eğilimler takip ettiğini bilmediklerini dehşetle görmüşümdür. Türkiye genç bir ülkedir, bu genç ülkenin doğum oranı düşmektedir, süratle düşmektedir, batıda hemen hemen sıfıra gelmiştir, doğuda da düşmektedir. Fakat, bu asrın, yani yirmibirinci asnn sonlarına kadar, aşağı yukarı, Türkiye'de dinamik bir genç nüfus olacaktır, yani, yapılanma bunu göstermektedir. Bugünkü Millî Eğitim Bakanlığımız ve kepaze eğitim tarzımızla bu nüfusu yeterince iyi eğitemeyeceğimiz maalesef açık görünüyor, eğer büyük bir değişiklik yapmazsak. Yani, elimize sopayı alıp büyük bir değişiklik yapmaz ve bazı aptalca ön yargılarımızdan kurtulup, onu bunu suçlamaktan vazgeçmezsek, bu alanda büyük atılımlar yapamayacağız; ama, buna rağmen, bu dinamik nüfus, herhangi bir üçüncü dünya ülkesine göre daha kalifiye olarak yetişmektedir. Coğrafi, ırkî, tarihî, içtimaî yapımız dolayısıyla, dağılan Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'dan eğitilmiş genç nüfusun buraya çekilmesi ve gelmesi de buna dahildir.

Şu hâlde, nüfus bakımından bu kadar avantajlı durumu olan bir ülkenin Batı Avrupa'yla ekonomik bir entegrasyona girmesi çok büyük bir problemdir; çünkü, bu dünya ihtiyar nüfusludur ve de gittikçe de daha ihtiyarlayacaktır. Üçte iki nüfusu çalışma kapasitesinin üstüne çıkan bir Avusturya ile ve bunu takip edecek diğer ülkeler ile Türkiye'nin ekonomik entegrasyondan ne gibi bir avantaj sağlayacağı veya ne gibi bir dezavantaja girip girmeyeceği, hiçbir ciddî enstitümüz tarafından, ne devlet ne işadamları tarafından masaya yatırılarak incelenmiş, gerekli projeksiyonlar ortaya konulmuş değildir. Bunun üzerinde ısrarla durmamız gerekiyor. Bizim gelecekteki partnerlerimizin, meselâ, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan bloğu, güneyde de, Lübnan, İsrail, Filistin bloğu olup olamayacağı konusunda hiç kimse ciddî olarak düşünmemektedir. Meselâ, bu saydığım ülkeler, nüfusu dinamik ve genç üretim kapasitesi günden güne artan ve artacak olan, kalifiye bir nüfusu olan, bize yakın, birtakım eğilimleri, çalışma, üretim biçimleri ve ideolojileri bize yakın olan memleketlerdir. Bu gibi kombinasyonlar üzerinde düşünmeden, ihtiyar nüfuslu bir kitleyle ekonomik entegrasyona girmenin mahzurlarının maalesef ciddî olarak ele alındığını duymadım. Hiç şüphesiz ki, önümüzdeki yüzyıl bugün verilecek kararlarla şekillenecektir. Karar organlarını ve mekanizmalarını teşkil eden Türkiye seçkinlerinin ise konu üzerinde malumat sahibi olmadıkları, gidecekleri dünyanın dilini, dinini bilmedikleri anlaşılmaktadır. Bugünkü Türkiye'de, batı dillerini, batı

tarihini, batı toplumlarının yapısını inceleyen ciddî bir kurum bile yoktur ve batıyı tanıdığını söyleyen insanlarımızın bu bilgileri maalesef çok indîdir. Türk Halkı, batıyı tanımamaktadır. İkibuçuk milyon insanımız batı ülkelerinde yaşamaktadır, onlar da o dünyayı tanımamakta veya tanıdığını buraya aktaramamaktadır. Düşününüz ki, bugün, Türkiye'de gezmeye gittiğimiz batı ülkelerini anlatan bir turizm rehberi bile yoktur; yabancı rehberler Türkçe'ye çevrilmektedir; bu ikisi farklı şeydir. Siz, bugün, Almanya'nın seyahat literatüründe 400'ü aşkın Türkiye rehberinin bulunduğunu biliyor musunuz? Yani, gelip gezen insanlar -ki demin de şikâyet ettim- birçoğu buna rağmen Türkiye'yi tanımıyor, bilmiyor diye, ama, hiç değilse, Türkiye'ye karşı ilgisi olan 200-300 bin insan, 400'ü aşkın seyahat rehberine sahiptir. Türkiye'de, siz, Almanya veya Fransa üzerine 10 tane rehber bulabilir misiniz? Onun için, bunlar son derece ilginç göstergelerdir. Kendi ürünümüz olan doğru dürüst, sınaî, ticarî istatistikler bulabilirmisiniz? Yani, veriler aynı verilerdir; ama, o verilerin kombinasyonu ve kullanışı herkese göre değişir. Benim taleplerim başka bir düzenlemeyi gerektirir. Siz, Alman hukuk mevzuatını anlatan bir kitap biliyormusunuz Türkçe'de? Siz, Almanya'nın coğrafyasını ve iktisadî coğrafyasını anlatan harita ve kitap kullanıldığını biliyormusunuz? Bunların hepsi tartışılacak sorunlardır ve biz, bu halde iken AB ile iktisadî, hukukî, siyasî birliğe, ortaklığa gidiyoruz. Bir kere daha, iki kere daha, üç kere daha üzerinde düşünmemiz, araştırmamız gereken süreçlerle karşı karşıyayız.

. Hepinize saygılar sunarım.

DEMOKRATİK REJİM VE TÜRKLER'İN DEVLET ANLAYIŞI

Attila ÖZER*

Efendim, konu itibariyle fevkalâde geniş bir konuyu kısa bir zamanda anlatmak istiyorum. Ayrıca da, bu güzel havada kapalı yerde sizleri fazla sıkmak istemiyorum. Onun için, mümkün olduğu kadar özet bilgiler sunacağım. Tabiî, her özet bilginin eksik tarafı da olur, o eksik tarafları da soru olarak sorarsanız, sizlere cevap vermeye çalışacağım.

Şimdi, konumuz, demokratik sistem ve bu sistemin devlet anlayışı İle Türkler'in devlet anlayışı; dolayısıyla, son bölümde bu ikisinin mukayesesi, artı ve eksileri üzerinde duracağız.

Biliyorsunuz, Türkler devlet olarak milattan önce ortaya çıkmıştır. Tarihçi arkadaşların bir bölümünün ifadelerine göre M.Ö.2000, diğer bir bölümün ifadesine göre ise M.Ö. 4000 yılında Türk devleti ortaya çıkmıştır. Demek ki, bizim yaklaşık olarak 4000 küsur yıllık veya 6000 küsur yıllık bir devlet anlayışımız vardır. Tabiî, bu devlet anlayışımız genlerimizde mevcuttur ve ortam bulduğu vakit de bu anlayış ister istemez yeşermektedir. Mühim olan, bu ortamın meydana geldiği yerde, yeşeren bilginin mevcut olan ortamın şartlarına uyup uymadığıdır. Biz, devlet olarak ortaya çıktığımızda, başlangıçtan itibaren danışmaya önem vermişiz. Meselâ, yazılı anıtlardan elde ettiğimiz ve danışma ile ilgili konuları ele alan gayet güzel bir şey söyleyeyim size: geniş elbise parçalanmaz, danışılarak gelişen bilgi, bozuk ve kötü çıkmaz deniyor. Demek ki, bizim devlet felsefemizde birinci dayanak danışma olmuştur. Danışma ise, her seviyedeki kurultaylarda meydana geliyordu. Çeşitli kurultaylar var, bunların hepsini teker teker size saymak istemiyorum ama, dört büyük kurultay önemliydi. Bu kurultayların mevsime göre isim aldığım görmekteyiz ve hakanın veya kağanın başkanlığında toplanan kurultaylara katılmak mecburiydi. Boylardan gelirdi katılanlar. Katılmamak, hakana veya kağana karşı gelmek demekti. Onun için, davet edilen herkes kurultaya katılacaktı. Kurultaylar, meydana gelen devletin bir nevi yasama organı gibi faaliyet yapardı. Meselâ, hakan kurultayda seçilir. Töre dediğimiz, bugünkü yasaya tekabül eden veya usûl, yordam diye isimlendirebildiğimiz hâdiseler yine kurultayda karara bağlanırdı. Önemli işler hep kurultayda karara bağlanarak,

* Attila Özer; Prof.Dr., Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi, Şekerbank Hukuk Müşaviri

ülkenin idaresinde kurultayın söz sahibi olması sağlanırdı. Demek ki, Türk devlet geleneğinde danışma, danışarak bir konuda fikir sahibi olma esas teşkil etmiş bir tutumdur.

Öte yandan, eski Türk devlet anlayışında kadınlar, bugünden daha fazla söz sahibi olmuşlardır. Özellikle kurultaylarda, hakanın yanında hatun ismi verilen hakanın eşi otururdu. Hakanın eşinin onayından geçmeyen hiçbir karar icraîlik kazanmazdı. Hakanın buyruğu diye ilân edilen bir şeyin icralığı yoktu. Ancak hakan ve hatunun müşterek buyruğu icraîlik kazanıyordu; böyle bir gelenek vardı. Yine, hakan seçilebilmek için mutlaka bir hatunun çocuğu olmak mecburiyeti vardı. Türkler'de, İslâm'dan önce tek evlilik esası vardı ve hakan olacak kişinin bir hatundan olan bir kişi olmas gerekirdi. Daha sonra çok eşlilik uygulamasına geçilince, birinci hanımdan sonraki eşlere konçay, kuma gibi isimler verilmiştir. Türk soyundan gelen birinci hanım ise hatun olarak kalmıştır. Burada da görüyoruz ki, Türkler'de hanımlar, devlet sistemi içinde önemli yer tutmuşlardır. Günümüzde ise, zaman zaman görüyoruz ki başbakanların, reisicumhurların hanımları siyasî meselelere karıştığı vakit toplum tepki gösteriyor. Bu tepkinin gereksiz olduğu kanaatindeyim. Türkler'de devlet sistemi içerisinde hanımların söz sahibi olmasının sebebi nedir? Muhtemelen savaşlar uzun sürdüğü için, ilin idaresi, savaş süresi boyunca hakanın yerine eşi tarafından yapılırmış ve bu işi yapan hanıma da Türkân ismi verilirmiş.

Türk devlet geleneğinde diğer bir husus, hakan kutsal bir kişidir, Ötüken Dikilitaşlarında Bilge Kağan, kendisini gökten inmiş, tanrı tarafından tayin edilmiş bir hakan olarak takdim ediyor. Tanrı değil, gökten inmiş ve tanrı tarafından kutsanmış bir kişidir hakan. Hakanın emrinde bulunan kişiler ise hiçbir zaman uyruk değillerdir; bunlar da bağımsız hareket edebilen, danışılan ve sözüne itibar edilen kişilerdir. Bu insanların bulunmuş olduğu topluluk, hiçbir zaman bir uyruk topluluğu, her emri yerine getiren zavallı bir toplum olarak görülmüyor. Hakanın vazifesi, bugünkü anlayışa biraz uygun olarak topluma hizmet etmek, aç insanları doyurmak, üstü başı yırtık olan insanları giydirmektir.

Türk devlet anlayışında toprağın kamunun ve sonuç itibariyle devletin malı olduğu hususunda mutabakat vardır. Meşhur bir örnek vardır biliyorsunuz: Mete Han'dan atını istiyorlar veriyor, hanımını istiyorlar veriyor, fakat, toprağını istedikleri vakit, çorak bir toprak parçasını bile vermiyor ve "toprak devletin malıdır, benim vermem mümkün değildir" diyor. Demek ki, mülkiyet hâdisesinde ülke devletin sahip olduğu bir varlık olarak kabul edilmektedir.

Türkler'de, kısaca izah ettiğim gibi, böyle bir devlet anlayışı hâkimdi ve hakan olan kişi, hiçbir zaman ömür boyu hakan olarak kalmıyordu, ehliyetini kaybettiği vakit, yine kurultay tarafından hakanlıktan düşebiliyordu. Tarihte bunun örnekleri vardır. Hakanlar, kurultay toplanarak görevden azlediliyor; yerlerine, daha erdemli olan, daha cesur olan, daha bilgili olan ve ülkeyi daha çok seven bir kişi seçiliyordu.

Öte yandan, Türk devletlerinde bilim hareketlerine fevkalâde önem verilmiştir. Dede Korkut Masalları'nda ve diğer mitolojik eserlerde söylendiği üzere bilim adamları çağırılarak hakanın etrafında istişarî bir grup olarak ve ak sakallılar meclisi adı altında önemli görevler üstleniyorlardı. Töre, Türk devlet hayatında önem arz etmektedir. Bugünkü anlayışa paralel bir anlayış vardır diyebiliriz. Meselâ, yine, yazıtlardan elde ettiğimiz bilgilere göre, devlet gider töre kalır denmektedir. Yani, devlet yıkılsa bile töre kalır ve kurulacak yeni bir devlet eski töreye uygun olarak faaliyet gösterecektir.

İslâm'dan önceki Türk devlet geleneği, kısaca, izah ettiğim gibidir. Bir de, Türkler İslâmiyeti kabul ettikten sonra, öncekinden farklı olarak devlet geleneğinde birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Bir kere, sistem üzerinde hanımların, söz sahibi olması resmî geçerliliğini kaybetmiştir ve halk ile sultan arasındaki ilişkide de halkın aleyhine bir takım gelişmeler olmuştur. Ancak, mülkiyet hakkıyla ilgili hususlarda, devletin mal-mülk üzerindeki, Özellikle toprak üzerindeki hâkimiyeti devam etmiştir.

Devlet sisteminde ise kurultaylar yerine, divanlar yer almıştır diyebiliriz. Biliyorsunuz, Osmanlı'da birçok divan vardır; birçok kurultayın var olması gibi. Ancak, kurultaydan farklı olarak divanlarda iştirak edecek kişiler değişiktir. Kurultaylarda iştirak daha alt tabakaya kadar gitmektedir. Divanlara ise, daha ziyade, devlet idaresinde üst düzeyde söz sahibi olan kişiler, katılmaktadır ve buralarda alınan kararlar da devlet idaresinde etkin olan kararlardır. Her iki kurumda, yine her ikisinde de, hem divanda hem kurultayda son sözün hakana veya sultana ait olduğunu görmekteyiz.

Her iki sistemde de, egemenliğin kutsal bir tarafı vardır. İslâm'dan önce hakan kutsanmıştır ve egemenlik bu yüzden kendi elindedir. İslâm'dan sonra ise hakan kutsanmış değildir ama Allah adına görev üstlenmiştir. Kısacası, egemenliğin kökeni teokratiktir.

Öte yandan, hem İslâm'dan önce hem İslâm'ı kabul ettikten sonra, devlet, siyasî otoritenin merkezini teşkil etmiş bulunmaktadır ve her konuda

son söz devletindir. İslâm'ın kabulünden sonra, halk devlete hizmete mükellefmiş gibi kabul edilmiştir; halk devlete hizmet edecektir, devletimiz babadır, devlet bizi koruyacaktır, devlet için canımızı vereceğiz, devlet için malımızı vereceği, vergi isterse sonuna kadar vereceğiz, devlet bize öl derse de öleceğiz, devlete hizmet için varız, sebebi vücudumuz devlete hizmet, devletimiz her şeyin üstündedir. Hâlbuki, İslâm'dan önceki devlet anlayışında bu kadar bariz bir fedakârlık anlayışı yoktur; devletin halka hizmet etmekle mükellef olan tarafları da kabul edilmektedir ve devleti yöneten kişiler, eğer bu hizmette kusur ederlerse yerlerini terk etmek zorundadırlar.

Hepinizin bildiği gibi, demokratik rejimde egemenlik millete aittir. Demokratik rejimde devletin içinde son sözü söyleme yetkisi millete aittir. Öyle görülüyor ki, bizim eski devlet anlayışımız ile demokratik rejimin devlet anlayışında bir tür çelişki vardır ve bunun için, zaman zaman da problemler çıkmaktadır. Sıkıştığımız vakit, devlet ve rejim yıkılacak endişesi ile halkı arka plâna itebiliyoruz. Hâlbuki, demokratik rejimde halka müracaat esastır. Bizde ise sıkışıldığı vakit kime müracaat edildiğim biliyorsunuz. Demokratik ülkelerde sıkışıldığı vakit, sistemde problem çıktığı vakit halk reyine müracaat edilir. Dünya'nın hiçbir yerinde, geniş hürriyet kullanma suç değildir. Anayasalar hürriyetlerin en düşük kısmını gösterir, bunun üstündekiler, devlet tarafından fertlerine verilebilir. Yani, asgarî ölçüler konulur, üst tarafıda verilirse daha iyi olur. Bizde üst tarafın verilmesi, halka müracaat edilmesi yadırganır. Bakın, size birtakım isimler vereyim, bir kısmı yaşıyor, bir kısmı vefat etti; fakat, eserleri piyasada olduğu için, o isimleri vermekte bir beis yoktur. Turan Güneş, iyi bir anayasa hukukçusudur, iyi bir siyaset adamıdır, iyi bir devlet adamıdır. Onun, ölmeden önce yazdığı "Araba Devrilmeden" diye bir kitabı vardır. Tahmin ederim, yedi sekiz yıl önce piyasaya çıktı. Der ki Turhan Güneş "halktan gelen tehlikelere karşı devleti korumak hem 61 hern 82 Anayasası'nda yer almıştır." Çok acı... Ne biçim rejim bu?! Demokratik rejimde halk esastır. Yine, benim hocam oldu, İlhan Arsel'in "Türk Anayasası" diye bir kitabı vardır. Bu zat 1960 ihtilâlinden sonra Kurucu Meclis üyesi ve Anayasa Hazırlık Komisyonu üyesi idi. 61 Anayasası'nda kullanılan tabir aynen şöyledir: "cahil ve sıhhatli karar verme ihtimali olmayan halktan gelecek tehlikelere karşı Anayasaca koruyucu tedbirler aldık". Bir demokratik rejimde halk cahil ve tehlikeli kabul edilemez. Böyle demokratik rejim anlayışı olmaz.

AVRUPA TOPLULUĞUMUN KURUMLARI

Tuğrul ARAT*

Başlarken, bir hususu belirtmek istiyorum: programa baktığım zaman gayet dengeli bir konu dağılımının yapılmış olduğunu tespit etmiştim. Bu çalışmanın bazı bölümleri daha renkli, bazı bölümleri kurumsal yapıyla ilgili, daha renksiz konular şeklinde belirlenmişti. Ancak, zannediyorum, konuşmacılardan bazılarının toplantıya gelmeyişi nedeniyle sayın İlber Ortaylı bu bölüme intikal etmiş. Biz daha kuru konuşmalar yapmak üzere hazırlanırken sayın İlber Ortaylı'nın, çok renkli, kişisel gözlem ve değerlerim en güzel ifadeler içinde ele alarak yaptığı bu konuşma, bizim konuşmalarımızı çok cılız hale getirdi. Bu hususu belirtmekle konuşmama başlamak istiyorum; çünkü, bizim konuşmalarımız, benim kişisel konuşmam daha teknik, daha kuru bir konuda olacaktır. Bu kadar renkli bir konuşmadan sonra beni dinlemek bir sabır işi olacaktır, şimdiden teşekkür ederim.

Bana ayrılan konu, "Avrupa Birliği'nin Organları" konusu. Tabiî yirmi dakika civarında bir süre içinde bu konuyu özetlemek için bazı ön açıklamalar yapmak ihtiyacındayım; çünkü, hemen belirteyim ki, sadece şematik bir sunuş yapacağım, aynntıya girmek imkânına sahip değilim. Belki, bu Ön açıklamalar bana konumu sınırlama fırsatı verecektir, bu nedenle de biraz daha, bu dar süre içinde bir fikir verebilme imkânına sahip kılacaktır beni.

Ön açıklamalarım şöyle olacak; Bir kere, Avrupa Birliği dediğimiz zaman, bugün, çok belirgin biçimde tek bir yapıdan bahsedemiyoruz; çünkü, özellikle Maastricht Antlaşması 'ndan sonra, Avrupa entegrasyon hareketinin iki boyut kazandığını görüyoruz. Önce, Avrupa entegrasyon hareketi ekonomik menşeli bir entegrasyon hareketidir ve Maastricht Anlaşması'na kadar, en azından bağlayıcı metinler çerçevesinde bu boyutta işlerlik kazanmıştır. Ekonomik bir entegrasyon hareketidir; fakat, Maastricht Antlaşmasından sonra, 1992, daha doğrusu yürürlüğe giriş tarihini esas alırsak, Kasım 1993'ten itibaren Avrupa entegrasyon hareketi, ciddî bir biçimde, bir siyasal entegrasyon boyutu da kazanmıştır. Ancak, hemen belirtmek isterim ki, ekonomik entegrasyon hareketinin dayandığı

***Tuğrul Arat; Prof.Dr., Ankara** Üniversitesi Hukuk Fak. Öğretim **Üyesi**

hukuksal ve kurumsal yapı ile siyasal entegrasyon hareketinin dayandığı hukuksal ve kurumsal yapı birbirlerinden farklıdır. Tıpkı, ekonomik entegrasyon hareketinin dayandığı, içinde geliştiği sürecin ileri aşamasına karşılık, siyasal entegrasyon hareketinin henüz bir başlangıç noktasında oluşu gibi. Dolayısıyla, bu ayrımı yapmadan, Avrupa Birliği'nin organları şeklinde, böyle çok total bir şekilde konuya bakarsak yanılgı içine düşmüş oluruz.

Bu hususu belirttikten sonra, kısa olarak, Avrupa Birliği'nin, daha henüz başlangıçta olan siyasal entegrasyon hareketiyle ilgili kurumsal yapısına şöyle bir bakacağım ve asıl, daha önemli olan ve bugün, Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısı denildiğinde asıl önem kazanan kısım olan ekonomik entegrasyon hareketinin hukuksal ve kurumsal yapısına ağırlık vererek bundan sonraki açıklamalarımı sunmaya çalışacağım; çünkü, bu ikisi, ciddî bir şekilde birbirinden farklıdır.

Siyasal entegrasyon hareketi henüz bir başlangıçtır. Hatta, bazı görüşlere göre, siyasal entegrasyon hareketi henüz başlamamıştır; sadece, bir ön hazırlık noktasındadır. Bunun gibi, kurumsal yapısı da oluşmamıştır. Henüz kurumsal yapısı oluşmayan bir hareketle karşı karşıyayız. Bugün, Avrupa Birliği'nin organları, Avrupa Birliği'nin kurumlan, Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısı diye bahsedildiğinde, aslında, anlatılmak istenilen, hatta daha doğru, teknik bir terimle "Avrupa Topluluğunun Kurumları" olarak ifade edilmesi gereken, ekonomik entegrasyonun kurumsal yapısı ve hukukî yapısıdır; çünkü, Maastricht Antlaşması'nda da gayet güzel görüleceği üzere entegrasyon artık iki ayrı bölümden ibarettir. Maastricht Antlaşması'nın bölümlerinden birisi ekonomik boyutu düzenlerken, diğeri siyasal entegrasyonu düzenler. Sadece, siyasal entegrasyonun ön ilkeleri, genel ilkeleri ele alınmış ve bir de, genel olarak bu ilkelerin uygulanması suretiyle, ileriye dönük olarak siyasal entegrasyon nasıl gerçekleşecektir, bununla ilgili genel usuller tespit edilmiştir. Bu çerçeveden baktığımız zaman, siyasal entegrasyonda gerçekten kurumsal yapının da olmadığını görüyoruz. Aslında, karar organı dahi değişiktir, ekonomik entegrasyondaki karar organı değildir. Gerçi, karar organı, ilke kararı anlamında karar alacak olan organ, belki, bir organ demek dahi mümkün değil, gerçek bir kurumlaşması yoktur, aslında, Zirvedir. Avrupa Konseyi adı da verilen, yalnız, burada Avrupa Konseyi derken İngilizce-Türkçe terminoloji arasında ilginç bir husus var, onu belirtmek lazım. Aslında, Türkçe'de, Avrupa Konseyi'ni bir başka Avrupa örgütü için kullanıyoruz; ancak, İngilizce'de iki terim birbirine çok yakın olduğu için,

İngilizce'den çevirdiğimiz zaman, şimdi söylediğim zirve toplantılarında Avrupa Konseyi demek zorunluluğu ortaya çıkıyor; ama, bu karışıklığı önlemek için, biz, Türkçe'de buna Avrupa Birliği Konseyi diyoruz. Bu Konsey, aslında Zirvedir; yani, Avrupa Birliği'ne üye devletlerin devlet ve hükümet başkanlarının oluşturduğu bir yapıdır ve bu yapı, düzenli olarak toplanıp karar verir. İşte, siyasî entegrasyonla ilgili üst kararlan, ilke kararlannı verecek olan bu yapıdır. Bu zirve toplantılarında oybirliği ilkesi esas olmak üzere siyasî entegrasyonla ilgili kararlar alınır. Söylediğim gibi, aslında, siyasî entegrasyon demek ne dereceye kadar doğrudur, o da hayli tartışmalıdır.

Siyasî entegrasyonun, bugün, iki boyutu var, iki alt boyutu var. Bunlardan bir tanesi, iç politikaya dönük boyut, yani "adalet ve içişlerinde işbirliği" başlığı altında ele alınan; diğeri ise, dış politikaya dönük olan "ortak güvenlik ve dış politikası" başlığı altında ele alınan ve dış politikaya dönük boyuttur. Bugün, Maastricht'ten sonraki gelişmeler, Amsterdam Antlaşmasıyla» siyasî entegrasyonun iç politika boyutunu, yani, adalet ve içişlerinde işbirliği boyutunu, topluluk, yani, ekonomik entegrasyonun yapısal çerçevesine çekmiştir, almıştır. Dolayısıyla, aslında, bugün, siyasal entegrasyon diye bir başlangıcın ifadesi olduğunu belirttiğimiz husus, daha çok, ortak güvenlik ve dış politikasıyla ilgili yapıdadır ve o yapı, söylediğimiz gibi, zirve tarafından alman kararlarla yürütülmeye, daha ileriye doğru götürülmeye çalışılmaktadır. Zirvede alınan ilke kararlarının uygulanmasına ilişkin kararlar ise Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi tarafından alınır. Bu, duruma göre, oybirliği veya nitelikli oyçokluğu esasına tâbidir. Böylece henüz başlangıç dönemini yaşayan siyasal entegrasyonun gerçekten bir kurumsal yapıya sahip olmadığı görülmüş olmaktadır.

Bunun ötesinde, daha önemlisi, siyasal entegrasyonun hukukî yapısı da ekonomik entegrasyonun hukukî yapısından değişiktir. Siyasal entegrasyon, aslında, kendisine özgü bir hukukî yapı getirmemiştir. Siyasal entegrasyon, esas itibariyle, klasik uluslararası ilişkiler modeline dayanır. Yani, egemen devletler arası eşit ilişki modeli. Dolayısıyla, siyasî entegrasyonunun esas dayandığı hukukî yapı klasik devletler hukukudur.

Dolayısıyla, bu bakımdan da, siyasal entegrasyonun çok ilginç, çok değişik ve devletleri bağlayıcı yapı içinde gerçekleştiğini şimdilik söylemek mümkün değildir. İleriye dönük olarak, tabiatıyla, siyasî entegrasyonun gelişmesi ölçüsünde bu kurumlaşmanın da, bu yapılaşmanın da hukukî

yapısının değişikliğe uğraması ihtimali vardır; ancak, şimdiden böyle bir tespiti yapmak da hayli güçtür.

Zamanım öyle gerektirdiği için, çok kısa olarak siyasal entegrasyonun üstünde böylece durduktan sonra, asıl, Avrupa Topluluklarının, ilginç, siyasal, kurumsal ve hukukî yapısı nedir sorusunun cevabını teşkil eden ekonomik entegrasyonunun kurumsal ve hukukî yapısına şöyle kısaca bakmak lazım gelmektedir. Neden ilginçtir; çünkü, ekonomik yapının dayandığı gerek kurumsal çerçeve, gerek hukukî temel, alışılagelen bir kurumsal çerçeve ve bir hukukî temel değildir. Kendisine özgü, sui generis ve ilk kez Avrupa Birliği'nde denenen ve şimdilik başarılı bir şekilde gerçekleşmekte olan bir kurumsal yapıdır. Bu yapıyı diğerlerinden ayırmak için, yani uluslar arası kurumsal yapılardan, uluslararası hukuktan ayırmak için, öbür yandan da, federal devlet yapısından ayırmak için, bu yapıya, "supranasyonal", milletler üstü yapı diyoruz. Bu, milletler üstü yapı -tekrar ediyorum- bugün, yalnız, Avrupa Topluluklarına özgüdür ve yalnız, Avrupa Birliği'nin ekonomik entegrasyon veçhesine özgü olarak işlemektedir ve şunu belirteyim: bir kere, bunu siyasal entegrasyondan ayırmak için, ben, ekonomik entegrasyon veçhesine Avrupa Toplulukları veya Avrupa Topluluğu demeyi tercih ediyorum, teknik olarak daha doğru ve uygun olduğunu düşündüğüm için. Dolayısıyla, konuşmamın bundan sonraki kısmında, bu yapıyı, yani ekonomi entegrasyon yapısını ifade edebilmek için, Avrupa Topluluğu veya Avrupa Toplulukları terimini, siyasal entegrasyonu daha çok temsil ettiğine inandığım için de, bu kısmını Avrupa Birliği terimini daha sık kullanarak açıklamaya çalışacağım.

Avrupa Topluluğu'nun bu ilginçliği şuradan geliyor: Avrupa Topluluklarının organları ki, bu topluluklar, teknik olarak haklı biçimde, organ tabirini kullanmayı tercih etmiyorlar, kurum tabirini kullanmayı tercih ediyorlar -biraz sonra söyleyeceğim ilginçlik nedeniyle- çünkü, bu organlar, alelade uluslararası örgütlerin organlarından farklıdırlar. Neden farklıdırlar; çünkü, farklı şekilde yetkilendirilmişlerdir. Alelade uluslararası örgütlerden farklı şekilde yetkilendirilmelerinin nedeni şudur ki, bu organlar, özellikle supranosyonal karakter taşımaları itibariyle, daha doğrusu kurumların temsil ettiği örgütsel yapıya üye olan devletleri bağlayıcı şekilde ve o devletlerin ülkelerinde doğrudan uygulanacak, doğrudan etki meydana getirecek şekilde hukuk kuralı koyma yetkisine sahip organlardır ve aynı şekilde, millî politikaları ikame edecek politikalar oluşturma yetkisine sahip organlardır. Tarihte, milletlerarası örgütlere ilk

defa böylesine yetkiler tanınmıştır. Gerçekten, Avrupa Birliği'ne üye devletler, bu birliğe üye olurken, kendi egemenliklerinden gelen bazı yetkilerin konu itibariyle kullanımını sınırlandırmışlar kendi ülkelerinde, hukuk düzenini oluşturma, hukuk kuralını koyma ve politika oluşturma yetkilerini sınırlandırmışlar ve bu sınırlandırdıkları noktalarda topluluklara devlet yetkisine benzer yetki tanımışlardır. İşte, bu devlet yetkisine benzer yetkidir ki, toplulukları, o ülkelerin devletlerinde hukuk kuralı koyma ve politika oluşturma yetkisiyle donatmıştır. İşte, topluluğun kurumlan dediğimiz organlar ise, bu yetkileri kullanmak suretiyle, belirlenmiş alanlarda hukuk kuralı koyar, politika oluştururlar ki, üye devletleri bağlar. Artık, üye devletler, Avrupa Toplulukları organlarının yaptığı düzenlemelerin yerine ikame edilecek herhangi bir ulusal, bireysel tedbir alamazlar. İşte bu nedenle, bu kurumsal yapı, özel bir kurumsal yapıdır. İşte bu nedenle, bu kurumsal yapıda, devlet yetkisine benzer yetkiyi kullanan uluslar arası örgüt ile ulus devlet arasındaki ilişki değişik bir ilişkidir. Buna, bazıları, egemenlik sınırlandırması diyor. Ben, egemenlik sınırlandırması lafım biraz mübalağalı buluyorum. Bu, aslında, yetkinin değişik biçimde paylaşımıdır; çünkü, yukarıya çıktığımız zaman görüyoruz ki, üst yapıda, yani örgüt düzeyinde bu yetkiyi asıl kullanacak olan organ, Bakanlar Konseyi'dir ve Bakanlar Konseyi'nde her devletin hükümet temsilcisi görev almaktadır. Dolayısıyla, fazla abartmamak lazım, egemenlik sınırlandırmasından çok, bir yetki paylaşımı "sharing of povvers" değişik biçimde bir yetki paylaşımının mevcut olduğu bir yeni yapıyla karşı karşıyayız. Ancak, hemen belirtmek lazım ki, bu yapı nedeniyle, Avrupa Topluluklan'na katılmak, katılmamak şeklinde birtakım değerlendirmeler yaparken şunu unutmamak gerekir ki, Avrupa Toplulukları ile üyelik ilişkisi herhangi bir uluslararası ilişki değildir. Avrupa Toplulukları[1] na giren ülke, artık, bir ortaklık yapısı içine girmektedir. O ortaklık yapısı içinde, artık, onlar, bizler şeklinde bir değerlendirme yapma imkânı yoktur; Avrupa topluluklarına giren ülke, artık, diğer üye devletlerle bir bütün teşkil etmektedir. Artık, biz kavramı, üye devletlerin tümünü içine almaktadır. Dolayısıyla, eğer Avrupa Topluluklarına girmeye hazırlanıyorsa bir devlet, artık "Avrupa'da böyledir, ben böyleyim, Avrupa'ya ben komşuyum" diyemez. Aksine "ben Avrupalıyım ve Avrupa'nın içindeyim ve Avrupa'nın değerlerini benimsemiş olarak bu topluluğa giriyorum" demek zorundadır. Demek mecburiyetinde değildir, üye olmak mecburiyetinde değildir; ama, eğer üye olmak istiyorsa, mutlaka, bu değer ve bu sistemleri kabul etmek durumundadır. Dolayısıyla, Türkiye'de kararını verirken bu gerçeği tespit etmek mecburiyetindir. Tabiî, ondan sonra, karar tamamen kendi iradesine aittir; girip girmemek kendi iradesine aittir; ama, girerken birtakım yeni

modelleri Avrupa Birliği'ne götüreceğini düşünmemelidir. Avrupa Birliği'nin modelleri bellidir, Avrupa Birliği'nin değerleri bellidir, Avrupa Birliği'nin sistemleri bellidir; oraya başvuran bir ülke, o sistemleri, o değerleri benimsemeye karar verdiğini ifade etmiş demektir. Bu hususun altını çizmek durumundayım.

İşte bu özel yapı, artık, bir üst yapı, belki bir federal yapı değil; ama, bir üst yapı ki, aldığı politik kararlarla, aldığı hukukî kararlarla, alt yapıda olan devletleri etkilemektedir; bu üstyapının organları, Avrupa Topluluğu'nun Kurumları adını almaktadır.

Çok kısa olarak, Avrupa Topluluğu'nun kurumlarına da şöyle teker teker bakmak durumundayım. Önce, hemen, yine, konuyu süresi içinde anlatabilmem için bir ayrım yapacağım.

Ayrım şöyle: Avrupa Toplulukları'm n Kurumlarını, bugün, genel olarak ikiye ayırarak incelemek bana uygun geliyor; şöyle ki: aslî yapısal organlar ve işlevsel organlar olarak iki kategoriye ayrılmaktadır. Çünkü, bu aslî organlar ile işlevsel organlar arasında şöyle fark vardır. Aslî organlar veya -ona ben Türkçe'de aslî yapısal organlar diyorum- aslî yapısal organlar, demin söylediğim, esas devlet yetkisine benzer yetkileri kullanan organlar olup, topluluğun genel örgütsel yapısının temel taşlandır. Bunlarda bir oynama yapmak, bunlardan bir tanesini yapının dışına almak, topluluğun genel örgütsel yapısında dengeyi bozar. Bu nedenle, bunlara aslî yapısal organlar diyoruz. İşlevsel organlar ise, bu kadar aslî yapıyı etkilemek durumunda olmayan; fakat, faaliyetleri, etkinlikleriyle, topluluğun amaçlarına ulaşmasında, topluluk politikalarının daha iyi uygulanmasında malî, teknik destek sağlayan organlardır.

İşlevsel organları ve aslî yapısal organları bu şekilde ayırdıktan sonra, aslî yapısal organları en kısa şekilde anlatmak düşüncesiyle, biraz önce söylediğim gibi, bu organlar, devlet yetkisine benzer yetkiyi kullandıkları için, bir devletin temel organları ile bunları karşılaştırarak, bir devletin fonksiyonlarını kullanan organları ile bu yapıyı karşılaştırarak anlatmayı tercih ediyorum. Bu kadar kısa bir sürede, ancak bu karşılaştırmayı yapabilirim. Fakat, bu karşılaştırmayı yaparken şunu da ifade edeyim ki, bu karşılaştırma Avrupa Topluluğu'nun bir devlet olduğu imajını yaratmamalıdır; sadece, anlatımda kolaylık olsun diye bu karşılaştırmayı yapıyorum. Bunun altını çizdikten sonra, hemen, devletin fonksiyonlarını hatırlayalım. Devletin temel fonksiyonları, yasamadır,

yürütmedir, yargılamadır ve denetimdir. Bu dört fonksiyona göre, Avrupa Topluluklan'mn aslî yapısal organlarına baktığımız zaman, yasama yetkisi, esas itibariyle, Avrupa Topluluğu'nün, bugün, Ayrupa Birliği'nin Bakanlar Konseyi diyebileceğimiz organına aittir. Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, biraz önce söylediğim gibi, her devletin bir hükümet temsilcisinden oluşur. Gündemine göre, katılan hükümet temsilcisi değişiklik gösterir. Konu tanmsa, tarım bakanları, genel işler konuşuluyorsa, Genel İşler Konseyi denildiğinde, dışişleri bakanları, turizm konuşuluyorsa turizm bakanları, 'taşımacılık konuşuluyorsa taşımacılık bakanları, ekonomi, maliye konuşuluyorsa, ekonomi, maliye bakanları tarafından oluşturulan; fakat, her defasında aynı yapıyı ifade eden Bakanlar Konseyi'dir. Bu, Avrupa Topluluğu'nun yasama organıdır, aynı zamanda da siyasî organdır. Uyuşmazlıkların siyasî çözümü de bu organa aittir. Ayrıca, Avrupa Topluluklarının yaptığı anlaşmaların onaylanması, yine, bu organ tarafından gerçekleştirildiği gibi, bütçenin kabulüne dair karar da bu organ tarafından verilir; ancak, bütçenin yürürlüğe konulması için, aynca, Avrupa Parlamentosu'nun da yapması gereken bazı işlemler vardır; fakat, bütçe yetkisi de, esas itibariyle Bakanlar Konseyi'ne aittir. Konseyin, çalışmalarında başvurduğu üç türlü oylama yöntemi vardır: Oybirliği, basit oyçokluğu ve nitelikli oyçokluğu. Bugün, daha çok, nitelikli oyçokluğuna dönük olarak oylama yöntemi kullanılmaktadır.

Avrupa Komisyonu, millî devletlerdeki yürütme organı ve idarî yapının üst kısmına karşılıktır. Hatta, bu nedenle, Avrupa Komisyonu Başkanı, uluslararası protokolde başbakanlar düzeyinde, komisyon üyeleri de - biz bunlara Fransızca terminolojiden hareketle komiser diyoruz-bakanlar düzeyinde göz önünde bulundurulmaktadır.

Yürütme organının çalışmaları, tabiî, bütçenin kullanılması, parasal fonların idaresi, politikaların sağlıklı şekilde uygulanması, kurucu antlaşmaların uygulanması gibi hususları içine alabileceği gibi, topluluğun üçüncü ülkeler nezdinde ve uluslararası örgütlerde temsili, topluluk adına müzakere ve idarî denetimin yapılmasını içine alan yetkileri ve görevleri içine almaktadır. Avrupa Komisyonu -gerçekten ilginç olduğu için bunun altını çizerek belirtmek istiyorum-, aynı zamanda, üye devletleri Avrupa Topluluklarını kuran antlaşmalara uygun davranıp davranmadığı bakımından da denetleyen, idarî denetim prosedürünü işleten kurumdur. Yani, Avrupa Topluluğu'na üye bir devletin, üyelikten doğan yükümlülükleri yerine getirip getirmediğini, Avrupa Komisyonu, gerçekleştirdiği araştırma ve soruşturmalarla tespit eder, idari denetimi

sürdürür; eğer, yerine getirmediği hususu sabit hale gelir ve devlet de bunda ısrar ederse, Komisyon, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'na dava açar. Bu dava, "ihlâl davası" adını alır ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanı tarafından karara bağlanacaktır.

Avrupa Parlamentosu'na gelince: Avrupa Parlamentosu, esas itibariyle, siyasî denetimi yürütmekle birlikte, bugün, bütçenin kabulünde önemli bir rol edinmiştir; ama, onu yalnız, artık, bir denetim organı olarak da görmek mümkün değildir, kurucu antlaşmaların muhtelif tarihlerdeki tadilatıyla, bugün, Avrupa Parlamentosu, yasama sürecine katılan bir organ haline gelmiştir, işbirliği mekanizması, ortak karar mekanizması gibi özel mekanizmalarla bu görevi yürütmektedir.

Adalet Divanı, yargı organını oluşturmaktadır.
Avrupa Sayıştayı da, malî denetimi gerçekleştirmekte olan organdır. Sayıştay, millî sayıştayın yaptığı etkinliklere benzer etkinlikleri Avrupa kurumları açısından gerçekleştirmektedir.

İşlevsel kurumlara da birer cümleyle değinmek gerekirse, ilk işlevsel kurum Ekonomik Sosyal Komitedir; teknik bir komitedir, istişarî bir organdır, sosyal ve ekonomik politikalarla ilgili bağlayıcı karar alma durumunda olan Bakanlar Konseyi ve Avrupa Komisyonu'nun tasarruflarına, danışma niteliğinde katkıda bulunmaktadır, tavsiyelerde bulunmaktadır, görüş bildirmektedir.

İkincisi, Avrupa Yatırım Bankası, kredi türünden malî destek sağlamak suretiyle, özellikle ekonomik politikaların uygulanmasında önemli bir hizmet sunmaktadır. Avrupa Yatırım Bankası, aynı zamanda, topluluğun üçüncü devletlerle olan ilişkilerinde, kredi türünden malî destek sağladığından, Türkiye için de önemlidir; çünkü, Türkiye, bugüne kadar, Avrupa Yatırım Bankası'ndan oldukça önemli yardımlar almıştır ve almaya da devam edecektir. Topluluğun kredi türünden yardımları, Avrupa Yatırım Bankası tarafından gerçekleştirilmektedir.

Bölgeler Komitesi, yeni kurulmuş bir organdır. Maastricht Antlaşması'yla kurulan bu organ, bölgesel politikanın uygulanmasında ve bölgelerin kalkınma projelerine topluluk desteğinin sağlanmasında denetim ve inceleme organı olarak dikkati çekmekte ve aynı zamanda, bölgesel politikaların uygulanmasıyla ilgili istişarî bir organ olarak görevini görmektedir.

Bunun yanında, Avrupa Merkez Bankası, parasal politikayla ilgili özerk bir kuruluş olarak, Avrupa para politikasını, ileride, özellikle Temmuz 2002 yılından sonra, Avrupa para birliğinin tam olarak oluştuğunda, **en** önemli rolü oynayacak kurum olarak görev görmeye hazırlanmaktadır.

Bir de, Avrupa Ombudsmanı vardır ki, Avrupa kurumlarının kötü işlemesinden dolayı ortaya çıkan yakınmaları gidermek için,[1] tedbirler alarak, bu tedbirleri parlamentoya sunan ve bu şekilde, kurumların bir tür iç denetimini gerçekleştirmesine yardım eden bir organ olarak dikkati çekmektedir.

Bir hususu belirterek sözlerime son vermek istiyorum. Tabiî, zaman darlığı içinde bu kadar büyük bir yapıyı anlatmak, ayrıntılara girmek mümkün değil; ama, genel ifadelerle ancak bu kadar olur. Yalnız bir hususu belirtmek isterim ki, bütün bu organların hemen hepsi, aslında, topluluk hareketini temsil eden organlardır. Buralarda millî temsil asgariye indirilmiştir. Yani, buradan, millî devletlerin kontenjanlarından gelir katılımcılar, üyeler bu organlara; ama, kendi ülkelerinin menfaatlarım temsil edemezler, aksine, topluluğun menfaatlarım temsil etmek zorundadırlar. Bir tek organ, sadece, Bakanlar Konseyi, hükümet temsilcilerinden oluşmakta ve Bakanlar Konseyi'nde, millî çıkarlar, karşılıklı denge esasına uygun olarak -çünkü, onbeş devletin millî çıkarı- topluluğun çıkarıyla dengelenmeye çalışılır. Bu bakımdan, oylama yöntemi ne olursa olsun, millî çıkarların da dengelendiği biçimde karar alacağı için, Bakanlar Konseyinin kararlan, esas itibariyle "konsensüs esasına" dayanır, yani, uzlaşıya dayanır. Diğer organlarda ise, esas olan; Topluluğun politikalarının gerçekleştirilmesi ve millî devletlerin, topluluk politikalarının gerçekleşmesinde katkılarının sağlanmasıdır, esas olan, millî menfaatların temsil edilmesi değildir. Hatta, bu nedenle, o organlann pek çoğuna seçilenler, millî menfaatları temsil etmeyeceklerine dair yemin ederek göreve başlarlar ve en ufak şekilde, kendi ülkelerinden bir temsil veya manda aldıkları tespit edilirse görevlerine son verilir. Umarım, bu çok genel çerçeve, topluluğun kurumsal yapısı hakkında bir fikir vermiştir. Saygılarımı sunarım.

SORULAR ve CEVAPLAR

l- İlber ORTAYLI

.

Çok sevgili dostum, benim okul arkadaşını -benden sınıf olarak küçüktü- Prof. Rıdvan Karluk bir soru değil, bir yorum yöneltti: "Avrupa Birliği'nin simgesi olan oniki yıldız, acaba, AB'nin bir Hıristiyan kulübü olduğu anlamına mı gelmektedir. Onüçüncüsü geldikten sonra, Roma askerlerinin gelmemesini temenni ediyoruz Birliğin başına." Şüphesiz kî, bu yıldız sayısının bununla bir ilgisi yok; ama, dostumun esprisi açıktır. Eski Başbakan Kol'ün pek Hıristiyanlıkla alakası olmadığı halde, Jag Lang'ın sözleri, demeçleri, maalesef, bu kadar şaka kokulu değildi ve bir gerçeği yansıtıyor, bunun üzerinde durmak gerekir. Aman efendim, lunatik onlar, ne derse der deyip geçemezsiniz; çünkü, Avrupa'yı sadece bir kısım sosyal demokratlar temsil etmiyor. Bugünkü Avrupa'nın, Hıristiyan olmasa bile, Hıristiyan kültürünün kıtası olduğunu unutmamak zorundayız. Bu, birlik meydana getirmeye de mâni değil; ama, fedakârlıklar ve tolerans çift taraflı işlemek zorundadır. Ben şunun üzerinde ısrarla duruyorum, adımız fundamentalis olarak çıkmasına rağmen, karşı taraftaki toleransın daha az olduğu kanaatindeyim. Bu uygarlığa, karşı taraftaki toleransın çok daha az olduğu kanaatindeyim, onlarca örnek gösterebilirim. Bugünkü Avrupa Kıtasında çok enteresan da bir gelişme vardır. Türklere karşı hayır-hak bakanlar Yahudi nüfustur. Bir de, çok tuhaf bir şekilde, hakikaten, dinin ve dinî medeniyetin etkisinden kurtarılmış eski Naziler öyle bakıyorlar. Bu da, tabii, çok hoş bir partnerlik değil bizim için. Ümit ediyoruz ki, toplumun çoğunluğunu meydana getiren ve Avrupa düşüncesinin elan temsilini yürüten organlar bu konuda bir toleransa gelirler; Jag Lang diyor ki: "Biz bunları tanımıyoruz." Şimdi, bunu diyen adam, oryantalizmin anavatanında bunu söylüyor. Yani, Mar Sinyonlar, Nadir Şah'ın tarihini Voltaire'nin diline çeviren insanların hiçbiri malum değil Jag Lang'a. Yani, o kadar tuhaf bir şey ki, o muhteşem oryantalist gelenek Avrupa'da marjda yatıyor. Normal entelektüel bilmiyor onu, okumuyor. Çok ilginç bir şey bu. Yani, Mar Sinyon, ortalama Fransız münevverinin kütüphanesinde yok şimdi. Hammer'i duyanlar var, duymayanlar var. Ruşer'in Kur'an tercümesi meselâ, muhteşem bir eserdir, okuyan var, okumayan bir sürü, haberi bile

yok. Yani, soruyor sana Kur'an'm tercümesi var mı diyor. Yahu, adam ikiyüz sene evvel yapmış, Ruşer. Böyle bir memlekette ben maalesef bir toleransın olduğu kanısında da değilim.

Yine, aziz dostumuz Mehmet Kocaoğlu da, son krizde Türk Halkı yapılan tüm yanlış uygulamalara karşı hiçbir şey yapmadı dedi; doğru. Yapması gerekmiyor muydu diyor; evet, ama, ondan evvel, zannediyorum, birtakım başka odakların yapması gerekiyor, işin başına geçmesi gerekiyor. Aksi takdirde, çok değerli bir malzemenin tarih içinde heder olmasından çekin iyorum.

Bir soru daha var: AB'nin kendi içerisinde de bir hareketi olduğuna göre -çok doğru bir tespittir- AB'den Türkiye'ye bakışın gelecekte nasıl olacağını tartışır mısınız? Şüphesiz ki, iş çevreleri, mühendislik çevreleri, tıp çevreleri Türkiye'ye çok daha başka bakıyor. AB'nin devam edeceğine ben inanmıyorum. Yani, İspanya'nın, Portekiz'in, İtalya'nın ve Yunanistan'ın içinde bulunduğu bir AB'nin çok uzun boylu yolu olacağına inanmıyorum. Bir zamanlar biz de Avrupa Konseyi üyesiydik, yine üyeyiz. Komünote çıktı, ileride daha başka bir şey çıkacak; çünkü, İskandinavya'nın ve Almanya'nın üretken unsurları ve halkı birtakım insanların böyle bir birlikte olmasını hazmetmiyorlar, istemiyorlar. Dolayısıyla, ileride başka oluşumlar ortaya çıkar, sevgili hocamızın dediği gibi, AB dünyanın sonu değil. Böyle hayallerden ve korkulardan çekinin. Bu, Türk M ili et i'nin, bizim hastalığımızdır. Birinci harbe niye girdik, Almanya'yla da girmezsek, bunlar bizi parçalar diye. Böyle devamlı bir korku var bizde, binmezsek gider tren diye. Tren çok, trenlerin iyisini bilmeniz lazım, sistemi elinize alıp incelemeniz l âzım.

Avrupa içerisindeki hareketli siyasî grupların rolünü sanılanın aksine, tartışır mısınız diyor. Hiç şüphesiz ki, muhtelif siyasî gruplar da var; ama, içeride bir akım da var. Fransa, İtalya'nın, İspanya'nın, vesairenin başına geçsin, öbüründen çıksın eğilimi var. Sayısız eğilimler var. Neyin nereye kadar gideceği belli değil; ama, birtakım şeyler de bir yerlere gidiyor. Yalnız, AB'nin çok zayıf bir noktasını söylemek zorundayım. AB kendini üretemeyen bir nüfus ve eğitim yapısına sahip. Bugünkü Avrupa üniversitelerinin hiçbirisini ne İsrail'dekilerle ne Amerika'dakilerle mukayese edemezsiniz. Avrupa kütüphanesiz bir ülkedir, bunu da söylüyorum burada. Hiçbir Avrupa ülkesinde ve üniversitesinde, Amerika'daki ve İsrail'deki kütüphaneler yoktur. Enformasyonu zayıf olan,

eğitimi düşen ve kendini üretemeyen bir ülkenin, bir birliğin içine atlarken iki kere düşünün. Bu, bir çarşı meselesidir.

Sevgili hocam, sizce Ermeni meselesinin AB'ye giriş sürecinde etkisi nedir diye bir soru var. Hiçbir etkisi yoktur. Girebilecek bir Türkiye girer; ama, bu kullanılır da, bunu da böyle bilesiniz. O çok ayrı bir konudur. Şunun üzerinde ısrarla duruyorum. Tarihi saklamanın hiçbir manası yoktur; ama, jenosit gibi bir suçlamayı kabul edemeyiz; çünkü, biz, Almanya değiliz, Fransa değiliz. Bizler Alman değiliz, Vişi Fransası'nın Fransızları değiliz. Biz, jenositi kabul etmeyiz, bunu bilesiniz ve bunu her Avrupah'mn, her AB üyesinin, her temsilcinin de böyle bilmesi gerekir. Hiç kimse, bu memleketteki trajediyi inkâr etmiyor; ama, jenositi kabul etmeyiz. Bu çok açık bir şeydir. Ege Denizi'ndeki haklarımızdan taviz vermeyiz; çünkü, nefes alamayız. Kıbrıs'tan da çekilmeyiz, bu da çok açıktır; çünkü, orada Türkler yaşıyor ve o yerde de sulhu salâh avdet elti, 1974'dekinden çok daha iyi bir Kıbrıs var. Herkes bunu kabul ederek anlaşmaya oturur. Kıbrıs'a çıktık, ambargo var; üşüyün, donun, aç kalın. O yıllarda üniversiteler buz gibiydi, hepimiz hastalandık, kalıcı hastalıklara... Ee, şimdi de verelim. Bizim kamuoyumuz ve milletimiz kullanılamaz ve kullandırtırlayız kendimizi. Yaptığımız fedakârlıkların karşılığım isteriz her toplum gibi. Bu, gayet masum bir istektir. Edinilmiş haklarımızı tutarız, hak ettiğimiz suçlamalar varsa, onu birlikte kabul ederiz, hak etmediğimiz suçlamaları zinhar kabul etmeyiz. Falan veya filân birliğe gireceğiz diye, yeniden tarih yorumlattırmayız kimseye. Canı isteyenler istediği yere girsin, istediği budalaca lâfları da etsin; fakat, hak etmediğimiz suçlamaları ve yorumlamaları, güya, belirli iktisadî menfaatler için kabul edemeyiz. Böyle bir anlayış olamaz; çünkü, tarih geçer. AB doğar, AB batar. Dünya'nın ne olacağı belli olmuyor; ama, bizim üzerimize atılan çamurlar kalır, bunu bilesiniz ve bunun üzerinde gayret göstermemiz gerekir.

OTURUM BAŞKANI

Sayın Mızrak yöneltiyor soruyu. Soru şu: sayın büyükelçi dün dediler ki "siyasî kriterler tamamlanınca üyelik müzakerelerine başlanılacaktır." Ancak, Niş kararlarında son on yıllık dönem içinde Türkiye gözükmemektedir. Bu, nasıl iştir? Helmut Kol ve Helmut Şmit başta olmak

üzere, Avrupa'nın önde gelen bazı isimleri, Türkiye'nin Avrupa Birliği'nde yerinin olmadığını ifade etmektedirler. Sayın büyükelçi bu konularda ne düşünüyor?

2- Karen FOG

Niş kararlan, Türkiye'deki birçok insanın aklını karıştırmıştır; fakat, ben öyle düşünüyorum ki burada bir yanlış anlama var. Niş kararları şu anda müzakere yapan üyelerin, üyelik ve oy haklarıyla ilgiliydi. Bu konu Türkiye'de doğru dürüst anlaşılacak şekilde takdim edilmemiştir. İsveç Cumhurbaşkanlığı ve benim komiserim özellikle şunu belirtmişlerdir: Türkiye, giriş müzakerelerine, Nis'de alınan kararlara bakılmaksızın başlayabilir.

Öte taraftan, Avrupa'daki eski devlet adamlarının yorumlarına bakacak olursak, bunların kendi adına konuştuğu, konuşmalarının Avrupa Birliği'ni ilzam etmediği şeklinde cevap vermek istiyorum. Dolayısıyla, benim tavsiyem, Türkiye katılım konusundaki işlemleri Niş kararlarına bakılmaksızın yürütmelidir. Eğer benim sözlerimi şüpheli bulanlar varsa, bu kimselere, başkanlığın ve benim komiserimin yazılı beyanatını takdim edebilirim.

3- Attila ÖZER

Bana yöneltilen sorular, referandumla ilgilidir. Mustafa Kılıç Bey ve Mehmet Salih Özban soruyorlar, diyorlar ki: halk oylamalarında, halk siyasî parti liderinin etkisinde midir, yoksa, kendi iradesiyle mi oy kullanacak?

Biliyorsunuz, referandum çok geniş bir kavramdır. En basit mahiyeti ile düşünülürse, evet veya hayır diye düşünülebilir. Ama, istişarî referandum var, karar referandumu var. Ben şunu savunuyorum: halkın odakta bulunması, karar mekanizmalarının kilitlendiği an halkın fikrine müracaat edilmesi gerekir. Halkın cahil kabul edildiği bir ülkede demokratik rejimin yürümesi mümkün değildir, o zaman, başka isim bulmak lazım veyahut da demokratik rejim olmasını istiyorsak, onun oyunlarına göre sistemi yürütmek mecburiyetindeyiz. Her organın kendine mahsus kaideleri vardır. Demokratik sistemin kaidesinde de, sıkışıldığı vakit halka müracaat etmek vardır. Avrupa Birliği konusunda size soruldu mu girelim mi,

girmeyelim mi diye? Avrupa'nın birçok ülkesinde soruldu ve reddettiler. En son İsviçre reddetti benim bildiğim. Bize ise hiçbir şey sorulmadı. Çünkü devlet, sizin adınıza düşünür, en güzelini düşünür: Felsefe budur ve tenkit ettiğim hadise de budur. Halk, Avrupa Konseyi'ne veya Avrupa Birliği'ne çok sıcak bakmıyor arkadaşlar. Eğer bir oylama olsa, çok ezici çoğunlukla reddedilir. Ben, İlber Hoca'nın kanaatindeyim, Avrupa Birliği'nin uzun ömürlü olacağı kanaatinde değilim.

• BEŞİNCİ
OTURUM

"Avrupa Birliği'nin İlkeleri ve Türkiye'

___ 01 ____

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Orhan ASLAN

Tebliğciler : l- Türkiye'nin Stratejik Hedeflen ve Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Dr.Mustafa ÇALIK

2- Avrupa Birliği'nde Din
Prof. Dr. Mehmet AYDIN

3- Avrupa Vatandaşlığı
Prof. Dr. Mithat BAYDUR

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN İLKELERİ VE TÜRKİYE

Orhan ASLAN*
Oturum Başkanı

Sayın başkan, sayın büyükelçi, değerli misafirler, ocaklılar; hepinizi, saygıyla, sevgiyle selamlıyorum, hoşgeldiniz.

Türk Ocakları ve Ankara Ticaret Odası'nın böyle güzel bir faaliyeti tertiplemesi, inşallah, yeni bir şeylerin oluşturulmasına fırsat verir. Bizim oturumumuz, çok değişik şeylerin söyleneceğini umduğum bir oturum olacaktır. Zira, konusu epey çarpıcı: "Avrupa Birliği'nin İlkeleri ve Türkiye". Konuşmacılar, çok özgün, fikirlerinin çilesini çekmiş, farklı şeyler söyleyen insanlar. Avrupa Birliği "sizi alıyorum veya almıyorum" dememeli, biz "giriyoruz veya girmiyoruz" demeliyiz. Türkiye Cumhuriyeti çok büyük devlettir ve Türk Milleti beşbin yıllık tarihe sahip kocaman bir millettir. Öyle ufak tefek rüzgârlarla bize bir şey olmaz.

*Orhan Aslan; Prof.Dr., Gazi Üniversitesi Eğitim Fak. Öğretim Üyesi

TÜRKİYE'NİN STRATEJİK HEDEFLERİ VE AB'NE TAM ÜYELİK

Mustafa ÇALIK *

Türk Ocakları'nın sayın genel başkanı, değerli misafirler, sayın büyükelçi, sevgili arkadaşlar; benim tebliğimin yahut bu kısa konuşmamın mevzuu, elinizdeki tanıtımda gösterildiği gibi "Türkiye'nin Stratejik Hedefleri ve AB'ye Tam Üyelik."

Türkiye'nin stratejik hedefleri deyince, elbette, söylenecek yığınla şeyden çok azını belli başlıklar halinde arz etmeye çalışacağım. Her ülkenin stratejik hedefleri vardır. Stratejik kelimesini kullanmadan bunlara büyük hedefleri, yahut vazgeçilmez hedefleri de diyebiliriz.

Nedir bir ülkenin genel olarak stratejik, vazgeçilmez büyük hedefleri? Her ülke büyümek istiyor, güçlenmek istiyor, Dünya milletleri ailesi içinde, Dünya ülkeler coğrafyası içinde makbul, muteber bir yer edinmek istiyor kendine; Ancak her ülkenin imkânları, yapısı, konumu, hülâsa, şartlan farklıdır ve her ülke kendisine benzer. Türkiye'de sık sık denilir ya: "Nedir bu, 'biz bize benzerizci' kafalardan çektiğimiz. Yine başladılar biz bize benzeriz, Türk'ün Türk'ten başka dostu yok" diye. Her milletin tabiî ki, dostları da var, düşmanları da var. Büyük dağların, büyük boraları olur, büyük fırtınaları olur; dolayısıyla, insanlık tarihi içinde hayatî roller üstlenmiş, ülkelerin, milletlerin, düşmanları demeyelim muarızları, muhalifleri, aleyhtarları daha fazla oluyor. Dolayısıyla her ülkenin kendine mahsus problemleri vardır, kendine mahsus da hedefleri olacaktır. Bir ülkenin stratejik hedeflerini tayin eden şey, öncelik sırası vermek belki doğru değil ama, siyasî coğrafya, başka bir adla söylersek, jeopolitiktir. Bir ülkenin ne tür hedefler edinmesi gerektiğini yahut hangi hedeflerden vazgeçemeyeceğini telkin eden, emreden, en başta jeopolitik ve o ülkenin, o milletin yaşadığı tarihtir. Modern İspanyol düşüncesinin en büyük kafalarından biri Muno'yla birlikte ve aynı zamanda, İspanyol vatanperverliğinin de sembol isimlerinden biri, ünlü felsefeci Gase diyor ki: "Milletlerin tabiatı yoktur, tarihi vardır." Aslında Gase, millelerin tabiatı yoktur, bir millî karakterden söz edemeyiz, millî seciye yoktur demiyor.

* Mustafa Çalık; **Dr.,** Türkiye Günlüğü **Dergisi Genel Yayın** Müdürü

Biraz fazla retorik yaparak şunu demeye getiriyor, tarihinin dışında bir tabiatı yoktur, tarih çok belirleyicidir. Gase'den asırlarca evvel Haldun diyor kİ: "su ne kadar kendisiyse, ne kadar kendisine benzerse, bir millet de o kadar geçmişine benzer, bir milletin geleceği de o kadar geçmişine benzer." Bu, tarihte donup kalmak, tarihe kaçmak demek değildir. Milletlerin tarihleri karşısında farklı tavırları olabilir. Tarih karşısındaki pasifizmi, ruhî pasifizimi, tarihe, teslimiyetçi bir psikolojiyle bakmayı aklı başında hiçbir aydın, alim, doğru bulmuyor ve yine, aklı başında hiçbir insan da, bir milletin tarihinden bağımsız, bir gelecek kurabileceğine itibar etmiyor. Dolayısıyla, biz coğrafyanın ve yaşadığımız tarihî maceranın bize telkin ettiği istikamette ve bütün bu tarih içinde taşıdığımız kimliğe uygun bir gelecek inşa etmek zorundayız. Bu gelecek perspektifine göre stratejik hederler tayin edebiliriz. Öyle olunca, ha, bunu yaparken, yaşadığımız dünyayı, yaşadığımız dünyadaki emsal aktörleri, onların rollerini, onların kimliklerim, onların jeopolitik konumlarını ihmal edebilir miyiz; elbette ki edemeyiz. Yani, Dünya'nın dışında bir karar vermeyeceğiz. Başka diğer konularda olduğu gibi, bu konuda da, Dünya'nın dışında, Dünya'yîa karşı karşıya bir karar vermeyeceğiz, Dünya'nın içinde bir karar vereceğiz; ama, evvela, kendi içimizde bir karar vereceğiz, önce kendimize bakarak bir karar vereceğiz elbette. Nasıl ki, Dünya bizi dikkate almak zorundaysa, biz de Dünya'yı dikkate alarak karar vereceğiz. Böyle baktığımız zaman, bizim, önce kendi içimizden başlayarak baktığımız zaman, Türkiye'de çoğulcu demokrasinin güçlendirilmesi ve hukukun üstünlüğüne dayalı bir kamu nizamı tesis edilmesi stratejik ve öncelikli bir hedeftir. Bütün ideolojik öngörülerden öte, ideolojik hedeflerden öteye, kolektif olarak, maşeri olarak, millî olarak en stratejik hedeflerimizden birisi budur. Behemehal, Dünya'daki standartların asla altında olmayan, onlarla yarışabilen, onlara üstün olmaya çalışan bir çoğulcu demokratik yapı, bu yapıya uygun siyasî, toplumsal müesseseler, yine, hukuk devleti değil, hukukun üstünlüğüne dayalı bir devlet düzeni, evrensel hukuk ilkelerine uygun bir kamu düzeni kurmak zorundayız. Demokrasinin ne olduğu, hukukun üstünlüğüne dayalı kamu nizamının ne olduğu, ne olmadığı çok uzun tartışabileceğimiz konulardır ama, işaret etmekle yetiniyorum.

İkinci konuya geçmek istiyorum; Türkiye, stratejik bir hedef olarak, kamu alanıyla, sivil alanıyla, siyasî alanıyla, kimlik tartışmalarını aşmak zorundadır. Millî kimlik tartışmalarını aşmanın en geçerli yollarından biri, pekiştirilmiş bir millî kimliğin alelumum hâle gelmesi ve pekiştirilmiş bir millî kimliğin paylaşılmasıdır. Tabiî, kimlik denilince, son derece muhataralı bir alana giriyoruz. Kimlik, içimizde bu sahanın ciddî uzmanları da var ve buradaki herkes konu hakkında az çok bilgi sahibidir. Çağdaş

tartışmalar ışığında baktığımız zaman, millî kimliklerin nasıl oluştuğu, millî kimlikleri belirleyen şeyin ne olduğu konusunda bu sahada çalışan bilim adamlarının ve uzmanların bile mutabakata varmakta güçlük çektiğini görmekteyiz. Bir ülkede, vatan kavramı etrafında millî kimlik oluşurken, bir başka ülkede, meselâ Almanya'da ırk vurgusu öne çıkıyor. Bazı ülkelerde tarih öne çıkıyor, tarihî tecrübe öne çıkıyor. Bazı ülkelerde din öne çıkıyor. Çok dikkate değer bir misal olduğu için arz ediyorum: Filistin'deki Dürziler aslında, Mısır'dan hicret etmiş, harici ve Şii inançta olan bir topluluktur. Ama, bunların, ne Mısır'daki bakiyeleriyle ne bir başka yerdeki Şiî veya haricî unsurlarla hiçbir alâkası kalmamıştır. Zaman içinde, Filistin'e yerleştiler, otarşik bir toplumsal formasyon oluşturdular ve bir müddet sonra, kendine özgü dinî telakkileri içinde farklı bir yapı meydana getirdiler. Bazen, dinî farklılık, bu tarz tarihî macera içinde ve kendine özgü tarih şartlarıyla bir araya geldiği vakit, bir millî kimlik oluşabiliyor. Keza, bazen, etnik farklılık bir inanç farklılığına dönüşebiliyor. Viva Kastaryona'nun bir tespiti var, "Kimliği, muhakkak çok farklı şeyler oluşturuyor; ama galiba, kimlik, en zor gevşeyen nokta etrafında teşekkül ediyor, kimliği oluşturan unsurlar arasında en zor gevşeyen nokta hangisi ise onun etrafında oluşuyor." Benim acizane kanaatim, Türk millî kimliğini oluşturan faktörler arasında en zor gevşeyen nokta olarak galiba, kültürü ve tarihî tecrübeyi sayabiliriz. Kültür ve tarihî tecrübe etrafında örülmüş, tek başına etnisiteyi de aşan, hatta, tek başına dini de aşan bir kimlik mevzubahis; ama, henüz bu kimliğin oluşma biçimi ve bu kimliğin mahiyeti hakkında tartışma bitmiş sayılmaz ülkemizde, mutabakat hâsıl etmiş değilizdir. Türkiye, kültürel gelişmesi içinde bu meseleye gerekli ehemmiyeti vermek zorundadır. Kimlik tartışmalarının aşılması, farklı kimlik iddialannın bastırılması veya asimile edilmesi değildir; daha başka bir şeyden bahsetmeye çalışıyorum. Ben, bir kültürel olgunlaşma, bir kimliğin asgarîlerinden değil, azamîlerinden oluşan bir ortaklık alanından bahsediyorum. Bu, bir bütünleşmedir. Yoksa, -biraz mübalağayla- binlerce kimlik kategorisinden bahsedebiliriz, şahsî kimliklerden bahsedebiliriz, meslekî kimliklerden bahsedebiliriz, cinsiyet kimliğinden bahsedebiliriz, dinî kimlikten bahsedebiliriz, etnik kimlikten bahsedebiliriz, sportif kimlikten bahsedebiliriz, hatta, entelektüel kimlikten bahsedebiliriz, bir yığın kategori sayabiliriz; ama, millî kimlik dediğimiz şey, bir ülkedeki, bir toplumdaki, en geniş anlamıyla, millî mensubiyeti var eden temeldir. O konuda, her ülkenin, her toplumun olduğu gibi, bizim de bir bütünleşmeye ihtiyacımız vardır. Bu bütünleşme ihtiyacı bir haktır da aynı zamanda. Dolayısıyla, etnik veya dinî veya felsefî manasıyla bir asimilasyondan asla

bahsetmiyorum. Türkiye'nin, hâlâ önünde duran stratejik hedeflerinden biri kanaatimce budur.

Bir başka şey, gizlisi, saklısı yok, Türkiye'de, sivil otorite ile askerî otorite arasında; sivil toplum ile siyasî toplum arasında yıllardır devam etmekte olan bir çekişme vardır.

Türkiye bunu aşmak zorundadır. Hiçbir devlet, kendi halkıyla mücadele etmeye mezun değildir. Kendi halkıyla mücadele eden hiçbir devlet galip çıkamamıştır ve hiçbir devlet, hiçbir yönetici sınıf, idare etmekte olduğu milletin dininden korkmaya da mezun değildir. Milletinin dininden korkarak hiçbir devlet büyüyemez; milletin değerleriyle imtizaç ettikçe büyür, ünsiyet peydah ettikçe büyük bir siyasî güç olur. Hiçbir resmî ideolojinin arkasına sığınmak bizi bu çıkmazdan kurtarmaya yetmemiştir, yetmeyecektir, bunu bilmeliyiz.

Türkiye'nin stratejik hedeflerinden bir diğeri de ekonomik büyümedir. Türkiye, ekonomik olarak bir dev olmak zorundadır. Hepimiz şunu bilmeliyiz, bu Anadolu coğrafyası, tarihinde hiç orta halli güçlere yâr olmamıştır. Burada, ya büyük güç olunur; Roma olunur, Selçuklu olunur, Osmanlı olunur veya Anadolu Beyliği olunur. Burada, azıcık aşım, dertsiz başım misali orta halli bir güçle hiçbir siyasî veya askerî güç ayakta kalamamıştır, bundan sonra da kalmayacaktır. Dolayısıyla, Anadolu'ya, Anadolu'daki millete, devlete, bir gazetecinin bir vakitler çok severek ve bir iştiyakla ha bire yazıp çizdiği gibi, Avrupa'nın Ortadoğu'daki İsviçre'si olmak hedefi ne yeter ne de Türkiye buna müstahaktır. Biz, burada, tarihî mirasımızın bize yüklediği istikamette ne olmak mümkünse, ne olunabilirse onu olarak hayatımızı devam ettireceğiz. Avrupa ile de, Dünya'nın her tarafıyla da, dostane, medenî, teknik, kültürel, sınaî, iktisadî münasebetlerimizi elbette devam ettireceğiz ama kendimiz kalarak devam ettireceğiz.

Bölgesel aktör olmak mı, yoksa bölgesel bir güç içinde bir tür -siyasî terminolojiyle konuşursak- eyalet statüsünde bulunmak mı seçenekleriyle karşı karşıyayız. Doğrusu, Türk vatandaşlarının büyük bir kısmına, eyalet statüsünde olmak yetmiyor, sevimli de gelmiyor. Yöneticilerimizin bunca gayretine rağmen, AB konusundaki kamuoyu muhalefetini yorumlamak gerekir. Allah bilir, belki, AB mahfillerinde, Brüksel bürokrasinin önünde bizim aleyhteki tavrımızdan ötürü biraz terliyorlardır da; yani, bizi nasıl izah edeceklerini bilemiyor olabilirler. Biraz evvel, dışarıda, değerli Sacit Turanlı, bir reklam spotundan bahsetti. Diyormuş ki o spot -benim dikkatimi çekmedi- canım on milyon insanın bir bildiği vardır herhalde. AB konusunda da altmışbeş milyonun en az elli milyonu artık bir kanaat taşıyorsa bunlarında bir bildiği vardır.

AVRUPA BİRLİĞİ VE DİN

Mehmet S. AYDIN*

Ben, bu konuşmamda kısaca üç nokta üzerinde durmak istiyorum: Avrupa Birliği bağlamında Hıristiyanlık; İslâm'a bakışlar; "Müslüman Türkiye" ne yapmalı?

1. A.B. Bağlamında Hıristiyanlık

"AB bir 'Hıristiyan Kulübü[1] müdür?" Çok uzun süre bu soruyu Türkiye'de dinle şu veya bu anlamda bağlantılı olduğu genel kabul gören bir siyasi anlayışın temsilcileri, veya en azından onların önemli bir kesimi soruyordu. Özellikle son bir kaç yılda Türkiye ideolojik bir daralmanın ve buna bağlı olarak siyasî, hatta içtimaî ve kültürel bir sıkışmanın olduğunu, ülkenin iç dinamiklerinin birbirlerini yok ettiğini, en azından, çok kere ciddi anlamda zayıflattığını düşünenler, bugüne kadar yeterli bir tahlile tâbi tutulmamış olan, bu "kulüp söylemi"nden vazgeçmiş görülüyorlar. Acaba o, iç siyasette kullanılan bir malzeme miydi, yoksa arkasında ciddi bir *İslami endişe* mi yatmaktaydı? Bence , birinci ihtimal çok daha ağır basıyor, İslami endişenin ön plana çıkabilmesi için hem İslam'ın mevcut imkân ve kabiliyetlerinin, hem de batıdaki Hıristiyanlığın bugünkü durumunun tatmin edici bir düzeyde bilinmesi gerekir. Böyle bir birikimin olmadığını ise hepimiz biliyoruz.

Buna rağmen "galiba Müslüman olduğumuz için..." söylemi hâlâ zaman zaman kendisini duyuruyor. Başbakan Bülent Ecevit'in batının etno-santrizmi, hatta ırkçılığı vs. ile ilgili basına yansıyan ifadeleri hem İslâm dünyasında hem de batıda AB-İslâm bağlamında değerlendirildi. Bir süre önce Harp Akademileri Komutan I iğ ı'nda yapılan bir sempozyumda da bu "Müslüman olma" meselesi birkaç kez gündeme geldi.' Pek tabii, Avrupa'da bazı çevreler de benzer düşünceleri dile getiriyorlar. Özellikle Türkiye'nin AB adaylığı meselesinin sıcak gündeme girmesi İslâm konusundaki tartışmalara da ivme kazandırdı. Bu noktaya biraz sonra tekrar döneceğim.

*Mehmet S.Aydın; Prof.Dr.,Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fak.Öğretim Üyesi [1]

Bkz., *Radikal* (Gazetesi) 14.01.2001. Murat Gürgen'in haberi.

Üzerinde çok fazla durmayı gerekli kılmayan tarihî, kültürel ve sosyolojik bir gerçek var. Mevcut AB üyelerinin tamamı Hıristiyan. Din, onlann ortak mirası ve kollektif kültürlerinin önemli bir parçası. Yine din, batıda başta Hıristiyan demokratlar olmak üzere pek çok kesimin gözünde gelecekle ilgili toplumsal ve siyasal vizyonda da önemli yer tutan bir değerler alanı.

Fakat batı ile ilgili bir başka açık gerçeği de gözden uzak tutmamak gerekir. AB, yapı itibarıyla dinî bir oluşum değil. Hem üye ülkelerin her birinde hem de AB'nin bir kurumlar zinciri olarak var kıldığı yan-otonom ortak mekânlarda hâkim çizgi, seküler-hümanist- arkasında tarihî batı tecrübesinde oldukça gerilere ve plüralist çizgidir. Bu çizginin derinlere giden liberal bir insan (birey), toplum ve siyaset anlayışı vardır. Bu bakımdan, din konusunda, öteki pek çok konuda olduğu gibi batı çok-seslidir. Meselâ, Hıristiyan demokratlar, liberaller, sosyal demokratlar ve yeşiller her konuda aynı dili konuşmamaktadırlar. Bu yüzden olmalıdır ki, AB'ye üye ülkelerin sahip oldukları kendi "millî mekânları" ile mukayese edildiğinde, ortak AB mekânında din daha az gündemdedir ve kesinlikle daha az etkilidir. Bundan rahatsız olan bazı Kilise çevreleri, dinin o ortak mekanlarda "konstitutif olmasa bile, en azından "regulatif bir rol üstlenmesini talep etmektedirler. Bu talep başta "Bişop Konferansı" olmak üzere pek çok kurum tarafından dile getirilmektedir.

AB faaliyetlerini takip edenler hatırlarlar. Çok yakın bir tarihte üye ülkeler bir "Temel Haklar Şartı" metni üzerinde görüş birliğine vardılar. Şimdilik hukukî bağlayıcılığı olmayan, ama yine de önemli olan bu metnin ilk taslağının giriş kısmında "Avrupa'nın dinî mirası"na atıfta bulunulmakta idi. Daha sonraki çalışmalarda başta Fransız başbakanı Lionel Jospin olmak üzere bazı üye ülke temsilcileri, önemli hukukî ve siyasî gerekçeler öne sürerek, bu atfın metinden çıkarılmasını sağladılar. Hıristiyan çevreler, özellikle bünyesinde 122 farklı kuruluşa yer veren Avrupa Kiliseleri Konferansı Teşkilatı bu tutumu şiddetle protesto etti. Bu kuruluşa bağlı "Kilise ve Toplum Komisyonu"nun başkam Keyt Cenkins, metinde yer alan atfın çıkartılmasının Avrupa tarihinin önemli bir yönünü inkâr anlamına geldiğini ve bu konunun peşini bırakmayacaklarını dile getirdi.2

2 *Christianity Today. Com,,* Aynı belge Fener Rum Patrikhanesi'nde düzenlenen 'Dördüncü Diyalog Toplantısı' (İstanbul, 8-9 Haziran 2000)' uda da müzakere konusu olmuştur.

Benzer tartışmalar entegrasyon ve kimlik konularında da sürüp gitmektedir, Papa, 9 Kasım 1982'de yaptığı bir konuşmada şöyle diyordu:

> ... Avrupa kimliği, Hıristiyanlık olmadan anlaşılamaz. Avrupa kıtası, medeniyetinin olgunlaşmasını sağlayan ortak köklerini Hıristiyanlıkta bulmaktadır... Hıristiyan inancı, Avrupa kültür kimliğinin önemli bir unsurudur.3

Papa, Avrupa'nın bugünlere gelmesinde, komünizmin yıkılarak soğuk savaş döneminin son bulmasında ve neticede AB ufkunun genişlemesi ve. zenginleşmesinde Kilisenin çabalarının, meselâ Polonya (Papa'nın memleketi) tecrübesinin unutulmaması gerektiğine her vesile ile işaret etmektedir. Genelde bütün kiliselerin, ama özellikle Katolikliğin AB ortamında ahlakî değerlere yeterince yer verilmediği hususunda da endişeleri vardır. Meselâ, biraz önce sözünü ettiğim "Temel Haklar Şartı'nda yer alan "cinsiyet oryantasyomı" ile ilgili ifadeden ve bu ifadenin tazammun ettiği ahlakî ve hukukî hususlar (homoseksüellerin birbirleriyle resmen evlenme, evlât edinme haklan, vs.) tepkiyle karşılandı. Papaya yakın çevrelerin bir kısmı o yüzden bu metne "tanrısız metin" şeklinde hücumlar yönelttiler.[4]

Protestan Kiliseleri epeyce bir süre AB'ne çok yakın ilgi göstermediler. Fakat gerek Kiliseler arası rekabet, gerek medeniyet havzası (ve projesi), gerekse Avrupa-entegrasyonu, kimliği vs. gibi konular onları da harekete geçirdi. Özellikle 1990'dan itibaren AB'nin üzerinde durduğu pek çok konuyla ilgili tartışmalara Protestanlar da aktif bir şekilde dahil olmaya başladılar. 1992 yılında Prag'da toplanan Avrupa Protestan Asamblesi, bu yakından ilgilenmenin önemli bir göstergesi oldu.

Ortodoks dünya son dönemlere kadar AB ile ilgilenme imkân ve vasıtasına zaten sahip değildi, istisna sayılacak kişiler ve birkaç kurum bir tarafa bırakılırsa, Ortodoks Kiliseler zaten çağın temposuna ayak uydurma ortamından mahrumdular. Ama şimdi AB'nin genişleme süreci projesi bu durumu önemli ölçüde değiştirdi. Ortodoks çabasının başım çekenler

---

[3] **D.B.Forrester,** "Christianity m **Europe",** *Religion m Europe,* yay. Sean Gill ve **Başkaları, Kompen: Kok Pharos,** 1994. s. 41. Krş., Karel Blei, ***On Being the Church Accross Fronüers: A Vision of Europe** Today,* **Geneva, 1992,s. 23**

[4] Bkz., EU'S ungodiy bili ofrights [Free Republic] hîm. *(Foreign Affairs Nevs'daa* iktibas).

arasında Fener Rum Patrikhanesi'nin önemli bir yerinin olduğunu düşünüyorum. Patrikhane 1994 yılında AB nezdinde resmi bir temsilcilik açtı. Patrik, 19 Nisan 1994'te Avrupa Parlamentosu'nun özel bir oturumunda bir konuşma yaptı. Bu konuşmasında AB'nin hayat ve kurumlarına Ortodoks dünyasını da katmanın zaruretine işaret etti. Patrik'e göre, genelde Ortodoksluk ve Ekumenik Patriklik (yani Fener Rum Kurumu) Avrupa Birliği fikri ve idealinde önemli bir mihverdir. Bu ideal için Ortodoksluk asırlardır mücadele etmektedir. Ayrıca Patrik, Ortodoks Kilisesi'nde var olan demokratik yapı ile AB'nin getirdiği model arasında bir paralelliğin bulunduğuna işaret etmektedir.[5]

Öyle görünüyor ki, AB'nin genişleme süreci güçlendikçe Ortodoks Kiliseleri'nin gelişmiş batı ülkeleriyle ilgileri daha fazla artacak ve bu konuda onlar tahminlerin çok üstünde yardım görecektir. Sürece katılma, hem Ortodoks Kiliseleri'nin öteki kiliselerle diyaloguna ivme getirecek, hem de, kanaatimce, birincilerin kurumsal otonomluklannı güçlendirecektir. Başka bir ifadeyle, biraz zaman alsa da, gelecekte Ortodoks dünyada devlete bağlı Kilise anlayışı, yerini daha liberal bir ilişkiler düzenine terk edecektir. Bu da Ortodoks Kiliseleri'nin sadece din hizmet alanını değil, sivil hizmet alanını da genişletecektir.

Bugün AB ülkelerinde Kiliseler hâlâ saygın kurumlardır ve onlar çok önemli hizmetler ifa etmektedir. Kiliseler, siyaset dahil, her türlü millî ve milletlerarası faaliyetin içindedirler. Bu faaliyetlerin bir kısmını doğrudan doğruya onlar başlatmakta ve sonuçlandırmaktadırlar. Parti politikaları bile Kiliseleri yakından ilgilendirmektedir. Bir çok dinî kuruluş, meselâ, Hıristiyan demokratlarla ilişki içindedir. Bu sonuncular siyaset felsefelerinde, kendi parti programlarında kullandıkları bir ifadeyle, "Hıristiyan değerleri"ne büyük önem verdiklerini iddia etmektedirler.

Kiliseler bu bağlantılarını sürdürürken bağımsızlıklarını da titizlikle korumaya çalışmaktadırlar. Bazı ülkelerde, meselâ İngiltere gibi, din ile devlet arasında organik bağın bulunması, kurumsal otonomluğun varlığı konusunda bizi yamltmamalıdır. Anglikan Kilisesi, batıdaki öteki Kiliselerden daha az özgür değildir. Öteki AB üyelerindeki Kiliseler kadar bağımsızlığa sahip olmayan Yunan Rum Kilisesi'nin bile devlet kurumlan karşısında sesinin ne kadar sert ve gür çıkabileceğini geçen yıl yaşanan "kimlik kartı krizi"nde gördük. Kimliklerdeki "Ortodoks" kaydının din ve vicdan özgürlüğünün gereklerinin yerine getirilmesi bakımından ortaya bazı

pratik güçlükler çıkardığım gören hükümetin söz konusu kaydı kaldırma teşebbüsünü Kilise çok ağır bir üslupla tel'in etmiştir.[6]

AB ülkelerinde Kiliseler, öteki kurumlarla olan ilişkilerinde değişim sürecini canlı tutmaktadırlar. Burada İsveç'in aldığı kararı örnek olarak hatırlatmak istiyorum, Bu ülkede son bir yıl içinde Kilise devletten bağımsız hâle geldi. Tanıdığım bazı İsveçli îlahiyatçı-din adamlarının sevdikleri bir ifadeyle "Kilise boşanma davasını bizzat açarak" bu süreci tamamladı. Öne sürülen gerekçelerden biri çok dikkat çekici. Diyorlar ki, İsveç artık çok dinli, çok kültürlü bir toplum hâline geldi. Devlet bir tek inancı kanatları altına alamaz. Dolayısıyla din-devlet ayırımı günümüzde benimsenecek en adaletli modeldir.[7]

Biraz önce AB ülkelerinde Kiliselerin önemli bir saygınlığa ve hizmet alanına sahip olduklarım söyledim. İslâm dünyasında pek çok insan, Avrupa'da Kiliseye devam edenlerin sayısındaki büyük düşüşe ve ateistlerin, agnostiklerin sayısındaki artışa bakarak bu hükmün doğruluğundan şüphe etmektedir. Ben böyle bir şüpheyi haklı gösterecek yeterli sebeplerin varolmadığını düşünüyorum. Hıristiyanlığın metafizik boyutu ile, psikolojik, sosyolojik ve kültürel boyutları arasında zaten varolan bir ayınmı göz önünde bulundurarak konuya bakmak gerekiyor. Bugün Avrupa ülkelerinde, meselâ, teslise inanmayan ama yine de kültürel boyutta kendisini Hıristiyan sayan milyonlarca insan vardır. Yirminci yüzyılın ünlü İngiliz filozofu B. Rasıl'm bir sözünü burada hatırlatmak isterim. Ateistliği meşhur olan ve "Niçin Hıristiyan Değilim" başlıklı o ünlü eserini kaleme alan filozof, kendisini *"protestan* agnostik" olarak tanımlamayı tercih ediyor. Demek istiyorum ki, dinin ifade ettiği anlam ve önem, her zaman ve her yerde formel inanç ve ibadetlere bağlılıkla ölçülmemelidir. Meselâ bazı kayıtlara göre Yunanistan'da Pazar ayinlerine katılanların nisbeti yüzde beşlere inmesine rağmen (Kilise bu tespite itiraz ediyor ve yüzdeyi daha yüksek tutuyor), yine de biraz önce andığını hadise Kilisenin geniş bir taraftar kitlesine sahip olduğunu gösterdi.

6 Arçbişop Kristodulos bir konuşmasında şöyle diyordu: "Bu yeni entellektüeller Kiliseye vahşi köpekler gibi saldmyorlar"dedi. Bkz., *Christianity Today. Com.*

7 Bkz, *Washington Post,* 29/12/2000, s. A24

Şimdi sözü İslâm'a getirmeden önce, birkaç kez söylediğim bir hususu tekrar hatırlatmak istiyorum: Hıristiyanlık elbette batı medeniyetinin en önemli unsurlarından biridir. Fakat buna rağmen yine AB bağlamında düşündüğümüzde din ön planda olacak şekilde etkili değildir, AB'nin ortak mekanının hâkim sesi, gücünü daha çok liberal insan (birey) ve toplum kavramından almakta olan ve (tekrar edelim) seküler, hümanist ve çoğulcu çizgide kendisini duyuran bir sestir. Gerçi olup bitenden memnun olmayan ve misyonerlik yanları ağır basan bazı din adamları bu liberal gelişmeyi de Hıristiyanlığa bağlıyorlar. Onlara kalırsa, İnsan Haklan Evrensel Bildirgesi, hatta ilmi ve teknik başarı da Judeo-Kretien bir başarıdır. Gerek tarihi, gerek teolojik açıdan bu iddiayı, bu genel haliyle, ciddiye almak mümkün değildir.

Benim ana iddialarımdan biri şu: Eğer AB'nin ısrarla savunduğu seküler, çoğulcu ve liberal çizginin evrensel bir anlamı varsa, onun başka tecrübelere ve inançlara, meselâ İslâm tecrübesine -ki İslâm bugün Avrupa'da ikinci büyük dindir-açık olması gerekir. Aksini iddia etmek, felsefi bakımdan tutarsızlık, siyasî bakımdan ise iki yüzlülük olur.

Eğer durum bu merkezde ise AB çevresinde duyulan bazı seslerin Türkiye'nin "Müslümanlığı" ile ilgili **sıkıntıların** kaynağı nedir? Bu sorunun cevabına, kanaatimce, bir Avrupa bir de Türkiye açısından bakmak gerekiyor.

2. Avrupa Birliği ve "Müslüman" Türkiye

^

Avrupa perspektifinden bakıldığında işin içinde ciddi anlamda bilgi eksikliğinin, önyargıların, temelsiz genellemelerin, kategorize etmenin, millî ve beynelmilel siyasî ve ekonomik mülahazaların olduğu kolayca görülebilir. Klasik oryantalizmin o ünlü "biz ve ötekiler" söylemi hâlâ Öğretim ve eğitimde, halk kitlelerini enforme etmede ve yönlendirmede etkili görünmektedir. Helmut Kohl "bana okulda Türkiye'nin Avrupa olduğunu öğretmediler"diyor. Doğrudur, Kohl kuşağı "batı ve geri kalanlar" anlayışı içinde yetiştiler. Onlar için Avrupa imajını, Müslüman bir ülkeyi de içine alacak şekilde, geniş tutmak kolay değildir.

Batı, İslâm dünyasından yükselen en keskin sesleri duyuyor. Oysa en tiz sesler en güçlü sesler olmayabilir ve halihazırda da değildir. Buna rağmen batıda bazı çevreler, kendi etnik-merkeziyetçiliklerini, kültürel gururlarını, siyasi ve ekonomik yararlarını sürdürmek için Müslüman dünyanın yüzlerce sesini değil, o sert çıkan sesini duymak istiyor. Bu sesin orada duyulmasını İslâm dünyasında da isteyenler var: Bizzat o sesi çıkaranlar; onu bahane ederek ekonomik ve siyasî güçlerini sürdürenler ve

bu yolla demokrasi, insan haklan vb. talepleri erteleyenler, ve daha başkaları. Yerli iktidarların devam ettirilebilmesi için batının desteğine ihtiyaç var. Bunu sağlamak için de çoğu kez "iç tehditlerin" büyütülmesi gerekiyor. Eğer biz "Türkiye'de dincilik en büyük tehdittir" dersek, "yarın çok geç olabilir" diye eklersek, hatta bir adım daha atarak bazı din bilmez bilim adamlarımız marifetiyle Avrupa ve Amerika kurumlarında ılımlı İslâm'dan bile korkmanın gerektiğim telkin edersek, Almanya'da Kohl'un selefi Schmidt de, kendi açısından haklı olarak, "Türkiye AB'ye alınmamalıdır, çünkü o ülkede dinî canlanış bir realite, fundamentalizm ise bir ihtimaldir. Bunu Türkler'in bizzat kendileri dile getiriyorlar" der.[8]

Batıda yaygın gibi gözüken bir endişeye daha temas etmek istiyorum. Yine başta Hıristiyan demokratlar ve muayyen Kilise çevreleri olmak üzere, Türkiye'nin dinî ve kültürel yapısından dolayı Avrupa entegrasyonuna uyum sağlayamayacağını ve yetmiş milyona yaklaşan ve bazılarının deyimiyle "kalabalık, yoksul ve Müslüman"[9] olan bir nüfus hacmiyle çok sayıda zorluklar çıkaracağını öne sürmektedirler. Bu görüşlerinde haklı olduklarını göstermek için Avrupa'daki Müslüman Türk nüfusunu hatırlatmaktadırlar. Bazılarına göre, batıya ve Amerika'ya hicret eden İslâm daha da muhafazakârlaşmaktadır.

Misyonerlik ruhu ile hareket eden bazı çevreleri bu muhafazakârlaşma ihtimalini çok daha farklı bir senaryonun içine yerleştirmektedirler. Onlara göre, Avrupa'nın ilmî, fikrî ve demokratik ortamı içinde İslâm ciddi bir hamle yapabilir. Bunun ipuçlarını batı ülkelerine ve özellikle Amerika'ya (çoğu kendi ülkelerinden çıkmak zorunda kalarak) giden Müslüman bilim adamları ve aydınlar vermektedirler. Böyle bir hamle batıda zaten metafizik ve manevi boyutta ciddi sıkıntılar yaşayan Hıristiyan Avengelizmi açısından ilave zorluklar çıkarabilir.

Kanaatimce bu endişelerin arkasında, önemli ölçüde yerli kaynakların sebep olduğu yanlış bilgilendirmeler, bilimsel inceleme ve araştırmalardan ziyade siyasî ve ideolojik söylemlere bakmalar, ve ihtimalleri abartıp vakıaymış gibi "okumalar" yatmaktadır. Her şeyden önce batıya hicret eden dinî hayat entellektüel bir göç değil, din konusunda amiyane bilgiye sahip olan bir fukara halk göçüdür. Ben, vuku bulacak

[8] **Bkz., Deutshe Press,** Ageutur, 2 Nov. 2000.

[9] **Bkz.,** ***The Economist,*** **March 1998. Krş., "Wlürling** Dervishes m **the Soul ofEurope" (Bişhop** Konferansi'ndan **özet bilgi)** ***Die Prese,*** **Sep.** 24, 1988 SVienna)

entellektüel göçün büyük ölçüde liberalleşeceğine inanıyorum. Böyle bir özgürleşme bugün İslâm coğrafyasında kolay kolay gerçekleşemez, çünkü buna mevcut ideolojik, siyasî ve ekonomik şartlar izin vermez. Batının demokratik ortamında yeni derinlikler kazanabilecek olan İslâm Düşüncesi'nin dinler arası, kültürler arası diyaloga, çoğulculuğa, toleransa ve neticede demokrasi ve banşa önemli katkılar sağlayacağını düşünüyorum. Hakiki manada demokrat bir Türkiye belli bir süre sonra başka İslâm ülkelerine de örnek yahut model olabilecek özellikler sergilemeye başlayabilir. Söz buraya gelmişken AB bağlamında İslâm konusu ile ilgili olarak Türkiye perspektifinden bir iki noktaya temas ederek konuşmamı noktalamak istiyorum.

AB'ne girme çabasında başarılı olsun veya olmasın, küreselleşen bir dünyada Türkiye din alanındaki mevcut bilgi birikimi, tefekkür düzeyini ve kurumsal düzenini yeniden ve zaman kaybetmeden gözden geçirmek zorundadır. Klasik öğretim-eğitim faaliyetlerinde bulunan İlahiyat Fakültelerine ilâve olarak dini daha ziyade psikoloji, sosyoloji, antropoloji, uluslararası ilişkiler ve siyaset açısından araştıran, inceleyen ve bulgularını önce Türkiye'de amelî teoloj i sahasına aktaran, daha sonra da onları Dünya'daki benzer kurumlarla paylaşan merkezlere, enstitülere acilen ihtiyaç vardır. Bu istikametteki çabalardan korkmak, onları ilticanın bir uzantısı saymak, bu tutumu da ilericiliğin, yurtseverliğin bir parçası olarak görmek artık affedilebilir bir hata olmaktan çıkarılmalıdır. Özellikle sosyal bilimlerin okutulduğu gelişmiş üniversitelerimizde, öğrenci almasa da, öteki birimlere katkıda bulunma hizmeti sunan birkaç dinî etütler bölümüne de ihtiyaç vardır.

Türkiye "devlete bağımlı din" modelinden, tedrici bir usul takip ederek, vazgeçmek ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nı özerk bir kurum haline getirmek zorundadır. İslâm dünyasında din kurumları siyasetin güdümü altındadır. Halk kitleleri "devlet memurları" marifetiyle yürütülen din hizmetlerinden çok şikayetçi olmayabilir. Fakat her gün artan bir güven krizini de görmezlikten gelemeyiz. Dini kullanan aşırı örgütler bu krizden azami ölçüde istifade etmektedirler. Din hizmeti, özü itibariyle sivil bir hizmettir, bundan dolayı dinî kurumlar sivil hizmetler üreten kurumlara dönüşmek zorundadırlar.

Tarihî-kültürel pek çok sebepten dolayı İslâm'ın bireysel hak ve özgürlükler konusundaki duyarlılığı içtimaî ve siyasî hayatımızın mahzeninde kalmıştır, İslâm'ın tarihî tecrübesi içinde kültürel çoğulculuk, rasyonellik, dini tolerans vs. çok önemli bir yer tutmaktadır. Bütün bunları

ön plana çıkarmak, bireysel ve kollektif hayatımıza getirme çabası ve azmi içinde olmak durumundayız.

Yine, yüzlerce sebepten dolayı Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'ın ortak kökleri ve hedefleri bu dinlerin hâkim oldukları coğrafyalarda arka plana itilmiştir. S. Huntington'un "kehanet" inin doğru çıkmamasını istiyorsak, dini mirasların ortak değerlerinin yeniden hayata kavuşturulması gerekiyor,[10] İslâm'ın bu konuda söyleyeceği önemli şeyleri vardır. Türkiye, içinde bulunduğu bütün sıkıntılara rağmen, bu alanda da bir hamle yaparak bu söylenmesi gerekenlerin söylenebileceği modern bir mekan haline gelebilir.

Bütün bunlar batıda bazı çevrelerce dile getirilen korkuların giderilmesi için yeterli olur mu? bilmiyorum. Ama yapılması gerekenler yapıldıktan sonra batının bir şeye karar vermesi gerekecektir. Hümanist, seküler, liberal, demokrat... vs. "batı ufku" müslüman Türkiye'nin sınırlarında, sırf bu özellikten dolayı, sona eriyor mu, ermiyor mu? Verilecek karar ne olursa olsun, durum Türkiye'nin lehinde olacaktır. Ya Türkiye'nin yüz elli yıllık macerası AB içinde yeni bir aşamaya ulaşacak ve Avrupa'nın batı vizyonu daha organik bir biçimde Türkiye vasıtasıyla İslâm dünyasına uzanacaktır. Bu, insanlığın geleceği bakımından hayati önemi haiz bir gelişme olabilir.[11] Ya da Türkiye'ye "hayır" denecektir. O zaman da ünlü bir devlet adamımızın başka bir bağlamda dile getirdiği sözler yeniden kulağımızı ç mi atacaktır: "Yeni bir dünya kurulur ve Türkiye'de oradaki yerini alır." Belki de "önder bir ülke" olarak alır. Unutmayalım: Tarihin milletlerin önüne hangi imkân ve fırsatları çıkaracağını tahmin etmek fiilen imkânsızdır.

Türkiye'nin dini bir gerekçe ile reddedilmesinin öteki İslâm ülkelerine anlatılması da kolay olmayacaktır. Nitekim daha Önce Türkiye'nin karşısına çıkarılan ve pek de makul görülmeyen bazı engeller pek çok İslâm ülkesinde ciddi sorular akla getirmiştir. Kimileri bunu bir

[10] "Dinî ve felsefi geleneklerimiz aynı zamanda birbirlerini beslemektedirler." Bkz., l Nisan 2000
tarihinde Avrupa Dış ilişkiler Komiseri Clıristopher Patten'in AB'in dış siyaseti ve Akdeniz bölgesiyle
ilgili Kahire'de yaptığı konuşma. *Euromed Report,* N.8, 4 April 2000.
ıı Krş., Udo Steinbach "intematîonal Politik" (Transatlantic Edition) 8 Febmary 2001.

"batı şizofreni" gibi görmüş, kimileri de "AB bir Hıristiyan kulübüne mi dönüşüyor?" diye sormuştur.[12] Türkiye denemesi, öyle görülüyor ki, batının İslâm konusundaki tavrına tam bir açıklık getirecektir. Sadece Türkiye'nin değil, bütün İslâm dünyasının böyle bir açık politikaya ihtiyacı vardır.

[12] Bkz., Hhaleed Al-Maeena, "European Schizophrenia Keeps Turkey Out", Arab News, April 1997
(Jeddah). Krş., S. Amjad Hussain, "Has European Union Become A Christian Club?", Website:
www.twf.org.index.html.

AVRUPA VATANDAŞLIĞI

Mithat BAYDUR*

•

Vatandaşlık nedir ve vatandaş kimdir? Kimler bir millî topluluğun parçası olmaya hak kazanıyor veya kazanamıyor? Kimler hangi sınırlan aşma, belli bir toprak parçası üzerinde oturma ve çalışma yetkisine sahip; ama, kimler değil? Bir devlet içerisindeki farklı topluluklar birbirilerine nasıl davranırlar, karşılıklı ilişkilerinde hangi tip tavırları takınırlar?

Bu tip sorular ardı ardına kafaları meşgul eder durur, ama her toplumda kendisine kimin ait olup kimin olmadığını belirleyen ortak bir anlayış vardır. Dünya üzerindeki toplumlar "kendi" ve "diğer", "medeni" ve "barbar" gibi kendilerine ait olanı ve sınırın dışında kalanı belirlemişlerdir. Kimlikler, ortak ata, kan mirası, gelenek, töre ve inanç gibi tarihi temeller üzerine kurulmuştur. Onsekizinci yüzyıldan geç yirminci yüzyıl*a kadar süren millî devlet kurma prosesi içerisinde yeni belirleyici faktörler su yüzüne çıkmaya başlamıştır. Vatandaşlık konsepti ortak ideallere ve ülkenin geleceğine vurgu yaptığı için de bir ferdin doğduğu yerde yaşamaya izin verilmesi, ataların belirleyiciliğini oldukça azaltmış; ve akrabalığın ve kan bağının vatan seçimindeki fonksiyonunu oldukça azaltmıştır.

Vatandaşlık, aslına bakılırsa, klasik politik kültürün oluşumundan bu yana batı siyasî düşüncesinin anahtar, temel terimlerinden birisi olmuştur. Orta ve erken modern çağlarda, siyasî düşünürler, kilise ve cemiyet içerisinde ortak yaşamanın prensiplerini anlamaya çalışmışlarsa da, vatandaşlık, esas olarak, modern bir konsept olarak karşımıza çıkmaktadır. Vatandaşlık ve demokrasi üzerine yoğunlaşan çağdaş teoriler Fransız İhtilâli'nin birer ürünüdür. Şehir kültürü, sekülarizasyon, ananevi değerlerin fonksiyonel önemini kaybetmesi; kamusal alan fikrinin ve uygulamasının

l B.S. Tumer, Citizenship and Social Theory, Sage Publications, London, 1993. Shf.IX.

*Mithat Baydur; Doç.Dr.,Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü öğretim Üyesi

ortaya çıkışı, millî devletin idari kabil iye tindeki zayıflama gibi birçok yapısal ve kültürel değişmeler vatandaşlık kültürünün gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunmuş ve vatandaşlığın modern zamanların bir ürünü olduğu tezine temel teşkil etmiştir.

Son yıllarda siyasi teoristler arasında konsept olarak vatandaşlık'a olan ilgide önemli bir patlama yaşanmıştır. 1990'Iann başından itibaren yoğunlaşan bu ilginin bir takım sebepleri olması tabiîdir. Vatandaşlığa teoriz bazda, 1970 ve 1980'lerin siyaset felsefesinde sıkça işlenen adalet ve toplum üyeliği gibi talepleri bütünleştirebileceği gözüyle bakıldığından, bu terim siyasî diskurda tabiî bir gelişim göstermiştir.! Aslına bakılırsa, bir taraftan ferdi haklar ve hürriyetler, öte yandan belirli bir topluluğa üyelik fikirleriyle yakın bir bağ kurduğu için vatandaşlık liberaller ve komüniteryanlar arasındaki tartışmanın da anlaşılmasına yardım etmektedir.

Vatandaşlığa son zamanlarda yönelen ilginin bir sebebi de bütün Dünya'yı saran bazı trendler ve politik hadiselerdir.2 Bu hadiseler bir kez daha göstermiştir ki, modern demokrasilerin istikrarını ve sağlığını devam ettirmesi, sadece onun temel yapısına olan güvene bağlı olmayıp vatandaşlarının kalite ve tavırları ile de yakından alâkalıdır. Örneğin, vatandaşların kimliği algılama biçimleri; potansiyel rekabet unsuru olan millî, mahallî, etnik veya dinî kimliklere bakış açılan; kendilerinden olmayanlarla birlikte çalışma ve yaşamayı hoşgörüyle karşılama kabiliyetleri; halkın refahını ve iyiliğini artırmak için siyasî sürece ve politikacıların denetim mekanizmasına katılım arzulan; kendi sağlık ve çevrelerine tesir edecek şahsî seçimlerinde ve ekonomik taleplerinde mesuliyet alabilmeleri ve kendi kendilerini frenlemeye olan eğilimleri bir devletin demokrasisinin kalitesini gösteren önemli kriterler olarak kabul edilmeye başlanmıştır.3 Sayılan bazı unsurlardan yoksun vatandaşların yaşadığı ülkelerde demokrasinin devamı güçleşmekte ve de istikrarı bozulmaktadır.

Değişen bu şartlar altında kimlikler üzerine yoğunlaşmış ve vatandaşlığın işleyişini kolaylaştıracak; vatandaşlann mesuliyetlerini, rollerini ve bağlılıklarını içerisine alacak bir Vatandaşlık Teorisine artan ihtiyaç da gözle görünür biçimde artmıştır. Fakat bu teoride iki türlü tehlikeden bahsedilebilir: birincisi, politik felsefede hemen bütün problemler vatandaşların kendi aralarındaki veya devletle olan münasebetlerini içine aldığı için, bir vatandaşlık teorisinin sahası neredeyse, potansiyel olarak sonsuz görünmektedir. İkinci tehlike ise, belirli bir politik topluma tam üyeliği imâ eden hukukî bir statü olarak vatandaşlık; ve de bu

topluma katılımın bir ferdin vatandaşlık kalitesini gösteren bir istemli aktivite olarak vatandaşlık gibi iki farklı konseptin bu tartışmada bazen birbirine karıştırılmasıdır.4

Dolayısıyla, ilk olarak vatandaşlık politik hayattan daha da geniş olan kamu hayatına katılımı temsil eder. Özellikle, Marşıl'ın ideal vatandaşlığı, topluma tam katılım olarak tarifinden sonra, bir vatandaşın devletle olan münasebetine ağırlık veren politik tariften kesin bir dönüş yapılmış; ve vatandaşın bütün olarak toplumla olan münasebetleri şeklinde daha geniş ve daha sosyolojik bir tarife gidilmiştir. İkinci olarak da, vatandaş kendisinden otonomi, muhakeme ve sadakat beklenen, hem yöneten hem de yönetilen bir kişi olarak anlam kazanmıştır.5 Bu haliyle vatandaşlık, bir ferdin kazanması için çaba harcayacağı bir paye olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk iki madde ile alakalı olarak üçüncüsü ise, vatandaşlık, bir taraftan hak ve yetkileri ihtiva ederken, diğer yandan da, mecburiyetleri ve vazifeleri içine alır. İdealize edilecek olursa, bir vatandaş kamu hayatında aktiftir ve de toplumun genel çıkarları için kendi - özel taleplerinden vazgeçmeye razıdır.6

Vatandaşlık üzerine yazılan ve artık klasikleşmiş 'Vatandaşlık ve Sosyal Sınıflar' başlıklı eserinde T.H.Marşıl geçmiş üç yüzyıl boyunca gelişen ve her biri diğeri üzerine bina edilen üç farklı tür vatandaşlık ayırımı yapmaktadır.? Onsekinci yüzyılda birinci tür ortaya çıkmıştır: *Sivil Vatandaşlık.* Bu vatandaşlık ferdi hürriyet, özel mülkiyet hakkı ve adalet gibi haklan getirmiştir. İkinci tür olan *Politik Vatandaşlık* ise ağırlıklı olarak

2 Bu hadiselerin Avrupa ile ilgili kısmı, Doğu Avrupa'da yeniden filizlenen milliyetçilik hareketleri, Avrupa'ya dünyanın çeşitli yerlerinden yapılan göç dalgası veya Batı Avrupa'da oluşturulmaya çalışılan gittikçe çok kültürlü ve çok ırklı bir hal alan nüfusa yapılan yatırım olarak sayılabilir.

3 Bu eğilim, son zamanlarda bazı devletlerin vatandaşlık şuurunu geliştirmeye yönelik siyasi çabalarını da anlamlı kılmaktadır. 1990 yılında İngiliz Vatandaşlık Komisyonu'nun hazırladığı *Vatandaşlığın Teşviki* raporu, Avustralya Senatosu'nun 1991'de hazırladığı *Yeniden Aktif Vatandaşlık* raporu, Kanada Senatosu'nun *Kanada Vatandaşlığı: Sorumluluğun Paylaşılması* konulu 1993 raporu çabalara örnek teşkil etmektedir.

4 W.Kymlika, ve W.Norman, 'Return of the Citizen: A Survey of Recent Work on Citizenship Theory' içinde Ronal Beiner (ed.), *Theorizing Citizenship.* The Stade UnÎversity of Newyork Press, Newyork, 1995. Shf. 283-284

5 Bu tarif, Aristo'nun politik katılıma atfettiği Önem ve bir ferdin vatandaş olabilmesi için siyasete olması gereken yakın ilgisi, ile de paralellikler göstermektedir.

6 Bu özelliği ile vatandaş, burgher dediğimiz şehirliden ve ekonomik vatandaştan, onların mesuliyet hissi ve kamusal şuur eksikliğinden dolayı ayrılır. Zaten bahsi geçen bu ayırımlarda da liberal-ferdiyetçi, cumhuriyetçi veya komüniteryan gibi vatandaşlığın farklı felsefi geleneklerini görmek mümkündür.

Ondokuzuncu yüzyılda ortaya çıkmış ve siyasi mekanizmanın işleyişine katılım hakkım çevrelemiştir. *Sosyal Vatandaşlık* ise Marşıl'ın tarifındeki üçüncü ve son kategori olup, yirminci yüzyılda gelişim göstermiştir. Sosyal vatandaşlık sayesinde fertler, refah devleti kavramında ifadesini bulan ekonomik ve sosyal güvence hakkım elde etmişlerdir.»

Avrupa'da Vatandaşlığın Değişen Yüzü

> "II.Dünya Savaşı'nın yıkıntıları üzerinde kurulan Avrupa Topluluğu'nun maksadı, bir 'birlik' çerçevesi içerisinde vatandaşlarına barış ve refahı temin etmektir. Bu, ekonomik, siyasî ve sosyal boyutları olan ve kademe kademe ilerleyecek bir süreçtir. "9

Giddens'a göre Avrupa bütünleşmesini üç farklı toplumsal boyutta incelemek gerekir: sosyal, ekonomik ve siyasî. Her ne kadar AT ve AB içerisinde ekonomik hedefler esası teşkil ediyorsa da, kabul gören sosyolojik aksiyoma göre de bu üç toplumsal boyutun arasındaki karşılıklı bağımlılığı ve bütün toplumsal seviyeler arasındaki ilişkiyi kabul etmek gerekir,1o

Soysal, savaş sonrası dönem içerisinde Avrupa'da vatandaşlık üzerindeki değişimlerin ve bu değişimlerin sebepleri üzerinde durmaktadır.ıı O'na göre savaş sonrası dönemde vatandaşlık kavramı çok önemli değişikliklere maruz kalmış ve bu proses içerisinde vatandaşlığın iki esaslı bileşeni olan "kimlikler" ve "haklar" birbirinden önemli Ölçüde ayrışmıştır. Daha öncesinde millî bir topluluğa (national community) ait

7 Bkz: T.H.Marshall, *Citizenship and Social Class and Other Essays,* Camridge Unİversity Press, Cambridge, 1950.

8 Bu noktada önemli bir soru, Marshall teorisini geliştirdikten yaklaşık elli yıl sonra, bizim zamanımıza nasıl bakılacağı yönündedir. Şurası gerçektir ki, Marshall'm sosyal vatandaşlık olarak ifade ettiği son adım şu zamanda geçerli değildir. Aksine, yeni gelişmelerin ve karşılaşılan problemlerin ışığında bir çok yeni vatandaşlık kategorisi gelişmiştir. Son yıllarda bahsedilen bazı vatandaşlık türleri şöyle sıralanabilir: *kültürel vatandaşlık, aktif vatandaşlık, cinsiyetten bağımsız (gender-neutral) vatandaşlık, global vatandaşlık, ekolojik vatandaşlık veya Avrupa Vatandaşlığı.*

9 Commission of European Communities, 1993, shf.2.

10 A.Giddens, "Class Division, Class Conflict and Citizenship rights" İçinde Paul Close, Citizenship, Europe and Change. MacMillian Press, London, 1995.Shf..231.

olmakla kazanılabilen haklar artık millîlik ötesi (transnational) bir seviyede tanınır ve meşruiyyet kazanır hale gelmiştir. Kimlikler ise, buna karşılık, hâlâ hususileşmiş ve bir ülkenin **sınırlarına** bağlı olarak algılanmaktadır. Yani, Fransız İhtilâli ve onu takip eden millet oluşturma çabalarıyla geçmiş iki yüzyılın bize getirdikleri artık "tabiî olarak birbirine yapışık" olmaktan çıkmıştır. Savaş sonrası dönem içerisinde global sistemin organizasyonunda ve ideolojilerinde meydana gelen muazzam değişiklikler vatandaşlığın milliyete bağlı tatbikatım erozyona uğratmış ve milli politikalara üyelikte yeni dinamikler getirmiştir. Aşağıda savaş sonrası dönemde Avrupa'da vatandaşlığın mana ve organizasyonunda meydana gelen değişmeler ve bunun tesirleri sıralanmaktadır.

Modern vatandaşlıkta akademik ve popüler söylemlerde de ifadesini bulduğu şekliyle, baskın olan algılama şu şekildedir: Halklar millî devlet sınırları içerisinde ve millî aidiyetin modern devletlerde üyeliğin meşru temelini teşkil ettiği vatandaşlık kanunlarıyla organize olmuşlardır. Bu şekliyle millî vatandaşlık iki kurucu prensip ışığında manalandırılır: birincisi, millî sınırlar içindeki devlet ve millî toplum arasındaki uyum; ikicisi ise fertlerin hak ve vazifelerinin kaynağı olan aynı zamanda kollektif kimliği de belirleyen millî aidiyet. Böylece millî vatandaşlık, bir taraftan millî sınırlar içerisinde belirli hak ve mecburiyetlerle yüklenmiş bir halkı ifade ederken, öte yandan milliyet zemininde diğerlerini bir takım haklardan mahrum bırakan bir vasıta olmuştur.

Savaş sonrası dönemde gözlenen bazı gelişmeler vatandaşlığın bu kurucu prensiplerini zayıflatmış ve toplum üyeliğinin millî toplulukların sınırları ötesinde genişlemesine katkıda bulunmuştur. Soysal'a göre H.Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan ve Avrupa Vatandaşlığı üzerinde önemli tesirler bırakan gelişmelerin dört tanesi şu şekildedir. 12

1- İşçi hareketliliği savaş sonrası dönemde milletlerarası bir biçim kazanmıştır. Bunun neticesi olarak, sadece Avrupa'nın periferisinden değil, çok uzak ülkelerden dahi Avrupa'ya yoğun bir işçi göçü yaşanmıştır. Bu işçi nüfus ise, Avrupa ülkelerinin mevcut millî ve etnik kompozisyonunu oldukça değiştirmiştir. Kısa zamanda, işçi veren ve alan ülkelerin sayısı oldukça artmış, yeni kombinasyonlarla siyasî ve coğrafî meseleler ve algılamalar oldukça farklılaşmıştır.

2- 1945'ten sonra meydan gelen yoğun bağımsızlık hareketleri, istiklâlini kazanmış yeni devletlerin milletlerarası arenada boy göstermeleriyle kalmamış, aynı zamanda, onların haklarının farkına varmasına ve bu

hakları üniversalistik parametreler içerisinde kullanım taleplerini dayatmalarına da yol açmıştır. Bu talepler, zamanla, global hak söyleminin genişlemesini ve yeniden tarif edilmesini getirmiştir. BM ve UNESKO gibi devletüstü kuruluşlar tarafından 'farklı fakat eşit kültürler' ve 'ötekilik' gibi kavramların kabulüne ve kodlanmasına paralel olarak vatandaşlığın Avrupa'da kabul edilen nosyonuna karşı, ferdî ve kolektif haklar etrafında yeni sosyal hareketler doğmuştur. Neticede, çok çeşitli kültürler ve kimlikler vatandaşlığın sosyal sahasına ve müesseselerine kabul edilmiştir. Kadınlar, çevreciler, homoseksüeller, bazı mahalli kimlikler, yeni altkültürler ve de göçmenler bu kabule dahil olmuş bazı sosyal hareketleri temsil etmektedir.

3- Avrupa Birliği'nin oluşumuyla ortaya çıkan bütünleşmeci politikalarda, vatandaşlığın mahiyetine derinden tesir etmiştir. Avrupa Birliği'nin gelişimi, hükümranlığın, mahallî, millî ve millî ötesi siyasî kuruluşlar arasında yayıldığını ve paylaşıldığını ima ettikçe, talepte bulunmanın, hak elde etmenin ve kimlikleri harekete geçirmenin tabiatı da değişmiştir. Avrupa'yı birleştirmeye çalışan politikaların varlığı, sosyal hareketlilik ve talepleri millî sınırlar içerisinde ve hatta ötesinde genişletmek için yeni imkânlar oluşturmuştur. AB vatandaşlığının kendisi, millî devletin sınırları dışına taşan yeni haklar vererek, vatandaşlığa izafe etilen statü ile, milli topraklar arasındaki bağı kırmıştır.

4- Dördüncü gelişme ise, global söylem ve ferdî haklar üzerindeki artan yoğunlaşmadır. Haklar üzerindeki bu büyük talep, Dünya ölçeğinde düzenleyici prensipler olarak 'insan haklan'nın hukukî, bilimsel ve popüler antlaşmalardaki yerini almasıyla neticelenmiştir. Çeşitli, milletlerarası hukukî metinlerle de meşrulaştırılmış ve tanınmış insan haklan söylemi, belirli bir millî devlete üyelikten bağımsız olarak tüm dünyada geçerliliği kabul edilmiş olan hakların şahıslara verilmesini öngörmektedir. Her ne kadar bu haklar siyasi tatbikatta sıkça ihlal ediliyorsa da, insan haklan giderek dünya ölçeğinde bir meşru hareket

11 Yasemin Nuhoğlu Soysal, Changing Cİtizenship in Europe içinde D.Ceserani and M.Fulbrook (ed), Cİtizenship, Natİonally and Migration in Europe, p.18)

12 a.g.e,shf,18-19

tablosu oluşturmakta ve milli aidiyetin üzerinde ve ötesinde hak taleplerini formüle eden baskın bir lisan geliştirmektedir.

Bugün örneğin Avrupa'daki göçmenlerin büyük bir kısmı her ne kadar formal bir vatandaşlık çerçevesi içine girememişse de, vatandaşlığın sunacağı bir çok hak ve imtiyazdan istifade edebilmektedir. Aslına bakılırsa, savaş sonrası dönem göçmenlerinin en bariz karakteristiklerinden birisi de onların vatandaş dışı statüleridir. Avrupa'da, mevcut, tahminî 15 milyon göçmen, barındıkları ülkede yabancı durumundadırlar ve resmî vatandaşlık belgesini henüz ellerine alamamışlardır. Göçmen nüfusun büyük bir ekseriyeti, sürekli iskân izinli statüde bulunmaktadır, ki, bu statü, sağladığı imtiyazlar ve haklar bakımından da, aslında, vatandaşlıkla çok yakın paralellikler arz etmektedir. Sürekli iskân izniyle temin edilen bütün sivil, sosyal ve ekonomik haklar, hemen hemen, millî vatandaşlara sunulanlarla önemli bir ayniyet göstermekte; eğitim, sağlık gibi çeşitli refah yükseltici programlar ve iş alanlarına serbest erişim gibi konularda bir farklılık gözlenememektedir. Millî vatandaşları, yerleşik göçmenlerden ayıran yegâne unsur, genel seçimlerdeki rey verme hakkıdır. Mahallî seçimlere iştirak etme hakkı ise birçok Avrupa ülkesinde vatandaş olmayan yerleşik nüfusa da tanınmış bulunmaktadır.

Bütün bu global değişimin Avrupa'da vatandaşlığın mana ve organizasyonunda olan tesirlerine bakılacak olursa şu gelişmeler karşımıza çıkacaktır: Birincisi, bütün sayılan trendlerin gösterdiği gibi, artık, millî devlet ferdî haklar konusunda meşruiyetin kaynağı olmaktan çıkmıştır.u Savaş sonrası global sistemin organizasyon ve ideolojisinde meydana gelen değişim, vatandaşlığın kurumsal ve normatif tabanını milletler üstü bir seviyeye kaydırmış ve hak ve imtiyazları ise, millî sınırların çok ötesinde genişletmiştir.

İkincisi ise, artık, günümüz Avrupasında üyelik dinamiklerinin ve aidiyetin anlaşılmasında klasik manadaki millî vatandaşlığın yeterli olmadığıdır. Yukarıda izah edilen (global) temayüller, Avrupa toplumuna üyeliği tanımlayan kanunların yeniden gözden geçirilmesini ise zaruri

13 Buna rağmen hakların gerçekleştirilmesi hala organizasyonel olarak devletin elinde bulunmaktadır.

kılmaktadır. Millî vatandaşlık veya tek başına milliyet, doğuracağı belirli haklar ve imtiyazlar adına artık, önemli yapılar olarak görülmemektedir.14

Haklar, topluma katılım ve temsil gücü artan, milli vatandaşlık terminolojisinin üzerinde konular olar tezahür etmektedir. Bu gidişat ise şahsi hakların ülke sınırlan tanımayan bir biçimde genişleyerek yeni bir toplum üyeliği modeli oluşturma potansiyelini işaret etmektedir. Soysal'ın post-national (millilik sonrası) olarak isimlerdirdiği bu yeni model birçok yönüyle klasik millî vatandaşlıktan farklılıklar arzetmektedir; bu model 1900 lerin ilk yansında şeklini belli etmeye başlamış ve hala millî topluluklarda üyeliği anlamada önemli ipuçları sergilemektedir.ıs

Avrupa'nın şu anda içinde bulunduğu duruma baktığımızda ise, karşımıza birçok ilginç gelişmeler çıkmaktadır. Ekonominin uluslararası bir duruma geldiği global proses, yaygın haberleşme ağları, ulusaşın kuruluşlar ve kültürel akımlar, belli bir süredir millî devletin karakter ve fonksiyonunda önemli değişiklikler oluşturmaktadır. Savaş sonrası dönemde başlayan Avrupa entegrasyonu, şu andaki Avrupa Birliği marifetiyle, bir kısmı henüz gerçekleşmemiş de olsa çok önemli ve Avrupa'yı temelden sarsan değişikliklere imkan hazırlamıştır. Demirperdenin 1989 yılında yıkılmaya başlamasından sonra Doğu Avrupa'dan Batı Avrupa'ya doğru yapılan, ekonomik ve politik sebeplerin zemin hazırladığı göç dalgası, değişiklikleri daha geniş bir Avrupa kontekstine yaymıştır.

J *

Son yıllarda yaşanan, Güneydoğu Avrupa ve Ortadoğu başta olmak üzere Dünya'nın çeşitli bölgelerindeki yoğun jeo-politik sarsıntılar Batı Avrupa devletlerinde de mühim bir siyasi gerilime sebebiyet vermiştir. 1980 lerden beri varlığını sürdüregelen sağ kanat hareketler, 1990 larda seçmen gücünü arttırma yoluna gitmiş ve bunda da oldukça büyük basanlar sağlamıştır.16 Az organize olmuş ve görünüşe göre spontane gelişen ırkçılık hareketleri, Mitler rejiminin çöküşünden elli yıl sonra sıkça görülmeye ve Birleşik Almanya'da olduğu gibi, artık tehditkar bir hal almaya başlamıştır.!?

14 Bu durum savaş sonrası Avrupa'ya göç eden ve orada daimi ikamet izni alan işçilerin elde ettiği haklarda da gözlenmektedir.

15 Soysal, 'Changing Citizenship in Europe', s.21.

16 Avusturya'da son yapılan seçimlerde ırkçı bir partinin koalisyona girecek kadar, beklenmedik bir oy yüzdesi tutturması, bu başarının en yeni göstergelerinden bir tanesidir

17 Irkçılık ve yabancı düşmanlığının son zamanlardaki yükselişi dikkatleri mülteci ve ekonomik göçmen meselesine yöneltmiştir. Fakat göç Avrupa'da yeni bir hadise olmayıp, her zaman gruplar arası şiddetle ilişkilendirilmiştir.GÖçmen topluluklar genellikle vardıkları yerlere entegre olabilmişler ve de zamanla yeni sosyal ve milli kimlikler geliştirmişlerdir.

Kristiym Lemke, bu tür gelişmeler içerisinde, vatandaşlık konseptini, Avrupa Birliği'nin demokratikleşmesi açısından anahtar kavram olarak görmektedir.ıs Hukukî ve pratik mânâda vatandaşlık, bir devletin kanunları çerçevesinde, vazifeler ve haklar açısından, o devletle, devletin sınırlan içerisinde yaşayan fertlerin münasebetini karakterize etmektedir. Vatandaşlık statüsünden türeyerek yapılan hürriyet, hak ve imtiyazlar mücadelesi, Avrupa devletlerindeki tarihî gelişimi de belirlemiştir. Buna bağlı olarak da, her bir devlette farklı karşılıklar bulan vatandaşlık algılamasının, milletler üstü bir organ olan Avrupa Birliği'ne nasıl transfer edileceği de karmaşık bir konu olarak su yüzüne çıkmıştır. Bir taraftan devam eden entegrasyon süreci mevcut birlik'e politik hakların da dahil edilmesini gerektirdiği için, Avrupa seviyesinde yayılması öngörülen vatandaşlık haklan söz konusu olmaktadır. Öte yandan da vatandaşlık müessesesi herbir millî devletin tarihinde farklı şekillerde yer edindiği için bir şablon bulmak zorlanmaktadır.

Aslına bakılırsa, vatandaşlığın kendi esas mânâsından koparak, milliyetle yaklaşık manalarda kullanılmasının sebebi, bir millî devlete aidiyetin vatandaşlığın tarihî ve esas şartı olarak uygulanmasıdır. Şu anda geçerli hukukî çerçevede de, bir üye devletin milliyetine sahip olmak, birlik vatandaşlığı alanındaki siyasî hakların kullanımı içinde bir ön şarttır.

Mastriş Antlaşması'nın 1992'de imzalanmasından sonra, Avrupa bütünleşmesi yeni ve ileri bir seviyeye ulaşmıştır. Antlaşmada kabul edilen Avrupa vatandaşlığı ise, hem üye devletler arasındaki ilişkilerin yeniden yapılanması, hem de Avrupa Birliği politikasının oluşması açısından da en önemli adımlardan birisidir. Bununla birlikte ortak paraya geçiş gibi iç pazarın entagrasyonuna yönelik uygulamalar ekonomik birliğin, siyasî birlikten daha hızlı sağlandığını da göstermektedir.

Avrupa Birliği, iç pazarın entegrasyonunda sağladığı seviyede bir başarıyı Avrupa vatandaşlığını oluştururken de elde edebilecek midir? Vatandaşlık konseptinin geleneksel algılanışında yenilikler mi getirecektir? Birlik içerisinde Avrupa vatandaşı kimler olacaktır? Güçlü bir Avrupalı kimliği de eksikken Birlik toplumuna kimin ait olduğunu kim veya neler belirleyecektir? Avrupa vatandaşlığının kazandıracağı politik hakların sınırları ve muhtevası tam olarak tayin edilmiş midir? türü sorular kafalan oldukça meşgul etmektedir.

Şu andaki Avrupa kontekstinde vatandaşlığın politik önemi birkaç boyutlu olarak görünmektedir. Öncelikle, Avrupa vatandaşlığı, milliyet olarak ifadesini bulan ve paylaşılmış kimlikler nosyonu üzerinde inşa edilen millî vatandaşlık gibi, genel bir Avrupa kimliğini temel almayacaktır. Bunun neticesi olarak da aidiyet mefhumu, onun, içine alan (inclusive) ve hariç bırakan (exclusive) mekanizmaları ile birlikte, Avrupa seviyesinde bir kez daha tartışmaya açılacaktır.

Fakat bu sınırlı haklar bile göstermektedir ki, her ne kadar bu transferin muhtevası hâlâ tartışılmakta ise de, belli başlı hakların tasarrufu Avrupa ölçeğinde genişledikçe, üye devletlerin bağımsızlıkları ve egemenlikleri yeniden yapılanmaktadır. Ayrıca, politik katılımın Avrupa Birliği sınırları dahilinde genişlemesi, vatandaşlara politikaya ile daha yakından ilgilenmeleri için önemli sebepler ve sahalar açmaktadır. Buna rağmen, millî politika ile karşılaştırıldığında, politik katılım oldukça düşüktür. Belki demokratik hakların tamamının kullanımını içine alacak biçimde bir Avrupa vatandaşlığı ihdas edildiğinde, politik katılım oranı da önemli bir çıkış seyri takip edecektir.

Bu bakımdan, Avrupa vatandaşlığı oldukça kompleks ve çok katmanlı bir konsept olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani, ne daha önceki var olan hakların, görevlerin ve üye devletler tarafından verilen imtiyazların bir derlemesi ne de ortak bir Avrupa devletinden veya ortak bir kimlikten kaynaklanan Avrupa toplumuna verilmiş bir uygulamadır. Meehan'ın da ifade ettiği gibi, "ne millî ne de kozmopolitan; fakat, kimliklerin, hakların ve yükümlülüklerin bağlantılı olduğu yeni bir vatandaşlık türüdür."i9

Son zamanlarda yapılan akademik çalışmalar bu yeni Avrupa vatandaşlığının konfıgürasyonunun çözmeye ve açıklamaya çalışmışlar; fakat kesin bir neticeye varamamışlardır. Hâlâ Birlik içerisinde oluşan bu vatandaşlığın çoğulcu bir biçimde kavramsallaşmasınm bir takım kompleks problemlere çare olup olmayacağı da tartışmalıdır.20 Avrupa entegrasyonu sürecini savaş sonrası Avrupa'sındaki sosyopolitik değişmeleri de içine alacak biçimde geniş bir platforma taşıdığımızda, kurumsalcı

18 Christian Lemke, Citizenship and European Integration, World Affairs (160,4,1998), s.212-13.

19 Elizabeth Meehan, Citizenship and the European Community, Sage Publicatİons, Sage Pubiications, London, 1993.P.l.

20 Ulrıich Preuss ve Michelle Everson, 'Konzeptionen von Burgerschaft in Europa[1] içinde Christian Lemke, *Citizenship and European Integration, shf.214.*

yaklaşımın, vatandaşlar, üye devletler ve Avrupa Birliği arasındaki münasebetlerin değişimini incelemek açısından daha uygun olduğu görülmektedir. Kimlikler, haklar ve siyasi katılım Avrupa vatandaşlığının kavramsallaştırıimasında anahtar terimlerdir. Fakat bu terimlerin nasıl tanımlandığını ise kurumsal gelişme ve siyasi pratikler gösterecektir.

Fakat bazılarına göre vatandaşlık Avrupa Birliği içerisinde birleştirici bir güç olmaktan ziyade, dışlayıcı ve bölücü bir kavramdır. Zira şu andaki şartlarda sadece üye devletlerin milliyeti ve vatandaşlığı üzerine bina edilmektedir ve de Birlik'in ekonomik refahına önemli katkıda buluan üçüncü ülkelerin milletlerini bu tür bir toplum üyeliğinin faydalarından dışarıda tutmaktadır.ıı

Topluluk vatandaşlığı fikri, uzun yıllardır Topluluk entegrasyonu ile ilgili tartışmalarda sıkça dile getirilmiştir. Böylesi bir ideal, Avrupa halkının bir şekilde entegrasyon sürecinin merkezinde olacağı yönündeki algılamayı da içine alan bir çok unsuru kapsamaktadır. Bu unsurlardan bir kısmı toplum inşası açısından değerlendirilmektedir. Bu yönüyle, tartışmaların bir kısmı ortak bir kimlik ve vatandaşlarına daha yakın bir Avrupa oluşturma üzerine yoğunlaşmıştır. Diğer bir unsur da vatandaşlığın merkezini teşkil eden serbest dolaşım tartışmalarıdır.22 Bunun yanında, temel haklar, sosyal haklar ve 'özel haklar' olarak isimlendirilen birçok farklı noktalar da gündemi teşkil etmektedir.

Bütün bunlara ilaveten Avrupa vatandaşlığına, örneğin Vilır'ın yaklaşımı oldukça farklıdır. O'na göre bütünleşmeye katkıda bulunması amacıyla Avrupa vatandaşlığının ortaya atılması, bu bütünleşmenin değiştiğini değil, daha ziyade vatandaşlıktan ne anladığımızın değiştiğini, değişeceğini ve değişmesi gerektiğini ifade etmektedir. Vatandaşlığın manası değişmelidir, çünkü devlet ve millet kavramlarının algılanışı değişmiş, hata bizim kendimizi anlayışımız, kimliği anlayışımız değişmiştir.2.ı

21 *Bkz: C rai **ime** de Burca, 'tlıe **Quest** for Legitimacy **in the European** Union'.Modern **Law Review,s349, 1997, shf.356-361***

22 H.U. Jesurun d'Oİiveira 'Union Citizenship. Pie in the Sky? içinde Allan Rosas and Esko Antola (ed), A citizen's Europe in Search of a New Order, Sage Publications, London, 1995, shf.58-65

23 J.H.H. Weiter, The selling of Europe: The Discourse of European Citizenship in the IGC 1996, Hanvard Law School, Cambridge, 1996, Shf.l.

Avrupa Vatandaşlığının Tarihi Gelişimi

Siyasî birlik fikrinin somut adımını oluşturan Mastriş Antlaşması'ndan çok önceleri o zamanki Avrupa Topluluğu'nda ortak vatandaşlık fikri tartışılmaya başlanmış olup bu sürece özet halinde bakmak faydalı olacaktır. Avrupa vatandaşlığı fikri, aslına bakılırsa 1970 li yıllar, "maddelerin Avrupasf'ndan "vatandaşların Avrupası"na geçişte önemli bir dönemi ifade etmektedir.[24] 1972 Paris Zirvesi'nde alman karara göre de, Avrupa yapılanmasının itici gücü olan üye devletler, 1980'den önce kompleks durumunda olan bütün ilişkilerini Avrupa Birliği çerçevesinde yeniden konumlandıracak 1 ardır. [25] Bu periyot içerisinde, vatandaşlık politikasının daha geniş bir kontekstte ele alınması ise global seviyede meydana gelen ekonomik, politik ve kuramsal değişmelerin Avrupa politikasına olan tesirlerini incelemekle mümkün olacaktım.
r

Bu dönemde Komisyon, Bakanlar Konseyi ve parlamento çıkan ekonomik ve siyasi problemlerle baş edemediği için oldukça eleştirilmiş ve Avrupa topluluğu politikası durma noktasına gelmiştir. Zavier Ortali, çekilen sıkıntıların bir Avrupa ortak kimliğinin eksikliğinden kaynaklandığım vurgulamış ve 1972 zirvesinden sonra yaptığı açıklamada, "ekonomik kriz ve uluslararası ilişkilerde meydana gelen değişim, topluluk ülkelerinin dayanışmasını güçlendirmemiş ve dünya içerisinde bir Avrupa kimliğine olan ihtiyacı kuvvetlendirmiştir.... Dünya'mn girdiği yeni durumda politik talepleri güçlendirmek çok büyük bir önem kazanmıştır; zira artık üye devletler tek başlarına tesirli ve verimli bir tavır geliştiremeyeceklerdir."demiştir.[27]

Kasım 1977'de Avrupa Parlamentosu, Skelba Raporu'na dayanarak, özel hakların verilmesi ile ilgili rezolüsyonu kabul etti ve komisyon'dan bu konuda, bir son tarih koymaksızın, teklif vermesini istedi. Böylece parlamento mahalli oy verme ile ilgili bir teşebbüse girmiş oldu. Altı yıl sonra, Temmuz 1983'de Avrupa Parlamentosu, komisyon'dan kendi ülkesi yerine başka bir üye devlet sınırlarında ikamet eden vatandaşların mahalli

24 Bu geçiş kısmen, üye ülke başkanlarının Avrupa'da siyasi birliğin oluşturulmasına yönelik kararlarının da bir yansımasıdır.

25 Komisyon Genel Raporu, 1972,Md.5(16)

26 1973 yılında petrol fiyatlarında olan ani artış ve sabit kur oranı uygulayan Bretton Wooed sisteminin çökmesi dünya ekonomisine şok etkisi yapmış ve netice olarak Batı Avrupa'da politik ekonomi alanında da önemli değişikliklerin yapılmasını mecburi kılmıştır.

27 Weiner, Assessing the Constructive Potential of Union, shf.4-5

seçimlerde oy verme ve aday olması ile alakalı resmi taslağı o yıl sonuna kadar vermesini talep etti. Böylece, 1974 Paris Zirvesi'nden yaklaşık on yıl sonra, pasaport birliğinin oluşturulması ve özel hakların temini konusunda somut bir adım atılmış oldu. Aslında 1981 yılında üye devletler tek pasaportta gidiş yolunda başarılı olmuşlar; ama pasaport kontrollerinin kaldırılması ve yabancılara karşı ortak bir mevzuat geliştirilmesi yolunda bir ilerleme sağlayamamışlardı. Özel haklar konusunda ise Avrupa Komisyonu ve üye devletler somut olarak ancak çok küçük adımlar atabilmişlerdir.

1984 Haziran'ında Fontainbleau Avrupa Konseyi'nde alınan kararla Adonnino'nun başkanlık ettiği komitenin hazırladığı, Topluluk kimliği ve imajının kuvvetlendirilmesi ve ilerlemesi yönündeki rapor, Topluluk vatandaşlarının serbest dolaşımı; ve iş ve ikâmet için daha geniş imkânların oluşturulmasını ihtiva etmekteydi. Konsey tarafından da hüsnü kabul gören bu maddelere, komisyonun 1985 Beyaz Kitap'mda da iç pazarın tamamlanması ile alakalı olarak yer verildi. Üye ülkelerdeki siyasî katılımı ifade eden özel hakları ve topluluk vatandaşlarının gittikleri üye devletlerde o devlet vatandaşı ile aynı statü ve haklara sahip olmasının teminini tavsiye eden hükümler 1985 Milan-Avrupa Konseyi'nde imzalandı.

1986 yılında imzalanan Avrupa Tek Senedi ise Topluluk Anlaşması'na iç pazarın tamamlanmasına ve Avrupa Parlamentosu'nun gücünün artırılmasına yönelik önemli hükümler eklemiştir. Fakat Babha'nm ifade ettiği gibi içi pazarın tamamlanmasında en önemli faktörlerden birisini kişilerin serbest dolaşımı teşkil etmektedir. Zira serbest dolaşımın da tam manasıyla gerçekleştirilebilmesi için, üye devlet vatandaşlarının gittikleri diğer devletlerde Antlaşmadan kaynaklanan haklarını kullanabilmeleri, o devlet vatandaşları ile olan ilişkilerinde herhangi bir ayrımcılığa tabi tutulmamalarım gerektirmektedir.29 Örneğin eğer bir İspanyol Almanya'da gerekli mesleki dili bilmiyor diye makinistliğe kabul edilmezse veya mahalli meclis ona bir ev tedarik etmezse veya karısı Fas'lı olmasından dolayı sınır dışı edilirse, yahut bu İspanyol pahalı vize evraklarını almak zorunda kalırsa, işte o zaman serbest dolaşım gibi temel bir faktör kullanılamaz duruma gelecektir.

28 İkinci madde, daha ziyade kişilerin serbest dolaşımı, eğitimde bütünleşme, bilgi ve haber ileten medyalarda İşbirliği gibi konulan içine atmaktadır.

29 Jacqueline Bhabha, 'Citizenship and Postnational rights in Europe', International Social Science Journal, 1999, March, No.159.shf.ll.

1985'te parlamentonun mahallî ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oy kullanılması ile ilgili Rezolüsyonundan sonra Avrupa Komisyonu'da 1986'da bir rapor yayınlayarak topluluk vatandaşlarına tanınacak mahallî seçimlerdeki oy verme hakkına referansta bulunmuştur. 1988'de ise aynı konuda konsey direktifi için topluluk antlaşmasının 235.maddesini temel alan bir teklif verilmiş; ve bu teklif 1989 yılında parlamento ile ekonomik ve sosyal komitenin görüşleri doğrultusunda değişikliklere uğramıştır.30

Avrupa vatandaşlığının belirli bir yapısı olması gerektiği yönündeki ilk temel adım ise, Eylül 1990'da yayınlanan İspanyol memorandumudur. Bu memorandum, politik birliğin kurulması aşamasında çok önemli bir yer tutacak olan imtiyazlı yabancı dan Avrupa vatandaşlığına geçiş için bir köşetaşı olmuştur. Özetle İspanyol memorandumu, Avrupa vatandaşlığım, Avrupa Birliği'nin diğer üç ana prensibinin bir maddesi gibi telakki etmiştim Böylesi bir ortak vatandaşlık birliği oluşturucu bütün unsurların gelişmesinin garantisi olacaktır. Ayrıca Avrupa vatandaşlığı demokratik meşruiyetin de temelini oluşturacaktır. 1990 Roma Konseyi'nde toplanan Avrupa topluluğu üye devlet başkanları Avrupa vatandaşlığı kavramının üzerinde çalışılması yönünde konsesusa varmışlar; ve hükümetler arası konferansın antlaşmaya bir takım vatandaşlık haklarımda ilave etmesini kararlaştırmışlardır. Bu haklar: parlamento ve mahallî seçimlerde kullanılacak olan sivil haklar, dolaşım hürriyetini ve ekonomik duruma bakılmaksızın ikamet serbestliğini de içine alan ve fırsat eşitliğini Öngören sosyal ve ekonomik haklar, ve vatandaşların topluluk sınırları dışında ortak korunmasına yönelik diplomatik haklar olarak belirlenmiştir. Ayrıca konsey, vatandaşların -topluluk içerisinde haklarını savunacak bir ombudsman kurulmasının da çalışmalar içerisine dahil edilmesini talep etmiştir.

Bu süreç içerisinde parlamento vatandaşlıkla alakalı bir seri rezeîüsyonu kabul ederek kanunî altyapı oluşumunu hızlandırmış ve politik birlik-ekonomik ve parasal birlik için toplanan hükümetler arası konferans Aralık 1991 de Avrupa Birliği Antlaşması üzerinde ittifak etmiş ve de antlaşma, Şubat 1922'de Mastriş'te imzalanmıştır. Bir dönüm noktasını ifade eden bu tarihten sonra siyasi birlik hedeflerine daha emin adımlarla gidilmiş ve Avrupa vatandaşlığı bu birliğin olmazsa olmaz unsuru olarak çok daha fazla dikkatleri üzerine çekmiştir.

30 John Handol, ***Free Movement ofPersons in the EU.*** **Znfb273.**

31 Main Pillars olarak bilinen üç prensip ise, ekonomik ve **parasal birlik, ortak** dış ve güvenlik politikası, ve **adalet** ve iç işlerinde işbirliğidir.

Ve Antlaşmaların Ustası Maastricht

Birlik vatandaşlığı hakkındaki Avrupa Topluluğu antlaşması hükümleri aslında Mastriş Antlaşması'nda ortaya çıkan belirli hükümlerin ışığında incelenmelidir. Bu antlaşmanın giriş kısmında devlet başkanları, ülkelerindeki tüm milli vatandaşları içine alacak ortak bir vatandaşlık için görüş birliğine vardıklarını' teyid etmişlerdir. Antlaşmanın B maddesinde sayılan hedeflerin içinde 'Birlik vatandaşlığını ihdas etmek suretiyle üye devletlerin vatandaşlarının hak ve menfaatlerini korumak' ibaresi de geçmektedir.32

Avrupa Topluluğu Antlaşması'nın S.maddesi aşağıdaki gibidir:

1. Avrupa vatandaşlığı bundan böyle yürürlüğe girmiştir. Her bir üye devletin milliyetine bağlı olan herkes Birlik vatandaşı sayılacaktır.
2. Birlik vatandaşı bu antlaşmayla verilen haklarını kullanabilecek ve burada belirtilen mesuliyetlerle yükümlü olacaktır.

Birlik vatandaşı, üye ülkelerin birinin milliyetine sahip olunmakla sınırlı bırakılmıştır. Üye devletlerin milliyetine yapılan referans oldukça önemlidir zira Avrupa vatandaşlığının sınırlarım açıkça ifade etmektedir. Direkt olarak da Mastriş Antlaşması'nın kurucu hükümlerinden birisine atıfta bulunmaktadır. F (1) maddesine göre:

"Birlik, sistemi demokrasi prensipleri üzerine kurulmuş üye devletlerin millî kimliklerine saygı duyacaktır."

Avrupa vatandaşlarının hak ve mesuliyetleri AT Antlaşması'nın S.Maddesinde şu şekilde sıralanmıştır.

- Antlaşma'da belirtilen sınırlamalar ve durumlara maruz olarak ve kabul edilmiş tedbirler çerçevesinde istenilen üye devletin sınırlan içerisinde dolaşım ve serbest ikamet hakkı.
- Kendi milliyetinden olmadığı halde bir üye devlette oturan vatandaşların mahalli seçimlerde oy verme ve aday olarak katılma hakkı.
- Bir önceki maddede zikredilen durumda olan vatandaşların Avrupa Parlamentosu seçimlerine oy verme veya aday olarak katılma hakkı.

32 **John Handol,** ***Free*** *Movement* ***OfPersons*** *in the Eu,John Wiley-Sons, Etıglan, I995.shf.268.*

- Kendi ülkesi diplomatik olarak temsil edilmeyen bir üçüncü ülke sınırlan içerisinde mevcut olduğu takdirde her hangi bir üye devletin temsilciliği tarafından diplomatik korunma hakkı.
- Avrupa Parlamentosu'na dilekçe ile müracaat ve 138 E maddesiyle kurulan ombudsman kurumuna başvurma hakkı.

Daha önce belirtildiği ve maddelerden de kolayca anlaşıldığı gibi Avrupa vatandaşlığı haklan oldukça sınırlı ve vatandaşlığın milli sınırla içinde anlaşıldığı şekliyle mukayese edilemeyecek kadar dardır. Hatta, Danimarka'nın siyasi birliğin temellerini atan Mastriş Anlaşması'nı referandum yoluyla reddetmesinden sonra AB Konseyi'nin yapmış olduğu açıklama Mastriş Antlaşması hükümlerinin hiçbirisinin hiçbir şekilde fertlerin milli' vatandaşlıklarının yerine geçmeyeceğini bir kez daha teyid etmişti. Birlik vatandaşlığı üye devletlerin milliyeti üzerine bina edilmekte ve de milletlerarası hukuk çerçevesinde egemen devletler olarak kimin o devletin milliyetine ait olduğunu da tespit edecek olan yine üye devletin kendisiydi.

Belki de AB vatandaşlığının en değerli ve dikkat çekici özelliği vatandaşların öncelikle Avrupa Birliği veya Topluluğu karşısında kullanacağı haklar değil, serbest dolaşım konsepti üzerine kurulmuş olmasıdır ki, burada vatandaşlar bu hakkı üye devletlere karşı kullanmaktadır. 33

Bunların yanında, Avrupa vatandaşlarının temel hak ve hürriyetlerini kulllanmaları yönündeki maddeler de yine Antlaşma'ya çeşitli yerlerinde dahil edilmiştir. Madda F (2) de vurgulandığı haliyle, "Birlik, İnsan Haklarının ve Temel Hürriyetlerin Korunması için 4 Kasım 1950'de imzalanan Avrupa Konvansiyonu ile garanti altına alınmış haklara saygı duyacaktır. Ve de bu haklar bütün üye devletlerde geçerli anayasal gelenekten geldiği için de Topluluk hukukunun genel prensipleridir".

Fakat Maastricht sonrası dönemde kamunun vatandaşlığın mahiyetine yönelik artan ilgisinin, AB Antlaşması vatandaşlık hükümlerinin aslında muhtevasına değil, daha ziyade gelecek için vadetttiği umuda bağlandığının

33 Aslına bakılırsa, bu hakkı zaten üye devlet vatandaşları, iç pazarın kurulması yolunda hazırlanan AT Antlaşması'nın (Md.7A,48, 52 ve 59) veya 1990 yılında çıkartılan bir seri Direktif vasıtasıyla uzun yıllardır ellerinde bulundurmaktaydı. Dolayısıyla Maastricht Antlaşması'nın 8A maddesi çok yeni haklar getirmiş değildir.

da altı çizilmelidir. Vatandaşlık kavramı oldukça dinamik bir proses olduğu için çerçevesinin genişletilmesi ve güçlendirilmesi ihtimali, zayıflatılmasından çok daha kuvvetlidir.34

Burada Mastriş Antlaşması ile AT Antlaşması'nın Birlik vatandaşlığı üzerindeki hükümlerini kısa mukayese etmekte fayda vardır. Maastricht Antlaşması, vatandaşlığı Birlik'in siyasi ve ekonomik hedeflerinden birisi olarak ihdas etmiştir. Avrupa Topluluğu Birlik'in temelini teşkil ettiği için tabii olarak AT Antlaşması da Birlik vatandaşlığına esas oluşturacaktır.35 Bu, belki de paradoksal olarak, AB vatandaşlığının AT Antlaşması'nın sınırlan dahilinde kaldığı gerçeğini de beraberinde getirmektedir. Zira vatandaşlıkla ilgili AT Antlaşması hükümleri Ortak Dış ve Güvenlik Politikası veya Adalet ve İçişlerinde İşbirliği gibi Birlik'e giden yolda köşe taşlarım oluşturan en önemli unsurlann sahasına hiçbir atıf yapmamaktadır.36

Mastriş Antlaşması'nda bile Avrupa vatandaşlığı ile ilgili birçok boşluk bırakılmasına rağmen, Danimarka'da yapılan Antlaşma'nın kabulüne yönelik halk oylamasında sonuç Danimarka'nın egemenliğine ve millî kimliğine zarar verecek korkusuyla negatif çıkmış ve halk siyasî birlikle beraber ortak vatandaşlık ile alâkalı tereddütlerini referandum yoluyla dile getirmiştir. Hatta Mastriş'in yürürlüğe girme tarihi l Ocak 1993 iken, üye devletlerin onaylamasını beklediği ve de Danimarka'da çıkan pürüz yüzünden bu tarih ertelenmek mecburiyetinde kalmıştır. Aslında bu problem Avrupa vatandaşlığının mahiyetini daha iyi kavramak açısından önem taşımaktadır. Çünkü, Danimarka problemini çözmek maksadıyla toplanan Edinburg Konseyi 'nde ise devlet ve hükümet başkanları aşağıdaki hükmü de Mastriş'e ilâve etmek ihtiyacını hissetmişlerdir: ***Avrupa Birliği vatandaşlığı ile ilgili karar, üye devlet vatandaşlarına ilave haklar ve korunmalar vermektedir. Bunlar hiçbir şekilde milli vatandaşlığın yerini almayacaktır. Bir ferdin üye devletlerden birisinin milliyetini taşıyıp taşımadığı ise ilgili devletin kendi hukuku içerisinde çözümlenecek bir meseledir.***

34 Antje Wiener, *"Assessing the Consturcitve Potential of Union Citizenship-A Socİo-Historical Perspecüve"* European Integration Online Papers (EıoP), V.I.No:17, 1997.Shf.12.

35 Bu vatandaşlığın Avrupa Topluluğu Antlaşması 8 (I) maddesinde zikredildîği ve aynı madde gereğince kurulduğu bir kez daha vurgulanmalıdır.

36 Handol, Free Movment of Persons in the EU, shf.268.

Danimarka'da ilave olarak Birlik vatandaşlığı ile ilgili bir deklerasyon yayınlamış ve : ***bahsi geçen vatandaşlık, Danimarka hukuki sistemi içerisinde yer alan ve Danimarka Krallığı Anayasası'nda ifadesini bulan vatandaşlık konsepti ile tamamen farklı bir politik ve legal bir kavramdır. Avrupa Birliği Antlaşmasındaki hiçbir hüküm, milli vatandaşlık benzeri bir vatandaşlığı ima etmez kaydını getirmiştir. Ek olarak da, Danimarka'nın anayasal, hukuki ve idari kanunları gereğince, Birlik vatandaşlığı hiçbir şekilde diğer üye devletlerin vatandaşına Danimarka vatandaşlığını elde etme, Danimarka vatandaşlığının sağladığı hak, vazife, imtiyaz veya avantajları temin etme imkanının veremez. Danimarka Antlaşma içerisinde açıkça zikrolunan ve üye ülkelerin vatandaşlarına tanınan bütün özel haklara sayı duyar*** şeklinde detaylı bir açıklamada bulunmuştur. Mastriş Antlaşması'ndan sonra önemli bir yere sahip olan Amsterdam Antlaşması ise Avrupa vatandaşlığı üzerinde çok durmamış, ancak vatandaşlara tanınan sivil haklan tam bir biçimde listelemiş ve de milli vatandaşlık ile olan irtibatını bir kez daha vurgulamıştır. Vatandaşlığın paralelinde ve ona destek olabilecek iş alanları, sosyal politika, çevre, kamu sağlığı ve tüketici korunması gibi sahalarda yenilikler getirmiştir. Amsterdam Antlaşması Avrupa ve millî vatandaşlıkları arasındaki bağı açıklarken, Birlik vatandaşlığı kesinlikle milli vatandaşlığı tamamlayan bir unsur olup onun yerine geçmez maddesini koyarak konuyu su götürmez bir netliğe kavuşturmuştur.

Amsterdam Antlaşması ayrıca Avrupa vatandaşlarına yeni haklar kazandırmıştır. Buna göre, her bir vatandaş artık Avrupa Parlamento su'na, Konsey'e, Komisyon'a, Adalet Divanı'na, Sayıştay'a, Ekonomik ve Sosyal Komite'ye, Bölgeler Komite'sine ve Ombudsman'a oniki resmi lisanından^ birisiyle müracaat etme ve aynı lisanda cevap alma hakkına kavuşmuştur.

«7 A.

Vatandaşlık ve Avrupalılaşma

Avrupalılaşma tek bir mânâ taşımaktan ziyade bir çok farklı yerde çeşitli manalarda kullanılmaktadır.ss Fakat asıl göze çarpan manası: Avrupa entegrasyon prosesi ile bağlantılı olarak, Avrupa Birliği biçiminde olan bir devlet yapılanması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber Avrupalılaşma fertler seviyesinde, Avrupa halklarının ortak vatandaşlık vasıtasıyla kendilerini bir Avrupalı olarak görmeleri

manasında da anlaşılabilir. Bu ise bir Avrupalı kimliğinin ve/veya bir anlamda Avrupa siyasi topluluğunun geliştirilmesini de ifade etmektedir.

Bütünleşme senaryosu içerisinde, Avrupa Topluluğu veya bugünkü haliyle Avrupa Birliği'nin kurumsal bütünleşme prosesi, tek olmasa da çok önemli bir faktördür. Bu yüzden, 'eğer AB içerisindeki bütünleşme hareketi daha kuvvetli olsa, bunun fertler ve sosyal grupların sahip olduğu siyasi kimlikler üzerindeki tesirleri daha büyük çaplı olur mu', sorusunun iyice tahlil edilmesi gerekmektedir. Avrupalılaşma bir etno-nasyonal kimlikten bir diğer etno-Avrupalı kimliğe doğru kaymayı ima eder mi, veya Avrupalılaşma kollektif kimliklerin, Avrupalı, milli veya mahalli arasında bir çeşit yeniden dağılımına veya yeniden tahsisine işaret eder mi?

Avrupa kimliği üzerine yapılan bütün tartışmalar aslında Avrupa Birliği'nin kültürel boyutu ile ilgilidir. Sıkça iddia edildiği gibi kültürel saha ise her zaman ekonomik ve politik gelişmelerin arkasmad kalmıştır. Avrupa Topluluğu'nün temel taşlarından Jean Mone'ye göre eğer Avrupa birleşmesine yeniden başlanacak olsa, işe kültür ve eğitimden başlanması gereği bu gerçeğin altım çizmektedir. Yine bir diğer köşe taşı Rober Schuman'a göre ise Avrupa askeri bir ittifaka veya bir ekonomik topluluğa girmeden önce bir kültürel toplum olmalıdır. Zaman zaman çevreci veya hümanist grupların da seslendirdiği gibi, bütünleşme süreci içerisinde sert (ekonomik, politik hatta askeri) sahalar ile, yumuşak (insani) sahalar arasında bir denge kurulmalıdır.

Avrupa Birliği içerisinde kültüre çok daha fazla önem verilmelidir. Bazen de ilim adamlarından, insanlar kendilerini Avrupalı hissetmedikçe politik ve ekonomik bütünleşme sınırlanacaktır yolunda korkular da dile getirilmektedir.39

37 Bu oniki lisan şunlardır: Danimarkaca, Hoandaca, ingilizce,Fince, Fransızca.Almanca, Yunanca, İrlandaca (Galler için), İtalyanca, Portekizce, İspanyolca ve İsveççe'dir.

38 Örneğin, terim NATO içerisindeki Avrupalı desteğini, Avrupa'nın veya Batı Avrupa'nın müstakil üçüncü gücü oluşturacak biçimde gelişmesini veya bütün Avrupalıların gittikçe büyüyen iş birliğini ifade etmek için kullanılmaktadır. Bununla birlikte terimin daha nötr manada, Avrupa'nın daha büyük bir güvenliğe sahip olacağını, başka bir deyişle, Avrupa'nın kendisine daha fazla yeten bir bölge olacağını ima eden; daha teknik bir ifade ile de, Avrupa güvenlik kompleksinin yeniden hayata geçirileceği bir süper gücü ifade eden manalarda kullanımları vardır.

39 Eric Hobsbawm, The Cult of Identity Politics' içinde The New Left Revievv, 1997, London, shf.2I7,

Bu tartışmada iddia edilen, siyasî düzen, neticede, millî devlette olduğu gibi kamunun sadakati ve etkilenmesi üzerine kuruludur. Bazen daha da ileri gidilerek sadakatin bir kimlik meselesi, kimliğin bir kültür meselesi olduğu ve kültürün de semboller ve propaganda yoluyla oluştuğu görüşü savunulmaktadır.

Kültürel birlik alanında sergilenen çaba ise, öncelikle Avrupa Birliği vatandaşlığı kavramının ortaya atılması ile hızlanmış, üye devlet halklarının tanışması, kaynaşması ve birbirlerinin ülkelerini, kültürlerini, görmeleri ve tanımaları için getirilen kolaylıklar ve kaldırılmaya çalışılan engellerle daha da ileri götürmüştür. Kişilerin serbest dolaşımı, serbest oturma ve çalışma izni, ortak pasaport, iç kontrollerin kaldırılması, mahalli seçimlerde oy kullanma gibi haklar aslına bakılırsa vatandaşlıkla birlikte kültürel ortaklığın da tesisine zemin oluşturmuştur. Bu çeşit imkânlarla halklar arasındaki kültürel alış veriş ve kültürel difuzyonun, uygulanacak sosyal ve bölgesel politikalar eşliğinde bir Avrupalı kimliğine doğru yelken açması da beklenen neticeyi oluşturmaktadır.4o

•

40 Bazı uzman ve Bilim adamları Avrupa'daki devletlerin ortak kollektif kültürel kimliği oluşturabilmeleri için gerekli olan ortak gelenek, mit ve hafızadan yoksun olduklarını, bu yüzden Avrupalı kimliği diye bir kavramın hiçbir zaman gerçekleşmeyeceğini İddia etmektedirler. Buna karşı çıkanlar ise, Avrupa entegrasyonunun 19.yüzyıldaki milli devlet oluşumu ile önemli farklılıklar arzettiğini ve de Avrupa milli devleti gibi bir gayenin zaten gündemde olmadığını, dolayısıyla da şu andaki bütünleşme hareketi içerisinde Avrupa tarihi ve kültürü ile Avrupa siyaseti arasında gerekli her hangi bir irtibatın kurulamayacağı görüşünü savunmaktadır. Zaten Avrupa Birliği ile aynı kanı paylaşan homojen bir halka sahip bir milli devlet arasında paralellikler aramak yanlış bir referans noktası seçmek manasına gelecektir.

SORULAR VE CEVAPLAR l-

Mehmet AYDIN

Merak ediyorlar; söyleyeyim: Evet, Avrupa Birliği'ne girmeye taraftarım; ama, Nasrettin Hoca'nın kavağa çıkması hikâyesine benziyor benimki. Hani, çocuklar "kavağa çık" demişler; tırmanmaya başlamış, çarıklarını da yanına almış "başka bir yol çıkarsa, oraya da gideyim" diye.

Yani, Avrupa Birliği için elimizden gelen her şeyi yaptık; insan hakları konusunda elimizden gelen her şeyi yaptık, dinî hayatımızı liberali eştirdik, siyasetimizi, sivil bilinci güçlendirdik vesaire vesaire... Sonunda Avrupa Birliği dedi ki; biz sizi almıyoruz. Allah razı olsun. Biz yine kendimiz-için epey şey yapmışız ve bu yapmalarımıza da onlar sebep oluyor "yahu, onlar ne der" sorusu olmasa, bugün epeyce insanın hayatı sıkışık olur, "Dünya'ya karşı ayıp olur" diye bazı şeylere biraz göz yumuyoruz; iyi ki yumuyoruz, ben de o aradan sıyırıyorum!..

O bakımdan Avrupa Birliği önemli; evet, bu bakımdan bir tereddüdüm yok; ama, Avrupa Birliği beğenmez diye hiç aşağılık kompleksim yok. Müslümanım, Türküm, bu tarihin evladıyım; bununla girerim. Memleketimin içinde epeyce bir kısmı, Müslümanım demez; cam sağ olsun, dememe hakkı da vardır; ama, ne Türk'lüğünü ne bu tarihi inkâr edemez. Gadamer'den öğrendiğim en önemli ders; insan tarihî bir varlıktır; o, olmaya mahkûmdur. Bununla kabul ediliriz; eşit, namuslu, dürüst bir aktör oluruz ve açıkça söyleyeyim, bunu biraz tuhaf karşılayacaksınız ama, ben Avrupa Birliği'ne önemli ölçüde katkıda bulunacağıma inanıyorum.

Efendim, Müslümanlığın işi ne olur?.. Benim kanaatimce, İslamî tefekkür ve İslamî hayat liberalleşir, bu hayat liberallesin Efendim, batıdaki meslektaş l arımız diyorlar ki: "iki milyon Türk var Avrupa'da, mesela Almanya'da, bunlar daha fazla muhafazakârlaştı". Avrupa'ya göç eden Türk göçü, bir entelektüel göç değildir; hoş, sade, ekmek parası için göç etmiş insanların dinî hayatlarında liberalleşme beklemek, sosyoloji ve psikoloji bilmemek anlamına gelir.

Efendim, Diyanet İşleri Başkanımız zaten teşebbüse geçmiş. Ben size ne dedim; bırakınız Diyanet İşleri **Başkanı'm,** Türkiye'de o altyapı yok.

Avrupa Birliği'nde İslamiyet'le ilgili nelerin olup bittiğine dair Diyanet İşleri Başkanlığında bir dosya yoktur; ben biliyorum, içindeyim. Allah razı olsun, teşebbüs etmişler, bilmeni ne yapmışlar; ama, şu anda biz neredeyiz, İslamî tefekkür konularını Avrupa'yla tartışma nerede! Daha bir çuval yola, bir fırın ekmeğe ihtiyacımız var. Onun için, eğer toparlanmazsak ayıp olacak; inanınız, epeyce insan bize Müslümanlığı öğretecek, tefekkürünü öğretecek. İnanmak inanmamak ayrı bir şey; tefekkürünü ve tarihini bilmemek ayrı bir şeydir. Türkiye'de yirmiüç ilahiyat fakültesi var, bir yılda çıkan bilimsel diyebileceğimiz kitap sayısı beş veya altı'dır; bu kadar kitap İngiltere'de üç ayda çıkıyor, Amerika'yı katmayın hesaba. Dünya çalışıyor. Dünya endişe içinde, koşuyor koşuşturuyor; biz ise, nereyi kapatalım, nereyi açalım, kimi takip edelim, kimi fişleyelim... Türkiye'nin evvela ciddî anlamda akademik özgürlüğe ve kurumsal özerkliğe ihtiyacı vardır. Üniversitelerimizin buna ihtiyacı var. Özgürlüğü hisseden üniversitelerimiz var; ama, onların öğretim üyeleri Amerika'da iş bulabileceği için o hürriyeti hissediyorlar; bir de memleketin öbür tarafını düşünelim.

Epeyce soru var, zaten bir kısmını okuyacak hâlim bile yok. Sivil bilinçle ilgili epeyce bir mesafe alındı, inkâr etmemek lazım. Sivil bilincin güçlenme s iyi e ilgili epeyce bir mesafe alındı; ama, unutmayalım, bizim iki evreli bir tarihimiz var. Klasik tarihimiz, sivil bilinç bakımından son derece önemlidir. Osmanlı hayatının yüzde altmış-yetmiş'i sivil alan olarak kabul edilir, öyle gider. Yani, orada devlet, sizin evinizde ne iş yaptığınıza karışmaz; devlet orada, sizin komşularla olan ilişkilerinize karışmaz. Peki, şimdi karışıyorlar mı? Karıştıklarına dair bir cümle söyleyeyim; bir hukuk adamımızın batıda da meşhur olan bir cümlesi ile diyor ki: "Laiklik, öyle çok kere zannedildiği gibi sadece din işleri ile devlet işlerinin birbirinden ayrılması değil, başta aile hayatı olmak üzere, kültürü ve eğitimi dinden olabildiğince ve alabildiğince arındırmaktır." Adam eve kadar geliyor; eve kadar gelmeyi, vatan sevgisi olarak kabul ediyor!., soruların birinde ihanet sözü var. Ben artık o sözü kullanmıyorum. O bakımdan, bizim tarihimiz sivil bilincin güçlenmesine müsaittir. Tarikatlara bakın, ahi teşkilatlarına bakın, bakın, bakın; ama, modern tarihimiz değil. Modern tarihte zaten devlet kendi alanının dışında öteki alanlara pek izin vermiyor. Vermediği için de zaten, birisi kalkar, mesela Mehmet Aydın, gider, falan yerde birisiyle görüşürse, devlet diyor ki: ben adamımı gönderirdim, o niye gitti oraya? Türkiye'de epeyce şeyi biz devlet işi gibi görüyoruz. Bir de diyaneti özerk bir kurum haline getirmek zorundayız. Yoksa, evvela içeride işimiz zorlaşıyor. Gidin bakın, pek çok yerdeki aşırı akımlar hep bunu bahane ediyorlar: efendim, yani siz şimdi hakikaten Diyaneti beğeniyormusunuz? Türkiye'de hiç kimse bu soruyu sormamalı bence. Onun için de evvela

kurumsal bir yapılanmaya gitmemiz lâzım ve hakikaten bu diyaneti özeri bir yapıya kavuşturmamız lâzım. Devlet memuru marifetiyle din iş' yürümez. Din alam, sivil alandır, büyük ölçüde sivil hizmettir.

Kilisenin yaptığı işin yüzde seksen[1] i sivil iştir ve bizim de buna ihtiyacımız var. Kızılay'ların karşılığı olan kurumların çoğu onların elindedir, hastanelerin büyük bir kısmı onların elindedir. Amerika'ya bir gidin bakın Allah aşkına; bu sağlık kurumlarını kim işletiyor diye. Sadece New York'taki Prespeteryan Hastanesi'ne gitseniz başınız döner; insanlar özgür, insanlar rahat, hiç kimse de kalkıp bakmıyor, bu adam kiliseye gidiyor mu gitmiyor mu diye.

Bu bakımdan, Türkiye'de hepimizin elinden geldiği ölçüde o sivil bilinci güçlendirmemiz lazım. Bundan devletimiz sadece kazançlı çıkar. Çünkü, ancak vatandaşları güçlü olan, özgür iradeye sahip olan -Gazi Paşa'nın Tevfık Fikret'ten aldığı mısraı hatırlayınız- fikri hür, vicdanı hür insanlar yetiştirmek bununla mümkündür. Devletin amacı da buna yardımcı olmak olmalıdır. Düşünüyorum ama, ya başıma bir iş gelirse diye kaygı bulunan bir memlekette hiçbir şey olmaz. O bakımdan, umuyorum, eğer biz enerjiyle yol alırsak, Türkiye hakikaten önemli ölçüde başarılar elde edecektir. Bakmayın, bu sıkıntılar var, bunların hepsi gelip geçicidir. Türkiye'nin ufkunun açık olduğuna inanıyorum; çünkü, büyük ölçüde bizi -Nasrettin Hoca'yla başladım, onunla biteriyim- Urfa toprağına benzetiyorum; Adem'den beri daha doğru dürüst işlenmedik; işlenince epeyce ürün vereceğimizi tahmin ediyorum.

2- Mustafa ÇALIK

Çok teşekkür ediyorum.

Sayın Mehmet Aydın Hocamız'ın bıraktığı yerden başlayayım. "Vur kazmayı daha Ferhat, çoğu gitti azı kaldı." İnşallah bu ülkenin, bu toprakların o Urfa toprağı gibi bir hamleye başlamasının önünde çok fazla bir şey kalmadı; çünkü, kova vurabileceği kadar dibe vurmuştur artık. Böyle bir ülke, bundan daha kötü bir duruma zaten gelemez. Onun için, bundan sonra bu sarkaç yükselecek artık.

Ben hemen sorulara geçmek istiyorum. Sorular biraz fazla, hepsini cevaplandıramayabilirim, doğrusu bazıların da cevabını bilmiyorum.

Sayın Efendi Barutçu'nun suali: "Bir büyük gücün stratejik hedefleri ne olmalıdır?" Tabiî, güçlü bir ekonomi, müreffeh ve barışık bir toplum, adaletli bir gelir dağılımı, onurlu, etkileyici, hatta karizmatik bir millî kimlik, barışçı, ama nâzım güç olabilen bir dış politika, bir zamanlar olduğu gibi, dara düşen herkesin bir melce gibi kendini kucağına attığı bir ülke; stratejik güç sahibidir. Stratejik güç sahibi olmayı, sömürücü güç sahibi, ezici güç sahibi olmakla aynı manaya almıyor Türkler.

Bir başka sual, Sayın Zübeyir Tokgöz'ün suali: "1934'te Japonya'daki kişi başına millî gelir 150 Dolar'ken, Türkiye'nin aynı dönemde kişi başına millî geliri 350 Dolar'dı. Günümüz rakamları malum. Yani, büyük hedefler çizmek, Türkiye için hâlâ mümkün müdür?" Pekâlâ mümkündür. Tarih şöyle kısa bir nefes alsa, elli sene geçer. Tarih denilen varlık alanı, bizden çok ömürlü bir şeydir. Bizim ferdî ömürlerimizle mukayyet değildir. Biz onsekizinci asrın eşiğine kadar Dünya'nın en büyük güçlerinden biriydik ama son ikiyüz-üçyüz senedir çok büyük güç değiliz. Buna rağmen biz bir gün yine büyük güç olacağız. Büyük güç olmamanın alternatifi bir felâkettir; büyük güç olmak zorundayız. Büyük güç olmak için de, ihtiyacımız olan bütün tecrübeye, ihtiyacımız olan bütün azme, enerjiye sahibiz. Avrupa'ya gidin, sokaklarında kolay kolay çocuk göremiyorsunuz, tek tip çocuk görüyorsunuz. Burası kırksekiz milyonu, 1970'den sonra doğmuş, delikanlı ve genç kızlardan oluşan bir ülkedir. Baskı altında tutsanız, cebir uygulasanız, üzerinden dozer geçirmeye çalışsanız, buradaki enerjiyi ortadan kaldıramazsınız.

Bir ülke, gençleri kadar, kıymettar yaşlılarıyla da bir kıymet ifade eder gayet tabiî; ama, burada bu davanın çilesini çekmiş, emeğini vermiş çok kıymetli büyüklerimiz var, onlardan bir tanesi sayın İdris Yamantürk. Bundan bir ay kadar evvel ben kendisini ziyarete gitmiştim elini öpmeye; epey zamandır işten güçten elini çektiğini, arada bir sorarlarsa fikrini söylediği ifade etti. Efendim, bu, yeteri kadar onore edici bir pozisyon değil midir, insanın ehil evlatlar yetiştirip de emaneti onlara bırakması, vakanyla köşesinde oturması?..

Bir başka sual, sayın Turan Güven Hocamız diyorlar ki: "Hukukun üstünlüğü anlayışını hayata geçirmek için kültürel ve entelektüel bir altyapımız var mı? Özellikle 28 Şubat uygulamalarıyla da alıp açıklama getirebilir misiniz?" Kültürel ve entelektüel bir altyapımız vardır. Sivil kültür müsaittir, sivil ideoloji, toplumsal ideoloji müsaittir; ama, resmî alan ile sivil alan arasındaki gerilim buna engeldir.

28 Şubat'a gelince... Şimdi çok merak ediyorum o beyleri, neredeler? Hani "bu sermayeyi istemeyiz, bu yeşil, bu biraz kahverengi, bu sütlükahve; sen bu parayı nereden getirdin" diyorlardı ya, onları merak ediyorum, şimdi ne düşünüyorlar? 28 Şubat'ın ekonomi politik kritiği yapılmadı bu ülkede. Yaşadığımız ağır krizin en büyük müsebbiplerinden biri, o 28 Şubat sürecidir. Dünya'da bütün ülkeler, para kaçıranları takip eder, ülke dışına para götürenleri; bu ülkede devlet memurlarına, içeriye para getirenleri takip ettirdiler; buraya para getirmeyi yabancılar için teşvik ederken, vatandaşları için suç haline getirdiler. Tarihin yargısı çok ağırdır. Tarih küfretmez, tarih elfazı galize kullanmaz; ama tarih, bazen hatırlamaz bile,ve bu unutuş çok ağır bir yargıdır, hatırlamak istemediğimiz şeylerle daha az karşılaşmak ümidiyle konuşmama ben burada son veriyorum.

3- Mithat BAYDUR

Efendim, bana yöneltilen iki soru var, hemen cevaplamaya başlayayım.

"Birlik vatandaşlığı, söylediğiniz gibi, Avrupa'nın önemli bir sorununu teşkil etmektedir; ancak, bunun yanı sıra, bildiğiniz gibi, alt kimlikler de Avrupa'da yeniden gündeme gelmektedir. Bu alt kimliklerin Avrupa vatandaşlığını nasıl etkileyeceğini düşünüyorsunuz?" diyor. Efendim, ben zaten sorunlu olduğunu söyledim. Son okuduğum kitapta kimliklerle ilgili çok güzel bir tarif vardı: yuvalanmış, iç içe geçmiş kimlik. Hani bizim çoğu kez "matruşka bebekleri" diye tarif ettiğimiz gibi. Yani, bunu örneklendirmek gerekirse, diyelim ki İstanbul'dan bir birey; önce Şişini sonra İstanbuFlu, daha sonra Marmara'lı ve daha sonra Türkiye'lidir. Ancak, tarih ve sosyoloji bize gösteriyor ki, dayanışmanın, heyecanın, uğruna emek harcamanın daha çok alt kimliklerde olduğu; ama, uğruna genelde can verilmesinin millî kimliklere ait olduğunu söylüyor.

Bir ikincisi de, hiçbir zaman kimlikler sosyal mühendislikle tayin edilmiyor; yani, genelde Dünya tarihinde millet adını verdiğimiz bu ontolojik yapılar kendi devletlerini kurmuşlardır. Meselâ, Türkiye gibi örneklerde, milletler inşa edilme sürecine girmişlerdir; zaten onun içindir ki, seksen yıldır bu devlet milletini arıyor, seksen yıldır bu devlet milletini tarif etmeye çalışıyor. Onun için, bu sosyal mühendislik yapısıyla Avrupa kimliğinin oluşamayacağını bu süreçten bahsederken temel tezim olarak ortaya sundum. Bu kimlik mücadelesi ve süreci sırasında, hatta Avrupa Birliği'nin değişik eksenlerde çatlaması, yarılması da mümkün gözüküyor.

Son soru: "Türkiye'nin AB'ye girmesi hâlinde, Türk emeğinin serbest dolaşımına itirazı kayıt konulması vatandaşlık teorisine aykırı olur mu?" Soruya cevap veremeyeceğim; çünkü, eğer Türkiye alınırsa diye algılıyorum, ben alınmayacağına inanıyorum. Lüksemburg Zirvesi'nde, çok değil, bundan iki sene önce, almayacaklarını söylediler; bir yıl sonra da dediler ki: "Türkiye'yi almayacak olsak bile, seni almıyoruz demenin ne âlemi var; durup dururken kendimize bir muarız yaratmanın ne gereği var? Soğuk savaş yıllarında doğudan gelen tehlikeye karşı set yapmış bir ülkeye hiç olmazsa bir aday üye statüsü vererek alma heyecanım diri tutalım" dediler. Bu, Türkiye'nin yeni dış politika açılımları ve hevesine kapılmaması stratejisiyle Türkiye'yi menzilinde tutma taktiğinden başka hiçbir şey değildir. Türkiye'nin dış politika açılımları da Avrupa Birliği macerası yüzünden kırk sene boyunca iğdiş edilmiştir.

ALTINCI OTURUM

"Avrupa Birliği'nin İlkeleri ve Türkiye"

--- o ----

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ülker AKKUTAY

Tebliğciler : 1- Avrupa Birliği Eğitim, Öğretim ve Gençlik Politikası Prof.Dr. İlhan SEZGİN

2- Avrupa Birliği Toplumsal Dönüşüm ve İletişim Prof. Dr. İhsan SEZAL

3- Avrupa Birliği ve Entegrasyon Politikası Prof. Dr. Kâmil TURAN

-----o----

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN İLKELERİ VE TÜRKİYE

Ülker AKKUTAY*
Oturum Başkanı

Sayın milletvekilleri, değerli öğretim üyeleri, değerli konuklar, sevgili öğrenciler;

Avrupa Birliği, teknolojik gelişmenin kazandırdığı Dünya düzeni arayışlarının bir parçası olarak ortaya çıkan uluslararası bir Örgütlenmedir. Bu örgütlenmenin ve ekonomik işbirliğinin temelindeki felsefe, rnillî düşmanlıkları aşan, üyelerinin farklı çıkarlarını ortak hedefler etrafında birleştiren ortak ilke ve değerlere dayanmaktadır. Bu ilke ve değerler, demokrasi, insan haklan ve temel özgürlüklerdir. Bu oturumda bu ilkeleri benimsemiş insanların oluşturacakları toplumlar ve seçecekleri yönetimler, Avrupa Birliği'nin ortak ilkelerine uygun insan tanımı, yetiştirilmesi ve ortak değerlere uygun toplumun kurulması için gerekli toplumsal dönüşüm ile entegrasyon politikasına ilişkin konular üzerinde durulacaktır.

*Ülker **Akkutay; Prof.Dr., Gazi** Üniversitesi **Rektör** Yardımcısı

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN EĞİTİM, ÖĞRETİM ve GENÇLİK POLİTİKALARI

. S. ilhan SEZGIN*

GİRİŞ

Eğitim, beşeri kaynağı birey ve toplum ihtiyaçları yönünde yetiştirmeyi amaçlar. Eğitimin konusu, birey davranışlarının istenilen yönde değiştirilmesidir. Eğitim yoluyla bireye kazandırılacak davranışlar, bireysel ve toplumsal taleplerle uyumlu olmalıdır. Eğitim kalkınmanın hızlandırılması, istihdamın artırılması ve ulusal rekabet gücünün yükseltilmesinin temel araçlarından birisidir.

AB'nin eğitim, öğretim ve gençlik konularında izlediği temel politikalar nelerdir? Bu politikaların belirlenmesinde hangi faktörler etkili olmaktadır? Politikaları uygulamada hangi araçlardan yararlanılmaktadır? AB'ne hazırlık sürecinde, Türkiye eğitim, öğretim ve gençlik konularında neler yapmalıdır? Bu tebliğde, belirtilen sorular cevaplandırılmaya çalışılacaktır.

TÜRKİYE ve AB ÜLKELERİNDE EĞİTİM

Bu kısımda, Türkiye ve AB ülkelerindeki eğitim bazı temel göstergelere göre karşılaştırılmaktadır. Karşılaştırma ile Türkiye ve AB ülkelerindeki eğitimin mevcut durumunun tanıtımı amaçlanmaktadır.

ZORUNLU EĞİTİM YAŞI

Türkiye ve AB ülkelerinde bireylerin eğitime zorunlu olarak devam edecekleri yaş, eğitim süresi ve zorunlu eğitim çağı Tablo-1* de gösterilmiştir. AB ülkelerinde zorunlu eğitim yaşı, 14-18 yıl arasında değişiklik göstermektedir. İtalya, Portekiz ve Yunanistan'da zorunlu eğitim 14 yaşına kadar devam eder iken, Belçika, Almanya ve Hollanda'da zorunlu

***S.İlhan** Sezgin; **Prof.Dr, Gazi** Üniversitesi Eğitim **Fak. Öğretim Üyesi**

eğitim 18 yaşına kadar devam etmektedir. Türkiye, 1997 yılında yürürlüğe giren 4306 sayılı Kanun ile AB ülkelerinin zorunlu eğitim yaşı asgari standardını gerçekleştirme sürecine girmiştir. Zorunlu eğitim çağ nüfusunun tümüne, kabul edilebilir asgari nitelikte eğitim sunulması Türkiye'nin öncelikli eğitim hedefi olmalıdır. Tablo-l'de görüldüğü gibi zorunlu eğitim yaşı içerisinde gerçekleştirilen eğitim süresi de AB ülkeleri arasında farklılık göstermektedir. Eğitim süresi Yunanistan'da 9 yıl iken, Belçika ve Fransa'da 15 yıldır. Eğitim süresi yönünden Türkiye, AB asgari standardının gerisinde bulunmaktadır. Zorunlu eğitimin başladığı yaş yönünden de AB ülkeleri arasında farklılıklar vardır. Belçika ve Fransa'da zorunlu eğitimin 3 yaşında başlamasına karşılık, Finlandiya'da 7 yaşında başlamaktadır.

Türkiye, 4306 sayılı Kanun ile zorunlu eğitim konusunda olumlu bir gelişme sürecine girmiştir. Zorunlu eğitim çağ nüfusumuzun tümüne, çağımızın bilim ve teknolojisi ile ulusal kalkınma amaçlarımıza uygun nitelikte eğitim hizmeti sunulması, AB'nin asgari eğitim standartlarına uyum için şarttır.

TABLO-1
TÜRKİYE VE AB ÜLKELERİNDE ZORUNLU EĞİTİM

Ülkeler	Zorunlu Eğitim Yaşı	Eğitim Süresi	Yaş Grubu
Avusturya	15	12	5-16
Belçika	18	15	3-17
Danimarka	16	11	6-16
Finlandiya	16	11	7-17
Fransa	16	15	3-17
Almanya	18	11	7-17
Yunanistan	14,5	9	6-14
italya	14	10	4-13
Lüksemburg	15	-	-
Hollanda	18	14	4-17
Portekiz	14	10	6-15
ispanya	16	12	4-15
isveç	16	13	6-18
ingiltere	16	12	4-15
irlanda	15	11	5-15
Türkiye	14		

Kaynak: OECD, Education At A Glance, Indicaîors J998, p. 160.

İŞGÜCÜNÜN EĞİTİM SEVİYESİ

Eğitim, ulusal rekabet gücünün artırılmasının temel araçlarından birisidir. Türkiye'nin AB ülkeleriyle mal ve hizmet üretiminde rekabet edebilmesi için işgücünün eğitim seviyesinin AB ülkeleriyle uyumlu olması gerekir. Tablo-2'de, 25-64 yaş grubu işgücünün eğitim seviyesi gösterilmiştir. AB ülkeleri içerisinde 25-64 yaş grubu içerisinde en düşük eğitim seviyesi Portekiz'de gözlenmektedir. Portekiz'de 25-64 yaş grubu işgücünün yüzde 76'sı ortaöğretim altında bir eğitimi tamamlayabilmiştir. Bu ülkede 25-64 yaş grubu işgücünün yüzde 11'i ortaöğretim kurumlarından, yüzde 4'ü üniversite dışındaki yüksek öğretim kurumlarından, yüzde 9'u ise üniversiteden mezun olmuştur. AB ülkeleri içerisinde 25-64 yaş grubu işgücünün ortaöğretim kurumlarından mezun olanların başında yüzde 68 ile Avusturya yer almakta, bu ülkeyi yüzde 61 ile Almanya izlemektedir. Üniversite dışı yüksek öğretim kurumlarından mezun olan işgücü yönünden ilk sırada yüzde 16 ile Belçika yer almakta, bu ülkeyi yüzde 15 ile İsveç izlemektedir.

Lüksemburg, Danimarka ve İspanya işgücü içerisinde en yüksek oranda üniversite mezununa sahip ülkelerdir. Türkiye, 25-64 yaş grubu işgücünün eğitim seviyesi yönünden Portekiz ile benzerlik göstermektedir. Rekabet gücünün yükseltilmesi, bilim, teknoloji ve iş hayatındaki değişikliklere daha kolay uyum gösterilmesi için 25-64 yaş grubu Türk işgücünün eğitim seviyesinin yükseltilmesi gerekmektedir. Bu amaçla ortaöğretim ve yükseköğretim çağ nüfusunun okullaşma oranlarının yükseltilmesine ihtiyaç vardır.

TABLO-2
25-64 YAŞ GRUBU İŞGÜCÜNÜN EĞİTİM SEVİYESİ

Ülkeler	Ortaöğ jetimin Altı	Ortaöğ-retim	Yükseköğ-retim (Üniversite Hariç)	Üniversite Eğitimi	Toplam
Avusturya	23	68	2	7	100
Belçika	37	33	16	14	100
Danimarka	29	47	8	17	100
Finlandiya	29	48	10	14	100
Fransa	34	44	11	11	100
Almanya	14	61	10	15	100
Yunanistan	50	26	9	15	100
italya	54	34	8	11	100
Lüksemburg	38	41	-	21	100
Hollanda	63	21	-	16	100
Portekiz	76	11	4	9	100
ispanya	62	15	6	17	100
isveç	23	48	15	14	100
ingiltere	19	57	10	15	100
irlanda	43	29	14	14	100
Türkiye	78	13	-	9	100

Kaynak: OECD, Educaîion At A Gîance, Indicators 1998, p.43.

EĞİTİM HARCAMALARININ GSMH'YE ORANI

Bilimde, teknolojide, sosyal ve iş hayatında meydana gelen hızlı ve köklü değişiklikler eğitime dinamik bir nitelik kazandırmıştır. Eğitimin değişime uyum sağlayabilmesi için nitelik ve nicelik yönünden sürekli geliştirilmesi şarttır. Eğitime ayrılan kaynakların değişimin gerçekleştirilmesine imkân verecek miktarda olması gerekir. Türkiye ve AB ülkelerinin eğitim harcamalarının GSMY'ye oranları nelerdir? Türkiye'nin eğitim harcamaları, ulusal kalkınma hedeflerimizin gerektirdiği insan gücünü yetiştirme ve AB standartlarına uyum için yeterli midir? Tablo-3'de

Türkiye ve AB ülkelerinin 1990 ve 1995 yıllarında eğitim için yaptıkları harcamaların GSMH'ye oranlan görülmektedir.

1990 yılı esas alındığında Finlandiya, AB ülkeleri içerisinde kamu eğitim harcamalarının GSMH'ye oranı en yüksek olan ülkedir. Bu ülkenin kamu eğitim harcamalarının GSMH'ye oranı yüzde 6.4'dür. Kamu, özel ve uluslar arası kaynaklardan yapılan toplam eğitim harcamalarının GSMH'ye oranı Finlandiya ve Danimarka'da yüzde 6.4'dür. Tablo-3'deki .verilere göre, 1990 yılında AB ülkeleri içerisinde eğitim harcamalarının GSMH'ye oranı en düşük olan ülke yüzde 4.2 ile İspanya'dır. Aynı yıl Türkiye'nin eğitim harcamalarının GSMH'ye oranı yüzde 3.2'den ibarettir.

1995 yılı esas alındığında AB ülkeleri içerisinde, Finlandiya ve İsveç, kamu eğitim harcamalarının GSMH'ye oranı yüzde 6.6 ile en yüksek olan ülkelerdir. Bu ülkeyi yüzde 6.5 ile Danimarka izlemektedir. 1995 yılında Türkiye'nin kamu eğitim harcamalarının GSMH'ye oranının 1990 yılı seviyesini de koruyamayarak yüzde 2.2'ye gerilediği görülmektedir. AB ülkeleri içerisinde toplam eğitim harcamalarının GSMH'ye oram en yüksek olan ülke, yüzde 8.5 ile Danimarka'dır. Yunanistan, gerek kamu, gerekse toplam eğitim harcamaları yönünden eğitime en az kaynak ayıran AB ülkesidir. Türkiye'nin toplam eğitim harcamalarının GSMH'ye oranı 1995 yılında yüzde 2.5'dir. Türkiye'nin 1995 yılı toplam eğitim harcamalarının GSMH'ye oranı da 1990 yılına göre gerilemiştir. Türkiye'nin eğitime yaptığı harcamalarda kısıntıya gitmesi, Türk eğitiminin AB eğitim standartlarına nitelik ve nicelik yönünden uyumunda güçlükler yaratmıştır. Ülkemizde eğitime ayrılan kaynakların yetersizliği günümüzde de sürmektedir. 2000 yılında kamu eğitim harcamalarının GSMH'ye oranı yüzde 2.70, MEB Bütçesi'nin Konsolide Bütçe'ye oranı ise yüzde 7.13'den ibarettir[1]. İnsan kaynağımızın çağımızın ve ulusal kalkınma hedeflerimizin doğrultusunda yetiştirilebilmesi için eğitime daha fazla kaynak sağlanması gerekmektedir.

MEB, Milli Eğitim Sayısal Veriler 2000, s.242.

TABLO-3
EĞİTİM HARCAMALARININ GSMH'YE ORANI

Ülkeler	1990		1995	
	Kamu Harca maları	Toplam Harcamalar (Kamu+Özel+UIus-lararası)	Kamu Harcama lan	Toplam Harcamalar (Kamu+ÖzeH-Uluslararası)
Avusturya	5.2	-	5.3	5.6
Belçika	4.8	-	5.0	-
Danimarka	6.2	6.4	6.5	8.5
Finlandiya	6.4	6.4	6.6	7.3
Fransa	5.1	5.6	5.8	6.6
Almanya	-	-	4.5	6.0
Yunanistan	-	-	3.7	3.7
italya	5.8	-	4.7	4.7
Lüksemburg	-	-	4.3	-
Hollanda	-	-	4.6	5.4
Portekiz	-	-	5.4	5.5
ispanya	4.2	4.9	4.8	5.8
isveç	-	-	6.6	7.9
ingiltere	4.3	-	4.6	-
irlanda	4.7	5.2	4.7	5.7
Türkiye	3.2	3.2	2.2	2.5

Kaynak: OECD, Education At A Glance, Indicaîors 1998, p.81.

EĞİTİME AYRILAN KAMU KAYNAKLARININ MERKEZÎ, BÖLGESEL ve YEREL YÖNETİMLERE GÖRE DAĞILIMI

AB ülkelerinde eğitime ayrılan kaynakların yaratılmasında merkezî, bölgesel ve yerel yönetimlerin rollerinde anlamlı farklılıklar gözlenmektedir. Tablo-4'de, Türkiye ve AB ülkelerinde eğitime ayrılan kaynakların yönetim kademelerine göre dağılımı verilmiştir. AB ülkelerinde ilköğretim ve ortaöğretim kademesinde kamunun eğitim harcamalarına merkezi, bölgesel ve yerel yönetimlerin değişen oranlarda katıldıkları

gözlenmektedir. Bazı ülkelerde kamu eğitim harcamaları ağırlıklı olarak merkezî yönetimlerce, örneğin Yunanistan, İtalya ve İrlanda, karşılanır iken, bazı ülkelerde bölgesel yönetimlerce, Belçika ve Almanya, karşılanmaktadır. Finlandiya ve İngiltere'de kamu eğitim harcamaları sırasıyla yüzde 87 ve yüzde 84 oranında yerel yönetimlerce sağlanmaktadır. Tablo-4'de gösterildiği gibi Türkiye'de kamu eğitim harcamaları ilköğretim ve ortaöğretim kademesinde devlet bütçesinden karşılanmaktadır. Bu durum, eğitim için ayrılabilen kaynakların yetersizliğinin sebeplerinden birisidir. Türkiye'de yerel yönetimlerin eğitim harcamalarına katılmasına imkân verecek düzenlemeler yapılmasına ihtiyaç vardır. Eğitimin ulusal niteliği korunarak, insan kaynağımızın yetiştirilmesinde yerel yönetimlere ve okullara daha geniş yetki ve sorumluluk verilmesi gerekmektedir. En azından bu yaklaşımın kontrollü bir denemesi yapılmalı, fayda ve sakıncaları belirlenmelidir.

TABLO-4

EĞİTİME AYRILAN KAYNAKLARIN İLKÖĞRETİM VE ORTAÖĞRETİMDE YÖNETİM KADEMELERİNE GÖRE DAĞILIMI (1995)

Ülkeler	Merkezi	Bölgesel	Yerel	Toplam
Avusturya	37	41	23	100
Belçika	-	95	5	100
Danimarka	33	12	55	100
Finlandiya	13	-	87	100
Fransa	71	13	16	100
Almanya	2	68	30	100
Yunanistan	97	3	-	100
italya	81	3	17	100
Lüksemburg	72	-	28	100
Hollanda	75		25	100
Portekiz	-		-	100
ispanya	45	49	6	100
isveç	-	-	-	100
ingiltere	16	-	84	100
irlanda	81	-	19	100
Türkiye	100	-		100

Kaynak: OECD, Education At A Glance, Indicators 1998, p. 137

POLİTİKALARIN TESPİTİNDE ETKİLİ OLAN TEMEL UNSURLAR

AB ülkeleri kültürel, ekonomik ve sosyal nedenlere dayalı olarak farklı eğitim sistemlerine sahiptir. AB, eğitim sistemlerini tek tipe dönüştürmeyi hedefi enlemektedir. AB'nin amaçlarının gerçekleştirilmesinde eğitim bir araç olarak görülmekte, eğitim sistemleri ve ülkelerin izledikleri eğitim politikaları arasında yakınlaşmanın sağlanmasına önem verilmektedir. AB izlediği eğitim, öğretim ve gençlik politikalarının tespitinde etkili olan temel unsurlar nelerdir? Aşağıda politikaların tespitinde etkili olan temel unsurlar tanıtılmaktadır.

1. Bilgi Toplumuna Uyum: Bilimsel ve teknolojik gelişmeler günümüz toplumlarının ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarında da anlamlı değişmeler yapmaktadır. Gelişmiş toplumların en karakteristik özelliklerinden birisi de bilginin yoğun biçimde kullanılmasıdır. Bilimsel araştırmalara dayalı olarak üretilen bilginin yoğun kullanımı bireyin yaptığı işi, işin gerçekleştirildiği organizasyonu, yaşadığı sosyal ve kültürel ortamı anlamlı derecede değiştirmektedir. Değişim, günümüz modern toplumlarının simgesi haline gelmiştir. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler eğitime dinamik bir özellik kazandırmış, eğitimin amaçlarında, muhtevasında, öğretme-öğrenme ortamlarında, uygulanan yöntemlerde, kullanılan eğitim araç ve gereçlerinde köklü değişmeler yapmıştır. Bireylerin sahip olduğu yeterliklerin bir kısmı, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sonucu olarak emek piyasasındaki değişim karşısında güncelliğini kaybetmektedir. Bireylerin işlerini koruyabilmeleri, sosyal ve kültürel çevreye uyum sağlayabilmeleri, yeniden eğitim ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır.

Eğitim sisteminin ürünü, yetiştirdiği bireylere kazandırdığı davranışlardır. Plânlı eğitim ile bireylere kazandırılması tasarlanan davranışların, bireyin ve bilgi toplumunun ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olmasına önem verilmektedir. Eğitim yoluyla bireylere kazandırılacak davranışlar, onların bilgi toplumundaki değişmelere kolay uyum sağlamalarına imkân vermelidir. AB eğitim, Öğretim ve gençlik politikalarının tespitinde bilgi toplumuna uyum öncelikli bir unsur olarak kabul edilmektedir.

2. Rekabet Gücünün Yükseltilmesi: Küreselleşme uluslararası rekabeti artırmaktadır. Eğitim ulusal rekabet gücünün yükseltilmesinin temel araçlarından birisi olarak değerlendirilmektedir. Eğitim yoluyla bireylere kazandırılacak davranışlar, bireylerin ve toplumların ihtiyaçlarına uygun ve çağımızın hızlı değişimine kolay uyum sağlamalarına imkân verecek nitelikte olmalıdır. AB ülkelerinde eğitimde niteliksel gelişmeler öncelik kazanmaktadır. Yüksel nitelikli insan kaynağının ülkelerin ulusal rekabet gücünü artıracağı gerçeğinden hareket eden AB, eğitimin her kademesinde niteliğin yükseltilmesine önem vermektedir. Bu kapsamda AB Konseyi (The Council of the European Union), üye ülkelere yükseköğretim kademesinde saydam (açık) bir kalite kontrol sistemi tesis etmelerini tavsiye etmektedir. Kalite Kontrol Sistemi, ulusal şartları, AB boyutunu ve uluslar arası zorunlulukları dikkate alarak yükseköğretimde kalitenin yükseltilmesini ve korunmasını amaçlamaktadır. Sitemin şu temel ilkelere dayanması zorunlu görülmektedir:

- Kalitenin kontrolü ve korunmasından sorumlu özerk ve bağımsız bir kurum
- Kurum içi ve kurum dışı değerlendirme
- Yükseköğretimle ilgili türn tarafların (öğretim üyeleri, yöneticiler, öğrenciler, mezunlar, sosyal gruplar, meslek örgütleri, yabancı uzmanlar) kalite kontrol ve korunma sürecine katılımı
- Değerlendirme raporlarının yayınlanması
- Değerlendirme işlemlerinin kurumlarla ilişkilendirilmesi

AB, asgari lisans seviyesinde yetişkinlik gerektiren profesyonel mesleklerde olduğu gibi becerili ve teknik insangücünü yetiştiren mesleki ve teknik öğretim alanında da kalitenin yükseltilmesine önem vermektedir. AB ülkelerinde kazanılan diploma ve sertifikaların tüm üye ülkelerde tanınabilmesi için mesleki yeterliklerin karşılaştırılabilir nitelikte olması tavsiye edilmektedir. AB, becerili işçi seviyesinde elektrik-elektronik, tekstil, metal, inşaat, kimya, turizm vb. pek çok meslekte aranan nitelikleri belirlenmiş ve Resmi Gazetesi'nde ilan edilmiştir[3].

Her kademede yüksek nitelikli işgücü AB'nin rekabet gücünün yükseltilmesinin araçlanndan birisi olarak kabul edilmektedir. Bu amaçla eğitim sistemini nitelik yönünden kontrol edecek bir sistemin kurulup geliştirilmesine önem verilmektedir. Avrupalı üreticilerin mukayeseli avantajı, yeni çalışma yöntemlerine uyum gösterebilen, yeni ürünler

http://www.europa.eu.int/scadplus/lee/en/chaycl 1022a.htm

http://wvy-w.europa.eii.mt/scadDlus/leg/en/cha/cl 1038.htm

t

geliştirebilen iyi yetiştirilmiş işgücüne bağımlı olarak görülmektedir[4]. AB, eğitim, öğretim ve gençlik politikaları, rekabet gücünün yükseltilmesi dikkate alınarak belirlenmektedir.

3. İnsangücünün Serbest Dolaşımı: AB'nin dayandığı temel ilkelerden birisi de İnsangücünün üye ülkelerde serbest dolaşımıdır. Üye ülkeîerin emek piyasası, AB emek piyasasına dönüşmektedir. Eğitim plânlamasında ulusal işhayatının ihtiyaçları ile birlikte AB emek piyasasının ihtiyaçları nitelik ve nicelik yönünden dikkate alınmaktadır. Serbest dolaşımın pratikte gerçekleşebilmesi ile İnsangücünün iş aradığı emek piyasasında geçerli olan yabancı dildeki yeterliliği arasında yüksek bir ilişki vardır. İnsangücünün, AB dillerinden üçünde yeterlik kazanması üye ülkelere tavsiye edilmektedir[5]. Dildeki yeterlilik İnsangücünün hareketini kolaylaştırmaktadır. AB halklarının yabancı dilleri öğrenmesini teşvik etmek ve konunun önemini kitlelere anlatmak amacıyla 2001, Avrupa Dilleri yılı olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda, yaşam boyu dil öğrenimi teşvik edilmekte, dil öğretimi ve öğrenimiyle ilgili bilgilerin toplanması ve yayılmasına önem verilmektedir[6].

AB, yükseköğretim kademesinde üye ülkeler arasında öğrenci ve öğretim üyesi değişimini teşvik etmektedir. Yükseköğretim öğrencilerinin öğrenimlerinin bir kısmını bir diğer AB ülkesinde yapmasını kolaylaştırmak amacıyla ERASMUS programı kapsamında bir dizi tedbir geliştirilmiş ve uygulamaya konulmuştur. AB ülkeleri yükseköğretim kurumları öğrenci ve öğretim üyesi değişimini desteklemek amacıyla alınan temel tedbirler özetle şunlardır[7]:

- Avrupa üniversite ağının kurulması ve işletilmesi,
- Değişimi destekleyici öğrenci burs projesinin uygulanması,
- Diplomaların ve bir diğer AB ülkesi yükseköğretim kurumunda görülen öğrenimin tanınmasıyla hareketliliğin teşviki,
- Öğrenci ve öğretim üyesi değişimi ile ilgili kuruluşlar ile yayınlara parasal yardım.

Değişim programları yükseköğretim öğrencileri ve öğretim üyeleriyle sınırlı değildir. Becerili ve teknik İnsangücünün AB ülkeleri içerisinde serbest dolaşımı da teşvik edilmektedir. Dolaşımın önündeki

http://www.trainingvilIage.gr/etv/policvreport/summary.asp/EN.
http://www.europa.eu.int/eu/comrn/dg22/news/rnemo **162.htm**
[6] http://www.europa.eu.im/scadpJus/leg/en/cha/cl 1044.htm
[7] http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/cha/cl IOI4.htm

engellerin ayıklanmasına çaba gösterilmektedir. Çıraklık meslek öğrenimi gören gençliğin de AB ülkeleri içerisinde karşılıklı değişimi teşvik edilmektedir. Çıraklık öğrenimine ve Avrupalılık boyutu kazandırılarak işgücünün AB tek emek piyasasının ve küresel ekonominin imkânlarından yararlanması desteklenmektedir .

3. **İstihdamın Artırılması:** Bireyin sahip olduğu yeterliklerin emek piyasasının taleplerine uygunluğu ile istihdam arasında olumlu bir ilişki vardır. Bireylerin sahip olduğu yeterliklerin emek piyasasında satılabilir nitelikte olması istihdamı artırmaktadır. AB, çalışma yaşında olan kişilerin istihdamın gereklerine uygun biçimde yetiştirilmesine özen göstermektedir. Yeterli mesleki hazırlık öğreniminden geçmeyen bireylerin iş bulmakta güçlüklerle karşılaşması, iş bulanların ise işin kısa sürede farklılaşma sonucunda işlerini kaybetmeleri, hizmet öncesi ve hizmet içi mesleki ve teknik öğrenimde kapsamlı düzenlemelerin yapılmasını gerektirmektedir. Bilim ve teknolojideki gelişmeler bireyi işe hazırlamayı amaçlayan mesleki ve teknik Öğretimin dayandığı zorunlu eğitim yaşı ve süresini yukarı çekmektedir. İleri teknolojilerin yaygın biçimde kullanıldığı ülkelerde bireyi işe hazırlamayı amaçlayan öğretim, ortaöğretim (lise) sonrasına yönelmektedir.

İş ile birey arasındaki uyum derecesinin yükseltilmesini temin etmek ve bu yolla istihdamı artırmak amacıyla mesleki öğretim işletme ilintisinin güçlenmesi AB Konseyi'nde desteklenmektedir[9]. Meslekî öğrenim süreci içerisinde bulunan öğrencilerin, öğrenimlerinin bir kısmını AB üyesi ülkelerde yapmaları desteklenmektedir. AB ülkelerinde bireyi işe hazırlamada farklı yaklaşımlar izlenmektedir. Bazı AB ülkelerinde bireyi işe hazırlamada çıraklık öğretimi ağırlıklı iken, bazılarında mesleki-teknik okul temel yaklaşım olarak benimsenmektedir. İş ile birey arasındaki uyumu sağlamak ve gençlerin istihdamını artırmak amacıyla AB çıraklık öğretiminin geliştirilmesini teşvik etmektedir. AB icra birimi olan komisyon, çıraklık öğretiminin etkinliğini yükseltmek için bir dizi tedbir almayı kararlaştırmıştır[10]:

- Çıraklık öğretiminin yeniden düzenlenmesi ve yaygınlaştırılması
- Çıraklık öğretiminin kalitesinin yükseltilmesi
- Çırakların AB ülkeleri içerisinde hareketliliğinin teşvik edilmesi
- Çıraklık öğretimi stratejilerinin geliştirilmesi

http://eurppa.eu Jnt/scadplus/leg/en/cha/cl 1039.htm
http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/cfaa/ct 1041 .htm
" http://europa.eu.int/scdplus/leg/en/cha/cl 1039.htm

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler işi hızla farklılaştırmaktadır. İşin gerektirdiği bilgi, beceri, mesleki tutum ve alışkanlıklara sahip olmayan bireylerin iş bulmaları güçleşmekte, çalışanların işlerini sürdürememe riski artmaktadır. Bu durum bireyi işe hazırlamayı amaçlayan eğitim ve öğretim sistemlerinin sürekli yeniden değerlendirilmesini ve gerektiğinde yeni düzenlemeler yapılmasını gerektirmektedir. Eğitim ve öğretimin her kademesinde bireylere hem ulusal hem de AB emek piyasasında ihtiyaç olan satılabilir yeterliklerin kazandırılmasının önemi yaygın biçimde ilgililerce benimsenmektedir.

TEMEL POLİTİKALAR

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin ekonomik ve toplumsal hayatta yaptığı hızlı ve köklü değişmeler, küreselleşme ve uluslararası rekabet, eğitim ve öğretim sisteminin sürekli değerlendirilmesini ve geliştirilmesini gerektirmektedir. Değişim ve yenilik 21.yüzyılın simgesi haline gelmiştir. Bireylerin değişime uyumu nasıl sağlanabilir? AB genel amaçları çerçevesinde izlediği temel eğitim, öğretim ve gençlik politikaları nelerdir? AB'nin bu konuda izlediği temel politikalar özetle şunlardır[11, 12, 13, 14, 15, 16, 17].

1- Her kademede eğitimin niteliğinin yükseltilmesi
2- Yükseköğretim kademesinde kalite kontrol sisteminin kurulmasının ve bu sistemin işletilmesinin teşviki
3- AB ülkeleri dillerinin öğretiminin nitelik ve nicelik yönünden geliştirilmesi
4- Eğitim alanında AB ülkeleri arasında işbirliğinin, öğrenci, öğretmen, uzman ve öğretim üyesi hareketliliğinin teşviki
5- Eğitimde yeniliklerin, araştırmaların ve yeni teknolojilerin kullanımının desteklenmesi
6- Eğitimin Avrupalılık boyutunun güçlendirilmesi, AB ülkeleri arasında eğitim imkânlarından yararlanılmasının kolaylaştırılması

[11] http://www.europa.eu.int/scadpjus/leg/gn/cha/cl 1028.htm
[12] http://www.europa.eujntyscadpjus/leg/etı/cha/cl J029.htm
[13] http://www.europa.eu.lnt/scadpjus/ieg/en/cha/cl 1031 .htm
[14] http://www,europa.eu.int/'scadplus/Ieg/en/cha/cLl032.htjn
[15] http://ww\v.eurppa.eu.int/scadplus/leg/en/cha/co_0003.hım
[16] http://www.europa.eujnt/en/comn/dg22/leonardo/flag la-en.html
[17] European Commission, Directrote General XXII. Education, Training and Youth, 1999.

l- Yaşamboyu öğrenme ve Avrupa'nın öğrenen toplum olma yolunda desteklenmesi
8- Meslekî öğretimle becerili ve teknik işgücünün endüstrideki değişmelere uyumunun kolaylaştırılması
9- Hizmet öncesi ve sürekli meslekî öğretimin nitelik ve nicelik yönünden geliştirilmesi, emek piyasasında mesleki bütünlüğün sağlanması
1 O-Meslekî ve teknik öğretimde AB ülkeleri arasında öğrenci ve öğretmen hareketliliğinin teşviki, ülkeler arasında meslekî öğretim imkânlarından yararlanılmasının kolaylaştırılması
11-Meslekî ve teknik öğretim kurumlarıyla işhayatı arasında ilişkilerin güçlendirilmesi
12-AB ülkeleri mesleki ve teknik öğretim sistemleri arasında bilgi ve tecrübe değişiminin geliştirilmesi
13-Gençliğin toplumla bütünleşmesinin, kişiliğinin, Avrupalılık kimliğinin ve sorumluluk duygusunun gelişmesine yönelik faaliyetlerinin desteklenmesi
14-Gençliğin diğer ülkelerin kültürlerini tanımaya, çevrenin korunmasına, ırkçılıkla mücadele ve genç göçmenlere yardıma yönelik faaliyetlerinin desteklenmesi
15- AB ülkeleri gençlik ağının kurulmasının ve işletilmesinin teşvik edilmesi

POLİTİKALARI UYGULAMA ARAÇLARI

AB, eğitim, öğretim ve gençlik politikalarının uygulanmasında Sokrates, Leonardo Da Vinci, Gençlik ve Tempus programlarını araç olarak kullanmaktadır. Belirtilen programlar geniş bir alanda, öğrenci, öğretmen, uzman ve öğretim üyesi değişiminden, AB dillerinin öğretimine, eğitimin kalitesinin yükseltilmesinden, yaşamboyu öğrenmeye kadar, faaliyet göstermektedir. Sokrates, Leonardo Da Vinci ve Gençlik Programları 1995-1999 yıllarını kapsayan beş yıllık bir süre için tasarlanmıştır. Programların uygulama sonuçlan başarılı bulunmuş bu nedenle programların kapsamı genişletilerek 2000-2006 yıllarında da uygulamanın sürdürülmesine karar verilmiştir. 2000-2006 yıllarını kapsayan yeni nesil programlarda, yeni teknolojilerin eğitim ve öğretimde kullanımının yaygınlaştırılması, yaşamboyu öğrenme, yeni ve orijinal eğitim, öğretim ve gençlik projelerinin yaygınlaştırılması ile engellilere yardım konularına öncelik verilmesi benimsenmiştir. Programların temel özellikleri, uygulamada ulaşılan sonuçlar ve yeni yönelimler özetle şunlardır:

1. Socrates: Bu program, AB'nin eğitimle ilgili politikaların uygulamasında kullandığı bir araç niteliğindedir. Socrates Programı, temelde zorunlu eğitim, ortaöğretim, yüksek öğretim ve yetişkinler eğitimi kademelerinde, kurumlar arasında işbirliği, AB ülkeleri arasında değişim, eğitimin kalitesinin yükseltilmesi ve kontrolü, AB ülkeleri dillerinin öğretiminin nitelik ve nicelik yönünden geliştirilmesi, yetişkinlere bilgi toplumuna uyum için yeni davranışların kazandın ima sı, eğitimde yeniliklerin desteklenmesi ve yaygınlaştırılması konularını kapsamaktadır. 1995-1999 yıllarını kapsayan dönemde Sokrates Programı çerçevesinde gerçekleştirilen projelerde 1995-1997 yıllarında ulaşılan başlıca sonuçlar şunlardır:

* **Hareketliliğin Artması:** Yükseköğretim kademesinde 500000 öğrenci öğrenimlerinin bir kısmını bir diğer AB ülkesinde yapabilmiştir. 60000 öğretmen, değişim programından yararlanmış, 110000 genç, değişim programı kapsamında Avrupa dillerinde yeterliklerini geliştirmiş, 30000 öğretmen sürekli öğretim kurslarına katılmıştır.

* **Eğitim Kurumlan Arasında İşbirliği:** Program kapsamında 1500 üniversite arasında kurumsal işbirliği anlaşması yapılmıştır. Üniversitelerarası anlaşmalar çerçevesinde öğrenci ve öğretim üyesi değişimi gerçekleştirilmiş, Avrupa Ders Kredisi Nakil Sistemi uygulamaya başlanmıştır. Ayrıca eğitim alanında çok sayıda okul arasında işbirliği sağlanmış, 650 ülkelerarası eğitim projesi desteklenmiştir.

* **Diploma ve Ders Kredilerinin Tanınması:** AB ülkeleri arasında diplomaların ve yüksek öğretim kurumlarında kazanılan kredilerin tanınması konusunda olumlu gelişmeler sağlanmıştır. Bu durumun insangücünün emek piyasasında dolaşımında anlamlı etkileri olmuştur.

* **AB Ülkeleri Dillerinin Öğrenilmesi:** Sokrates Programı uygulamaları, AB ülkelerinin dillerinin öğrenilmesinde de olumlu sonuçlar vermiştir. Özellikle değişim programları ile yükseköğretim kademesinde ders kredilerinin karşılıklı tanınması, AB dillerinin öğrenilmesine önemli katkıda bulunmuştur[18].

2000-2006 yıllarım kapsayan Sokrates Programı'nda, yaşamboyu öğrenme, AB dillerinin öğretimi, okullar ve yükseköğretim kurumlan arasında işbirliği konularına öncelik verilmesi tasarlanmaktadır. Yeni dönemde Sokrates Programlarına destek için G 940 milyonluk bir kaynak tahsisi yapılmıştır[19].

---

[18] a.g.e.p.2.
[19] http://www.eurQpa.eu.int/comn/education/newprogr/index.htm

2. Leonardo Da Vinci: Program, AB'nin mesleki öğretim politikalarının uygulanmasında kullandığı bir araçtır. Leonardo Da Vinci Programı, Maastricht Anlaşmasının 127. maddesine dayanmaktadır. Program kapsamında her yıl 720 civarında proje uygulamaya konulmaktadır. Projelere mesleki öğretimle ilgili olarak üniversiteler, öğretim merkezleri, ticaret odaları, işletmeler ve sivil toplum kuruluşları katılmaktadır. Leonardo Da Vinci Programı çerçevesinde desteklenen projeler için 1995-2000 yıllan arasında G 720 milyonluk kaynak tahsis edilmiştir. Projelerin seçiminde şu ölçütler kulanılmıştır :

- Yeni becerilerin kazanılması
- Mesleki Öğretimde okul ve işletme işbirliği
- Dışlanmışlıkla mücadele
- İnsan kaynaklarına yatırım
- Yaşamboyu öğrenme

2000-2006 yıllarını kapsayan Leonardo Da Vinci Programı çerçevesinde yaşamboyu öğrenme, AB dillerinin öğretimi, iş hayatındaki değişime uyum, gençlerin ve yetişkinlerin emek piyasasına uyumuna yardım, AB ülkeleri mesleki öğretim sistemlerinin karşılaştırmalı analizi ve incelenmesi ile ülkelerarası bilgi ağı kurulması gibi konulara öncelik verilmesi planlanmıştır . Leonardo Da Vinci Programı kapsamında desteklenen projelerin AB'nin mesleki öğretim politikalarının gerçekleştirilmesine anlamlı katkılarda bulunduğu gözlenmektedir.

3. Gençtik: Programın hedef kitlesi, 15-25 yaş grubu eğitim ve öğretim sürecinin içerisinde veya dışında olan AB ülkelerinde yerleşik gençlerdir. Programın birinci dönemi 1995-1999 yıllarını, ikinci dönemi ise 2000-2006 yıllarını kapsamaktadır. Gençlik programı çerçevesinde 1. dönemde desteklenen projeler için C 126 milyon kaynak tahsisi yapılmıştır. Gençlik projeleri, toplumla bütünleşme, çevrenin ve kültürel mirasın korunması, AB ülkeleri arasında gençlerin hareketliliğinin sağlanması, Avrupalılık kimliğinin geliştirilmesi, dışlanmışlık ve ırkçılıkla mücadele, gençlik bilgi ağının kurulması vb. konularla ilgilidir .

[20] European Commission, Education, Training and Youth, 1999, p.3-4.

[21] http://www.Iraintngvi{laEe.gr/etv/poHcyrepoıt/suni]'naıy.asp?lang^EN. p.3-7.

[22] http://ww\v.europa.eu.int/comm/education/neu/proEr/index.htm

[23] http://wwv,'.curopa.eu.int/en/comın/dg22/youth/intro.htiTi , p.4-5.

4. Tempus: Program, eski Sovyetler Birliği'nde!! bağımsızlığını kazanan cumhuriyetler ve Moğolistan ile Doğu Avrupa ülkelerinden oluşan 26 devleti kapsayacak biçimde tasarlanmıştır. Programın uygulama süresi 1990-2000 yılları arasında üç defa uzatılmıştır. Tempus programının temel amaçları şöyle tanımlanmıştır[24]:

- Program kapsamına giren ülkelerde yükseköğretimin yenilenmesinin ve geliştirilmesinin desteklenmesi
- AB ülkeleri ile program kapsamına giren ülkeler arasında işbirliğinin geliştirilmesi
- Yükseköğretimin yapısının, kurumlarının ve yönetiminin yenilenmesi
- Eğitim programlarının geliştirilmesi
- Ulusal kurumların yenilenmesi

AB, Tempus programı kapsamında 1500 üniversite ve yükseköğretim kurumuyla işbirliği yapmış, bu kurumların ekonomik ve sosyal değişime uyumunu, doğu ve batı arasında bir köprü tesis etmelerine destek olmuştur. AB Konseyi ve Parlamentosu, Tempus programı kapsamına giren ülkelerin ilgisini dikkate alarak programın süresini 2000 yılından itibaren yedi yıl uzatmıştır.

SONUÇ

AB, eğitimi amaçlarının gerçekleşmesinde yararlanılabilecek temel araçlardan birisi olarak görmektedir. Eğitim, öğretim ve gençlik politikalarının tespitinde bilgi toplumuna uyum, rekabet gücünün yükseltilmesi, insangücünün AB emek piyasasında serbest dolaşımı ve istihdamın artırılması önemli etkenler olarak kabul edilmektedir. Eğitim ve öğretimle bireylere kazandırılacak becerilerin yaşamboyu öğrenmeye temel oluşturması, AB emek piyasası ile bütünleşmeyi kolaylaştırması, bu piyasadaki değişikliklerle talep edilen niteliklere uyum göstermesine önem verilmektedir[25]. Mikro elektronik ve iletişim teknolojisindeki hızlı gelişmeler ile üretim süreçlerinde, iş organizasyonunda, işin niteliğindeki değişmeler ve bilginin artan önemi bireyin yeterliklerini anlamlı derecede etkilemektedir[26]. ileri teknolojiyi yoğun biçimde kullanan sektörlerdeki büyüme nitelikli insangücüne olan talebi artırmaktadır. Yeni teknolojilerin yaygın kullanımı, işi ve işin gerçekleştiği ortamları farklılaştırmakta,

[24] http://wA~w.europa.eu.int/en/comni/dg22/tempus/tpharc.htm , p.1-3.
[25] CEDEFOP, Policy Guidelines For Medium Term Priorities 1997-2000, p.7.
[26] CEDEFOP, Training For A Changing Society, p.231.

geçmişte geçerli olan birey yeterliklerinin eskimesine ve güncelliğini kaybetmesine sebep olmaktadır. Eğitim ve öğretimde kalite kontrolünün önemi artmaktadır. Eğitimin her kademesinde, özellikle yükseköğretim ve mesleki öğretimde kalite kontrol sisteminin geliştirilmesine önem verilmektedir. AB'de eğitimde niteliksel gelişme öncelik kazanmaktadır. Çağımızda her alanda gözlenen hızlı değişim eğitimi güçlü bir biçimde etkilemekte, eğitimin amaçlarında, muhtevasında, öğretme-öğrenme süreçlerinde, kullanılan araç ve gereçlerde, öğretmen yeterliklerinde, süresinde, organizasyonunda değişiklikler yapmaktadır. AB, izlediği eğitim, öğretim ve gençlik politikalarıyla, eğitimi değişime cevap verecek şekilde yönlendirmeye çaba göstermektedir. Eğitimin değişime cevap verecek şekilde geliştirilmesinde, AB ülkeleri arasında bilgi ve tecrübe değişimine, eğitim kurumlarıyla ilgili taraflar (işveren, meslek kuruluşları, sivil toplum örgütleri, sendikalar vb.) arasında işbirliğine önem verilmektedir.

Tam üyeliğe aday bir ülke olarak Türkiye'nin AB'deki eğitim, öğretim ve gençlik hareketlerini yakından izlemesinde ulusal yarar vardır. Türkiye'nin AB ülkeleriyle ulusal hedefleriyle uyumlu olarak eğitim alanında işbirliği yapması, eğitimimizin özellikle niteliksel gelişmesi için gereklidir. Türkiye, işgücünün verimliliği ve kişi basma kamu eğitim harcamalan yönünden AB ülkelerinden geride bulunmaktadır. Türkiye'nin global bir pazarda rekabet edebilmek için Dünya kalite standartlarına uygun bir işgücüne sahip olması zorunluluğu vardır[7]. Eğitim ve öğretimde niteliğin yükseltilmesi için AB ülkeleriyle işbirliği yapılmasında yarar vardır. AB Konseyi, Türkiye'nin AB'ce desteklenen eğitim, öğretim ve gençlik programları kapsamına alınmasına karar vermiştir. Türkiye, AB ile aşağıdaki konularda işbirliği yapabilir:

1- Sokrates ve Leonardo Da Vinci Programları kapsamında öğretmen, uzman ve öğrenci değişimi
2- Türk üniversiteleri ile AB ülkelerindeki üniversiteler arasında kurumsal işbirliği kurulması, öğretim üyesi ve öğrenci değişimi
3- AB ülkeleriyle, yabancı dil öğretiminin geliştirilmesinde işbirliği
4- Becerili ve teknik işgücünün AB standartlarında yetiştirilmesi için Türk Mesleki ve Teknik Öğretim Sistemi'nin geliştirilmesinde AB ile işbirliği
5- Eğitim ve öğretimde kalite kontrol sisteminin geliştirilmesi
6- Ülkemiz gençliğinin AB gençlik programlanna katılımı

[21] Oğul Zengingönül, Avrupa Birliğinde Mesleki ve Teknik Eğitime Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye İçin Uyum Analizi, s. 180-182.

Türkiye'nin AB eğitim, öğretim ve gençlik programına katılımı öğrenci, öğretmen, uzman ve öğretim üyesi hareketliliğini, bilgi ve tecrübe değişimini sağlayabilir. Türkiye, AB işbirliği eğitim ve öğretimin niteliğinin yükseltilmesine katkıda bulunabilir. Bu amaçla Türkiye, ulusal kalkınma amaçlan doğrultusunda projeler geliştirmeli ve bu projelerin gerçeklemesinde AB ile işbirliği yapmalıdır.

KAYNAKLAR

1 - Milli Eğitim Bakanlığı, **Milli Eğitim Sayısal Veriler,** Ankara: Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 2000.

2- http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/cha/cl lQ38.htm, **Education, Training and Youth, Quality of Higher Education,** 2001.

3- http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/cha/cl 1022a.htm. **Vocational Training and Education-Comparability of Qualificatinn,** 2001.

4- http://www.trainingvilIage.gr/etv/policvreport/summary.asp.İang^EN. **An** Age **of Learning, Vocational Training Policy At European Level, 2000.**

5- http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/comm/dg22/news/memo 162.htm, **European Commission VVhite Paper Teaching and Learning: Towards The Learnîng Society,J999.**

6- http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/cha/cl 1044.htm, **Education, European Year of Languages,** 2001.

7- http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/ea/cha/cl 1014.htm. **Vocational Training and Education-Rationalisation and Coordination of Programmes,** 2001.

8- http://www.europa.eu.int/scadptus/leg/en/cha/cl 1039.htm, **Vocational Training and Education, Promoting Apprenticeship in Europe,** 2001.

9- http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/cha/cl 1041 .htm, **Education-Training-Youth, European Pathways For Work-Linked Training, Including Apprenticeship,** 2001.

IO-http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/cha/cl 1028.htm. Vocational **Training and Education, White Paper on Education and Training,** 2001.

I1 - http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/cha/cl 1029.htm, **Vocational Training and Education, Recognition of Qualification For Academic and Professional Purposes,** 2001.

12- http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/cha/cl 1031.htm. **Vocational Training and Education, Educational Multimedia** Softvvare, 2001.

13- http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/cha/cl 1032.htm, **Vocational Training and Education, Learning in the Information Society-Action Plan For European Education Initiative (1996-98),** 2001.

14- http://www.europa.eu. int/scadplus/leg/en/cha/co ___________ Q003.htm, **Educational Training-Youth, Current Status and Outlook,** 2001.

15- http://europa.eu.int/en/comm/dg22/leonardo/fagla.en.htm, **Leonardo Da Vinci, Political and Legal Foundation,** 1999.

16-European Commission, Directorate General XXII, Education, Training and Youth, **The Commission's Work in The Field of Education, Training and Youth,** 1999.

17- http://www.europa.eu.int/comm/education/nevprogr/index.htm, **Education, Training and Youth, A New Generation of Programmes (2000-2006), 2001.**

18- http://www.europa.eu.int/comm/dg22/vouth/intro.htm, **Youth For Europe Programme,** 2000.

19-http://www.europa.eu.int/comm/dg22/tempus/tphare.htm, **Tempus-Phare,** 2000.

20-CEDEFOP, **Policy Guidelines For Medium-Term Priorities,** Thessaloniki: European Centre For The Developmental Vocational Training, 1997.

21-CEDEFOP, **Training For A Changing Sociery,** Thessaloniki: European Centre For The Developmental Vocational Training, 1998.

22-Oğul, Zengingönül, **Avrupa Birliği'nde Mesleki Teknik Eğitime Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye İçin Bir Uyum Analizi,** Ankara: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 1998.

23-OECD, Education At A Glance, OECD Indicators, Paris: Centre For Educational Research and Innovation, 1998.

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM VE İLETİŞİM

ihsan SEZAL*

'

Benim konuşmam birtakım satırbaşlarından ibaret olacak, zaman elverirse, o satırbaşlarmı birbirine eklemeye çalışacağım. Ama, zaman yetmezse de, sizlerden rica edeceğim, o satırbaşlarmı sizler bir şekilde birbirine bağlarsınız.

İlk satırbaşım şu olacak; yıllar öncesine ait, bir bakıma bir anı: 1967 yılında genç bir öğrenci olarak İngiltere'ye gitmiştim Mart ayında. Zannedersem, Haziran'm sonlarına doğru İnterneyşmıl Herıld Tribyun gazetesinde bir yazı çıktı. "Büyük Türk" diye bir yazı. Gazetenin editörü Berger'in yazdığı bir yazı. Zannedersem iki gün üst üste çıktı ve Türkçe'ye de tercüme edilip, galiba o yıllarda Türkiye'de yayımlandı. Bu yazıda, Berger bir sorunun cevabını arıyordu, o soru şuydu: 2000'li yıllarda hangi devletler süper güç olacak? Tabiî, o yıllarda sadece iki tane süper güç vardı, biri Amerika Birleşik Devletleri, diğeri Sovyetler Birliği ve o yıllardaki tartışmayı sürdüren birçok sosyal bilimci, gazeteci, yazar, düşünür muhtemel adaylar olarak Japonya'dan, Hindistan'dan bahsediyorlardı ve bunların yanı sıra bir iki başka ülkeden de bahseden yazar vardı. Berger, yazısının birinci kısmında bu söylenenleri tenkit ettikten sonra şunu söylüyordu "Bütün bu yazarların gözardı ettikleri, unuttukları bir ülke var. 2000'li yıllarda, eğer biz birtakım süper güçler göreceksek, Japonya'dan da, Hindistan'da, bunlara daha yakın olanı çok büyük bir ihtimalle Türkiye olacaktır" "Çünkü, bugün Avrupa'nın ortalarından Asya'nın ortalarına kadar, Rusya'nın ortalarından Afrika'nın, Arabistan'ın ortalarına kadar olan coğrafya parçalarında, siz sadece Türkçe bilerek dolaşabilirsiniz ve Türk varlığıyla karşılaşabilirsiniz. Dolayısıyla, herkesin gözardı ettiği bir ülke var, bir millet var, bir toplum var, o da Türk toplumudur ve Türk toplumunu bizim unutmamamız, Türkler'i bir süper güç adayı olarak dikkatle takip etmemiz gerekir" O yıllarda, herkesin bildiği gibi, Avrupa Topluluğu, Ortak Pazar olarak yeni yeni şekillenmeye başlıyordu ve Ortak Pazar'ın bir süper güç olma durumu da yine bu çerçeve içinde ele alınıyordu. Şimdi, o bahsedilen 2000'li yıllara geldiğimizde

* İhsan Sezai; Prof.Dr., Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

karşımızdaki manzara biraz farklı. Onun bahsettiği durumdan maalesef oldukça uzağız; çünkü, bir süper güç olarak çıkma yerine, potansiyelini bir yerlerde mahfuz tutarak, Türkiye Avrupa Birliği'nin kapısında bulmuş oldu kendisini. Hepimiz, bir bakıma, bu Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye son yıllarda çektirdikleriyle ezilmiş durumdayız neredeyse. Nedir bu Türkiye'nin çektikleri diyecek noktaya geldik. Ama, bir de şöyle bir durum var; Avrupa Birliği'ni niye istiyoruz, Avrupa Birliği nedir, neden Avrupa Birliği bizim için bu kadar önemlidir? Galiba, bu soruların da cevaplarını çok net verebilmiş değil Türkiye veya en azından, Avrupa Birliği ile muhatap olanlar bunu net olarak bilmemektedirler. Aydınlarımızın bir kısmı bu cevapları vermiş olsa bile, son günlerde de gittikçe artan bir tempoyla, ayın ezilmişlik psikolojisi kendisini hissettiriyor.

Benim konuşmamın başlığı "Avrupa Birliği Toplumsal Dönüşüm ve İletişim." Avrupa Birliği, büyük bir zihniyet dönüşümünün eseri olarak karşımıza çıkıyor aslında. Avrupa bu zihniyet dönüşümünü daha önce yaşamıştı, toplumsal bir dönüşümü yaşamıştı ve bir sanayi toplumu haline gelmişti, bütün yapı değişimleriyle beraber ortaya bambaşka bir toplum çıkmıştı. Şimdi, Avrupa Birliği içinde yer alan ülkelerin, toplumların âdeta yeni bir zihniyet dönüşümünün eseri olarak karşımıza çıktığını görüyoruz. Bu da, bir bakıma kâfi gelmiyor, şu anda, yepyeni bir toplumsal dönüşümle ortaya çıkılıyor. Bunun adına koymak gerekirse, çok kısa bir şekilde, yine bir satırbaşı olarak belki, bilgi toplumu demek gerekiyor bu yeni topluma. Bilgi toplumu dediğimiz toplum, tıpkı sanayi toplumu gibi çok muazzam bir toplumsal dönüşümü ifade ediyor ve aslında, henüz boyutlarını tam olarak anlayamadığımız, şekillenmesi konusunda da çok fazla netliklere sahip olmadığımız bir toplum yapısı yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladı. Avrupa Birliği, işte bu geleceğin toplumu, yarının toplumu olarak şekillenirken, bunu, bir bakıma, bütün boyutlarıyla ve çok derli toplu bir şekilde Avrupa Birliği içinde gerçekleştirmeye çalışıyor. Yarının dünya haritasında süper güç dediğimiz kavram belki de kendisini bu şekilde gösterecek. Dağılan Sovyetler Birliği'nin yerine, bir bakıma ortaya çıkamayan Japonya'nın, Hindistan'ın ve Türkiye'nin yerine, Amerika ile birlikte bir bakıma Avrupa Birliği'nin de bu şekilde ortaya çıkması bekleniyor. Bu noktada, belki şunu söylemek gerekiyor, yarının güçler haritasında Avrupa Birliği bilgi toplumu olarak ortaya çıktığında Türkiye'nin durumu ne olacak? Türkiye'nin, belki de bugünkü sıkıntıları yaşamasının arkasında bu sorunun cevabını verememeyişi var. Türkiye, Avrupa Birliği'nin bir üyesi mi olmak istiyor, yoksa, Türkiye, yarının o güç haritasında, üstün toplum olanların, güçlü toplum olanların sahip olacakları niteliklere mi sahip olmak istiyor. Eğere, Türkiye'nin amacı yarının toplumlar haritasında üstün bir güç olarak yer

almak ise, o zaman, şekillenmekte olan yarının toplum yapısını gerçekleştirmek zorunda. Bu, Avrupa Birliği olsun olmasın, Türkiye'nin mutlaka yapmak zorunda kalacağı bir iştir. Belki de, 67 yılında Berger'in söylediği üzere, Türkiye bir süper güç olarak ortaya çıkacaktır. O takdirde, zaten Avrupa Birliği'nin içinde olup olmaması da fazla bir mana ifade etmeyecek veya bütün bunlann dışında kalacaktır. İşte bu noktaya baktığımızda, karşımıza iletişim devrimi, iletişim teknolojisi en belirleyici faktör olarak çıkıyor. Yarının toplumunu belirleyecek olan, öyle görülüyor ki, en büyük faktör iletişim teknolojileridir. Bugün, hepimizin artık yaşamaya başladığı, kullanmaya başladığı bu ilk iletişimi teknolojisinin, ilk kuşak, ikinci kuşak araçları öyle noktalara varıyor ki, yarın onların nasıl kullanılacağı konusunda neredeyse birtakım fanteziler bile üretilmeye başlandı. Bilgi toplumu olma yolunda, iletişim devrimini gerçekleştirme yolunda Türkiye, maalesef, en azından son on yılı kaybetmiş bir durumdadır. Son on yılda, gerek diğer toplumlarda yaşananlar gerekse Avrupa Birliği içinde yaşananlar, Türkiye'nin halletmesi gereken bir devrimin veya bir dönüşümün örneklerini veriyor. Türkiye, bütün bir eğitim yapısını değiştirmek zorundadır. Bunu yapmış olması Türkiye'nin, bu bilgi devrimini gerçekleştirip, bilgi toplumu haline gelmiş olmasının sonucunda, hiçbir toplumlar üstü birliğin, Avrupa Birliği dahil, Türkiye'nin hiçbir talebine hayır demeyeceğini görmüş olacağız. Kaldı ki, bunları yapmamış oİan bir eşitler arasında olmayan Türkiye'nin bir birliğe girmiş olmasının da, doğrusu nasıl bir kıymeti olacak, şüphe götürür. Zayıf bir Türkiye, öyle bir birlik içinde, odanın bir köşesinde âdeta bir mindere ilişmesi rolüne bürünebilir.

Tabiî, Türkiye'nin bunu gerçekleştirebilmesinin belirli birtakım şartlan vardır. Onlar da şudur: Türkiye bugün herhalde bütün bunları gerçekleştirme bakımından siyasî iradeye sahip gözükmüyor. Türkiye'nin değil geleceğini, yarınki toplumunu şekillendirmesi, bugününü şekillendirmesi bakımından bile bir siyasî irade zafiyeti içinde olduğu hepimizin malumu. Tabiî, burada, siyasî iradeden beklenmeyecek böylesine bir atılımın, hiç değilse, aydınlar, üniversiteler ve diğer ilgili kesimler tarafından bir bakıma başlatılması ihtiyacı ve zarureti ortaya çıkıyor ve ben iki gündür devam eden bu toplantıyı, bir bakıma, böyle bir teşebbüs olarak görüyorum. Gerçekten de, toplumu harekete geçirecek, en azından siyasî iradeye bazı şeyleri hatırlatacak hareketlerin başlaması gerektiği ortadadır. Türkiye sanayi devrimini kaçırdı. Sanayi devrimi kaybı bugüne kadar devam ediyor; ama, Türkiye'nin enformasyon devrimini kaçırma gibi bir lüksü artık gözükmüyor. Dolayısıyla, bana öyle geliyor ki, bizim asıl

sorgulamamız gereken, Türkiye'nin yarınki Dünya haritasında alacağı yeri, Avrupa Birliği içinde ve Avrupa Birliği kavramın dışında sorgulamamızdır. Çünkü, Türkiye'nin potansiyelleri çok büyük. Sadece bir Avrupa Birliği değil, onun dışında bir Karadeniz Birliği, bir Kafkas Birliği, belki bir Ortadoğu Birliği, bir Uzak Asya Birliği kavramlarını düşünmek gerekir. Kaldı ki, ortaya çıkacak olan yeni birlikler, AB gibi toplumlar üstü yeni birlikler ve gerekiyorsa bir seçenek olarak hedeflenecektir. Ne olursa olsun bütün bunların olabilmesi için Türkiye'nin kendini bir an önce yenilemesi ve yarının toplum yapısına kavuşması, bir bilgi toplumu haline gelmesi, bugün, diğer ileri ülkelerin, üstün ülkelerin varmış olduğu noktayı aşacak atılımı gerçekleştirebilmesi gerekir. Bunlar olduğu takdirde diğerleri zaten bunların tabiî birer sonucu olarak kendiliğinden ortaya çıkmış olacaktır. Öyleyse, bizim Türkiye için, bir bakıma, biçeceğimiz hedef, bence, Avrupa Birliği toplumsal dönüşüm ve iletişim kavramları etrafında tekrar dönüşecek olursak, toplumsal dönüşümü bir an önce gerçekleştirmek ve Türkiye'yi yarının toplumlar haritasında layık olduğu yere getirmektir.

AVRUPA BİRLİĞİ VE ENTEGRASYON POLİTİKASI

Kâmil Turan*

Değerli misafirler, milletlerarası iktisadî ilişkileri incelediğimiz zaman, tarihin ilk yıllarından beri karşımıza çıkan en önemli eğilimlerden birisi ticaret ehlinin faaliyetlerini her zaman geniş alanlara kaydırmaya çalıştıklarını görüyoruz. Bu, ipek ve baharat ticaretinin yollarının açıldığı günlerde de böyleydi, 20 nci yüzyıla başlayan çağlar boyunca da böyle oldu ve 20 nci yüzyılın ikinci yarısından sonra Avrupa Ortak Pazarı olayıyla yeniden başka bir kisve, başka bir hacim, başka bir zenginlik ve zihniyet içerisinde birtakım entegrasyon bölgelerinin oluşmasında da aynen böyledir. Neden; çünkü, ne kadar geniş bir alanda ticaret yaparsanız o kadar büyük bir insan potansiyeline ulaşırsınız. Ne kadar çok insan potansiyeline ulaşırsanız, yapacağınız ticaret o kadar refahınıza yardımcı olur, bunu anlamamak mümkün değil, bunu hepimiz biliyoruz.

Değerli arkadaşlanm, tarihin ilk büyük tüccarları Finikeliler ismi altında Akdeniz sulannda ve çeşitli kavimlere mensup olarak insanlar olarak da batı ile Güneydoğu Asya ve Çin'i birbirine bağlayan, çoğunlukla ipeğin ve baharatın transaksiyonlarında yer aldığı ipek ve baharat yollan üzerinde yoğunlaşmıştır. Ulaşım teknolojisinin zayıf, güvensizliğin çok fazla olmasına rağmen Dünya'nın iki bölgesi bütün riskleri göze alarak yüzyıllar boyunca farklı istikametlerde çizdikleri yollar üzerinde ticaretlerini geliştirmişlerdir. Fakat, zamanla ticaretin çok kazançlı bir meşgale olduğu anlaşıldığından, irili ufaklı şehir devletleri veya büyük devletler bu ticaretten vergi veya gümrük ismi altında pay almaya başlamışlardır ve bunu çok istikrarlı bir gelir kaynağı olarak kabul ettiklerinden bu maliyet gün geçtikçe artmıştır. Dolayısıyla, zamanla ondokuzuncu yüzyılın başlarına gelindiğinde, bu gümrük ve vergi olayı ticaret üzerinde büyük bir baskı haline gelmiştir, bir maliyet unsuru haline gelmiştir. Aynca, Almanya'da olduğu gibi üçyüz'ü aşkın küçük irili ufaklı devletten müteşekkil olan bu ülkede vergi olayı büyük bir siyasî olaya dönüşmüştür ve o sebeptendir ki, 1818 ile 1883 yılları arasında Almanya'da gümrüklerin kaldırılması, birleştirilmesi hareketi şeklinde yorumlanan Zoliverein dedikleri, gümrük birliği hareketi olmuştur. Daha sonra, 1922 yılında Lüksembourg ve

* **Kâmil** Turan; **Prof.Dr.,Gazi** Üniversitesi **Hukuk** Fak.Dekanı

Belçika, 1944 yılında Hollanda, Belçika ve Lüksembourg, (BENELÜKS) ismi altında bir birleşme yapmış, 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Birliği, 1957 yüında ise, Roma Anlaşması ile Ortak Pazar'ın ortaya çıktığını görüyoruz.

O günden bu güne, iktisadi entegrasyon bölgelerinin oluşması hızı devamlı artmaktadır. Hele, iletişim ve ulaşım teknolojisinin yenilenmesi, kisve değiştirmesi, telefon, bilgisayar ve televizyon üçlüsünün hayatımıza hâkim olması, geçmişin birtakım zorluklarını kolaylaştırması yüzünden Dünya'da başlayan küreselleşme hareketi içinde entegrasyon bölgeleri milletlerin siyasî ve iktisadî varlıklarının vazgeçilmez teşebbüslerinden biri haline gelmiştir. Bu kuruluşların hepsini burada zikredip zamanınızı almak istemiyorum. Yalnız, şu var ki, üzerinde duracağımız entegrasyon bölgeleri ya doğrudan doğruya Türkiye'yi ilgilendiren kuruluşlar veyahut da dolayısıyla Türkiye'yi ilgilendiren kuruluşlar olacaktır. Dolayısıyla, yapacağımız seçimi sadece bu noktainazarda tamamlamaya çalışacağız.

Birinci olarak, iktisadî entegrasyon bölgelerin hukukî kavram olarak iyice anlaşılabilmesi için bu kavramı hukukî noktainazardan incelememiz lazımdır. Neden; çünkü, bu inceleme bize Avrupa'yla olan ilişkilerimizde pozisyonumuzu sağlam bir zemine oturtma imkânını verecektir. Demin bahsettiğim çok sayıda iktisadî entegrasyon bölgelerinin ortaya çıkması bizi her şeyden önce bu entegrasyon bölgesini tanımlamaya mecbur kılmaktadır; sanıyorum önce bu tanımı verirsek bu kavramı hukukî yönden çok daha kolay değerlendiririz.

• Genelde iktisadî anlamda, iktisadî entegrasyon bölgeleri şöyle tanımlanmaktadır: iktisadî anlamda birlik, az veya çok diğer ülkelerden tecrit edilmiş, farklı millî iktisadî alanlarının bir araya getirilerek tek ve daha geniş ve milletlerarası bir iktisadî alan yaratılmasıdır. Yani, mevcut olan, birbirinden tecrit edilmiş küçük iktisadî alanlar var, bunlan birleştirip milletlerarası nitelikte bir iktisadî alan yarattığınız zaman, iktisadî entegrasyon bölgesini yaratmış olursunuz. Bu bölgeleri çok farklı yönlerden değerlendirmek mümkündür; çünkü, toplumların siyasî durumu, amaçları ve menfaatleri bu bölgelerin farklı şekillerde oluşturulması gibi birtakım sonuçları ortaya çıkarmıştır.

İktisadî birlikleri de, bunlan yoğunluklarına, bölgenin yoğunluğuna göre de inceleyebilirsiniz. Meselâ, gümrük birliği dediğimiz kuruluşlar sadece bir alanda yoğunlaşmıştır. Gümrük birliği ilişkilerinin bulunduğu ülkelerde emeğin ve sermayenin dolaşmasına müsaade

edilmemektedir, sadece, malın dolaşmasına müsaade edilmektedir. Bizim, tıpkı, bugünkü gümrük birliği içerisindeki durumumuz gibi.

Bir başka hususu, iktisadî birliği kapsamına göre inceleyebilirsiniz. Hangi iktisadî hayatın hangi sektörlerini kapsamına alıyor? Yalnız, sanayi sektörünü mü alıyor veya sadece belirli, meselâ, Avrupa Kömür ve Çelik Birliğinde olduğu gibi sadece kömür ve çelik konusu mu kapsamın alıyor? Bu da, tabiî ki, oldukça farklılaşan bir durum ortaya çıkarıyor.

Ayrıca, iktisadî birliğin faaliyet alanının genişliğine göre meseleyi değerlendirebiliriz. Ne kadar geniş bir alanı kapsıyor? Avrupa ortak pazarı kurulduğu zaman Avrupa alanı esas alınmıştır. Şimdi de Avrupa'nın alanı esas alınmaktadır, sadece, İsrail gibi, Afrika ülkeleri eski sömürgelerin muhafazası endişesinden hareket edilerek, Avrupa dışında bulunan bu bölgelerle birtakım ilişkiler kurulmak isteniyor.

Bir başka nokta, iktisadi birliğin dış ilişkisinin niteliğine göre meseleyi ele alabilirsiniz. Meselâ, eğer, iktisadî entegrasyon bölgesi kapalı, otarşik, yani, kendi yağında kavrulma esasına göre kurulmuş ise dışa kapalıdır. Amacı, kifayetsiz olan birtakım ikinci derecedeki ekonomileri üstün bir iradenin emri altında toplamaktır. Örnek olarak buna, mesela, milliyetçi Alman iktisatçılarından Frederich List'in ortaya attığı Mittel Europa politikası esas gösterilebilir. Almanya, Mittel Europa'da, merkezî Avrupa'da güdücü iktisadî güç olarak belirlenmektedir List tarafından. Bir de, bunun tersi olan, herkese açık birtakım entegrasyon bölgeleri olabilir ki, otarşik yapının tamamıyla tersini temsil etmektedir.

Bir sonuncu şekil arkadaşlarım, birliğin sahasına göre teşkilidir. Mesela, ilk defa 44 yılında Lüksembourg, Belçika, Hollanda kurulduğu zaman çok dar bir alan esas alınmıştı Benelüks kuruluşu veyahut alanı alabildiğine geniş tutarsınız, mesela, bugün, Güneydoğu Asya ülkelerinin gelecekete kurmayı tasarladıkları Çin'i, Japonya'yı, birleşmiş Kore'yi de içine alarak, Endonezya, Singapur, Malezya, Marinam gibi ülkelerle beraber son derece Güney ve Güneydoğu Asya'yı içine alan bir geniş alanı da hedef alabilirsiniz.

Bütün bu farklılıkları belirttikten sonra, sonuçta, entegrasyon bölgesi olarak üç modelin ortaya çıktığını görüyoruz: Birincisi, imparatorluk modelidir. Güçlü bir devlet sömürgeleri yanına alır, bir iktisadî birlik kurar, ana, aslan payını kendisi alır, onların önüne de birkaç kırıntı

atar ve bunu da her gün onlara hatırlatır, size köprü yaptık, size yol yaptık, size medeniyet getirdik diye o ülkeleri sömürür.

İkinci model, federasyon modelidir. Birtakım devletler, biz bu devlet olma işini götüremiyoruz kardeşim, içlerinden birisine gel başımıza geç, bir federasyon kuralım der ve kendi egemenliklerinden, iradelerinden vazgeçerek onun yönetimini, o aralarında seçtikleri güçlü ülkeye teslim eder, Alman birliği böyle doğmuştur. Hatta, bir dereceye kadar İsviçre Federasyonu ve Amerika Birleşik Devletleri gibi federasyonlara da bu açıdan bakabiliriz.

Üçüncü önemli model, bu model de, sözleşmelere dayalı veya konfederal model, kontraktüel, eski deyimle akitlere müstenit. Bir anlaşma var bu kapsamın içerisinde bulunan ülkeler arasında. O anlaşmaya bütün üye ülkeler katılmıştır; ama, üye ülkelerin her birisinin o kapsam içerisinde menfaatlerini geliştirmek için önleri açık tutulmuştur. Birtakım ortak kuralların çerçevelediği bir alanda her üye kendi millî menfaatini azamî derecede geliştirmek için her çeşit tedbiri alma imkânına sahiptir; ki, bu model Avrupa Birliğinin bugünkü modelidir; ama, bu gerçeğe rağmen bazı arkadaşlarımız diyorlar ki, burada sübranasyonel bir sistem var, yani, milletler üstü bir irade var; hayır, Avrupa Birliğinde milletler üstü bir irade yok, belirli anlaşma kurallarını kendi serbest iradeleriyle kabul etmiş, ama, o çerçevede millî menfaatlerini geliştirme yolunda tamamıyla serbest kalmış ülkelerin ortaklığıdır. Sübranasyonel bir gücün, bir iradenin olmasından bahsetmek kanaatime göre son derece yanlıştır.

Değerli misafirler, bizi doğrudan doğruya ilgilendiren veyahut da bizi dolayısıyla ilgilendiren en önemli entegrasyon bölgeleri hangileridir? Bunlardan ilk akla gelen, 1990'h yılların başında kurulan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Projesidir (KEİP) Maalesef, çok hızlı başlamıştır; ama, ilk hatalarım hemen işlemeye başlamış, bu ilk büyük hata Yunanistan'ın bu kuruluşa davet edilmesidir. O Yunanistan ki, Özbekistan'ın bu kuruluşa girmesine karşı veto hakkını kullanmıştır ve bu hata, kuruluşun doğarken, diğer taraftan ölüme sürüklendiği sonucu doğurmuştur.

İkincisi, İslâm Konferansı Teşkilatı. Bildiğiniz gibi Mescidi Aksa olayından sonra 1967 yılında düşünülmüş, 1969 yılında kurulmuş, bugün dört kıtada organize olmuş devasa bir kuruluş, Asya, Avrupa, Afrika ve Amerika'da. Bu büyük kuruluş İslâm dünyasına hitap etmektedir, tabiî ki Türkiye'ye de.

Üçüncü önemli bir kuruluş, Kuzey Amerika İktisadî Entegrasyon Bölgesi'dir (NAFTA) dedikleri. Kuzey Amerika, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada. Çok başarılı yol alan bir serbest mübadele bölgesidir.

Dördüncüsü, Güney Doğu Asya Milletleri Birliği'dir, kısaca ASEAN denilen bu kuruluş, demin de arz ettiğim gibi, Malezya, Marinam, Singapur, Endonezya gibi ülkeleri kapsamına almakta; fakat, Çin, Japonya ve birleşmesi halinde Kore'nin de bu gruba girmesi beklenmektedir.

Sonuncusu, Avrupa Birliği'dir. Avrupa Birliği ile Türkiye'nin arasındaki ilişkiler konusunda ben şahsen fazla bir şey söylemek istemiyorum; çünkü, biliyorum ki, dün sabahtan beri artık Roma Anlaşmasından itibaren tarihleriyle, günüyle Avrupa Birliği'nin gelişmesini değerli birçok hatipten dinlemiş bulunuyorsunuz. Fakat, ben, sadece iki noktaya değinmek istiyorum Türkiye'nin Avrupa Birliği macerası konusunda. Birinci nokta şudur: İkinci Dünya Savaşı sona erdiği zaman, bütün Avrupalı siyasetçilerin kendilerine sordukları soru şuydu: Avrupa'daki bugünkü siyasî yapı yarım yüzyıldan az bir süre içerisinde iki tane cihan harbinin doğmasına sebebiyet verdi; dolayısıyla, Avrupa güvenlik içinde değil. Barışı nasıl kazanırız? Cevap bulundu, Rober Sıman, Jan Mone gibi bürokratlar cevabı buldu, dediler ki: "Bu iki savaşın altında Loren'in çeliği, Alsas'm kömürü var, Rur'un kömürü var. Biz bu çelik ile kömürü aynı ortak menfaat içinde birleştirirsek Avrupa barışı kazanır." Tarih 1951, barış böyle temin edildi. Avrupa iktisadî bir çöküntü içindeydi. Savaşın tahribatım tek başına kaldıramıyordu. O zaman, iktisadî durumu nasıl kurtaralım denildi. 1957 yılında Roma Anlaşması imzalandı. O zamanki adıyla, iktisadî biri kuruluş olan Ortak Pazar kuruldu. 1992 yılında ise, Mastriş Anlaşması ile Avrupa Kıtası'nın siyasî birliği temin edildi. Dolayısıyla, Avrupa Birliği'nin amacı, barış, iktisadî refah ve siyasî birliktir. Türkiye -ben tarihleri şey yapmak istemiyorum vaktiniz alıp- aslında ilk günlerden itibaren ilgilendi; ama, sayın Gündüz Aktan'ın bir konuşmasından öğrendiğime göre -bilgimi ona borçluyum- Ortak Pazar kurulduğunda karar alınmış, 6'lar karar almışlar, demişler ki: "Kimleri davet edelim üyeliğe?" Biraz tartışıldıktan sonra demişler ki "en akıllıca yol, Avrupa Konseyi üyesi olan ülkeleri davet etmekle işe başlamalıyız." Türkiye de Avrupa Konseyi'nin üyesi. Belçika görevlendirilmiş bu davetlerle. Belçika diplomatları bizim dışişlerine bir yazı yazmışlar "şu anlaşmayla bir ortak pazar kuruldu. Avrupa Konseyi üyesi olmanız hasebiyle sizi davet ediyoruz üyeliğe" demişler. Bizim dışişleri, Avrupa

Ortak Pazarı ne olabilir diye biraz düşünmüş, olsa olsa bu bir fuardır demişler. Tabiî demişler, hemen cevabı göndermişler "biz katılmayı kabul ediyoruz." Bu kere, Belçikalılar şaşırmışlar: "Dünya'nın yüzünü değiştirecek bir teşkilat kurulmuş, Türkler böyle birkaç gün içinde tamam katılıyoruz diyorlar, hiçbir gerekçe falan yok." İşte bizim garip maceralarımızdan birisi o. Biz, ülke olarak, erken yıllarda harekete geçmemize rağmen iki defa dondurmuşuz ilişkileri. Hele, 1970'li yıllarda Tevfîk Saraçoğlu gibi değerli hariciyecilerin emek sarf etmelerinden ötürü biz bu kimseleri hain diye ilan etmişiz. Sayın Özal meclis koridorunda bu zata "nihayet Türkiye'yi sattınız" demiştir. Türkiye İşçi Partisi "kompradorlara kölelik mi yapacaksınız" diye Ortak Pazar lehinde konuşanları hıyanetle suçlamıştır. Aşırı sağın bazı partileri, biliyorsunuz, çok yakın zamana kadar "Avrupa kulübü" diye aşağılamışlardır. Diğer sağ partiler, ortanın sağı ve sağında bulunan siyasî partiler de tabiî ki bu 70'li yılların devamlı suçlayan, devamlı mahkûm eden psikolojisinden ötürü, ne yazık ki seslerin çok güçlü bir şekilde çıkaramamışlar. Hatta "evet, biz Ortak Pazara taraftarız; ama, millî hasletlerimizden, ilkelerimizden taviz vermeyiz" gibi önleyici tedbirlerle beraber ancak konuşmuşlardır.

Şimdi, ben, nerede bir Avrupa Birliği konferansı olsa, gözyaşîarından ortalığın geçilmediğini görüyorum. Kendimize bir güzel acıyoruz ki, bir güzel ağlıyoruz ki. Değerli arkadaşlar, ne ağlamaya ne sızlamaya ne kendimize acımaya gerek yok. Devletler umumî hukukunda temel ilkelerden birisi, orada hukuk güçtür, güçlü iseniz sizin noktainazarınız günün birinde mutlak galip gelir. İkinci husus, diplomatik ilişkilerde, dış ilişkilerde sevgiye, aşka, vefaya yer yoktur. Büyük bir ingiliz devlet adamının dediği gibi "İngiltere'nin dostları yoktur. İngiltere'nin menfaatleri vardır." Meseleye bu açıdan baktığımız zaman gözyaşlanmız dinecektir. Neden; biz Avrupa Birliği'ne mutlaka gireceğiz. Niye mutlaka gireceğiz; çünkü, hukuken biz haklıyız. Ankara Anlaşması ve daha sonra 1973 yılında yürürlüğe giren protokol, devletler umumî hukuku kurallarına göre bize Avrupa Birliği'ne üye olma hakkını hukuken vermiştir. Demin, kuruluşu tanımlarken -bu tanımın üzerinde çok durmamız lazım- dedik ki, birtakım ülkeler Avrupa Birliği'nde bir araya gelmiş; ama, sübranasyonel bir güç yoktur, birtakım kurallara uyma mecburiyeti vardır ve ülkelerin menfaatlerini genişletmek konusu, yolu açık tutulmuştur. Bu, bazı Avrupa ülkelerinin neden sinirlerimizi bozduğunu gayet güzel ortaya koymaktadırlar. Hiç duydunuz mu ki, bizi istemeyen bu ülkeler "sizin hukuken hakkınız yoktur" desinler, bunu hiçbir zaman söylemediler; çünkü,

biz hukuken bunu hak etmişiz. Ama, ne diyorlar, biz Avrupa kültürüne sahip değiliz. Tabiî değiliz, biz Asya'lı bir milletiz, biz Müslüman bir ülkeyiz; ama, biz, aynı zamanda batı sınırlan beş yüzyıl Tuna tarafından çizilen bir ülkeyiz. Biz, Avrupa'daki topraklarımızın büyük bir kısmını kaybetmiş, şansız bir ülkeyiz. Bizim Osmanlı İmparatorluğu'nun batıdaki tabiî sınırı Tuna Nehri idi. Biz, en az beş yüzyıldan beri, Avrupalılar kadar Avrupalıyız. Hıristiyan demokrat partiler toplanmış "biz sizi kabul etmeyiz" demişler. Alman başbakanları Kol ve ondan önceki "eğer, biz Sevr'de Kürdistan'ı kursaydık, bakın, Türkiye bu kadar güçlü olarak karşımıza çıkmazdı" demişler. Der... Bunların hiçbiri ne moralimiz bozmalı ne de gözyaşı dökmemize sebebiyet vermeli. Biz hukuken haklı olduğumuza göre, kendimiz için geleceğe dönük birtakım politikalar çizmek mecburiyetindeyiz.

Ne bekliyoruz? Roma İmparatorluğu'nun hâkim olduğu dönemden alın da sekizinci,onuncu yüzyıla kadar vahşi kabileler şeklinde yaşayan Avrupalı nüfusun devlet olarak oluşması sadece Hıristiyan kiliseleri tarafından mümkün olmuştur. Hıristiyanlık, bu başıboş, birbirini yağma eden, birbirine talan eden, birbirini öldüren bu kabile mensuplarını almış, Almanya, Fransa, Danimarka, Norveç, İsveç, Polonya isimleri altında ilk defa devlet yapmıştır. Tabiî ki, bu ülkelerin kromozomlarında haç olacaktır. Tabii ki, bunlar, fırsat buldukları zaman Haçlı Seferleri yapacaklardır. Onuncu yüzyıla gelinene kadar kilisenin yönetimi altında bu milletler kendilerini bulmuşlardır, millet olmuşlardır; çünkü, arkalarına baktıkları zaman, Hıristiyanlıktan Önce hiçbir şeyleri yoktur. Yunanları sahte birtakım tahminlerle kendilerine köken yapmak istemişlerdir; fakat, eski Yunanların medeniyetinin altında Mezopotamya medeniyeti ve Mısır medeniyetinin temelleri olduğu ayan beyan ortaya çıkınca, bundan da vazgeçmişlerdir.

Elbette ki Hıristiyanlık taassubunu ortaya çıkaracaklardır. Bunlar, aynı zamanda, kültürlerinde ırkçılık olan milletlerdir. Sadece Alman Rossenberg ırkı yaymadı Dünya'ya, ondan önce Fransız Dobiro yaydı bunu, ondan önce İngiliz Chamberleine yaydı. Irkçılık bunların kültüründe var. Halbuki biz, Türk İslam medeniyetinin değerlerini antitez olarak bunların karşısına çıkaracağız. Bunları, bu kusurlardan ancak biz arındırabiliriz, onların bize ihtiyacı var.

Değerli arkadaşlar, biz Avrupa topluluğun hukuken üyeliğini hak etmiş bir ülkeyiz. Avrupa bizden vazgeçemez; çünkü, kendi doğu sınırlarındaki kapıyı kapattıkları zaman, doğrudur, bizim Avrupa'ya

girmemizi önler, biz de onlann doğuya açılmasını önlemiş oluruz. Aradaki kapı kapanırsa, her iki taraf zarar görür.

Peki, ne yapalım? Benim naçizane görüşüm -çok kısa ifade edeceğim sayın başkanım- hiç zaman kaybetmeden, böyle bir genel sekreterlik kurmakla olmaz, bu alanda Türkiye'nin en güçlü beyinlerini bir araya getirip yeni bir strateji kurmak lazım. Bu stratejiyi kurarken de, ağırlığı başka bir isim altında formüle edeceğim bir politikaya yöneltmek lazım. Doğu Avrasya İktisadî Bütünleşme Bölgesi meselâ. Yani, Bulgaristan sınırlarından Avrasya'nın doğusuna açılan bütün alanları kaplayacak, Rusya, Ukrayna, Moldavya, Beyaz Rusya, Azerbaycan, bütün Kafkas ülkeleri ve Orta Asya ülkeleri.

Yeni bir entegrasyon bölgesini monte etmemiz lazım. Niçin:

1- Avrupa'ya mecbur olmadığımızı hissettirmek zorundayız.
2- Biz sahip çıkmazsak, Orta Asya ve Kafkaslar, tabiat boşluk kabul etmediği için, başka birtakım bölgelerin içine kayabilir.
3- Avrupa Birliği, dünyayla entegre olmak istiyorsa, Avrupa Birliği ile Güneydoğu Asya'da kurulan, Çin'in, Japonya'nın da dahil olacağı birlik arasında bu üçüncü entegrasyon bölgesi irtibat bölgesi olacaktır.

Tekrar, hepinizi saygıyla selâmlıyorum.

SORULAR VE CEVAPLAR

I- İlhan Sezgin

Bana yöneltilen şu soruyu cevaplandırarak konuşmama başlamak istiyorum: Bunlardan bir tanesi "Yabancı dille eğitim mi; yoksa, yabancı dil eğitimi mi?" konusu. Elbette ki, Türkiye bir sömürge ülkesi değildir; üniversitelerde ve ortaöğretim kurumlarında eğitim dili Türkçe olmalıdır. Yabancı dili en iyi şekilde öğretmeye evet; ama, yabancı dille eğitime biz hayır diyoruz. O bakımdan, yanılmıyorsam Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bu manada verilmiş olan bir kanun teklifi var; bizden de görüş sormuşlardı. Ben bu yönde Türkiye'nin karar almasının doğru olacağı kanaatindeyim.

İkinci bir soru "acaba, 2001 yılı Avrupa'da diller yılı olduğuna göre, Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretilmesi için ne yapılabilir?" Zaten, doğru hatırlıyorsam, birçok Avrupa ülkesinde Türkçe ikinci bir yabancı dil olarak öğretilmektedir. Biz bu alanı teşvik etmek için birtakım tedbirler alabiliriz diye düşünüyorum. Örneğin, Türkçe'nin yabancı dil öğretim metodolojisi konusunda eğer etkili çalışabilirsek ve Türkiye'yi bir cazibe merkezi haline getirebilirsek, o takdirde otomatikman Türkçe öğrenmeye karşı olan ilginin büyük ölçüde artacağı kanaatindeyim; ama, şu anda Avrupa Birliği ülkeleri içerisinde Türkçe'nin bir ikinci yabancı dil olma yönünde kuvvetli bir eğilimin olduğunu söyleyebilirim. Eğer bir gün Türkiye Avrupa Birliği'nin tam üyesi olacak olursa, diğer Avrupa dillerinde olduğu gibi Türkçe'nin öğretimi konusunda da Avrupa Birliği'nde bizim diğer ülkelerle işbirliği yapma imkânımızın hâsıl olacağı kanaatindeyim.

Bir diğer önemli soru: "Acaba sizce Türkiye'den beyin göçü nasıl önlenebilir?" sorusu geldi. Tabiî, benim zamanım olmadığı için, bilimsel araştırma konusuna girmeye vaktim olmadı; ancak şu kadarını söyleyebilirim ki, biraz önce yaptığım konuşmada da ifade etmeye çalıştım, maalesef Türkiye'de eğitime ayırmış olduğumuz kaynak, 1990 seviyesini bile koruyamıyor, daha da aşağı gitmektedir. Aynı şeyi bilimsel araştırmalar bakımından da söylememiz mümkün. 1980'li yıllarda Türkiye'nin bilim politikası oluşturulmaya çalışıldı. Türkiye'nin gayri safî millî hâsılasının en az yüzde 2'sinin bilimsel araştırmalara tahsisi öngörülmekteydi. Onu biz gerçekleştiremedik. Belki iş hayatımızda bu manada talep de bulunamıyor. Dolayısıyla, karşılıklı bir etkileşim söz konusu. Neticede eğer biz kendi

ulusal teknolojimizi üretme yönünde çaba gösterirsek; yani, devamlı başka bir ülkeden bilgi satın alma yerine kendimiz de bilgi üretme yönünde bir politika oluşturur ve bunu etkin bir şekilde uygulayabilirsek, yüksek vasıflı insan gücünü Türkiye'de tutma imkânının gerçekleşeceği kanaatindeyim.

Bir diğer önemli soru; "Sizce üniversitelerimizde yeterli bilimsel eğitim verilmekte midir?" Bu çok kritik bir sorudur; zaman zaman bizlere yöneltilen bir sorudur. Ben şimdi böyle bir eğitim veriliyor desem de, bu bir sübjektif görüştür, verilmiyor desem de sübjektif bir görüştür. Onun için, benim konuşmamın içerisinde dile getirmeye çalışmış olduğum bir husus var; Türkiye'deki eğitim ve öğretim, Yüksek Öğretim Kurumu'nun denetim ve gözetimi altında yapılmaktadır. Bir hiyerarşik yapılanma var. Bu hiyerarşik yapılanma, üniversitelerdeki özerkliği büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır desem, belki aşırı bir ifade kullanmamış olurum diye düşünüyorum. Neticede, eğer biz daha kaliteli bir eğitim yapmak istiyorsak, bunu düzenleyecek olan Yüksek Öğretim Kurumu'ndan da bağımsız, Millî Eğitim Bakanlığından da bağımsız ve ilgili tarafların tümünün temsil edilmiş olduğu saydam bir kalite kontrol mekanizmasını, sistemini kurmak durumundayız. Bunu hem yükseköğretim bakımından hem de ortaöğretim seviyesi bakımından ifade etmeye çalışıyorum. Avrupa Birliği'ne girecek olursak verdiğimiz diplomaların da bir standarda uyması gerekecektir. Bir kalite kontrol mekanizması ister istemez gündeme geliyor. Onun için, üniversitelerimiz, meslekî teknik eğitim kurumlan ve diğer ortaöğretim kurumlan yönünden bağımsız bir kalite kontrol mekanizmasını kurmak ve eğitimin niteliğini bu manada yükseltmek gerekiyor. Eğer hatalı eğitim yapıyorsak, bu mekanizma, bizim vermiş olduğumuz diplomaları, sertifikaları tanımayabilir. Dolayısıyla, yükseköğretim kurumları kendine çekidüzen vermek durumunda kalacaktır. Bağımsız, objektif bir değerlendirme olmadan üniversitelerde bilimsel eğitim yapılıyor veya yapılmıyor demek oldukça güçtür; yapılanı da var, yapılmayanı da var; ama, bunu objektif olarak değerlendirebilmek için böyle bir mekanizmanın kurulmasına şiddetle ihtiyaç olduğu kanaatindeyim.

Şu anda bir diğer soru var: "Millî Eğitim Bakanlığı veya YÖK'ün Avrupa Birliği programları için şu anda yaptığı çalışmalar var mıdır?" deniliyor. Evet. Devlet Plânlama Teşkilatının web sitesine girdim geçen gün, ulusal programının bir kopyasını orada bulmak mümkün. Yanılmıyorsam, onyedinci veya ondokuzuncu bölüm eğitim ve öğretimle ilişkili. İtiraf etmem gerekir ki, o programı ben kendi yönümden yeterli bulmadım; geliştirilmesine şiddetle ihtiyaç olduğu kanaatindeyim. Evet,

bazı çalışmalar var ama, bu çalışmalar yeterli midir diye soracak olursanız, ben bunun yeterli olduğu görüşünde değilim.

2- İhsan SEZAL

Efendim, sorulara cevap verirsem, galiba konuşmamın aslından daha uzun bir süreyi almak .zorunda kalacağım. Diğer taraftan sayın başkan hatırlatıyorlar, saat 15.30'da galiba bizim bu oturumu tamamlamamız gerekiyordu. Dolayısıyla, soru soran arkadaşlar mazur görsünler, genel bir şekilde cevaplandıracağım, başka türlü hakikaten işin içinden çıkmak zor olacak.

Konuşmamda da bir bakıma belirtmeye çalıştım; aslında AB sorusunun cevabı, Türkiye'nin ne olmak istediğine, nerede olmak istediğine, nasıl bir Türkiye olmak istediğine bağlı. Bu sorunun cevabı verildiği zaman, bana öyle geliyor ki, zaten AB sorusunun da cevabı verilmiş olacak. Çünkü, şunu kabul etmek lazım: Hukukî haklılığımızın yanı sıra -ki, onu Kamil Hoca çok güzel izah ettiler- Batılıların, hatta diğer bütün ülkelerin, toplumların kabul ettikleri en önemli faktörlerden birisi, sahip olduğunuz güç. Eğer siz güçlüyseniz -bu gücü, siyasî güç olarak taraf edebiliriz, ekonomik, hatta askerî güç olarak ve ona bağlı diğer güçler olarak- siz eğer bu güçlere sahipseniz, siz haklısınız ve sizi öyle gördükleri anda, o imajı verdiğiniz anda da zaten kendinizi kabul ettirmiş oluyorsunuz.

1993 yılında Amerika'ya gitmiştim, orada Boston'daki üniversitelerin birine gittim, seksen civarında master öğrencisine bir konferans verdim, sorular kısmına geçildi, gelen soruların büyük bir kısmı şuydu: "Türkiye Balkanlar da söz sahibi bir ülke; Bosna-Hersek konusunda ne yapmayı düşünüyor?" Sordukları soru buydu. O tarihlerde Türkiye'nin Amerika'da yaratmış olduğu imaj buydu. Gerçekle ne kadar bağlantısı vardı, o ayrı bir konu, ama en azından bu imajı verebilmişti.

1974 Kıbrıs müdahalesinde Amerika'da da, İngiltere'de de bütün basın "Ortadoğu'nun en büyük gücü" diye Türkiye'den bahsetmeye başladılar ve Türkiye'nin isterse Ada'yi 24 saatte alabileceğinden bahsettiler ve Türkiye'nin haklılığından bahsettiler. Ne zamanki Türkiye'nin daracık bir alana sıkışıp kaldığını hissettiler, Türkiye'nin öteye geçmek istemediği anlaşıldı, Türkiye'nin gücünü sergilemediği görüldü, manzara birdenbire değişti. Bunun örnekleri çok, bunu anlatmaya gerek yok ama, şu bir gerçektir. Eğer Türkiye üstünlük noktasını yakalamış bir toplum, bir ülke

olarak ortaya çıkarsa, bütün bu meselelerin cevabı verilmiş olacak; ama, zaten problem de orada değil mi? Şu anda bizim galiba göremediğimiz şey de bu; şu anda böyle bir siyasî iradeyi görmemiz mümkün değil.

Peki, bu bir ümitsizlik noktası mı? Hayır, öyle de düşünmüyorum doğrusu. Yani bir yerde belki de şu andaki bu çıkmaz, yeni birtakım çıkış noktalarını da beraberinde getirecektir. Bu çıkış noktalarını zorlamak, toplum olarak, aydınlar olarak -daha önce de söylediğim gibi- hepimizin bir bakıma görevi âdeta zorlayarak; zaten büyük bir potansiyele, dinamizme sahip olan bir toplum yapısına sahibiz, bunu zaten bütün konuşmacılar söylediler, sevgili dostum İlber Hoca'nm söyledikleri gerçekten çok güzel şeylerdi, hepimiz ona katılıyoruz; ama, kabul edelim, şu anda, eski bir eğitimci olarak da ifade edeyim, en başta eğitimimiz çökmüş durumda. Eğitimden başlayarak büyük yapısal dönüşümleri ve değişimleri gerçekleştirmemiz gerekiyor. Enformasyon toplumunu da öyle kurabiliriz, gücü de öyle elde edebiliriz; onunla beraber gelecek olan diğer güçleri de ancak o şekilde elde edebiliriz.

3- Kâmil TURAN

.

Efendim, arkadaşlarımızdan Ahmet Sarıkaya diyor ki: "Niye hep Avrupa Birliği konusunda siyasî gücümüzü kullanıyoruz da, ticari gücümüzü kullanmıyoruz?" Tabiî ki, ticarî gücü kullanmayalım diye hiç kimse böyle bir teklifte bulunamaz, tabiî ki o gücü de kullanalım. Ben inanıyorum ki, bu anda dünyanın en büyük, en güçlü müteşebbisleri Türkiye'de yaşıyor. Dünya'da ümit etmediğim yerlerde ben, dil bilmeyen, tecrübesi olmayan küçük müteşebbisler gördüm, iki thishirt makinesiyle Azerbaycan'ın en güzel mağazalarında mallarını sergileyenleri gördüm; hiçbir eğitimleri falan da yoktu. Dolayısıyla, bizim ticarî dehamız ihmal edilmeyecek kadar önemlidir, ondan mutlaka yararlanmamızda yarar var.

İsmini belirtmeyen bir arkadaşımız diyor ki: "Biz acaba, demokratik, ekonomik, eğitim, diğer alanlarda gerekli değişiklik ve önlemleri gerçekten uygar bir millet, toplum olmak için mi; yoksa, AB'ye girmek için mi yapıyoruz?" Tabiî ki her şeyi kendimiz için yapıyoruz. Dedik ya, bizim kimseye dostluk uğruna fedakârlık yapacak halimiz yok; ne yapıyorsak, Türkiye için yapacağız.

İsmini belirtmeyen bir diğer arkadaşımız da, oluşmuş ya da oluşacak olan birlikler konusunda soru yöneltiyor. Ben konuşmamın bitişinde, mutlaka o Karadeniz Ekonomik İşbirliği'ni sona erdirip, yerin Doğu Avrasya Birliği kurup, ileride Çin'in de dahil olduğu entegrasyon bölgesiyle Avrupa Birliği arasında vazgeçilmez bir zincir halkası haline gelmemizin yararlı olacağını arz etmiştim.

Yrd. Doç. Dr. Sayın Idris Bal "Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde soğuk savaş dönemi parametresi ve soğuk savaş dönemi parametre değişikliği Türkiye'nin güvenlik bağlamındaki pazarlık kartını kaybettirmiş midir? Doğu Avrupa ülkelerinin, Balkan ülkelerinin Avrupa Birliği'ne girmesi, Türkiye'nin gücünde bir azaltma yapmış mıdır?" şeklinde bir soru yöneltmiş. Tabiî ki, Türkiye Avrupa Birliği'ne gireni kadar, bu bölgelerden ister istemez biraz uzak düşmüştür; hangi alanda; ekonomik alanda. Fakat, Türkiye'nin coğrafyadaki yeri değişmemiştir, Türkiye hâlâ stratejik bakımdan Dünya'nın en hassas, en çok kozu olan ülkelerinden birisi olma niteliğini devam ettirmektedir.

Bir başka arkadaşımız "sizce Türkiye'de yeni üniversitelere ihtiyaç var mıdır?" diye soruyor. Hem de çok; ama, iki günde parlamentoda kurulan üniversitelerden değil benim istediğim üniversiteler. Bir üniversite onbeş yılda kurulur; onbeş yıl önce plânlanır, inşaatının ilk taşı kütüphanede konulur, kitaplar sipariş edilir, asistanlar istihdam edilir, onbeş yıl sonra ancak o üniversite öğrenci alır. Eğer böyleyse, Türkiye'ye 100 tane üniversite dahi az; ama, bizim de memleketimizde bir üniversite olsun, bizim de ilçede bir yüksekokul olsun zihniyetiyle kurulan üniversiteler Türkiye'ye zarar vermektedir.

Sayın Yakup Atasıtürk diyorlar ki: "Avrupa Birliği'ne cansimidi gibi olarak bakmak dışında..." Avrupa Birliği'ne cansimidi gibi bakılmasının karşısındayım. Biz, hukuken hakkımız olan bir şeyi istiyoruz. Bundan 1900 yıl önce, milattan önce ikinci ve üçüncü yüzyılda Roma'da bir senatör yaşıyordu, adı Katon'du. Katon, senatodaki her konuşmasından sonra şu cümleyi söylüyordu: "Zaten ben Kartaca'nm yıkılması gerektiğini düşünmekteyim." Her konuşmasında bunu tekrarladı, her yerde bunu tekrarladı ve Roma için ölümcül bir rakip olan Kartaca sonunda yıkıldı. Bizde gümrük memurumuz, polisimiz, turistimiz, her karşılaştığımız Avrupalı'ya "biz hukuken AB'nin üyesi olmayı hak etmişiz, bu hakkımızdan vazgeçmeyeceğiz" diye bıkmadan usanmadan, yılgınlık duymadan bunu tekrarlamamız lâzım. Kendimiz için yapıyoruz her şeyi;

kendimiz için istiyorsak, utanmamamız lâzım, isteme cesaretini göstermemiz lâzım.

Prof. Dr. Sayın Rıdvan Karluk tarafından bir not geldi, sanıyorum bir yanlış anlama var. Dikkat ederseniz ben, en basit gümrük birliğinden başlayarak, bütün kuruluşları "birlik" başlığı altında zikrettim, bütünleşme, kuruluşlan olarak zikretmedim. Neden: çünkü, iki küçük şehir devletinin dahi gümrüğünü birleştirdiğiniz zaman, bu bir birlik oluyor; ama, Avrupa Birliği de bir birlik oluyor. Bu genel etikettir, genel kavramdır, literatürde de böyledir. Belki ifademde bir sürçülisan olmuşsa özür dilerim.

YEDİNCİ OTURUM "Avrupa
Birliği'nin İlkeleri ve Türkiye'

Oturum Başkam : Prof. Dr. Celal ER

Tebliğciler : 1- Gündem 2000 Çerçevesinde Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasının Reformu ve Türkiye Doç.Dr.Cemil ERTUĞRUL

2- Avrupa Birliği - Türkiye İlişkilerinde Sanayileşme
Prof.Dr.Rasih DEMİRCİ

3- Türkiye'nin Dış Ticaretinde Avrupa Birliği ve Önemi
Prof.Dr.Yusuf Ziya İRBEÇ

4- Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkilerinin Felsefesi
Prof.Dr.Kenan GÜRSOY

5- Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Işığında Türk Dünyasının Geleceği
Şahin YAMAN

GÜNDEM 2000 ÇERÇEVESİNDE AB ORTAK TARIM POLİTİKASININ REFORMU VE TÜRKİYE

Cemil ERTUĞRUL*

ÖZET

Türkiye-AB ilişkileri çerçevesinde Türk tarımının AB tarımına uyumu öngörülmektedir. Söz konusu uyum AB'nin tarım ile ilgili müktesebatının edinilmesini gerektirmektedir. AB bütçesinin, mevzuatının ve bürokrasisinin yaklaşık olarak yansını oluşturan ve reformlarla sürekli bir değişim sürecinde bulunan AB tarım müktesebatı, çok ayrıntılı düzenlemeleri içermektedir. Benzer düzenlemelerin Türkiye tarafından da gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Türkiye açısından, söz konusu uyumun gerçekleştirilmesinde asıl sorun, AB müktesebatının edinilmesinin de ötesinde, Türk tarımının verimlilik ve rekabet gücünün artırılması olarak ortaya çıkmaktadır.

GİRİŞ

Türkiye, AB'nin ortak üyesidir ve tam üyeliği amaçlayan bir gelişim süreci içerisindedir. Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerinin gelişimi, batılılaşma yönünde başarılacak gelişmeler yanında, ekonomik birleşmelerin sağladığı refah artışından Türkiye'nin yararlanması bakımından önemli bir unsurdur.

AB, Türkiye'nin dış ticaretinde son derece önemli bir yere sahiptir. Türkiye'nin
ithalatının ve ihracatının yarıya yakın kısmını AB ile yapılan ticaret oluşturmaktadır. AB, Türkiye'nin tarım ürünleri dış ticaretinde de önemli bir yere sahiptir. Türkiye, 01-24 fasıllar arasında yer alan tarım ürünlerinin, yaklaşık beşte birini AB'den ithal etmektedir. AB, Türkiye'nin tarım ürünleri ihracatında ise, yaklaşık beşte iki oranı ile daha yüksek bir paya sahiptir.

Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin Önemli bir yönünü tarım alanındaki ilişkiler oluşturmaktadır. Türkiye-AB ilişkilerinde Türk tarımı ile ilgili en önemli unsur Türk tarımının OTP'ye uyumudur. AB tarımını önemli ölçüde etkilemesi beklenen Türk tarımı, tam üyelik durumunda Türkiye-AB

* Cemil Ertuğrul; **Doç.Dr.,**

ilişkilerinde en büyük sorunlardan biri ve üzerinde en fazla tartışmaların yapılacağı konu olacaktır, OTP, Türkiye-AB ilişkilerinde sağlanacak gelişmelere paralel olarak, gelecekte, Türk tarımını yönlendirmede temel unsur olabilecektir. Türkiye, dünya tarımında ortaya çıkan gelişmeler yanında, OTP'ye uyum ile, OTP'de ortaya çıkan gelişmelerden de doğrudan etkilenecektir.

OTP, AB bütçesinin yansına yakın kısmım kapsamaktadır. AB mevzuatının önemli bir bölümü tarım konularını içermektedir. AB bürokrasini en fazla meşgul eden ortak politikadır.

Büyük ölçüde fiyat ve pazar politikası yoluyla sağlanan gelir artışları daha çok büyük işletme sahipleri için yararlı olmuş, OTP'nin temel amaçlarından bir sapma olarak, tanmsal gelir dağılımında büyük ve küçük işletmeler arasındaki gelir farklılıkları artmıştır. Ürünlere göre farklı düzeyde desteklemeler gerçekleştirildiğinden, farklı ürün yetiştiricileri arasında ve bölgeler arasında da gelir farklılıkları ortaya çıkmıştır. OTP, tarım sektöründe istihdam edilenlerin gelirinde belirli bir artış sağlamakla beraber, bu artış vergi mükellefleri ve tüketicilerden kaynak transferi yoluyla gerçekleştirilmektedir. Topluluk kaynaklarının daha verimli sektörler yerine, tarım sektöründe kullanılması, refah kaybına neden olmaktadır.

OTP, uluslararası ilişkilerde de önemli sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Topluluğun, tarım ürünleri ithalatında koruyucu, ihracatında da sübvansiyon yoluyla ihracatı destekleyici bir politika izlemesi, diğer tarım ürünleri ihracatçısı ülkelerin, tarım sektörünü ve ekonomilerini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Bu uygulamadan tarım ürünleri ithalatçısı ülkeler ise yararlı çıkmaktadırlar. Dünya piyasasında OTP'den en fazla etkilenen ABD ve belirli bazı ülkeler. Dünya tanm ürünleri ticaretinde, fiyatlardaki düşüş yanında, talepte ortaya çıkan yetersizliğin, büyük ölçüde OTP'den kaynaklandığını ileri sürmekte ve gerek ikili ilişkiler gerek gümrük tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) yoluyla, koruyucu-destekleyici politikalardan vazgeçmesi için, Topluluğa sürekli olarak baskı yapmaktadırlar.

Topluluk tarafından tanm ürünleri ihracatına sağlanan sübvansiyonlar, tanm ürünü ihracatçısı ülkeler tarafından, Topluluğun Dünya tanm ürünleri ihracatından daha büyük pay almak için yaptığı bir destekleme politikası olarak görülürken, bu durum, Topluluk tarafından, bir dış ticaret politikası olmaktan çok, Topluluğun, çiftçi gelirini artırmaya

yönelik politikasının bir yansıması olarak tanımlanmaktadır. OTP ayrıca, tarım ürünleri ihracatçısı ülkelerin Topluluğa yapmış olduğu ihracatı da azaltmıştır. Bu durum, uluslararası piyasada tanm ürünlerine duyulan talebin azalması ve fiyat seviyesinin düşmesi, dolayısıyla, ticaret hadlerinin tarım aleyhine gelişmesi, üzerinde etkili olmuştur.

Tarımsal nüfus ve istihdamın her geçen yıl azalması tarım sektörünün politik önemini de azaltmakta ve tanm lobisi uygulanmakta olan tarım politikasının devamını sağlamadaki gücünü kaybetmektedir.

AB içi ve dışı çevrelerce çeşitli yönleriyle devamlı eleştirilen, bazı çevrelerce AB'nin gelişim sürecinde en temel taşlardan bir olarak tanımlanan, bazı çevrelerce de ekonomik mantık dışı bir uygulama olarak tanımlanan OTP sürekli bir reform süreci içerisinde olmuştur.

1. GÜNDEM 2000 ÇERÇEVESİNDE OTP'NİN REFORMU

OTP'nin reformu tartışmaları, OTP'nin oluşumuyla birlikte başlamış, gerek Topluluk çevrelerince gerek Topluluk dışı çevrelerce farklı yaklaşımlarla sürekli gündemde tutulmuştur. Bunun ilk örneği **Manshold Planı** olarak da adlandırılan ve OTP'nin oluşum yıllarında (1967) yayımlanan **Tarım Reformu ile İlgili Bir Memorandum** başlıklı bildiridir. Bu bildiri, fiyat desteklerinden çok, kırsal ve tarımsal alt yapının ve tanm işletmelerinin yapısının iyileştirilmesini amaçlamaktadır. Ancak, uygulamada bu hedefin çok gerisinde kalınmıştır.

OTP esasen, 50'li yılların sonlanndaki problemleri çözmek için oluşturulmuş bir politikadır. Bu yıllarda, yapısal sorunlar ve çiftçi gelirlerinin düşüklüğü yanında, savaş yıllarında ve savaş sonrasında son derece ciddi bir sorun olarak ortaya çıkan gıda yetersizlikleri, OTP'nin oluşumunda etkili olmuştur. 80'li yılların sonuna gelindiğinde, bu koşullar büyük ölçüde ortadan kalkmış, OTP'nin kendisi önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bu gelişmelere paralel olarak, 1985 yılında yayımlanan ve tanm politikalarında değişikliği öngören Yeşil Kitap esas alınarak, OTP'nin reformu çerçevesinde çeşitli düzenlemeler öngörülmüştür. Bu düzenlemeler büyük ölçüde üretimin ve tarımsal harcamaların kısılmasına yöneliktir. Ayrıca, ürün kalitesinin iyileştirilmesi, kırsal kalkınma ve çevrenin korunması ve geliştirilmesi konularına da artan bir önem verilmektedir.

[1] Caims Grubu Ülkeler: Arjantin, Avustralya, Brezilya, Kanada, Şili, Kolombiya, Macaristan, Endonezya, Malezya, Filipinler, Yeni Zelanda, Tayland ve Uruguay

OTP ile ilgili olarak diğer bir reform süreci GATT/üruguay Turu (UT) ile aynı döneme gelen Mikseri reformudur. OTP, UT'de tarım sektörünün GATT kapsamına alınması ve tarım ürünleri ticaretinin serbestleştirilmesi konusunda en önemli engel olarak ortaya çıkmıştır. ABD ve Cairns Grubu Ülkeler OTP'den memnun değillerdi ve daha önceki GATT görüşmelerinde başarısız oldukları bu alanda aynı hatayı bir defa daha yapmak istemiyorlardı. OTP'yi UT yoluyla değiştirmek için kararlıydılar. Nitekim, UT sonucunda OTP'de önemli değişiklikler olmuştur. Gerçekte, Topluluk içindeki önemli bir kesim de OTP'den memnun değildi ve UT'de alınan kararlara uyum için OTP'de yapması gerekli düzenlemeler. MacSharry reformu ile, büyük ölçüde, önceden gerçekleştirilmiştir (1992). MacSharry reformu ve UT sonucunda çiftçiye sağlanan destekler, fiyat desteklerinden çok, çiftçinin mevcut gelir düzeyim sürdürmesine imkan sağlayacak şekilde doğrudan yardımlar, çevrenin ve kırsal peyzajın korunması ile ilgili ödemeler, kırsal kalkınma teşvikleri ve geçiş dönemi düzenleme yardımları şeklinde gerçekleşmiştir.

Tarım politikalarında çevre ve kırsal kalkınma politikaları artan bir önem kazanmaktadır. Nitekim, yeni devreye konulan programlarla ÇAP terimi bile değişerek, CARPE şeklini almaktadır. Diğer taraftan, yapısal fonlarla, tanm işletmelerinin yapısının iyileştirilmesi ile ilgili politikalara artan bir önem verilmektedir.

OTP reformlarının önemli bir özelliği, reformların çoğunlukla yeni üye katılımlarının öncesinde gerçekleşmesi ve destekleme yoğunluğunun her reform sürecinde biraz daha azaltılmasıdır. AB gerçekte, bütçe disiplini çerçevesinde, tarımsal harcamaları sınırlamayı amaçlamakta, dolayısıyla, yeni üye katılımlarında, tarımsal harcamalar için öngörülen tutarı, destekleme yoğunluğunu azaltarak gerçekleştirmektedir. Nitekim, Gündem 2000 çerçevesinde, OTP harcamaları 2006 yılma kadar hemen hemen sabitleştirilmiştir. Benzer bir reform uygulaması, Türkiye'nin AB'ye katılımı öncesinde de söz konusu olabilir.

Topluluk Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerine (MDAÜ) yönelik genişleme sürecine paralel olarak, Gündem 2000 (Agenda 2000) çerçevesinde, destekleme fiyat politikası yoluyla yapılan tarımsal harcamaları daha çok kısmayı amaçlayan bir reform sürecine girmiştir. Topluluk, bu reformun gerekçesini, MDAÜ'îere yönelik genişleme sürecinden çok, küreselleşme koşullarında, tarımsal faaliyetlerde verimlilik

ve rekabet gücünü artırmak için böyle bir reforma gerek duyduğu şeklinde ifade etmektedir.

Topluluk uzun dönemde, sadece OTP'de değil, bütün alanlarda mali destek sağlamaktan çok, düzenleyici (mevzuat koyan) bir nitelik kazanma eğilimindedir. Dolayısıyla, Gündem 2000 çerçevesinde önem kazanan harcamaları kısıcı uygulamalar, gelecekte daha yaygın bir nitelik alabilecektir.

Son reform dalgası olan Gündem 2000 ile şu düzenlemeler öngörülmektedir:

- **Topluluk içi ve Topluluk dışı piyasalarda rekabet gücünün geliştirilmesi için daha düşük düzeyde kurumsal fiyatların uygulanması:** Bu amaca uygun olarak destekleme fiyatlarının 2001-2006 yıllarında, tahılda % 15-20, sütte %15 oranında düşürülmesi.

- **Tarımsal nüfusa adil bir yaşam standardının sağlanması:** Destekleme fiyatlarındaki azalma, doğrudan yardım ödemeleriyle dengelenecektir. Destekleme fiyat sisteminden doğrudan gelir desteğine geçiş, gelir politikasının tarımsal üretimden daha bağımsız olarak uygulanması anlamına gelmektedir.

- **AB'nin uluslararası ticaretteki konumunun güçlendirilmesi:** Serbest rekabete uyumlu piyasa yapısının oluşturulması yeni üyelerin bütünleşmesini kolaylaştıracak ve AB'yi yaklaşan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) turunda daha güçlü kılacaktır.

•

- **Kalite için yoğunlaşma:** Reform tüketicilerin ürün kalitesi ve güvenirliği konusundaki artan ilgilerini tamamen karşılamayı amaçlamaktadır. Piyasa desteklerinde ve yeni kırsal kalkınma politikalarında, çevre, sağlık ve hayvan sağlığı konularında standartlara uyum sağlanacaktır.

- **Çevre ile ilgili hedeflerin OTP ile bütünleştirilmesi:** Üye ülkeler çevre ile ilgili gerekli önlemleri almalıdırlar. Üye üfkeler bu zorunluluğu gerçekleştirmede üç zorunluluğu yerine getirmelidir. Birincisi, kırsal kalkınma programlarında uyguladıkları tarımsal çevre önlemleri yeterli olmalıdır, ikincisi, doğrudan destek ödemeleri çevre politikaları ile uyumlu olmalıdır. Üçüncüsü, bu ödemelerin yapılmasında çevre ile ilgili özel yükümlülükler getirilebilir.

- **OTP'nin ikinci ayağı olan kırsal kalkınmanın yeni çerçevesi:** Yeni kırsal kalkınma politikası, Avrupa'nın kırsal **alanlarının** geleceği için tutarlı ve sürdürülebilir bir çerçeve oluşturmayı amaçlamaktadır. Yeni kırsal kalkınma politikası sorumlulukları paylaşmayı ve üye ülkelerin özel amaçlarına göre uygulamalarını gerçekleştirilmesini öngörmektedir.
.

- **Merkeziyetçi olmayan yönetim:** Üreticilere yapılan doğrudan ödemeler 1992 yılındaki uygulamadan farklı olacaktır. Dana eti ve sütçülük ile ilgili doğrudan ödemelerin bir kısmı, Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu (EAGGF) kanalıyla, Topluluk kriterlerine uygun ve rekabeti bozmayacak şekilde üye ülkelerce tahsis edilebilecektir.

- **Diğer basitleştirmeler:** OTP reformu **bazı** basitleştirmeleri öngörmektedir. Örneğin, şarap ile ilgili 23 tüzük, kırsal kalkınma ile ilgili 9 tüzük var iken şimdi ikisi içinde birer tüzük vardır.

Tarım ürünlerine yüksek destekleme fiyatı uygulamasının ürün fazlalıklarına, toplumsal refah kaybına ve marjinal işletmelerin varlığını korumasına imkân verdiğinden ortalama verimlilikte düşüşe yol açtığı bilinen bir gerçektir.

Topluluk gerek OTP'den kaynaklanan ihtiyaçlardan gerek küreselleşme çerçevesinde DTÖ'den kaynaklanan ihtiyaçlardan kurumsal fiyatları düşük düzeyde tutmayı amaçlamaktadır.

Kurumsal fiyatların düşük tutulması verimliliğin ve Topluluğun Topluluk içi ve[v] dışı piyasalarda rekabet gücünün arttırılmasına imkân vermektedir. Bu yolla serbest rekabete uyumlu piyasa yapısının oluşturulması, Gündem 2000 çerçevesinde Topluluğa katılacak olan yeni üyelerin bütünleşmesini kolaylaştırması yanında, AB'yi yaklaşan DTÖ turunda daha güçlü kılacaktır.
OTP'nin reformu yoluyla, kurumsal fiyatların düşük düzeyde tutulması, OTP harcamalarını kısmayı amaçlayan Topluluğun, özellikle, yeni üyelerin katılımı nedeniyle doğabilecek harcamaları azaltması bakımından önemlidir.

-

EAGGF: European **Guİdance and Guarantee** Fund.

Topluluk kurumsal fiyatların düşük düzeyde tutulması ile serbest rekabete uyumlu piyasa yapısının oluşturulmasını hedeflerken, üretici gelirlerinde ani düşüşlere yol açabilecek bir sonuçla karşılaşmamak da istemektedir. Bu amaçla, doğrudan yardımları ve çevresel ve kırsal amaçlı politikalar çerçevesinde belirli destekleri sağlamayı öngörmüştür. Bu destekler, özellikle, DTÖ kurallarına uygun olduğundan ve tarımsal üretimi artırıcı etkileri olmadığından, Topluluğun bugünkü politika tercihleri ile uyum içerisindedir.

Doğrudan yardımlar, Topluluk üreticisinin belirli bir gelir ve rekabet gücüne ulaşması durumunda uzun dönemde kaldırılabilecektir.

Verimlilik ve rekabet gücü bakımından önemli yere sahip olan yapısal destekler ile çağdaş gelişmeler çerçevesinde artan önem kazanan çevresel ve kırsal amaçlı desteklerin önümüzdeki yıllarda da artarak devam etmesi beklenmektedir.

DTÖ çerçevesinde, tarım ürünleri dış ticaretinde korumacı engellerin kaldırılma sürecine girmesi nedeniyle, dış ticarette yeni bir engelleme şekli olarak, bitki ve hayvan sağlığı kuralları, bu kapsamda gıda güvenirliği artan bir önem kazanmaktadır. Ülkeler artık, kendi piyasalarını dış rekabete karşı korumada bitki ve hayvan sağlığı kurallarını daha etkili bir şekilde kullanmayı amaçlamaktadır.

Topluluk, bu nedenle OTP'nin reformunda, gıda güvenirliliği konusuna büyük ağırlık vermektedir. Böyle bir tercih, hem bitki ve hayvan sağlığı kurallarının tarım ürünleri dış ticaretinde Topluluk piyasasını koruyucu bir araç olarak kullanılmasına hem de Dünya'nin en büyük tarım ürünleri ihracatçısı olan Topluluğun diğer ülkelerin uyguladıkları bitki ve hayvan sağlığı kurallarına takılmamasına imkân sağlayacaktır.

Diğer taraftan Topluluk tüketicisi, gerek artan refah düzeyi gerek tarım ürünlerinin miktar, çeşitlilik ve kalite bakımından ulaştığı düzey nedeniyle tarım ürünlerinin satın alınmasında son derece seçici davranmaktadır. Tarım ürünlerinin, kimyasallar nedeniyle (gübre, ilaç, hormon gibi) insan sağlığını tehdit eder bir nitelik kazanması bu seçiciliği daha önemli kılmıştır. Dolayısıyla Topluluk, OTP'nin reformunda gıda güvenirliliği konusunu öne çıkararak, kendi tüketicisinin tercihlerinde uygun bir politika izlemektedir.

Topluluk OTP'nin reformunda, kırsal politikalara ve çevre politikalarına ağırlık veren bir yaklaşım izlemektedir. Böyle bir yaklaşım,

OTP'den kaynaklanan ihtiyaçlar yanında, küreselleşme koşullarında DTÖ kurallarına uyum için de uygun düşmektedir.

Bilindiği üzere, kırmızı kutu kapsamında olan fiyat destekleri yoluyla tarım sektörüne kaynak aktarımı, GATT Uruguay Turu sonrasında kısmen sınırlandırılmıştır. Seatle'de başlayan görüşmeler sonucunda, bu kısıtlamalar daha da artırılabilir. Oysa, yeşil kutu kapsamına giren, kırsal politikalar ve çevre politikaları yoluyla tarım sektörüne kaynak aktarımı DTÖ engeline takamamaktadır. Dolayısıyla, Topluluk, kırsal ve çevresel politikalarla tarım sektörüne kaynak aktarımını, hem OTP'nin kendi gelişim süreci hem de DTÖ kurallarına uyum için son derece elverişli bir durum yaratmıştır.

Topluluk diğer taraftan, tarımsal üretimi kısmak için çevre ve kırsal alan politikalarını bir araç olarak kullanmaktadır.

Kırsal politikalarda temel yaklaşım, kırsal alanda güçlü bir tarım sektörünün oluşturulması ve çevrenin ve kırsal peyzajın korunmasıdır. Kırsal alanda tarım sektörü temel sektör olmakla beraber, diğer sektörlerin de (tarıma dayalı sanayi, köy el sanatları, turizm gibi) çevre ile uyumlu bir şekilde geliştirilmesidir. Bu amaca yönelik yaygın programlar geliştirilmektedir.

Topluluk tarafından yıllardır uygulanmakta olan tarım ürünlerinin yüksek destekleme fiyatları nedeniyle, çevrenin tahrip edilmesi pahasına tarımsal üretim artırılmıştır. Orman alanları tarıma açılmış, yoğun tarımsal girdi kullanımı (özellikle gübre ve zirai mücadele ilaçları kullanımı) çevreyi büyük ölçüde tahrip etmiştir. Günümüzde, ürün fazlalıkları sorun olarak ortaya çıktığından, orman alanları yeniden kazanılmaya çalışılmakta, çevre dostu tarımsal üretim teknikleri özendirilmektedir.

Topluluk, Beşinci Çevre Eylem Programı çerçevesinde, 1995 yılındaki değişiklikle çevre konuların OTP'nin kapsamına almıştır. Amsterdam Anlaşması ile sürdürülebilir kalkınma Topluluğun temel hedefleri arasına sayılmıştır. Avrupa Konseyinin 1998 yılındaki Cardiff Zirvesinde, bu olgu daha da güçlenerek benimsenmiştir, aynı yılda Viyana'da yapılan zirvede ise çevre konularının Gündem 2000 kapsamına alınması öngörülmüştür.

Topluluk gerek OTP ile ilgili olarak gerek diğer alanlarda harcamaları kısıcı, mevzuat ve bürokrasiyi azaltıcı bir yaklaşım içerisindedir. Bunu gerçekleştirmede tanm en önemli yere sahiptir.

Topluluk mali yükü azaltabilmek amacıyla, yukarıda belirtildiği üzere, OTP'nin reformu çerçevesinde harcamaları kısmaktadır. Mevzuatlarla ilgili olarak basitleştirmeler ve birleştirmeler yapılarak, sayı ve sayfa olarak daha az bir mevzuat hedeflenmektedir. Bürokrasi ile ilgili olarak da, bazı bürokratik işlemlerin üye ülkelerce yerine getirilmesi öngörülmüştür. Böyle bir uygulama OTP'nin mevcut yükünün azaltılması yanında, Gündem 2000 çerçevesinde yeni üyelerin katılımını da kolaylaştıracaktır.

Topluluk Gündem 2000 çerçevesinde, tarım sektörü ile ilgili olarak, bir taraftan OTP'nin reformunu gerçekleştirirken, diğer taraftan yeni katılacak ülkeler ile ilgili özel programlar geliştirmiştir.

AB, MDAÜ'lerin Birliğe katılmaları sürecinde, söz konusu ülkelerin tarımının Topluluk tarımına uyumunu kolaylaştırmak amacıyla 2000-2006 yıllarını kapsamak üzere, EAGGF kanalıyla yılda 520 milyon ÖRO tutarında, **Tarım ve Kırsal Gelişme için Özel Katılma Programı (SAPARD)** olarak tanımlanan bir mali destek programı geliştirmiştir. SAPARD, tanm işletmelerinin, kırsal ve tarımsal altyapının iyileştirilmesi, çevrenin korunması ve tanm ürünlerinin kalitesinin ve pazarlanma imkânlarının iyileştirilmesi gibi konulara öncelik vermektedir. Aday ülkeler bu önceliklere göre kendilerine ayrılan kota çerçevesinde birer kalkınma programı hazırlayacaklar ve bu program çerçevesinde mali yardım alacaklardır.

AB Komisyonu, 26 Ocak 2000'de SAPARD'm mali yönetimi ile ilgili yeni bir karar almıştır. Bu karara göre, her bir aday ülke, katılım öncesi bir araç olarak, EAGGF'nin Garanti Bölümü kuralları çerçevesinde, ödeme ve uygulama örgütü olarak faaliyette bulunabilecek bir SAPARD oluşturabilecek ve AB'nin fiyat ve pazar sistemine de dahil olabileceklerdir.

2. TÜRK TARIMININ OTP'YE UYUMUNDA İZLENEBİLECEK EN UYGUN YOL

Tanm alanında Türkiye-AT ilişkileri büyük ölçüde, Ankara Antlaşması (AA), Katma Protokol (KP), i/95 sayılı Ortaklık Konseyi Karan (1/95 sayılı OKK) ve 8 Kasım 2000 tarihli Katılım Ortaklığı Belgesi çerçevesinde yürütülmektedir. Anılan mevzuat çerçevesinde tarım alanında Türkiye-AT ilişkileri; (1) tarım ürünlerinin serbest dolaşımı: Türk tarımının OTP'ye uyumu, (2) tarım ürünleri ticaretinde karşılıklı olarak tercihli bir rejim uygulanması (tanm tavizleri) ve (3) işlenmiş tanm ürünleri, konuları olmak üzere üç yönlü bir gelişme göstermektedir. **276**

Tarım alanında Türkiye-AT ilişkilerinde en önemli konu Türk tarımının OTP'ye uyumudur. Türk tarımının OTP'ye uyumu gerçekleştirildiğinde, Türkiye ile Topluluk arasında tarım ürünlerinin serbest dolaşımı sağlanacak, dolayısıyla, işlenmiş tarım ürünleri ve karşılıklı tarım tavizleri ile ilgili rejim OTP kapsamına girerek sona erecektir.

KP'de, 22 yıllık dönem sonunda, Türk tarımının OTP'ye uyumunun sağlanması için, Türkiye'nin gerekli OTP tedbirleri alması öngörülmüştür. 1/95 sayılı OKK ile bu sürenin, her hangi bir tarih belirtilmeden ek bir süre verilerek uzatılması kabul edilmiştir.

Türk tarımının OTP'ye uyumu ile ilgili son ve en önemli gelişme **Katılım Ortaklığı Belgesi** ile ortaya çıkmıştır. Katılım Ortaklığı Belgesi, bilindiği üzere Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin yol haritasını ve tam üyeliğin gerçekleşebilmesi için Türkiye tarafından yerine getirilmesi gerekli asgari koşulların AB tarafından belirlendiği bir belgedir.

Katılım Ortaklığı Belgesi ekonomik kriterler kapsamında tarım reformunun sürdürülmesini öngörmektedir. Katılım Ortaklığı Belgesi, diğer konularda olduğu gibi tarım alanında da Kısa Dönem (2001) ve Orta Dönem (2002-2003) olarak iki dönem belirlemiştir. Katılım Ortaklığı Belgesine göre Türkiye Kısa Dönemde tarım alanında şu hususları yerine getirmelidir:

- İşleyen bir arazi kayıt ve hayvan kimlikleri sistemleri ile bitki geçiş izinleri sisteminin geliştirilmesi, tarım piyasalarının izlenmesi için idari yapının iyileştirilmesi ve çevresel, yapısal ve kırsal kalkınma önlemlerinin uygulanması.

.

- Hayvan ve bitki hastalıkları ile mücadele için mevzuatın oluşturulması birinci önceliği oluşturacak şekilde, topluluğun hayvan ve bitki sağlığı mevzuatı için uygun bir uyum stratejisinin oluşturulması ve laboratuar testleri, denetim düzenlemeleri ile kuruluştan başta olmak üzere uygulama yeteneğinin üst düzeye çıkartılması.

Katılım Ortaklığı Belgesi kısa dönemde balıkçılık ile ilgili olarak ise; denetleme ve
kontrol önlemleri yoluyla balıkçılık piyasasının yapısal gelişmesini izleyecek idari yapının kurulmasını ve balıkçılık filosu kayıtlarının iyileştirilmesini öngörmektedir.

Katılım Ortaklığı Belgesine göre Türkiye orta dönemde tarım alanında şu hususları yerine getirmelidir:

Tarımsal ve kırsal kalkınma politikaları ile ilgili müktesebat için hazırlıkların tamamlanması.

• Gıda işleme kuruluşlarının (et, süt işleme tesisleri) AB sağlık ve kamu sağlığı standartlarına göre modernize edilmesi ve test ve teşhis imkânlarının daha ileri düzeyde tesis edilmesi.

Katılım Ortaklığı Belgesi orta dönemde balıkçılık ile ilgili olarak ise; ortak balıkçılık politikasının uygulanabilmesi için hazırlıkların tamamlanmasını ve balıkçılık ürünlerinin kalite standartlarının ve güvenirliliğinin iyileştirilmesini öngörmektedir.

Yukarıdaki açıklamalardan da görüleceği üzere Türkiye, OTP'ye uyum sürecinde, kısa dönemde veterinerlik ve bitki sağlığı koşulları başta olmak üzere gerekli yasal ve kurumsal düzenlemeleri yerine getirecek, orta dönemde ise uyum için gerekli bütün şartlan tamamlayacaktır. Balıkçılık için de benzer bir süreç öngörülmüştür.

Türk tarımının OTP'ye uyumu muhtemelen 2003 yılı sonrasında, **tam üyelik çerçevesinde uyum** veya tam üyeliğin hemen gerçekleşememesi durumunda **ortaklık ilişkisi çerçevesinde uyum** olmak üzere iki şekilde gerçekleşebilir.

-

Türk tarımının OTP'ye uyumu; Türk tarımı, Türk ekonomisi, sosyal ve siyasal yaşamı yanında, AB'yi de çeşitli yönleri ile önemli ölçüde etkileyebilecektir.

Türkiye'nin büyük bir tarım ülkesi olması ve Türk tarımının AB tarımından önemli farklılıklar göstermesi nedeniyle, OTP'ye uyum önemli sorunlar yaratabilecektir. Daha önceki AB'ye katılmalarda olduğu gibi, Türk tarımının OTP'ye uyumunun, aşamalı bir şekilde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Ortaklık ilişkisi çerçevesinde gerçekleştirilecek bir uyumun kuralları bir takım belirsizlikler içermektedir. Ortaklık ilişkisi çerçevesinde; bütün tarımsal ürünlerde uyumun gerçekleştirilip gerçekleştirilmeyeceği, uyumun aşamaları, AB'nin ne ölçüde malî destek sağlayacağı gibi konular

belirsizdir. Bu konular, ancak, uyum öncesinde tarafların yapacakları görüşmelerle belirlenebilecektir.

Ortaklık ilişkisi çerçevesinde gerçekleştirilecek bir uyum süreci AB'nin yapısal fonlarım kapsamayacağından veya Türk tarımının OTP'ye uyumu için AB'nin Türkiye'ye yeterli miktarda bir malî kaynak sağlaması beklenilmediğinden, Türk tarımının rekabet gücü sınırlı olacaktır. Ulusal kaynaklardan sağlanacak desteklerin AB destekleri düzeyinde olması malî nedenlerle son derece güçtür ve Türk tarımının rekabet gücünü yeterli düzeye yükseltebilecek ölçüde olması beklenemez.

Ancak, AB tarafından, yeni genişleme sürecinde, aday ülkeler için henüz gerçekleştirilmekte olan SAPARD kapsamına Türkiye'nin de alınması veya SAPARD benzeri bir uygulamanın Türkiye için de geliştirilmesi durumunda Ortaklık koşullarında uyum için elverişli bir ortam oluşturabilir. Bu uyumun koşullan da, büyük ölçüde Türkiye'ye sağlanacak malî desteğin özelliklerine bağlı olacak ve yapılacak görüşmelerle belirlenebilecektir.

SAPARD veya benzeri bir uygulama çerçevesinde elverişli uyum imkânları sağlanamadığı takdirde, Türkiye için OTP'ye uyum, en elverişli şekilde, AB olanaklarının en etkili şekilde kullanılmasına olanak sağlayacak tam üyelik koşullarında olabilecektir.

Tam üyelik çerçevesinde gerçekleştirilecek uyum koşullarında, Türkiye ile topluluk arasında yapılacak katılım anlaşması ile uyumun bütün kuralları belirlenecektir. Ancak, topluluğa sonradan katılan ülkelerin katılım anlaşmaları göz önüne alındığında, Türkiye'nin OTP'ye uyumu durumunda topluluk mevzuatını benimsemesi beklenmektedir. Başka bir ifade ile, tam üyeHk koşullarında uyumun kuralları büyük ölçüde bellidir.

Türk tarımının OTP'ye uyumunda en önemli sorunlardan biri malî konulardır. Türkiye, OTP'ye uyum ile Türk tarımına AB kaynaklarından yeterli desteği sağlayıp sağlayamayacağı endişesi içerisindeyken, AB, bu uyumun kendine nasıl bir malî yük getireceği hesabı içerisindedir. Türk tarımının OTP'ye uyumunun, desteklemenin azaldığı bir dönemde gerçekleşmesi durumunda, AB'nin bütçesine büyük bir yük getireceği söylenemez. OTP'nin reformuna ve yapısal fonlarla ilgili ortaya çıkabilecek gelişmelere bağlı olarak, uzun dönemde, Türk tarımı için, EAGGF'nin garanti bölümünden çok yönlendirme bölümü önem kazanabilecektir.

Nitekim Gündem 2000 çerçevesinde, yeni genişleme sürecinde destekleme fiyat politikası yoluyla gerçekleştirilen desteklerin azaltılması, kırsal, yapısal ve çevre sorunları ile ilgili desteklerin artırılması öngörülmektedir.

Türk tarımının OTP'ye uyumu Türkiye ve toplulukta; genel, ekonomik ve sosyal yapı yanında, tarım ile doğrudan ilgili olarak işletme yapısı, üretim, tüketim, fiyat ve pazar politikası, dış ticaret, tarıma bağlı ve dayalı sanayiler, rekabet politikası, teknoloji kullanımı, verimlilik, üretici gelirleri, kendine yeterlilik, malî politikalar, bölgesel ve sosyal politikalar, mevzuat ve kurumsal yapı olmak üzere pek çok konu üzerine etkili olacaktır. Ancak, bu uyum tek pazar ilkesi (malların serbest dolaşımı) çerçevesinde en çok tarım işletmelerini etkileyecektir.

Türk tarımı, Topluluk tarımı ve Dünya tarımı hızlı ve sürekli bir değişim içerisindedir. Bu nedenle, muhtemel bir uyumun sonuçları, büyük ölçüde uyumun ne zaman gerçekleşeceğine de bağlıdır. Desteklemenin yoğun bir şekilde uygulandığı bir dönemde uyumun gerçekleşmesi ile, desteklemenin azaltıldığı veya tamamen kaldırıldığı bir dönemde uyumun gerçekleştirilmesi Türk tarımı için çok farklı sonuçlar doğurabilecektir. Bugünkü destekleme düzeyinde Türk tarımının OTP'ye uyumu Türk tarımına bazı imkânlar sağlayabilecektir. Ancak, OTP'nin reformu çerçevesinde önümüzdeki yıllarda tarıma sağlanan desteklerin azaltılması nedeniyle, OTP Türk tarımı için yeterli ölçüde destekleyici-koruyucu olmayacaktır.

Bilindiği üzere, AB, bütçe disiplini çerçevesinde, üye olacak ülkelerin tarımsal potansiyelini göz önünde bulundurarak, her yeni üye kabulünden önce tarımsal harcamaları kısma yoluna gitmektedir. Böyle bir uygulama Türkiye'nin tam üyeliği öncesinde de ortaya çıkabilecektir. Topluluk ayrıca, son yıllarda tarım da dahil olmak üzere, bütün alanlarda, malî destek sağlamaktan çok düzenleyici bir rol alma yoluna girmektedir. DTÖ çerçevesinde ortaya çıkan gelişmeler tarımsal harcamaların kısılması yönündeki süreci daha da hızlandırmaktadır.

Bu gelişmeler göz önüne alındığında Türkiye'nin OTP çerçevesinde AB'den sağlayacağı malî destek çok sınırlı bir düzeyde olabilecektir.

Türkiye; tarım işletmelerinin yapısındaki bozukluk, teknoloji kullanımındaki yetersizlik, düşük verimlilik gibi sorunlara bağlı olarak

doğal kaynakları nedeniyle avantajlı olduğu ve meyve-sebze, tütün pamuk gibi topluluk tarımını tamamlayıcı nitelikte olabilecek ürünler dışında, çoğu tarımsal üründe, özellikle hayvansal ürünlerde toplulukla rekabet edemeyecektir. Tarımsal üretimde ve üretici gelirlerinde beklenen artış sağlanamayacak, hatta azalmalar ortaya çıkabilecektir. Ayrıca Türkiye çoğu stratejik tarım ürününde dışa bağımlı bir hâle gelecektir.

Bu nedenle Türkiye, özellikle verimlilik ve rekabet gücünün artmasına imkân verecek, kırsal ve tarımsal alt yapının ve tarım işletmelerinin yapısının iyileştirilmesi ve tarım ürünleri fiyatlarmın-maliyetlerinin topluluk fiyatlarına yaklaştırılması, politikalarına ağırlık vermelidir. Aksi takdirde, Türk tarımı, tam üyelik koşullarında AB tarımı karşısında ciddi bir rekabet sorunu yaşayacak, tarım sektörü kısa dönemde telafisi imkânsız yaralar alacaktır. Türk tarımı uzun dönemde ve yapısal iyileştirmelerle ancak, AB tarımı karşısında belirli bir rekabet gücü kazanabilecektir.

Türk tarımının, gerek ortaklık ilişkisi gerek tam üyelik ilişkisi çerçevesinde, topluluk tarımına uyumu için, verimlilik ve rekabet gücünün artması gereklidir. Bu amaçla, kırsal ve tarımsal alt yapının ve tarım işletmelerinin yapısının iyileştirilmesi ve tarım ürünleri fîyatlannm-maliyetlerinin topluluk fiyatlarma-maliy eti erine yaklaştınlmasına ağırlık verilmelidir.

Topluluğa aday diğer ülkeler için oluşturulan SAPARD benzeri bir uygulamanın, gelecekte Türkiye için de gerçekleştirilmesi, Türk tarımının OTP'ye uyumunu kolaylaştırıcı bir unsur olabilecektir. Ancak, Türkiye ile AB tarımı arasındaki önemli yapısal farklılıklar nedeniyle kapsamlı bir uyumu gerçekleştirmenin güçlüğü bilinmektedir. Ayrıca, Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin, özellikle AB'nin malî yardımını öngören ilişkilerin, sürekli aksaması bu konuda fazla iyimser olmayı güçleştirmektedir.

3. ÖNERİLER

Türk tarımının OTP'ye uyumunun başarılı bir şekilde gerçekleşmesi için, şu düzenlemeler yapılmalıdır:

- Bir proje çerçevesinde topluluk tarım mevzuatı ve Türk tarım mevzuatı derlenmeli ve Türk tarım mevzuatının topluluk tarım mevzuatına uyumu için gerekli hazırlıklar tamamlanmalıdır.

- Kurumsal yapı OTP'ye uyumu sağlayacak ve uygulayabilecek şekilde güçlendirilmelidir. Bu kapsamda;

  Devletin sorumluluğunda olan kırsal ve tarımsal faaliyetler, OTP göz önünde bulundurularak tek ve merkezi bir kuruluş (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı) tarafından yerine getirilmelidir. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı elemanlarına OTP'ye uyum konusunda özel eğitim imkânları sağlanmalı ve bakanlık yetişmiş elemanlarla güçlendirilmelidir.

  Kırsal ve tarımsal sivil örgütlenme (kooperatifler, birlikler, meslek kuruluşları vb.) OTP yükümlülüklerini yerine getirebilecek şekilde güçlendirilmelidir. Bu kuruluşlar, yönetim ve finansman bakımından daha bağımsız bir yapıya kavuşturulmalı ve devletin bu alandaki müdahaleci rolü azaltılmalıdır. Halen kamu kuruluşları tarafından gerçekleştirilen bazı hizmetlerin (tarım politikası oluşturma, girdi temini, kredi temini, işleme, pazarlama, yayım gibi) yerine getirilmesinde sivil Örgütlerin katkısı artırılmalıdır.

- Tarım işletmelerinin yapısı ve kırsal ve tarımsal alt yapı iyileştirilerek tarımsal verimlilik ve rekabet gücünün artırılmasına ağırlık verilmelidir.

- Tarımsal üretim yanında, tarıma dayalı sanayiler ve pazarlama kanalları, özellikle, borsa sistemi ve haller geliştirilmeli, ulusal pazarlarda ve topluluk pazarlarında rekabet gücü artırılmalı, tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasında, topluluk kural ve standartlarına uygun bir yapı oluşturulmalıdır.

- Doğal kaynaklar ile çevre ve kırsal peyzaj, Gündem 2000 göz önünde bulundurularak ülke, bölge ve havza bazında, korunmalı ve geliştirilmelidir. Kırsal alanda tarıma dayalı sanayiler ve tarım dışı ekonomik faaliyetler desteklenmelidir.

- Tarım sektörünün bütün özellikleri hakkında doğru ve yeterli bilgi edinilmesine imkân sağlayacak bir "bilgi bankası", "kayıt sistemine" geçişi de sağlayacak şekilde oluşturulmalıdır. Piyasa bilgi sistemi, daimi bitkilerin kayıt ve kadastro kayıtları ve hayvan kimlikleri ve kayıtlarını da kapsamak üzere, bilgi bankasına geçişte, Topluluğun Tarımsal Bilgi Sistemine (Entegre Yönetim ve Kontrol Sistemi: integrated Administratife Control System - IACS) uyum için gerekli yasal ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.

Gıda güvenirliliği, bitki ve hayvan sağlığı ve kalite kontrol konularında topluluk sistemine uyum hızla sağlanmalıdır.

Ciddi verimlilik ve rekabet sorunları içerisinde bulunan hayvancılık, özel projelerle güçlendirilmelidir.

Çay, tiftik keçisi gibi OTP'ye uyumdan son derece olumsuz etkilenecek ürünler için toplulukla yapılacak işbirliği ile özel destekleme ve koruma sistemleri geliştirilmelidir.

Tam üyelik gerçekleştiğinde, taze ve işlenmiş meyvelerde hemen, diğer bitkisel ürünlerde 1-5 yıl, hayvansal ürünlerde de 5-10 yıl içerisinde uyumu gerçekleştirecek bir strateji izlenmelidir.

Yukarıdaki hususlar çerçevesinde, Türk tarımının OTP'ye uyumu için gerekli malî ve teknik desteğin topluluk tarafından, Türkiye'ye sağlanması imkânları aranmalıdır.

KAYNAKLAR

ANANLA, Giovanni, CARTER, Colin A., McCALLA, Alex F., Agricultural Trade Conflicts and GATT, Boulder, 1994.

AVERY, William P., World Agriculture and the GATT, Boulder; 1993.

COHN, Theodore H., "The Changing Röle of the United States in the Global Agricultural Trade Regime", AVERY, William P., World Agriculture and GATT içinde makale, Boulder, 1993.

EGE, Aylin, ERTUĞRUL, Cemil, "Tanm Alanında Türkiye - AB İlişkileri" T.C. Ziraat Bankası - TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası - TÜBİTAK, Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye Tarımı Sempozyumu, 1998, Ankara.

ERAKTAN, Gülcan, Türkiye'de Tarım ve Tarım Kesimine Yönelik Politikalar ve AT Karşısındaki Durumu, Ankara, 1988.

ERTUĞRUL, Cemil, "Küreselleşme Koşullarında Tarım Politikalarında Gelişmeler ve Türkiye," ERC/ODTÜ Uluslararası Ekonomi Kongresi II, 1998, Ankara.

ERTUĞRUL, Cemil, "Türk Tarım Politikası ve Tarımsal Destekleme için Yeni Bir Model," Türkiye Sorunlarına Çözüm Konferansı -II, Ankara, 1998.

ERTUĞRUL, Cemil, "Türk Tarım Politikası ve Yeni Tarım Politikalarına Uyum Sorunları", TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Tarım Haftası 93 Sempozyum içinde makale, Ankara.

ERTUĞRUL, Cemil, "Türkiye ve Dünyada Tarım Ürünleri Üretim ve Ticaret Eğilimleri", TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Tarım Haftası 92 Sempozyum içinde makale, Ankara.

ERTUĞRUL, Cemil, "Türkiye'de Tarımsal Üretimin Desteklenmesi", TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Tarım ve Mühendislik Dergisi içinde makale. Sayı 17, Aralık 1984.

ERTUĞRUL, Cemil, Türkiye - Avrupa Topluluğu İşlenmiş Tarım Ürünleri Ticaretinde 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Karan Sonrası Gelişmeler, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, 1999.

ERTUĞRUL, Cemil; YALÇIN, İsmet, Consulatancies on Agricultural institutions, interim Report, The Ministry of Agriculture and Rural Affairs/FAO, Project Symbol: TCP/TUR/4552 A, Ankara, 1996.

KARKOSH, Alan, "A producer's Perspective on Changing Farm Programs" US D A-Agricultural Outlook Forum '97, Speech Booklet, 1997.

McCALLA, Alex F., Agricultural Trade Liberalization:The Ever-Elusive Grail, American Journal of Agricultural Economics, Vol.75, Number 5, SanDiego, 1993

MUTTO, Maharaj K. and ONUL, Taylan, Agriculture in Turkey, FAO Office in Turkey, Published by T.C. Ziraat Bankası, 1996.

ÖREN, Necat, "Cumhuriyet Dönemi Tarım Politikaları", T. C. Ziraat Bankası -TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası - TÜBİTAK, Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye Tarımı Sempozyumu, 1998, Ankara.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı 1. Tarım Şûrası Sonuç Raporu.

TMMOB/ZMO, Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye Tarımı Sempozyumu, 15-16 Ekim 1998.

SCHULTE, R. Bruce, "Market information Requirements Under Liberalized Ağ. Com. Marketing in Turkey" Report done under TCP/TUR/4451 (A) project.

The international Agricultural Trade Research Consortium, The Uruguay Round Agreement on Agriculture: An Evaluation, Davis, 1994.

USDA, Agricultural Provision ofthe Uruguay Round, Washington D.C., 1994 ve The international Agricultural Trade Research Consortium, The Uruguay Round Agreement on Agriculture: An Evaluation, Davis, 1994.

USDA, Managing Risk in Farming: Concepts, Research, and Anaiysis, An Economic Research Service Report, Number 774, 1999.

USDA, "World Agriculture: Trends and indicators, 1970-91, Statistical Bulletin No.861, 1993.

WTO, "Statements by Ministers", Ministerial Conference 30 Nov.-3 **Dec. 1999.**

www.die.gov.tr. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE).

www.dpt.gov.tr. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT).

www.europa.eu.int. European Commission.

www.fao.org, United Nations Food and Agricultude Organization (FAO).

www.wto.org, World Trede Organisation.

AVRUPA BİRLİĞİ-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNDE SANAYİLEŞME

Rasih DEMİRCİ*

•

1. Giriş

Dünya son yıllarda her alanda ciddi değişim ve dönüşümlere sahne olmaktadır. Bilim ve teknolojideki gelişmeler üretim sistemlerini ve iş örgütlenmelerini büyük değişikliğe uğratmış, toplum düzenini oluşturan bütün kurumlar, toplumsal ilişkiler, ülkelerin dış dünya ile ilişkilerinin organizasyonu köklü bir şekilde değişmiştir. Geleneksel siyasal bloklar ortadan kalkmış, demokratikleşme, insan haklan ve hukukun üstünlüğü gibi temel değerler, bütün insanlığın ortak değerleri halini almıştır. Diğer taraftan, Sovyet Bloku'nun çöküşü ile birlikte Dünya'da liberal ekonomik düzen, yani serbest piyasa ekonomisi giderek yaygınlaşmaktadır. Dünya ekonomisi giderek serbestleşme eğilimindedir.

1980'li yıllardan beri belirginleşen, millî devlet yapılarını olduğu kadar geleneksel Dünya dengelerini de değiştirip yerinden oynatan ve yeni bir yapılanmaya yol açan, batı merkezli bu gelişim, bir taraftan da Dünya ekonomisini tek bir bütün olmaya yöneltmektedir. Bu cümleden olarak sermaye hareketleri, üretim, ticaret ve teknolojinin uluslarüstü bir nitelik kazanması zikre değer bir gelişmedir.

Yirminci yüzyılın başında kırsal toplumdan sanayi toplumuna dönüşümü yaşayan insanlık, günümüzde sanayi toplumundan bilgi toplumuna dönüşümün sancılarını çekmektedir. Yirminci yüzyılın sonunda sanayi toplumunun zirvesine ulaşan toplumların refah seviyesi, yirmibirinci yüzyılda bilgi teknolojisinde sağlanacak ilerleme ile muhafaza edilip, geliştirilebilecektir.

*Rasih Demirci; Prof.Dr.,Gazİ Üniversitesi İktisadi ve idari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi

Her çağda bir endüstri kolu, o döneme damgasını vurmuş ve ekonomik gelişmenin dinamizmini teşkil etmiş, bu gelişmelerden faydalanan ülkeleri, diğerlerinden daha önce refaha kavuşturmuştur. 1800'Ierin ortalarında, nasıl demiryolları ABD'de büyümenin motoru olmuşsa, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde otomotiv sanayiinde kullanılan montaj hattı uygulamaları, bu sektörün gelişmenin lokomotifi olmasına yol açmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası ileri bir sanayi çağma ulaşılmış; seri üretim yöntemleri, yönetim ve üretim teknolojisindeki gelişmeler, ölçek ekonomisi hedefi, ihtisaslaşma, iş basitleştirme, hareket ve zaman etüdleri, optimizasyon tekniklerinin gelişmesi, teme! ürünlerin daha ucuza üretilmesine fırsat vermiş, bu gelişmeler sonucunda özlenen refaha ulaşılmıştır.

1970'li yıllarda turizm, bankacılık, yaygın satış ağlan ve hukuk hizmetleri gibi, hizmet endüstrileri, ekonomik canlılığın öncüleri olurken, 1990'h yıllara bilgisayar donanım, yazılım ve telekomünikasyon endüstrilerinin gelişmesi damgasını vurmuş ve bilgi teknolojisi yeni dönemin liderliğini ele geçirmiştir.

Önceki dönemlerde kırsal toplumdan, ileri sanayi toplumlarına geçildiği gibi bilgi toplumunun, sanayi toplumundan aldığı ivme ile genişleyip, derinleşeceği anlaşılmaktadır. Özellikle son yıllarda elektro-mekanik ve elektronik sanayilerindeki hızlı gelişmeler, bilgi teknolojisi imkânların hızlı gelişmesini mümkün kılmaktadır.

Bu gelişmeler sonucunda iletişim ve bilişim teknolojilerinin itici gücü ile toplumsal ilişkiler ve olaylar, alan olarak genişlemekte, Dünya'nın herhangi bir yerinde cereyan eden bir olay diğer bir yerinde hissedilmekte, olumlu ve olumsuz güçlü tepkileri olan, değişim ve dönüşümlere yol açmaktadır.

Özellikle yirminci yüzyılın son çeyreğinde Dünya, geleneksel blokların ortadan kalktığı, her alanda liberal eğilimlerin güçlendiği, teknolojik gelişmenin sınır tanımaz bir şekilde önemli değişmelere yol açtığı bir dönemden geçmiştir[1]. Bu değişim süreci hâlâ sürmektedir.

İktisadi açıdan konuya baktığımızda; ticaret, sermaye hareketleri ve teknoloji akımının transnasyonal bir özellik kazanarak yayılması ve yoğunlaşması, ekonomileri birbirine bağlamaktadır. Bu tür bağımlılıklar ise devletlerin sınır aşan ekonomik ilişkiler üzerindeki kontrolünü

azaltmaktadır. Burada dikkati çeken husus; üretim faaliyetlerini ülke sınırlan dışına taşıran ve Dünya coğrafyasına yayan uluslar üstü ya da çok uluslu dev firmaların Dünya üretim ve işbölümünü denetim altına almasıdır. Birçok ileri sanayileşmiş ülkede, ekonomi politikalarını, ülkeler arasındaki ticaret ve yatırım kararlarını büyük ölçüde uluslar üstü bu şirketlerin stratejileri belirliyor ve bu şirketler yine üretim bilgisini (teknolojisini) ellerinde tutuyorlar.[2] Ancak hızlı pazar değişiklikleri, ürün ve üretim teknolojisi değişiklikleri ve giderek zorlaşan rekabet şartları, özellikle de doyuma ulaşan pazarlardaki müşterilerin daha seçici olmaları ve ürün çeşitliliğinin artmasından etkilenen bu endüstriyel firmalar, strateji değişikliğine gitmek zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla stok seviyelerini en aza indirgeyen, kaliteli fakat düşük maliyetli üretim yapan, ürün ve taleplerindeki değişikliklere karşı daha esnek olan üretim ve üretim yönetimi teknolojilerini kullanarak geliştirmek zorunda kalmışlardır. Bu durum birçok firmayı üretim otomosyonu ve entegrasyonu programları çerçevesinde esnek üretim sistemlerini[3] devreye sokmasına neden olmuştur. Esnek üretim sistemleri, bilgisayar nümerik kontrollü tezgahlarla, robotlar ve otomatik malzeme taşıyıcıların bilgisayar desteğinde bütünleştirilmesinden, değişik ürün ve parçanın aynı anda üretilmesini sağlayan sistemlerdir. Bu sistemin en önemli özelliği; atölye tipi üretim sistemlerindeki esnekliklerin seri üretim sistemlerinin üretkenliği ve verimliliği ile birleştirmiş olması, belirli bir süre boyunca insan müdahalesine gerek göstermeden çalışabilmesi ve son derece esnek olmasıdır.

Dünya ekonomisinde görülen önemli gelişmelerden bir diğeri de; uluslar üstü firmalar ile doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının önemlerinin artmasıdır. Kendi ülkelerinde ücret artışları, vergi düzenlemeleri, çevre koruma gibi maliyet artırıcı etkilerden korunmak için üretim faaliyetlerini çevre ülkelere kaydıran (delocalization) bu şirketler, üretim maliyetlerini düşürdükleri gibi, korunan pazarlara girme imkânını elde ediyorlar. Bu ülkelerde yaptıkları yatırımlar ve fason imalat bağlantıları ile işçilik maliyetlerini düşürmek, ucuz üretim kaynaklarından yararlanmak ve pazarlarını genişletmek isteyen bu şirketler, ticaretin serbestleşmesini ve mal, hizmet, sermaye ve teknoloji değişiminin önündeki engellerin kaldırılmasını hedef almaktadırlar.

' Rasih Demirci; 21.Yüzyıla Girerken Dünya'daki Gelişmeler ve Kooperatifçilik, **Karınca,** Yıl 65, Sayı: 757, Ocak 2000, s.4

' Uğur Eser; Küreselleşme; Tehdit mi Yoksa Fırsat mı? **Ekonomik** Yaklaşım, Cilt 6, Sayı: 17, 1995, s.9

Uluslararası ekonomik ilişkilerde eski korumacılık anlayışının yerine, ticaretin serbestleşmesi görüşü benimsenmektedir. Serbest ticaret normlarını bütün Dünya'ya hakim kılmaya amaçlayan ve GATT müzakerelerine taraf olan ülkelerin onayıyla 1995 yılında yürürlüğe giren Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kuruluş anlaşması ve eki anlaşmalar (Uruguay Turu Nihai Senedi) yeni ekonomik ilişkilerin kurumlaşması yönünde atılan ciddi adımlardır. 1995 yılı itibariyle milletlerarası ticaret anlaşmaları mal ticareti (GATT) dışında; bundan böyle GATS ile hizmet ticaretinde liberalleşme, TRİPS anlaşması ile de fikrî ve sinaî mülkiyet hakları ticaretinin milletlerarası kurallarının da vazedildiği görülmektedir.[4] Yani Uruguay Turu, patent ve fikri mülkiyet haklarının korunmasını, bütün Dünya'da güvence altına alan hukuk düzeni beraberinde getirmektedir. Aynı zamanda, devletin hangi ekonomik etkinlik alanlarına, ne ölçüde ve hangi şartlarda destek vereceğinin kuralları da belirlenirken, bu kurallara uymayan ülkelere de uluslar arası düzeyde uygulanacak müeyyideler de ortaya konmaktadır.

2. Bölgeselleşme ve AB'nin Gelişmesi

Dünya ekonomisinde, sanayi sınır ötesi coğrafyaya doğru yönelirken, milletlerarası ticaretin serbestleşmesi yönünde kurallar geliştirirken, diğer taraftan da ülkeler arasında iktisadi bütünleşme ve bölgeselleşme hareketleri de hız kazanmaktadır.[5]

Bölgesel bütünleşmeler, belirli bir bölgedeki ülkeler arasında imzalanan işbirliği ve tercihli ticaret anlaşmalarından, serbest ticaret bölgelerinden, gümrük birliğinden, siyasi bütünleşmelere kadar değişik şekilde ortaya çıkabilmektedir. Bu bütünleşmelerin hedefleri de, karşılıklı ticaret hacmini artırmaktan, ekonomik ve siyasal birliğe ulaşmaya kadar uzanabilmektedir. Şimdiye kadar kurulan bölgesel bütünleşmeler içinde en geniş kapsama ve en uzun vadeli hedeflere sahip olan Avrupa Birliği (AB), bu hedeflerin gerektirdiği doğrultuda üye ülkelerin egemenlik haklarına kadar uzanan önemli güçleri bünyesinde toplayarak milletlerarası, ilişkilerde önemli bir yere gelmiştir.

[3] Sevinç Üreten; Üretim/İşlemler Yönetimi, Ankara, 1998, s.283-322. [J]
DPT, Küreselleşme, Özel ihtisas Komisyonu, Ankara 2000, s.28.
- Rasih Demirci; Küreselleşme ve Bütünleşme Hareketleri,Karınca, Yıl: 63, Sayı 723, Mart, 1997, s.4.

Avrupa Birliği'nin gösterdiği gelişme, yarattığı ticari ve ekonomik fırsatlar diğer ülkeleri de harekete geçirdi. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası bölgesel hareketler artmış, Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)'na bildirilen bölgesel bütünleşme anlaşmalarının sayısı 1994'e kadar yüzdokuz'a ulaşmıştır.[6] Bunun otuzüç adeti 1990-1994 yıllan arasında bildirilmiştir. Bölgesel bütünleşme anlaşmalarının en önemlileri, ABD, Kanada ve Meksika arasında kurulan Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA) ile Güney Doğu Asya Ülkelerinin oluşturduğu ASEAN'dır.[7]

Avrupa Birliği'nin oluşum süreci, savaş sonrası Avrupa'ya akan ABD sermayesinin (Marshall Yardımı) kendilerini ABD'ye bağımlı kılacağını gören Batı Avrupa Ülkeleri'nin, Avrupa Menşeli yeni bir sermaye piyasası oluşturmak, ekonomik güçlerini bir araya getirerek Avrupa Ortak Pazarını kurmak, böylece ortaya çıkacak bütünleşme sonucunda pazarın genişlemesine, bunun da sermaye ve teknolojinin hızlı genişlemesine yol açacağı düşüncesi ile hareket ettikleri anlaşılmaktadır. Avrupa Birliği'nin temelinde, sanayiinin ana hammaddeleri olan kömür ve çeliğin üretim ve kullanımının uluslarüstü bir organın sorumluluğuna yöneltilmesi amacı ile kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) vardır.s AKÇT'nin kuruluşunda, ortak bir kömür ve çelik pazarı oluşturulması, ekonominin geliştirilmesi, istihdam ve hayat seviyesinin yükseltilmesi amaçlanmıştır. Bu kuruluşun
gösterdiği performans, dolayısıyla kömür ve çelik gibi sınırlı endüstrilerden, ekonominin bütün sektörlerini kapsayacak bir bütünleşme aşamasına geçilmesine karar verilmiş 1957'de imzalanan Roma Anlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuştur.

Avrupa'da gerçekleştirilmeye çalışılan yeni yapılanmanın temelinde gümrük birliği vardır. Birliğe katılan üye ülkeler, gümrük resimlerini, malların ithal ve ihracına getirilen miktar oranlarının kaldırılmasını, üçüncü ülkelere karşı müşterek bir gümrük tarifesi ile müşterek bir ticaret politikasının uygulanmasına, kişilerin hizmetlerinin ve sermayelerinin üye ülkeler arasında hareket serbestisini önleyen engellerin kaldırılmasını, ortak tarım ve ortak nakliyat politikasının uygulanmasını kabul etmişlerdir. Birliğin sınırları içinde rekabet sağlanması gibi esasen GATT müzakerelerinde öngörülen hususları gerçekleşmeyi taahhüt etmişlerdir.

AET'nu kuran Roma Antlaşması'nın 239 maddesine göre, her Avrupalı ülke topluluğa üye olma isteğinde bulunma hakkına sahiptir. Avrupa Birliği, 1957 yılında kuruluşundan itibaren geçen elli yılı aşkın süre içerisinde dört defa genişleme ile karşılaşmıştır. Kurucu olarak AKÇTnun da bünyesinde yer alan Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg çekirdek altı ülkeyi oluşturdular. Avrupa Birliği bir taraftan coğrafi genişlemesini gerçekleştirirken, diğer taraftan çeşitli alanlarda derinleşmeye koyuldu. 1973 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın katılımıyla ilk genişlemesini gerçekleştirdi. 1981 yılında Yunanistan, 1986 yılında İspanya ve Portekiz'in katılımıyla topluluk güneye doğru genişledi. Roma Antlaşması'nın ekonomik alanda 1970'lere kadar sağladığı olumlu gelişmeler, ekonomik alan dışında da bütünleşme girişimlerine şevketti. "Tek Avrupa Senedi" uzun tartışmalardan sonra 1986 yılında imzalanarak, l Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe girdi. "Tek Avrupa Senedi" karar alma kurumlarının etkinliğim sağlama, iç ve dış güvenlik konularında ortak hareket edilmesini ihtiva etmesi yanında; ekonomik ve parasal birliğin sağlanmasını da içermektedir. Toplulukla Avrupa Senedinin kabulünden sonra, siyasi hedeflerini somutlaştırmak üzere hazırlanan Delors Raporu 7 Şubat 1992 tarihinde kabul edildi ve l Kasım 1993'de yürürlüğe girdi.[9] Maastricht Antlaşmasıyla (AB antlaşması olarak anılır) ekonomik içerikli Avrupa Topluluğu yerini, siyasi bütünlüğü amaçlayan Avrupa Birliği'ne bırakmıştır. Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi aslında, coğrafi genişleme anlamına geliyordu. AB'nin son genişlemesi ise, 1995 yılında Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın katılımı ile bugünkü üye sayısı onbeşe ulaştı. Gelecek genişleme dalgası olarak doğuya doğru genişleme ile Türkiye'nin de dahil olduğu on üç aday ülkenin AB'ye katılımı beklenmektedir.

Dış Ticaret Müsteşarlığı **Avrupa** Birliği ve Türkiye, Ankara 1999, s.3.

[7] Rasih Demirci; Küreselleşme ve Bütünleşme Hareketleri, a.g.m.,

[8] Rıza Aslan; Avrupa Birliği ve Geleceği, **G.Ü.** İktisadi ve idari **Bilimler Dergisi,** Cilt 13, Yıl **1997, Sayj 1-2, s. 164-165.**

4. **AB'nin** Küresel **Güçler Karşısındaki Durumu**

Dünya genelinde sanayileşme stratejileri, Dünya ticaretindeki gelişmeler, milletlerarası ticareti düzenleyen ortak anlaşmalar, milletlerarası sermaye hareketlerindeki ortak normlar, bölgeselleşme ve bölgesel ekonomik ve ticari birliktelikler, uluslar üstü şirket birleşmeleri gibi birçok faktörün etkisiyle yönlenmektedir.[10] Dünya ekonomisi üretici odaklı bir sistemden, tüketici odaklı bir sisteme hızla ilerlemektedir. Tüketici odaklı yeni oluşum, Dünya'nın her noktasında üretilen malın, Dünya'mn her noktasında rüketilebileceği yeni bir rekabet ortamına adım atmaktadırlar. Yeni ortam, uluslar arası şirketler için dahi güçlüklerle dolu olduğundan, bu şirketler, uluslarüsrü olabilmek için daha şimdiden birleşmeler, devralmalarda ve şirket evliliklerine imza atmaya başlamışlardır. Petrol ürünleri, otomotiv, kimya, telekomikasyon, kağıt ürünleri gibi sanayi sektörü yanında, bankacılık, sigortacılık gibi hizmet sektörleri de yeniden bir yapılanma ile rekabet ortamına ayak uydurmaya çalışmaktadırlar. Dünya[1] daki bu gelişmeler karşısında, sanayi alanında ayakta kalabilecek ülkelerin, ancak ileri teknoloji üretmeleri halinde bu yoğun rekabete dayanabileceklerini göstermektedir. Dünya hızla tek pazara doğru yöneldiğine göre; rekabet gücünü artırıcı tedbirler öne çıkmaktadır. Rekabet gücünü artırmada farkîı stratejiler bulunmaktadır. Ancak bu stratejiler arasındaki farklılık; maliyet düşürmede ve ürün farklılaştırmada görülmektedir.

Son dönemde maliyeti belirleyen unsurları olan işgücü, sermaye; doğal kaynaklar ve teknoloji arasından teknolojinin önemi artmakta ve gerek firmalar gerekse devletler teknolojinin artan önemini farkederek araştırma-geliştirme (AR-GE) yatırımlarına ağırlık vermektedirler.

Kısaca ifade edersek, ileri teknolojinin yanında, Dünya ticaretinin giderek serbestleşmesi ile beraber rekabet hızla artmaktadır. Gelişmiş ülkeler çeşitli araçlarla kendi sanayilerini destekleyerek yapısal uyum ve rekabet gücünün sürdürülmesi yönünde politikalar uygulanmaktadır. Bu gelişmeler uyum ve rekabet politikalarını ön plana çıkarmakta ve AR-GE çalışmalarına daha fazla kaynak ayrılması gerekmektedir.

Gül Günver Turan: Maastricht Antlaşması ve Sonrası, **Türkiye iktisat,** TOBB, Kasım 1992, s.48-50. [10] DPT Sanayi Politikaları, Sanayi Gelişme Perspektifi Alt Komisyonu Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2000, s.245-246

Dünya'da ekonomik alanda büyük gelişmeler olmakta ve devam etmektedir. Mikroteknik, ileri malzeme teknolojileri, esnek üretim teknolojileri, moleküler biyoloji ve biyoteknoloji alanında yapılan araştırmalar, ortaya çıkan yenilikler ve bunların sanayiye aktarılması, dolayısıyla da ekonomik kalkınma ve sanayileşmede yeni teknolojilerin bir girdi olarak üretim faktörleri arasında yer alması, esnek üretim teknolojilerinin kullanılması birçok gelişim ve gelişimi peşinden sürüklemektedir.

21.yüzyılın, Dünya ekonomisinde pek çok alanda birbirine zıt olarak nitelenebilecek gelişmelerin aynı anda yaşanacağı bir dönem olacağı anlaşılmaktadır. Bir taraftan sınırların ortadan kalkıp, uluslararası ekonomik ilişkilerin, mal ve hizmet ticaretini engelleyici bütün vergi, fon ve tarifelerin kaldırılması hedeflenirken, diğer taraftan ülkeler arasında bölgesel bütünleşme yoluyla bloklaşmalar ortaya çıkmaktadır. Bu gelişmeler devam ederken Dünya'da Kuzey Amerika, Avrupa ve Japonya olmak üzere, Dünya ekonomisinin bu coğrafi alanda ağırlık kazandığını ifade etmemiz mümkündür. Bir başka ifade ile, Dünya ekonomisi teknolojisi gelişmiş ülkeler etrafında bloklaşmaktadır. Ayrıca da üretimin yaygınlaşması ve rekabet gücü kazanılmasında büyük firmalar ön plana çıkmaktadır." Sanayileşmiş ülkelerde ileri teknolojiye dayalı sektörleri yanında geleneksel sanayilerde varlığını sürdürmekte, henüz geçiş süreci tamamlanmış değildir.

• Geleneksel ekonomilerde, standart üretim, bant sistemi, hizmetlerin işletme içine dönük olması, mahalli pazarlar, dikey bütünleşme ve katı üretim sistemleri ile karekterize edilirken, yeni ekonomi anlayışı, hizmet ve ürünlerinin kişiye dönük olması, hizmetlerin işletme dışına yönelerek uzman ünitelerden oluşan hizmet şebekeleri kurulması, yatay bütünleşme ve KOBİ ağırlıklı sanayi dokusunda büyük işletmeler ile KOBİ mafsalının kurulması, esnek üretim sistemlerini getirmektedir.[I*î] Bu bize sanayi değişim süreci içinde ürün ve üretim stratejileri doğrultusunda yatırım ve pazara giriş stratejisinin, serbest pazar ekonomisinde ciddi bir yapı değişikliği içine girdiğini göstermektedir. Sonuç olarak; ortaya çıkan yeni ortama uygun sanayi stratejileri ve yapısal ayarlamalara geçiş söz konusu olmaktadır.

Serbest piyasa ekonomisini benimsemiş ülkelerin sanayi politikalarında, 70'li yılların petrol şokundan elde edilen tecrübeler sonucu, enerji sektörünü çeşitlendirici ve enerji kaynağını petrolü ikâme edici alternatif kaynaklar üretmek ve sanayi dokusunu bu anlayışa uyarlamak olmuştur, ikinci ortak nokta; serbest rekabet ilkeleriyle çelişmesine rağmen,

çeşitli şartlara göre milletlerarası rekabette ihracatı artırıcı teşviklerin yaygınlaşmasıdır.'[3] Bir diğer ortak nokta ise; sanayileşmiş ülkelerin geleneksel sanayilerde rekabet üstünlüğünü kaybetmeleri sonucu bu tür malların ithalatında koruyucu tedbirlere doğru yönelmeleridir. Gerçekte yapısal ayarlamaların amacı söz konusu ülkelerin, üretimlerini uluslarüstü yayma (delokalizasyon) politikası çerçevesinde bu sanayiyi tasviye etmeleridir. Ancak geleneksel sanayilerin emek yoğun olması hükümetleri selektif tedbirler uygulamaya sevk etmektedir.

Yeniden yapılanmayı geciktirici Dünya'daki ekonomik gelişmelere ters düşen bu uygulamalardan 1980'li yıllardan beri vazgeçilmeye başlanmıştır. Ancak sanayi politikası değişikliği, birden uygulamaya konulmak yerine, kamu müdahalelerinden çok, piyasanın kendi kuralları içerisinde ayarların gerçekleşmesini kabullenmişlerdir. Devlet müdahalecilikten kaçınırken, düzenleyici rol oynamaktadır. Esasen ABD'de siyasi sistem federal devletin doğrudan müdahalelerde bulunan bir sanayi politikası izlenmesine imkân vermezken, Japonya'da devlet sanayi politikalarım düzenleyici durumundadır. AB'de ise tarihi, kültürel ve coğrafî sebeplerden ekonomik kayıtta devletin varlığı önemli olup, sanayi politikalarının oluşumu ve alınacak tedbirler kamu müdahaleleri ile sonuçlandırılmaktadır.[14] AB'de örneğin Fransa, başarılı sanayi ülkelerinin tecrübelerinden esinlenerek devlet müdahalesinin ağırlığını azaltmaya yönelirken, Almanya'da devlet müdahaleleri bölgesel politikalar çerçevesinde sanayinin yeniden yapılanması ve yeni istihdam alanlarının açılması ve AR-GE faaliyetlerine katkı şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Sanayi politikaları itibariyle mukayese ettiğimiz ABD, Japonya ve AB ülkelerinde, bütün ürün gruplarında dış ticari değişimlerini kendi aralarında gerçekleştirdikleri gözlenmektedir. Birincil kaynaktan işleyen, **kaynak yoğun ürünlerde,** bu ülkenin üretim faaliyetleri çevre ülkelere yayma içine girmemişlerdir. **Emek yoğun ürünlerde** ABD ve Japonya, kalkınmakta olan ülkelere ve özellikle de Brezilya, Singapur, Tayvan, Hongkong ve Güney Kore gibi yeni sanayileşmiş ülkelere üretim faaliyetlerini yayarken, AB'de 1990'Iara kadar böyle bir eğilim içine girmemiştir. Keza aynı şekilde ABD ve Japonya **sermaye yoğun** ürünlerde de aynı trendi benimsediği halde, AB'nin böyle bir eğilime girmediği gibi, bu tür sanayileri sahiplendiği ve kalkınmakta olan ülkelerde rekabete girdiği

"DPT,a.g,e., s.66

[12] M.Wegner, W.0chet, Service Economies in Europe, Pinter, London 1987

[IJ] AT'da verilen teşviklerin toplam ihracattaki payı %11,2, ABD'de %9,2; Japonya'da %9,9'dur. (Esin A., Diinya'da ve Türkiye'de ihracat Teşvikleri, ÎKV, Yayınlan 1991, s.2-18)

gözlenmektedir, **Teknoloji yoğun ürünlerin** tamamında ABD ve Japonya'nın üretim faaliyetlerini çevre ülkelere kaydırmaları beklenmemekle beraber, belirli malların üretimini dışarıya kaydırdıkları görülmektedir. Ancak kalkınmakta olan ülkeler ve yeni gelişmekte olan ülkelerin pazar paylarına bakıldığında, ABD ve Japonya'nın üretimlerini yayma alanı AB'dir. Nitekim AB'nin teknoloji yoğun ürünlerde ticaret dengesi, kalkınmakta olan ülkeler ve yeni sanayileşmiş ülkelerle sabit kalmaktadır. Böylelikle **AB'nin** söz konusu ürünlerde rekabete girdiği ülkeler yeni sanayileşmiş olan ülkelerdir. Nihayet, kimya, elektrik aygıtlar, hassas ölçüm aletleri, tıp cihazları ve tıbbi malzemeler. Havacılık Sanayi ürünleri gibi AR-GE yoğun ürünlerde ABD, Japonya ve AB'nin üretim faaliyetleri ülke dışına kaydırması doğal olarak esasen mümkün değildir, ileri sanayileşmiş ülkelerin bu alanda ihtisaslaşmaları tabiidir. Ancak ABD'nin Japonya ve AB'ne oranla dünya pazarlarında daha fazla pay aldığı görülmektedir. Yeni sanayileşmiş ülkeler AR-GE ürünlerinin üretiminde sermaye ortaklıkları ile katılmaktadırlar.

Milletlerarası pazarda ABD ve Japonya arasında özellikle AR-GE yoğun ürünlerde kıyasıya bir rekabetin varlığı bir gerçektir. 1980'lerden 1990'lara geçerken Japonya'nın ticari alanda hızlı bir gelişme kaydettiği görülmektedir. Nitekim 1984 yılında dünya donanım pazarının %78'ini **ABD,,** %11'ini Japonya elinde tutarken; 1990 yılında fark kapanarak, bu oran %59 ile %25'e inmiştir. Dizüstü ve taşınabilir bilgisayar alanında ise Japonya'nın payı %6O'dır.[15] 1990'lı yıllarda bilgisayar alanında ise milletlerarası pazarda, Japonya'nın ABD'nin karşısında büyük bir rakip olduğu görülmektedir.

AR-GE yoğun ürünler ve özellikle de bilgi teknolojisi ve bilgi sistemleri, ABD'nin ihracat artışında tartışmasız önemli bir paya sahiptir. Örneğin 1993 yılında ABD'nin bilgi teknolojisi ihracatı altmışüç milyara ulaşmıştır. Bu değer uçak endüstrisinin toplam ihracat değerinin iki katına yakındır.[16]

[14] Haluk Ceyhan ve Arif Esin; Dünya'da Glabalizasyon ve Avrupa Topluluğunun Sanayi **Politikası, IK.V** 1992. s.36

" Eyüp îlyasoğlu, Türk Bilgi Teknolojisi ve **Gümrük** Birliği, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, istanbul 1997, **s,61**

[16] A.g.e, **s.61**

ABD ve onu takip eden Japonya'yı, AB geriden takip etmektedir. AB'de bilgisayar sanayi anaçatı bilgisayarlarda ABD menşeli bilgisayarlar firmalarına rakip olabilecek şirketler ortaya çıkmasına sahne olmuşsa da, kişisel bilgisayarların icadı ile çöküntüye uğramıştır. Avrupa kişisel bilgisayar donanım pazarı, %70'e yakın bir oranda ABD ile Japonya'nın hakimiyetindedir.'[7]

AB, sanayi yapısını kendi sanayi dokusunu modernleştirmeyi, üretim faaliyetlerini çevre ülkelere yayma stratejisini benimsemeden yaparken, ABD ve Japonya'nın üretim faaliyetlerini dışarıya yayarak veya kısmen yayarak elde ettikleri sanayi dokularım edinerek, yeni sanayileşmiş ülkelerle ve kalkınmakta olan ülkelerle milletlerarası pazarda rekabete[1Ö] girmektedir. Bu strateji açıkça, AB'de istihdam kaybı kaygısı içine girdiği ve yeterli sermaye birikimine sahip bulunmayışı dolayısıyla benimsediği söylenebilir. Kısaca ifade etmek gerekirse; milletlerarası ilişkilerde serbest rekabetin ve liberalleşmenin benimsendiği bir dönemde AB rekabet politikası, Dış ticaret politikası, sosyal politika vb. mevzuatları dolayısıyla, Tek Pazar sistemiyle, rekabet mücadelesini sürdürmeye çalışmaktadır.

Sonuç olarak ABD, genel olarak, sermaye emek ve teknoloji yoğun sanayilerde rekabet üstünlüğünü yapısal olarak kaybettiğinden, üretim faaliyetini ülke dışına kaydırmakta, bunlar içinde rekabet üstünlüğü bulduğu ürünlerde ise üretimine devam ettirmek veya kısmen üretimlerini dışa kaydırmaktadır. Japonya ise, rekabet üstünlüğü olan sanayi kollarında da üretimi ülke dışına kaydırmaktadır. Japonya'nın milletlerarası rekabet stratejisi ABD ve AB'ne oranla oldukça değişiktir. Üstün rekabet gücünden dolayı birçok pazar Japon mallarına karşı, özellikle de otomotiv yan sanayilerinde, tarifeli ve/veya tarife dışı engellerle kapatılmak istenmektedir. Bu sebeple Japonya pazarlara içten girmek amacıyla, üretimlerini ülke dışına kaydırmaktadır. AB'nin rekabet üstünlüğünü kaybettiğini, özellikle **kaynak yoğun** ve **emek yoğun sanayilerde,** üretimini istihdam kaygısıyla veya eldeki kaynakların verimli kullanımı sağlanamasa bile, iş alanı açtığı vb. düşüncelerle, bu sektörlerin üretimini dışarıya kaydırmadan yeniden yapılanma programı ile kârlılığının sağlanmasına çalışmaktadır. Böylelikle sosyal sebeplerle kaynakların etkin ve verimli kullanımı sağlanamamaktadır. Bunun sonucu AB'nin rekabet üstünlüğüne sahip olduğu işkollarında üstünlüğünü kaybetmesi beklenebilir.

l7A.g.e.,3.66

[11] Kaynaklar Avrupa işsizlik oranının ABD'kinin iki kalından, Japonya'dakinin ise üç kalından fazla olduğunu göstermektedir (Metîn Kutal, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin Sosyal Boyutu, Prof.Dr. Nusret Ekine Armağan. Ankara 2000 s.60)

Milletlerarası pazarda ABD, Japonya ve AB'nin mevcut rekabet üstünlüklerindeki durumları kendi aralarında ciddi bir rekabet mücadelesine sahne olurken, yeni sanayileşmiş ülkelerin de pazar paylarını artırmaları sonucu, rekabet daha da yoğunlaşmaktadır.

4. AB'nin Sanayileşme Politikası

Dünya ekonomisinin, gelişme eğilimleri ve teknolojideki hızlı değişmeler AB'de sanayiinde yapısal tedbirler alma zorunluluğu doğmuştur. Özellikle de 1990'h yıllarda AB, yeni gelişmekte olan ülkelerin üretimlerinin artması sonucunda geleneksel pazarlarında zorlanmaya başlamıştır.[1] Dünya ekonomisinin küreselleşmesi güçlendikçe Avrupa sanayiinin maliyetleri düşürmek ve daha etkin bir üretim yapısı elde etmek amacıyla sanayisini yapılandırması gerçeği ortaya çıkmaktadır. Zira AB'nin bundan sonraki rekabet edebilirliği büyük ölçüde küresel rekabete ve diğer belli rakiplerine karşı durabilmesine bağlıdır.

AB'nin temelini teşkil eden Roma Antlaşması sanayi politikalarına ilişkin bir bölüm ihtiva etmemektedir. AB'nin kuruluşundan bu yana devamlı genişleme ihtiyacı da, ciddi bir sanayi politikası oluşturmasına engel teşkil etmiştir. Siyasi, ekonomik, sosyal sebeplerden dolayı sürekli genişlemek zorunda olan Birlik'te, her genişleme büyük bir dinanizm getirirken, o nispette yüklü yeni kaynak sorunlarını ortaya çıkarmaktadır.

Roma Antlaşması'nda, her ne kadar sanayi sektörünü düzenleyen hükümler olmamasına rağmen, antlaşmanın getirdiği pek çok düzenleme belli sanayi kolunu etkiler niteliktedir. Ticaret politikası, rekabet politikaları, sübvansiyonlar, araştırma-geliştirme, teknoloji ve enformasyon konusundaki programları Birlik politikaları olmaktan ziyade ülke sanayi politikalarını düzenlemenin birer aracı olarak görülmüşlerdir.

AB, uluslarüstü bir rekabet ortamında üye ülkeleri rekabete karşı korumak amacıyla önce kendi pazarlarında, sonra da küresel pazarda rakiplerine karşı bir AB politikasını oluşturmayı hedeflemiştir. Sanayi stratejisinin esası; birlik içi rekabeti düzenleyici ve birlik içi ticareti artırıcı sistemin kurulmasıdır. Bunun için ise; gelişen Dünya pazarlarında rakiplerine karşı ortak vaziyet alma, rekabeti temin edecek şekilde teknolojik gelişmenin planlanması, birlik bünyesinde yeni yapılanmasının en az orta dereceli perspektif içerisinde değerlendirilmesi, yeni işbirliği yöntemleri ile birlik olarak rakip ülkelerle ortak yatırımlara gidilmesi öngörülmektedir. Burada ulaşılmak istenen hedef; yapısal ayarlamayı

hızlandırarak sanayi dokusunun kendi sınırları içerisinde uyumlu dağılımını sağlamak, sanayi örgütlemelerini küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ) düzeyinde şekillendirmek ve hazırlanacak araştırma ve geliştirme (AR-GE) ve mesleki eğitim programları ile uluslarüstü bir rekabet üstünlüğüne kavuşturmaktır.[on]

Küresel rekabet, Avrupa Birliği sanayisini Dünya pazarlarında olduğu gibi, topluluk pazarında da devre dışı bırakmıştır. Kimya, Üaç, havacılık sanayilerinde rekabet şansına sahip olmasına rağmen, AB'nin, elektronik, otomotiv, enformasyon, yan iletkenler vb. sektörlerde rekabet edebilirliğini kaybettiğine işaret edilmişti. AB'liği bünyesinde yeni malzemeler, ileri-iletişim sistemleri, entegre sistemleri ve biyoteknoloji alanlarında özgün çalışmaların bir an önce sanayi faaliyetlerine uygulanması ve rekabet gücü yüksek ürün haline dönüştürülmesi gerekmektedir.

Sanayi politikası ile ilgili olarak Roma Antlaşması'nda öngörülen hükümler ortak rekabet politikası ve devlet yardımlarının denetimidir.

Ortak rekabet politikasıyla, monopolleşme, sübvansiyon gibi belirli konularda getirilen kısıtlayıcı hükümler ile muafiyetler ve belirli şartlara uyulması halinde şirket birleşmelerin teşviki hususunda düzenlemeler yapılmaktadır. Avrupa Birliği'nin rekabet konusunda ortaya koyduğu kuralların amaçlan politik ve ekonomiktir. Bu amaçlar; üye ülkeler arasında engelleri kaldırarak bütünleşmeyi sağlamak, tüketiciyi korumak, verimliliği artırmak ve dürüst ve adil bir rekabet ortamı oluşturmaktır.

Rekabet kurallarıyla serbest piyasa ekonomisinin sağlıklı bir şekilde işletilebilmesi için rekabeti engelleyebilecek şekilde kartel ve benzeri oluşumları yasakladığı gibi, bir veya birden fazla işletmenin hakim durumlannı kötüye kullanmalannı yasaklamıştır. Ayrıca sağlıklı rekabet şartlarının sağlanması için kamu işletmeleri de kapsama alınmaktadır. AB fikrî ve sınaî hakları konusunda da çok duyarlıdır.

[9] Femand Braun, AT Tek Pazarmm üye olmayan ülkeler üzerine etkilen: Türk Sanayi ve 1991 Avrupa Tek Pazarı, 1992, ÎSO,YaymNo.

[20] Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği ve Türkiye Ankara 1999, s.90-91, DPT, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Özel ihtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2000, s. 133.

AB, rekabet politikası aracını kullanarak küresel, rekabet gücüne erişmeyi amaçlamaktadır. AB rekabet politikası, güçlü rekabet ve dinamik pazarlar ortamında gelişebilen teşebbüslerin küresel ekonomi içerisinde yerlerini alıp başarıya ulaşabileceği ilkesini temel almaktadır. Ayrıca pazar kaynakları optimal dağılımını, teknik yenilikleri ve değişik ekonomik şartlara uyum sağlama esnekliğini sağlamayı hedeflemektedir.

Avrupa Birliği'nde devlet yardımları, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin geliştirilmesi, araştırma ve geliştirme (AR-GE) girişimlerinin tesisi, az gelişmiş bölgelere yardım ve çeşitli sanayi sektörlerine ayrıntılı sektörel yardımlar önem taşır. AB'de üye ülkelerde devlet yardımları oldukça yüksektir ve üye ülkelerin GSY'i hasılasının %3'üne tekabül etmektedir.[21]

AB'de en çok uygulanan teşvikler nakdi yardımlar, düşük faizli krediler, vergi indirimleri ve garantilerdir. AB'de verilen yardımları genel amaçlı olanlar ve belirli bir sektöre yönelik olanlar ve bölgesel yardımlar olarak ayrıma tabi tutmak mümkündür. Belirli bir sektöre yönelik yardımlar, topluluk nezdinde önem atfedilen veya hassas olmaları nedeniyle desteklenmeleri öngörülen, çelik, gemi yapımı, tekstil ve motorlu araçlar gibi sektörlere ilişkin olanlardır.

AB'de devlet yardımları ile ilgili kurallar, özel girişimciler kadar kamu girişimliği içinde geçerlidir. Böylelikle tek pazarın sağlanmasında kamu ve özel girişimler arasında fırsat eşitliği sağlanmaktadır.

AB'nin bütün ülkelerinde KOBİ'lerin gelişmesine her yönden elverişli bir ortamın meydana getirilmesi, KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılması ve Avrupa Standartlarına uygun hâle getirilmesi amacıyla devlet yardımları öngörülmektedir.

[21] DPT, Sanayi Politikaları, a.g.e, s. 158

AB'nin geleceğe yönelik yapısal ayarlama politikalarında; teknolojik kapasitelerin geliştirilmesi, KOBİ'lere yönelik dinamik programlara[22] devam edilmesi, insan kaynaklarının mesleki eğitim yoluyla etkin verimli kullanımına yatırım yapılması ve nihayet işletmelerin uluslarüstü rekabette güçlü olabilmeleri için, üretim sistemleri ve teknikleri ve işletme yönetimleri gibi hizmetlere ait bilimsel ve teknolojik alt yapının kurulmasına çalışmak gerekir.

5. Sanayileşme Açısından AB-Türkiye İlişkileri

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonra Türkiye, Antlaşmanın 238. maddesi uyarınca
*î1
ortak üyelik için başvuruda bulundu. Türkiye'nin talebi 11 Eylül 1959 tarihinde Topluluk tarafından **tam üye** olarak değil, **ortak üye** olması şeklinde kabul edildi.[24] Türkiye'nin AET ile yapmış olduğu Ankara Antlaşması'nda tam üyelik, daha uzun vadede mümkün olabilecek bir konu olarak kabul edilmiştir. Ankara Antlaşması'nın 28.maddesinde "Antlaşmanın işleyişi, Topluluğu kuran, Antlaşmanın yükümlülüklerinin tümünün Türkiye tarafından üstlenebileceğini gösterdiğinde akit taraflar Türkiye'nin "Topluluğa katılması olanağını inceler." [5] hükmü yer almaktadır. Buna göre, Türkiye antlaşmanın gereklerini yerine getirdiğinden sonra üyeliği tartışılacaktır. Yani antlaşmanın sonunun belirsizlik getirdiği Türkiye'nin üyeliğini garanti altına almadığı anlaşılmaktadır.

Ankara Antlaşması 1964 yılında yürürlüğe girdi ve Türkiye'nin **"Ortak üyelik"** süreci başlamış oldu. Bu antlaşma Türkiye'nin Avrupa ile bütünleşmesi hazırlık, geçiş ve son dönem olmak üzere üç temel döneme ayırmıştır. Antlaşmanın uygulanışı gerek Türkiye'nin iç siyasi şartları gerekse Dünya'daki ekonomik sorunlar nedeniyle belirli dönemlerde kesintiye uğramıştır. Türkiye 14 Nisan 1987 tarihinde Avrupa Topluluğu'na tam üyelik başvurusunda bulunmuştur.[26] Ancak topluluğun kendi iç pazarım tamamlayabilme sürecinden önce yeni üye kabul edilemeyeceği ve Türkiye'nin katılmadan önce ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda gelişmesinin gerektiği belirtilerek tam üyelik başvurusu reddedilmiştir. Bu olumsuz gelişmelere rağmen Türkiye, olmazsa olmaz bir yaklaşımda, AB ile yapabileceği pazarlık alanını daraltma pahasına **Gümrük Birliği'ne** girme istekliliğini belirtmiş ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile Gümrük Birliği'nin tamamlanmasını kabul etmiştir.[27] Gümrük Birliği 1996 yılı başından beri yürürlüktedir.

Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliği'ne girmesinden sonra, toplanan Lüksemburg zirvesinde, Türkiye'nin tam üyeliği belirsiz bir zamana ertelenmişse de, Türkiye'nin kararlı bir tavır sergilemesinden sonra 11-12 Aralık 1999 tarihinde toplanan Helsinki zirvesinde Türkiye'nin adaylık statüsü kabul edilmiştir.[TO] Daha sonra da 8 Kasım 2000 tarihinde Avrupa Komisyonu üyeleri toplanarak Türkiye'nin Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB)'ni açıkladılar. Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde yol haritasını çizen ve tam üyelik müzakerelerinin başlayabilmesi için hangi şartların yerine getirilmesi gerektiğini ortaya koyan, bu belgeye göre Türkiye Ulusal Program Hazırlığı içindedir.

AB'nin kuruluşunda, ülkelerin ekonomik çıkar farklılıklarının giderilerek barışın korunması, siyasi farklılığın ortadan kaldırılarak siyasi birlikteliğin sağlanması amaçlanmıştır. Siyasi bütünleşme, taraflara siyasal, ekonomik bütünleşmenin tedrici olmakla birlikte belli bir süre içerisinde gerçekleştirilmesi yükümlülüğünü getirmektedir. Türkiye tam üye olmadan, gerçek anlamda politika üreten karar süreçlerine topluluğun malî mekanizmalarına ve nihayet topluluğun hukuki ihtilaflarını çözen mekanizmalarına giremez. Burada önemli olan husus; Gümrük Birliği ile ilgili olarak Türkiye'nin karar süreçlerine ve müzakerelere katılmasının mümkün olmayışıdır. Buna karşılık Türkiye'nin ortak ticaret politikalarına uyum mükellefiyeti vardır. Türkiye ortak gümrük tarifesine otomatik olarak uyum mükellefiyeti altına girdiği gibi, üçüncü ülkelerle ilişkiler konusundaki karar, Türkiye dışında onbeş ülke tarafından verilecektir. Yani Türkiye sadece görüşünü belirtecek, karara müdahale edemeyecektir. Sonuçta Türkiye'nin, Türk Cumhuriyetleri'yle, Karadeniz İşbirliği ülkeleriyle ve diğer ülkelerle ticari ilişkilerinde kendi iradesi, menfaati ve siyasi öngörüsü açısından büyük hareket kabiliyeti kalmayacağı görüşü ileri sürülmektedir.[25]

[22] Avmpa Birliği Bünyesinde, KOBÎ'lerin verimliliklerinin artırılması istihdamlarının geliştirilmesi ve teknolojik değişime ayak uydurmaları için Eurotecnet, Comett ve Porce gibi bir dizi araştırma ve uygulama programı geliştirmiştir. (Asu Aksoy, Avrupa Birliği ve KOBÎ'ier, Forum Dergisi, TOBB, Ekim 1995, s.44-45). -[3] Rıdvan Karluk, Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta, 1998, s.366.

[21] Türkiye'nin başvurduğu "Ortak Üyelik" kavramı, "tam üyelik" kavramından farklıdır. Ortak üyeliğin kapsamı imzalanan anlaşmalarla belirlendiğinden bazı durumlarda çok sınırlı olabilir. Tam üyelikte ise, aday ülkelerin diğer topluluk ülkeleriyle aynı ekonomik gelişmişlik seviyesine sahip olması ve bu ülkelerin ekonomileri ile rekabet edebilecek güçte olması gerekir.

25 DPT. Avrupa Topluluklarına ilişkin Temel Belgeler: Ankara Anılaşması ve Katma Protokol, Ankara 1993.

26 Esra Çaykan, Türkiye_Avrupa Birliği İlişkileri, İstanbul.Boyut Yayınlan,1997, s.293

27Serüveninde Yeni Sayfa Katılım Ortaklı Belgesi, Stratejik Analiz, Cilt], Sayı 8, 2000, s,8

[28] a.g.e, s.9.

Türkiye-AB ilişkilerinde Türk sanayii açısından en önemli konu Gümrük Birliği'dir. Türkiye, tam üyelik durumunda şüphesiz karar organlarında yer almak suretiyle menfaatlerini koruma imkânına sahip olacaktır. Ancak esasen Gümrük Birliği'ne girilmesi ile AB'nin üretim normlarına, rekabet hukukuna, fikri haklar ve patent hukukuna yabancı sermaye mevzuatına taşıma kurallarına uyulması gerekliliği ortaya çıkmıştır.[30] Diğer taraftan AB ile dış ticaretimize baktığımızda, AB'nin Türkiye'nin dış ticaret hacmi içindeki ağırlığı sürdürdüğü, toplam ihracatımızın %50'sinin AB pazarına yöneldiğini görüyoruz. Sanayi açısından incelendiğinde ise; Türkiye'nin AB'den ithalatının %96'sım, AB'ye ihracatının ise %86'smı sanayi ürünleri teşkil etmektedir.[31]

Türkiye ile Avrupa Birliği çerçevesinden bütünleşmenin ve giderek tam üyeliğin Türkiye sanayisi üzerine muhtemel etkilerini inceleyen araştırmaların sayısı oldukça sınırlıdır.[32] Bunlann bir kısmı gümrük birliği öncesi, bir kısmı ise 1996 yılından sonra gümrük birliğinin gerçekleştirilmesinden sonra yapılmıştır. Araştırmaların bir bölümü sanayicilerin beyan ve izlenimlerine dayandığından bir sektörün rekabet gücü olup olmadığının nasıl belirlendiği açık değildir. Türk sanayiinin rekabet gücünü, girdi-çıktı tablosunu temel alarak geliştirdiği bir modelle ele alan ve sektörlerin rekabet gücünü, rekabet gücü olan sektörler, marjinal sektörler ve rekabet gücü olmayan sektörler olarak ayıran Aktan ve Baysan[34]'a göre; sanayi sektörlerinden basın ve yayın sektörü, tütün işleme, alkolsüz içecekler, **rekabet gücüne sahiptir.** Deri ve kürk ürünleri, et ürünleri, işlenmiş meyve ve sebze, giyim eşyası, tekstil, mobilya, çimento,

41 Frİedrich Ebert Vakfı: Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Gümrük Birliği ile Katılmasının Diğer Bölgesel işbirliği Projeleri Üzerindeki Muhtemel Elkileri Ekonomik Forumu, İstanbul 1995, s.29.

42 ° Erhan Yüksekokul, Gümrük Birligi:îstihdam Dergisi, 1995, Sayı 20, s.29

1)1 DPT, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, a.g.e., s.34-35.

12 Aktan ve T.Baysan, Türk Ekonomisinin Dünya Ekonomisine Entegrasyonu, Liberasyon, Karşılaştırmalı Üstünlük ve Optimum Politikalar, ODTÜ Gelişme Dergisi 1985, C. 12, Sayı 12.

IKV. Avrupa Topluluğu Karşısında Türk Tarımının ve Türk Sanayiinin Durumu. ÎKV Yayını, istanbul,1986
DPT, Türk Sanayiin AT Sanayii Karşısında Rekabet İmkanları, Ö.Î.K. Raporu, Ankara 1988, 3.Cilt
A.Kruger, O.Aktan, P.Dolhman, C.Özden, J.V/halIey, indusîrial and Fiscal Effecl on Turkey ofCustoms Union Whith the Eurapean Union, Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara 1995 S.Togan. Opening up the Turkish Economy in the Context of the Customs Union Whith Eu, Journal of Economic iniegration 1997, 12(2), 157-179.
A.Bayar, Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri, ilk DÖrt Yılın Analizi, IKV, Yayınlan, No: 159, istanbul 2000.

'"' Rek abet Gücü Olan Sektörler; Dış ticarete açık bir sistemde fiyat üstünlüğü ve sahip olanlar marjinal sektörler;
rakiplerine orana yüzde O-15 fiyat dezavantaj ma sahip olanları, rekabet gücü olmayan sektörler ise; fiyat dezavantajı yüzde I5'i aşanları kapsamaktadır.

3J O.Aktan, T. Baysan, a.g.e.,

demiryolu donanımı, ağaç ve mantar ürünleri, çırçırlama ise marjinal sektörler grubuna girmektedir. Bunların dışında kalan, cam ve cam ürünleri, petrol ve kömür türevleri, demir dışı ana metaller, madeni eşya, motorlu araçlar, gemi yapım ve tamiri, kimyasal maddeler, elektrik makineleri, ilaç, kağıt, demir ve çelik, şeker, un ve unlu ürünler sektörler ise rekabet gücü olmayan sektörlerdir. Bu son grupta yatırım malları sektörünün tamamının ara malı üreten sektörlerinde de bazılarının bulunduğu bu grupta tarıma dayalı bazı sanayilerin de bulunması oldukça ilginçtir. Gümrük Birliği sürecinden sonra yapılan bir çalışmada[35] giyim eşyası, deri ve mineral ürünler sektör- lerinin, gümrük birliğinden **olumlu etkilendiği,** buna karşılık makine, motorlu taşıtlar ve elektronik sanayi ürünlerinin **olumsuz etkilendiği** sektörler olduğu ortaya çıkmıştır. Türk sanayi ve mali dengeler üzerine Gümrük Birliği'nin muhtemel etkilerini değerlendirmek üzere yapılan bir çalışmada[36] tekel ürünlerinin (tütün ürünleri, içkiler ve etil alkol, malt likörü, malt) ve motorlu taşıtlar sektörünün en fazla etkilenen ürünler kategorisinde olduğu, elektrikli olmayan makine ve ekipman, kağıt hamuru ve kağıt elektrik ev gereçleri, lastik ve boru, bazı gıda işleme sanayileri de ithalattan kaynaklanan rekabete karşı hassas olacaklardır. Diğer taraftan potansiyel olarak en kazançlı çıkacak olan sektör ise, tekstil ve hazır giyim sektörleri iken, cam ve cam ürünleri, çimento, gıda sanayi ürünleri belirli maliyet indirimleri sonucu rekabet şansına kavuşacak sektörlerdir. Nihayet, gümrük birliği öncesi (1990) ve gümrük birliğinden tamamlandıktan sonraki dönem olarak 2001 yılları için effektif koruma oranları arasındaki farktan Gümrük Birliği'nin sektöre! katma değer üzerindeki etkilerinin hesaplandığı bir çalışmada da'"[7] işlenmiş tütün, alkollü ve alkolsüz içecekler, petrol işleme, ahşap mobilya, ayakkabı, plastik ürünler, çimento, motorlu taşıtlar ve ağaç ürünleri sektörlerinde katma değerde azalma, dolayısıyla en hassas sektörler olduğu, buna karşılık, öğütülmüş ürünlerle giyim katma değerin artış beklenebilecek sektörler olduğu ifade edilmiştir.

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında kırk yılı aşkın bir süredir devam eden ilişkiler 1963 yılında imzalanan Ankara Antlaşması ve 1971 yılında imzalanan Katma Protokol ile Gümrük Birliği temeline dayanan bir bütünleşme modeli üzerine inşa edilmiştir. Gümrük Birliğinin sanayi sektörü üzerindeki en belirgin etkisi, genişleyen pazar ile oluşan ihracat etkisidir. Gümrük Birliği çerçevesinde aktedilen Serbest Ticaret Anlaşmaları kapsamında Türkiye'nin elde ettiği tavizli rejim sayesinde söz konusu ülke pazarlarında da eşit rekabet şartlan sağlanmaktadır. Ancak ihracatın yamsıra ithalatın da artışı ile AB ülkelerinden gelen rakip malların

sayısının artması iç piyasada firmaların büyümelerine engel olmakta ve iç pazarda paylarının azalmasına sebep olmaktadır. Diğer taraftan, Gümrük Birliği kapsamında teknik mevzuat uyumunun henüz sağlanmamış olması. AB ülkelerine ihraç edilen ürünlerde **Avrupa Standardı** markasının aranıyor olması, bütün AB ülkelerine ihracatlarında önlerine çıkan bir engeldir.' Avrupa Tek **Pazarının** oluşumunda amaç, gerçek anlamda Avrupa Birliğini ticari piyasa olarak bütünleştirmek, malların, işgücünün, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımım sağlamaktır. Ticari piyasalarda malların serbest dolaşımı için. Ortak ve Tek Avrupa standardının, uygulanabildiği bütün ürünlerde sağlanmasına çalışılmaktadır. Taraflar arasında sanayi mallarının serbest dolaşımım sağlanmış olmasına rağmen, Türkiye'nin AB üyesi olmaması sebebi ile askıda tutulan **kişilerin ve hizmetlerin serbest dolaşım** hakları, üreticileri dezavantajlı durumda bırakmaktadır. Rakip firmaların bütün çalışanları en azından Türkiye'ye girişte herhangi bir sorunla karşılaşmazken, Türk işadamları vize uygulanması sebebi ile güç durumda kalmaktadırlar.

Sonuç olarak, gerek işleyen piyasa ekonomisinin varlığı açısından, gerek Avrupa Birliği dahilinde rekabet edebilme açısından değerlendirildiğinde, Türkiye özel bir duruma sahiptir. Türkiye bir yandan rekabet gücü yüksek büyük işletmeleri, diğer yandan mevcut işletmelerin %99'unu oluşturan KOBİ'leri ile, ikili bir sanayi yapısı sergilemektir.

Diğer yandan Türkiye ile AB arasında ekonomik yapılanma farkından kaynaklanan ticaret açığının, dış ticaret alanında alınacak tedbirlerle kapatılması mümkün olan bir açık olmadığı söylenebilir. AB ile oluşan dış ticaret açığının kapatılması için özellikle sanayinin yeniden yapılanması ve üretimin artırılması gerekmektedir. Özellikle üretimde verimlilik artışının sağlanmasının yamsıra, yeni teknoloji kullanımının artırılması, ürün çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi, yeni yatırımlar yapılmasının imkanları aranmalıdır.

AB ile gümrük birliğinin sağlanması çabalarının ülkemizde sanayi ve ihracata yönelik iyileştirici yapısal düzenlemelerin süratli yapılması beklenmektedir. Bu arada iki önemli konu gözden kaçırılmamalıdır.

[Jj] A.Bayar, a.g.e.,
[Js] A.Kruger ve diğ., a.g.e.,
[J'] S.Toğan, a.g.e.

38 Musa Gülkaya, Avrupa Tek Pazarı Oluşumunda Avrupa Birliği ve Teknik Mevzuaün Uyumu, ISO ve IGEME, Mart 1995,s.3

Birincisi yeni düzenlemeler çerçevesinde uygulamaların etkinliğinin ve verimliliğinin sağlanmasıdır, ikinci önemli konu, ülke içinde iyileştirme ve düzenlemeler yapılırken, dışarıda özellikle ortak hareket noktasına giren, AB ve üçüncü ülkelerle ilişkilerde ülke çıkarlarının korunabilmesidir.

Türk sanayiinin AB ülkelerinin sanayiiden farklı özellikler taşıdığı ve alt yapı, insan, sermaye, teknoloji, bilgi gibi önemli girdiler konusunda sorunlarla karşılaştığı bilinmektedir. Özellikle yetişmiş insan yetersizliği halen sanayide kendisini hissettiren önemli bir sorun olma özelliğini korumaktadır. Yeterli nitelikte ve sayıda yan sanayi kuruluşunun bulunmayışı, iş dünyasının ihtiyaç duyacağı bilgi bankaları, kütüphaneler vb. hizmetin yetersizliği, sermayenin yeterli ölçüde yatırıma yönlendirilememesi de çözüm bekleyen sorunlar arasındadır. Özellikle küçük ölçekli sanayi işletmelerinde sorunun çözümü daha da güçleşmektedir.

Türk sanayiinin AB ülkeleri ile rekabet edebilir seviyeye ulaşmasında, uygulanacak teşvik tedbirlerinin yanı sıra, üzerinde daha fazla önemle durulması gereken konu, bu ülke sanayilerinin sahip oldukları ortamı ülkemizde de sağlayabilmektir. Alt yapı hizmetlerinden çevre korumacılığına, finansman kolayhklanndan teknolojik işbirliğine kadar çeşitli alanlarda ortamın iyileştirilmesi yönünden atılacak bir adımın, gerçek çözümler üretmede katedilen aşamalar olacağı unutulmamalıdır. Ancak sanayiin çalışma ortamının ülkenin genel ekonomik sisteminden ve ortamından ayrı düşünülemeyeceği de açıktır.

6. Türkiye'nin Sanayileşme Politikası

Sanayileşme politikası, sanayide yapısal dönüşümü sağlamak amacıyla devletin bütün sanayi sektörlerine veya belirli bir sanayi koluna ya da bölgeye yönelik olarak aldığı seçici tedbirlerdir. Ancak bu tedbirler, sanayi üzerine etkili diğer politikalarla birlikte değerlendirildiği takdirde sağlıklı bir sonuç verir. Konu ekonominin bütünlüğü içerisinde düzenlenmek durumundadır. Zira sanayiin ülke ekonomisi içindeki gelir ve refah artırıcı fonksiyonu dolayısıyla ekonominin bütününü ıigıienaırmeKteûir.

Sanayi ürünlerinin piyasaya arzedilirken taşımaları beklenen özellikleri, teknik mevzuatla düzenlenir. Bu düzenlemeler imalata yönelik

yatırımların maliyetlerini ve mamulün iç ve dış piyasalardaki rekabet şartlarını olumlu yönde etkilediklerinden ülke ekonomisi için Önem arzederler. Bu bakımdan, sanayi yapısının geliştirilmesi, ülke ihtiyaçlarına iç ve dış rekabet güçlerini ve teknolojik seviyelerini artırarak cevap vermeleri, istihdamın ve reel verimin artırılması, sanayi politikasının amaçları arasında yer alır.

Sanayileşme politika ve stratejilerinin sadece kamu yönetiminin aldıkları kararlar olduğu söylenemez. Bu tür politika ve stratejiler, bütün imalat ve ekonomi birimlerinin sanayideki gelişmeyi sağlayabilmek amacıyla ortak bir yaklaşımlarının sonucudur.

Türkiye'de cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardan itibaren ekonomik bakımdan güçlü bir devlet olmak için sanayileşmenin gerekliliğine inanılarak, bu yolda kaynakların etkin bir şekilde kullanılması üzerinde durulmuştur. 1923-1929 yılları arasında ekonomide liberal bir dönem yaşanmıştır. Bu dönemde malların serbest dolaşımı, serbest ithalatta kısıtlamalar asgari seviyededir. Piyasalarda fiyat denetimlerine başvurulmamıştır. Ancak, 1929'a kadar uygulanan liberal politikalar sonucu, zayıf bir özel sektörün teşviklerle kalkınamayacağı ortaya çıkınca, 1929 dünya ekonomik krizinin olumsuz etkisi ve diğer bütün iç ve dış ekonomik şartların etkisiyle devletin ekonomiye daha fazla hakim olması ön plana çıkmıştır. Bu nedenle, 1930 sonrasında devletin piyasa mekanizmalarına olan müdahalelerinin artması ile birlikte, malların serbest dolaşımında sorunlar çıkmış, ithalat ve ihracatta sınırlamalar konulmuştur. Kamu iktisadi Teşebbüsleri (KIT), 1930'lu yıllar boyunca uygulanan bilinçli sanayi politikaları sonucunda kurulmuştur. Bu dönemde KiT'lerin kurulmasının nedeni, hızlı ekonomik gelişmelerin büyük ve sermaye yoğun sanayilere yatırımı gerektirmesi ve özel sektörün ne mali kaynaklar ne de teknik açıdan bu projeleri yüklenebilecek güçte olmamasıdır.

KiT'lerin Türk ekonomisindeki rolü ve sayısı 1960'a kadar sürekli artmıştır. 1960 yılından sonra planlı kalkınma dönemine girilirken, bu dönemde, sanayi sektörünün önceliği değişmemiş, genel olarak karma ekonomi politikaları içinde sanayide ithal ikameci politikalara ağırlık verilmiştir.[39] Planlı dönemde, ekonomik ve toplumsal kalkınmanın birlikte gerçekleştirilmesi, belli bir hızda büyüme ve sanayiye önem verilmesi gibi uzun vadeli hedefler, üç kalkınma programında yer almıştır. Özellikle de üçüncü planda (1973-1976) Avrupa Ekonomik Topluluğuna katılma gibi dışa açılma unsurunun önem kazandığı dönemde, dış rekabete hazırlanma

için gerekli yatırımlar yer almış, büyük ölçekli teşebbüsler tercih edilerek dış ekonomilerin seviyelerinin yakalanması hedeflenmiş, kamu öncülüğünde hızlı büyüme, koruma ve teşvikler yolu ile özel sektörün dayanıklı tüketim malı üretimi özendirilmiştir.

Türkiye ekonomisinde ağırlığını hissettiren KiT'lerin problemleri üzerinde yapılan ciddi değerlendirmeler sonucunda, KiT'lerin ekonomiye yük olmaya başladığı, kamu sektörü borçlanmasmdaki artış ile yüksek enflasyon gibi mali problemlerin sebebi olduğu anlaşılmıştır. 1980'den itibaren radikal kararlar alınarak, ithal ikamesine dayanan sanayileşme stratejileri ve korumacılık terk edilerek, serbest pazar ekonomisine dayanan bir kalkınma stratejisi benimsenmiştir. [l]

1990 sonrası uygulanan kalkınma planlarında sanayileşmenin kalkınmanın temel unsurlarından biri olması, dışa dönük rekabet gücü olan bir üretim yapısının geliştirilmesi sanayiinin haksız rekabete karşı korunması ve özel kesimin sanayileşmedeki rolünün artırılması gibi temel politikalar benimsenmiştir. Ancak dünya ekonomisi ile bütünleşme ve serbest piyasa şartlarına göre yeniden yapılanma ana hedefine rağmen, kısa dönemli istikrar politikaları hakim olmuştur. İç talebin şiddetli kısılması, kamu hizmetlerinin zayıflaması, yüksek faiz ve güçlü ihracat teşviki, daralan sınai yatırım ve üretim, kronik enflasyon ve rant ekonomisinin artan payı, sorunlarına çözüm getirilememiştir. Devletin çekildiği sanayi sektörlerindeki doğan boşluk doldurulamamış, önemli ölçüde gerçekleştirilen alt yapı yatırımları ile verimlilik, kalite ve rekabete önem veren sanayiciye rağmen, eski ve yeni üretim alanlarında yeni teknoloji fırsatı yakalanamamıştır.

Sınırlı kaynakların rasyonel kullanımını sağlayarak, ekonomik etkinliği artıran rekabetin yerleşmesi ve sürdürülmesi, bir ekonomideki uygun nicelik ve nitelikte küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) bulunmasına bağlıdır. KOBİ'ler çağın değişen şartlanna ve yeniliklere süratli ayak uydurmakta, bölgesel kalkınmayı hızlandırmakta ve ana istihdam kaynağı olmaktadır. Türkiye'deki toplam işletmelerin yüzde %99.8'ini oluşturan KOBİ'ler, üretimin %98.0'ini gerçekleştirmektedir.[42] KOBİ'lerm dış piyasalara açılacak şekilde, pazara uyumlu, ihracata dönük yeni teknolojilere açık hale getirilmesi için araştırma, ürün geliştirme ve yeniden yapılanma konusunda teşviklerle desteklenmesi kaçınılmazdır.

[l9] Hüseyin Egeli, Türkiye'de izlenen Sanayileşme Stratejilerinin Sanayi Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi, Türkiye Kalkınma Bankası Sanayi Yıllığı 93, Ankara 1993, s. 143.

[40] **DPT, Sanayi** Politikası.a.g.e., s. 181.

[4] **DPT.** Sınai Mevzuat Ankara 1995, Cilt 3, s. 11

Diğer taraftan ülkemizde sanayi politikaları açısından kalitenin önemi tam anlaşılmış değil, münferit projeler desteklenmekle beraber konu sanayi politikaların tespitinde henüz önemli bir faktör olarak alınmamaktadır. İleri teknoloji yatırımlarının gerçekleştirilmesi sürecinde ise, sanayileşme sistemi günün ihtiyaçlarına cevap verememekle, ileri teknoloji yatırımlarının gerçekleştirilmesinde büyük zaman kaybı ile karşılaşılmaktadır. Türkiye'nin verimliliği ve rekabet gücü yüksek olan bir sanayi yapısını oluşturabilmesi için, sanayi yatırımlarını canlandırması, optimal firma ölçeğine geçmesi, ileri sanayi kullanımı ve insan gücü yatırımlarına yönelik yeni politika yönelişleri içine girmesi gerekmektedir.

6. Sonuç

Dünya ekonomisinde teknolojik gelişmenin etkileri derin bir şekilde hissedilirken, diğer taraftan ticaret, sermaye, işgücü ve teknoloji akımlarının uluslar üstü bir nitelik kazanması, ekonomileri birbirine bağlamaktadır. Dünya ekonomisi üretici odaklı sistemden, tüketici odaklı bir sisteme hızla ilerlerken, dünyanın her noktasında üretilen malın, yeryüzünün herhangi bir noktasında tüketilebileceği yeni bir rekabet ortamına doğru ilerlemektedir. Dünya genelindeki sanayileşme stratejileri, dünya ticaretindeki gelişmeler, milletlerarası ticareti düzenleyen ortak antlaşmalar bölgeselleşme ve bütünleşmeyi hızlandırırken, diğer yanda uluslar üstü firmalar, kendi ülkelerindeki ücret artışları, vergi düzenlemeleri, çevre koruma gibi maliyet artıcı etkilerden korunmak için, üretim faaliyetlerini çevre ülkelere kaydırarak (delocalization) rekabet güçlerini artırma çabası içindeler.

Dünya ekonomisinde büyük bir ağırlığa sahip ABD, AB ve Japonya ekonomileri değişen ekonomik şartlara göre, rekabet üstünlüklerini koruyup geliştirebilmek için bir dizi sanayileşme stratejisi uygulamaktadırlar. ABD, sermaye, emek ve teknoloji yoğun ürün gruplarının üretimlerini rekabet edebilmek amacıyla çevre ülkelere yaymak suretiyle sanayi dokusunu geliştirdiği, AR-GE yoğun ürünlerin üretiminde ise dünya pazarlarından Japonya ve AB'ne oranla büyük bir pay aldığı görülmektedir. Japonya'nın ise sermaye, emek ve teknoloji yoğun ürünlerin üretiminde rekabet üstünlüğü bulunduğu, üretimlerim ABD ve AB'ne nazaran farklı rekabet stratejisi sebebiyle çevre ülkelerine yaydığı gözlenmektedir. Üstün rekabet gücünden dolayı bir çok pazar Japon mallarına karşı tarifeli ve/veya tarife dışı engeller ile kapatılmak istenmektedir. Bilhassa otomotiv ve elektronik sanayilerinde bu olgu yaygındır. Japonya söz konusu pazarlara içeriden girmek amacıyla üretimlerini bu ülkelere kaydırmaktadır.

[42] **Orhan** Aydın, **Avrupa** Birliği ve **KOBÎ'ler.** Yeni Türkiye Yıl 6 (2000) **Sayı 36,** s. 1429.

AB'ne gelince; söz konusu üretimleri, başka ülkelere kaydırmadan kendi sanayi dokusunu modernleştirme çabası içerisindedir. Yani AR-GE yoğun ürünlerde, AB'nin uluslar arası rekabetin dışına düştüğü de bir gerçektir. Dünya pazarlarındaki küresel rekabet, AB sanayisini bir çok sektörde devre dışı bırakmıştır. Özellikle elektronik, otomotiv, informatik, yan iletkenler vb. sektörlerde rekabet gücünü hemen hemen kaybetmiştir.

AB emek yoğun ve kaynak yoğun sanayilerde, yeni gelişmiş sanayilerle rekabet etmek durumundadır. Bu sanayiler üretimi istihdam kaybı veya eldeki kaynakların verimli işletilmesi sağlanamasa bile iş alanı açtığı vb. düşüncelerle, ülke dışına tasımlamaktadır. AB, sanayi politikasından beklediği yapısal ayarlamaları hızlandırarak, sanayi dokusunu kendi sınırlan içinde uyumlu dağılımım sağlamak; sanayi örgütlenmesini KOBİ düzeyinde şekillendirerek esnek arz ve çeşit ekonomilerine ulaşmak ve neticede oluşturduğu AR-GE ve mesleki eğitim programlarıyla uluslar üstü bir rekabet üstünlüğüne sahip olmaktır.

Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na vücud veren Roma Anlaşması'na göre ortak üye kabul edilmiş, hazırlık, geçiş ve son dönem olmak üzere, üç aşamadan sonra nihayet gümrük birliğine dahil edilmiştir. Türk sanayii açısından Gümrük Birliği'nin Özel bir yeri vardır. Gümrük Birliği'nin sanayi üzerine etkisi pazarın genişlemesi ve ihracat artışı ile olmuştur. Sanayi işletmeleri büyük ölçüde dışa açılma imkânına kavuşmuşlardır. Ancak ihracatın artışı ile AB ülkelerinden gelen rakip malların sayısının artmağı iç piyasada firmaların büyümesine engel olmakta ve iç pazar pazar paylarının düşmesine yol açmaktadır.

Türk sanayiinin AB ülkelerinden farklı özellikler taşıdığı ve alt-yapı, insan, teknoloji, bilgi gibi girdiler konusunda sorunları bulunduğu bilinmektedir. Uzun yıllar ithal ikamesi sanayileşme stratejisi izleyen Türkiye'de, 1990 sonrasında dışa dönük rekabet gücü olan bir üretim yapısının belirlenmesi, haksız rekabete karşı korunması ve özel kesimin sanayileşmedeki rolünün artırılması gibi temel politikalar benimsenmişse de, sanayiinin, AB sanayii ile rekabet edebilecek bir gelişmişlik seviyesinde olmadığı açıktır.

AB sanayi çeşitli ürün grupları itibariyle ABD ve Japonya sanayiiden teknolojik bakımdan rekabet üstünlüğünü henüz yakalamamışken ve sanayileşme politikası genişleme dolayısıyla, dünyadaki gelişmelerin gerisinde yer alırken, Türk sanayiinin küresel rekabet

politikaları yerine, AB'nin sanayileşme stratejisi etki alanına girmesi tartışılmaya açık bir konudur.

Türk sanayi henüz yan sanayileşmiş bir özellik göstermektedir. Sanayiin dışa açılması ve korumacılığın kademeli olarak kaldırılması son 15-20 yılda hızlanmıştır. Yeni Türk sanayi dış rekabeti yeni tanımıştır. Rekabet için kalite ve verimliliğin önemini yeni kavramıştır.

Sanayileşmede rekabet, ülkelerin teknoloji üretir hale gelmeleriyle mümkündür, ithal teknolojiye bağlı sanayi yapısı, uzun vadeli bir sanayileşmesi olamaz. Dış dünyaya açılma hedefini seçen ülkelerin bilim-teknoloji-sanayi yeteneğini hızla geliştirmeye dönük, uzun vadeli stratejiler benimsemesi gerekir. Türkiye'de özel sektörü teknoloji üretmeye sevk edecek ve kendi markalan ile rekabet etmeye teşvik edecek şuurlu ve planlı politikalara ihtiyaç vardır. Teknoloji üretir hâle gelebilmek, bilim ve teknoloji yeteneğinin ve belli bir sanayi kültürünün geliştirilip yerleştirilmesinden geçmektedir.

Dünyadaki gelişmeler çevresinde Türkiye'nin ister AB ile bütünleşsin, ister küresel rekabet karşısında varlığını sürdürmeye çalışsın, milli çıkarlarını gözeten bir anlayışla savunma mekanizmalarını geliştirmesi gerekir. Çünkü dünyadaki süratli gelişmeler, karşısında Türkiye'nin Avrupa milletleri veya dünyanın ileri teknoloji üreten ülkeleri ile rekabet ederek varlığını sürdürmesi mümkün olmayacaktır.

KAYNAKLAR

Aksoy, Asu, Avrupa Birliği ve KOBİ'ler, **Forum Dergisi,** TOBB, Ekim 1995.

Aktan, O. ve Baysan, T. Türk Ekonomisinin Dünya Ekonomisine Entegrasyonu, Liberasyon, Karşılaştırmalı Üstünlük ve Optimum Politikalar, **ODTÜ Gelişme Dergisi,** Cilt 12, 1995, s.12.

Aslan, Rıza, Avrupa Birliği ve Geleceği. G.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 13, Yıl 1997, Sayı: 1-2.

Aydın Orhan, Avrupa Birliği ve KOBİ'ler. Yem Türkiye, Yıl 6, (2000), Sayı 36.

Bayar, A. Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri, İlk Dört Yılın Analizi, İKV Yayınlan, Nü: 159, İstanbul 2000. Braun,

Femand, AT Tek Pazarının Üye Olmayan Ülkeler Üzerine Etkileri: Türk Sanayi ve 1991 Avrupa Tek Pazarı, 1992, İSO Yayını. Ceyhan

H., Esin Arif: Dünya'da Globalizasyon ve Avrupa Topluluğu'nun Sanayi Politikası, IKV, 1992.

Çaykan, Esra, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri, Boyut Yayınları, 1997.

Demirci, Rasih, 21 .Yüzyıla Girerken Dünya'daki Gelişmeler ve Kooperatifçilik, **Karınca.** Yıl. 65, sayı 757, Ocak, 2000. Demirci,

Rasih, Küreselleşme ve Bütünleşme Hareketleri, **Karınca,** Yıl 63, Sayı 723, Mart 1997. DPT, Avrupa Topluluklarına İlişkin Temel

Belgeler: Ankara Antlaşması ve Katma Protokol, Ankara, 1993.

DPT, Küreselleşme-Özel ihtisas Komisyonu, Ankara 2000.

DPT, Sanayi Politikaları-Sanayi Gelişme Perspektifi Alt Komisyonu Özel ihtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2000

DPT, Sınai Mevzuat, Ankara 1995. DPT, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri-Özel ihtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2000.

DPT. Türk Sanayiinin AT Sanayii Karşısında Rekabet İmkanları Ö.İ.K. Raporu, Ankara 1988, 3. Cilt

Egeli Hüseyin, Türkiye'de İzlenen Sanayileşme Stratejilerinin Sanayi Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi, Türkiye Kalkınma Bankası, Sanayi Yıllığı, Ankara 1993.

Eser, Uğur, Küreselleşme; Tehdit mi Yoksa Fırsat mı? **Ekonomik Yaklaşım,** Cilt 6, Sayı 17 (1995).

Esin, A. Dünya'da ve Türkiye'de İhracat Teşvikleri, **IKV, Yayınları,** 1991.

Friedrich Ebert Vakfı: Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Gümrük Birliği ile Katılmasının Diğer Bölgesel İşbirliği Projeleri Üzerindeki Muhtemel Etkileri Ekonomik Forumu, istanbul, 1995. Gülkaya, Musa, Avrupa Tek Pazan Oluşumunda Avrupa Birliği ve Teknik Mevzuatın Uyumu, İSO ve İGEME, Mart 1995.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği ve Türkiye, Ankara 1999.

İKV. Avrupa Topluluğu Karşısında Türk Tarımının ve Türk Sanayinin Durumu. İKV Yayını İstanbul 1986.

İlyasoğlu Eyüp, Türk Bilgi Teknolojisi ve Gümrük Birliği, **Türkiye iş Bankası Kültür Yayınları,** İstanbul 1997.

Kale Başak, Türkiye Avrupa Birliği Serüveninde Yeni Sayfa Katılım Ortaklığı Belgesi, **Stratejik Analiz,** Cilt 1. Sayı 8, 2000.

Karluk, Rıdvan, Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta, 1998.

Kruger, A. Aktan O. Dohiman P., Özden C., Whalley J., nıdustrial and Fiscal Effect on Turkey of Customs Union VVith European Union. Hazine Müsteşarlığı & Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara. 1995. Kutal Metin. Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Sosyal Boyutu, **Prof.Dr. Nusret Ekine Armağan,** Ankara 2000. Toğan, S. Opening up the Turkisch Economy in the Context ofteh Customs Union Whity EU. Journal ofEconomic integration, 1997, 12(2).

Turan, Gül, Günver, Macastricht Antlaşması ve Sonrası, **Türkiye İktisat,** TOBB, Kasım 1992.

Üreten, Sevinç, Üretim işlemler Yönetimi, Ankara, 1998.

Wegner, M., Ochel W. Service Economies in Europe, Pinter, London 1987

Yüksekokul Erhan, Gümrük Birliği, **İstihdam Dergisi,** Sayı 20, 1995.

TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARETİNDE AVRUPA BİRLİĞİ VE ÖNEMİ

Yusuf Ziya İRBEÇ*

I. GİRİŞ

Nüfusu 370 milyonun üzerine çıkmış bulunan Avrupa Birliği üyesi ülkeler, Türkiye'nin dış ticaretinde %50'nin üzerinde bir ağırlığa sahiptirler. Avrupa Birliği ülkeleri, Dünya Serbest Ticaret Bölgelerinde gerçekleştirilen iki milyar Dolar'm üzerindeki ticaret hacmininde yaklaşık %40'lık bir paya sahiptir. Avrupa Birliği ülkelerinin kendi aralarında yaptığı ticaret hacmi toplam içinde %80'lere kadar ulaşırken, Türkiye'nin komşularıyla yaptığı dış ticaret hacmi, toplam içinde ancak %6 seviyesindedir. Bunun yanısıra, Avrupa Birliği ülkelerinin nüfusu giderek heterojen bir yapıya doğru gitmektedir. Özellikle Avrupa Birliği'nin bazı ülkelerinde bu konu çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bugünkü sayılara göre, Lüksemburg'ta yeni doğan çocukların % 40'ı yabancı bir anneden dünyaya gelirken, bu oran Almanya ve İsveç'te de %13 civarındadır. Almanya'da her yıl 45 bin Türk çocuğunun doğduğu tahmin edilmektedir. OECD tarafından yapılan araştırmalar, Rusya dışındaki Avrupa'nın nüfusunda önümüzdeki 25 yıl içinde büyük ölçüde düşüşler olacağını göstermektedir. Aynı şekilde, Birleşmiş Milletler 2025 yılına kadar Avrupa Birliği'nin büyük çapta göçmen işçiye ihtiyaç duyacağını hesaplamaktadır. Göçmen işçilere duyulacak ihtiyaç, yalnız Almanya çapında 2002 yılından itibaren yılda beşyüz bin'e ulaşacaktır.

Avrupa Birliği ülkelerinde Türkiye'nin çok iyi bir altyapısı olmasına rağmen, Türkiye bu durumdan yeteri kadar faydalanamamaktadır. Sadece Almanya'da 2010 yılı itibariyle Türk müteşebbis sayısının 100 bine ve bu şirketlerin malî gücünün bugünkü kurla 200 milyar marka ulaşabileceği tahminleri yapılmaktadır. Yine, 1960'lı yıllarda vasıfsız işçi olarak Almanya'ya giden Türkler'in, ikinci kuşak çocuklarının 63 bini meslek eğitimden geçerken 15 bini de yüksek öğrenimini tamamlamıştır. Buna karşılık, 2001 yılı itibariyle Avrupa Birliği sınırları içinde, 30 binin üstünde perakendeci Türk, Türk müşterilerinin yanında, Alman, Avusturyalı, Fransız müşterilerine gıda maddelerini satarken ve bunun yanısıra yılda 23,6 milyar

*Yusuf ZİYa İrbeç; Prof.Dr., Çankaya Üniversitesi, İİBF Uluslararası Ticaret Bölümü Başkanı

marklık bir ciroyu gerçekleştirirken, araştırmalar satılan bu ürünler arasında Türkiye'den ithal edilen tarım ürünlerini ile sebze ve meyvenin oranının % 10'u geçmediğini göstermektedir. 2.5 milyon Türk vatandaşının yaşadığı Almanya'ya bile yapılan tanm ürünleri ihracatı 1.5 milyar mark sınırında kalabilmektedir. Buna karşılık, Türkiye Araştırmalar Merkezi'nin tesbitleri, Almanya'da yaşayan 2.5 milyon civarındaki Türk vatandaşlarının gıda maddeleri için yılda 7,2 milyar marklık bir harcama yaptığım ve bunların büyük ölçüde Türk işletmelerinden alışveriş yapılarak gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Özellikle Almanya'da, geçtiğimiz yıllarda Türkler başta olmak üzere yabancıların sistem içinde daha uyumlu hale getirilmeleri yönündeki çalışmalara hız verilmiştir. Yapılan araştırmalar, Almanya'da oy kullanan Türkler'in yüzde 79'unun ılımlı politikaları ve çifte vatandaşlık konusundaki vaadleri nedeniyle sosyal demokratları tercih etttiğini göstermiştir.

Türkiye bu gerçekleri de göz önüne alarak, Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde yapılacak müzakerelerle Türkiye'nin bölgeye ihracatının artmasını ve dış ticaret açığının azalmasını sağlayabilmelidir. Genel olarak bakıldığı zaman, Avrupa Birliği gıda sektöründe çok zayıf bir şekilde yer alan Türkiye, Avrupa'daki Türk tüketicisinin satın alma gücünü ve bunun yanında Türk ürünlerine her geçen gün daha fazla ilgi gösteren, Türkofıl olarak da nitelendirilen Avrupalılara satış yapma yollarını araştırarak bir tarım politikası geliştirmelidir. 2001 yılı bütçesi 92 milyar 500 milyon Euro'ya ulaşan Avrupa Birliği fonlarından sadece Almanya'da 55 binin üzerinde işletme sayısı ile 293 bin kişiye istihdam sağlayan Türk müteşebbisleri devreye sokularak daha fazla yararlanmanın yollan aranmalıdır. Avrupa Birliği, Türkiye'ye önümüzdeki 5 yıl boyunca 177 milyon Öro'yu hibe olarak vermeyi planlarken, bunun sadece 5 milyon Eurosu Gümrük Birliği'ni güçlendirmek amacıyla kullanılabilecektir (127 milyon Öro MEDA II Kanalıyla ve 45 milyon Öro Ekonomik ve Sosyal Yardım Kanalıyla gelecektir). Buna karşılık, sadece Almanya'da Türk müteşebbislerinin yaptığı yatırım 12.4 milyar mark ve toplam yıllık ciroları ise, 50.3 milyar marktır.

Türkiye'nin AB'den yaptığı ithalat 1996-2001 yılları arasında 23-24 milyar dolar seviyelerinde seyrederken, toplam ithalat içindeki payı da %53'den %49'a gerilemiştir. Buna karşılık, ihracat gelirlerindeki artış,

özellikle 2000 yılında Öro'nun değer kaybetmesi sebebiyle beklenen düzeyde olmamıştır. 1996 yılında Türkiye 23.22 milyar dolarlık toplam ihracatının %49.74'ünü AB ülkelerine yaparken, bu oran 2000 yılının 11 aylık döneminde 24.71 milyar dolarlık ihracatın %52.36'sma ulaşabilmiştir.

Tablo l

TÜRKİYE'NİN İHRACATININ BÖLGELERE GÖRE DAĞILIMI

	(Milyar Dolar)				
ÜLKE GRUPLARI/ YILLAR	1996	1997	1998	1999	2000 (1-11)
BDT	2.67	3.51	2.67	1.53	1.45
MDAÜ ve Baltık Ülkeleri	3.68	4.65	3.94	2.59	1.00
K. Afrika Ülkeleri	0.99	0.98	1.50	1.34	0.96
Orta-Doğu Ülkeleri	2.46	2.61	2.43	2.20	1.95
Batı Avrupa	12.09	12.94	14.13	15.27	15.25
AB Ülkeleri	11.55	12.25	13.50	14.35	12.94
Kuzey Amerika	1.74	2.15	2.39	2.59	2.97
Latin Amerika	0.16	0.23	0.27	0.29	0.25
TOPLAM İHRACAT	23.22	26.26	26.97	26.59	24.71
	Ülke Gruplarının Payları (% olarak)				
BDT	11.5	13.4	9.9	5.8	5.9
MDAU ve Baltık Ülkeleri	15.9	17.7	14.6	9.7	4.0
K. Afrika Ülkeleri	4.2	3.7	5.6	5.1	3.9
Orta-Doğu Ülkeleri	10.6	9.9	9.0 .	8.3	7.9
Batı Avrupa	52.0	49.3	52.4	57.4	61.7
AB Ülkeleri	49.7	46.6	50.1	54.0	52.4
Kuzey Amerika	7.5	8.2	8.9	9,7	12.0
Latin Amerika	0.7	0.9	1.0	1.1	1.0

Kaynak : Dış Ticaret Müsteşarlığı

Tablo 2

TÜRKİYE'NİN İTHALATININ BÖLGELERE GÖRE DAĞILIMI

	(Milyar Dolar)				
ÜLKE GRUPLARI/ YILLAR	1996	1997	1998	1999	2000 (MI)
BDT	3.07	3.62	3.72	3.73	5.17
MDAÜ ve Baltık Ülkeleri	1.22	1.30	1.29	1.18	1.79
K. Afrika Ülkeleri	1.62	1.81	1.49	1.40	2.02
Orta-Doğu Ülkeleri	3.24	2.73	1.94	1.99	2.74
Batı Avrupa	27.41	29.80	28.95	26.09	30.59
AB Ülkeleri	23.14	24.87	24.07	21.42	24.30
Kuzey Amerika	3.08	4.35	3.86	2.97	3.81
Latin Amerika	1.56	1.10	1.16	0.83	0.58
TOPLAM İHRACAT	43.63	48.56	45.92	40.69	49.67
	Ülke Gruplarının Payları (% olarak)				
BDT	7.0	7.4	8.1	9.2	10.4
MDAÜ ve Baltık Ülkeleri	2.8	2.7	2.8	2.9	3.6
K. Afrika Ülkeleri	3.7	3.7	3.3	3.5	4.1
Orta-Doğu Ülkeleri	7.4	5.6	4.2	4.9	5.5
Batı Avrupa	62.8	61.4	63.1	64.1	61.6
AB Ülkeleri	53.0	51.2	52.4	52.6	48.9
Kuzey Amerika	7.0	9.0	8.4	7.3	7.7
Latin Amerika	3.6	2.3	2.5	2.0	1.2

Kaynak : Dış Ticaret Müsteşarlığı

Öro'ya karşı Dolar'ın değer kazanması, AB ile Türkiye arasında yapılan ihracat ithalatı düşük göstermektedir, 1996-2000 yıllan arasında Dolar bazında %49.7'den %52.4'e yükselen ihracat, Öro cinsinden hesaplandığı takdirde, daha fazla bir artışı ifade etmektedir.

Türkiye'de uygulanan ekonomi politikası, kapalı ekonomi mantığına takılmış durumdadır. Dünyada ciddi bir kriz olmamasına rağmen, ekonomik büyümeye paralel bir ihracat artışı gerçekleştirilememektedir. Türkiye'de ihracat teşvikleri, özellikle küçük ve orta boy işletmelerde basitleştirilerek performans bazında verilmelidir.

Türkiye, 2000 yılında dış dünyaya tahmini bir rakamla 27.2 milyar Dolar'lık mal satmıştır. Türkiye'nin ihracatı, 1999 yılında 26 milyar 981 milyon düzeyinde idi. Buna göre, Türkiye'nin ihracatı adeta yerinde saymıştır.

Tablo 3

TÜRKİYE İHRACATÇILAR BİRLİĞİ VERİLERİNE GÖRE İHRACATIN DAĞILIMI (Milyon $)

SEKTÖRLER	1999	2000 (Tahmin)	Değişim (%)
Hazır Giyim ve Konfeksiyon	7.551	7.460	-1.2
Taşıt Araçları ve Yan Sanayi	3.082	3.332	8.1
Elektrik, Elektronik, Makine	2.511	2.796	11.4
Demir ve demir dışı metaller	2.528	2.678	5.9
Tekstil ve Hammaddeleri	2.566	2.592	1.1
Kimyevi madde ve mamulleri	1.774	1.900	7.1
Hububat, bakliyat, yağlı tohumlar	1.221	1.176	-3.6
Çimento ve toprak ürünleri	792	862	8.9
Meyve ve Sebze mamulleri	709	590	-16.8
Maden ve metaller	576	567	-1.6
GENEL TOPLAM	26.981	27.219	0.9

Kaynak: TİM

Gümrük Birliği'ne fiilen girişinin beşinci yılını 1 Ocak 2001 tarihinde dolduran Türkiye, ihracatının %50'sinden fazlasını AB ülkelerine yaptığı için sağlık, güvenlik, çevre ve tüketiciyi koruma konularındaki uygunluk işareti olan "CE" uygulaması konusundaki tedbirlerine hız vermelidir. Zamanında alınması gereken tedbirler geciktirildiği takdirde, 2001 yılında Avrupa Birliği'ne ihracat açısından zorluklarla karşılaşabilecektir.

Türkiye, 2001 yılında, Avrupa Birliği bölgesinde daha iyi bir ekonomik performansın beklendiğini göz ardı etmemeli ve bu durumdan olumlu yönde yararlanabilmelidir.

Türkiye'nin dış ticaretinde en fazla ilişki halinde olduğu Euro bölgesinde 2000 yılının IV. çeyreğindeki GSYİH büyüme oranı %0.7'dir. Aynı dömende Amerikan ekonomisi %0.3 büyümüştür.

Öro bölgesinde GSYİH 2000 yılında %3.0 büyümüştür. IMF, 2001 yılı için büyüme oranın %2.8 olarak tahmin etmektedir.

ABD'nin 2001 yılındaki GSYİH büyüme **oranı** tahmini % 1.7'dir. 2001 yılı GSYİH büyüme oranları Kanada için % 3, Japonya için % 1 ve

İngiltere için % 2.7 olarak tahmin edilmektedir.200O yılında % 4.2 olarak hesaplanan dünya büyüme hızı, 2001 yılı için % 3.5 ve 2002 için % 4 olaralk tahmin edilmektedir.

II. AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARETİNDE İLK 40 ÜLKE

Türkiye'nin ithalatındaki hızlı artışa karşılık, 2000 yılının ilk 11 aylık dönemde AB ülkelerine yapılan ihracat bir önceki yılın aynı dönemine göre %1.2 oranında azalmıştır. (1999 yılı 11 aylık dönem: %53.8 ve 2000 yılı 11 aylık dönem %52.4). Aynı dönemde Türkiye'nin AB'nden yaptığı ithalat %27.5'lik artışla 19 milyar 62 milyon Dolar'dan 24 milyar 301 milyon Dolar'a yükselmesine karşılık, Türkiye'nin ithalatındaki hızlı artış dolayısıyla, %52.6'dan % 48.9'a gerilemiştir. Bu gelişme, Avrupa Birliği üyesi ülkelerle ticaret açığının hızlı bir şekilde büyüdüğünü açık bir şekilde göstermektedir. 1999 yılının ilk 11 ayında AB ülkeleri ile olan dış ticaret açığı, 5 milyar 961 milyon Dolar iken, bu rakam 2000 yılının 11 aylık döneminde % 90.5 artarak 5 milyar 961 milyon Dolar'dan 11 milyar 357 milyon Dolar'a ulaşmıştır. Böyle bir durum, Türkiye'nin dış ticaretinde sağlıksız bir gelişmenin olduğunu gösterirken, Avrupa Birliği ülkeleri ile yapılan dış ticarette Türkiye'nin bölgeye olan ihracatını arttırabilmesi için, Topluluk mevzuatındaki sektörel yaklaşım çerçevesinde özel öneme sahip belirli sektörlerdeki (tekstil, sentetik elyaf, otomotiv, gemi inşa, demir-çelik) yardım programlarına uyum süreci hızlandırılmaldır. Ayrıca, Türkiye'nin teknik yardım talepleri, AB Komisyonu Rekabet Genel Müdürlüğü tarafından öncelikli olarak ele alınmalıdır. Çünkü, dış ticarettteki ilişkilerin bu kadar dengesiz halde yürütülmesi uzun vadede daha büyük problemleri beraberinde getirebilecektir. Tablo 1 ve 2'den Türkiye'nin ihracat ve ithalatında ağırlığı olan ilk kırk ülkenin incelenmesi de, AB ülkeleri ile yapılacak müzakerelerin ne denli önemli olduğunu açıkça göstermektedir.

Tablo 4
2000 YILI KASIM AYI VERİLERİNE GÖRETÜRKİYE'NİN İHRACATINDA İLK 40 ÜLKE ARASINDA YER ALAN **AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ**

MİLYON DOLAR

ÜLKE SIRASI		Ocak-Kasım	Dağılım	Ocak-Kasım	Dağılım	Değişim
	ULKELER	1999	%	2000	%	%
1-	Almanya	5000	20,5	4615	18,7	-7,7
3-	ingiltere	1679	6,9	1834	7,4	9,3
4-	italya	1534	6,3	1566	6,3	2,1
5-	Fransa	1433	5,9	1482	6,0	3,4
6-	Hollanda	838	3,4	790	3,2	-5,7
8-	Belçika-Lüksemburg	567	2,3	583	2,4	2,9
10-	ispanya	692	2,8	607	2,5	-12,3
13-	irlanda	126	0,5	192	0,8	51,8
18-	Yunanistan	375	1,5	396	1,6	5,5 '
20-	Avusturya	285	1,2	267	[illegible]	-6,2
29-	Danimarka	183	0,8	195	0,8	6,5

2000 yılının Ocak-Kasım döneminde Almanya'dan Türkiye'nin yaptığı ithalat bir önceki yılın aynı dönemine göre %13.1 artarken, ihracatı %7.7 oranında gerilemiştir. Yine Hollanda'dan yapılan ithalat 24.4 oranında artarken, ihracat %5.7 azalmıştır. İspanya ile yapılan dış ticarette de durum farklı değildir. İhracat %12.3 gerilerken, ithalatta % 33.9 oranında artış gözlemlenmiştir. Aynı dönemde, Türkiye'nin en fazla ithalatının arttığı ülkeler arasında Belcika-Lüksemburg (%54.3), İtalya (%38.1), İngiltere (%27.1) ve Fransa (%15.5) bulunmaktadır. . .

Tablo 5
2000 **YILI** KASIM AYI VERİLERİNE GÖRE TÜRKİYE'NİN İTHALATINDA İLK 40 ÜLKE ARASINDA YER ALAN AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ

MİLYON DOLAR

		Ocak - Kasım				
		DAĞILIM		DAĞILIM		DEĞİŞİM
ÜLKE SIRASI	ÜLKELER	1999	%	2000	%	%
1-	Almanya	5163	14,2	6500	13,1	25,9
2-	italya	283!	7,8	3908	7,9	38,1
5-	Fransa	2824	7,8	3263	6,6	15,5
6-	ingiltere	1947	5,4	2476	5,0	27,1
8-	ispanya	1.145	3,2	1534	3,1	33,9
9-	Belçika-Lüksemburg	1.003	2,8	1548	3,1	54,3
10-	Hollanda	1.173	3,2	1459	2,9	24,4
20-	isveç	1.299	3,6	1376	2,8	5,9
21-	Finlandiya	458	1,3	682	1,4	48,9
28-	Yunanistan	266	0,7	390	0,8	46,4
33-	irlanda	244	0,7	433	0,9	77,4

III. AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ VE TÜRKİYE'YE GELEN YABANCI SERMAYE

1980-2000 yılları arasında verilen yabancı sermaye izinleri toplamı 25 milyara yaklaşabilmiştir. Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermayeli firma sayısı ise, beşbin civanndadır. Yabancı sermayenin toplam yatırımlara katkısı, oldukça sınırlıdır. 1995-1998 yılları arasında sadece yıllık ortalama bir milyar Dolar civarında doğrudan yabancı sermaye yatırımı çekebilen Türkiye, 1999 yılının ilk yansında bu olumsuz görüntüyü düzeltememiştir ve 2000 yılında bir milyar Dolar'm çok altında kalmıştır.

Türkiye'ye gelen yabancı sermaye, serbest bölgelerde de yatırım yapmaktadır. Mersin, Antalya, Ege, İstanbul Atatürk Hava Limanı, Trabzon

ve İstanbul Deri Serbest Bölgelerinde faaliyet gösteren firmaların yaklaşık %20'si yabancı sermayelidir.

2000 yılı sonu itibariyle, AB ülkelerinden Türkiye'ye gelen yabancı sermaye konusundaki istatistiki bilgiler tablo 5'de verilmiştir.

Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermayeli kuruluşlar, imalat sanayii ve hizmetler sektöründe yoğunlaşmışlardır. Ülkede bulunan toplam yabancı sermayenin %90'a yakını OECD ülkeleri kaynaklıdır. OECD ülkeleri arasında ise, ağırlık merkezi Avrupa Birliği ülkeleridir. Türkiye'nin AB ile gerçekleştirdiği Gümrük Birliği Anlaşması'nın 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren yürürlüğe girmesiyle birlikte, özellikle Hollanda, Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya ve Belçika kaynaklı yabancı sermaye izinlerinde artışlar görülmüştür.

İmalat sanayii alt sektörlerinden gıda, tütün, iplik, dokuma, örme, hazır giyim, çimento, kimya, plastik, elektrik-elektronik, taşıt araçları ve taşıt araçları yan sanayii dallarında, yatırım için verilen yabancı sermaye izinleri önemli bir ağırlığa sahiptir. Hizmet alt sektörlerine verilen yabancı sermaye izinlerinde ise, ticaret, turizm, bankacılık ve yatırım finansmanı öncelikli alanlar arasında yer almaktadır

Tablo 5
AVRUPA BİRLİĞİ'NDEN GELEN YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI

|Ü L K E L E R	|(Rakamlar01.01.2Q01 Tarihi İtibariyledir)	{Milyon TL)			
AVRUPA BİRLİĞİ Ade	*ᴵ™	la Mevcut di Yabancı Sermaye	Toplam Yab. Serm. İçindeki Payı (%)	Şirketlerin Toplam Sermayesi	Yab.S./ Topl.S. (%)
|Portekiz	|4	(49,202	(0.00	62,710	[78.46
[Yunanistan	J50	|4.593,820	0.28	(10.080,176	(45.57
[Almanya	|951	j] 88,635,339	11.38	(292,988,834	(64.38
(Fransa	|253	|| 76,927,231	||0.68	|3 17,655,406	(55.70
[Finlandiya	||7	(1,604,783	|0. 1 0	(2,538,953	(63 .2 1
[Danimarka	[42	|3, 122,362	(0.19	8,243,304	[37.88
İBelçika	J70	J9.943.960	(0.60	|14, 109,048	(70.48
[Avusturya	[90	(6,076.817	(0.37	(32,530,681	J18.68
(İngiltere	J338	(76,265,190	(4.60	(184,597,604	(41.31
(Hollanda	|365	[416,758,927	(25.15	(720,864,198	[57.81
Lüksemburg	(44	(38,764,255	(2.34	(49,566,167	[78.21
İtalya	||94	[125,455,805	J7.57	(269,876,292	[46.49
İsveç	|45	[33,094,661	2.00	(34,152,717	[96.90
İspanya	|38	[27,933,568	1.69	(30,239,236	(92.38
İrlanda	(24	[8,248,853	|0.50	(13,030,290	[63.31
^VRUPA BİRLİĞİ , ,. TOPLAM		5 1,117,474,773	67.42	1,980,535,616	56.42

Yabancı sermayeli firmalar ve faaliyetlerinin incelenmesi, son yıllarda yabancı sermaye girişlerinde hissedilir bir düşüşün olduğunu göstermektedir. Bu dönemde, yabancı sermaye yatırımlarının seyri, en fazla politik ve ekonomik istikrardan etkilenmiştir. Türkiye'ye gelen yabancı sermayenin, kayıtdışı faaliyetlerde bulunması hemen hemen imkansız olduğuna göre, kayıtdışı ekonomi ile rekabet etmekte zorlanmaktadır. Bu ise, yabancı yatırımcıların kararlarında caydırıcılık unsuru olarak ortaya çıkmaktadır.

IV. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Önümüzdeki on yıl içinde bütün dünyada, mikroelektronik, bio-teknoloji, telekomünikasyon, robot teknolojisi, yazılını donanım şirketleri hâkim duruma geçeceklerdir. Bunların hiç biri doğal kaynaklara değil, beyin gücü ve teknolojiye dayanmaktadır. Bu bakımdan, ülkeler ancak dünya çapında bir eğitim sistemi ve teknolojik yenilikleri takip etmekle başarılı olabilirler. Burada, yabancı sermayeye karşı oluşturulan politikalar gibi, yeni stratejilerin tesbiti oldukça önemlidir. Dünya üzerinde her gün bir trilyon Dolar'dan daha fazla paranın el değiştirdiği de gözden uzak tutulmamalıdır.

UNKTAD tarafından yayınlanan Dünya Yatırım Raporları, çok uluslu şirketlerce çeşitli ülkelerde gerçekleştirilen yatırımların 400 milyar Dolar'ı geçtiğini göstermektedir. Türkiye'nin, ekonomik ve siyasi beklentileri istikrara kavuşturamadığı sürece, bu gelişmelerden daha çok faydalanabilmesi mümkün görülmemektedir. Türkiye'de özel sektör ağırlıklı bir ekonomik yapı ve özelleştirme uygulamalarını destekleyen bir anayasa ile beklentileri daha fazla olumlu yönde etkileyebilecektir. Türkiye, yabancı sermaye çekmekte çok başarısız bir durumdadır. Bu durumun sebepleri arasında :

- Kötü yönetim,
- Bürokratik engeller,

Rüşvet ve gelir dağılımı bozukluğu bulunmaktadır.

The Economist dergisi tarafından yapılmış olan 2001-2005 yıllan arasında gelişmiş ülkelere akacak yabancı sermaye giriş tahminleri şu şekildedir:

Ülkeler	Yabancı Sermaye (Milyar $)	Dünya %'si
ABD	236.2	26.6
İngiltere	82.5	9.3
Almanya	68.9	7.8
Çin	57.6	6.5
Fransa	41.8	4.7
Hollanda	36.1	4.1
Belçika	30.2	3.4
Kanada	29.6	3.3
Hong-Kong	20.5	2.3
Brezilya	18.8	2.1

2000'li yıllarda, sanayileşmiş ülkelerle geri kalmış veya gelişmekte olan ülkeler arasında uçurum giderek artmaktadır. Genel olarak, sanayileşmiş ülkeler tarafından desteklenen ve uluslararası alanda faaliyet gösteren şirketlerin, rekabet gücünü artırabilmek için büyük gayretler gösterdiği açıkça görülmektedir. Burada uluslararası ticari faaliyetleri kendi yararlarına kullanabilen ülkeler, daha hızlı bir şekilde refah seviyesini yükseltebilmektedirler.

Bu bakımdan, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, uluslararası ticaret devamlı olarak Dünya ekonomisindeki büyümenin üzerinde bir performans göstermiştir. 1990'h yıllarda dünya üretimi yıllık ortalama olarak %2-3 artarken, dünya ticareti %6-7 oranında büyümüştür. Dünya ticaretindeki daha hızlı büyümenin en önemli sebebi, ülkelerin giderek ticareti serbestleştirmesi ve bu yöndeki müzakerelere ağırlık vermeleridir. Bu gelişmelerin sonucunda, sanayileşmiş ülkelerin ithalata uyguladığı vergiler, 1950'li yıllarda %40'lar civarında iken, bugün %3-4'ler seviyesine gerilemiştir. Dünya'nın diğer bölgelerinde de, aynı yöndeki politikalar ağırlık kazanmıştır. Son yıllardaki ekonomik gelişmeler, merkezden yönetim yerine piyasa mekanizmalarına giderek daha çok ağırlık verilmesi biçiminde bir felsefe değişikliğini de beraberinde getirmiştir. Ekonominin dışa açılması ve ihracata dayalı sanayileşmenin sürdürülmesi amacıyla, özellikle kambiyo ve dış ticaret alanlarındaki düzenlemelerin hem iç üretimi destekleyici, hem de dış ticaret hacmini arttırıcı yönde etkili olması beklenmektedir. Ekonominin üretim performansını dikkate almayan dış ticaret stratejileri başarısızlıkla sonuçlanabilmektedir.

KAYNAKLAR:

DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ (2000), Çeşitli İstatistik Göstergeleri, Ankara.

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (2000), Hizmet Ticaretinin Serbestleştirilmesi ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu raporları, Ankara.

HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI (2000), Çeşitli İstatistiki Göstergeler, Ankara

INTERNATIONAL MONETARY FUND (IMF) (2000), World Economic Outlook, Washington.

OECD, INTERNATIONAL DIRECT INVESTMENT STATISTICS YEARBOOK, 1998, Paris

OECD (2000), OECD Economic Outlook, Paris.

UNCTAD (1999), World Investment Report 1999, 2000 New York

.

Avrupa Birliği Türkiye ilişkilerinin Temelinde Bulunması Gereken Bütünlüklü Bir Felsefâ Proje Eksikliği

Kenan GÜRSOY*

Türkiye'miz Avrupa Birliği'nde yer almak isterken, iktisadî bakımdan kendisini en azından bu Birlik içindeki diğer ülkeler kadar istikrar içinde görmek istemekte; kurumlarının ve insanın hayat seviyesini belli bir standarta yükseltmeye çalışmaktadır. Dava, müreffeh olduğu kadar, etkili bir Türkiye oluşturmak; bu gün artık ziyadesiyle küçülen bir dünya da kendisine yabancılaşmaksızın, sağlıklı beşerî ilişkiler oluşturabilen bir insanı gerçekleştirmektir. Ticarî ilişkilerinde nasıl eşit ve sağlam koşullarda rekabet aranıyorsa, insanî vaziyet alışlarında da ezilen, ikinci sınıf muamelesi gören ve kültür yaratımının dışına itilen bir ferd değil, liyâkati, haysiyeti ile şahsiyetini kabul ettirebilmiş, yekdiğerinden saygı gördüşü kadar, ona da etik anlamda pek çok şeyler kazandırabilecek bir Türk insanı oluşsun istenmektedir

Konu iktisadî ve siyasî boyutları aşıp da insana ve dolayısıyla onun içinde yer aldığı kültürel atmosfere geldiğinde, bazılarımız için muhtemel bir takım çekingenliklerimizin olması tabiîdir. Zira iyi niyetimiz ölçüsünde safdil (naif) olmak gibi millî bir hasletimiz bulunmaktadır. Evrenselci bir tavırla insanlık aleminde lâyık olduğumuz bir mevkiye ulaşmak isterken, onun gerçekleşeceği zemin olarak, bizim dışımızda ve hatta bazı hâlleri ve prensipleri itibariyle bize karşı kendini oluşturmuş bir kültürel bütünlük olan "Avrupa Birliği" bünyesini seçmek, tam aksine, insanî anlamda kendimize yabancılaşmak olmayacak mıdır? Bize kalırsa, önemli bir endişe taşıyan bu soru, durumdan en az rahatsız olanlar tarafından bile sorulmaya devam edilmeli, hatta kendisini epistemik ve metodik bir şüphe haline getirmelidir. Fakat bu şüphe, psikopatolojik bir kuşku, dolayısıyla da güzel ve anlamlı şeylere doğru yürüyüşümüzde bir engel durumuna gelmemeli; tam tersine, yol gösterici bir projektör görevi üstlenmelidir. Söz konusu olan kaçış değil, dikkat; gaflet değil, bilinç olmalıdır. Zira, bizim için muhtemel tehlike, varoluş temelimize uygun olmayan bir kültür alanıyla

*Kenan Gürsoy; Prof.Dr., G.S.Ü.Fen Edebiyat Fakültesi Dekanı

karşılaşmanın, hatta iç içe geçmenin yaratabileceği yabancılaşma ya da benliği kaybetmedir. Fakat bu son düşünce bizi yanlızlığa mı itmeli; deve kuşu örneği kafamızı kuma mı gömdürmelidir? şunu bilelim ki, şahsiyetler için asıl kaybolma riski, daha çok tam bir iletişimsizlik rahatsızlığı olan "otizm" (autisme) alanında gündeme gelmektedir. Böyle bir fikre tamamen karşı olarak şu söylenebilir ki, iletişim imkânlarının bu kadar yaygınlık kazandığı, Dünya'nın bu kadar ufaldığı bir dönemde, başka kültür veya medeniyet alanlarıyla karşılaşmama, onları da içine alacak ölçüde farklı bir bütünlük fikri tasavvur etmeme, artık mümkün değildir. Bu bir üst bütünlük fikridir; ve bu fikir, bizi kendimize yabancılaştırmaksızın, sadece Avrupa Birliği karşısındaki tavrımızı değil, fakat olabilecek pek çok birlik kavramı karşısındaki tutumumuzu da belirlememize zemin hazırlayacak, bir evrensel projemizin olup olmayışı konusunu da beraberinde getirir.

Böyle bir evrensel proje, içinde yer aldığımız kültürel şahsiyetlilik hâlinin, bir başka ifadeyle kültürel bütünlüğümüzün benlik bilincinin ürünüdür. Evet tıpkı, kendisini refleksif anlamda içten kavrayan ferdî şahsiyetliliğin, yine kendisini başka benler (meselâ "sen" ler ve "onlar") arasında bulması gibi, kültür bütünlüğü'nün oluşturduğu şahsiyetlilik de kendisini, başka kültür bütünlükleri karşısında, onlarla beraber ya da onlar açısından bir dizi tavır alışlar çerçevesinde idrâk eder.

"Konuya bu şekilde baktığımızda, benlik bilinci, kendini bir tanımlama ve buna paralel olarak da kendini inşâ hareketidir. Bu inşâ, etik bir bilinci de beraberinde getirir; yâni sadece maddî bir gelişim takip etmez, fakat değerler alanıyla da bütünleşerek evrensel bir projeyi gerçekleştirme yoluna girer. Yani bu bilincin artık, tanımlanmasına katkıda bulunduğu, anlamlandırdığı ve içten kavradığı kültürel bütünlük için, onu yabancı kültürel bütünlüklerle de iletişime sokabilecek ve hatta bütün bir insanlık evreniyle de irtibatını sağlayacak evrensel bir kavrayış olacaktır. Bu evrensel kavrayış, elbette önce "ben"in kavranışıdır ama ayrıca çoğulcu bir dünyada ve başka "ben"lerle (başka kültürlerle) şahsiyeti kaybetmeden bir "biz" oluşturma teşebbüsüdür. Nasıl önce "ben" olması gereken ahlakî şahıs daha sonra diğerleri ile etik alan dediğimiz bir üst iletişim alanı oluşturabiliyor ise, farklı kültür alanları da kendileri hakkındaki bu bilinç vasıtasıyla ortak bir üst etik alana taşınabilirler. Fakat eğer bu ben ile bilinci yok ise de aleyhlerine olabilecek baskın bir karşı karşıya gelişte ortadan kaybolabilirler.

Önemli olan, her kültür alanı için, kendileri hakkında bir bütünlük bilinci geliştirebilmeleri, bunu bir etik bilinç hâline getirebilmeleri, daha sonra da bu etik bilinçden kaynaklanacak şekilde, hem kendilerini, hem de diğerlerini aynı anda kavrayabilecek, özgün (kendilerine has) evrensel bir proje ortaya koyabilmeleridir."[l]

Bu konuda kendi durumumuzu sorgulamadan önce, herhalde katılmamız söz konusu olan Avrupa Birliği'nin kendisi hakkındaki değerlendirmesini, yani kendisi hakkında elde ettiği bütünlük fikrini bir başka ifadeyle Avrupalılık Bilinci'ni irdelememiz lâzım geldiğini düşünüyorum. Bu, onun kendi bütünlüğünü nasıl kavradığına ilişkin bir değerlendirme olacaktır.

Şüphesiz ki, bu kavrayış önce tarihsel bir mahiyet taşır. Yani gerçekleştirilmek istenen ideal kavramların yaşanmaya başlandığı bir ilk dönem tasavvur edilir ve şahsiyetin temel zemini olan hafızada yer alanlar hatırlanır; güncelleştirilecek şekilde muhayyilede geliştirilir. Buna göre Avrupalılık Bilinci, öyle sanıldığı gibi, sadece XIX yüzyıla götürebilen, ekonominin ve teknolojinin gelişimi ile oluşturulan bir menfaat ve savunma işbirliğinin ifadesi değildir. Yunan, Roma ve Hristiyanlık hatıraları taşır.

Bu bilinç için Yunan Medeniyeti, bilgiyi karanlıktan aydınlığa çıkartan, kaosu, kosmos kılan bir mucizedir. Temele, toplum hukuku ile ferdî akılı birleştiren bir etik anlayışın konması hâlidir. İnsanlık ilk defa burada uluhiyet karşısında kendisini muhtar akla dayalı bir şahsiyetlilik hâli olarak ifade eder. Yunan için büyük bir ihtimalle, bunlar, aslında doğru değildir. Ama batı, şahsiyet edinme süreci içinde, Yunanı kendinde görmekten çok, kendini Yunan'da görmüştür, "önemli olan, tarihî gerçekten çok, o gerçeği şahsiyet edinme sürecinin malzemesi yapan bilincin anlamlandırmasıdır ve ilk defa burada belirdiğini düşündüğü "muhtar akıl" fikri, onun evrensellik projesinin temelinde çok sonra da kullanabileceği bir başat öğe durumundadır."[2]

Avrupalılığın, yavaş yavaş içinde oluşmaya başladığı Roma Dönemi ise, bu bilincin hafıza temelinde, meskun dünyanın ilk defa olarak, aynı kanun altında idare edilmek istendiği ve birkaç asır boyunca da buna kısmen muvaffak olunduğu bir zaman dilimidir. Söz konusu olan idari ve hukukî bir cihanşumüllük fikridir. Her hâlde, daha sonraları Batı Avrupa'yı, kendisini bütün bir insanlık âleminin "hâmisi" ya da "çobanı" şeklinde düşündürtecek olan, bu fikirdir.

Hristiyanlığa gelince, Avrupalılık Bilinci'nin kendi dinî temelinden, mutlak değer kavramını, merhameti ve Tanrı karşısında aynı kaderi paylaşan bir insanlık anlayışını aldığı muhakkaktır. Sen Simon'un da haklı olarak gördüğü gibi, Roma dini (Roma Kilisesi'ne bağlılık anlamında), Avrupa cemiyetinin pasif bağı; Kilise teşkilatı ise, onun aktik başı durumunda idi. Dahası, bu teşkilat, kendi hükümet ve kanunlarına bağlı olduğundan, bu hareket ettirici gücün kendinden neş'et ettiği merkez konumunda idi.[3] Fakat buna rağmen, yine aynı düşünür, Hristiyanlık kurumlarının nasıl peşin hükümler ve batıl itikatlar üzerine inşa edildiğinden dem vurmakta; yeni dönemlerde dinin oynadığı rolü üstlenecek ve aynı sonuçlara götürebilecek taze bir imâna ihtiyacı vurgulamaktadır. Bu ise, bilimdir. Anlaşılan, henüz XVII. ve XIX. yüzyılların bilinci anlayışına varılmamış da olsa, yavaş yavaş bir lâikleşme süreci, XIV. yüzyıldan itibaren, kendisini göstermektedir. O zaman da, Birlik fikri, kilise teşkilâtının ve hristiyan teolojisinin sağladığı bir birlik şeklinde tasavvur edilmekten çok, hristiyan ahlâkını beşerî ve dünyevî platformda yaşayan insanların meydana getirdiği, aynı inancı yaşayan bireylerin mümin kardeşliğinin oluşturduğu bütünlük olarak görülmeye başlanmış olacaktır.

Bu noktada Piyer Dübua adlı bir XIV. yüzyıl düşünürünü saymamak elde değildir. Sen Toma Dakin ve Sijer do Brabant'ın öğrencisi olan bu düşünür, rasyonalist (akılcı) bir felsefe geleneğinin etkisi altında, felsefenin teolojiye, siyasetin de manevi otoriteye karşı bağımsızlığını savunacak; Papa'nm kendini sadece ruhanî olana hasretmesinin ve kiliseyi modernize etmesinin doğru olduğunu söyleyecek; Avrupa barışının ise iyi kurumlarla takviye edilmiş bir şekilde monarklar arasında gerçekleştirebilecek dürüst bir antlaşmayla temin edebileceğini ifade edecektir. Buna göre de milletlerarası bir hakemlik kurumuna ihtiyaç olduğunu vurgulayacaktır. Bu sonuncusu bir konsil fikridir. Fakat bu konsil, artık "lâik"dir. Daha ziyade kilise dışı hakemlerden oluşarak hak ve gücünü yine kendisinden alacak olan bu teşkilat, belki kilise içinden de şahsiyetler barındırabilecek ama bunlar hiyerarşik bir düzen dolayısıyla değil, liyakatleri, bağlılıkları ve ihtiyatları dolayısıyla seçilmiş olacaktır.

Aslında birlik fikrinin altında, lâik Avrupa'nın kendi çapında önerdiği seküler ve kozmopolit bir evrensellik kavramı kendini gösteriyor gibidir. Yavaş yavaş hümanizm adını alan bu evrensellik projesi, zirve noktasına rasyonalizm fikriyle ulaşmış olacaktır. Bu aynı zamanda insanın kendine has boyutlarının da, güçlerinin de idrâk edilişi hâlidir. Ferdî ve

kollektif anlamda bütünlük taşıyan bir muhtariyet fikri gündeme gelmektedir. Nitekim rönesans ve reform gibi hareketler bu fikrin diğer adlarıdır.

Böylece nasıl bilim, geleneğin yerini alıyor ise Avrupa fikri de, bu tür bir muhtariyet kavramına dayalı olarak sanki kilisenin ve hatta Hristiyanlığın yerini almaktadır. Ruhanî otorite fikri ise yerini beşeri akla bırakmakta ve bu sonuncusu barışı sağlayıcı ve teşkilatlandırdı bir hakim güç odağı haline gelmektedir.

Aslında akıl insana has olan tabiatın bir özelliğinin ve özerkliğinin en üst noktadaki ifadesi durumundadır. Bu tabiat, kendini ahlâkî ve hukukî anlamda da ön plana almalı, bir tür evrenselliğin ifadesi olduğu kadar norm koyucu pozisyonda da olabilmelidir. Eğer bir insani kardeşlik ve barış fikri aranıyor, evrensel bir birlik ruhu oluşturulmak isteniyor ise, bu, tabiata uyan ve ona dayanan bir hukuka ihtiyaç duyuluyor demektir. [4]

Cizvit Suarez'in, Hugo Grotius'un, Kant'm ve Ruso'nun görüşlerinin aynı doğrultuda değerlendirilmesi gerektiğini söylemek mümkündür.

Hristiyanlık karşısında daha çok akıla ve bilime önem veren bu tip bir Avrupa Birliği fikri karşısında, gariptir Kilise teşkilatı da, çok hevesli görünmez. Galiba artık o da, hükümranlığının bu dünya için olmadığını fark etmektedir. Nitekim, 7-10 Mayıs 1948'de her ülkeden ve her eğilimden sekizyüz şahsiyetin bir araya geldiği Lahey toplantısına Papa XII. Pie de özel bir temsilcisini gönderir. Ama açıklaması son derece dikkat çekicidir:

"Kutsal Makam'ın (Papalık Makamı'nın) halkların birliği için duyduğu ihtimamın bir nişanesi olarak, ama Kiliseyi de salt dünyevî menfaat karmaşasının içerisine sokmaktan kesinlikle imtina ederek". Demek oluyor ki, Kilise, dünya gailesine karışmayı bir alçalma kabul etmekte; başka ifadeyle askınlığını kaybetmekten korkmaktadır.

Avrupa Birliği karşısında çekingenliğini ifade etmekten kaçınmayan bir diğer görüş de İşçi Enternasyonalizmini savunanlannkidir. Zira onlar için, Avrupa Birliği fikri, kültürel tabanlı, geçmiş hakkındaki hafızaya saygılı ve üstelik idealist atılımlıdır. Söz konusu olan milliyetçi menşeli bir burjuva fenomenidir. Marks için "proleterlerin vatanı yoktur". Tek temel

değer, emektir. Eğer bir birlik aranıyorsa, bu ancak, "Emekçilerin Enternasyonal Birliği" olmalıdır.

Markscı görüş endişesinde haklıdır. Çünkü, Avrupa Birliği'nin daha yüksek bir ideal değeri taşıması, kendini millî bir romantizm içinde idrak eden ülkeler için geçerlidir. Fikrin heyecan unsuru kazanmasının bir romantizm ve milliyetçilik cereyanları yüzyılı olan XIX. yüzyılda gerçekleşmesi boşuna değildir.

Mesela, ateşli bir İtalyan milliyetçisi olan Cüzepe Mazini, millî birliklerin oluşturulmasının aslında, eski dünyaların bütün ailelerini tek bir cemiyette toplamak durumunda olan Büyük Avrupa Federasyonu'na geçiş anlamı taşıdığını yazar ve ona göre "Hür hakların federasyonu, devletler arasındaki bölünmeyi ortadan kaldıracak; böylece ırkların çekişmesi kaybolacak; milliyetler, hukukun ve yerel ihtiyaçların ön gördüğü şekilde tahkim edilmiş olacaklardır."

O, "Haklar Federasyonuna götürecek demokratik Cumhuriyetle, menfaatlerin kaynaşmasıyla, insan zihninin ilerlemesiyle ve kalıcı bir barış ihtiyacıyla, somutlaşan bir Avrupa Ahlakî Birliği" tasavvur etmekte idi.

Misle ise,

"Avrupa Vatanı oluşturmaktadır. Peki nasıl? Istırapla, göçle, sürgünle (...) şu büyük Avrupa ülkeleri, onları hep sevdim. Onları farklılıklarıyla kendimde bularak sevdim. Benim için, her biri bir şeyi çağrıştırıyor. Almanya'm bana Luter'i verdi, kahramanca coşkuyu; İtalya'm Viko'yu verdi, hukukun taşı; Polonya'm ise fedekârlık fikrini" diyordu.

Ve nihayet Viktor Hugo şöyle sesleniyordu

"Öyle bir gün gelecek ki, siz Fransa, siz Rusya, siz İtalya, kıtanın bütün milletleri her biriniz ayrı ayrı özelliklerinizi ve şerefli ferdiyetinizi kaybetmeden, bir üst birlik içinde eriyeceksiniz ve Avrupa kardeşliğini oluşturacaksınız"[5]

Tutarlı bir gelişim süreci içinde ortaya çıkan bütün bu görüşlerden anladığımız kadarıyla, Avrupa Birliği fikri daha başından beri, evrensel bir

tasavvur içinde gelişmiş, belirgin bir hafızaya dayalı etik anlamda ideal değeri olan dayalı, bir fikirdir. Her ne kadar şu anda muhafaza edilmesi gereken karmaşık bir yapıdan bahsedilse de, Avrupa kendisini, bir bütün hâlinde ve insanlığın bütünü için taşıdığım varsaydığı anlamla değerlendirmektedir. Sanki bütün insanlığın sorumluluğunu duymaktadır. Onun beşeriyet adına evrensel bir insanlık projesi ve anlayışı vardır.

O halde, şimdi soruyu kendimize çevirerek yeniden sormak zamanı gelmiştir. Biz böyle bir Birliğe katılırken, aynı menşe'den gelmememize rağmen, kendi millî hafızamıza, kültürel tabanımıza ve insan anlayışımıza dayalı evrensel yani bütün insanlığı kucaklayıcı şahsiyetli bir projeye sahip miyiz? Bu olması zorunlu bir ön şarttır. Bunun etik ve ideal bir mahiyeti olmalıdır. Ama diğer önemli şart ise, bu projenin, Avrupa Birliği fikriyle (onun evrensel projesiyle) bağdaşabilir olması gerektiğidir. Kendimizi söz konusu Birliğe aday gördüğümüz şu dönemlerde, alacağımız siyasî ve iktisadî tedbirler kadar, sorgulamamız gereken bir kültürel ve atik bilinç problemimiz vardır. Aslında hep vurgulamaya çalıştığımız sorun, kendimize has bir evrensel projeye sahip olup olmadığımız kadar, bunun beraberinde gelen, bütünlüğümüzle ilgili, etik bir tavır alış sergileyip sergilemediğimize ilişkin bir şahsiyet sorunudur. Yine unutmayalım ki, şahsiyet ileriye dönük hür atılım ve projelere başlanmak kadar, sosyal ve kültürel tarihimiz demek olan bir hafızaya da mâlik olmaktır. Bu hafızayı ve bu şahsiyet atılımını dikkate almadan, bırakın Avrupa Birliği'ni hiçbir Birlik alanında, olması gerektiği şekilde yer almamız mümkün değildir. Biliniz ki, hafızamız eşelendiğinde millî tarihimizin bu tip evrensel projelere (Kızıl Elma, İlâ-yi Kelimetullah gibi) sadece askerî ve siyasî anlamda değil, fakat özellikle etik anlamda sahip olduğunu bize hatırlatacaktır. Yeter ki, bu kavramları, bu günün dikkatleri ve değerleri çerçevesinde dünya hümanizmine yapacağı barışçı ve adalet bahşedici katkıları dolayısıyla yeniden keşfedelim. Dahası "Yurdda Sulh ve Cihan'da Sulh" deyişinin cihanşümul kıymeti hissedilebilsin.

[1] Prof.Dr.Kenan GÜRSOY: "Felsefi Anlamda Avrupa Birliği Fikrinin Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye'nin Avrupalılaşma Sorunu Semineri Sn: 61 Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası/Ankara 1998.
[2] Aynı eser. Sn: 62.
[3] Saint Simon; De la Reorganisation de la Societe Europeenne, ed. Alfred Pierre. S. 7. 115-122.
[4] Prof.Dr.Kenan GÜRSOY, aynı eser, ss. 63-64
[5] ProfDr.Kenan GÜRSOY, aynı eser. Ss: 65-66

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ IŞIĞINDA TÜRK DÜNYASI'NIN GELECEĞİ

Şahin YAMAN*

Sayın başkan, değerli misafirler; benim arz etmeye çalışacağım konu şudur: "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Işığında Türk Dünyası'nın Geleceği." Sanıyorum, sunmaya çalışacağım konu, şu ana kadar sunulan konulardan bir miktar farklı ve çetrefil boyutlar içeriyor. Hadisenin **ekonomik,** jeopolitik, medeniyet ve **kültürel** boyutlarını onbeş dakika içerisinde ve spekülatif şekilde Türk Dünyası'nin geleceğine bağlamak gerekecek. Ben burada şöyle bir yol izlemeye çalışacağım: Bir Türk olarak veya Türk Dünyası'nın mensubu bir Türk olarak, Avrupa Birliği'ni algılarken, kurumsal faktörlerin dışında, özellikle bazı noktalara dikkat etmemiz, Avrupa Birliği'ni anlamak için ilâve gayret göstermemiz gerektiği kanaatindeyim.

Birinci bölüm, Avrupa Birliği'ni anlamak şeklinde olacak. İkinci bölüm de, AB ilişkileri ışığında Türk Dünyası'nın geleceği olduğu için ve Türk Dünyası'nın bulunduğu coğrafî saha Avrupa Birliği gibi bölgesel ve çapı büyük olmayan bir bütünleşme hareketini çok fazla aştığı için, daha değişik bir ifadeyle, Atlantik ötesi ve hatta Pasifik boyutları da olan bir küresel Avrasya süreci olduğu için, bu sürecin en önemli tayin edici unsuru olan Atlantik ötesi, yani ABD-Avrupa ilişkileri çerçevesinde Avrupa Birliği'nin gelişimini birkaç dakikayla özetleyip, ondan sonra bazı spekülasyonlar yapmaya çalışacağım.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa Birliği'nin kurumsallaşmaya, kristalleşmeye henüz başladığı dönemde, Amerikan hegemonyasının başladığını da görüyoruz. Bu dönemde, Amerika Birleşik Devletleri'nin bir taraftan Breton Vuds sistemiyle dünya para sistemini oturtmaya çalıştığı, diğer taraftan, Kenedi masası marifetiyle tarım politikalarını oluşturmaya çalıştığı, Marşıl yardımlarıyla, Avrupa Birliği'nin tekrar inşa edilmeye çalıştığını görmekteyiz. Bu süreçte, henüz emekleme döneminde bile Avrupa Birliği, tarımsal, parasal ve askerî açıdan Amerika Birleşik Devletleri ile bir işbirliği ve çatışma veçhelerini bir arada bünyesinde barındıran bir eğilimde gelişiyor.

* **Şahin** Yaman; **Dış Ticaret** Müsteşarlığı Uzman Yrd.

Çok kısa bir şekilde açıklamak istiyorum. Kenedi dönemiyle birlikte Amerika dünya hâkimiyetini ele geçirmeye başladığı ve iki kutuplu sistemin de sivrildiği bir ortamda, ABD'nin ortaya attığı tanm politikalarına Avrupa Birliği'nden hemen bir itiraz geldiğini -özellikle Fransa kaynaklı- görüyoruz. Kenedi Masası çerçevesindeki tarım politikalarına Fransa'nın getirdiği itirazın hemen akabinde, o dönem Amerikan hegemonyasının bir sembolü sayılan altına bağlı dolar sistemine de yine Fransa Cumhurbaşkanı Do Gol'den bir itiraz geliyor. Bu itiraz şudur. Amerika Birleşik Devletleri'nin altın sistemini ve dünya para sistemini kendi emperyal çıkarları için istismar etmektedir. Yani, ticari sisteme ve para sistemine edilen itirazın hemen arkasından askerî, itirazlar geliyor. Fransa, özellikle Vietnam Savaşı'nda NATO'dan askerî birliklerini çekiyor. ABD ekonomisinin tahakkümüne karşı, deniliyor ki: "Amerika Birleşik Devletleri çok yüksek oranda ödemeler bilançosu açığı veriyor ve bu ödemeler bilançosu açığını, para sisteminin tabiatı dolayısıyla, Avrupa'ya enflasyon ihraç ederek finanse ediyor ve bunu da, emperyal, jeopolitik amaçlarına ulaşmak için kullanıyor." Amerika'nın Avrupa'ya verdiği cevap ise, Avrupa'nın kendisini savunacak bir askerî güçten yoksun olduğu, kendi kendisini savunması için bir teklifte bulunmakla beraber, kendisini savunmaktan aciz olmak dolayısıyla, ABD'nin Avrupa'yı savunmak zorunda kaldığı ve büyük masraflara katlandığı yolundadır.

Tüm faktörleri topyekûn harmanladığımız takdirde, Avrupa Birliği ile Amerika arasındaki para, tanm, ticaret ve askeri güç konularındaki çatışmalar daha 1950'lerde başlamıştır. Bunu, Türk Dünya'sıyla ilgili şöyle bağlayacağım: Hegemonya teorileri açısından, uluslararası ilişkilerde her dünya hâkiminin öncelikle bir askeri gücü vardır veya Ahmet Güner Sayar Hocamız'ın deyimiyle, ekonomik hâkimiyetini politik düzleme taşıyabilmenin şartı olan kan vergisini, yani askerî, jeopolitik güce sahip olmadan, Dünya'da ne kısmî ne de küresel bir para sistemini idame ettirmek mümkün değildir. Örneğin İngiltere, 1914'e kadar Dünya hâkimiyken Sterlin'i destekleyen güçlü bir İngiliz emperyal sistemi ve İngiliz ordusu vardır. 1914'te İngiliz orduları, artık, Dünya'ya hâkim olamamaya başlayınca İngiliz Paundunun krizi de başlar ve 1939'a kadar devam eder. Amerika iktisadi ve askeri gücü sebebiyle para sisteminin efendisi olunca Dolar'da Sterlin'in yerini aldı. İngiltere, sadece entelektüel önderliğini bir süre daha psikolojik faktörler sebebiyle devam ettiriyor.

Türk dünyası, bugün, Çin'in orta batı kısmından başlayan, Türkistan'ın doğusundan Adriyatik sınırına, yukarıda Volga bölgesinden Irak'a kadar çok geniş bir coğrafyayı kapsıyor ve Avrupa Birliği'nin kudret ve hâkimiyetinin sınırları ise, kanaatimce, Kafkaslar'a kadar bile gelemiyor.

Şimdi, Türkiye- Avrupa Birliği ilişkileri çerçevesinde, Avrupa Birliği'nin geleceğine yönelik birkaç tespit yapmak ve politika önerilerini getirirken, bizim Avrupa Birliği'ne üye olacağımız veya olmayacağımız varsayımları altında plânlarımızı iki kategoride ele almamız lazım. Benim şahsî kanaatim, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olamayacağı yönünde, bizim istememize rağmen üye olamayacağı yönündedir fakat, dış ticaretteki uluslararası çekim teorisi, bölgeye yakınlığımız ve tarihsel ilişkilerimiz sebebiyle Avrupa Birliği bizim en büyük pazarımız, biz de onların pazarı olmaya devam edeceğiz. Bu çerçevede Türk Dünyası'nm batıdaki en büyük kolunu teşkil eden Türkiye'nin Avrupa Birliği'nden ticaret, teknik, kültür, medeniyet sebepleriyle vazgeçmesi düşünülemez. Bununla birlikte, kanaatimce, şu anki statükonun sürdürülmesi de mümkün görülmüyor, siyasî, stratejik sebeplerle.

Öte yandan Avrupa Birliği'nin Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri'ne yönelik politikasındaki ana hatları çok kısa bir şekilde özetlemek istiyorum. 1991 yılında Sovyetler'in dağılmasıyla birlikte Avrupa Birliği, bölgeye yönelik çok kapsamlı bir strateji geliştirmeye ve Avrupa Yatırıra ve Kalkınma Bankası, TASİS denilen yardım kurumu, Kafkasya-Orta Asya-Asya taşımacılık kurumu eli ile oralara girmeğe başladı. Avrupa Birliği'nin sınırlarının Türkiye'nin doğusunu aşamaması sebebiyle askerî işler Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya tarafından doldurulmuş. Orta Asya'da bizim de içinde olduğumuz tek askerî husus, Türkiye'nin ikili yardımları, ikili politikaları dışında, Orta Asya Müfrezesi denilen askerî oluşumdur. Türkiye, Rusya Federasyonu, Amerika Birleşik Devletleri ve Türk Cumhuriyetleri'nin katıldığı ve cılızda olsa kurulmuş olan bu askeri teşkilatta AB yoktur.

Türkiye'nin özellikle doğu kısmı, yani, Kafkasya ve Türk Cumhuriyetleri, Türk Dünyası'nm tamamının geleceği açısından Avrupa Birliği ilişkileri çerçevesinde değerlendirdiğimizde önemli bir determinant faktör konumundadır. Bugün, Türk Cumhuriyetleri'nin sahip olduğu kaynakları istihraç etmek, batıya ve doğuya ihraç etmek noktasında, yine, Avrupa ile Amerika arasında bir ayrım yaptığımız takdirde, Avrupa Birliği hemen hemen Hazar bölgesinde yok gibidir.

Az önce sayın konuşmacılarımız vurguladılar, Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye sağlayacağı 107 milyon Euro'luk bir para vardır. Bugün, sadece bir Telekom kuruluşunun Türk Cumhuriyetleri'ne yaptığı yatırımın miktarı beşyüz milyon dolardır. Devletin yaptığı yatırım ise yüz milyon doların üzerinde. Bugün, son bir yıl içerisinde Türkiye'nin ve Türk Cumhuriyetler'nin aldığı müteahhitlik hacmi 1 milyar dolardır ve toplam olarak dokuz milyar doları geçmiş durumdadır. Tabiî ki, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, dış ticaret potansiyeli açısından Avrupa Birliği'nin alternatifi değil; fakat, Avrupa Birliği'yle ilgilenme, siyasî, iktisadi ve jeopolitik düzeyde tüm enerjimizi Avrupa Birliği'ne kanalize etmemizin Türk Dünyası'nin geleceği açısından olumsuz bir yönde işletidiği yönünde bir tespiti de burada yapmamız gerekiyor. Bugün düşünce kuruluşları çerçevesinde şu soru soruluyor: Türk Birliği'ne yönelik fikrî yapılanmalar Türkiye'de öldü mü? Türkiye, acaba, Avrupa Birliği sebebiyle ikili bir düşünce yapısı çerçevesinde birisini ötekinin alternatifi olarak mı görüyor? Benim, kanaatimce, tabiî ki, Türk Cumhuriyetleri Avrupa Birliği'nin alternatifi değil, Avrupa Birliği de Türk Cumhuriyetleri'nin alternatifi değil.

Türk Milleti tarih boyunca batıya doğru yürümüştür şeklinde bir klişenin gerçekle ilgisinin olmadığı kanaatindeyim. Batı ve Oğuz Türklüğü batıya doğru belki yürümüştür; ama, Türk Milleti, Amerikan Tarih Kurumu Başkanı, Vilyım MıkneFin de ifade ettiği gibi, doğuya, batıya, kuzeye, güneye, kuzeydoğuya, güneydoğu, güneybatıya kısacası her bölgeye doğru yürümüştür ve Türk Milleti'nin stratejik açılımları çok boyutlu olmak zorundadır. Bugünkü şartlarda Avrupa Birliği'ne üye olamayacaksak veya her şeye rağmen birgün üye olacaksak Türk Cumhuriyetleri 'yle ilgili olarak nelerin yapılabileceğinin düşünülmesi gerektiğine inanıyorum. Türk Cumhuriyetleri'nin de kendilerine göre, geleceğe yönelik stratejileri vardır. Şu an, Türkiye ile Avrupa Birliği'nin imzalamış bulunduğu ortaklık anlaşması çerçevesinde, biz, ticaret politikasının pasif bir unsuruyuz, Brüksel bürokratlarının elindeyiz. Hâlbuki Türk Cumhuriyetleri, dünya altın potansiyelinin yaklaşık olarak yüzde oniki, yüzde onüçüne sahiptirler ve yaklaşık olarak dört veya beş trilyon Amerikan Dolan tutarındaki hidrokarbon kaynaklarına sahiptirler. Ayrıca da Dünya'nın üçüncü, dördüncü büyük pamuk üretimine sahiptirler. Şunu da söyleyeyim, sadece, bir Türk şirketinin Türkmenistan'daki tekstil yatırımları bugün 500 milyon dolardır. Özbekistan'da bir Türk şirketinin, tekstil ihracatı Özbek özel sektör ihracatının yüzde onunu oluşturuyor. Türk Cumhuriyetleri'nde yapısal dönüşümün önümüzdeki beş yılda tamamlanması, petrol ürünlerinin

ihracatına başlanması, ham pamuk ithalâtının tekstil ve konfeksiyon ürünlerine dönmesi durumunda, Türk Cumhuriyetleri'ne olan ihracatımızın yüzde 15-20'lere çıkma potansiyeli var.

Sözlerimi tamamlarken şunu söylemek istiyorum: Türkiye'nin Avrupa Birliği ile olan ilişkileri, bizim Türk Dünyası ile olan ekonomik, stratejik, kültürel, dil, tarih ve medeniyet alanındaki ilgimizi azaltmaması lazımdır. En azından jeopolitik sebeplerle Orta Asya ile ilgilenmemiz lazım. Bunun yanısıra Avrupa Birliği'ne girmesek de, Avrupa Birliği ile stratejik birtakım ortaklıklar geliştirmenin mümkün olduğunu düşünüyorum.

SORULAR VE CEVAPLAR l-

Cemil ERTUĞRUL

Şimdi, soru soran sayın Banu Toygar'a, sayın Celal Oğan'a, sayın Dr. Şahsuvaroğlu'na ve iki tane isimsiz şahsa sorulan için teşekkür ediyorum; şöyle ki, anlatmak istediğimiz, ancak zaman olmadığı için anlatamadığımız konulan anlatma imkânı sağladıkları için.

Şimdi, bir tanesi buradaki konumuzla ilgili değil; ama, ben kısaca cevaplandırayım. IMF'nin uyguladığı ve başarısızlıkla sonuçlanan tarım politikası hakkında ne düşünüyorsunuz?

Şimdi, IMF'ye niyet mektubuyla, daha önce birinci niyet mektubu ve onu izleyen niyet mektuplarıyla IMF'le verilen hususlar bence Türk tarımında yerine getirilmesi gereken hususlar. Yani, fiyat politikalarından uzaklaşmak. Biraz sonra onu daha ayrıntılı olarak anlatmaya çalışacağım; ancak, burada bir yanlışlık var. İlk önce kırsal ve tarımsal altyapının iyileştirilmesi, verimlilik ve rekabet gücünün artınlması gerekiyordu; ondan sonra fiyat politikalarını uygulamak, malî politikaları uygulamak gerekiyordu. İşe tersten başlamışlardır ve o yönüyle başarısız bir politikadır. Tarım politikalannı malî politikalarla özdeşleştirmek ve malî politikaların aracı olarak kullanmak son derece zararlı sonuçlar verecek bir politika olarak görülmektedir.

Diğer bir soru: Köylü milletin efendisidir sözü bugünkü şartlarda mazide mi kaldı? Buna, aynı zamanda, Celal Bey'in sorusunu ve diğer sorulan da birleştirerek cevap vermeye çalışacağım.

Tarım sektörü son derece önemli bir sektördür. Bunun önemi temel ihtiyaç maddelerini üretiyor olmasındandır. Gelişmiş ülkelerde yıllar içerisinde, tarım sektörünün millî ekonomideki payı yüzde iki'lere, üç'Iere kadar gerilemiştir. Ancak, yüzde iki-üç gibi çok marjinal rakamlar olmasına rağmen, tarım sektörünün yokluğu demek, bütün ekonomik hayatın, bütün varlığın yokluğu demektir. -Celal Bey'in de söylediği gibi- önce doymak esas alınırsa, ekonomiden tarım sektörünü çektiğiniz an bütün hayat durur; fakat, diğer sektörlerden bunu çektiğiniz zaman, diyelim ulaştırmadan, sağlıktan, elektrikten, ilgili sektörlerde hayat durur; fakat, tarım sektörü yüzde bir de olsa, binde beş de olsa, oransal olarak önemsiz bile olsa anlam olarak son derece önemlidir. Bu nedenle, bu faaliyette bulunan çiftçiler,

köylüler her zaman efendidir. Ancak, günümüzde, tarım olayı artık bir sanayi şekline dönüşüyor, tarım işletmeleri fabrika şekline dönüşüyor, köylülük olayı da bitiyor artık, çiftçilik de bitiyor. Bugün, gelişmiş ülkelerde, özellikle bilgisayann başında, Amerika Birleşik Devletleri'nde birbuçuk kişi Türkiye'deki bir köyün gayri safı hâsılasını elde ediyor. Köylü efendimizdir; ama, artık beyefendi olması lazım. Bu nedenle, köylülük olayına son verip, çiftçilik olayına son verip, köylüyü, sanayici, yatırımcı yapmamız, çiftliği de, artık, fabrikaya dönüştürmemiz gerekir.

Banu Hanım'm sorusu, çok güzel bir soru, benim anlatmak istediğim konuyu sormuş. Avrupa Birliği'nin ilk oluşum sürecinde tarım sektörü en ciddî sektör olarak ortaya çıktı ve Avrupa Birliği kurulsun mu, kurulmasın mı tartışmaları bile tarım sektörü etrafında döndü. Daha sonra, dediler ki, öyle bir destekleme, öyle bir mekanizma kuralım ki, üye olan bütün ülkelerin çiftçileri yaşasın, yani, varlıklarını sürdürsün. Çok yüksek bir destekleme düzeyi koydular; çünkü, tarım sektöründe olabilecek iflaslar, şehirleşmeyi, bütün sektörleri olumsuz olarak etkileyebilecek. Başlangıçta çok yüksek destekleme düzeyini koydular ve bütün tanm işletmeleri varlığını sürdürdü; hatta, daha da gelişti. Gerçi, işletmeler büyürken de kırsal alanlardan şehirlere göç oldu; ama, bu sağlıklı bir akış oldu ve o yıllarda, tarım ürünleri önemliydi, Avrupa tarım ürünlerinde kendine yeterli hâle gelmek istiyordu, bu nedenle çok yüksek bir destekleme fiyat düzeyi uyguladılar. Bu arada, yapısal politikalarla tarımlarını iyileştirdiler. Zamanla, bu destekleme yoğunluğunu düşürdüler. Konuşmamda da söylediğim gibi, özellikle bu düşürme her yeni üye almada tekrar hatırlandı. Türkiye'nin tam üyeliği durumunda da bu tekrar hatırlanacaktır ve muhtemelen, fiyat desteklemelerinin çok az olduğu veyahut da hiç az olmadığı bir döneme denk gelecektir bu. Ancak, kırsal destekler ve çevre destekleri devam edecektir. Fiyat desteklerinin olmadığı bir dönemde, eğer, kırsal destekleri ve yapısal destekleri, çevre desteklerini iyi yönlendiremezsek Türkiye tanm işletmelerinin, topluluğun tarım işletmeleriyle rekabet etmesi mümkün değildir. Bu nedenle, Türkiye için tanm alanındaki önemli iş verimlilik ve rekabet gücünün artı n l ması dır. Bunun yolu da, kırsal ve tanmsal verimlilik gücünün iyileştirilmesidir.

2- Rasih DEMİRCİ

Ben Cemil Bey'in bıraktığı yerden devam edeyim, Lütfü Şahsuvaroğlu ikimize de sormuş aynı soruyu. Ben, bana ait olan kısma eğilmek istiyorum.

Diyor ki: Türkiye-AB uyumunda, stratejik olarak, sanayi-tarım entegrasyonu için ne yapmalıdır? Şunu ifade etmek istiyorum: sistem bütünü içinde meseleye bakmak lazım, ürünün üretilmesinden tüketilmesine kadar: kırsal alanda üretilmesi, sanayide işlenmesi ve tüketiciye kadar bir bütün içerisinde bakmak lazım. Meseleyi bir bütün olarak almadığımız takdirde hiçbir şeyde başarılı olamayız. Nitekim, tarımda aldığımız birtakım tedbirlerde de bütüncül olarak bakılmadığı için, parçacı yöntemlerle bakıldığı için sonuç alamıyoruz. Araziler küçülüyor, oradaki insanlar toprağı terk ediyor; ama, onlara karşı iş bulacak, ekonomide onlara iş sahası açacak tedbirler alınmadığı için Türkiye'de yanlış bir şehirleşme olgusu da ortaya çıkıyor.

Bir başka arkadaşımın sorusu: Sizce, devletimiz, sanayicilere yeterli destek veriyor mu? Devletin, günümüzde pek fazla kaynak aktarma yerine, düzenleme, yol gösterici, yönlendirme desteğini vermesi lazım. Yoksa, her şeyi devletten beklemek doğru değil; ama, devletin bir düzenleyici politikası olmalıdır. Birtakım görevleri üstlenmesi gerekir, yönlendirmesi gerekir, teşvik etmesi gerekir, ama, Türkiye'de böyle bir destek verilebiliyor mu, yeterli mi, benim kanaatime göre yeterli değil.

Bir soru daha var: "Bazı ülkeler, Amerika Birleşik Devletleri gibi birtakım ülkeler gümrük duvarları, kotaları koyuyorlar, ithalatı belirli ölçüde durdurmaya çalışıyorlar, biz bunu yapamaz mıyız?" Güçlü ülkeler, ekonomisi güçlü ülkeler, her ne kadar serbest dolaşım varsa da gerektiğinde gümrük duvarlarını kaldırıyorlar, çeşitli gümrük tarifeleriyle ve kotalarla kendi sanayilerini gerektiğinde koruyorlar. Meselâ, Japonya, Japon malları her tarafta satılmadığı için, o da başka bir stratejiyle o pazarlara girmeye çalışıyor. Biraz önce ifade etmek istediğim sanayii dışarıya yayma politikası esasen buna dayanıyor.

3- Kenan GÜRSOY

Efendim, sayın Prof. Mehmet Kocaoğlu'ndan bir soru var, diğerlerini de bunun içine alarak, müsaade ederseniz, cevaplandırmak istiyorum.

Avrupa'da oluşmuş olan ve sürekli gelişim içinde bulunan evrensel alandaki Avrupalılık bilinci içinde bir eritme politikası da zaten var mı? Varsa, Türkiye AB'ye girerse böyle bir eritmenin, kısaca Türk

benliğinin kaybedilmesi, yetmiş yıllık Sovyetler'de elinde sopayla yapılamadığına göre Avrupa'da yapılması mümkün mü?

Müsaade ederseniz, bir felsefeci olarak burada bulunuyorum, o rolümü de bir tarafa bırakmak istemiyorum, siyasî ya da kültürel antropoloji açısından da konuya bakılabilirdi; ama, benim felsefeci olarak hep ifade etmeye çalıştığım, bu tebliğde de ifade etmeye çalıştığım bir şey var. Biz, konuya bakarken, insan açısından, birey olarak ele alınan insan açısından da baktığımızda, aynı şeyi kültürel bütünlük içindeki bir milletten de bekleyeceğiz. Kendini ve başkalarını aynı anda anlayan ve kendisi için olduğu kadar başkaları için de proje geliştirebilen, cihan şümul bir bakışa sahip bir etik anlayışı arıyoruz. Şimdi, bizim bütün tarihî seyrimiz boyunca, belki batıya doğru ilerleyişimizde ortaya çıkan bir şey bu; ama, ideolojik anlamda ifade ediliyor, meselâ, bir Türk cihan hâkimiyeti meselesi var. Bu, sadece, bir yerleri istilâ etmek, orada hâkim olmak değil; fakat, bu hâkimiyette bir de o insanlara bir şeyler götürmek var, adalet var, düzen fikri var, çokluk içinde olan farklı kültürlerden, farklı dinlerden olan insanları bir arada f yaşatma, onlar üzerinde hüküm sahibi; fakat, aynı zamanda, hikmet sahibi olan bir millet olma özelliği var, bir tür ideoloji bu. Kendini ve başkalarını aynı anda anlayan, onlar için de bir şeyler katan bir ideoloji, bir görüş, bir benlik bilinci olarak ortaya çıkıyor, millî seviyede ortaya çıkıyor. Nitekim, eğer böyle bir şey varsa zaten millîlikten bahsetmek mümkün olabiliyor. Kızıl Elma ideolojisi ve bununla birleştirerek söylüyorum [4]ilat kelimeitullah' ideolojisi var, bunların hepsi aynı pota içerisinde düşünülebilir. Sakın, bunların tekrarı niteliğinde bir Avrupa kapısında oluş ve bilinç değerlendirmeyelim. Fakat, etik anlamda, kendini ve başkalarını aynı zamanda anlayan ve başkalarına bir ideolojiyle hizmet etmek anlayışı için de giden bir bilince ihtiyacımız var. Avrupalılık bilincinin, benim ifade etmeye çalıştığım tarihî seyri içinde, yanlış-doğru, buna uyuldu; bu bir hileydi, bu bir taktikti; bunların hiçbirisi zaten realitesi olmayan şeylerdi; evrenseldi, ama, evrensel hikmeti yoktu, değeri yoktu; bir fikir olarak evrenseldi, ama, evrensel değeri yoktu diyebilirsiniz; ama, ortaya çıkış şekliyle, isterseniz felsefe diyelim isterseniz ideoloji diyelim, böyle bir genel insan ideolojisi var, genelde insana hitap ediş var. Bu bizi eritir mi? Eritebilir. Eğer bizde böyle bir fikir yoksa, böyle bir şahsiyetlilik yoksa, böyle bir benlik bilinci oluşmamışsa, Avrupa karşısında bir kültür bütünlüğü fikri yoksa, zarar verebilir. Sanki bütün insanlık için ortak kararlar, ortak değerler varmış gibi düşünürsünüz, bu değerlerin insanlık için söz konusu olduğunu düşünürsünüz evrensel değerlerin; fakat, bunların yaşamasında öyle üsluplar vardır ki, üsluplar sizi alır götürür ve siz temelde

bulunan o fikre de temelde yabancılaşır kalırsınız. O halde, sadece fikirde değil, aynı zamanda yaşama üslubunda da dikkat edilmesi gereken taraflar vardır. 21 inci yüzyılın başında buna ne ihtiyaç vardır demeyin. Eğer söz konusu olan şahsiyetlilik ise, kişilik sahibi olarak devam etmek ise, buna ihtiyaç var. Söz konusu olan yaptığımız her harekete, söz konusu olan bulunduğumuz her ortama aynı zamanda değerlerle girmekse, buna ihtiyacımız var. Söz konusu olan eğer cihan şümul ve bütün bir dünya için, bütün insanlığın kıymeti için bir şeyler katabilrnişse, kendimizi bu anda tekrar fark etmek ve bunu evrensel bir dille tekrardan ifade etmek ihtiyacımız var.

4-Yusuf Ziya İRBEÇ

Bana iki tane soru var. Bir tanesi, "Türkiye'nin yirmibir milyar Dolar olan dış ticaret açığı nasıl kapatılabilir?"

Dış Ticaret Müsteşarı geçenlerde üniversitemizde verdiği konferansta dedi ki: "Türkiye ancak 35 milyar Dolar ihracat yapabilir; çünkü, altyapısı ancak buna müsait." Onun için dış ticaret açığını buradan kapatamayacaktır, üretimi artırmamız lazım, içeride üretime yönelik bir ekonominin hızla sağlanması gerekiyor, ihracatın artışı da buna bağlı olarak artacaktır.

Prof. Dr. Mehmet Kocaoğlu arkadaşımızın sorduğu soruyla da bağlantı kuracağım. 1996 yılında biz Avrupa Birliği'nin gümrük birliği kısmına girdik, onun epey dezavantajları oldu; o dönemde, bizim yirmi milyar dolar dış ticaret açığımız vardı. 1997'de 24 milyar dolar dış ticaret açığımız var, 1998'deki dış ticaret açığımız 18 milyar dolar, 1999'da 14 miîyar dolara düşmüş küçülmeden dolayı; ama, 1996 ile 1999 arasında o kadar büyük problemler yaşamamışız. Sebebi ise, Türkiye ekonomisi ortalama yüzde 7'ler, 8'ler civarında bir büyüme gerçekleştirmiş, problem o kadar görülmemiş. Bir ülkenin cari işlemler dengesinde açık vermesi o kadar büyük de bir problem değildir. Ne zaman problem değil: o ülkede yabancı sermaye bunu karşılayabiliyorsa, yani sermaye akımlarıyla bunu gerçekleştirebiliyorsanız. Meselâ, şu anda Brezilya 2J milyar dolar cari işlemler açığı verir, ama problem yok ortada. Amerika Birleşik Devletleri'nin hem dış ticaret açığı vardır hem de 450 milyar dolar cari işlemler dengesi açığı vardır; öbür taraftan sermaye akımıyla (yılda 256 milyar dolar yabancı sermaye alacağı tahmin ediliyor) bunu karşılıyor.

Avrupa Birliği'ne girmemiz veya gümrük birliğine girmemiz, ekonomiyi ne kadar kötü yönde etkilemiş sorusuna gelince: bizim şu andaki çamura saplanmamızın sebebi, yanlış uygulamalardır. Burada da bizim iyi pazarlık edemediğimiz düşünülebilir, ama, IMF'nin politikalarını uyguladık biz, Avrupa Birliği'nin politikalarını çok daha az uyguladık. Onun için, Türkiye bir rantiyeci kesime doğru kaydı; yani, üretmeden kazanma. Bir kural vardır: reel faizlerle üretim arasında bir dengesizlik meydana geldiği zaman, bunun sonu zaten krizdir. Bu krizden ötürü Avrupa Birliği'ne falan kabahat bulmaya gerek yok, gümrük birliğine kabahat bulmaya gerek yotur. Doğru-dürüst çalışanları mükâfatlandıran, çalışmayanları da cezalandıran bir politika uygulayalım ama, repo alanların hepsine çalışmayan insanlar diyorsanız, o zaman diyeceğimiz hiçbir şey yok.

5- Şahin YAMAN

Sorulan toparlayıp tek bir cevap olarak vermek istiyorum.

"Türkiye ekonomik bloklar dışında kalarak NAFTA, AB, Pasifik Havzası ile ilişkiler kurarak iktisadî güvenliğini sürdürebilir mi?" Kesinlikle sürdürebilir. Türkiye bugün Dünya Ticaret Örgütü kuralları içerisinde Avrupa Birliği ile olan münasebetlerimize hiçbir halel getirmeden Avrupa'yla da ilişkilerimizi sürdürerek, AB ile siyasal üyeliğe de girmeden, gümrük birliği dışında bir düzenlemeye girerek, Dünya Ticaret Örgütü ile de çok büyük değişiklikleri yapmadan bu işi sürdürebilir.

Diğer bir soru Sayın Şehsuvaroğlu'nun, "AB ile rekabetçi bir yarış teması olmadan doğu kaderciliğine dönmek tehlikesi yok mudur?" Doğu kaderciliği tabiri ne anlama geliyor bilmiyorum ama, bugün Japonya, Hong Kong, Singapur, Tayvan, Güney Kore ve birçok doğu ülkesi daha gayet iyi bir durumdadır.

"Avrupa Birliği ile kültürel ilişkiler ne olacak? AB ile entelektüel ilişki var mı?" diyor. Bunu, benden çok daha ehil olan hocalarımız belirttiler, ben o konuya çok fazla girmeyeceğim.

Önemli bir soru var, "Türkiye-AB, Orta Asya'da ortak projeler yapabilirini?" Aslında bu soru bence en orijinal sorulardan bir tanesidir. Aslında yapmalı, fakat yapamıyor. Avrupa Birliği'nin üç ayaklı Orta Asya stratejisinde, yani demiryolu projesi, karayolu, havayolu, ticareti kolaylaştırma işlemlerinde Avrupa Birliği şu ana kadar 250-300 milyon Dolar Orta Asya'ya yönelik yatırım yaptı, önümüzdeki yıllarda bir o kadar

daha veya daha fazla yapacak, bunların hepsinde Türkiye dışlanmış durumda. Tahsili yardım programında bugün biz Amerika Birleşik Devletleri ile ortaklık yapıyoruz veya bizim ilk sağladığımız Eximbank kredilerinin kaynağı, Japon OECF kaynaklıdır. Fakat, Avrupa Birliği'nin kurmuş olduğu IBRD, Orta Asya'ya yönelik yatırımlarda veya Balkanlar'da olsun, yine Türkiye'yi dışlama temayülü var. İşbirliği yapmamız lazım; girelim veya girmeyelim, bulunduğumuz coğrafyada en büyük ticari blok olan Avrupa Birliği ile bizim ilişkilerimizi bizim çok daha fazla artırmamız, şu anki retorik, kavga, çatışma düzeyinden, gerçek bir ekonomik, politik ilişkiler düzlemine çıkmamız lazım.

Son bir soru var, "Hazar bölgesine dahi eli ulaşamayan Avrupa Birliği, kendi yetersiz elleriyle Shangay beş'Iisini oluşturmuş mudur?" Avrupa Birliği, Balkanlar'ı stabilize edemiyor ki, Kafkaslar'a ulaşamıyor ki, Dünya'nın büyük güçlerinden birisi olan Çin veya Avrupa Birliği'nin on katı jeopolitik sezgiye sahip bir Rusya'ya ulaşamıyor ki, bunu yapabilsin. Bence bu iş mümkün değil.

SEKİZİNCİ OTURUM

"Türkiye'nin Seçenekleri ve Alternatif Politikalar" -----

Oturum Başkanı: Acar OKAN

Tebliğciler :

l- Global Gelişmeler, Avrupa Birliği ve Türkiye
Orhan TÜRKÖZ

2- Avrupa Birliği Projesi ve Bağımsızlık Bilinci
Yrd.Doç.Dr.Durmuş HOCAOĞLU

3- Türkiye-Avrupa Birliği Ekonomik İlişkiler ve Alternatif Politikalar
Prof.Dr.Emin ÇARIKÇI

4- Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Güvenlik
Doç.Dr.Ümit ÖZDAĞ

5- Sempozyumun Genel Değerlendirmesi
Nevzat KÖSOĞLU

AVRUPA BİRLİĞİ PROJESİ VE BAĞIMSIZLIK BİLİNCİ

Durmuş HOCAOĞLU*

Önsöz*

Avrupa Birliği, bizim için, nevzuhûr bir Kızıl-Elma'ya ve bu birliğe girmek ise genel nitelendirme ile "Batılılık"ın, özel olarak ise, "Avrupahhk"m sembolü hâlini almış, kas-katı, rijid bir ideolojiye dönüş(türül)müştür. Her katı ideolojide olduğu gibi burada da ap-açık bir "saplantı", bir "tutkunluk" hâli gözlemlenmektedir. Evet: Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne teveccühü, bir kara sevdadır, bir çılgınlıktır, bir tutulmuş lukrur, bir "anomali"dir. Her kara sevdada, her tutkunlukta olduğu gibi burada da "akıl" yoktur, "düşünce" bir tarafa itilmiştir, "tefekkür" felç olmuştur.
¥

Bunun bir sonucu olarak, farkedemiyoruz ki, Biz **"Batının en doğusu"** olmak istiyoruz, halbuki, **"Doğunun en batışıyız."** Anlayamıyoruz ki, Biz, Avrupalı değiliz, asla olmadık, asla da olmayacağız; biz Asya'hyız, hep Asya'lı olduk ve hep de öyle kalacağız. Bu delice kara sevda bizde "akıl" bırakmadığı, "düşünce"mizi dumura uğrattığı, "tefekkür"ümüzü iğdiş ettiği için, "Batı"nın birbirinden nasıl kökten farklı iki veçhesi bulunduğunu da idrâk edemiyoruz.

Bir kere daha ve vurgu ile belirtmek gereğini duymaktayım ki, ülkemizde ciddî anlamda bir 'anlama problemi', bir 'anlayışsızlık maluliyeti' hüküm sürmektedir ve bu sebebe binâen anlamakta zorluk çekiyoruz ki, herşeyden önce, bizim için Avrupa Birliği'ne "girmek" değildir söz konusu olan; belki, olsa olsa, lütfen ve tenezzülen kerem buyrulup "kabul edilmek" tir. Fakat; bize "Avrupalı" dedirtmek ve bunun bir kutsal simgesi haline gelmiş olan Avrupa Birliği'ne girmek, daha doğrusu "kabul edilmek", Türkiye için, açıkça bir **saplantı** halini almış bulunduğu için, öyle görünmektedir ki, bu uğurda yapamayacağımız hemen

* Durmuş Hocaoğlu, Yrd.Doç.Dr., Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi

* Bu önsöz, "Son Çağrı" gazetesinde 20 Mart 1997 tarihinde yayınlanan "Türkiye ve Avrupa: "Düşmüş Soylu" ve "Kamelyalı Kadın" başlıklı yazımdan değiştirilerek uyarİanmıştır.D.H.

hemen hiçbir şey, göze alamayacağımız hemen-hemen hiçbir fedakârlık kalmamış gibidir. "Avrupalı" de, gözümüzün kaymağını ye! "Avrupalı" de, canımızı al! Yeter ki "Avrupalı" de! O hâle gelmiş bulunmaktayız ki, bize "Avrupalı" desinler, ah, bir kere desinler; ondan sonra ölsek gam yemeyiz.

Bu, tipik bir "mania depresif'dir; ümitsiz ve âcil bir "klinik vak'a"dır!

Bu tutkun hâlimiz, çok büyük ve tehlikeli bir zaafiyet oluşturmaktadır ve bu zaafıyetimiz "Avrupalılar" tarafından çok iyi bilinmekte ve çok bariz bir surette istismar edilmemize, kullanılmamıza çok müsait bir ortam hazırlamaktadır.

Yine idraksizlik gösteriyoruz ki, Avrupa Birliği, bir ekonomik kuruluş olmadığı gibi uluslararası bir siyasî kuruluş da değildir; uluslar-üstü bir kuruluştur ve hedefi "Avrupa Birleşik Devletlerf'dir ve böyle bir Birleşik Devletler bünyesine girmek, hür ve müstakil Türk Devleti'nin sonu demektir. Ve yine idraksizlik göstermeye devam ediyoruz ki, bunun adı **"Mandacılık" ur.**

İmdi: Dikkat edilecek olursa, uzun zamandan beri Avrupa Birliği'nden konu ile ilgili olarak ard-arda gelen bilgiler kamuoyunda sürekli olarak şok etkisi yapmaktadır. Burada **"şok"** kelimesini bilinçli bir tercih ile kullandım; zira, bu haberler, Türkiye'yi ümit ile yeis arasında oyuncak gibi sallandırmaktadır. Adamlar bizimle bal gibi oynuyor, ince-ince alay ediyorlar. Bir diyorlar ki, "A.B. bir Hristiyan klübüdür"; kahroluyoruz: "Eyvah, almayacaklar". Bir diyorlar ki, "hayır, ne münâsebet"; gözlerimizde umut ışıklan yanıyor: "Çok şükür alacaklar". Bir diyorlar ki "A.B. bir medeniyet projesidir"; kahroluyoruz: "Bu iş bitti, almayacaklar"; arkasından diyorlar ki "öyle olsa dahi siz de zâten bu medeniyetin bir parçasısımz". Sevinçten deliye dönüyoruz: "Bu iş tamam, alacaklar". Bir diyorlar ki, "Türkiye'ye Sevr'i kabul ettirmemekle hatâ ettik, ama artık zamanı geldi"; yine kahroluyoruz, bu ağır hakareti duymazlıktan gelmekten veya "onu diyen şahsî fikrini ifade etmiş, Avrupalı dostlarımızın hepsi böyle düşünmüyor" diye kendi-kendimizi aldatmaktan başka çâre göremiyoruz.

***

Avrupa, kendisine delicesine bir kara sevda ile tutulmuş, aklını ve aklı ile birlikte saygı duyulacak birçok şeyini de ziyan etmiş, en önemlisi, kendisine olan saygısını kaybetmiş eski ve köklü bir zadegan, düşmüş bir

aristokrat olan Türkiye ile bazan gizli-gizli, bazan açıkça alay eden, ona istediği herşeyi kabul ettirebilen çok akıllı, çok güzel, çok albenili, çok cazibeli, çok frapan, çok işveli, çok fettan; ama aynı zamanda çok kaprisli, çok kurnaz, çok tecrübeli, çok zâlim, çok merhametsiz, çok vefasız, çok sadakatsiz, çok hâin, çok sevgisiz, çok saygısız, çok gaddar, çok ocaklar söndürmüş, feleğin çemberinden defalarca geçmiş bir yosma, âşığını çıldırtan bir aşüfte gibi davranıyor.

Ve fakat, şâire *"Yıktın Bağdâd ilini vîrân eyledin, Hülâgû Hân mısın kâfir"* dedirten cinsinden bu albenili hâin yosma çok iyi biliyor ki, fazla naz âşık usandırır. Çok iyi biliyor ki kaprisi akılsızca kullanır ve limitleri zorlarsa Türkiye'yi iter; o zaman o düşmüş soylu belki uyanır, uyanır da kim olduğunu hatırlar ve kendisini bekleyenlere döner; bu tecrübeli yosma "tarihî tecrübesi ile" çok iyi biliyor ki, Türkiye denen bu düşmüş soylu, uyanırsa çok kötü şeyler de yapabilir. Çünkü bu cazibeli, fettan, hain yosma, deli âşığının "pala bıyıklı" hâlini de bilmektedir. İyi bilir ki, ayranını kabartmaya gelmez, O halde, en iyisi "uzaktan merhaba"! O halde bu "düşmüş soylu" ile oyna! Onu dâima, "beyne'1-havf ve'r-ercâ" hâlinde tut! O halde, onu daima, vuslat ümidi ile yaşat; ama asla koklatma!

Bu fettan, bu "deli Türk"ü, hakkındaki aforoz kararım iptal ettirmek için Papa'mn Alpler'deki şatosunun kapısında, kışta-kıyâmette, yalın-ayak, başı-kabak günlerce bekleyen ve dizlerinin üstüne çökerek af ve nedamet dilenen âsî kral gibi, dizlerinin üstüne kadar çöktürüp, bütün haysiyeteni ayaklar altına serdirerek alabileceği herşeyi vermeye rızâ gösterecek nihâî noktaya getirmeden ve O'nu kelimenin tam manâsıyla sıfıra müncer kılıp bitirmeden asla Vuslat'a nail etmeyecektir; Vuslat vâkî olduğunda ise, Türk'ün yapacağı hiçbirşey kalmış olmayacaktır.

Giriş: "Avrupa Birliği" Projesi

Nedir

Filozof için gaye "Felsefî Doğru"dur, yâni "Hakikat"; siyasetçi için ise "Siyâsî Doğru", yâni "Siyâsî Fayda". Beri yandan, Hakikat, tesettürden hoşlanmaz; O, ap-açık, üryan gezmek ister. Bunun içindir ki, Filozof, yâni Entellektüel, Hakikat'i nasıl görmekte olduğuna kaanî ise, aynen o şekilde, hiçbir surette setretmeksizin söylemelidir.

Bu sebeple, gerçek bir entellektüel olmak iddiasında olan herkesin, "dilsiz şeytan" olarak ebedî lanete muhâtab olmamak için, gözlerini asla sağa-sola saptırmadan, Hakikat olduğuna inandığı şeyi aynen söylemekten başka bir gaye taşımaksızın, işin doğrusunu ifade etmesi lâzımdır; sevdiklerini dahi kırmak bahasına olsa dahi!

Zira, hiçbir şey Hakikat kadar kıymetli değildir.

•

Bunun için, filozof ile siyasetçi arasındaki bu kategorik farktan dolayı da Avrupa'nın siyasetçilerine değil filozoflarına itibâr etmek gerektir. Her siyâset gibi Avrupalılar'ın siyâseti de kirlidir; Avrupa'nın siyasetçisi de netice itibariyle 'siyâsetçi'dir ve 'siyâsî fayda[1] için elzem olduğuna inandığında her siyasetçi gibi onlar da yalan söyler. Bu felsefî analizde, bu sebeple siyâset ehlinin değil ilim ve hikmet ehlinin dedikleri üzerinde durulacaktır; onlar, siyasetçiler ile kaabil-i kıyas olmayacak derecede dürüst ve açık sözlüdür. Esasen, Avrupa'yı şekillendiren asıl kahramanlar da onlardır.

***

İmdi, ilkin ülkemizde Avrupa Birliği tartışmalarındaki karakteristik özelliğin ve ülkemizin ve toplumumuzun vazıyet-i umûmiyesini şu şekilde hulâsa edebileceğim kanâatindeyim:

l: Öncelikle, fevkalâde büyük ve son derece etkileyici, çok korkunç bir "Avrupa Birlği Lobisi"nin varlığını kabul etmek gerektir: Önlerinde koca bir katran kazanı, ellerini bu katran kazanma daldırıp on parmaklarıyla, Avrupa Birliği lehindeki propagandalara itiraz eden herkesin suratına kara çalmaya, onları çağ-dışı, paranoyak, komplocu itihamlarıyla susturmak için adetâ bir kutsal haçlı seferi îmânı ile saldıran dehşetli bir fesat kumpanyası.

2: Entelektüellerimizde de görüldüğü gibi, toplumda bir *zihinsel kilitlenme* söz konusudur; bu, çok net olarak, bir *toplumsal katalepsi.* Şu ânda Türkiye'nin kaderi söz konusu, Türk Devletinin varlığının bitip bitmemesi söz konusu; ama, toplumda bir kilitlenme var. Dehşet verici bir gelişme!

3: Yine, toplumda bir *hissizlik,* felsefî deyimle söyleyecek olursak, bir *apathia* var. Sanki damarlarımızdan kan çekilmiş, yahut sinirlerimiz iptal edilmiş gibi davranıyoruz.

4: Ve çok ciddî anlamda *kendimize güvensizlik* var. Bu ülke, bu devlet ve bu toplum, kendi aklı, kendi gücü, kendi irâdesi ve inisyatifı ile ciddî birşeyler yapabileceği konusunda kendisine olan güvenini büyük ölçüde kaybediyor. Büyük nisbette herkesteki ortak kanâat şu: Biz artık kendi-kendimize "adam olma" kaabiliyetini kaybettik; bize, elimizden tutup kaldıracak, bizi adam edecek bir lider ülke, bir lider toplum lâzım; o da hemen elimizin altında, hemen yanı başımızda: Avrupa Birliği! Avrupa Birliği'ne girelim; bitsin bütün dertlerimiz; gelsin demokrasi, gelsin insan haklan, ve en tiksinti vericisi: Gelsin paralar! Yâni, maalesef, Biz artık, git-gide, birisi gelsin bizi adam etsin diye bekleme derekesine tenzîl eden, kendi problemlerimizi kendi gücümüzle çözebilme, kendi-kendimizi ıslah ve adam edebilme kabiliyetimizi bütünüyle kaybettiğimizi düşünen zavallı bir toplum haline geliyoruz.

5: O zaman, "bu çökmüş toplumsal psikolojinin adı nedir" diye sorduğumda, tek bir cevap buluyorum: **Mandacılık!** Yâni: **Gönüllü sömürgeleşme!** Yâni: **Bağımsızlık Bilinci'ni yırtılması!** Ve **o** zaman da, "hangi sebeple Sevr'i parçaladık, hangi sebeple dişimizi tırnağımıza takarak İstiklâl Harbi'ni yaptık" diye sormam ve dahi seksen sene önce Mandacılık'ı savunan ve bu yüzden tavuk kümesinde linç edilerek öldürülen Ali Kemal'in itibârının iade edilmesini talep etme hakkım doğacaktır. Evet: Ali Kemal'in suçu neydi? Şu anda Ali Kemal'ler Türkiye'de seri üretim hâlinde, bir tane değil, hem de binlerce; her yerde onlar; hiç yüzleri kızarmadan göğüslerini kabarta-kabarta gezinmekteler. Şu hâlde, bu tiksinti verici fikri müdâafa edenlerin önce Ali Kemal'in ruhundan özür dilemeleri, kendisine iâde-i îtibâr etmeleri ve bütün İstiklâl Harbi kahramanlarını lanetlemeleri, üzerlerine düşen bir namus ve vicdan borcu olmak durumundadır.

Bu ahvâl ve şerait muvacehesinde, bu kısa tebliğ metninde takdîm edeceğim fikirlerimi, bir abstrakt ve bir manifesto mâhiyetinde olmak üzere, çok net ve çok vazıh olarak şu başlıklar altında dercetmek istiyorum:

1: Avrupa Birliği, **"İkinci Roma"** yaratma teşebbüsünün adıdır; "Pax Romana"nm ihya edilmesi projesidir. Churcill'in Zürih Üniversitesinde yaptığı konuşmanın başlığında da belirtildiği gibi, Avrupa Birliği, **"bir çeşit Avrupa Birleşik Devletleri"** projesidir; bu proje bugün önemli mesafeler almış bulunmaktadır ve el'ân devam etmektedir; öyle ki, artık nihâî hedef, açıkça ve futursızca telâffuz da edilir olmuştur.

2: Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne, yâni "İkinci Roma"ya girmesi, kendi hürriyet ve istiklâlini, kendi varlığını kendi eliyle bitirmesidir; Endülüs'ün âkıbeti'ne uğraması ile neticelenecek olan bir **"intihar politikası", bir "gönüllü İkinci Endülüs olma politikası", bir "gönüllü sömürgecilik politikası"dır.**

3: Bu ise, çok açık ve çok net olarak, **"Bağımsızlık BilincP'nin** yırtılmasından başka bir anlam taşımaz. Türkiye, git-gide bağımsızlık bilincinin yırtılmaya yüz tuttuğu, Mandacılık idesinin kabule mazhar olmaya başladığı ayıplı bir ülke manzarası resmetmektedir.

Tarih ve Tarih Bilinci

Bu tebliğde, Avrupa Birliği'nin kuruluş aşamalarına ve bu konunun en önemli temellerinden olan Federasyon teorilerine temas edilemeden, Avrupa Birliği Projesi'nin tarihî arka-planma temas edilmekle yetinilecek ve bu maksatla da hassaten Tarih göz önüne alınacak ve Tarih-Merkezli bir yorumda bulunulacaktır.

Niçin Tarih?

İlkokul itibaren lise son sınıfa kadar kesintisiz olarak her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşına mecburî bir dersler serisi olarak okutulan, ancak, kendisinden ciddî mânâda birşeyler istihsâl edilemeyen birçok dersten birisi de Tarih'tir. Filhakîka, bu ülkenin gençlerine bu kadar uzunca süre okutulmasına rağmen, ne teknik seviyede ciddî bir *tarih bilgisi* verilebilmektedir ve ne de daha mühimi, bir *tarih bilinci.* Halbuki, Tarih, şayet, kronolojisi bir anlayış çerçevesinde, ekseriyetle kahramanlar etrafında dönenen, Kahraman-Merkezli (Heroist) bir mitoloji, bir kahramanlar kültü olmak üzere, mâzîde geçmiş zamanlarda birtakım insan toplulukların başlarından geçmiş, sıkıcı ve anlamsız birtakım hâdiseler yığını değil de derinlikli bir "hikmet bilgisi" olarak verilmiş olsaydı buradan bir tarih bilinci oluşturulabilirdi ki bu suretle, "aydınlanmış bir toplum" inşâ etmek için birinci dereceden elzem olan en temelli bir motivasyon kaynağı da ıskalanmamış olurdu.

Zira, Hâl*i anlamak için mutlaka Tarih'i anlamak gerektir ve yine zira, hiçbir zaman Dünya her sabah yeniden kurulmaz; her doğan günün bir

önceki günün içinden çıkması gibi, her devirde vuku' bulan her vakıa ve her hâdise de Tarih'in içinden çıkmaktadır.

İşte, gerek Avrupa Birliği'nin ve gerekse de genelde Türk-Avrupa ve özelde de Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin gerçek mahiyetini anlamak için de mutlaka elzem olan şey, Tarih'e bakmaktır; çünkü O'nun bütün sırrı Tarih'te gömülüdür.

Bu babda biraz daha aydınlatıcı olabileceği düşüncesiyle, Tarih filozofu Collingwood'un, *"tarih ne içindir?"* sorusuna verdiği cevaba bakalım :*

"....Benim yanıtım, tarihin insanın kendine ilişkin bilgisi "için" olduğu. Kendini bilmesinin insan için önemli olduğu düşünülür genellikle: kendini bilme burada salt kendi kişisel özelliklerini, onu öteki insanlardan ayıran şeyleri bilme değil, insan olarak yapısını bilme demektir. Kendinizi bilmeniz, ilkin bir insan olmanın ne demek olduğunu bilmeniz, ikincileyin olduğunuz insan olmanın ne demek olduğunu bilmeniz, üçüncüleyin olduğunuz insan olmanın ve başka biri olmamanın ne demek olduğunu bilmeniz anlamına gelir. Kendinizi bilmeniz ne yapabileceğinizi bilmeniz anlamına gelir; kimse ne yapabileceğini denemeden bilmediği için de, insanın ne yapabileceği konusundaki tek ipucu ne yaptığıdır. Öyleyse, tarihin değeri bize insanın ne yaptığını, böylece insanın ne olduğunu Öğretmesidir. "

Biz'in de bir Ben, büyük ve kollektif bir Ben olduğunu dikkate alarak, yukarıdaki ifadelerdeki "ben"i "biz"e dönüştürdüğümüzde Collingwood'dan kalkarak şu sonuca varabiliriz:

Tarih, "İnsanlığın" kendine ilişkin bilgisi "için"dir. Kendini bilme — genel olarak tüm İnsanlık ve özel olarak da Milletler — için önemlidir: Kendini bilme burada salt kendi toplumsal özelliklerini, onu öteki toplumlardan ayıran şeyleri bilme değil, Toplum olarak yapısını bilme demektir. Toplum olarak kendimizi bilmek, ilkin bir toplum, bir Millet olmanın ne demek olduğunu bilmek; ikinci olarak olduğumuz toplum, yâni 'belirli bir toplum', 'belirli bir millet' olmanın ne demek olduğunu bilmek, üçüncü olarak da 'olduğumuz toplum', yâni 'belirli bir toplum', 'belirli bir millet' olmanın ve **"başka bir toplum", "başka bir millet" olmamanın** ne demek olduğunu bilmek anlamına gelir. Kendimizi bilmek ne

Robin Gcorge Collingwood., Tarih Tasarımı., s. 29

yapabileceğimizi bilmek anlamına gelir; ne yapılabileceği denenmeden bilinemeyceği için de, bir toplumun ne yapabileceği konusundaki tek ipucu ne yaptığıdır; yâni onun "tarihi"dir. Öyleyse, Tarih*in makro ölçekte, Biz ölçeğinde, toplumsal ölçekteki değeri bize, belirli bir toplumun ne yaptığım ve böylece ne olduğunu öğretmesidir.

"Avrupa'yı Kurmak" başlıklı akademik-felsefi eserler dizisinin editörlüğünü yapan Jacque Le Goff, bu dizide yayınlanan her esere yazmış olduğu ve dizi ile aynı adı taşıyan takdim yazısının hemen ilk satırına *"Avrupa kuruluyor. Bu büyük bir umut"* diye başlamakta ve işbu "kurulan Avrupa"mn, yâni "Federal Avrupa Birleşik Devletleri'nin inşâındaki bu derinlikli tarih bilincini şu şekilde vurgulamaktadır:[3]

"Avrupa kuruluyor. Bu büyük bir umut. Bu umudun gerçekleşmesi tarihi hesaba katmasına bağlı: Tarihten yoksun bir Avrupa öksüz ve geleceksiz olurdu. ***Dün bugünü belirler çünkü, bugün yapılanlar ise yarın hissedilir. "***

Türkiye'yi Avrupa Birliği'ne İten Sebepler

&ft£

Türkiye'yi Avrupa'yı "Tarihin Sonu", Tarih'in kaçınılamaz bir zaruret ile varacağı bir nihâî durak, bir Tarihî Kader (Fatum Historicum) olarak algılamaya sevk eden zihniyet dejenerasyonunu ve bilinç kilitlenmesi probleminin ve Bağımsızlık Bilinci **Yırtılması'nin** asıl sebebini, "Batı ve Batılılaşma" probleminin, gerek Osmanlı ve gerekse de Cumhuriyet dönemlerinde, bütün iyi niyetli gayretlere rağmen çözülememesinde, ve çözülemedikçe daha da derinleşerek git-gide kronikleşmesinde, çözümü daha-daha zorlaşan bir kör düğüm hâline gelmesinde, dejenere bir toplumsal değişim geçirmemizde aramak gerektir ki ben buna **"Lümpen Batılılaşma"** adını vermekteyim.

Lümpen Batılılaşma, Batı Modernitesi'nin künhüne vâkıf olamamanın getirdiği hazîn ve gayri kaabil-i içtinab bir netice olmuştur. Bu muvaffakıyetsizliğin sebeplerini anlamak ve kendi şartları içerisinde

Meselâ, **bu diziden yayınlanmış olan Ulrich im** Hof un "Avrupa'da Aydınlanma", **Josep Fontana'mn Avrupa'nın Yeniden Yorumlanması", Charles** Tilly'nin **"Avrupa'da Devrimler-** 1492-1992"... gibi eserlerin giriş **kısmına bakılabilir.**

muayyen bir dereceye kadar mazur addetmek de mümkündür; ancak anlamak ve/ya mazur addetmek, tasdîk etmek ve meşrulaştırmak demek olmadığı gibi, bu muvaffakıyetsizliğin yol açmış olduğu fecî akıbeti değiştirecek de değildir.

Batı Problemi'nin çözülememesi, gerçekten de bir facia olmuştur; bu facia, alelumum anlamıyla İmparatorluğun güç ve toprak kaybederek küçülmesi olarak anlaşılmakta ise de bu, sâdece onun dar anlamıdır; asıl facia, daha büyüktür: Bir medeniyetin çöküşü! Yükselen bir dünyanın, Batı'mn ezdiği ve çökerttiği bir medeniyettir bizini medeniyetimiz!

Biz mağlûp bir medeniyetin çocuklarıyız; fakat mağlûbiyetimiz o kadar derinlere işlemiş ve o kadar büyük tahribatlara sebebiyet vermiş bulunmaktadır ki, mağlûbiyetimizin izâlesininin çâresini, bizzat gaaliplere teslim olmakta aramak raddesine gelmiş bulunmaktayız.

Osmanlı'nın batı dünyası, yâni Avrupa ile olan münâsebetleri dostâne olmayan bir ortamda gelişmiştir; iki dünya arasında nıedenî-kültürel münâsebetler son derece mahdut kalmış, bütün *Osman h-Avrupa münâsebetleri tarihi* asıl olarak bir *vuruşmalar tarihi* şeklinde tecellî etmiştir. Bu kavgalı münâsebetler tarihi, Osmanlı'ya da Selçuklu'dan mirastır ve burada tafsili mümkün ve lüzumlu da olmayan ve kökleri tarihte, dinde, kültürde, coğrafyada olan binbir karmaşık sebepten beslenen kaçınılmaz bir neticedir

Bu elektrikli münâsebetler tarihinin gelişimi, onyedinci asrın sonuna kadar hemen-hemen hep Osmanlı'nın lehine sonuçlanmış ve netîceten, Osmanlı'da, Kürre-i Arz'ın tanıdığı bu ikinci gerçek imparatorlukta, uzun asırlar boyunca ağırlıklı olarak topun namlusundan tanıdığı ve her karşılaşmasında beşini-onunu bir darbede hâk ile yeksan ettiği, kalanların ise sakat gezdiği Avrupa devletlerine karşı takındığı bir *tekebbür* hâlet-i rûhiyesi hâsıl olmuştur. Bir yandan bu gergin münâsebetlerin; diğer yandan daha henüz Osmanlı tarih sahnesine çıktığında dahi büyük ölçekte gerilemeye yüz tutmuş bulunan İslâm kültür ve medeniyetinin bu tereddisinin durdurulamayan trendi ve bu trendin inhitata münkalib olmaya başlamasının da tesiriyle, O, Dünya'yı ve hassaten batıyı yeterince okuyabilme basiret ve ferâstinden mahrum kalmış; batı cenahında ne gibi kültürel, felsefî, ilmî, fennî, teknik-teknolojik gelişmelerin cereyan etmekte

olduğunu kavrayamadığı gibi bu hususta ciddî bir alâka da göstermemiştir. Bu satırlarda bu mevzuu ayrıca açarak kelâmı dağıtmak yanlış olur kuşkusuz; ama, Osmanlı'da İlim ve Felsefe'nin dramatik çöküşünün üzerinde bilhassa ziyadesiyle durmak gerektir: Bu çöküş, dev gibi bir ülkenin minicik beyinler eline düşmesi neticesini hâsıl etmiş ve çöküş üzerinde bir negatif geri-besleme etkisi yaratmıştır. Sâdece bir tek hipotetik senaryo dahi bu dramın boyutları hakkında bir fikir verebilir: Şayet Newton, Galilei, Descartes, Leibniz... ilh. bu topraklarda yetişebilseydi, çok şeyin farklılaşacağını, Tarih'in tamâmiyle başka türlü olacağını iddia etmek hiç de bir vehim telâkkî edilemez.

İmdi; yukarıda bahsettiğimiz bu mutlu çağ — **Osmanlı'nın Altın Çağı** -- bitip de, ard-arda gelen ve durdurulamayan askerî mağlûbiyetler sistematik bir hâl almaya başlayınca, Devlet-i Aliyye, gücünün mâhiyetini fehmetmekte âciz kaldığı kavî, ganî ve kendisine karşı, yüzlerce yılın biriktirdiği mutaassıb bir kin ve nefret ile bilenmiş müttehîd bir batı karşısında, sâdece topraklarım ve devletini koruma sevk-i tabiîsi ile hareket etmeye başlamıştır. Osmanlı'nın bilhassa 1768 harbinden sonra artık Avrupa kıt'asmda keybedilen toprakları istirdâd etme hayâllerinin kâffeten suya düşmesi ve akabinde Kırım'ın kaybı **tarihî bir kırılma** noktası hükmündedir. Kırım'ın kaybının aşın derecede büyük bir psikolojik travma hâsıl etmiş olmasına dikkat edilmelidir. Zira, Kırım, elimizden çıkan topraklar arasında ilk defa olarak kamilen Müslüman ahâli ile meskûn olması bakımından çok ciddî bir mânâ ve ehemmiyet taşımaktadır; öyle ki, Sultan I. Abdülhamid, Büyük Katerina'nın kendisine metreslik yaptığı General Potemkin tarafından Özi Kalesi'nin zaptedilmesi ve 30.000 Müslümanın katledilmesi haberini aldığında, anîden felç olmuştur.

Artık, Osmanlı'nın bundan sonraki bütün politikası, Tarih'e, Tarih'in akışına meydan okurcasına, inhitatı durdurmak, elindeki her karış toprağı korumak olmuştur; ama, hâlâ kimlerle boğuştuğunu bilmemektedir; Osmanlı, artık, gücünü ve gücünün sırrını bilmediği azîm bir hasımlar cümlesi ile karşı-karşıyadır. Tam bir trajedi; şâirin tasvir ettiği gibi: "Derd çok, hem-derd yok / Talî zebûn, düşman kavî".

Bundan sonrası, durdurulamayan Gerileme'nin bir Çöküş'e dönüşmesidir; bilhassa 1821 ilâ 1921 arasındaki yüzyıllık süre, bir **"felâket asrı"** olmuştur. Batı'mn ve tabiî ki onun bir parçası olarak telâkkî edebileceğimiz Rusya'nın tevcîh ettiği haricî tazyikten maada, yine bu haricî faktörlerle yakın bir irtibat içerisinde olmak üzere, içeriden de

patlayan ve ardı-arkası kesilmeyen isyanlar ve bağımsızlık savaşları karşısında git-gide bunalan ve zorlanan İmparatorluk, bu uzun yüzyılda, bu **"en uzun yüzyıP'da,** ağır-ağır, eridi ve bitti...

Bir 'bütün' olarak Türkiye'nin, yâni Osmanlı'nın ve Cumhuriyet'in, batı ile olan münâsebetleri, aynı zamanda O'nun psikolojisini de etkilemiş olup, münâsebetlerin tarihi ile çok sıkı bir tetâbuk arzeden bu psikolojinin tarihi serencâmını, ilk peryodu şimdilik atlayarak, kısaca şu fasılalara taksim edebiliriz:

1: Tekebbür Devri: Şevket ve azamet döneminin psikolojisinin hâkim olduğu bu dönem, uzunca bir müddet, gerçekten de Türkiye'nin sâdece askeri değil birçok alanda batıdan üstün olduğu bir zaman dilimi olup, bir bakıma, Avrupa'nın pek de incelenmeye lüzum addedilecek mertebede ciddîye alınmadığı; fakat aynı zamanda — bu noktada İbn Haldun'u hatırlayalım — "çürüme"nin tohumlarını da içinde taşıdığı bir dönemdir. Kendisine duyulan îtimâd-ı nefsâniyenin, aşırı, azîm bir hadde varması, fıkrî-felsefî inhitat ile birleşince, ezelî rakibin tahkik ve tedkîkini tahrik edecek olan psikolojik ve entellektüel zemini yok etmiştir.

2: Takdir Devri: Osmanlı'nın artık harp meydanlarında aldığı mağlûbiyetler sistematikleşmeye, bir vakitler her kapışmasında galip geldiği Kefere'nin boynu ve bileği bükülemez olmaya başlamıştır. Artık Avrupa imparatorlarının protokolde ancak Sadr-ı Azâm'a denk olduğu günler geride kalmıştır; artık vazıyet ciddîleşmektedir; artık Kefere'nin takdir edildiği, bir *takdir objesi* olduğu dönemdir. Ama kuvve-i mâneviyye hâlâ sağlamdır; kendi doğrularından şüphe edilmemektedir ve aradaki mesafenin her şeye rağmen hâlâ kapatılamaz olmadığına inanılmaktadır.

3: Hayranlık Devri: Onsekizinci asır sonlan ondokuzuncu asır başlarından îtibâren, Türkiye, Avrupa karşısındaki statü kaybına paralel olarak git-gide artan bir şekilde, bir yandan bir **hayret ve şaşkınlık** ve diğer yandan da bir **hayranlık** psikolojisine saplanmaktadır. Kuvve-i mâneviye, kendisine ve değerlerine duyulan îtimad hâlâ muayyen bir kıymet ve güç sahibidir, fakat günden-güne de erimektedir; Kefere artık sâdece bir *takdir objesi* değildir; o daha yüksek bir mevkie, *hayranlık objesi* mevkiine terfi etmiştir. Türkiye, artık Batı'ya hayrandır; ne varsa, hemen-hemen sâdece Batı'da vardır! Ve de hayret ve şaşkınlık: Osmanlı, hayretler içerisindedir ve şaşkındır; neler olup-bittiğini anlayabilmekte değildir.

Ulrih im Hof, 1785'te *Siyasal Barometre* adı altında elden ele dolaşan bir broşürde Avrupa devletlerinin durumunun şöyle hicvedildiğini anlatmaktadır:[4]

> *"Portekiz her şey için yalvarır,*
> *İspanya her şeyi verir, Napoli her*
> *şeye katlanır, Parma her şeyle*
> *uzlaşır, Venedik her şeye sessiz kalır,*
> *Ceneviz her şeye güler geçer,*
> *Sardinya her şeyi gözler, İngiltere her*
> *şeye yardım eder, Fransa her şeye*
> *karışır, İsviçre her şeyi yorumlar,*
> *Rusya herkesi korkutur, Almanya her*
> *şeyi taklit eder, İsveç her şeyi yâd*
> *eder, Danimarka her şeye katlanır,*
> *Polonya her şeyi kaybeder, Prusya*
> *her şeyi arapsaçına çevirir, Osmanlı*
> *her şeye hayret eder, Kutsal*
> *imparatorluk her şeye inanır,*
> *İmparator her şeye heves eder, Papa*
> *her şeye göz yumar, Her şey birbirine*
> *karışır, Ve böylece her şey dağılır, Ve*
> *de, Tanrı yardımcımız olsun, Yoksa*
> *Şeytan parsayı toplar. "*

Hof, daha sonraki satırlarında da [s.87-88] Osmanlı hakkındaki bu hükmü kısaca şöyle açıklamaktadır:

"Broşür, siyasal barometre durumu hakkındaki verilerine Osmanlı İmparatorluğu'yla son vermektedir: Osmanlı her şeye hayret eder, *çünkü imparatorluğunun sınır durumu sallantıdadır (Macaristan, Erdel, Kırım Yanmadası kaybedilmiştir; Eflâk ve Boğdan, Tunus ve Trablusgarp kendilerini özerk hissetmeye başlamışlardır) ve çünkü Avrupalıların bu heyecan uyandıran, yükselen Aydınlama dünyasının dışında bulunulmaktadır. Osmanlılar, Avrupalı olmayan bir güç olarak broşüre*

Ulrich im Hof., Avrupa'da Aydınlanma., s.87-88 [v.b.a.-D.H.]

girmiştir; çünkü büyük çoğunluğu Hrisîiyan olan Balkanlarla birlikte henüz özgürlüğe kavuşmadığı halde ilk özgürlük kıpırtılarının baş gösterdiği Yunanistan 'a da hâlâ egemendir. "~

4: Teslimiyet Devri: Milâdını, kabaca, yukarıda zikrettiğim ve **"İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı"** olan "felâket asrı"nın başlangıcı olarak alabileceğimiz ve ivmelenerek bugüne dek uzanan bu dönem, aradaki mesafenin kapanmak yerine git-gide daha da açıldığı ve bunun da ruhlardaki bütün dirençlerin kademe-kademe kırılmasına sebebiyet vererek, kuwe-i mâneviyenin, îtimâd-ı nefsâniyenin zail olduğu ve batıya sâdece hayran olmak değil, teslim olmak lâzım geldiği şeklindeki bir inancın yaygınlaştığı, son dönemdir.

Artık ne varsa, sâdece ve yalnız batıda vardır!

İşte *teslimiyet* dediğimiz budur; bu teslimiyetin bugün varmış olduğu merhale ise "gönüllü kononileşme", veya "gönüllü olarak kendi bağımsızlığına kendi eliyle son verme" noktası demek olan Avrupa Birliği'ne giriş yoludur.

***

Bu dönemlerin kronolojisine dikkat edildiğinde, şunlann görülmezlik edilemeyeceğini ileri sürebiliriz:

1: Osmanlı, o kadar uzun müddet yan-yana aynı kıt'ada yaşamış olmasına, asırlarca süren bir münâsebetler tarihine sahip olmasına rağmen, batının ve bilvesile Batı Problemi'nin ne olduğunu dört başı mâmur bir şekilde, künhüne vâkıf olarak, anlayamadı; daha doğrusu hep yanlış anladı. Bu, aşırı derecede büyük bir medeniyet krizidir: Osmanlı, batının ne olduğunu doğru-düzgün deşifre edemeden göçüp gitmiştir. Osmanlı'nın bu anlayış problemi, hemen-hemen aynen Cumhuriyet dönemine de intikal etmiştir: Cumhuriyet de batının ne olduğunu hiç bir zaman anlayamamıştır.

2: Anlaşılamayan husus şudur: Ortada ciddî ve müzmin bir Batı ve Batılılaşma Problemi vardır; bütün dünyayı saran bu süreç karşısında artık direnmenin bir anlamı kalmadığı gibi bilinçsiz ve sathî bir batılılaşma da sâdece felâket getirmektedir ki bu felâketin örneğini başka yerde aramak abnlamsızdır; en iyi örnek Biz'iz, Biz!.. Şu hâlde, ilk önce, bugüne kadarki metodların terkedilmesinin veya ciddî bir kritikten geçirerek revize ve

Ulrich im Hof., Avrupa'da Aydınlanma., s.96-97

rektifiye edilmesinin şart olduğunu kabul etmeliyiz; denenen bir daha denenmez; bu metodlar bugüne kadar sadra şifâ birşeyler veremediğine göre, onların yanlış olduğuna hükmetmekten çekinmemeliyiz. Yapılacak olan şey bu fiilî realiteyi, yâni zâten fiilen carî olan, istense de reddedilse de hükmünü icra eden Batıhlaşma'yı soğukkanlıkla kabul etmek ve onu, künhüne vâkıf olarak, evrensel değerlerini, unsurlarını, elemanlarını ve normlarını kendi şartlarımızda ve kendi değerlerimiz, unsurlarımız, elemanlarımız ve normlarımızla sentetik olarak yemden inşâ etmektir. Buna **Millî ve Rasyonel-Sentetik Batılılaşma** veya kısaca **Garplılaşma** tâbir etmekteyim ki bunun da temeli, çok kısaca, Zihniyet Devrimi, Sınâileşme ve Demokratlaşma olarak özetlenebilir. Bilinmelidir ki, **Batılılık'ın** sâdece Batı'ya, Avrupa-Köken l i olmaklığa mahsus, özel ve elde edilmesi çok zor, pratikte ise imkânsız ve ancak doğuştan sahip olunulabilen bir keyfiyet, "verilen" bir statü olmasına mukabil, Batı'nin ne Avrupa'ya, ne Amerika'ya ve ne de başka herhangi bir özel kültür ve coğrafya havzasına münhasır olamyıp evrensel olan yanı, yâni **Garplılık,** bütün dünyada genel-geçerliği olan, belirli bir coğrafya, belirli bir ırk, belirli bir din ile siniri andın lamayan, evrensel bir keyfiyet, "kazanılan" — daha doğrusu "kazanı l ab i l ir" — bir statüdür; bir "zihniyef'tir, bir "var-olma tarzı"dır, bir "yaşama tarzı"dır ve en önemlisi, bazı şartların sağlanması halinde, **kazanılabilirlik** gibi bir özelliğe sahiptir. Bu son husus, onun evrensel niteliğini sağlamaktadır; ama, bu evrensellik, her toplum tarafından yeniden inşâ edilmek demektir aynı zamanda ve bu da her toplumun kendi özel şartları muvacehesinde ve **"rasyonel"** ve **"sentetik"** bir yolla elde edilebilir.

Ve yine bilinmelidir ki, aksi, bizim bugün yaşadığımız keyfiyettir: **Lümpen Batılılaşma!**

3: Batı ile olan münâsebetler tarihimizdeki bu uzun zaman dilimi, aynı zamanda, ilk dönemdeki **Üstünlük** Kompleksi'nin, birtakım safahattan geçerek, son dönemde bir **Eziklik Kompleksinde** noktalandığı bir tarihî süreçtir ve, ilk önce Tepe'de başlayan ve uzunca bir müddet esas olarak elit tabakayı etkileyen bu **psikoloji bozulması,** zamanla, birçok bakımlardan topluma, Taban'a, Büyük Kitle'ye dahi sirayet etmiştir.

.

Bunun son ve en büyük örneği de Avrupa Birliği'ne karşı, git-gide yaygınlaşan ve ekseriyeti de hesaptan-kitaptan mahrum ve durdurulamazlık niteliği kazanmaya başlayan büyük yönelimdir.

Teslimiyet'ten daha da ötelere geçerek varlığını Avrupa Birleşik Devletleri'nin varlığının potasında eritmeye, yâni kendi varlığını yok etmeye, **"İntihar"a** doğru bu yöneliş, Türkiye'nin Batı karışısmdaki eziklik psikolojisinin ve Lümpen Batılılaşma'nın tepe noktasını teşkil etmektedir.

... ve bu haliyle de, bu artık, "Teslimiyetsin de son sinindir: Varlığını Avrupa Birliği'nin, Avrupa Birleşik Devletleri'nin varlığına armağan eden bilâ kayd ü şart bir teslimiyet!

"Batı ve Avrupa" ve "Batılılık ve Avrupalılık "

Öncelikle şu hususu temel bir prensip olarak kabul etmek mecburiyetinde olduğumuzu idrâk etmeliyiz: Batı'nın ve Batıhlık'ın kriterlerinin ne olduğuna ve olması gerektiğine karar vermek Batılıların hakkıdır; aksi haddini bilmemektir.

İmdi:

Batı kavramı hakkında ilk elde bilinmesi gereken şeyin, daha ileri bir analize girişmekten sarf-ı nazar ederek, bâzan birbiriyle hem ilintili bâzan da ilintisiz olmak üzere, iki ayrı anlam taşımakta olduğuna dikkat çekmek gerektir ki bunlardan biri *coğrafî* anlamdır, diğeri ise *kültürel* anlamı.

Birinci anlamıyla Batı, yâni **Coğrafî Batı,** bir kavram olarak bir konvansiyondan ibarettir; zira, kürevî bir arz üzerinde Doğu ve Batı gibi isimlendirmeler izafî olacağından, mutlak bir değer ve anlam taşıyamaz. Bu sebeple, çok kesin ve katı olmamakla beraber, bizim bulunduğumuz bu coğrafyda, hayli eski zamanlardan beri, bir konvansiyon (uzlaşma) olarak, takriben Anadolu platosunun batısı Coğrafî Bat], doğusu da Coğrafî Doğu olarak anlaşılagelmiştir ki bu konvansiyon,artık hemen-hemen bütün dünyada da yaygınca kabule mazhâr ulamaktadır.

İkinci anlamıyla Batı, yâni **Kültür ve Medeniyet Batısı** ise, yine bu coğrafya ile ilintili olmakla beraber, onun sâdece çok dar ve husûsî bir kesrini ifâde etmektedir ki bugün de **"Batı"** denince asıl olarak akla gelen budur. İşbu Kültür ve Medeniyet Batısı, coğrafi olarak ilk planda Avrupa'yı ve akabinde Amerika'yı tedâî ettirmekte ise de bunda da bir kat'iyet bulunmakta olmayıp, Avrupa kıt'asmda Rusya'nın ve Amerika kıt'asmda

ise Latin Amerika'nın bu kavramın ne derece altına konabileceği hâlâ tartışmalıdır.

İmdi; bu hâle göre, aynı coğrafî batı olmak, aynı kültürel batıda olmayı da tazamun etmemektedir; meselâ, Cezayir ve Fransa'nın aynı derecede genel anlamda *coğrafî batılı* oldukları hâlde, kültür ve medeniyet dünyası nokta-i nazarından Cezayir'in Doğulu Fransa'nın ise Batılı olduğu ayrıca îzaha hacet kalmayacak kadar bedihîdir. Ve hattâ aynı Avrupa'da mukîm olmak, yâni coğrafî olarak bir Avrupa devleti olmak dahi, kültürel anlamda, yâni "batılı" kelimesinin tam teknik anlamında, **"batılı" ve/ya "Avrupalı"** olmayı tazammun ve tahhüd etmemektedir.

Bu noktada, daha evvelce de birçok yerde ifade ettiğim şeyi bir kere de burada dile getireceğim: Bu şartlar muvacehesinde Batılı olunmaz, doğulur; bu bakımdan, Weber'in terimlerini kullanacak olursak, Batılılık'ın *kazanılan* değilen *verilen* bir statü olduğunu söylebiliriz. Onu, *kazamlabilir* bir nitelik haline getirmek, yâni, *Fi 'l-asl Batılı* değilken *Batılı* olmak, ancak çok-çok uzun bir tarihsel süreçte, ve şu üç şartın yerine gelmesiyle kaabil olabilir: *Beyaz, 'Avrupalı' ve/ya 'Avrupa kökenli', Hristiyan olmak, Roma ve Yunan kültürü (Greko-Romen kültür) ile pişmek.* Bunların bir tekinin sağlanamaması dahi 'Batılı' olunamaması için yeterlidir. Herşeyden önce, Batı ve Batılılık konusunda bir "ırk problemi" mevcuttur; zira, 'beyaz' olmak bir ırk problemidir ve beyaz olunmadan, Batılı olunamaz. Bu açıdan meselâ, Uzak-Doğulu Hristiyan Filipinliler, Hristiyan Habeşliler, Güney Afrikalı Hristiyan zenciler, Hristiyan olmalarına rağmen, Batılı olabilme şansları hiç olmayacak olan toplumlardır. Hristiyanhk, sonradan kazamlabilir; fakat, bu yetmez. Nitekim yukarıda zikredilen Habeşliler'in günümüzdeki Avrupalı milletlerin birçoğuna nazaran çok daha kıdemli Hristiyan olması, onları Batılı yapmaya asla kifayet etmemektedir: Habeşliler Afrikalı'dırlar ve Afrikalı kalacaklardır. Greko-Romen kültürü ise, Avrupalı veya Avrupa kökenli olmaksızın, ancak yüzeyden taklid veya sentez edilebilir ve tam sahip olunulması, yine yukarıdaki şartlarla birlikte bir anlam kazanabilir. Batılı olmanın yanında Avrupalı olmak ise çok daha ağır şartlan tazammun etmektedir ki bunları ilerideki satırlarda muhtasaran ele alacağız.

(Hristiyan) Avrupa ve Biz (Müslüman) Türkler

İmdi; Biz'im, Biz "Müslüman Türkler"in genel olarak Batı'daki ve daha mühimi, özel olarak da Avrupa'daki yerimizi sorgulamadan önce, hiç

unutmamalıyız ki, Batı'ya ait olan her şey Yunan, Roma ve Hristiyanlık ile başlar ve yine unutmamalıyız ki, Yunan'a, Roma'ya ve Hristiyanlık'a zarar vermiş olan herkes Batı'nin amansız düşmanıdır. Bu konuda şimdilik, sâdece, birisi bir düşünür ve diğeri de diğeri de bir siyasetçi olan iki gerçek Avrupalı'nin şehâdetine başvuralım:

"Batı kültür tarihinin her bölümü Yunanlılarla başlar. Bu hüküm, mantık, bilim, sanat, siyaset için olduğu kadar tabiî kelâm için de doğrudur "[6]

"Avrupa, Hristiyan îmânının ve Hristiyan ahlâkının çekmesidir"

Bu iki hüküm dahi, "Ben Batılıyım", veya "Batılı olmak istiyorum" demekle, ya da Avrupa'da yaşıyor olmakla, hattâ bir "Avrupa devleti" olmakla ne Avrupalı olunabileceğini gösterir ve ne de Batılı!

Burada ülkemizde dikkatlerden kaçan — veya kaçırılan — en mühim bir hususu, bir kere daha ve vurgulayarak belirtmeliyiz: **Avrupa Devleti** olmak ile **Avrupalı** olmak arasındaki fevkalâde büyük bir fark vardır. Bu ikisi son derece ayrı cinsten ve alâkasız şeylerdir: **Avrupa Devleti** olmanın, **Avrupalı** olmayı asla icbar edemeyeceğini artık anlamak zorundayız.

*** Şimdi

gelelim Biz'e; Biz "Müslüman Türkler"e.

Evvelen: Biz "Müslüman Türkler", vakıa 'beyaz'ız ve bu noktadan "batılı" ve/ya "evropalı" olma şartının birisini sağlamış olmaktayız; ama hepsi bu kadar; daha fazlası değil! Bundan sonrası, Biz Müslüman Türkler'in bu kavram altına konmasına imkân verecek hiçbir te'mûât getirmemektedir.

Şöyle ki: .

Evvelâ, Hristiyan değiliz; kolay-kolay da olmayız, olamayız. Birçokları bu hususun ehemmiyetsiz olduğunu, hattâ bir gerici düşünce olarak addedilmesi gerektiğini, çağımızda "din farkı"nın bütün

Etienne Gilson., Tanrı ve Felsefe., s. 15

7 Winston Churchill., "We Must Build a kind of United States of Europe"., Zürich Üniversitesi'ndeki konuşması; 19 Eylül 1946

ehemmiyetini yitirdiğini ileri sürebilir; ama bu kısa tebliğ metninde dahi kanıtlamaya muvaffak olmuş bulunmaktayız ki, Hristiyanlık, "batılı" ve "avrupalı" olmak için asla vazgeçilemeyecek olan en temelli şartlardan birisidir; velev "inançlı hristiyan" velev sâdece "kültürel hristiyan" olsa dahi!

Meselâ, gerçek bir Avrupalı ve gerçek bir mütefekkir olan Arnold Toynbee, birçok eserinde temel tez olarak Batfnın Hristiyanlık'tan sapmakta olduğu fikrini ileri sürmesine ve meselâ, Reformasyon ve Rönesans hareketlerini, Laiklik ve Sekülerlik'i, bir çeşit râfızîlik olarak telakki etmesine ve genel olarak, Hristiyan kültür ve medeniyetinde bir tereddiye dikkat çekmekte olmasına rağmen, yine de her ne suretle olursa olsun Batı'nm Hristiyan olduğunu söylemekte ve Komünizm'in de Yudeo-Kretiyen köklerine dikkat çekmektedir:[8]

"Batı ve Bizans toplumları şimdilerde hristiyan olmaktan çıkıyor olabilirler, ama gene de kaçınılmaz bir biçimde eski-hristiyan'dırlar. Kültürel mirasları Hristiyanhkla öylesine dolup taşmıştır ki kendilerini hristiyan geçmişlerinden koparıp ayırmaları mümkün olamaz".

Beri yandan, bu saatten sonra Hristiyanlaşmak dahi meseleyi halletmeye yetebilemeyecektir. Zira, farz-ı muhal, olsak bile, bu operasyon çok sancılı olacağı gibi çok da zaman alacaktır. Bunun yanında, Batı ile aramızda dağ gibi bir 'sabıka dosyamız'ın varlığını ve Hristiyanlaşsak dahi bunun, bu kalın dosyayı unutturmaya yetmeyeceğini unutmamalıyız. Bu dosya, tamı-tamına 1600 yıllık ve çok kabarık. Bu noktada "tarih bilinci" dediğimiz şeye müracaat edip Tarih'in günümüzü nasıl şekillendirdiğine ve belirlediğine dikkat ederek şu sorular üzerinde düşünelim: Batı Roma'yı temellerine kadar sarsan, Doğu Roma'yı haritadan ve tarihten silen kim? Bin seneden daha uzunca bir zamandır Haçlılar ile gırtlak gırtlağa boğuşan; Hristiyanhğm Asya'ya uzanan eli demek olan "Küçük Asya"yı bileğinden kesip koparan; Helenizm'i, "Hristiyan Birliği"ni budayan kim? Ve dahi, iki asır tarihteki ilk ve en büyük Batı Birliği Cephesi olan Haçlı Seferleri karşısında kaya gibi duran; sonra da Avrupa kıt'asına atlayıp kükremiş bir sel gibi asırlar boyunca tâ içlerine kadar akan, tâ ortasına kadar ilerleyen ve bütün Batılı müttefikleri, her birisi birer Haçlı ordusu olan müttefik kuvvetlerini asırlarca mağlûbiyetten mağlûbiyete sürekleyen kim? Onların krallarına "Françe vilayeti kralı Françesko" diyerek yukarıdan bakan, imparatorlarını protokolde Sadrazam'a denk tutan kim? Avrupa'nın, Viyana

A. Toynbee., Tarih Bilinci., C.L, s.6l .sû: 2.pr:2

önlerinden Edirne'ye ancak iki asırda ve kan-ter içinde ve de beşi-onu biraraya gelerek zor-belâ geri çektirdiği o dehşetli harp makinası kimin? Bugün hâlâ Viyana'da 141 metre yükselikteki çan kulesindeki gözcülerin ufuktan tarassut ettiği ordular kimin? Ya şu anda yaptığımıza bir bakar mısınız; affedilir şey mi: Avrupalı'nın gözünün içine baka-baka hâlâ bu toprakları, İstanbul'u, Ayasofya'yı, Boğazlar'ı, Anadolu'yu elimizde tuttukça bu kin, bu adavet, bu husûmet, bu kavga biter mi? Bitmez! Bin kere vallahi, asla bitmez! Günümüzde Avrupa Birliği'nin fikir babalarından olan, "Avrupa'nın Prensi" unvanlı Deniş de Rougemont'un *"Türkler onsekizinci asra kadar Avrupa için Öcü rolünü üstlenmişlerdir"*[9] şeklindeki, hiçbir te'vil ve tefsire açık berrak hükmü neyi ifade etmekte olabilir; "aralarında bu denli derin, bu denli köklü bir kan dâvası bulunan hiçbir millet asla dost olamaz"dan başka?...

Saniyen: Biz "Müslüman Türkler", beyaz olmakla beraber, menşe' ve mebde' olarak da Avrupa coğrafyasından değiliz, öyleyse Avrupalı olamayız. Biz, "Asyalı"yız! Kökümüz Asya'da, gövdemiz Asya'da! Ve kezâlik hiçbir zaman Avrupalı da olmadık; nitekim el'ân dahi Türkiye'nin ve Türk Dünyası'nın ağırlık merkezi hâlâ Asya'da; "Avrupa'da kaç tümen Türk ve kaç dönüm Türk toprağı" var diye sorsam ne gibi bir cevap verilir; hepi-topu bütün alanının yüzde üçü kadar olan 24.000 kilometre kare (24 milyon dönüm) Avrupa toprağı ve de ekseriyeti "nomad" sınıfından olan ırgatları, küskünleri, kaçakları saymayacak olursak?

Evet; Hakikat bundan ibarettir: Biz, Asyah'yız! İçimizde bu kimlikten utanan kişiliksizler varsın utansın; Biz buyuz: "Asyalı bir millet"! Asyalı, Avrupa'lı veya başka bir kıt'ah olmanın bizatihî utanılacak bir yanı yoktur, bizatihî övünülecek bir yanı olmaması gibi. Böyle şeyler ne boş bir gurur kaynağı olmalıdır, ne de şahsiyetsizce bir utanç kaynağı; ancak, eğer illâ ki mutaassıbâne bir 'gurur' söz konusu edilecek olursa, o zaman bu satırların yazan sâdece "Asyalı'yım" demekle yetinmez; başını gurur ve azametle ve hattâ kibirle dikerek "ne mutlu ki Asyalı 'yım" der. Ne mutlu bana ki, bir Asyalı'yım! Ben, bütün büyük dinlerin ve Hikmet'in ana rahmi, ışığın kaynağı olan o en büyük kıt'anın, fatihlerin kıt'asının, Asya'nın çocuğuyum. Batılı ve Avrupalı olmak benim indimde zerre kadar dahi bir mânâ ve kıymet ifade etmiyor!

***

Deniş de Rougemont., Europe Unites., p.3 364

Şimdi gelelim başka bir hususa: Batı'da da her milletin Batılılık katsayısı aynı değildir; "Batı Dünyası" diye, gerek zaman (tarih) ve gerekse de mekân (coğrafya) açısından homojen ve izotrop bir dünyadan söz edilmesi imkânsızdır. Uzaktan bakıldığında yekpare, masif, bütüncül bir kütle gibi görünen, kısaca "Batı" olarak anılan bu dünya, yakından bakıldığında bu görüntüsünü kaybetmekte, *farklılıklar içinde bir bütünlük kompleksi* ortaya çıkmaktadır. Evvelemirde bilinmelidir ki, esas itibariyle "Batı", yani hâlis batı, "Avrupa"dır. Ancak, her Avrupah'nın da aynı nisbet ve kıymette Avrupalı ve Batılı sayılabilmesi bütünüyle saçma bir düşüncedir. Nitekim, Avrupa dahi kendi içinde bir bütünlük, izotropluk arz etmemektedir. Şöyle ki: Avrupa'nın da hası, hâlisi, çekirdeği Roma ve Yunan —bilhassa Roma— olduğu için, Roma'ya, Latin ve Helen ırkına yakınlık; Avrupa'ya ne kadar zaman önce gelerek vekâlet'ten asâlet'e terfi ettiği, yâni *muhacir* mi yoksa *fi 'l-asl Avrupalı* mı olduğu; Hristiyanlığa intisab tarihi ve hizmet kariyeri gibi hususlar 'Avrupalılık' kriterleridir. Bu itibarla Katolik Latinler baş köşeyi işgal eden en asîl Avrupalı'dırlar. Buna karşılık, Germanlar, Macarlar, Slavlar, Kuzey kavimleri gibi sonradan gelmiş ve Roma ile didişip-boğuşmuş, Hristiyanlığa sonradan girmiş olan "barbar soylular" ise talî Avrupacıdırlar. Çünkü Avrupa'nın çekirdeğinden, 'arke'sinden değillerdir (İsveç ve Norveç gibi) veya 'sonradan' Avrupa'lı olmuşlardır (Germanlar, Macarlar, Slavlar gibi). Ve dahi, bugünkü Avrupa kültürüne, Rönesans, Reformasyon, Aydınlanma, Smâileşme, Modernite süreçlerine katkı Avrupalılık için çok mühim bir kriterdir; bu sebeplerden nâşî, her Avrupalı aynı derecede Avrupalı değildir.

-

Meselâ, Almanlar'ın Avrupalılığı hâlâ tartışmalıdır; beyaz, Hristiyan, coğrafî Avrupalı olmalarına rağmen. Çünkü çok büyük bir kusur ile malûldürler: Avrupa'da doğmamışlardır; geç zamanda gelmişler, medeniyet düşmanı barbarlar olarak Medeniyet'in menbâı Roma ile çatışmışlar ve O'na, yâni "Senktum Imperium Romanum"a çok zarar vermişlerdir; bu itibarla sabıkalıdırlar. Ve dahi, geç Hıristiyanlaşmışlar, Greko-Romeno-Kretiyen kültür dairesine geç girmişlerdir; yâni Mukaddes Roma'nın çanağından daha az yalamışlardır. Andre Siegfried, Almanya'dan söz ederken, *"tam manâsıyla Avrupalıdır demiştik ama, onun için tam manâsıyla Batılıdır da diyebilir miyiz?"* diye sormakta ["Milletlerin Karakterleri"., s.110] ve, ilerki sayfalarda, Almanya'nın Fransa ayarında ve kalitesinde Batılı kabul edilemeyeceğini ileri sürmektedir. Bu noktada, hep beraber Siegfried'i dinleyelim;[10]

---

[10] Andre Siegfried., Milletlerin Karakterleri., s. 118

*"Almanya'dan sözedildiği zaman **Roma hâkimiyetinin haritası** hiçbir zaman gözden uzak tutulmamalıdır; fakat daha az manâlı olmayan bir harita daha vardır ki, özellikle Elbe'nin doğusundaki memleketlere bakıldığı zaman göz önünde tutulmak gerektir; bu da **Hristiyanhğm kaydettiği ilerlemeleri** gösteren haritadır./..../ Böylece Elbe 'nin ve özellikle Öder'in doğusunda Almanya'nın hristiyanlaştmlmasının ne kadar yeni olduğunu ölçmek mümkündür. Cermen düşüncesi için bunda bir gençlik kaynağı vardır ki, ikibin yıla yakın bir zamandan beri Romalılaşmış ve hristiyanlaşmış olan Fransa, buna sahip değildir. **Tarihsel geçmiş bakımından bizim altımızda iki-üçbin metre derinlikte su var; fakat Doğu Prusya'nın teknesinin altındaki suyun derinliği dört-beşyüz metreden ibarettir".***

Ruslar dahi, bin yıldan beri Hristiyan ve hattâ Müslüman Türkler karşısında Hristiyan dünyasının en başarılı savaşçıları olmalarına rağmen, hâlâ "Avrupalılar" indinde kâfi derecede Avrupalı kabul edilmekte değilleridir. Gorbaçov'un "Perestroika"da, bâzılarının — ki bu bâzıları herhalde Batı Avrupalılar olmalıdır — Avrupa ile Batı Avrupa'yı eş anlamlı tutmasını hazmedemeyerek, Rusya'nın ve Ruslar'ın Avrupa'nın tabiî bir parçası olduğunu isbat etmek yönündeki gayreti dahi, bu tartışmanın boyutlarını göstermeye kâfidir.[11]

"Batı'da, bazıları, Sovyetler Birliği'ni Avrupa'nın dışında tutmaya çalışıyorlar. Zaman zaman, kasten yaparmış gibi, Avrupa ile Batı Avrupa 'yi eşanlamda kullanıyorlar. "

*"Bununla beraber, bu tür oyunlar, coğrafi ve tarihi gerçekleri değiştiremez. Rusya'nın, öbür Avrupa ulusları ve devletleri ile ticari, kültürel ve siyasi bağlarının tarihte derin kökleri var. **Biz Avrupalıyız.** Eski Rusya, Avrupa 'ya Hıristiyanlıkla bağlanmıştır ve atalarımızın bu topraklara gelişlerinin bininci yıldönümü gelecek yıl kutlanacak. Rusya tarihi, büyük Avrupa tarihinin bünyesel b(r parçasıdır. Ruslar, Ukraynalılar, Beyaz Ruslar. Moldavlar, Litvanyahlar, Letonlar, Estonlar, Kareller ve ülkemhin başka halkları, Avrupa uygarlığının gelişmesine büyük katkılarda bulunmuşlardır. Onun için kendilerini, haklı olarak, meşru mirasçılar olarak görüyorlar.*

Mihail Gorbaçov., Perestroika., (II. Bölüm, 4ncü kısım: "Sovyet Dış Politikasında Avrupa")-, s.203 (v.b.a —D. H.)]

"Ortak Avrupa tarihimiz, öğretici, büyük ve trajiktir. İncelenmeye ve ders almaya değer."

***

Burada asıl konumuzun dışında olması hasebiyle, Amerika hakkında bir analiz yapılmayacaktır; Amerika, genel olarak batı medeniyetine dâhil olmakla beraber Avrupa'dan önemli farklılıklara sahiptir: Avrupalılar tarafından kurulmuştur; ama Avrupa'dan giden *spartaklar* tarafından kurulduğu, bağımsızlığını Avrupa'nın kolonyalist-emperyalist poltikalarma karşı verdiği mücâdele neticesinde elde ettiği için, Spartakist bir karakter taşıyan, Avrupa kökenli, ama Avrupa'Iı olmayan bir batı ülkesidir.

***

Şu hâlde, batılı olmanın kriterlerini özetleyebiliriz: Yunan düşüncesi, Roma devlet ve siyâset tecrübesi, Hristiyanlık dinî tecrübesi ve kültürü; bunlara, Skolastisizm sonrasından günümüze kadar uzanan Modernite'yi de eklemek gerekecektir ki bu da kısaca, Rönesans ve Reformasyon ile başlayan, Aydınlanma ile devam eden uzun tarihî süreçtir.

İmdi: Yunan'ın, Roma'nın ve Hristiyanlığın ehemmiyetini idrâk etmeden batıyı ve batılılık'ı anlamak asla kaabil olamayacaktır. Hiçbir antik medeniyetin Yunan kadar batı ruhuna nüfuz edemediğini haklı olarak söyleyen "Western Civilisations"ın müellifleri, felsefi ve bilimsel gelişmeler v.b. alanlardaki başarılar yanında Yunan'daki en büyük basanlardan birisinin "Hürriyet" olduğunu ve bu kelimenin başka herhangi bir antik dilde karşılığının bulunmadığını iddia edecek kadar ileri gitmekte ve örnek olarak da Herodotos'un bir Persli'ye "siz köle olmayı anlarsınız, ama Hürriyet'in ne demek olduğu hakkında hiçbir şey bilmezsiniz" demesini bir delil olarak sunmaktadır.[12] Aynı müellifler esrin ileriki bölümünde de "Roma Mîrası"ndan söz ederken, onların büyük felsefe sistemleri inşâ etmemelerine, bilimsel gelişmelere katkıda bulunmamalarına rağmen, devlet anlayışları, kaanunları, mimarîleri v.b. başarılan ile daha sonraki kültürler üzerinde büyük bir tesir yarattıklarını söyelemekte ve şu nihâî hükme varmaktadırlar: "Roma tarihi, batı tarihinin gerçek başlangıcıdır".[13]

12 R. E. Lerner, S. Meacham, E. McNall Burns., Westem Civilisations., p.132
R. E. Lerner, S. Meacham, E. McNall Burns., Westera Civilisations., p. 194

Roma'yı, batı kimliğinin birinci kademesine oturtan Paul Valery, "History and Politics"de, "Avrupalı halkların Avrupalılık kimliğini tarihî süreçte oluşturan üç nüfuz kabul ettiğini" söylemekte ve en başa Roma'yı yerleştirp diğer ikisini de Hristiyanlık dini ve Grek düşünce ve fazileti olarak tesbît etmekte ve Roma'nın bu ehemmiyetler hiyerarşisindeki kıdemini şu edebî cümlelerle tasvir etmektedir:[14]

"Bunların ilki Roma 'dır. Her nerede Roma İmparatorluğu hükmetmiş ve gücünü ve kendisini izhâr etmişse; ayrıca, her nerede imparatorluk korku, hayranlık ve gıpta nesnesi olmuşsa; her nerede Roma kılıcının ağırlığı hissedilmişse; her nerede Roma müesseselerinin ve kaaanunlarının haşmeti veya hâkimiyeti itibar görmüş ve kopya edilmişse ve bâzan da hattâ saçma denecek kadar aykırı bir şekilde bilinçsizce kopya edilmişse, orada Avrupalı olan birşey vardır. Roma, organize ve müstakarr kuvvetin ebedî modelidir."

"Batı Uygarlığının Temelleri" isimli eserinin başlangıcında Eski Örekleri öve-öve bitiremeyen Blunt, Roma konusunda ise, bugünkü batıyı, bilhassa Avrupa'yı anlayabilmek için mutlaka dikkate alınması gereken şu yorumu yapmaktadır[15]:

"Günümüzün büyük bir bilim adamı bunu şöylece özetliyor: "Bizim anladığımız biçimde uygarlık, kaynak bakımından Yunanlı, fakat dokusu bakımından Romalıdır, Düşünüşümüz, fikirlerimizi düzene koyuşumuz, söz ve hareketlerle kendimizi ifade edişimiz Yunanlılara değil Romalılara benzer. Nereye gidersek gidelim, ayaklarımızın altında Romalıların döşediği yolları buluruz. Siyasal ve sosyal alanda olduğu kadar edebiyat alanında, ticaret ve endüstrimizin mekanizmasında, hukuk ve yönetim sistemlerimizde, şehir ve toplum yaşamımızda (ya olduğu gibi veya ihtiyaçlarımıza ve geleneklerimize uygun bir biçime soktuktan sonra) hep Romanın meydana getirmiş olduğu şeyleri kullanmaktayız".

Kristofır Henri Davsın, "Avrupa nedir" sorusuna, *"Avrupa, menşeleri üçbin yıl önceki Doğu Akdeniz'de olan ve çağdan çağa ve halktan halka iletilen ortak bir ruhî geleneği paylaşan halkların birliğidir"* şeklinde cevap verdikten sonra, *"Avrupa'yı ve onun tarihî tekâmülünü ancak Hristiyan kültürünün etüdü ile*

Paul Valery., But who, after ali, is European?., p. l [5] A. W. F. Blunt, Batı Uygarlığının Temelleri., [Bölüm: Roma-V., "Dünyanın Eski Yunanlılara Borçlu Olduğu Şeyler"]., s.140-141

anlayabiliriz" diye devam etmekte ve bunun da bütün proses için Merkez oluşturduğunu söyleyerek, bu Merkez'den bakıldığında bütün batı kültürünün tekâmülünün üç ana merhaleye ayrıldığını söylemektedir: *Hrisüyan, Hristiyan-Öncesi ve Hristiyan-sonrası.* Davson, bu taksimattan bir sonraki paragrafta da şunu söylemektedir:[16]

"İlkin, Klasik Akdeniz kültürünün iki safhası vardır: 1: Helenizm, 2: Roma Dünyası. Bundan sonra ise, Hristiyan tarihinin üç merkezî devresi bulunmaktadır: 3: Batı ve Doğu Hristiyanhğının Teşekkülü; 4: Onbirinci asırdan onbeşinci asra kadar Ortaçağ Hristiyanlığı; ve, 5: Onaltıncı asırdan onsekizinci asra kadar olan Dinî Bölünme Çağı ve Hümanist Kültür. Nihâî olarak, 6: Avrupa kültürünün sekülerleştiği geç onsekizinci asır ve ondokuzuncu asır olan Devrim Çağı, ve, 7: Bugün dahi gölgesinde yaşamaya devam ettiğimiz, Dünya Harpleri'nin hem sebebi ve hem de sonucu olan, Avrupa 'nin Parçalanması (Dezentegrasyon)."

-

Avrupa Birliği İdeali ve Tarihin Gravitasyonu

Tarih'in Hâl ve İstikbâl üzerinde yoğun bir tesiri vardır; Tarih Hâl'i ve **İstikbâl']** tâyin eder. Bu tesir bâzan bu[1] *cazibe* (gravitasyon) bâzan da bir *defıa* (repülsiyon) şeklinde tezahür eder. Bilhassa ihtişamlı bir tarih için bu çifte etki çok bariz bir şekilde kendisini izhâr eder: İhtişamlı bir tarih hem çok büyük bir cazibesi ve hem de çok büyük bir defia sahibidir. Fakat defıa dahi, esâsında cazibenin bir başka türü olarak tefsir edilmelidir: İhtişamlı tarihin defıası, sönük ve ezik ruhlar üzerinde yaratmış olduğu ezici üstünlüğün bir neticesinden başka birşey değildir.

İmdi; tarih'teki ihtişamlar dâima bir *gravitasyon alanı* yaratır ve Hâl ve İstikbâl'i etkisi altına alır. Büyük güçler, çöktükten sonra, tıpkı bir Kara Delik'in kendisi gözlemlenememesine, yâni "ampirik-olgusal realite"nin dışında olmasına rağmen diğer nesneleri kendisine doğru çekmesi gibi, yaratmış oldukları gravitasyon alanı kendisinden sonrasını etkilerler. Meselâ, büyük bir ihtişam olan Osmanlı da çöktükten sonra yaratmış olduğu gravitasyon alanı ile günümüzü belirlemekte, günümüz üzerinde muazzam bir tesir hâsıl etmektedir. Bu tesir bâzı ruhlarda defıa şeklinde tezahür etmekte ve bir Osmanlı kompleksi yaratmaktadır; bâzılarında ise yarattığı ap-açık cazibe ile kendisine çekmektedir.

Christopher Dawson., "Europe and the Seven Stages of Western Culture"., p.2-3

Roma da bir ihtişam kaynağıdır ve bu sebeple de aynı zamanda bir gravitasyon alanına sahiptir; çok kuvvetli ve çok müessir bir alandır bu: Roma çökmüştür, ama bu alan, tesirini devam ettirmektedir.

***

Roma'nın batı için ne denli mühim olduğu tartışılamaz. Yunan, Avrupa'ya "düşünce"yi öğretmiştir; ama Batı, Devlet'in ne olduğunu Yunan tecrübesiyle değil Roma tecrübesiyle öğrenmiştir; önemi bundan ileri gelmektedir. Yunan'm devletleri, gerçek anlamda "devlet" değildir; Yunan düşünen bir beyindir, ama Devlet kurmayı bilmez; o zorlu san'at Roma'ya hastır. En eski zamanlardan beri hem fiilen kurulan ve hem de Aristo ve Eflâtun gibi büyük filozoflar tarafından teorisi yapılan mutasavver Yunan devletleri hep birer "site" yâni "şehir" devletleri olmuşlardır. [Bizans'ın, Hellenler tarafından kurulmayıp, kültür gücü ile içten ele geçirdikleri bir devlet olduğuna, bunda da "Grek" nâmının mecazî mânâsı olan "hırsızlık" zenâatinin müessiriyetine dikkat edilmelidir.] Söz gelimi, Eflâtun'un bu konudaki baş eserleri olan "Poiitei" ve "Nomoi"de tasarlamış olduğu "İdeal Devlet", azamî azamî 5.000 civarında hür vatandaştan müteşekkil, denizlerden uzak, etrafı surlarla çevrili şehir devletleridir.

Evet: Batı'ya Devlet tecrübesini Roma öğretti, sonra da, İbn Haldun'un yüzlerce yıl sonra tesis ettiği teorisinde öngördüğü üzere, her devlet gibi aynı mukadder akıbete uğradı: Yıkıldı. Fakat, yıkıldıktan sonra da Roma'nın, o ihtişamlı "Senktum Imperium Romanum"un hâtırası, dayanılamaz cazibeli mîrâsı Avrupa'da hiç unutulmadı ve mirası da hep göz kamaştırdı. Bu mîras, Roma'nın tek merkezde birleştirmiş olduğu **"Bütün / Birleşik Avrupa"** idealidir. Bu hususu, Avrupa'nın, Avrupalılık kimliğinin ne ve nasıl olması gerektiği konusunda şaşkın Türklerden daha ziyâde bilme ve tâyin ve tesbît etme hakkına sahip olduğu tartışmasız olan Dawson şu şekilde açıklamaktadır:[17]

"Roma İmparatorluğu, Hıristiyanlığı kabul ettikten sonra bile, değişen bir dünyada Roma geleneğini korumak temeline dayanan eski düşünceden bıkmamıştır. Bu sebeble de, ortak bir medeniyetin ve kültürün yaratılabileceği konusunda yeni insanlar Roma'ya çok şey borçludurlar. Daha sonra, Karanlık Çağları etkileyecek olan birçok felâket arasında bile insanlık, Roma imparatorluğu 'nün hâkim olduğu dönemlerdeki evrensel

Christopher Dawson., Batı'mn Oluşumu., s.46

barış ve düzeni aramıştır. Bunu sağlayan ise, İmparatorluğun herkese eşit davranması, ortak din ve kültürü sağlaması ve ortak kanunları uygulamasıydı, öyle ki, Ortaçağ boyunca bu yok olmuş kültüre dönülebilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmış olduğu gibi, yeni Avrupa'yı yaratmak isteyenler de aynı çabaya yönelmişlerdir, "

Dawson'un bu pararafmm sonundaki cümleye dikkat edilmelidir: "Yeni Avrupa'yı yaratmak isteyenler de aynı çabaya yönelmişlerdir"!

Roma'dan Günümüze "Birleşik Avrupa" İdeali ve "Avrupa Birliği"

Roma'dan sonra Avrupa siyâsî olarak parçalandı ve hiçbir zaman gerçek mânâda bir "Bütün / Birleşik Avrupa" tahakkuk edemedi. Fakat bu mirası, Katolik Kilisesi, "Hristiyan Birliği İdeali" ile ve bu idealin manevî ve muayyen bir ölçüde de bu maneviyattan kuvvet alan siyâsî merkezi olmak statüsü ile devam ettirdi; bugün de manevî (ruhanî) yoldan — Ulramontanizm gibi doktriner prensipler vasıtasıyla — hâlâ devam ettirmektedir.

Kilise teşkilâtlanması başlangıçta bütün Roma topraklarında aym olmakla beraber zamanla Doğu (Ortodoks) ve Batı (Katolik) Kiliseleri arasında çok büyük farklılıklar zuhur etmiştir. Ortodoks Kilisesi'nin yapısı, "Bizantinizm" olarak anılır ki siyâsî otoriteye tabî olan bir devlet kurumu hüviyetinde olan bir nevi' "Tabî Klerikalizm" karakterindedir. Bunun sebebi, bu Kilise'nin bulunduğu ortamdaki kuvvetli merkezî siyasî otoritedir: Bizans İmparatorluğu. Bunun için de, Ortodoks Kilisesi, Devlet karşısında bağımsız ya da otonom değildir; "Devlet ile birlikte" vardır. Vakıa Devlet'e ve Kamu hayatına hâkim olan, Kilise doktrinidir; ama, Kilise, Devlet'in dışında ya da üstünde değildir; Devlet içerisinde, Devlet mekanizmasında belirli bir yer ve statü sahibi olan bir kamu kurumudur.

Katolik Kilisesi ise Batı Roma'da vücut bulmuş, onun da kısa zamanda merkezî siyasî gücünü kaybetmesi ile Kilise, zamanla, İmparatorluk teşkilatlanmasına halef olmuş ve onun siyasî-dünyevî yetkilerini ve birçok bakımdan rollerini ve fonksiyonlarını da üstlenmiştir. Onun için, Katolik Kilisesi, siyasî otoritenin kendisine tabî olduğu, hâkim konumdaki bir nevi' "Metbû Klerikalizm" temsilcisi olmuştur. "Kayzeryo-Papizm" olarak da adlandırılan "Papalık Doktrini", Papa I. Leo (440-561) tarafından, *"Papa 'nin İsa tarafından St. Peter 'e verilen yetki ve fonksiyonlarının meşru vârisi ve halefi olduğunu ve buna dayanarak*

I fi

monarşik fonksiyonlara sahip olduğunu" ileri sürmesiyle somutlaşmıştır. Bu suretle, Katolik Kilisesi, bizzat siyasî erk de kazanmış ve böylece hem Dinî Erk'i ve hem de Dünyevî Erk'i kendi zâtında toparlamaya muvaffak olmuştur. **"İki Kılıç Doktrini"** olarak anılan ve dinî ve dünyevî iktidarları ayn-ayrı tanımlayan doktrin de bu suretle yeni ve farklı bir şekilde yorumlanmış; kılıçların her ikisinin de Papalık'm eline geçmesi ile bu güçlerin her ikisini birden nefsinde toparlayan papalar İmparator-Papa kimliği kazanmışlardır ki bu keyfiyet **Kayzeryo-Papizm** terimi ile ifade edilir. Yine, papaların yanılmazlığı ilkesi de temel bir dinî umde olarak kabul edilmiştir ki bu da **Ultramontanizm'dir.**

Papalara bu denli yüksek bir mevkî verenlerden birisi de Dante'dir. Dante'ye göre Papa Aristo felsefesindeki "İlk Muharrik"e müşabihtir ve "Tanrı gibi birşey'Mir.[19]

Halbuki Ortodoks Kilisesi kudretli bir merkeziyetçi imparatorluğun baskısı altında kalmış ve siyasî iktidar karşısında bağımsız olamamış ve bunun için de, siyasî bir yetki ve güç kazanamamıştır. Ve yine bu sebeple, "yanılmaz papalar" inancı demek olan Ultramontanizm doktrini de Doğu Ortodoks Kilisesi'nde değil de Batı Katolik Kilisesi'nde vücut bulabilmiştir. Buna karşılık, her ikisinin de ortak olan tarafı kendiliğinden görülmektedir: İster Kilise'nin Devlet'e tâbîliği şeklinde olsun, ister Kilise'nin hem dünyevî ve uhrevî erki elinde tutması şeklinde olsun, din ile hayat, birbirinden kopuk değildir.

İşte, böylece, bütün Hristiyanları ayrılmaz bir bütün olarak kabul eden "Hristiyan Birliği İdeali", esas olarak Batı Hristiyanlığı'nda asıl anlamını bulmuştur. Mîlâdî V. asırda, Patristik Filozof Aurelius Agustinus'un "Tanrı Devleti" isimli eseri ile rafine ve sofistike bir teorik zemîne oturtuldu ve çok farklı bir mâhiyet aldı. Kendisinden sonra Katolik Kilisesi'nin de resmî doktrini olan bu görüş, çok karmaşık bir ontolojik ve etik temele dayanmakta idi. Buna göre, Tanrı ile Şeytan arasındaki ezelî bir savaş vardır; İnsan'ın Düşüşü ile yeni farklı bir mâhiyet kazanan bu savaşta bütün Âdem nesli Tanrı 'nin tarafını tutarak İblis' e karşı savaşmak mecburiyetindedir. Bunun için de Kilise'nin önderliği şarttır. Kilise, bu savaşta adetâ tüm Hristiyanlann genel karargâhı gibidir; görevi, Tanrı Devleti'nin tesis edilmesini sağlamaktır: **"Hristiyan İnancı"**

isimli anonim eserde, Kilisenin bu üstün konumu şu şekilde ifade edilmek

"Tanrı, ulusunu yönetir Kilise ile Tanrı 'nin ülkesi aynı şey değildir. Tanrı 'nin ülkesinin yeryüzünde gerçekleşmesi, Kilise 'yi oluşturur. Bunun en son ve tam gerçekleşme noktası ebediyettedir. "

Hıristiyan Birliği'nin İdeali'nin bu şekli, bir **"Bîr ve Bütün Avrupa"** oluşturulmasına asıl zemini ve vasatı temin etmiştir; buna, aynı zamanda, yine Kilise ile bağlantılı olarak, tâ onyedinci asrın ortalarına ve hattâ hemen-hemen sonuna dek bütün Hristiyan-Batı dünyasının ortak kültür dilinin Latince olması da büyük katkılarda bulunmuştur: Dil Ortaklığı, diğer şartlarla birleştiğinde, bir Homojen Avrupa oluşmasında büyük bir kaalizör tesiri hâsıl etmektedir. Zira, bir kültür ve kimlik ifadesi vâsıtası olması hasebiyle, Dil Farklılığı, aynı zamanda kültürlerin ve kimliklerin ve bilvesile siyâsetlerin ve organizasyonların farklılığı'nın da sürükleyicisi olmak durumundadır.

Protestanlığın önderi ve en büyük ismi olan Martin Luter'in 1517Me Vitenberg'de bir kilisenin kapışma asmış olduğu ve doksanbeş maddeden mürekkep olduğu için **"Doksanbeş Tezi"** olarak tarihe mâlolmuş bulunan meşhur manifestosu ile başlayan Luterci hareket, Kilise'nin, Tann'nın Arz'daki cismânî temsilcisi olma iddiasını ve Papalık'ın bütün üstünlüklerini ve bilhassa siyâsî otoritesini, Kilise'nin erişilmez, eleştirilmez, sorgu-suâl edilemez beşer-üstü konumunu, Kayzeryo-Papizm'i, Ultramontanizm'i ilga etmiş ve *Dünyevî/Siyâsî Otorite* olarak *Dünyevî iktidar* 'dan başkasına kapılan kapatmıştır. Fakat Protestanizm, genel olarak ele alındıkta, Anti-Klerikalist bir hareket olduğu gibi, aynı zamanda, Merkezî/Milletler-Arası (veya daha sahîh bir ifade ile: Milletler-Üstü) bir konumu olan Katolik Kilisesi'ne karşı Millî Kilise'lerin kuruluş ve bağımsızlık mücadelesidir de. Bu manifestodaki *"Dünyevî İktidar" Tanrı tarafından verilmiştir. Bu sebeple, "Dünyevî iktidar Sahibi", Tanrı 'nin görevlisidir. Bu güç ve yetki ile o, din adına hizmet eder"* ve *"Yer-yüzündeki tek otorite "Dünyevî iktidar "dır. Papa 'nin dünyevî hiçbir yetkisi yoktur ve imparatora üstün değildir"*[21] hükümlerini taşıyan maddeleri aynı zamanda Kayzeryo-Papizm'i ve dolayısıyla da papaların bu üstün konumunu sona erdirmekteydi.

[0] Hristiyan İnancı., s. 137

[21] Bkz: The Project Gutenberg Etext of Martin Luther's 95 Theses., ftp://uiarchive.cso.uiuc.edu/pub/etext/gutenberg/etext95/the9510.txt

Protestanlık ile birlikte Kilise, devlet ile ilişkilerinde yeniden Hristiyanlığın ilk dönemine avdet etmiş, din işleri ve devlet işleri ayrımı tekrar yürürlüğe konmuştur. Bu, "Yen i-Kay zere ilik" olarak adlandırılabilecek bir 'ayrım[1] (separation) dönemidir.

Protestanlık ile başlayan ve Hristiyan Birliği'ne, veya Hristiyan-Kozmopolitizmi'ne karşı modernite-öncesi bir milliyetçilik şeklinde yükselen gelişmeler, aynı zamanda, İngilizce, Fransızca, Almanca gibi millî dillerin 'kültür dili' olmak için verdikleri mücadele ile de paralellik arzetmekte olan bir vakıadır.

Protestanizm gibi, Milîetler-Üstü Kutsal ve Dokunulamaz Katolik Kilisesi'ni yıpratan bir başka hareket de Fransa'da bir müddet ciddî bir yaygınlık ve etkinlik kazanan ve bir "Millî Katolik Kilisesi" karakteri taşıyan "Gallikanizm"dir.[22]

Galya ruhundan ve Galyalılık bilincinden beslendiği aşikâr olan Gallikanizm, Katolisizm'in bizzat kendisine değil, Katolisizm'in tek temsilcisi olan Kutsal Kilise'nin dinî evrensellik vasıtasıyla siyâsî bir hegemonya kurmasına ve Kutsal Papa'nın yanılmazlığını temel bir düstur olarak alan ve bu suretle O'nun Hristiyan dünyasında Dinî Erk alanında olduğu kadar Dünyevî Erk alanında da tek meşruiyet kaynağı olarak kabul edilmesini savunan Ultramontaizm'e karşı, millî bir katolisizm olarak ortaya çıkmıştır. Fransız devletinin meşruiyetinin kendisinden ileri gelmesini savunduğu için milliyetçilik niteliği taşıyan Gallikanizm Dünyevî İktidar'ın (Emperyal Otorite'nin) sahibi olan Kral'ı hem Dünyevî İktidar'ın meşruiyet kaynağı ve hem de Ruhanî İktidar'm tek mercii olan Papa'ya tercih etmiştir, bu yüzden de Devlet'le bütünleşmiş ve zamanla bir çeşit "Fransız Bizantinizmi"ne inkılab etmiştir. 1594'de Pierre Pithou tarafından yayınlanan "Gallikan Kilisesinin Hürriyetleri" Gallikanizm'in ruhunu yansıtması bakımından önemli bir belgedir. Güneş-Kral nâmıyla mâruf XIV. Louis'nin himmetiyle, 1682'de Fransız Ruhban Meclisi tarafından onaylanan "Dört Madde Bildirisi" başlıklı tebliğ, Dünyevî İktidar ile Ruhanî İktidâr'ı birbirinden ayırması bakımından Martin Luther'in Doksanbeş Tezi'ni hatırlatır. Bir devrim niteliği taşıyan bu tebliğdeki bilhassa şu iki madde çok mühimdir:

[22] Bkz: Turmel, Joseph., "Gallicanism" Md., Encyclopaedia of Religion and Ethics., C: 6

1: Papa'nın tek yetkisi, ruhanî alan'a münhasırdır, dünyevî bir yanı yoktur.
2:. "Ekümenik konsiller Papa'nın üstündedir"

Bu maddelerin birincisi daha sonraki tarihlerde radikal Fransız Laisizmi'nin "devlet ve kilisenin ayrılması'[1] ilkesinin ilk işareti intibaını veren "iktidar alanlarının ayrılması"m, yâni, Roma İmparatorlarının manevî ardılı konumundaki "İmparator-Papa ilkesinin lâğvı"nı, Kilise'nin "Sezar'ın şeyleri Sezar'a, Allah'ın şeyleri Allah'a!" ilkesine avdetini ve ikincisi de aynı ayrımın din alanında yapılarak Papalık'ın diğer ülkeler nezdindeki manevî üstünlüğünün ilgasını öngörmekteydi.

Fakat, Katolisizm'in "millî" değil "milletler-üstü" (evrensel) olması tezine sadakatla bağlı kalan ve Ultramontanizm'i şiddetle müdâfaa eden *Anti-Reformist Fransız Cizvitçiliği* Gallikanizm'e şiddetle cephe almış ve zamanla onu mağlûb ederek 1870'de I. Vatikan Konsili'nde Ultramontanizm'in yeniden kabul edilmesini te'min ederek[24] de tarihten silmiştir.

Ancak, buna rağmen, Gallikanizm, dinî temele dayalı bir milliyetçilik hareketini oluşturmuş ve "Parçalanmış Avrupa" yaratılmasına katkıda bulunmuştur.

Avrupa'nın bu parçalanma sürecine katkıda bulunan başka bir dinî hareket de Kalvinist Protestanizm, veya kısa adıyla Kalvinizm'dir. Gallikanizm'den farklı olarak, Katolisizm'e muhalif olan Kalvinizm26 Fransa'da Katolikliğin bu en sağlam kalesinde radikal bir Anti-Katolisizm'e girişti ise de bu hareket, şiddet kullanılarak, çok kan akıtılarak bastırılmış, ancak bütün olarak da ortadan kaldırılamamıştır. "Katolisizm'in Öz Kızı" unvanını koruyan Fransa, büyük çoğunluğu ile katolik olmaya devam etmiştir. Bugün dahi Fransa'da Protestanların büyük kısmı Almanya hududuna yakın bölgelerdedir.

>>*>

[23] Bkz: Herbert Thurston., "Jesuits" Md., Encyclopaedia of Religion and Ethics., C: 7

[24] Bkz: Herbert Thurston., "Church, Doctrİne of The Roman Catholic" Md., Encyclopaedia of Religion and Ethics,, C: 3, s.628.sü:l

XVl'ncı asırdan İtibaren başgösteren Katoliklik içindeki Protestan ayrılması ve akabinde yükselen **Milliyetçilik** akımları, **"Hristiyan Birliği İdeali"** etrafında teşekkül eden "Bir ve Bütün Avrupa"ya ağır bir darbe indirmiş, o tarihten sonra bu ideal de zayıflamış, ancak, hiçbir vakit ölmeyerek arka-fonda hayatiyetini devam ettirmeye muvaffak olmuştur.

Bu hayatiyetin devamı, Avrupa'daki her devletin, Roma'nın birleştirdiği Bütün Avrupa'yı, kendi hegemonyası altında yeniden ihya etme istikaametindeki siyâsî faaliyetleridir. Nitekim, Roma'nın tarihe gömülmesinden sonra O'nun enkazı üzerinde kurulan her devlet, Tarih'in arka-planındaki bu gravitasyonun tesiriyle, Roma'nın mirasını fiilen toparlamaya çalışmıştır.

İlk olarak Bizans, Roma'nın en hâlis varisi olarak bu toparlamaya teşebbüs etti; tamâmını olmamakla birlikte, birkısmını toparlamakta nisbî bir başarı da kazandığı kabul edilmelidir. Bizans'tan sonra da her Avrupalı devlet, bu projeyi birşekilde canlı tuttu; Şarlman'dan Hitler'e varıncaya kadar, hattâ Milliyetçilik çağında dahi, hepsinin gözü Roma'nın ihyasında oldu. 962'de kurulan ve 1802 yılma kadar varlığını muhafaza edebilen "Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu" ise hukuken kendisini tam anlamıyla Roma'nın mirasçısı ilân etmiştir. Büyük Otto tarafından kurulan bu imparatorluğun tam resmî adı (German Milletinin Kutsal Roma İmparatorluğu) şeklinde olup, "Roma İmparatorluğu" ibaresi XI'nci asırda İmparator ITnci Konrad ile kullanılmaya başlanmış, "Kutsal" ibaresi "Kutsal Kilise" terimine muhâlefeten XII'ncü asırda resmîleşmiş, "Nationis Germanicae" ibaresi ise XV'nci asırda vaz' edilmiştir ki Roma'nın milletler-üstü niteliğinin bir miras olarak kabul edilmesine rağmen bu mirasın Germanlar eliyle toparlanmasını da ihsas ettirmektedir ki bu da modem milliyetçilikler çağından uzunca bir zaman önce, adı konmamış bir German milliyetçiliği demektir.

Roma'nın bu ihtişamlı mirasına talip olanlar arasında Çarlık Rusyası da vardır İmparatorluk Almanyası da. 'Çar' ve 'Kayzer' gibi unvanların 'Sezar'dan, yâni Roma'dan geldiğini hatırlamak dahi Roma'nın gravitasyonunun tesirini anlamak için yeterli olabilir.

Osmanlı'nın dahi bu mirasa talip olduğu bilinmektedir. Giritli Yunan âlimi Georgios Trapezuntios (1395-1484), 1466'da 71 yaşında iken bir tez geliştirmiş, Fâtih'in, Roma İmparatorluğu'na son vermiş olmadığını,

Roma'nın, vaktiyle Putperest, Hıristiyan ve Ortodoks olduğu gibi, şimdi de Büyük Fetih ile Osmanoğulları hânedanı'na intikal ettiğini ve Müslüman olarak devanı etmekte bulunduğunu; sonuncu Roma İmparatorluğu hanedanının da Osmanoğulları olduğunu ileri sürerek, Fâtih'e, O'nu "Müslüman Roma İmparatoru" îlân etmiş ve kendisine tevdî edilen bu unvan II. Mehemrned Hân tarafından reddedilmemiştir:[ne]

"Kimse şüphe edemez ki, sen, Roma İmparatoru'sun. İmparatorluğun taht şehrini hukukan elinde tutan kimse imparator ve Roma imparatorluğu'nun taht şehri de istanbul'dur. Seni bu tahta, kılıcınla malik kılan insanlar değil, fakat Cenâb-ı Hak'dır. Şu halde sen, Romalılar'in meşru imparatorusun. Romalılar'in imparatoru olan zat ise, bütün arzın imparatorudur" (Babinger, 299)"

Hıristiyan Birliği idealini bütün devirlerde ayakta tutan motivasyonların en büyüklerinden birisi de hiç şüphesiz, özellikle Türk fütuhatına karşı uyandırılan Haçlılık Ruhu olmuştur. Nitekim, Selçuk Türkleri'nin Bizans'ın elinden Anadolu'yu koparmaları üzerine Gregor VII, 1074'te ilk haçlı seferinin fikir öncülüğünü yapmıştır[26] ve bilmeliyiz ki bu ruh hâlâ canlıdır, dip-diridir. Bu itibarla, Türkler'in Avrupa üzerinde oluşturmuş oldukları tazyik, dolaylı olarak, "Hristiyan-Avrupa Birliği" idealinin hayatiyetini muhafaza etmesine büyük bir katkıda bulunmuş olmaktadır.

* * *

Fakat daha sonra, Avrupa parçalandı fizikî olarak ve Ortaçağ, Yeniçağ ve Yakınçağ boyunca devam etti; Milliyetçilikler çağı bu bölünüklüğü daha da derinleştirdi. Ama, bütün bu parçalanmışlığa mukaabiî, Büyük Roma ideali, küllerin altında sım-sıcak kalan bir kor ateş gibi muhafaza edildi; nitekim, her ülkenin bilinç altında, kendi milliyetçilikleri adına da olsa Avrupa'nın birleştirilmesi fikri muhtelif şekillerde hep canlı kaldı.

Bu arada birçok edip, birçok düşünür ve filozof, Roma'nın mirasını, yâni "Bütün / Birleşik Avrupa" fikrini, "federasyon" fikri ağırlıklı olmak üzere, muhtelif şekillerde diri tuttu. Burada sâdece çok mühim olan şu birkaç ismi zikretmek dahi yeterli olacaktır. Dante, Piyer Dübua, Kral

Yılmaz Öztuna., Türkiye Tarihi., C: 3., s.222-223 [26]
Hans Egerhard Mayer, The Crusades., s.3, pr: 2

Corc Podibrad, Petrarka, Dük do Suli, J. J. Ruso, Şarıl do Sekonda Monteskiyo, Sen Simon, Leibniz, Nice, Viktor Hugo, Ceremi Bentım, Abe do Sen Piyer, Emanuel Kant, Ortega i Gase ve ilââhir...

Bentım, 1843 yılında yayınlanan "Milletlerarası Kanunun İlkeleri" isimli eserinin ikinci cildinde "Evrensel ve Ebedî bir Barış Planı" isimli bölümde Federal Bütünleşme'yi müdâfaa etmiştir.[27] Abe do Sen Piyer ve Emanuel Kant, her ikisi de "Ebedî Barış" isimli eserlerinde aynı fikri ortaya artılar: **"Birleşik, Federal, Büyük Avrupa".**[28]

Avrupa Birleşik Devletleri terimini muhtemelen net bir şekilde telâffuz eden Viktor Hugo, 1851'de Yasama Meclisinde yaptığı konuşmada şöyle diyordu:[29]

"Dünyadaki ilk millet, Homer 'in tanrılarının üç adım atması gibi, üç devrim yapmıştır. Bu üç devrim birdir ve insanlık devriminden başka birşey olmayıp mevziî bir devrim değildir.

*"Bu devrim, uzun uğraşlardan sonra, Fransa'da Cumhuriyet 'i doğurdu [..J Fransa halkı tahrip edilemez graniti kesti ve birgün **"Avrupa Birleşik Devletleri"** olarak bilinecek olan istikbâlin azametli binasının temel taşı olarak monarşilerle dolu bir kıt 'anın tam merkezine yerleştirdi. "*

Hugo'nun dile getirdiği **"Avrupa Birleşik Devletleri"** idealine toplantıda bulunanların tepkileri şu şekilde olmuştur:

"M. do Montalembert — Avrupa Birleşik Devletleri! Öyle mi? Hugo çok ileri gidiyor; çıldırmış olmalı!
M.Mole — Avrupa Birleşik Devletleri! Ne fikir ama! Ne delice!
M. Kuentin Buşar — Ah bu şâirler! "

Hugo, Paris'teki Barış Kongresi'nde de yine aynen şunları söylemişti :

27 Bkz: Jeremy Bentham., Principles of International Law., Essay: IV: "A Plan for an Universal and Perpetual Peace"
Bentham ve Kant'ın federalist teorilerinin mukayesesi için, bkz: "Federalist Peace Plans of Bentham and Kant"
Bkz: Deniş de Rougemont., Europe Unites., s.9-10
Deniş de Rougemont., Europe Unites., s.9-10; Konuşmanın tam metni için, bkz: Victor *WGQ, Actes etparoles:Avantl'exil (1849-1851),* Paris, Fasquelle 1930, pp. 151-162.

"Siz hepiniz, Fransa, Rusya, İtalya, Almanya, siz bu kıt'anın bütün milletleri, belirleyici özelliklerinizi veya şerefli bireyselliklerinizi kaybetmeden; Normandiya, Brötanya, Burgonya, Loren, Alsas, bütün eyâletlerin Fransa içerisinde meczolması gibi, çok daha yüksek bir birlik içerisinde meczolduğunuz ve Avrupa kardeşliğini şekillendirdiğiniz zaman bir gün gelecek. Savaş alanları yalnız ticâret ticâret için açık pazarlar olduğunda ve zihinler fikirlere açıldığında bir gün gelecek. Mermiler ve bombalar oylarla, halkların evrensel re 'yi ile ve İngiltere için Parlamanto, Almanya için Dieî ve Fransa için Temsilî Meclis ne ise Avrupa için aynı anlamı taşıyacak olan büyük bir gücün âdil yargısı ile yer değiştirdiği zaman, bir gün gelecek. İki büyük grubun, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birleşik Devletleri'nin, Yaradan 'in bakışları altında, Okyanus 'tan karşılıklı olarak ellerini birbirlerine uzattıkları, ürünlerini, ticâretlerim, endüstrilerini, san 'atlarını, bilimlerini mübadele ettikleri, küreyi tekrar geri istedikleri, çölleri kolonileştirdikleri, yaratmayı geliştirdikleri görüldüğü zaman bu gün gelecektir "

Avrupa Birleşik Devletleri ideali tâ geçen asrın sonlarına kalmadan Batılı aydınlar arasında oldukça yaygınlaşmış bulunmaktaydı. Nitekim, V. T. Sted 1899'da yayınlanan *Avrupa Birleşik Devletleri* isimli eserinde, Roma'yı örnek ve model alarak Avrupa Birleşik Devletleri'nin te'sisini ileri sürmekte, millî birliğini henüz ikmâl etmiş bulunan Almanya'nın bu "birleşme" başarısını örnek göstererek, "Almanya'nın yaptığını Avrupa da yapabilir" demektedir.[31]

Yaygınlık kazanmaya ve taraftar toplamaya başlayan milletler-üstü Avrupa Birleşik Devletleri ideali, başka bir milletler-üstü idealin, "Komünist Enternasyoal"in müdâii olarak ortaya çıkan Marksizm'le zıtlaşmaktadır; bunun için, Lenin, bu fikri "slogan" olarak nitelendirerek karşı çıkmakta, Alman, Avusturya ve Rusya monarşilerinin devrimlerle devrimlere yıkılmaması durumunda anlamsız olacağını ileri sürmekte ve kapitalist bir Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesini *imkânsız veya gerici* bularak reddetmektedir.[32]

Bkz: W.T. Stead., Europa , From *Tlıe United States ofEurope,* Part I, ch.V. V. I. Lenin, "On the Slogan for a United States ofEurope"., *Sotsial-Demokrat* No. 44, August 23. 1915., *Collecled Works.,* 4th English Edition, Progress Publishers, Moscow, 1964., Vol. 21, pp. 339 ve devamı

Bu arada Osvıld Spengler, 1918'de yayınlanan "Batının Çöküşü" adlı eserinde, İbn Haldûncu izler taşıyan organizmacı bir çevrimsel tarih felsefesine dayanarak Batı'nm hem poltik ve hem de kültürel bakımdan miadını doldurmaya yüz tuttuğunu ve artık bundan sonra inişe geçerek çökeceğini ileri sürdü. Batı'nm, bilhassa Avrupa'nın zirvede bulunduğu bir dönemdeki bu tez ekseriyetle aşırı abartılı ve kötümser bulundu. Fakat bu fikri ciddîye alan, paralel düşünen ve Avrupa'nın geleceğinden endîşe duyan başkaları da yok değildi. Meselâ Corc tâ *1912'de Avrupa'nın bir mezarlığa dönüştüğünü,* Pol Valeri ise "Bütünün kaybedilmiş olmadığını, ama herşeyin ölümün kanatlarına değdiğini" yazıyordu.

Gase de 1929'da yayınlanan "Kütlelerin İsyanı"nda, aynı kötümserliği paylaşmaktadır:[3]

"... *Dünya tarihinde vuku bulmakta olan yegâne şeyin şu olduğunu söylüyordum: Üç asır boyunca dünyayı yöneten Avrupa idi, ve Avrupa ise şimdi, ne olduğunu veya hükümranlık edip edemeyeceğini kendi de bilmiyor. Zamanımızın tarihî realitesini böylesine basit bir formüle irca etmek şüphesiz, en iyi şekliyle düşünüldüğü takdirde dahi, bir mübalâbadır, ve böylece, isteseniz de istemeseniz de, benim söylemek istediğim, düşünme işleminin bir mübalâğa olduğudur. Mübalâğadan kaçınmak isterseniz, sesinizi çıkarmamalısınız; veya, daha ziyade, aklınızı dumura uğratmanın ve şu veya bu şekilde bir ahmak olmanın yolunu bulmalısınız.* "

"Şu halde benim inancıma göre, günümüzde dünyada olup bitenler bundan ibarettir, ve diğer her şey, bu düşüncenin sadece neticesi, şartı, belirtisi veya vakıasıdır. Ben Avrupa'nın hükümranlığının sona erdiğini söylemedim, fakat günümüzün Avrupa 'sı, idare ettiği veya etmediği hususunda veya yarın hükümranlık edip etmeyeceği hususunda vahim şüpheler içinde. Bununla aynı paralelde olmak üzere, dünyanın diğer insanlan da, her hangi biri tarafından idare edilip edilmedikleri hususunda bir zihnî tutum, bir şüphe içindeler. Onların bu konuda kesin bir hükümleri yok. "

"Son zamanlarda Avrupa 'nin çöküşü üzerine pek çok şey söylendi. Ben, Avrupa'nın veya Batı'nm çöküşü ortaya atılınca derhal Spengler'i düşünecek kadar dar kafalı olmamanızı istiyorum. Onun kitabının yayınlanmasından önce herkes bu konu üzerinde duruyordu, ve gayet iyi bilindiği

OrtegayGasset., Kütlelerin İsyanı., s.110-113

gibi, kitabının böylesinıe tutunması, bu şüphenin en değişik ve farklı şekillerde halkın kafasında yer etmesinden ötürü idi.

"Avrupa'da halen vuku bulmakta olanlar, ne var ki, gayri sıhhî ve olağan dışı bir hal. Avrupa 'nin emirleri, ufukta diğerleri görünmemesine rağmen, kuvvetlerini yitirdi. Avrupa 'nin hükümranlığı — bize söylendiğine göre —son buluyor, ve onun yerini kimin alacağı bilen yok. "

Bu inkıraz tehlikesine karşı filozofun teklifine gelince; Gase'nin 1929'daki şu cümlelerini aktarmak dahi yeterli bir fikir verebilecektir:

"Avrupa 'nin nabzına yeni bir hayat verecek olan, ancak kıtadaki halklar topluluklarından büyük bir millet vücuda getirmek azmidir. O zaman, Avrupa, yeniden benliğini bulmaya başlayacak ve otomatik olarak taleplerde bulunacak, kendini disipline sokacaktır. "

•

Gasset'nin göstermiş olduğu hedef ise gayet sarihtir: **"Avrupa'nın büyük bir millî devlet hâlinde inşâ edilmesi"!** [a.e., s. 149]. Yâni: Avrupalı halkların, Avrupalılık — Yuan,i Roma ve Hristiyanlık başta olmak üzere tarihte oluşmuş tüm Avrupa kimlik unsurları — değerleri etrafında birleşmiş bir "Büyük Millet" tarafından inşâ edilen bir "Büyük Ulus-Devlet" **: "Avrupa Birleşik Devletleri"!** Yâni, "Çağdaş **Roma"** veya **"İkinci Roma"!**

***

Fakat, İkinci Dünya Harbi'nden sonra, Roma'nın ihya edilmesi fikri, yeniden ve çok ciddî bir şekilde ele alındı. Bunun en büyük sebebi, artık, Avrupa'nın tâkattan düştüğünün çok bariz bir surette görülmüş olmasıdır. İkinci Dünya Harbi, Avrupa'ya çok zarar vermiş; bir bakıma adetâ onun belkemiğini kırmıştır. Avrupa yanmış, yıkılmış, gücünü çok büyük nisbette kaybetmiştir; Batı'dan dev bir Amerika baskısı ve hegemonyasının altında, Doğu'dan dev bir Rus baskısı ve açık tehdîdine karşı savunmasız ve zayıf bir hâlde bulunmaktadır. Bu vazıyet, Avrupalının gururunun ayaklar altına alınması demekti ve üstelik bu düşüş de çok kısa bir zamanda olmuştu.

Endîşeler, Spengler'in öngörüsünün tahakkuk etmekte olduğu, Avrupa'nın ve Avrupa medeniyetinin sonunun geldiği üzerine odaklandı.

Oretga y Gasset, Kütlelerin İsyanı., s. 147, pr: 3

Evet; Artık Avrupa tâkattan düşmüş, ehemmiyetsizleşmiş, iktisadî ve askerî gücünü kaybetmiş bulunuyordu. Daha da zayıflayarak dünya dengelerinin alt-üst olmasını önlemek için, imdadına "Marşıl Planı" yetişti ki bu da daha düne kadar dünyanın hâkimi ve efendisi olan bu mağrur kıt'anın gururunun kırılması demkti.

Şu hâlde, artık hiçbir Avrupalı ülkenin tek basma dünyaya hükmetme şansına sahip olmadığının sarahatle görülmesi üzerine, körle korurumun bir araya gelmesi misâlinde olduğu gibi, bir araya gelip güçlerin birleştirilmesinden başka bir alternatifin kalmadığı kabul edilmeliydi; onlar da öyle yaptılar ve tek mecburi istikamete doğru yelken açtılar. İşte, zâten asla Ölmemiş olan "Roma" ve "Birleşik Büyük Avrupa" idealinin dirilişinin siyâsî ortamı bu suretle hazırlanmış oldu.

Böylece, daha 1923-1932 arasında faaliyete başlayan ve Avrupa Birliği'ni ilk aktif teşebbüsü sayılabilecek olan **"Pan Avrupa"** hareketi ciddîye alınmaya başlandı. 1944 baharında gizlice bir araya gelen, savaşan dokuz ülke temsilcileri bir deklarasyon yayınlayarak "bu anarşinin, bir Avrupa Halkları arasında **Federal Birlik** yaratılması suretiyle sona erdirilmesi gerektiğini" bildirdiler.[35]

"Avrupa Birleşik Devletleri" teriminin siyâsî bir proje olarak ilk defa alenî olarak deklare edildiği Çörçil'in 19 Eylül 1946 tarihli Zürih Üniversitesi nutkudur. Çörçil'in, çok net, çok vazıh olarak, "Hristiyan ahlâkının ve Hristiyan îmânının çeşmesi, antik ve modern bütün bilim ve felsefelerin menbâı, asıl kıt'a" olarak nitelendirdiği Avrupa'nın bir daha böyle bir trajedi yaşamaması için kesin ve vazgeçilemez bir hedef olarak gösterdiği bu konuşma ile İkinci Roma projesi start almış oldu.

Çörçil'in mezkûr nutkunu, sâdece üç ay sonra, Aralık 1946'da Paris'te **"Avrupa Federasyonlar BirliğF'nin** kurulması takip etti; artık, İkinci Roma'nın tekeri dönmeye başlamıştı.

Bundan sonraki bâzı mühim gelişmelerin kronolojisini vereceğimiz dahi bu projenin nihâî hedefini açıkça koymaktadır:

Deniş de Rougemont., Europe Unites., s.9-10

Bkz: Sakarya Üniversitesi, Avrupa Birliği Araştırma ve Dokümantasyon Merkezi (ABADM)., AB-Türkiye Bülteni., Temmuz 2000, Sayı: 1

• *9* Mayıs 1950: Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman'm, Jean Monnet'den esinlendiği bir konuşmasında, Fransa ve Almanya Federal Cumhuriyeti ile onlara katılmak isteyen diğer Avrupa Ülkelerinin kömür ve çelik kaynaklarını bir araya getirmelerini önermesi.

• 18 Nisan 1951: Kurucu altı ülkenin (Fransa, Federal Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg) Paris' te Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu' nü (AKÇT) kuran andlaşmayı imzalaması.

• 25 Mart 1957: AET ve EUROTOM Antlaşması' nin Fransa, Federal Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından Roma' da imzalanışı.

• l Ocak 1958: AET ve EUROTOM Antlaşmaları' nin yürürlüğe girişi.

• 30 Ocak 1962: Ortak Tarım Politikası' nin uygulamaya konması.

• l Temmuz 1968: Ortak Gümrük Tarifesi' nin uygulamaya girmesi.

• 13 Mart 1979: 1978 Brüksel Konsey toplantısı kararına dayanılarak Avrupa Para Sistemi' nin oluşturulması.

• l Temmuz 1987: Tek Avrupa Senedi' nin yürürlüğe girmesi.

• Haziran 1989: Madrid Zirvesi

• Nisan İ990: Dublin Zirvesi

• 7 Şubat 1992; Mastriş Andlaşması' nin imzalanması.

• l Kasım 1993: Maastricht Andlaşması' nin yürürlüğe girmesi, **AB' nin kurulması.**

• 26 Mart 1995: 7 AB ülkesi arasında Schengen Andlaşması' nin yürürlüğe girmesi.

• 27 - 28 Kasım 1995: Barselona' da Avrupa Akdeniz Ortaklığı toplantısının 15 AB üyesi ülke ile 12 Akdeniz Ülkesi arasında yapılması ve Barselona Bildirisi' nin yayınlanması.

• 31 Ocak 1996: 7 AB ülkesi ortak para birimine katılmak için gerekli kriterleri yerine getirmiş ve AB Konseyi' nin 2/3 çoğunluğuyla Avrupa Merkez Bankası ve tek para uygulamasını başlatma kararını alması.

• l Ocak 1999: EPB' nin 3. aşaması, Avrupa Para Birimi* nin **EURO** olarak değiştirilmesi.

• l Ocak 1999: Avrupa Birliği' nde **Tek Para** (Öro) uygulamasına geçilmesi.

-

***

Yalnız, ortada mutlaka halledilmesi şart olan çok zorlu bir problem vardı — ki hâlâ yine de var olmaya devam etmektedir: Bütün supra-nasyonal devletlerin can düşmanı olan Milliyetçilik ve Ulus-Devlet.

İmdi; Avrupa, Modernite'nin anavatanıdır; beri yandan, Modernite ise aynı zamanda, Ulus-Devlet ve Milliyetçilik demektir ve İkinci Roma gibi bir "devletler-üstü" siyâsî proje için en büyük maniadır. Onun içindir ki, bu çok zorlu proje için uzun bir süreç lâzımdı; asla birden olamazdı. Kömür Birliği, Çelik Birliği gibi kuruluşlar bu sürecin ilk adımlarıdır. Daha sonraki Ortak-Pazar, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), Avrupa Topluluğu (AT) gibi, birbirini ardışık olarak takip eden teşekküller ise çok ince hesaplanmış büyük bir planın ara safhalarıdır. Bu arada Türkiye açısından en utanç verici gerçeklerden birisi de, bu isim değişikliklerinin dahi çok açıkça ortaya koyduğu ana hedefin farkedilmiş olmayıp, Avrupa Birliği denince, hâlâ, Balıkçılık, Taşımacılık, Ekonomik ve Parasal Birlik, İstatistikler, İstihdam ve Sosyal İşçiler, Enerji, Gümrük Mevzuatı, Telekomünikasyon, Kültür ve GÖrsel-İşitsel İletişim Politikası, Çevre gibi alelade konularla uğraşmayı ciddiyet zannetmesidir.

İşte, el'ân ulaşılmış bulunan şu anki nihâî safha olan "Avrupa Birliği" de, sâdece bir ara-safhadır ve asıl hedef **"Avrupa Birleşik Devletleredir** ve bu vazıyet, en son Nice Zirvesi'nde çok bariz bir surette tekrar vurgulanmıştır.

Avrupa Birleşik Devletleri, Gasset'nin öngörmüş olduğu üzere, Avrupa'da federal bir çatı altında klasik milletlerin, milliyeçiliklerin ve ulus-devletlerin ilga ve ifnasını ve fakat çapı çok büyümüş yeni bir millet, yeni bir milliyetçilik ve yeni bir ulus-devlet inşâmı öngörmektedir: **Avrupa Milleti, Avrupa Milliyetçiliği ve Avrupa Ulus-Devleti!**

Tabiatiyle, bun projenin çok büyük zorluklar ve ngeller ile dolu olduğunu herkes bilmektedir. Herşeyden önce, hâlâ klasik milliyetçilik ruhu çok güçlü ve bu yüzden de ortaklar kendi aralarında tam ve katıksız bir karşılıklı güven ortamı mevcut değil. Avrupa'daki her ülke bütün birleşme isteklerine rağmen, yine de birbirinden korkuyor, birbirine tam olarak îtimâd edemiyor; ama beri yandan ise yine de herşeye rağmen ve her şeye rağmen, artık bir **"Avrupa Birliği Federasyonu**,** Viktor Hugo'dan Çörçil'e dek Avrupa'ya yön veren, Avrupa'yı oluşturan birçok şöhretin açıkça zikrettiği **"Avrupa Birleşik Devletleri"** çok net ve çok sarih olarak telâffuz ediliyor.

Birleşik Avrupa ve Türkiye

İmdi; Avrupa Birliği, **"İkinci Roma"** projesidir; Roma'nın ihya edilme projesidir ve bütünüyle Avrupa'ya aittir. Yâni: AB, Avrupa'dır; Avrupa'ya ve Avrupalılar'a aittir.

İmdi: Böyle bir "milletler-üstü" (supra-national) dev siyâsî oluşum, "İkinci Roma" içerisinde Türkiye'nin ve Türklerin yeri ne olabilir?

Mükerreren ve vurgu ile belirtmekte fayda mülâhaza etmekteyim: Bizim en büyük hatâmız, öncelikle "Avrupalılık" saplantısıdır. Bilmek mecburiyetindeyiz ki, Biz, Avrupalı değiliz, Asyalıyız. *Avrupa devleti olmak* başka bir şeydir, *Avrupalı olmak* başka bir şeydir. Avrupa'nın tâ göbeğine, Viyana kapılarına kadar gitmek, apayrı bir şey; Avrupalı olmak değil bu. Kaldı ki, biz zâten Cumhuriyet ile birlikte, bütün aksi iddalanmıza rağmen, şu anda zâten gerçek anlamda bir Avrupa devleti de değiliz; topraklarının sâdece yüzde dördünün bulunduğu bir kıt'amn devleti olduğunu iddia etmek gülünçlüktür. Tekrar etmekte fayda var: Avrupalı olmanın kriterini biz koyamayız, onun kriterini Avrupalılar koyabilir ve o da bellidir: Yunan'ın ve Roma'nın çanağından yalamayan, hem de doya doya yalamayan, Hristiyanlığı içine sindirmeyen, Avrupa'da binbeşyüz sene dahi hükümrân olsa, yine de "Avrupalı" olamaz.

Beri yanda, **AB,** Roma olduğu için, Avrupa Birliği'nin dışındakilere bakışı, onlarla münâsebeti, Roma'nın Romalılara bakışı ve münâsebetidir; münhasıran bize; evet, münhasıran bize, biz Türkler'e! Romantizmden sıyrılıp da hakikatlerin dünyasına dönebilmek, Batı'nın Biz Türkler'e bakışının nasıl olduğunu anlayabilmek için Albert Sorel'in, *Avrupa'yı fetheden Müslüman Türkler* ile *Avrupa üzerindeki Türk tehdidine karşı dindaşlarının imdadına koşan Hrisiiyan Ruslar* hakkındaki şu galîz ifadelerini ve saldırgan hükümlerini nazar-ı dikkate almak dahi tek başına yeterli olacaktır:[37]

"Bir Türk milleti asla mevcut değildir, sade düşman ahali ortasında çadır kurmuş bulunan fatihler vardır; Türkler bir devlet değil, fakat yalnız fütuhat için değeri bulunan ve durmaya mecbur olur olmaz dağılmağa meyil gösteren bir ordu teşkil etmektedirler. Avrupa medeniyeti kendileri için memnudur, çünkü geleneklerini terk etmeden, yani kudretlerinin unsurunu

Albert Sorel., Avrupa Ve Fransız İhtilâli., C: I*-II]., s.353.pr:3 - s.355

bozmadan hüviyetlerini ıslah edemezler. Din, kendileriyle esir ettikleri milletler arasında aşılmaz bir uçurum kazmaktadır; Türkler ancak kuvvet sayesinde hüküm sürebilmektedirler, kuvvetleri ise azalmaktadır. Rusyada da, aksine, ahali milletleri vücuda getiren ilk bağların en kuvvetlisi ile, din itikatlariyle birbirine bağlıdır. Bu itikatlar kendilerini eski Avrupa dünyasına yaklaştırmakta ve onlara medeniyeti açmaktadır, Türkler dışarının tesirlerine karşı ne derecede âsiye benzemekîelerse, onlar da o derecede mülayim görünmektedirler. Türkler harabeler üzerine yerleşmişlerdir ve karargâhları etrafında toprak kısır kalır; Ruslar henüz bakir, feyizli olmak için de ancak ekilmelerini bekliyen geniş ovalara yayılmaktadırlar. Türkiyede her şeyi kurutan zaman, Kuşlarda her şeyi canlandırmağa çalışmaktadır. "

"Bu iki memleket arasında her şey düşmanlığı ve kini geliştirmeye yardım etmektedir. Ruslar imanlarım Bizanstan almışlardır, Bizans kendilerinin başkentleridir, Türkler Ruslarm dindaşlarına zulmetmektedirler ve her Rus kardeşlerinin kurtulmalarını bir iman işi saymaktadır. Halk ihtirasları burada siyasetin tavsiyeleriyle birleşmektedir: Rus hükümdarları tabiî bir şekilde Karadenize doğru, Tunaya doğru, İstanbula doğru yayılmaya isteklidirler: Kurtarmakla zaptetmek onlar için aynı mânadadır. Millî hissin kendilerinin ihtiras hesaplarına yardım etmesi, Türkleri Avrupaya saldırmış ve ihtiraslarını vaktiyle o kadar korkunç kılmış bulunan aynı dinî taassubu Osmanlı imparatorluğuna tevcih edebilmeleri, çarların değerli mazhariyetlerini teşkil etmektedir. "

Lütfen dikkat: "Dinî taassub" dahi, yerine göre *değerli bir mazhariyet* olabilmekte; şayet Türkler'e karşı bir işe yarayacaksa! İşte Evropa!

***

Bu tebliğime, dört yıl önce yayınlanmış bir yazımla başlamıştım; şimdi de birkaç ay önce yayınlanmış başka bir yazımla nihâyetlendireceğim: *

"1909 yılında çok kaba bir zorbalıkla ve boyunu aşan büyük iddialarla ele geçirdiği iktidarı mutlak ve kanlı bir despotizme dönüştüren

Durmuş Hocaoğlu., "Bundan Sonra Asıl Tehlike Batı'dan Gelecektir"., Aksiyon., Yıl: 7., Sayı: 324; Tarih: 17.02.2001-23.02.2001., s: 33

İttihad ve Terakki cuntasının meş'ûm ve mel'ûn saltanatında bir yangın yerine döndürülen ve elindeki son topraklarını kaybetme noktasına getirilen Türkiye, bütün varmı-yoğunu ortaya koyarak giriştiği ve 1922 senesinde elde edilebilecek en büyük kazanımla hitâma erdirdiği son büyük harbi olan İstiklâl Harbi ve akabinde tesis edilen Türkiye Cumhuriyeti ile çok ciddî ve çok köklü bir tahavvüle maruz kalmış bir yeni yapılanma azretmektedir: Türkiye, artık kat'î bir surette ve çok trajik olarak, Büyük Devlet olmaktan sakıt olmuş, küçülmüş, *sıradanhk* derekesine tenzîl etmiş, bir *bölge devleti* olmuştur. Bu, en az üç asır dünyanın birinci gücü olan, daha sonra da yıkılmcaya dek kesintisiz olarak "büyük devlet" statüsünü devam ettiren Türkiye için hazîn bir akıbettir. Gerek güç olarak ve gerekse de fizikî olarak küçülme, Edirne ile Kars arasına sıkışma, kafaların küçülmesine, zihinlerin daralmasına, ufukların sığlaşmasına da sebebiyet vermiştir: Türkiye sâdece küçülmemiş ve fakat daha kötüsünü yapmış, küçülmeyi zihninde meşrûlaştırmıştır. Nitekim, Türkiye, o tarihten sonra, hiçbir zaman "büyük" düşünemeyen, büyük bir ufku olmayan, büyük projeleri olmayan bir ülke olmuş, sıradanlaşmış, sığlaşmış, basitleşmiştir."

***

"Nasıl ki asıl kölelik ruhlarda ise, "ruhlarda içselleştirilmiş kölelik" ise, asıl küçüklük de ruhlardadır; asıl küçüklük, "ruhlarda içselleştirilmiş küçüklüktür."

"İşte, mevzû-u bahs işbu "ruhlarda içselleştirilmiş küçüklük"ün sayılamayacak kadar mebzul miktardaki çok bariz göstergelerinden birisi de, o zamandan beri takip edilen haricî siyâset doktrinidir. Acı, ama gerçek: Türkiye'nin haricî siyâset doktrini, sâdece bir "küçük ülke"nin değil, "küçülmeyi içine sindirmiş bir ülke"nin doktrinidir ve bu keyfiyet maalesef el'ân dahi devam etmektedir."

"Nitekim, tamamen ve çok kötü bir şekilde senelerden beri, kendi içine kapaklanan ve basit ve sığ rejim tartışmalarından başını kaldıramayan, kendi-kendisini adetâ Dünya'dan tecrit eden Türkiye, çok mühim, tarih çapında mühim, ileride felâketi olabilecek değişmeleri gözden kaçırıyor."

"Konunun özü çok muhtasaran şundan ibarettir:"

"Türkiye, bidayetinden itibaren, tazammun ve şümulünü idrâk etme feraset ve basiretini göstermekten kelimenin tam manâsıyla âciz kaldığı ve tamâmiyle sathî olarak değerlendirdiği "Batı" olgusunu ve "batılılaşma" problemini algılayışını, git-gide ivmelenen ve ıslah olma kaabiliyetni kaybetme noktasına doğru sürüklenen bir psikolojik bozukluk, bir mania şekline dönüştümüştür. Uzun zamanlardan beri derin ve büyük düşünmeye muvaffak olamayan, bu husustaki bütün mekanizmaları mefluç hâle gelen Türkiye, kendi gücü ile ayakta durabilmeyi tahayyül dahi edememiş ve bütün varlığını ve bekaasmı dünya dengelerine ve bu dengede teessüs etmiş bulunan Batı Bloku'na bağlamıştır. Filhakika, ısrarla ve sorgulanmadan takip edilen ve ezelî-ebedî bir hakîkatmişçesine değişmez hâle getirilen devlet politikası, dünya konjonktürünün hediye ettiği bu dengeler olmuştur. Bu denge döneminin ilk peryodu olan 1922'den İkinci Büyük Harb'e kadar geçen müddet zarfında, gerek Avrupa'nın ve gerekse de Rusya'nın kendi iç problemleri ile uğraşması, Türkiye üzerinde bir haricî tazyik oluşmasını önlemiş; ikinci peryodunda ise, İkinci Harp'ten sonra, büyük bir güç olarak ortaya çıkan Sovyetler Birliği'nin bütün dünyayı, fakat umûmen Batı dünyasını ve husûsen de en dehşetengiz bir surette Avrupa'yı tehdit etmesi, yeni bir konjonktür hâsıl etmiştir."

"Tam bir *dehşet dengesi* olan bu yeni konjonktür, Dünya'nın iki kutuplu bir hâle dönüşmesinden kaynaklanmış olup, nefes alışı dahi cihanı titretmeye kâfi gelen Sovyet askerî gücünün yönelmiş olduğu yayılma siyâseti karşısında korkudan birbirine kenetlenen Liberal-Kapitalist batının menfaatlerinin Türkiye ile çakışması gibi bir netice hâsıl etmiştir. Şüphesiz bu menfaat çakışması veya örtüşmesi Türkiye'yi Rus tehdidine karşı koruma şemsiyesi altına alması bakımından hayırhah neticeler hâsıl etmiştir; ancak, Batı'ya temin ettiği hayırlar da ondan aşağı değildir, hattâ belki daha bile fazladır. Esasen, üç almadan bir vermeyen Batı'mn, elbette böyle büyük menfâatleri olmasaydı bizim suratımıza bile bakmayacağı bilbedâhe anlaşılmalıdır. Nitekim, bu sâikledir ki, artık Batı'mn ve bilhassa onaltı asırdır aramıza kan girmiş bulunan ve o vakitten beri dinmez bir adavet ile karşılıklı vuruştuğumuz Avrupa'nın indinde Türkiye, *vazgeçilemeyecek bir müttefik,* Batı'nın ve hassaten Avrupa'nın doğudaki serhaddinin *kahraman bekçisi* olmuştur,"

"İşte, Türkiye'nin en vahîm hatâsı da bu olmuştur; bu konjonktürel vazıyetin konjonktürel değil müstakarr ve ebedî olduğunu zannetmek, daha doğrusu "vehmetmek". Nitekim, zaman-zaman Batı'dan herhangi bir *beklenmedik* — niçin *beklenmedik* olsun; bu bile Akıl ile alâkadar; aklı olan

beklemelidir — menfî tavır ile karşılaştığımızda şaşkalozca sorduğumuz "ama bu dostluğa sığar mı?" suâli de bu vehmin en aşikâr bir delili değil midir?"

"İşte şimdi Türkiye, Fransa'nın Biz'i adetâ — ne adetâsı; düpe-düz — muhâtab dahi almadan takındığı tavrı bu şekilde îzah etmeye çalışmakta ve meselenin kökünü kavrama konusundaki zekâ donukluğunu göstermektedir. Bu garip ülkenin, aydınının, siyasetçisinin ve halkının ekseriyetinin fehm ve idrâk etmeye muktedir olamadığı husus şudur: Değişen şartlar, yeni bir dünya kurmaktadır ve bu Yeni Dünya'da Türkiye'nin Batı ile olan eski dostluğu sona ermek üzeredir; Batı ve hassaten Avrupa, Türkiye'ye tahsis etmiş bulunduğu "vazgeçilemeyecek müttefik, kahraman bekçi kadrosu"nu iptal etmek üzeredir. Bu Yeni-Dünya konjonktüründe, Türkiye, Batı'nm müttefiki değil, rakibi, hattâ hasmı olacaktır."

"Batı'ya ve hassaten Avrupa'ya dikkat: Bundan sonra asıl tehlike oradan gelecektir."

Şu hâlde: Türkiye'nin **Avrupa Birliği,** yâni **"İkinci Roma"** içerisinde yeri yoktur. Türkiye'nin AB'ye girmesi, Roma'nın varlığı içerisinde Roma'nın potasında eritmesi demektir. Türkiye'nin AB'ye girmesi, Türklerin Asya'dan çıkıp Anadolu'ya doğru akmaya başlamasından beri geçen son bin yıllık maceralarının kendi elleriyle sona erdirilmesi, Batı Türkleri tarihinin bitirilmesi demektir. Bu itibarla, bu, Bizler için bir **"intihar projesi"dir** ve dahi Türk Devleti'nin de son politikasıdır.

***

Sonuç olarak:

1: Avrupa Birliği, İkinci Roma demektir;

2: Türkiye'nin bu birliğe dâhil olması, Türk tarihinin batıda bitmesi demektir; bu bir intihardır ve dahi bir ihanettir.

3: Avrupa Birliği bizi hiçbir yere ve hiçbir kimseye karşı korumayacaktır; asıl düşünülmesi gereken, bizi Avrupa Birliği'ne karşı kimin koruyacağı meselesidir.

4: Türkiye'nin 1922'den beri Avrupa ile yaşdığı "balayı dönemi" bitmiştir; bundan sonra asıl tehlike, Batı'dan, münhasıran Avrupa'dan gelecektir.

Bibliyografya

• **A. W. F. Blunt, Batı Uygarlığının Temelleri.,** Değişiklik ve Eklerle Türkçeye Çeviren: (Prof.) Dr. Phil., Müzehher Erim., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2568, Klasik Diller ve Edebiyatları Fakültesi Yayınları No: 13., 3. baskı., İstanbul, 1984

• **Albert Sorel., Avrupa ve Fransız İhtilâli., C: !*-!!.,** Çeviren: Nahid Sırrı Örik., *Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlan., Fransız Klasikleri:166., İstanbul 1949*

• **Andre Siegfried., Milletlerin Karakterleri.,** Çeviren: Semih Tiryakioğlu., *Varlık Yayınları., İstanbul, Şubat 1961*

• **Arnold Toynbee., Tarih Bilinci.,** 2 cilt., I. cilt: Tercüme eden: Murat Belge., *E Yayınlan.,,. İstanbul 1975;* II. cilt: Tercüme eden belirtilmemiş., *Bateş Yayınlan., İstanbul 1978* [Bu eser, müellifin "A Study Of History" isimli eserinin müellif ve Jane Kaplan tarafından gözden geçirilmiş ve kısaltılmış 1972 tarihli yeni baskısından çevrilmiştir. Bkz: **Toynbee, Arnold., A Study Of History]**

• **Christopher Dawson., "Europe and the Seven Stages of \Vestern Culture".,** From *Understanding Europe;* published by Image Books, New York, 1960. By permission of Christina Scott, Literary F \ccuior for the late Christopher Dawson.
Adres: http://www.proeuropa.gr/euroreader/dawson.html

• **Christopher Da\vson., Batı'nın Oluşumu., Çeviren: Dinç Tayanc.,** Dergâh Yayınlan., İstanbul 1976

• **Deniş de Rougemont., Europe Unites.,** A Lecture on "The History of the ideal for a United Europe". From: The Meaning of Europe, translated by Alan Braley,F.I.L.; published by Sidgwick & Jackson, London 1965; Adres: http://www.proeuropa.gr/eurorcader/rougemont.

• Deniş de Rougernont., On Several Centuries of "European" Silence., © The Macmillan Company 1966., Adres:
http://www.proeuropa.gr/euroreader/rougeniont silence.html

• **Federalist Peace Plans of Bentham and Kant.,** Adres: http://www.san.beck.org/WP14-Bentham%2CKant.html

• **Hans Egerhard Mayer., The Crusades.,** Translated by John Gillingham., Oxford University Press, 1972, Great Britain

• **Hristiyan İnancı.,** İngilizce ve Fransızca metinlerden çeviren: Leyla Alberti., Derlenmesinde katkıda bulunan: P. Xavier Jacob., P. Luiggi lannitto., Nilay Hıdıroğlu., İsteme Adresi: Saint Antuan Kilisesi., Beyoğlu, İstanbul., 1994

• **Jeremy Bentham., Principles of International Law.,** Essay: IV: "A Plan for an Universal and Perpetual Peace"., http://www.Ia.utexas.edu/research/poltheorv/bentham/pil/pil.eQ4.html

• **Joseph Turmel., "Gallicanism" Md., Encyclopaedia of Religion and Ethics.,** C: **6.,** s.156-163

• **Kemâli, Saybaşılı., Prof., Ph.D., Political Theory.,** Vol: I., *Marmara Üniversitesi Yayınları., İstanbul 1989*

• **Mihail Gorbaçov., Perestroika-ÜIkemiz ve Dünya İçin Yeni Düşünce.,** Çeviren: Kasım Yargıcı., Güneş Yayınları., İkinci Baskı., İstanbul, Aralık 1988

• **Ortega y Gasset, Kütlelerin İsyanı.,** Çeviren: Nejat Muallimoğlu., Bedir Yayınevi., İstanbul, 1992

• **Paul Valery., But who, after ali, is European?** [An extract from *History and Politics,* transl. Deniş Folliot and Jackson Mathews; © Princeton University Press; published by permissîon.]
Adres http://www.proeuropa.gr/euroreader/valery.btml

• **Robert E. Lerner, Standish Meacham, Edward McNall Burns., Western Civilisations., W. W.** Norton and Company Inc., Tewelfth Edition., 1993,Newyork,N.Y., USA

• **Robin George Collingwood., Tarih Tasarımı.,** Çeviren: Kurtuluş Dinçer., Ara yayıncılık., İstanbul, Ekim 1990

• **T. Yılmaz Öztuna., Türkiye Tarihi - Başlangıcından Zamanımıza Kadar.,** Hayat Yayınları., İstanbul, 1964

• **Martin Luther., 95 Theses: "The Project Gutenberg Etext of Martin Luther's 95 Theses".,**
Adres:
ftp://uiarchive.cso.uiuc.edu/pub/etext/gmenberg/etext95/the9510.txt

• **V. I. Lenin, "On the Slogan for a United States of Europe".,** *Sotsial-Demokrat* No. 44, August 23. 1915., *Collected Works.,* 4th English Edition, Progress Publishers, Moscow, 1964., Vol. 21, pp. 339-343., Translated from the Russian Edited by Julius Katzer

• **Victor Hugo.,** ***Actes et Paroles: Avant Vex.il (1849-1851),*** **Paris,** Fasquelle 1930, pp. 151-162

• **W.T. Stead., " Europa",** From *The United States of Europe,* Part I, ch.V. O 1899 by Doubleday & McClure Co. http://www.fordham.edu/halsall/mod/1988stead-europa.html

• **\Vinston Churchill., "We Must Build a kind of United States of Europe".,** Adres: http://www.proeuropa.gr/euroreader/lchurchill.html

• Sakarya Üniversitesi, Avrupa Birliği Araştırma ve Dokümantasyon Merkezi (ABADM)., AB-Türkiye Bülteni., Temmuz 2000, Sayı: l
http://www.eurdc.sakarya.edu.tr/bulten-sayil/index.html

• Kısaltmalar

s.: sayfa;
p: page
pr: paragraf;
v.b.a.: Vurgu bana aittir
D.H.: Durmuş Hocaoğlu

KÜRESEL GELİŞMELER, AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE

Orhan TÜRKÖZ*

Ben, üçüncü, dördüncü defa özetlediğim konuyu tekrar özetleyeceğim ve ondan sonra fırsat kalırsa, temas edilmeyen iki konuya temas etmek istiyorum. Birincisi, Türkiye'nin içinde bulunduğu durum. İkincisi, Avrupa Birliği'nin ve Amerika'nın yirmibeş sene sonraki görünümü ne olabilir, biraz da ona temas etmek istiyorum.

İçinde bulunduğumuz yılların en belirgin özelliği, hadiselerin hız kazanmasıdır, ikinci özellik de, bütün hadiseler peyderpey ölçeğini büyütmekte ve neticede küresel ölçekli hadiseler haline gelmektedirler.

Dolayısıyla, bundan sonraki politikaların dar bir çerçeveye bakılarak tespit edilmesi, önceliklerin dar bir çerçeve içinde belirlenmesi mümkün değildir. Teknolojinin verdiği imkânlar sayesinde Dünya'nın tamamı gözetim alanımız içindedir. En öncelikli imkânın Dünya'nın neresinde olduğunu peşinen bilemeyiz. Bu yüzden Dünya'nın her tarafını gözetim altında tutmamız lâzımdır.

Öte yandan, hadiselerin hız kazanması dolayısıyla, beklemeye tahammülümüz yok. Hadiseler bizi beklememekte anında tepki göstermek mecburiyetindeyiz. Bir misalle açıklamak istiyorum: Avusturya, Macaristan, Osmanlı ve Rus İmparatorluklarının dağılması ikiyüz sene sürmüştür. İkinci Cihan Harbi bittikten sonra ise sömürge imparatorlukları on yıl içinde tasfiye edilmiştir. Son imparatorluk addettiğimiz Rusya'nın tasfiyesi de çok daha kısa bir süre içinde cereyan etmiştir.

Tekerlek icat edildikten itibaren tarım ihtilâline geçinceye kadar binlerce yıl geçmiş, tekerleğin herkesin hayatına girmesi için uzun bir fırsat verilmiştir. Tarım ihtilaliyle sanayi ihtilâli arasında da uzun zaman vardır.

* **Orhan** Turköz; **Toprak Reformu** Eski Müsteşarı, **Başbakanlık** Emekli **Müşaviri**

Sanayi ihtilaliyle bilgi ihtilâli veyahut da bilgi çağı arasındaki durum da aynıdır. Her yeniliğin Dünya'nın tamamı tarafından absorbe edilebilmesi için herkese bir fırsat tanınmıştır; fakat, bu devir bitmiştir, sürekli bir değişim dönemine girilmiştir. Tren istasyonda durmadan binersek bineriz, değilse kaçar; ikmâlimizi havada yapabilirsek yaparız, yapamazsak biter. Eğer önceliklerimizi çok iyi bir şekilde tespit edebilirsek, ikiyüz senede yapamadığımızı on seneye sığdırabiliriz; ama, önceliklerimizi iyi tespit etmezsek, aradaki açığı on senede yüzlerce seneye çıkarabiliriz.

Ölçeğin büyümesi ve hadiselerin hız kazanmasının gerisindeki faktör nedir? Bu, bilgi birikiminin belirli bir eşik değeri aşmış olmasındandır. Bir su sütununu ne kadar yükseltirseniz, tabandaki basınç da o kadar hızlanır ve suyun fışkırma mesafesi o kadar artar. Bugün bilgi birikimi ve bu birikime eklenme o kadar çok sürat kazanmıştır ki, teknoloji de onun türevi olarak büyük bir hızla, hatta ondan daha hızlı bir şekilde gelişmekte ve günlük hayatımıza, hayat standardımıza daha büyük bir ölçüde yansımaktadır. Yani, ülkelerin ilim düzeyindeki küçük bir fark, defalarca büyüyerek inikas etmektedir. Dolayısıyla, bizim tam hedefe atış yapabilmemiz için, bilgiyi, ne yapıp yapıp, pınarın gözünden içercesine, en kritik yerden yakalayıp, bilgi çağını kaçırmamamız şarttır.

Bu bilgi birikiminden kaynaklanan, teknolojik gelişmeyle biraz daha hızlanan ve hayat standardına daha büyük ölçüde yansıyan hadise, toplumda bir farklılaşma yaratmaktadır. Sanki güneş sisteminin teşekkül ettiği zaman gibi, bu farklılaşma, birtakım kopmalara, bölünmelere sebep olmaktadır; gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ülkeler vesaire... Ve birtakım ülkelerin çok kısa bir zaman zarfında aklını başına toplayarak bilgi ilim konusunda ve eğitim konusunda bütün gayretlerini y o ğunl aştırmadıkları takdirde, bir daha üstüne çıkmamak üzere eleğin altına düşmeleri bir kaderdir.

Bu konuya temas ettikten sonra, aynı zaman aralığında cereyan eden iki hadiseye temas etmek istiyorum. Bunlardan bir tanesi bütünleşme diğeri, ufalanmadır. Bunların sebepleri üzerinde ayrıntılı bir şekilde durmaya herhalde vaktimiz yoktur onun için bunu geçiyorum; fakat, bir tehlikenin altını çiziyorum: bütünleşmeyle ufalanmanın aynı zaman aralığında cereyan etmesi, bir manâda insanın kendi duvarını, komşusunun duvarından aldığı taşla inşa etmesidir. İkinci Cihan Harbi 1945'te bitmiştir; ama, esas harp 1945'te değil, 1989'da bitmiştir. Daha harp biterken, bir taraf ufalanırken, bir taraf büyümeye başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin akıbeti belli olur olmaz, Avrupa Birliği ve NATO, Orta Avrupa ve Doğu Avrupa istikametinde gelişmeğe başlamıştır.

Burada söylemek istediğim konu şu: farklılaşma, birtakım merkezkaç kuvvetlerle merkezcil kuvvetler arasındaki dengeyi bozmaktadır. Bu dengeyi yeniden teessüs ettirmediğimiz takdirde, parçalanma her milletin kaderi olabilir; parçalananların da yeni bir blokta yer almaları bir zaruret olarak ortaya çıkabilir. Esasen küreselleşme hadisesiyle, aşağı yukarı hudutlar delinmiştir, gözer gibi geçirgen hale gelmiştir; fakat, bundan evvel bilimde hudutlar ortadan kalkmıştır, bilim bütünleşmiştir. Bilimdeki bütünleşme günlük hayata da yansımaktadır. Bu yansıma şu şekilde olmaktadır: hadiselerin hız kazanması sonucu, zaman ve mekân yoğun kullanılmaktadır. Aynı zaman içinde eskiden yüz hadise cereyan ediyorsa, şimdi belki yüz bin hadise cereyan ediyor; aynı mekânda cereyan eden hadiseler de böyle. Dolayısıyla hadiseleri birbirinden ayırarak incelememiz imkânsız hale gelmekte; meselelere küllî olarak yaklaşmak mecburiyeti de doğmaktadır. Teknik ekonomimizi, ekonomi hukuk sistemimizi etkilemektedir; dolayısıyla, küreselleşmeye paralel olarak bir de totalleşme, sektörler arasında irtibat doğmaktadır; çokuluslu bir şirket, tek bir konuda çokuluslu şirket haline gelmemektedir.

Türkiye'de küreselleşme, bir ideoloji olarak gözüküyor; acaba globalleşme bir ideoloji midir, yoksa bir vakıa mıdır bunun üzerinde durmakta fayda var. İlk olarak küreselleşmiş olan şey altyapıdır: ulaşım altyapısı, iletişim altyapısı. Bu altyapıya ne koyarsanız onu taşır. Radyoya, televizyona, internete ne koyarsanız o taşınır; yollarda da ne koyarsanız o taşınır. Dolayısıyla, bu bir vakıadır, bir ideoloji değildir; fakat, burada taşımaya başladığınız konular ve adı konduğu zaman bunun bir ideoloji olup olmadığı belli olmaya başlar. Altyapının küreselleşmesi bir olgu; fakat, ekonominin, pazarın küreselleşmesi bir ideoloji olarak algılanıyorsa, itham edilecek olan müessese, kapitalizmin bizatihi kendisidir. Çünkü, küreselleşme kapitalizmin sermaye terakümü ve gelirin azamiye çıkarılması hadisesidir ve bundan dolayı da şirketler mütemadiyen büyümektedir.

Buna bindirilmiş başka şeyler de var. Küreselleşme hadisesiyle beraber ortaya çıkan iki kavram var: bunlardan birisi, devletin küçültülmesi; diğeri özelleştirme. Devletin kücültülmesiyle, devlete etkinlik kazandırılması meselesinin birbirinden ayrı düşünülmesi lâzım geldiği kanaatindeyim. Etkin olmak için illâ ki küçük olmak gerekmez, büyük olarak da etkin olabilirsiniz. Dolayısıyla, büyüklük ve etkinlik birbiri ile ilintili değildir; küçük olursunuz etkin olmayabilirsiniz, büyük olursunuz etkin olabilirsiniz; ama, küçük birimlerin etkin olması belki biraz daha

kolay olabilir. Şunu söylemek istemiyorum: devletin küçültülmesi kavramına bir ideolojinin bindirildiğine, devletin aşındırılarak, Dünya insanlığının amaçlı olarak amorf hale getirildiğine ve bu şekilde bunlara hükmetmek istendiğine inandığını için söylüyorum.

Özelleştirmenin gölgesinde çokuluslu şirketler, üzerinde devlet zırhı olmayan, her türlü üretim birimini rahatlıkla absorbe edebilirler. Devlet bunları durdurabiliyordu. Devlet zırhım kaldırdığınız andan itibaren, eskiden devlet zırhı altında olan her türlü işletmelerin, kaynakların çokuluslu şirketlerin tasarrufuna geçmesi kolay olur. Burada şunu söylemek istemiyorum: özelleştirme yapılabilir; fakat, seçici olmak lazımdır. Çünkü, özelleştirme konusunun içine de bir ideoloji bindirilmiştir.

Bugün, küreselleşme hadisesiyle, devletin içi, hem dışarıya birtakım yetkileri devretmek, hem içeride birtakım kuruluşlara yetki devri suretiyle boşaltılmaktadır.

Dolayısıyla, özetlemek icap ederse, küreselleşme bir yönüyle bir olgudur, karşı durmak mümkün değildir, faydalı da değildir; diğer yönüyle, bir kapitalist harekettir. Eğer, karşı olacaksak, doğrudan doğruya kapitalist sisteme karşı olmamız gerekmektedir.

Ben bir konunun daha üzerinde durmak istiyorum. Dünya'da, âdeta, batı medeniyetinden, batı Dünya görüşünden başka hiçbir seçenek olamazmış gibi bir kanaat hâkim. Ben bunu, düşünceye "dur" deme şeklinde yorumluyorum. "Gerçek dehanın sim hiçbir şeyi imkânsız görmemektir" dendiğine göre gerçek dehanın sim batı medeniyetinin üstünde başka bir alternatif olabileceğini düşünmektir. Bir bakıma, "içtihat kapısı kapanmıştır, bulunabilecek bütün gerçekler bulunmuştur, bundan sonra yapılabilecek bir şey yoktur" diye düşünce sistemini dondurmak gibi yaklaşımı seziyorum bunda ve bunu bütün Dünya için fevkalâde tehlikeli bir yaklaşım olarak görüyorum.

Yine, bu konuyla irtibatlı olarak bir hususu daha hatırlatmakta fayda umuyorum. Acaba, kapitalist sistemin temelleri şu anda sağlam mıdır? Yoksa, kapitalist sistem de son hududuna dayanmış, yeni bir değişikliği mi beklemektedir? Konu ile ilgili bazı belirtilere temas etmek istiyorum. 1970 yılında Amerika'da eğitim görürken ilk okuduğum ekonomi kitabında, serbest pazar mekanizmanın çalışabilmesi için ekonomik aktörlerin sayısının yüzlerce aktörün sahneye girmesi veya sahneden çıkması sebebi

ile piyasada hiçbir değişikliğin hissedilmeyeceği kadar çok olması lâzım geldiği söyleniyordu. Bugün, şirketlerin gerek coğrafî bakımdan gerek sektör ve alt sektörler bakımından kapsadığı alanlar genişledikçe, Dünya'da şirket sayısı mütemadiyen azalmaktadır, aynı hadise ülkeler içinde de cereyan etmektedir. Dolayısıyla, kapitalist sistemin varsayımlarından birisi olan, varlığı veya yokluğu, pazarda herhangi bir değişikliğin hissedilmeyeceği kadar çok aktörün bulunması gereğinin ortadan kalktığım görüyorum, herkes de bunu görüyor.

•

Bir başka mesele de, eksternalitenin var olduğu yerde, kapitalist sistemin çalışmayacağıdır. İnsanın çabalarının hem müspet hem menfi sonuçlan münhasıran o insana gitmezse, toplumun menfaati ile kişinin menfaati arasındaki paralellik bozulur; buna eksternalite denilir. Bazı insanların şahsî menfaatim takip ederek büyümeleri, toplumun menfaatinin küçülmesi şeklinde tecelli edebilir. Bugün, bütün Dünya'da yetki alanlarının daralmasına paralel olarak etki alanların süratle büyümesi dolayısıyla her faaliyet dalında korkunç bir eksternaliti, korkunç bir sosyal maliyet vardır. Bu sosyal maliyetlerin tamamı topluma yüklenmekte, fakat, faaliyetlerden doğan bütün semereler münhasıran müteşebbiste kalmaktadır. Bir misalle açıklamak istiyorum: Bir şirket faaliyetinden dolayı beş milyar kazansa ve topluma da on milyar külfet yüklese, fakat, on milyar külfet milyonlarca insanın üzerine dağılsa kimse hissetmeyebilir ve çok küçük miktarlara baliğ olduğu için peşinden de koşmayabilir; fakat, o şirketin kendi menfaatini takip etmesi sonucu, sosyal menfaatten beş'er milyon mütemadiyen eksilir. Bu konu fevkalâde önemli.

Üçüncü bir konu da şudur: üretim faktörlerinin uygun kompozisyonda bir araya gelme şartı bozulmuştur. Bu şu demektir: bugün, sermaye üzerinde müteşebbisin kontrolü fevkalâde azalmıştır, eğer kendi sermayesini kendisi temin etmiyorsa ve sıcak para dediğimiz paraya güveniyorsa uygun kompozisyon yoktur. Ekonomi alanında da bir iklim değişikliği olmuştur, sıcak para bir fırtına hareketi gibi her Allah'ın günü bir sahili dövmekte, orayı tahrip edip başka bir tarafa gitmektedir. Bunun altında da şu faktör vardır: herkes, Dünya'nın her tarafında cereyan her hadiseyi görmektedir; dolayısıyla, neyin nerede daha çok kârlı olduğunu bilmekte, sermaye de kârlılığı takip ederek, Tayland'daki yatırımı yüzüstü bırakarak Brezilya'ya, Brezilya'dakini yüzüstü bırakarak başka yere gitmektedir.

Ben, Avrupa Birliği'nden ziyade, bir Türk Birliği'ni düşünmek isterdim, bir İslâm Birliği'ni düşünmek isterdim; fakat, ne elimdeki baktığım istatistikler buna imkân veriyor ne de Türkiye'nin içinde bulunduğu durum buna imkân veriyor. Dünya'da, gayri safî millî hâsılalarına göre ülkeleri sıraladığımız zaman Türkiye sadece ilk yirmibeşe giriyor ve diğer İslâm ülkelerinden buraya giren yoktur. Beş Türk Cumriyeti'nin gayri safî yurtiçi hâsılasına baktığım zaman, bunun tutan kırkbeşbuçuk milyar dolardır. Dünya'nın yirmidokuz trilyon dolarlık gayri safî hâsılasının yüzde otuz küsuru Avrupa Birliği'nde, geriye kalan yüzde yirmisekiz'i Amerika'da, altı trilyon dolar kadarı da Japonya ve etrafındaki birkaç ülkenin elindedir.. Türkiye'ye bakıyorum, Türkiye'den 1920'lerden aldığımız kesit ile 1990'lardan aldığımız kesiti mukayese etsek, 1915-1920 arasında Osmanlı İmparatorluğu'na arız olan illetlerin hepsinin başımızda olduğunu dehşetle görmekteyim. O zaman, bizim kimseye kılavuzluk edecek bir halimiz yok. Ama, Avrupa Birliği'nden daha ziyade, imkân vadeden yerler var. Yirmi sene sonra Avrupa Birliği'nin konumu, bugünkünden çok daha farklı olabilir. OECD'nin bir çalışmasına göre, Rusya, Çin, Endonezya, Hindistan ve Brezilya, 1920 senesinde Dünya gayri safî hâsılasının üçte birini ele geçirecektir.

Dolayısıyla, Türkiye'nin kendi içindeki yangını söndürmeden Avrupa Birliği'ne girmesinin şu anda söz konusu olabileceğini düşünemiyorum. Türkiye'nin bugün bütün imkânlarıyla içinde bulunulan yangını söndürmesinin birinci şart olduğu kanaatindeyim.

GB, TÜRKİYE - AB EKONOMİK İLİŞKİLERİ ve ALTERNATİF POLİTİKALAR

Emin ÇARIKÇI*

Giriş:

Türkiye - Avrupa Birliği (AB) ekonomik ilişkilerini daha iyi anlatabilmek için önce Dünya ticaretindeki mevzuat değişikliklerini, son elli yıldaki diğer gelişmeleri ve Gümrük Birliği (GB) sonrası iktisadi gelişmeleri özetlemek gerekir.

Son yıllarda uluslararası iktisat literatüründe ve iktisadî tartışmalarda en çok sözü edilen konular globalleşme veya küreselleşme ile iktisadî bütünleşmeler veya bölgesel bütünleşmelerdir.

Küreselleşme, özellikle 20. asrın son çeyreğinde teknoloji ve haberleşmedeki baş döndürücü gelişmeler sonucu Dünya iyice küçülmekte, ekonomik ve siyasal sınırlar giderek ortadan kalkmakta ve neticede maddî ve manevî değerlerin millî sınırları aşarak Dünya çapında yayılması ile, ülkeler ve milletler arasında iktisadî, siyasî, sosyal ve kültürel temas ve etkilerin giderek artmasıdır diye tarif edilir. Ancak, kültür hâlâ millîdir. Sadece demokrasi, serbest pazar ekonomisi, hukukun üstünlüğü gibi kavramlar ortak hâle gelmiştir.

Bu gelişmeler sonucu **iktisadî liberalleşme (ekonominin iç ve dış rekabete açılması), serbest pazar ekonomisi, batı anlamında demokratikleşme, hukukun üstünlüğü** gibi kavramlar insanlığın ortak değerleri olarak kabul görmeye başlamıştır. Burada liberalizm ile liberalleşmeyi karıştırmamak gerekir. Liberalizm devleti yok sayan bir felsefedir ve liberalleşmeyle aynı şey değildir. Türkiye'de bu iki kavram karıştınlmaktadır. Oysa, modern ekonomilerde liberalleşmeye ilaveten devlet, piyasadaki haksız ve eksik rekabeti gidermek için her türlü ekonomik tedbiri almaktadır. Türkiye[1] nin en önemli eksiği de budur.

* Emin **Çarıkçı; Prof.Dr.,** Çankaya **Üniversitesi İİBF** Uluslararası Ticaret Bölümü **Öğretim Üyesi**

II. Dünya Savaşı sona erdiğinde Dünya'nm tekrar siyasî ve iktisadî bir kaosa sürüklenmemesi için ABD'nin inisiyatifi ile Birleşmiş Milletler (BM), IMF, Dünya Bankası ve GATT gibi kuruluşlar kuruldu. Bu kuruluşların amacı dünya ekonomisinde ve dış ticaretinde piyasa kurallarının daha iyi işlemesini sağlamak suretiyle bir yandan iktisadî küreselleşme hareketine hız vermek, öte yandan ülkeler arasında iktisadî ve siyasî dayanışmayı güçlendirerek her safhada küreselleşme hareketine hız vermekti.

1- GATT, URUGUAY TURU ve WTO

Uluslararası ticaretin liberalleşmesi veya serbestleştirilmesi yönünde hizmet veren **Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT)** 1947'de kurulmuş ve 1948'de faaliyete geçmiştir. Dünya sanayi malları ticaretinde ithalat yasaklarının ve kotalarının kaldırılması ve gümrük duvarlarının kademeli olarak indirilmesi Dünya ticaretinin liberalleşmesi veya serbestleşmesi için 1949'dan 1993'e GATT yönetiminde sekiz tarife indirim turları yapıldı. Bu turların sonuncusu olan **Uruguay Turu** Eylül 1986'dan Aralık 1993'e kadar sürdü. Turun nihaî senedi 15 Nisan 1994'de Fas'ın Marakeş şehrinde, Türkiye dahil yüzyirmibir ülke tarafından imzalandı. Senedi imzalayan ülke sayısı 2000 yılı sonunda yüzotuzdört'e ulaşmıştır.

Tur sonucu GATT'ın yerine geçmek ve görevlerini üstlenmek üzere **Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ),** kurulmuş olup bu teşkilât 1 Ocak 1995'te İsviçre'de faaliyete geçmiştir.

DTÖ ülkelerin dış ticaretinin serbestleştirme politikalarını denetleyecek, ticarî uyuşmazlıkların çözümünde, IMF gibi, yaptırım gücüne sahip olacaktır.

Uruguay Turu neticesinde bütün ülkeler 10 yıl içinde (1996'dan 2005 yılına kadar DTÖ'ye üye 134 ülke);

- Mevcut gümrük vergilerini üçte-bir oranında indirecekler.
- Tekstil ve giyim sektöründe kotalar gümrük tarifelerine dönüştürülecek.

- Tarımsal ürünlerde kotalar tarifeye dönüştürülecek, devlet bütçesinden tarım kesimine ayrılan destekler ve ihracat sübvansiyonları azaltılacak.

- Fikrî mülkiyet haklarının ve patent haklarının korunması güvence altına alınması için gerekli yasalar yürürlüğe konacak.

- Uluslararası hizmet ticaretinin (telekomünikasyon, bilgi-işlem, bankacılık, sigortacılık, ulaştırma, inşaat ve mühendislik hizmetleri, turizm) liberalleşmesi (dış rekabete açılması) sağlanacak.

- Dumping ve sübvansiyonlu ihracata kısıtlama getirilecektir.

Bu taleplerin yerine getirilmesini sağlamak ve uluslararası ticarette haksız rekabeti önlemek veya asgari düzeye indirmek için DTÖ'nin içinde "Antı-dumping Uygulamaları Komitesi" ve kotalar için "Koruma Tedbirleri Komitesi" kurulmuştur.

Özetlersek, Uruguay Turu neticesinde imzalanmış olan yirmibeş adet uluslararası Tercihli Ticaret Anlaşması'nm l Ocak 1995 tarihinden itibaren yürürlüğe girmesiyle yüzyirmisekiz ülkenin ve ekonomi blokların dışa kapalılığı on yıl içinde kademeli olarak azalacaktır.

Gümrük Birliği çerçevesinde Türkiye'nin yapmakta olduğu dış ticareti serbestleştirmede ve mevzuat değişiklikleri Uruguay Turu taleplerine paralellik arz etmektedir. Bu taleplere daha önce cevap vermek Türkiye'nin ihracatını müspet yönde etkilemesi beklenmektedir.

Çünkü uluslararası ticarette hedeflenen serbestleştirme sonucu 2005 yılma kadar Dünya ihracatında % 20'lik bir ek artış beklenmektedir. 1992 yılında Dünya ihracatının 3.8 trilyon Dolar olduğu hesaba katılırsa önümüzdeki on yılda ilave ihracat artışının 750 milyon Dolar'a ulaşması beklenmektedir. Nitekim 1996'da dünya ihracatı 5 trilyon Dolar'a ulaşmıştır.

Uluslararası ticarette Uruguay Turu'ndan önceki turların gündemi sadece sanayi mallan ticaretinin liberalleşmesi olduğu halde, Uruguay Turu ile hizmetlerin, tarımın ve ticarî mevzuatın liberalleşmesi de uygulamaya konmuş oldu.

Küreselleşme Sahaları

İktisadî küreselleşmenin en başarılı olduğu sahalar **yatırım ve üretim kesimleri ile finans piyasalarıdır.** Yatırım ve üretimde küreselleşme şirketlerin sınır ötesi yatırım, sınır ötesi iştirak, fason imalat ve diğer yöntemlerle mal ve hizmet üretim faaliyetlerini kendi ülkeleri dışında sürdürmektedir. Ancak, 1999 yılı itibari ile, doğrudan yabancı sermaye yatırımların yaklaşık % 75'i sanayileşmiş ülkelerde, sadece % 25'inin gelişmekte olan ülkelerde olduğuna göre, bu sahadaki küreselleşmede daha çok sanayileşmiş ülkelerin kendi aralarmdadır.

Finans piyasalarındaki küreselleşme ise son 40 yıldır giderek artmakta olup, fon fazlası olan ülkelerle bu fonları kullanmak isteyen ülkeler arasındadır.

1980'lere gelindiğinde küreselleşmenin önündeki en büyük engel doğu ve batı blokları arasındaki siyasî ve iktisadî sahalardaki ideolojik ayrılık idi. 1980'li yılların sonuna doğru komünizm ve sosyalist sistemin çökmesi ile şimdilik bu engel ortadan kalkmış görünüyor.

2-İKTİSADİ ENTEGRASYON ÇEŞİTLERİ

Serbest Ticaret Bölgeleri (STB): Üye ülkeler arasındaki ticari engelleri kaldırmakla birlikte üye olmayan ülkelere (3. ülkelere) karşı kendi politikalarını (kotaları ve gümrük tarifelerini) uygulamaktadırlar. Kısaca Gümrük Vergisi = GV=0,Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) yoktur.

Gümrük Birliği (GB): Üye ülkeler arasındaki kotalar, gümrük vergileri ve diğer eş etkili vergiler (Türkiye'de konut fonu gibi) ve diğer dış ticaret engelleri kaldırmakta, ayrıcı üçüncü ülkelere karşı OGT uygulamaktadırlar. (GV= 0+OGT var.)

Ortak Pazar (ÖP): GB' deki şartlara ilaveten üyeler arasında emek ve sermaye gibi üretim faktörlerinin ve teknolojinin serbest dolaşımına izin vermektedirler. (GB + Emek, Sermaye ve Teknolojinin serbest dolaşımı.)

Ekonomik Birlik (EB): Mal ve hizmetlerin ve üretim faktörlerinin serbest dolaşıma ilaveten üye ülkeler arasında para, maliye ve sosyal

politikalarının da uyumlu hâle getirilmektedir. EB'nin en gelişmiş aşaması ise bugünkü Avrupa Birliği'nde (AB[1] de) olduğu parasal ve siyasal birlik aşamalarına yaklaşılmış olmasıdır. (AB = EB + parasal ve siyasi birlik hedefi.)

Ülkeler arasında iktisadî iş birliğinin geliştirilmesi için yukarıdaki ekonomik entegrasyon şekillerinden başka **Tercihli Ticaret Anlaşmaları (TTA)** yapılmaktadır. Ancak TTA'larda hedef iktisadî bütünleşme değil, ülkeler arasında projeler bazında iş birliği ve karşılıklı olarak yüzlerce sanayi malı üzerindeki ithalat yasaklarını, kotaları kaldırmak veya gümrük duvarlarını kademeli olarak indirmektir. Türkiye'nin KEI ve ECO' daki ilişkileri TTA dır.

Başlıca Ekonomik Entegrasyonlar

Son otuz yıl içinde **Az Gelişmiş Ülkeler (AGÜ'Ier)** arasında kurulmuş olan yirmibeş dolayındaki iktisadî entegrasyonun başarısızlıkla sonuçlandığı ortaya çıkmıştır. Bu başarısızlığa yol açan başlıca faktörler;

- Üye ülkeler arasında gelişme farklılığı,
- Bölge için uzlaşmaya karşı politik direnç,
- Millî sanayileri aşın koruma temayülleri,
- Anlaşmalara sadakatsizlik,
- Üye ülkelerdeki siyasî ve iktisadî istikrarsızlıklar,
- Karşılıklı menfaatlerde anlaşmazlıklar ve çatışmalar olarak sıralanabilir.

Bu başarısızlığın teorik açıklaması ise AGÜ ekonomilerinin tamamlayıcı olmaları bölgesel bütünleşmede başarısızlığa yol açmaktadır. Oysa Gelişmiş Ülkeler (GÜ) ekonomilerinin rekabetçi olmaları bölgesel entegrasyonları başarıya ulaştırmaktır.

Şimdilik 15 ülkeden oluşan Avrupa Birliği en başarılı bir entegrasyon hareketidir. 1999 yılında Dünya'nın toplam mal ve hizmet üretimi (GSMH) yaklaşık 30 trilyon dolardır. AB'nin GSMH'si 9 trilyon dolarla dünya GSMH'sinin yaklaşık % 30'udur. Yine 1999 yılındaki 11.3 trilyon dolarlık Dünya dış ticaret hacminin (ithalat + ihracat) yaklaşık % 38'i **AB'ye** ait idi.

İkinci büyük entegrasyon hareketi ise Güney - Doğu Asya ülkelerinin oluşturduğu ve ASEAN diye anılan bölgesel bütünleşme hareketidir. Üçüncüsü de ABD, Kanada, ve Meksika arasındaki bir Serbest Ticaret Bölgesi olan NAFTA'dır.

Ancak, son yıllarda ASEAN ile NAFTA bir bütünleşme hareketine girmiştir. Bu yeni bütünleşme hareketinin adı ise Asya Pasifik işbirliği olup APEC diye anılmaktadır. APEC'e Japonya, Çin dahil bütün Güney Doğu Asya Ülkeleri, NAFTA ülkeleri, ve Yeni Zellanda olmak üzere onsekiz ülke dahildir.

APEC üyelerinin 15 Kasım 1994'teki Endonezya Deklarasyonu'na göre, Asya-Pasifik bölgesinde serbest ticaret ve yatırımlar konularında iş birliği amaçlarım gerçekleştirmek üzere, GATT Uruguay Turu ilkelerine paralel olarak, mal ve hizmet ve sermaye akımlarının serbest oluşturulmasına çalışılacaktır. APEC Serbest Ticaret Anlaşması'nı tamamlamayı 2020 yılında gerçekleştirmeyi hedeflemiştir.

Türkiye'nin Durumu

Türkiye yaklaşık son 25 yıldır yan gelişmiş bir ülke olarak sayılmakla beraber bir türlü gelişmiş ülkeler grubuna ulaşmamaktadır. Türkiye'nin içinde bulunduğu iktisadî bütünleşme hareketi Avrupa Topluluğu veya AB'dir. Türkiye'nin içinde bulunduğu iktisadî iş birliği hareketleri ise Türkiye, İran, Pakistan, Türk Cumhuriyetleri, Afganistan ve Tacikistan'dan oluşan Ekonomik İş birliği Teşkilatı (EKiT) Karadeniz Ekonomik Birliği (KEİ), ellibeş İslâm ülkesinden oluşan İslâm Konferansı Teşkilatı (İKT) ve İsviçre, İzlanda, Lihtenştayn ve Norveç'ten oluşan EFTA'dır.

Geçmişte sadece Türkiye, İran ve Pakistan arasında kurulan ve RCD olarak anılan ve bugün EKİT olarak genişletilen bu teşkilatın yaklaşık otuzbeş yıllık bir mazisi var ise de bu ülkeler arasındaki ekonomik işbirliği konusunda bir arpa boyu ilerleme sağlanamamıştır. Aynı durum Türkiye'nin içinde bulunduğu diğer iktisadî işbirliği konularında da söz konusudur.

Onun için Türkiye'nin bu iş birliği teşkilatlan içinde bulunması Türkiye-AB arasında başlatılan GB[1] ye bir alternatif değil, bir tamamlayıcılık niteliğindedir. Çünkü, GB bir ekonomik entegrasyon hareketi, diğerleri ise iktisadî iş birliğidir.

Türkiye-AB gümrük birliği olayı sadece bir ticarî işbirliği olayı değil, aynı zamanda iktisadî, siyasî, hukukî, ve hatta askerî yönü olan bir hadisedir.

Türkiye'de uzun yıllar uygulanan içe dönük sanayileşme politikası ve korumacı politikalar genellikle her iş kolunda birkaç firmanın hakim olduğu oligopolist bir piyasanın oluşmasına yol açmıştır. 1980 kararlarına rağmen Türkiye'de büyük ölçüde eksik veya haksız rekabet piyasaları hüküm sürmektedir.

24 Ocak 1980 kararları ile iktisadî sistemimiz dışa dönük bir sanayileşme stratejisi ve serbest piyasa ekonomisi sistemine oturtulmak istendiği halde, bu sistemin anayasası olarak kabul edilen ve piyasada rekabeti bozucu ve sınırlayıcı anlaşma ve uygulamaları yasaklayan, "Rekabetin Korunması Hakkında Kanun" (Anti Tekel Kanun'u) 13 Aralık 1994'te, "Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun" ise 8 Mart 1995'te Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Oysa, bu kanunlar batılı ülkelerde altmış-yetmiş yıl önce yürürlüğe konmuştur.

3-AB'DE GELİŞMELER VE TÜRKİYE - AB İLİŞKİLERİ

AB'nin Tarihi Gelişimi

Hâlen Dünya'da 375 milyonluk nüfusu ile en büyük ve en başarılı bir ekonomik birlik olan AB, 1957 yılında Roma Antlaşması ile, Batı Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında kurularak 1958 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) olarak yürürlüğe girdi. Başlangıçta üye ülkeler arasında Gümrük Birliği'ni daha sonra mal ve hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını hedefleyen, AET 1968 yılında GB'ni gerçekleştirdi. 1987 ortasından itibaren başlayan tek pazar hedefi ile de topluluk içinde malların, hizmetlerin, kişilerin ve sermayenin serbest dolaşımı başlatıldığı için topluluğun adı Avrupa Topluluğu'na (AT'a) dönüştü. AT, Tek Pazar'a 1992 yılında ulaşmıştır.

1992'de imzalanan ve 1993'te yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması (Avrupa Birliği Antlaşması) ile de parasal ve siyasî entegrasyon (bütünleşme) hedeflerini gerçekleştirme aşamasına gelindiği için topluluğun adı bu sefer, Avrupa Birliği (AB) olarak anılmaya başlandı. AB'nin 1999 yılında gerçekleşmesi hedef alınmış ise de, parasal birliğin 2002 yılında gerçekleşmesi beklenmektedir.

Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesi iktisadî bir hadisedir. **Türkiye gerçekte AB'ye değil, AT'a girmiştir.** Diğer bir ifade ile **Türkiye siyasî ve parasal birliğin dışındadır.** Bu durumda Türkiye'nin GB' ye girmekte siyasî hükümranlık haklarını kaybettiği iddiası yersizdir. Türkiye sadece, AB'de alınacak ekonomik kararlara uymak zorunda kalacaktır. Topluluğun üye sayısı başlangıçta altı iken (Altılar), l Ocak 1973 tarihinde İngiltere, Manda ve Danimarka'nın katılmasıyla dokuz'a, 1 Ocak 1981'de Yunanistan'ın ve 1 Ocak 1986'da İspanya ve Portekiz'in dahil olması ile oniki'ye, nihayet l Ocak 1995'te Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in de Tam Üyeliğe kabulü ile de onbeş' e çıkmıştır.

Türkiye-AT Münasebetleri

1958 yılında Türkiye'nin ihracatının % 40'ı ve ithalatının da % 30'u altılılarla yapıldığı için Türkiye 1959 yılında topluluğa Ortak Üyelik başvurusunda bulundu. 12 Eylül 1963'te Ankara Antlaşması'nın imzalanması ve bu antlaşmanın 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmesiyle Türkiye, AET'nin **"Ortak Üyesi"** olmuş oldu.

Ankara Antlaşması ile topluluk arasında kademeli olarak Gümrük Birliği'nin kurulması hedefleniyordu. Nihaî hedef ise, tarih belirtilmemekle beraber, GB'den sonra **"Tam Üyelik"*** idi. Türkiye'nin tam üyeliği üç aşamadan geçecekti. Bunlar **Hazırlık Dönemi (1964-1969),** 23 Kasım 1970'te imzalanan ve 1 **Ocak** 1973'te yürürlüğe giren **Katma Protokol** ile başlayan **Geçiş Dönemi (1973-1995) ve nihayet tam üyeliğe götürecek son dönem idi.**

Hazırlık Dönemi

Türkiye'ye hiçbir fedakârlık yüklemediği halde, topluluk, bu dönemde, Türkiye'nin ihracatının % 80'ini oluşturan tütün, kuru incir ve fındık için gümrük vergilerini düşürmüş, pamuk ithalatına sıfır gümrük vergisi uygulamış, diğer tarım ürünlerine de düşük gümrük vergisi uygulanmış. **Birinci Malî Protokol** ile de Türkiye'ye 175 **milyon dolarlık bir malî destek** vermiştir.

Geçiş Dönemi

Topluluğun Türkiye'den ithal ettiği ve tarım ürünü saydığı zeytinyağı, salça, şeker, tekstil ile işlenmiş petrol ürünleri dışındaki sanayi

ürünlerine uygulanılan, gümrük vergilerini sıfıra indirmiştir. Neticede sanayi mallarımız AT'a Eylül 1971'den beri gümrüksüz giriyordu. •

Ayrıca topluluk bu dönemde 1973 yılında 2, Malî Protokol ile, 229 milyon EKÜ (Avrupa Para Birimi, halen l EKÜ 1.20 ABD Doları'dır.) 1977 yılında da 310 milyon EKÜ tutarında bir yardım sağlamıştır. 4. Malî Protokol ile Türkiye'ye 600 milyon EKÜ tutarında bir kredi daha sağlanması kararlaştırıldı ise de, bu kredi 1981 yılında Yunanistan tarafından veto edilmiştir.

Geçiş **döneminde Türkiye'nin Yükümlülüklerine gelince;**

Türkiye'nin topluluktan ithal ettiği ve dış rekabet gücünün zayıf olduğu (traktör, çekici, otomobil, otobüs, TV ler, kağıt ürünleri gibi) sanayi dallarındaki ithalat vergilerini ve eş etkili vergileri (damga ve belediye resmi, harçlar ve fonlar vs.) alınan 22 yılda diğer sanayi ürünleri ithalatından (buzdolabı, deniz taşıtları, lokomotifler, bataryalar, aküler, örgü makineleri vs.) gümrük vergilerinde 12 yılda sıfıra indirecekti. Böylece, Türkiye 1996 yılında Gümrük Birliği'ne girecek ve AT dışı, 3. ülkelerden yapacağı ithalatta topluluğun uyguladığı Ortak Gümrük Tarifesi'ni (OGT) yürürlüğe koyacaktı. Esasen GB olayı 1973'te başladı, 1995 başı tamamlanmış oldu.

4- TÜRKİYE -AB GÜMRÜK BİRLİĞİ KARARI VE NETİCELERİ

A- GB KARARI:

Türkiye ile AB arasında en yüksek karar organı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi'dir (OK'dir). 6 Mart 1995'te Brüksel'de 36'ncı dönem Türkiye-AB OK toplantısında taraflar üç belgeye imza atmışlar. Bunlar;

1- Gümrük Birliği'nin (GB'nin) tamamlanmasına ilişkin karar **(GB KARARI),**

2- Ortaklığın diğer alanlarda (Sanayi, Trans-Avrupa şebekeleri, enerji, ulaştırma, telekomünikasyon, terim çevre, bilim, istatistik, adalet, içişleri ve sosyal alanda vs.) geliştirilmesine dair **TAVSİYE KARARI,**

•

3- Malî işbirliğin yeniden başlatılmasına ilişkin **TOPLULUK DEKLÂRASYONU,**

6 Mart 1995'te imzalanan **GB kararı bir anlaşma değil, sadece Türkiye'nin GB' ye girişinin onaylanmasıdır.** Çünkü Türkiye ile AB arasındaki temel anlaşma 1963'te imzalanıp 1964'te yürürlüğe giren **ANKARA ANTLAŞMASI** olup bu antlaşma Türkiye'nin meclis ve senatosunda ve AET ülkelerinin parlamentolarında onaylanıp Türkiye'nin AB ile GB[1] ye girmesi tarafların devlet taahhüdü haline gelmişti.

Türkiye, Ankara Antlaşması' na dayanarak AB ile 23 Kasım 1970'te imzalanan 1 Ocak 1973'te hazırlama programı çerçevesinde **"Devletimizin Gümrük Birliği'ne Girişinin 1. Yıl Değerlendirmesi"** paneline ait davetiyeleri bizzat kendi adına bastırmış ve panelin açılış konuşmasını da bizzat kendisi yapmıştı.

Panelin adındaki **"Devletimiz"** kelimesine lütfen dikkatinizi çekerim. Hükümetin demiyor, Türkiye'nin de demiyor. Böylece sayın Türkeş, Türkiye'nin GB' ye girmesinin bir devlet taahhüdü olduğunu zımnen belirtiyordu. Maalesef Türkiye'de siyasî partiler son yıllarda birçok devlet taahhüdünü iç politika malzemesi yapmaya devam etmektedirler.

.

1996 başından itibaren Türkiye, AB ile Gümrük Birliği'ne girdiği (GB sürecini tamamladığı) için AB'den yapılan ithalat da;

Gümrük vergilerini sıfırlamış,

Gümrük vergilerini eş etkili vergileri (fonlar, harçlar, vs.) kaldırmış, -

İthalat yasakları, kota gibi miktar kısıtlamalarını ve bunlara eş etkili tedbirleri (ticari-teknik engeller, idari engeller, standart engelleri) kaldırmıştır.

Ayrıca, AB'nin talep ettiği Tüketiciyi Koruma Kanunu ve Anti-Tekel Kanunu'nu (Rekabetin Korunması Hakkında Kanun) sırasıyla 8 Mart 1995 ve 13 Mart 1994'te çıkartarak Temmuz 1997'de de Rekabet Kurulu'nu oluşturmuştur. Diğer taraftan Türkiye, AB dışındaki ülkelerden (3. ülkelerden) yaptığı ithalatta da AB'nin OGT'sini, bazı istisnalar dışında, uygulamaya koymuştur.

Hassas Ürünlerde Uyum Süreleri;

Hassas ürünler: Türkiye'nin üçüncü ülkelerden ithal ettiği ve rekabet gücü zayıf olan bazı petrol yağlan, deri ve kösele, çanta, bavul ve kılıflar, ayakkabı ve ayakkabı aksamı, porselen ve seramikten yapılmış mutfak eşyası, bazı traktör, midibüs, minibüs ve binek otomobilleri gibi mallara uygulayacağı gümrük vergileri, topluluğun OGT hadleri üzerinde

olmaya beş yıl süreyle devam edecektir. Diğer bir ifadeyle Türkiye, hassas ürünlerin ithalatında OGT'ye, kademeli olarak, 1.1.2001 tarihinde uyum sağlanmıştır.

Hassas ürünlerin potansiyel rekabet gücüne kavuşma ihtimali yüksek olup, beş yıllık sürede bu sektörlerin tevzi, modernizasyon ve teknoloji yenileme yatırımları ile, emek yoğun üretimden teknoloji yoğun üretime geçmeleri ve ölçek ekonomilerine ulaşmaları beklenmektedir.

l Ocak 1996'dan l Ocak 200l'e gelinip OGT'ye uyum sağladığında bazı hassas ürünlerin vergi oranları seviyesi; bavul ve valizler ile deri ve köselelerde yüzde 22'den yüzde 3-9.7'ye, ayakkabılarda yüzde 29.2'den yüzde 5-8'e, porselenden yapılmış sofra ve mutfak eşyasında yüzde 37'den yüzde 12'ye, minibüste yüzde 27.9'dan yüzde 16'ya, binek otomobillerde yüzde 32'den yüzde 10'a, kullanılmış otomobillerde ise yüzde 30.3'ten yüzde 22'ye inmiştir.

Standartlar: Türkiye standardizasyon, ölçüm ve kalibrasyon, kalite, akreditasyon, test ve sertifikalandırma konularında beş yıl içinde AB mevzuatına uyum sağlayacaktır.

Sınaî mülkiyet, patent: Türkiye fikrî ve sınaî mülkiyet ve patent yasaları konusunda 3 yıl içinde AB mevzuatına uymuştur.

B- SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI

AB "Topluluğun Bütünleştirilmiş Gümrük Tarifesi" (TARIC) çerçevesinde Önce EFTA Ülkeleri (Norveç, İsviçre, İzlanda ve Liechtenstein) ile bir **Serbest Ticaret Antlaşması** (STA) **imzalamış ve** yürürlüğe koymuş, daha sonra bu STA'lar Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri, Baltık ülkeleri, birçok Afrika ve Orta Doğu ülkeleri ile uygulamaya konmuştur. Türkiye'nin EFTA ülkeleri ile yapmış olduğu STA ise 10 Aralık 1991'de imzalanmış ve 01 Nisan 1992'de yürürlüğe girmiştir.

Türkiye AB'nin Ortak Ticaret Politikası'na uyum için Rusya ve Ukrayna hariç **Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ) ile, Libya hariç Kuzey Afrika ve Baltık Ülkeleri ile 1996'dan itibaren beş yıl içinde STA'lar imzalanmasına öncelik** vereceğim, GB kararı ile taahhüt etmişti.

Bu ülkelerde Türkiye'nin STA'lar kurması Türkiye'nin menfaatmadır. Çünkü, ilk olarak Türkiye- bu ülkelere karşı sanayi mallan

ticaretinde şimdilik mukayeseli üstünlüğe sahiptir. İkinci olarak AB ülkeleri bu ülkelerde daha önce STA'lar yaptığı için AB ülkelerinden ithal edilen sanayi mallan adı geçen ülkelere gümrüksüz olarak gitmektedir. Türkiye'nin yapacağı STA'lar AB'nin bu ülkelerdeki haksız rekabetini ortadan kaldıracak ve neticede bu ülkelere yapacağımız ihracat artacaktır.

2000 yılı itibari ile Türkiye ile İsrail, Romanya, Litvanya, Macaristan, Bulgaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Letonya, Estonya, Slovakya, Slovenya ve Makedonya arasında imzalanmış olan STA'lar iki yıl içinde yürürlüğe girmektedir. (Bakınız Tablo-1).

Mısır, Fas, Tunus, Filistin, Ürdün ve Malta ile de iktisadî ve ticarî faaliyetlerimize hız verebilmemiz için bu ülkelerde yapılmakta olan STA müzakerelerine de büyük hız verilmelidir. Çünkü bu ülkeler Türkiye'den ithalat yaptıklarında aynı tür sanayi mallarına daha yüksek gümrük vergileri uyguladıkları için Türk ihracatçıları AB ülkelerine karşı bu ülkelerde bir çeşit haksız rekabetle karşı karşıyadır,

Tablo 1: STA'lann Yürürlük Tarihleri ve Geçiş Dönemlerinin Bitiş Tarihleri

Ülkeler	Yürürlük Tarihi	Geçiş Dönemi Bitiş Tarihi
israil	01.05.1997	01.01.2000
Romanya	01.02.1998	01.01.2002
Litvanya	01.03.1998	01.01.2001
Macaristan	01.04.1998	01.01.2001
Estonya	01.07.1998	
Çek Cumhuriyeti	01.09.1998	01.01.2001
Slovakya	01.09.1998	01.01.2001
Bulgaristan	01.01.1999	01.01.2002
Polonya	01.05.2000	01.01.2002
Slovenya	01.06.2000	01.01.2001
Letonya	01.07.2000	-
Makedonya	01.09.2000	01.09.2008
* Anlaşmalar da, bazı mallarda gümrük korumalarının kaldırılması için listeler halinde geçici takvimler belirlenmiştir. Geçiş dönemi bitiş tarihi, bu geçici talrvımlfii-ın nrtnHan kallrtıöı tarihi ıfnrl^ (îtlJldGteiİlI		

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı dokümanı, Aralık-2000.

Diğer taraftan MDAÜ ülkeleri yakın bir gelecekte AB tam üyeliğine kabul edildiğinde AB'nin nüfusu 375 milyondan 480 milyona çıkacak,

böylece Dünya GSMH'sinin %35'ine ve Dünya dış ticaret hacminin %40'ını aşacak olan bu zengin pazara Türk sanayi ürünleri gümrüksüz girmeye devam edecektir. İlâveten MDAÜ ülkelerinin Rusya Federasyonu ile ilişkileri oldukça güçlü olduğu için, bu ülkelerle STA'ların öncelikle yürürlüğe konması Türkiye'nin gerek bu ülkelerde, gerekse Rusya'da ve Türk Cumhuriyetlerinde ortak yatırımların ve neticede diğer iktisadî ve ticarî ilişkilerin hızlanmasına da çok önemli bir zemin hazırlayacaktır. Çünkü Türk Cumhuriyetleri'de Rusya ve MDAÜ ülkeleri ile yoğun bir ticarî ilişki içindedirler.

STA anlaşmalarında "Hassas **Ürünler"** diye belirtilen geçiş dönemine tabi ürünler dışında kalan tüm sanayi mallarına uygulanan gümrük vergileri ve eş etkili vergilerin (kotalar, harçlar, fonlar, vs.) anlaşmaların yürürlüğe girdiği tarihten itibaren kaldırılması hedeflenmektedir. Geçiş dönemine tabi hassas ürünler için gümrük vergileri ve eş etkili vergiler ise karşılıklı olarak üç veya beş yıl içinde kademeli olarak kaldırılacaktır. Meselâ bu vergiler İsrail ile 2000 yılma kadar, Macaristan ile 2001 yılına kadar, Romanya ile de 2002 yılına kadar aşamalı bir şekilde kaldırılacaktır. Ayrıca bu STA'larda taraflar bazı tarım ürünleri ile işlenmiş tarım ürünleri ticaretinde karşılıklı olarak önemli tavizler vermektedirler. Böylece taraflar arasında dış ticaretin artması için çok önemli bir zemin oluşturulmaktadır.

İsrail ile Türkiye arasındaki STA anlaşması ise REFAHYOL döneminde Mart 1996'da imzalanmış Mayıs 1997'de yürürlüğe girmiştir. Bu ülke önemli ölçüde askeri ve sivil teknolojiye dayanan gelişmiş bir ekonomiye sahiptir. İsrail 1977'de AB ile, 1985'te ABD ve 1993'te EFTA ülkeleriyle, 1997'de de Kanada, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya ile STA'lar yapmıştır. Ayrıca bu ülkenin Rusya ve Türk Cumhuriyetleri ile iktisadî ilişkileri de giderek artmaktadır. Onun için Türkiye ile İsrail arasında bu ülkelerde yapılacak ortak yatırımlar için önemli bir potansiyel ortaya çıkmıştır.

Siyasî ve askerî yönden ise İsrail, Türkiye için daha da önemlidir. Çünkü, ABD ve dolayısıyla Dünya, Washington D.C.'ye ilaveten bir ölçüde de Telaviv'den idare edilmektedir. ABD'de yerleşmiş olan Yahudi Cemaati bu ülkenin başta iç ve dış ticaret ve medya kesimi ile en gelişmiş ilk on üniversitesini kontrol altına almış olup, bu ülkede en güçlü bir lobiye sahiptir. ABD'de ikinci büyük lobiye sahip olan Rumlar ise daha çok lokantacılıkta, Ermeniler ise tiyatro ve sanat dallarında ve biraz da ticarette

temayüz etmişlerdir. Rum ve Ermeni lobileri ABD'de Türkiye aleyhine faaliyetlerini her sahada ve her fırsatta sürdürmektedirler. Türkiye'nin tek şansı ise Rumlar'in, Yahudiler'! hiç sevmemesi ve bu iki lobinin sık sık çalışmasıdır. ABD'de Türkiye aleyhine çalışmayan, çoğu zaman da lehimize tavır koyan, tek lobi Yahudi lobisidir.

Diğer taraftan Rum ve Ermeni asıllı senatörlerin engellemeleri sonucu ABD senatosu bahane edilerek bu ülkede Türkiye aleyhine bir çeşit örtülü silah ambargosu yıllardır sürmektedir. Türk ordusunun teçhizatı, daha çok ABD menşeli olduğu ve İsrail'de de çok gelişmiş bir Amerikan silah sanayi kurulduğu için ABD'den, parasını verdiğimiz halde atamadığımız askerî araç ve gereci ve bu konudaki teknoloji transferini İsrail'den transfer etmek zorunda kaldık. İsrail-Türkiye STA'sı ve askerî iş birliği değerlendirilirken bu gerçekleri de göz önünde bulundurmak ve hesaba katmak zorundayız.

C- GB SONRASI EKONOMİK GÖSTERGELER VE SEKTÖREL GELİŞMELER

AB ile GB'ye girilmesiyle Türk Sanayii'nin çökeceği, döviz rezervlerinin eriyeceği ve neticede Türkiye'nin, aynen 1994'de olduğu gibi döviz krizine gireceği öne sürülüyordu. Oysa **Tablo2.'de** görüldüğü gibi 1996'dan 1997'ye Türkiye'de GSMH büyüme hızı %7.1 ve %8.3 , imalat sanayii üretim artışı ise %7.5 ve %12.1 gibi yüksek bir artış göstermiştir. 1998 ve!999'da bu oranlardaki düşüş ve gerilemelerin esas sebebi Dünya ekonomik krizi ile Rusya Federasyonu'nda ortaya çıkan ekonomik krizdir. Nitekim, ihracatımızda AB'nin payı 1996'da %49.6'da, 1999'da %53.9'a, 2000'de de %52.5'e ulaşmıştır.

Bunun temel sebebi ise, Dünya Ekonomik Krizi ortamında AB pazarının daha istikrarlı olduğudur. Nitekim, 1999 yılında toplam ihracatımız % -1.4 gerilediği halde, AB'ye olan ihracaatımız %6.2 artmış iken, Rusya dahil Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT'ye) yapılan ihracaatımızda ise, %-42.6'hk bir gerileme olmuştur. Merkez Bankası (MB) döviz rezervleri de 1996'dan 1999'a 16.2 milyar Dolar'dan 23.8 milyar Dolar'a ulaşmıştır. Ekim 2000'de 27 milyar Dolar seviyesinde seyreden MB döviz rezervleri Kasım krizi sonucu Aralık ayında 19,6'ya inmiş ise de, Şubat -2001 tarihinde de tekrar 23 milyar $ 'a yaklaşmıştır. Görüldüğü gibi Türkiye GB sonucu döviz krizine de girmemiştir.

Gözden kaçan bir husus Türkiye'nin döviz meseleleri tartışılırken sadece ihracat gelirleri ve dış ticaret açığı gündeme getirilmektedir; oysa tabloda görüldüğü gibi, 2000 yılında Türkiye'nin ihracat geliri 27,3 milyar $, bavul ticareti 3 milyar S, turizm, işçi dövizleri gibi hizmet gelirlerinin toplamı ise 27,5 milyar $'a ulaşmıştır. Demek ki Türkiye son yıllarda 60 milyar $ dolayında bir döviz geliri elde etme kapasitesine sahiptir. Türkiye'nin esas meselesi döviz darboğazından çok iç borç stokunun çok kısa vadeli olması sonucu Türk ekonomisinin darboğazlara girmesidir. MB döviz rezervleri 4 aylık ithalatımızın (2000 yılında 18 milyar $'m altına inmediği sürece Türkiye'de önemli bir döviz krizinin olmaması gerekirdi. Ancak Türkiye'de bankacılık kesiminin $ cinsinden açık pozisyonlarının 15 milyar $ civarına yükselmesinden kaynaklanmıştır.

TABLO. 2 TÜRKİYE'DE BAŞLICA EKONOMİK GÖSTERGELER, 1996-2000

	1996	1997	1998	1999	20QO
GSMH (Milyar Dolar)	183.8	194.1	205.8	187.4	200.0 (T)
Fert Başına Gelir (FBG), Dolar	2928	3105	3247	2912	3060 (T)
Satmalına Gücü (SGP) ile FBG, S	5999	6463	6486	6326	6400 (T)
GSMH Büyüme Hızı (%)	7,1	8.3	3.8	-6.1	6.0 (T)
* imalat Sanayi (% Artış)	7,5	12.1	0.1	-5.0	5.6 Aralık (*)
• Kapasite kullanımı (%)	76.7	76.9	77.5	72.1	78.2
ihracat (% Artış)	6,9	13,0	2.4	-!.4(**)	2.8
ithalat (% Artış)	19,7	W	-5.4	-i 1.4	32,7(1)
ithalat (Milyar Dolar)	-43,6	-48,6	-45.9	-40.7	-54,0(1)
ihracat (Milyar Dolar)	23,2	26,3	26.9	26.6	273
DIŞ TİCARET AÇIĞI (Milyar S)	-20,4	-223	-19.0	-14.1	26,7
ihracat/ithalat, (%'si)	53.2	54.1	58^	65.3	50,6
Bavul Ticareti (Milyar Dolar)	8.8	5.9	3.7	2.3	3,0
Sıracalımızda AB'nin Payı, %	49.6	46,6	50.0	53.9	52,5
[halatımızda AB'nin Payı, %	51,6	51.2	52.5	52.6	48,9
Hizmet Gelirleri (Milyar S)	18,7	253»	32.3	20.3	27,5
Hizmet Giderleri (Milyar S)	-11	-13,4	-153	-14.9	-15,0
CARÎ İŞLEMLER AÇIĞI (MilyarS)	-2,4	-2,7	+2.7	-1.4	-9,8
)irekt Yabancı Sermaye DYS-Milyar i	1,0	1,0	1,0	0.8	1,7(2)
Dış Borç Stoku (Milyar $)	80.0	84,9	96*	101,82	107,0 Eylül
4B Döviz Rezervleri (Milyar $)	6,2	18,7	19.7	23.8	19,6 Aralık

(T) DPT'nin 2001 yılı program hedefler i NOT : 2000'e ait aylann yanındaki rakarrdar Ocak'tan itibaren nda kümüiatifdir. (*) Bu artış yiiın ilk yarış ortalama %2,7, Ekİm'de %14,3, Kasım'da %12,0, Aralık'da ise %- 4,3'tur. (**)1999 yılında AB' ye olan ih acatımız %6,2 artmış iken, BDT' ye ise %-42,6 azaldı. (1) İthalatımızda ara mallan %65,4, sermaye mallan %2ı ,8ye tüketim mallan da %13,4*lük bir paya sahiptir. (2) Türkiye'den net çıkan DYS yatınım 725 milyon $ olup, giriş 982 milyon S ise de, yurt dışına çıkan net Doğrudan Yatırım Y (DY) çıkışı da 870 milyon $ olup, net E girişi (982-870) sadece 112 milyon S'dır.

Kaynak : DPT, DİE. MB, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıkları Dokümanları, Şubat-2001.

Sektörel Gelişmelere Gelince;

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), AB komisyonu raporuna göre, GB sayesinde bazı sektörlerde önemli gelişmeler olmuştur. Bir kere, gerek GB gerekse STA'lar sayesinde ithalatımızda gümrük vergileri düştüğü veya sıfırlandığı için, sanayii malları ithalatındaki maliyetler düşmüştür. Bu gelişme ise, bir yandan dış rekabet gücümüzün artmasını müspet yönde etkilemekte, öte yandan maliyet enflasyonun artış hızının bir ölçüde azalmasına katkıda bulunmaktadır.

Giyim Sanayii : AB ile GB sonucu kotalar kalkınca Türk Giyim Sanayii'nin AB'ye ihracatı arttı ve bu dalda Türkiye 2.nci en büyük ihracatçı ülke durumuna geldi. Bu sektörün son 4 yıllık (1995-1998) ihracat artışı %71 olup, Dünya ticaretinde %3.8'lik bir payla Dünya'da 7. sıraya çıkmıştır.

Otomotiv: Bu sektörde GB ile birlikte yenileme yatırımları ve ana firmaların paylan arttırılarak, otomotiv sektöründe ihracata dönük bir potansiyele ulaştığı son aylardaki ihracat artışlarından ortaya çıkmaktadır.

Elektronik Sanayii : 1996-2000 döneminde, girdi maliyetleri azaldığı için, bu sektörde yıllık ortalama üretim artışı %14 , ihracat artışı da %38 olarak gerçekleşmiş, bu sektörün yıllık ihracatı da 500 milyon dolardan 1,2-1.3 Milyar Dolar seviyesine ulaşmıştır.

Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü'nün, 1998 yılında, Türk imalat sanayiindeki payı %19'a, toplam üretim ve istihdamdaki payları ise sırasıyla %5.5 ve %21'e, toplam ihracatımızdaki payı da %39'a çıkmıştır.

Deri Sektörü : Dünya deri işleme kapasitesinin %22'sine ulaşarak, Dünya ikinciliğine yükselmiş, bu sektörün toplam istihdamdaki payı %1.5 olup, Türkiye'nin onuncu büyük sanayi kolu haline gelmiştir.

Demir-Çelik Sektörü : Türkiye'nin büyük bir sanayi kolu olup, 1998-1999'daki Dünya ekonomik krizi ve durgunluğu sonucu çok düşük bir kapasite ile faaliyetini sürdürmektedir.

Renkli Televizyon : 1996-2000 döneminde renkli televizyon üretimi 1,8 milyondan 7 milyon adet seviyesine ulaşmıştır.

Dayanıklı Tüketim Malları : 1995'ten 1998'e başlıca tüketim malları üretim artışları ise, buzdolabında yaklaşık 1.7 milyondan 2 milyona, çamaşır makinesinde 866 binden 1.4 milyona, elektrik süpürgesinde 879 binden 1.2 milyona, videoda 2.8 milyondan 12.5 milyona, otomobilde 222 binden 224 bine, otobüs ve minibüste 12 binden 36 bin adete yükselmiştir. Şişe ve cam eşya üretimi ise, 506 tondan 738 tona ulaşmıştır. **(Kaynak DPT, Temel Ekonomik Göstergeler, Aralık-1999)**

D- GÜMRÜK BİRLİĞİ VE DYS YATIRIMLARI

Türkiye'nin AB ile GB'ye girmesi sonucu direkt yabancı sermaye (DYS) yatırımlarının artacağı ümit ediliyordu. Aradan geçen beş yıla rağmen bu konuda Türkiye'nin durumu pek iç açıcı değildir. Çünkü, benimle temas kuran yabancı finans kurumları yetkililerine göre, uluslararası tahkime rağmen, enerji sektörü haricinde, **Türkiye'ye DYS yatırımı gelmeyecektir.** Onlara göre;

a- Siyasi istikrardaki belirsizlik,

b- Türkiye'de enflasyon hızının tek haneli rakamlara indirilememesi,

d- Aşırı bürokratik engeller sonucu yatırımın tamamlanması için elli-ellibeş yerden imza alınması sonucu yatırımlara başlamanın birkaç yıl alması,

a- Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine göre Türkiye'de sendikalı iş gücü maliyetinin üç-dört misli fazla olması,

b- Kurumlar vergisinin yüksekliği,

e- Kayıt dışı ekonominin varlığı bu neticeyi doğurmaktadır.

Oysa DYS yatırımı çekmede büyük bir rekabet vardır. Çünkü DYS yatırımları, her ülkede kalıcı iş yeri açtığı için, DYS yatırımları (Faydaları):

a- iç ve dış tasarruf açığını azaltır,

b-teknoloji transferi ve istihdam artışı sağlar,

c- vergi gelirlerine katkıda bulunur,

d-iş gücü verimliliğini ve üretimin kalitesini artırır,

e- ihracatı artırır veya döviz tasarrufu sağlar,

f- işletmecilik ile iç ve dış pazarlamanın gelişmesine katkıda bulunur,

g- ülke ekonomisinin dünya ekonomisiyle bütünleşmesinde çok önemli bir ekonomi politikası aracı haline gelmiştir.

1999 yılında Dünya'da 866 milyar Dolar'lık direkt yabancı sermaye (DYS) yatırımı yapılmış olup, bunun %75' i sanayileşmiş ülkelerin (SU) kendi arasında yapılmakta, geri kalan %25'i de gelişmekte olan ülkelere gitmektedir. Demek ki, DYS yatırımlarının gelişmekte olan ülkelerde (GOÜ) ucuz işçiyi sömürdüğü tezi geçerliliğini yitirmiştir. Çünkü, SÜ'lerdeki ücretler GOÜ'lerdekinden sekiz-on kat daha fazladır.

1999 yılında <u>en çok DYS yatırımı çeken ülkeler,</u> milyar Dolar olarak, ABD 275, İngiltere 82, Hollanda 34, Fransa 39, gelişmekte olan ülkelerden Kızıl Çin 40, Brezilya 31, Meksika 11, Rusya Federasyonu 3, Romanya l, Kazakistan 1,6, Azerbaycan 0,7, Türkiye ise sadece 0,8 milyar dolarlık DYS yatırımı çekebilmiştir. Nitekim 2000 yılında Türkiye'ye gelen DYS yatırımı 1,7 milyar dolar olmasına rağmen Türkiye'den çıkan DYS yatırımı da 725 milyon dolar olup net giriş 982 milyon $ ise de, yurt dışına çıkan net yerli doğrudan yatırım (DY) çıkışı da 870 milyon $ olup, net DY girişi sadece (982-870) 112 milyon S'dır. Türkiye' ye son 40 yılda sadece 13 Milyar Dolar'lık DYS yatırımı gelmiş olup bu miktar Çin'e yaklaşık 3 ayda girmektedir.

.

Yine **1999 yılında Dünya'da <u>en çok DYS yatırımı yapan ülkeler,</u>** milyar Dolar olarak, İngiltere 199, ABD 151, Fransa 108, Almanya 51, Hollanda 46, İspanya 35, Belçika-Lüksemburg 25, Japonya 23, Hong-Kong ve İsveç 20'şer, İsviçre 18 ve Kanada 12 milyar Dolar'la sıralanmaktadır.

1980'den 1999'a Dünya'daki **<u>DYS yatırımı stoka</u>** 4.8 trilyon Dolar olup, bunun 1.1 trilyon Dolar'ı ABD'de, 1.7 trilyon Dolar'ı AB ülkelerinde, milyar dolar olarak; İngiltere 396, Çin 306, Almanya 226, Hollanda 215, Fransa 182, Belçika-Lüksemburg 181, Kanada 166, Brezilya 164, Hong Kong 139, Avustralya 118, İspanya 113, Türkiye ise sadece 8.4 milyar Dolar'dır. (Kaynak: UN, World Invenstment Report 2000).

E- SLOGANLAR ve GERÇEKLER

GB tartışmalarının yoğunluk kazandığı 1994-1995 yıllarında bazı sloganlar çok revaçta idi. Bunlar; **"Onlar Ortak Biz Pazar", "AB ile dış ticaret açığımız giderek arttığı için bu ilişki onların lehinedir", "GB'ye girmek kapitülasyonlardan beterdir.", "Sanayimiz çökecek ve Türkiye'de döviz krizi başlayacaktır.", "Avrupa'yı bırak (İslam ülkeleri ile veya Uzak Doğu ülkeleri ile ortaklığa bak."...** gibi.

O zamanki birçok makalemde ve televizyon konuşmalarımda bu sloganların bilimsel olmadığını ileri sürmüştüm. Çünkü, GB öncesi Türk sanayii'nin AB'ye karşı koruma oram zaten %9 dolayına inmiş idi. Eğer Türk sanayii bir krize girecek olursa %10'luk bir deveîüasyon yaparak GB öncesi koruma sağlanabileceğini ifade ediyordum.

AB'nin ihracatında, Türkiye'nin ithalatının payının sadece % l'in altında seyretmesi "Onlar ortak biz pazar" sloganının ne kadar mesnetsiz bir iddia olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Çünkü bizim toplam ihracatımızda

Suriye ve Mısır'ın da payı % 1 dolayındadır. Dış Ticaret açısından Türkiye için Mısır ve Suriye'nin önemi ne ise, AB içinde Türkiye'nin önemi o kadardır. Zaten AB dış ticaretinin % 62'si bu ülkelerin kendi aralanndadır. İlaveten, Türkiye'nin AB ile GB'ye girmesinin bir devlet taahhüdü olduğunu daha öncede belirtmiştik.

Özetlersek; Türkiye ile AB ilişkilerine bakarken, özellikle Türkiye açısından, sadece dış ticarete göre değerlendirmemek gerekir. Çünkü AB ülkelerinde 2000 yılı itibariyle;

- Yaklaşık 3,2 milyon vatandaşımız (2,1 milyonu Almanya'da) ve 1.1 milyon çalışanımız (750 bini Almanya'da),
- 60 bin dolayında irili ufaklı müteşebbisimiz var.
- ilaveten, bugüne kadar (2000) Türkiye'ye giren 14,5 milyar dolarlık direkt yabancı sermaye (DYS) yatırımının %70'i,
- Yıllık 7,6 milyar dolan aşmış olan turizm gelirlerimizin %80'i ve 4,6 milyar dolarlık işçi dövizlerimizin yaklaşık % 90'ı AB ülkelerindendir.

Diğer bir mesnedsiz iddia da Türkiye AB arasındaki dış ticaret açığının aleyhimize olması sonucu AB'nin GB'den kârlı çıktığı tezidir. Türkiye'nin AB ile dış ticaret açığı yıllık büyüme hızımızdaki gelişmelere göre 8-12 milyar $ arasında değişmektedir. Oysa Türkiye ABD, Uzak Doğu ve KEİ ülkeleri ile yapmış olduğu dış ticarette de aynı miktar açık vermektedir. Meselâ, Uzak Doğu ülkelerinden yaptığımız ithalat, ihracatımızın 9 mislidir ve bu açığın telafisi de yoktur. Buna rağmen bazı aklı evveller Uzak Doğu'yu AB'ye alternatif gösteriyor. Güney ve Güneydoğu Asya ülkeleri bizden daha fazla DYS aldığından dolayı teknolojileri bizden çok üstün olduğu gibi, sendikalı işgücü maliyeti de bizden daha düşük olduğu için bu ülkelerle zaten rekabet etmemiz mümkün değildir. Ayrıca, bu ülkelerle mesafemiz çok uzaktır ve taşıma giderlerinin yüksekliğini de bir çeşit gümrük vergisi olarak düşünmek zorundayız.

F- GÜMRÜK BİRLİĞİ VE DIŞ TİCARETTE GELİŞMELER

İHRACATIMIZ:

Tablo-3'te görüldüğü gibi, 1995'ten 2000'e Türkiye'nin ihracatı 21.6 milyar S'dan 27.3 milyar $'a çıkmıştır. Bu dönemde ülke grupları itibari ile Türkiye'nin ihracatındaki dağılımı şöyledir;

- OECD Ülkeleri %61.1 den %69.6'ya
- AB Ülkeleri %51.2'den %52.5'e çıkmış ise de,

- İslâm Konferansı Teşkilatı Ülkeleri (İslâm Ülkeleri) %16'dan %12.8'e,

- Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİ) Ülkeleri %11.4'ten %8,5'e,

- Ortadoğu Ülkeleri %9.5 %7.8'e,

- Uzakdoğu Ülkeleri Güneydoğu Asya Ülkelerinin payı %5.'ten %2.4'e gerilemiş,

- Türk Cumhuriyetleri'nin payı da %2.5'ten %2.1'e inmiştir.

TABLO • 3, TÜRKİYE[1] NİN **ÜLKE** GRUPLARİNA **GÖRE İHRACATI:** 1995-2000

	1995 YILI		2000 YILI		2000/1995 (%) Artıç
	Milyar $	Dağılımı(%)	Milyar S	Dağılım(%)	
TOPLAM İHRACAT	21.6	100.0	27.3	100.0	26.3
1-OECD ÜLKELERİ	13.2	61.1	18.7	69.6	41.6
A-) AB Ülkeleri	11.1	51.2	14.4	52.5	29.7
B.) EFTA Ülkeleri	0.3	1.4	0.3	1.2	-
C-) Diğer OECD Ülkeleri	1.9	8.6	4.1	14.9	115.7
2-ISLAM KON F. TEŞKİLATI	3.5	16.0	3.5	12.8	
A-) Orta Doğu Ülkeleri	2.1	9.5	2.1	7.8	
B-) Afrika Ülkeleri	1.1	4.9	1.3	4.9	18.1
C-) Ekonomik İşbir. Teşkilatı	0.9	4.2	0.9	3.1	-
-Türk Cumhuriyetleri	0.6	2.5	0.6	2.1	"
KEİ Ülkeleri	2.5	11.4	2.3	8.5	-8.0
Güney Doğu Asya	1.2	53	0.6	2.4	-50.0
Diğer Ülkeler	0.4	2.0	0.4	1.4	

Kaynak: DİE, Haber **Bülteni,** 1996 ve 2001.

2000 yılı itibari ile Türkiye'nin 27.3 milyar S'lık ihracatında, (%) olarak, Almanya'nın payı 18.8 (5.2 milyar $), ABD'nin 11.2 (3.1 milyar $), İngiltere'nin 7.4, İtalya'nın 6.4, Fransa'nın 6.0, Hollanda'nın 3.İ ve İspanya'nın da %2.5'lik paya sahiptir.

İTHALATIMIZ

Tablo-4'te görüldüğü gibi Türkiye'nin ithalatının ülke gruplarının paylan, % olarak, 1995'ten 2000'e;

.

- OECD Ülkeleri %66,1 'den %65.4'e,
- AB Ülkeleri %47.2'den 48,9'a,
- Diğer OECD Ülkeleri %16.4'ten 14.4'e,
- KEİ Ülkeleri %11.3'ten %12.3'e,
- İslâm Ülkeleri %12.7'den 11,6'ya,
- Güneydoğu Asya Ülkeleri de %7.1 'den %6.5'e, değişmiş,
- Türk Cumhuriyetleri'nin payı da %0.8'den %1,2'ye çıkmıştır.

TABLO - 4, TÜRKİYE[1] NİN ÜLKE GRUPLARİNA GÖRE İTHALATI 1995-2000

	1995 YILI		2000 YILI		2000/1995 (%) Artış
	Milyar $	Dağılımı(%)	Milyar $	Dağılımı(%)	
TOPLAM İTHALAT	35.7	100.0	54.0	100.0	51.2
1-OECD ÜLKELERİ	23.6	66.1	35.3	65.4	49.5
A-) AB Ülkeleri	16.9	47.2	26.4	48.9	56.2
B-) EFTA Ülkeleri	0.9	2.5	1.1	2.1	22.2
C-) Diğer OECD Ülkeleri	5.8	16.4	7.8	14.4	34.4
2- ISLAMKONF. TEŞKİLATI	4.5	12.7	63	11.6	40.0
A-) Orta Doğu Ülkeleri	2.7	7.5	3.1	5.7	14.8
B-) Afrika Ülkeleri	1.4	3.9	2.7	5.0	92.8
C-) Ekonomik Işbir. Teşkilatı	1.1	3.2	1.5	2.8	36.3
-Türk Cumhuriyetleri	0.3	0.8	0.6	1.2	100.0
KEİ Ülkeleri	4.0	11.3	6.6	12.3	65.0
Güney Doğu Asya	2.6	7.1	3.5	6.5	34.6
Diğer Ülkeler	0.3	0.9	1.2	2.2	300.0

Kaynak: DİE, Haber Bülteni, 1996 ve 2001.

2000 yılı itibari ile Türkiye'nin 54 milyar S'lık ithalatında, (%) olarak, Almanya'nın payı 13.2 (7.1 milyar S), ABD ve Rusya 7.2'şer (3,9'ar milyar $), İtalya'nın 8.0 (4.3 milyar $), Fransa'nın 6.5 (3.5 milyar $), İngiltere'nin %5 (2.7 milyar $), İspanya'nın 3.1, Japonya ve Hollanda'nın %2.9 S'lık bir paya sahiptir.

Özetlersek, Tablo- 3 ve 4 'ten görüldüğü gibi 1995'ten 2000'e (GB öncesi ve sonrası) Türkiye'nin ithalat ve ihracatının ülke gruplarına göre dağılımında fazla bir değişiklik olmamıştır. Yine 1995'ten 2000'e Türkiye'nin ihracatında AB'nin payı %51.2'den %52.5'e çıkmış olup Türk imalat sanayinin AB ülkeleri ile rekabet edebilecek bir düzeye geldiğinin açık bir delilidir. İlaveten Türkiye'nin ithalatında AB'nin payının %47.2'den %48.9'a çıkmış olması AB sanayi mallarının Türkiye'yi işgal edeceği endişesini boşa çıkarmıştır. GB öncesi felâket tellâllığı yapanlara arz olunur.

5- TÜRK CUMHURİYETLERİ

1990 yılında **eski Sovyetler Birliği'nin (SB'nin)** dağılması sonucu 1991'in ikinci yansında bağımsızlıklarını ilân eden yeni **Türk Devletleri (TD'ler)** gerek son iki asırlık sömürünün, gerekse son 70 yıllık komünist sistemin yaptığı tahribatları düzeltip serbest piyasa sistemine geçişin sancılarını özellikle 1996 yılından itibaren atlatmaya başlamışlar ve ekonomilerini düzlüğe çıkartmışlardır. Nitekim, Türkmenistan hariç diğer Türk Cumhuriyetleri'nde yıllık enflasyon hızlan 3-4 haneli rakamlardan % 7-30 dolayına inmiş, büyüme hızlan da, 1991'den bu yana ilk defa negatiften pozitif büyümeye geçmiştir.

Türkiye TD'lerin bağımsızlığına çok hazırlıksız yakalanmıştır. Buna rağmen Türkiye'nin kardeş ülkelerin kalkınmaları için yaptığı katkılar küçümsenemeyecek düzeydedir. Gönül isterdi ki Türkiye'nin gücü daha yüksek olsun.

Türkiye 1992-1999 döneminde yaklaşık 2.1 milyar Dolar'hk dış yardım ve kredi desteği sağlamış olup bu yardımların (1.8 milyar Dolar'ı) Türk Cumhuriyetleri'ne tahsis edilmiştir. 1992-1999 döneminde Türk Eximbank tarafından Türk Cumhuriyetleri'ne 1,2 milyar Dolar'hk Türkiye'den ithalat (mat) kredisi ile proje kredisi açılmıştır.

Türk müteahhitlerince Türk Cumhuriyetleri'nden alman üç milyar Dolar'hk işin %80 milyarlık kısmı tamamlanmıştır. Türk iş adamlarının başta tekstil fabrikaları olmak üzere yatınmlan da hesaba katılırsa

Türkiye'nin TD'lerde yapmış olduğu toplam yatırımların 6 milyar Dolar'ı aştığı ifade edilmiştir.

Bugün Türkiye'de Türk devlet ve topluluklarından gelen ve yıllık maliyetleri 100 milyon Dolar'a yaklaşan 7 bine yakın öğrenci okumaktadır. Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasında dış ticaretin daha da artırılabilmesi için ortak yatırımlara hız verilmelidir. TD'lerin dış ticaretinde başta Rusya Federasyonu olmak üzere Doğu Avrupa ülkeleri ön sırayı almakta ve bu ülkeleri İran ve Batı Avrupa ülkeleri takip etmektedir. Türkiye'nin ise Azerbaycan haricindeki kardeş ülkelerle dış ticareti yok denecek kadar azdır.

Bugüne kadarki uygulamalar sonucu Türkiye'nin Eximbank kanallarıyla TD'lere açmış olduğu proje kredilerinin yaklaşık sadece yansının kullandırılabildiği ortaya çıkmıştır. Bunun başlıca sebebi ise yeterli projelerin üretilmeme sidir. Proje üretmek için Türkiye Kalkınma Bankası devreye sokulmalı ve TD'lerde gelecek uzmanlara proje konusunda kurs vermelidir.

Türkiye - Türk Cumhuriyetleri iktisadî ve kültürel ilişkilerinin koordinasyonunun yıllardır bir Devlet Bakanlığı'na bağlanması büyük bir eksikliktir. Çünkü, bu bakanlıkların yetişmiş personel sayısı çok kısıtlı ve malî kaynakları ise yok denecek kadar azdır. Onun için bir **Avrasya Bakanlığı,** kurularak bu bakanlığa başta Türk Cumhuriyetleri ve Rusya olmak üzere Kafkas ülkeleri ile iktisadî koordinasyon görev ve yetkileri verilmelidir.

Türkiye, başta Kazakistan'ın Türkistan bölgesinde kurulmuş olan **Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi** ile diğer Türk Cumhuriyetleri'nde kurulmuş olan ortak üniversitelerinin finansmanı için de her yıl trilyonlarca Lira'lık malî destek sağlamaktadır.

Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasında her sahada ilişkilerin daha da geliştirilmesi sadece Türk Devletleri'nden beklenilmemeli, her kişi, kuruluş, dernek ve vakıflar da üzerine düşen görevi yapmalıdır. Buna en güzel örnek, **Fethullah Gülen Hoca Cemaati'nin** Türk Devlet ve Topluluklarında açmış olduğu 160 dolayındaki orta dereceli okulda otuz bin dolayında öğrenci okumasıdır.

Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile iktisadi gelişmelerini hızlandırabilmesi; Rusya ile iktisadi ve siyasi ilişkileri geliştirerek bir an önce Bakü-Ceyhan petrol ve doğalgaz boru hatları projelerinin tamamlanabilmesinden geçmektedir. Çünkü, kardeş cumhuriyetlerin en az 20-30 yıl daha Rusya'ya olan iktisadi ve siyasi bağımlılığı devam edecektir.

6-TAM ÜYELİK NE ZAMAN?

AB'nin Türkiye'yi tam üye olarak aralarında görmek istemelerinin esas sebebi, iktisadî ve siyasî sebeplerden çok **Türkiye'nin nüfus potansiyelidir.** Türkiye'de yıllık ortalama nüfus artışı % 1.5 dolayında olup, bu hız ile 2020 yılında Türkiye'nin nüfusu 90 milyon seviyesine yaklaşacaktır. Böylece Türkiye AB organlarında ve Avrupa Parlamentosu'nda en çok temsilci olan bir ülke durumuna gelecektir. Oysa, gerek AB'nin 15 ülkesinde, gerekse 12 aday ülkede yıllık nüfus artışı binde 2.5 dolayında seyretmekte olup, bu ülkelerin nüfusları adeta yerinde saymaktadır. Avrupalıların diğer endişesi de tam üyelikle birlikte, Türk işçilerinin AB ülkelerini istilâ etme korkusudur.

Önemle belirtmek isterim ki, Türk işçilerinin AB'de serbest dolaşımı gerçekleşirse Türkiye'den vasıfsız işçiler yerine, daha çok vasıflı iş gücü kaybı olacak, bu durum ise kalifiye iş gücü ve ara elemanı kıtlığı çeken Türk sanayini daha da sıkıntıya sokacaktır. Ayrıca, Türkiye'nin daha çok vasıflı eleman kaybının ise AB'ye bir çeşit insan kapitali hibesi olacağı da unutulmamalıdır.

Türkiye, gerek büyüme hızı ve GSMH (toplam üretim) ve gerekse dış ticaret (ihracat + ithalat) yönünden bütün aday ülkelerden çok daha iyi bir durumda olan bir ülkedir. Türkiye'de fert başına gelir (GSMH) yönünde de Baltık ülkelerine göre % 30-35, Balkan ülkelerinden ise iki misli daha yüksek bir hayat standardına sahip bir ülkedir. Türkiye'nin tek eksiği yıllık enflasyon hızının yüksekliğidir. AB ülkelerini esas korkutan ise Türkiye'nin şu andaki nüfusu üyelik müzakerelerine başlanacak altı ülkenin nüfusuna eş değerdir. Ayrıca, son iki yıldır AB ülkelerinde işsizlik oranı % 10 dolayında çok yüksek bir seviyede seyretmektedir. Türkiye şu anda gerçekte % 20'lerde seyreden bir işsizlik oranı ile AB'ye girse bu birliği iktisaden felç edebilir.

Bugün Türkiye AB' ye tam üye olsaydı AB Türkiye' ye her yıl on milyar Dolar ödemek zorunda kalacak, bunun üç milyar Dolar'ı Türk ithalat

vergilerinin AB bütçesine transferiyle sağlanacaktı, geriye kalan yıllık net yedi milyar Dolar'lık malî desteğin ise en az yarısı hibe şeklinde Türk KOBİ' lerine ve doğu-güneydoğu bölgelerine tahsis edilecekti. AB'nin Türkiye'yi tam üye olarak kabul edebilmesi Türkiye'deki iktisadî yapının yıllık enflasyon hızını istikrarlı bir şekilde tek haneli rakamlarda tutabilecek bir duruma gelmesine, tarımsal ve sınaî kalkınmanın büyük ölçüde tamamlanarak işsizlik oranının gerçekte % 5'in altına inmesine bağlı görünmektedir. Çünkü, bu seviyede bir iktisadî istikrara ulaştığımız zaman Türkiye'nin AB'ye olan iktisadî yükü birkaç milyar Dolar'a inecek ve sanayileşme sonucu yıllık nüfus artışı da % l'in altına inecek ve neticede Türkiye'deki işsizlik oranının, AB ülkelerini tehdidi de sona ermiş olacaktır.

Demek ki, esas olan **tam üyeliği uzun süre unutup** bir an önce iktisadî ve siyasî yönden istikrara kavuşabilmek için kendi evimize çeki düzen vermeye çalışmalıyız. Bu durumda Türkiye' nin AB' ye tam üye olabilmesi ancak en erken 15 yıl sonra gerçekleşebilecektir.

J & V

™, • TT **•

Tarihi Hatalar

Türkiye dış ekonomik ilişkilerde üç büyük hata yapmıştır:

- Türkiye 1975-78 döneminde AB'ye Tam Üyelik başvurusunda bulunsaydı, Yunanistan'ın AB'ye Tam Üyeliğini engelleyebilirdi. Çünkü, AB her iki ülkeyi de içine almayacaktı. Maalesef o zaman Türkiye[1] yi yönetenler bir dilekçe verme basiretim gösteremediler.

-Türkiye 1974 yılında Kıbrıs Barış Hareketi'ni tamamlayınca Yunanistan NATO' nün askerî kanadından çekilmişti. Ancak Türkiye 12 Eylül döneminde Yunanistan' m NATO'nun askerî kanadına dönmesine hiçbir taviz almadan izin vermiştir.

- Yine hiçbir taviz almadan Yunanistan'ın KEİ' ye kurucu üye olması ve neticede KEİ Kalkınma Bankası' nin, Slav ülkeleri ittifakı sonucu Selanik'te kurulmasına yol açtı. Oysa Yunanistan 1981 yılından beri AB' nin Türkiye' ye yapacağı malî yardımları her seferinde veto etmeye devam etmektedir.

-SONUÇ-

Türkiye GB' ye girmesine rağmen, 1995'ten 2000'e, MB döviz rezervleri ikiye katlanmış, gerek büyüme hızında ve gerekse imalat sanayi üretiminde azalma yerine önemli artışlar sağlanmıştır. Eğer Türkiye Gümrük Birliği'ne girmemiş olsaydı (Türk sanayii'nin, istihdamın ve ihracatımızın motoru olan), halen büyük bir sıkıntı içinde olan tekstil ve hazır giyim sektörü krize girebilir ve Türk ekonomisi daha olumsuz yönde etkilenebilirdi. Çünkü, GB sonrası AB pazarında Tekstil Kotalarının kalkmasıyla bu sektör, Dünya ve Rusya Ekonomik Krizleri'ne rağmen, AB pazarına ihracat artışını sürdürebilmiştir. Bu iki alt sektör yıllardır ihracat gelirlerimizin yaklaşık % 40'ını oluşturmaktadır. Bu makaledeki rakamlara dayanarak açıkladığımız gerçekleşmelere göre, Türkiye'nin AB ile GB'ye girmesi Türk Ekonomisi'ni daha çok müspet yönde etkilemiştir. Zaten bu güne kadar GB yüzünden iflas ettiğini açıklayan hiçbir özel sektör firmasına bile rastlanmamıştır.

Tablo 3 ve 4'ün ortaya çıkardığı diğer bir gerçek de, Türkiye'nin ihracatının yaklaşık %70'i İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilâtı ülkelerine (Batı Avrupa ülkeleri, ABD, Kanada, Japonya, Avustralya ve Yeni Zelanda ülkeleri) yapılmakta, ithalatının da yaklaşık üçte-ikisi bu ülkelerden ithal edilmektedir. Türkiye'nin esas meselesi, 1995'ten 2000'e, toplam ihracatımız sadece %26,3 arttığı halde, bu dönemde ithalatımızın %51.2'lik bir artış göstermesi ve neticede Türkiye'nin ihracat artışının, ithalat artışının çok altında kalmasıdır. Önemli olan, Türkiye'nin sanayi sektöründe istikrarlı bir şekilde büyümesi ve döviz kıtlığının kökünden halledilebilmesi için, ithalat artışından daha fazla ihracat artışı gerçekleştirebilmesidir.

GB'nin rakamsal olarak ölçülemeyen dinamik etkileri de çok önemlidir. Türkiye'nin AB ile GB'ye girmesi yerli üreticileri geri dönülmez bir şekilde uluslararası rekabete açmış, böylece eksik rekabetçi ve korumacı lobilerin güçlerinin azalmasına önemli katkıda bulunmuştur. Neticede, düşük verimle, pahalı mal üreten firmalarımız re-organizasyona zorlanarak veya mukayeseli üstünlüğe sahip oldukları alanlarda üretim yapmaya zorlanmışlardır. Bu husus orta ve uzun vadede özellikle Türk ekonomisi içinde kaynak dağılımının ekonomik etkinliğinin artması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Ancak, tüm bu pozitif gelişme ve beklentilere rağmen, GB öncesinde bazı kesimlerde varolan aşırı iyimserlik, sanki GB'nİn her şeyi çözeceği düşüncesinin doğru olmadığı, özellikle DYS yatırımı çekmede ortaya

çıkmıştır. Oysa Türkiye 2000 yılında ortaya çıkan 9,8 milyar S'lık cari işlemler açığını, çok kısa vadeli olan yabancı sermaye girişleri (sıcak para) ile kapatma yerine, Polonya'da olduğu gibi, her yıl 10 milyar $ seviyesinde DYS yatınım'ile finanse edebilmiş olsaydı Kasım-2000 ve Şubat-2001'de ortaya çıkmış olan ekonomik krizlerle karşılaşmayacaktı.

Türkiye, giderek liberalleşen ve globalleşen Dünya ticaretinde gerek DTÖ ve gerekse GB çerçevesinde yükümlülüklerini yerine getirerek ve ayrıca diğer Avrupa ülkeleri ile STA'lar kurarak iktisadî globalleşme hareketi içindeki yerini başanh bir şekilde almaktadır. Türkiye'nin AB ve diğer Avrupa Ülkeleri ile ilişkileri bir ekonomik entegrasyon hareketi olup, KEİ, **ÎKT** ve ECO ilişkileri ise bir ekonomik iş birliği hareketi olduğu için bu ilişkiler Türkiye-AB ekonomik entegrasyonuna bir alternatif değil, bir tamamlayıcı niteliğindedir.

Türkiye - AB arasındaki GB sadece imalat sanayii ürünlerini kapsamaktadır. Türkiye ile AB arasında gerek **tarım sektörü** ve gerekse **hizmetler sektörünün** karşılıklı olarak liberalleşmesi için pazarlıklar devam etmektedir. Türkiye'nin AB ile varmış olduğu Gümrük Birliği'nin devamından, tanm ve hizmetler sektörleri açısından GB'nin derinleşmesinden yanayız. Çünkü, Türkiye tarım ürünlerinde bir ölçüde, başta müteahhitlik hizmetleri ve turizm olmak üzere büyük bir rekabet gücüne sahiptir. GB kararı ile AB'nin 1996'dan başlamak üzere beş yıl süre ile her yıl Türkiye'ye vaad ettiği 500 milyon ECU (yaklaşık 600 milyon Dolar) dolayındaki malî desteği bile sonradan Avrupa Parlamentosu'nun ve Yunanistan'ın insafına terk edilmiştir. AB tarafından toplam üç milyar S'lık vaadin bugüne kadar sadece %30'u Türkiye'ye verilmiştir. Ortaklığın diğer alanlarda geliştirilmesine dair Tavsiye Kararı ile ilgili konularda da bir arpa boyu ilerleme sağlanamamıştır.

Eski SB'nin **dağılması,** Türkiye için son yıllarda yeni iktisadî fırsatlar da ortaya çıkarmıştır. Ancak, Rusya ile iktisadî ve siyasî ilişkileri geliştirmeden Türk Devletleri ile her sahadaki ilişkilerimizi arzulanan düzeylere çıkartmak mümkün değildir. Türkistan ve Kafkas doğal gaz ve petrol boru hatlarının ne kadar çoğu Türkiye'den geçerse Türk Devletleri o kadar zengin olacak ve neticede Türkiye ile TD'ler arasında iktisadî iş birliği potansiyeli artacaktır. Petrol ve doğal gaz boru hatlarının ne kadarının Türkiye'den geçeceği ise daha çok Rusya'nın inisiyatifinde olduğu unutulmamalıdır.

Türkiye coğrafî konumu, tarihî ve kültürel mirası sebebiyle başta Türk Cumhuriyetleri, İslâm ülkeleri ve diğer iktisadî entegrasyonlara da yakın ilgi göstermek zorundadır. Anadolu coğrafyasına hakim olan gücün tek yönlü, tek boyutlu politikalar takip etmesi mümkün değildir. Bu siyasî, askerî olduğu kadar iktisadî olarak da geçerlidir. Türkiye, bütün ekonomik entegrasyonlarla ve yakın komşuları ile dengeli iktisadî ilişkiler kuracaktır. 21. yüzyılın eşiğine geldiğimiz şu günlerde her alanda küreselleşme eğiliminin hız kazandığı Dünya'mızda, imkânlar: ne kadar zengin olursa olsun, artık hiçbir ülke içe dönük, kendi kendine yetmeyi ilke edinen otarşik bir iktisat politikası ile başarılı olamaz. Başarılı olmanın anahtarı hızla yoğunlaşan ekonomik ilişkiler ve entegrasyon hareketlerinden ülkesi ve milleti için en büyük yararı sağlayacak sosyoekonomik politikalar uygulayabilmek ve uluslar arası pazarlarda rekabet ederek başarı kazanmaktır.

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDE GÜVENLİK

Ü mit ÖZDAĞ*

Bugünkü, Avrupa Birliği, demografik, coğrafi ve ekonomik olarak bir dev olmasına rağmen, siyasî, askerî anlamda bir cüce ölçüsündedir. Ancak, soğuk savaş sonrası değişen koşullarda, kurumsal anlamda derinleşen ve aynı zamanda coğrafî olarak da genişleyen Avrupa Birliği'nin, artık, ekonomik devliğin yanında, siyasi ve askerî olarak büyüme niyetinde olduğunu görüyoruz. Bu çerçevede, Türkiye- Avrupa Birliği ilişkilerine baktığımız zaman, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmek istemesi açısından değil, Avrupa'nın somut güvenlik açısından meseleyi değerlendirmemizin daha doğru olacağını düşünüyorum; çünkü, bu ilişki çeşidinde Türkiye değil, Avrupa Birliği belirleyici olacaktır.

Avrupa Birliği'ni jeopolitik açıdan değerlendirdiğimiz zaman, hâlen, onbeş ülkeden oluşan bu birliğin, yirmiyedi üyeye kadar çıkacağını öngörüyoruz. Hâlen, 6 milyon 475 bin kilometre karelik bir alana yayılmış bulunan bu birlik, bu genişlemelerden sonra 7,5 milyon kilometre karenin üzerine çıkacaklar. Bu haliyle, Avrupa Birliği, Avrupa Kıtası'nin yüzde yetmiş'ini kaplayacak ve Dünya'daki dördüncü büyük coğrafya haline gelecektir, Rusya, Çin ve Amerika Birleşik Devletleri'nin ardından. Bu coğrafyanın bir özelliği var; bu bir yanmada coğrafyasıdır ve kendi içinde bütünlüğü vardır. Gözünüzün önüne bir an haritadaki açılımını getirseniz, yukarıda Kuzey Denizi'ne ve Baltık'a çıkışı; içine Malta'nm girmesiyle, Doğu Akdeniz'e, Güney Kıbrıs'ın girmesiyle Ortadoğu'ya sarkma imkânı olan bir jeopolitik entiteyle karşı karşıya kalmakta olduğumuzu görürsünüz.

Demografik açıdan da, üçyüzyetmişyedi milyon kişiden oluşan AB, Çin'den sonra Dünya'nm ikinci büyük nüfusunu oluşturmaktadır. Genişlemeden sonra da bu nüfus dörtyüzsekseniki milyon kişiye ulaşacak. Bugünkü ekonomik yapıları karşılaştırdığımız zaman, Amerika'nın gayri safî millî hâsılası 8 350 trilyon Dolar ve ülkenin nüfusu 273 milyondur. Oysa, 376 milyonluk nüfusa sahip olan Avrupa Birliği'nin gayri safî millî hâsılası birazcık daha fazladır ve Dünya ticaretindeki payı da, Amerika Birleşik Devletleri'nin biraz ötesindedir.

* Ümit Özdağ; Doç.Dr., Avrupa Stratejik Araştırma Merkezi Başkanı

Askerî, verileri ele aldığımızda, AB ülkelerinin toplam olarak (onbeş ülke) bir milyon yediyüz seksen dokuz bin askeri var ve üç milyon beşyüz seksen üç bin de yedek askerinin bulunduğunu görürüz. Bu haliyle, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya ve Japonya'yla karşılaştırdığımızda ikinci sırada yer aldığını görüyoruz. Fakat, birinci ve ikinci büyümeden sonra, yedeklerle birlikte dokuz milyon askeri olacak ki, Dünya'daki en büyük askerî ünite Avrupa Birliği'nin oluşturacağı ünite olacak. Fakat, iki ordu haricinde, Avrupa Birliği ordularının kıta orduları olduğunu görüyoruz, kıta dışında savaş yeteneğine sahip olan iki ülke var; Fransa ve İngiltere. Ancak Avrupa Birliği'nin askerî kültürünün, jeopolitik kültürünün oluştuğunu söylemek için henüz çok erkendir.

Diğer taraftan, kültürel yapıya baktığımızda, AB'nin Paks Romana'mn veya Sovyet insanı yaratmayı deneyen Sovyetler Birliği'nin karşı karşıya kalmış olduğu kültürel bağdaşmazlık ile karşı karşıya olduğunuz görürüz. Üstelik daha da şanssız bir durumda; millî devlet kalıbı içinde kültürel şekillenme sürecinden geçmiş olan yirmibeş veya yirmiyedi ülke insanının "Avrupalı" kimliği altında birleştirilmesi oldukça zor gözüküyor. Tabiî, burada konuşulan diller, dinler ve en önemlisi, Avrupa Birliği sürecinin başlamasından sonra Avrupa Birliği ülkelerinde karşımıza çıkan yerel ve bölgesel kimliklerin gelişmesi süreci de, Avrupa'da türdeşliği zorlayan bir hukuk. Ne demek yerel ve bölgesel kimlikler? Bugün, meselâ, bölgesel kimlik olarak İskoç kimliğinin gelişmesini örnek verebiliriz; ama, yerel kimliklerin güçlenmesi olarak da Avrupa Birliği'ne girdikten sonra çok büyük bir ekonomik atılım gerçekleştiren beş milyonluk İrlanda'da çok güçlü, bugün için ayrılıkçı olmayan, ama merkezden kopan yerel kimlik olgusunun geliştiğini görmekteyiz. Bu yerel kimliklerin ve bölgesel kimliklerin gelişmesi, esasen, Avrupa Birliği'ne karşı değil, fakat, Avrupa Birliği'nin içine yerleşmiş olan ulus devletlere karşıdır. Yani, İskoç millî kimliği kendisini şu şekilde dışa vuruyor: "Biz Avrupa'dan ayrılmak istemiyoruz, sadece Büyük Britanya'dan ayrılmak istiyoruz; ama, Avrupa'nın içinde hür ve bağımsız *bir* İskoçya olsun.

İşte, etnik, coğrafî, demografik, ekonomik, askerî açılardan incelediğimizde Avrupa Birliği'nin objektif açıdan, bir süper güç olma ehliyetinde olduğunu görüyoruz. Ancak, sübjektif şartların henüz oluşmadığını da görüyoruz, oluşup oluşmayacağını da zaman gösterecek. Çünkü, her şeyden önce, millî devlet gerçeği Avrupa Birliği içerisinde yaşamaya devam ediyor ve bu milletlerin farklı menfaatlan da birlik içerisinde yaşamaya devam ediyor.

Ancak, ifade ettiğim gibi, son on yılda Avrupa Birliği çok hızlı bir şekilde ortak bir dış politika, ortak bir politik kimlik ve ortak bir askerî yapı gerçekleştirmeye çalışıyor. Bunun temelinde ne var? Bunun temelindeki en büyük en önemli gerekçe, herhalde, İkinci Dünya Savaşı'nın oluşturduğu dünya düzeninin 1989'da bitmesinden sonra, Avrupa'nın ortasındaki Rus ordusunun aşağı yukarı bir kilometre kadar geri çekilmesidir. Bu, tarihteki en büyük geri çekiliş olarak nitelendirilebilir. Yani, bir anda, sınırınızda duran kırk'ın üzerindeki tümen bir tek kurşun atmadan bin kilometre geriye çekiliyor. Bunun ortaya çıkardığı siyası kargaşanın, etnik kargaşanın varlığı tartışılmaz, zaten, Avrupa'yı zorlayan husus da o ve ortaya yeni bir politik coğrafya çıkıyor.

Avrupa, esasen, küresel güvenlikte bir zayıflık noktası olagelmiştir; çünkü, gerek Birinci Dünya Savaşı gerek İkinci Dünya Savaşı Avrupa'da çıkmıştır ve Avrupa, hakikaten, emperyalist ve saldırgan bir kimliği içinde barındırmaktadır. Bundan dolayı Avrupa'nın 1989-90 yıllarındaki durumu, entelektüeller arasında, uluslararası politika uzmanları arasında endişe uyandırıyor ve Şikago okulundan Mars Hammer'in bir makalesin de Avrupa'nın, tekrar, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı arasındaki döneme dönüp dönmeyeceğini sormaktadır. Ancak, bu gerçekleşmedi, Avrupa Birliği ileri adımlar attı ve bu ileri adımlar sonucunda da hızlı bir bütünleşme sürecine girildi. Çünkü, bir taraftan ekonomik olarak bütünleşirken, ortak para çıkarırken, merkez bankasını ortak hâle getirirken, bu birimin bütünleşme teorisi mantığı çerçevesinde incelersek, ortak bir dış politika ve ortak bir ordu geliştirmediğin görüyoruz. Ancak, bu çok uzun sürmeyecektir, çünkü, Batı Avrupa Birliği kendisini NATO içerisinde aktif bir hâle getirmeyi deneyecektir.

Öte taraftan, Avrupa Birliği'nin 1990'îardaki bir numaralı projesi, Avrupa Birliği'nin doğu sınırlarının güvence aitına alınmasıdır. Yani, Sovyetler'in çekilmesinden sonra Batı Avrupa içerisine göçler aracılığıyla Doğu Avrupa'nın boşalması çok önem verilen bir konudur. Avrupalıların 1990'ların ilk başında NATO'ya başvurduğunu görüyoruz, NATO'yu bir güvenlik şemsiyesi olarak değişik operasyonlarla kullanıyorlar ve NATO'nun gücü sayesinde, NATO'nun sağladığı psikolojik atmosferle Doğu Avrupa'dan kendilerine bir tehlike yönelmesini engelliyorlar.

1998 San Molo görüşmesi, Fransızlar ile İngilizler arasında, bir dönüm noktasını oluşturuyor ve Vaşington'u da şaşırtıyor; çünkü, o güne kadar ortak bir Avrupa ordusuna karşı olan İngiltere'nin fikrini

değiştirdiğini ve güçlü bir Avrupa ordusunu istediğini görüyoruz. Bunun hemen arkasından ki, Aralık 1998, Avrupa'da çok hızlı bir Avrupa Ordusu ve bilinen ifadesiyle Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) sürecinin başlamasına şahit oluyoruz. Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin öngördüğü ordu modeli, altmış bin kişilik bir ordudur. Bunun etkileyici bir olması planlanıyor; bu orduda onbeş zırhlı piyade ve topçu tugayı, onbeş tane savaş gemisi onbeş filodan oluşan beşyüz adet bir savaş uçağı, ikiyüz tane airbus tipi jet uçağı vardır. Altmış bin kişilik bu ordu, elindeki imkanlar sayesinde, çok kısa zamanda harekete geçirilebilecek, bir sene süreyle operasyon yapabilecektir. Fakat, bu altmış bin kişinin sürekli görevde kalmasını sağlamak için, arkasına yüzkırk bin kişilik bir rezerv konuluyor. Bu yedek de konuluyor. Bu yedek evinde değil, kışlada bekleyen bir yedek güçtür. Yani, üstün yeteneklere sahip ve ikiyüz binlik bir ordu tasarlanmaktadır.

Peki, böyle bir ordu nereye götürecek Avrupa'yı? Aslında, böyle bir ordu hiçbir yere götürmez, sadece bir başlangıçtır. Ancak, Avrupa'da, henüz, ne olacağı konusunda da çok şekillenmiş bir görüş yoktur. Tony Bleyır, Varşova Borsası'nda bir konuşma yaptı ve dedi ki: "Biz, bir süper devlet değil, biz bir süper güç olmak istiyoruz Avrupa Birliği olarak." Oysa, hemen AGSK kimliği kabul edildikten sonra, Vaşington'a gidip, Temsilciler Meclisi Uluslararası İşler Komisyonu'na bilgi veren AB yetkilisi Elmar Brok "AB, inşası devam eden bir devlettir" dedi. Yani, Avrupa Birliği içerisinde, Avrupa Birliği'nin yarın devlet mi olacağı, yoksa, yirmibeş veya yirmiyedi devletin oluşturduğu bir kıtasal güç mü olacağı konusunda henüz karara varılmış değildir. Başlangıçta AGSK'ya çok olumlu bakan Amerika Birleşik Devletleri'nin AGSK'ya çok ciddî bir tavır aldığını da görüyoruz; çünkü, aynlan AB menfaatlarmın dünyanın çeşitli yerlerinde ve değişik tarih kesitlerinde ortaya çıktığını görüyoruz. Bunun, son dönemde daha da yoğunlaştığını görüyoruz. Özellikle, Alman Dışişleri Bakanının, Avrupa Birliğinin Rusya'yla ortak olacağı ve dış politikayı birlikte belirleyeceğine dair yaptığı açıklama, Amerika Birleşik Devletleri tarafından olağanüstü sert bir tepkiyle karşılaşmıştır.

Türkiye- Avrupa Birliği güvenlik ilişkilerine bu çerçevede baktığımızda gördüğümüz şudur. Türkiye, NATO sınırlarının üçte birini soğuk savaş dönemince korumuş; fakat, soğuk savaştan sonra NATO'nun belirginsizleşen misyonu karşısında gittikçe paniğe kapılan ülke durumuna düşmüştür. Öte yandan, Avrupa Birliği tarafından belirlenen onaltı potansiyel çatışma bölgesinin onüçü Türkiye'nin çevresinde yer alıyor. Buna rağmen, Türkiye, Avrupa Birliği tarafından, B AB'ta tam karar alıcı

üyeyken, AGSK'da sadece danışılacak ülke statüsüne itiliyor. Yani, karar alma değil de, karar şekillendirme gibi, ne idüğü belirsiz bir süreç; bu da, Türkiye'yi olağanüstü bir şekilde rahatsız ediyor. Üstelik, bir NATO ülkesi olan Türkiye, AGSK bünyesinde AB üyelerinin NATO altyapısından istedikleri gibi faydalanacaklarını biliyor, bunun da, Türkiye'nin müdahale gücü olmadan gerçekleşmesinden sıkıntı duyuyor.

Peki, Avrupa Birliği açısından Türkiye neden dışlanıyor? Kosova'daki savaş gösterdi ki, Türkiye, Avrupa Birliği'ne diğer hiçbir açıdan girmeye hazır olmasa da, askerî açıdan girmeye hazırdır; çünkü, gerek Türk Hava Kuvvetleri'nin gösterdiği performans gerek Kara Kuvvetleri'nin gösterdiği performans, bütün Avrupalı kuvvetlerin üstündeydi. Üstelik, Amerikalılar eşit bir performansı yakalarken üstün bir uydu sisteminden faydalanarak yakalıyorlardı; Türk hava kuvvetlerinin bu performansı göstermesi ise Güneydoğu'da veya Türkiye'nin çeşitli yerlerinde elde ettiği üstün bir eğitim tecrübesi sonucundaydı. Buna rağmen, Türkiye BAB içine alınmıyorsa, bu bir kapris değil, bu bir jeopolitik öngörüden kaynaklanıyordu, çünkü, Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin içine girmesi, Avrupa Birliği'ni, hazır olmadığı bir küresel tavır almaya itecektir.

Ne demek istiyorum? Türkiye'yi içine alan Avrupa Birliği bir anda Kafkasya, Ortadoğu ve Orta Asya coğrafyalanyla komşu olacaktır ve bu coğrafyalarda Türkiye'nin üstlendiği sorunları üstlenmek durumunda olacaktır. Avrupa Birliği buna henüz hazır değildir. Avrupa Birliği, halen, jeopolitik olarak kıtasal bir güç olmayı tercih ermekte, küresel bir mücadeleye soyunmamaktadır.Eğer, Avrupa Birliği bir gün bu kıtasal kimliğini bırakıp küresel kimliğe soyunmak isterse, o zaman, hâkim bir güç olmaya soyunacaktır ki, hâkim güçler, ekonomik gerçekliklerle değil, politik gerçekliklerle hareket ederler. O zaman, Türkiye'nin maliyeti neyse o ödenir. Bütün dünyada, küresel çapta bir mücadeleye hazırlanan Avrupa Birliği, Türkiye'ye ihtiyaç duyacak ve içine alacaktır; ama, bugünkü çerçevede, benim jeopolitik perspektifim bunu, en az yirmi-yirmibeş yıllık bir süreç olarak görüyor. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne daha önce girmesi jeopolitik olarak mümkün değil.

-

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ TOPLU DEĞERLENDİRME

Nevzat KÖSOĞLU*

Hepinizi saygı ile selâmlıyorum.

Od gündür burada bilim adamlarının, uzmanların, içerikleri çok zengin ve çok kapsamlı bildirilerini dinleyip, tek tek not aldıktan sonra, bunları yirmi dakika içinde yorumlamak, tabii ki bana haksızlık olur; fakat, bu saatten sonra fazla konuşmak da sizlere haksızlık olur.

Bu zengin ve güzel bildirilerin özeti olarak çıkardığım sonuç, Avrupa Birliği'ne 'evet' dediğimiz yönündedir. Durmuş Hocaoğlu'nun çok açık karşı çıkışına koşut olarak, Avrupa Birliği'ne girmek istemeyen konuşmacılar var idiyse bile, açık seçik bu kanaatlerini ifade etmediler; dolaylı olarak yahut satır aralarından böyle bir hükme varmak mümkün olabilecektir. Çoğunluk Avrupa Birliği'ne girmemizi ilke olarak benimsemiş, ancak bunun güncel ve gelecekteki sorunlarını irdeliyor görünmüştür. Bu konuşmacılar ya doğrudan doğruya, ya dolaylı yahut meflıum-u muhalifinden, açık vaya zımni olarak bu taraftarlığı ifade etmişlerdir. Ancak, bu 'evet', biraz, Avrupa Birliği'nin bize 'evet'i gibidir. Güncel ve geleceğe dönük sorunlar o kadar vurgulanmıştır ki, olayın ilkesi gölgede kalmıştır.

Çoğunluğun temayülü bu olmakla birlikte 'Niçin Avrupa Birliği' sorusunun cevabı verilmedi; yukarıda değindiğim gibi, sorunları üzerinde duruldu. Prof.Çankçı ve Nazmı Demir, bir ölçüde, bu birliğe girmemizin iktisadi gerekçesine işaret ettiler.

Sonuç olarak çıkardığım [4]evet' temayülünün bir özelliğine daha işaret etmeliyim: Konuşmacıların hiç biri, Avrupa Birliği'ne girme konusunu Türk milletinin bir varlık-yokluk meselesi olarak ele almadılar. Avrupa Birliği, Türk milletinin medeniyet yolundaki ilerleyişinde tek alternatif değildir, Olmazsa olmaz bir şart değildir; ama, tercih edilendir. Bu noktada ortak bir tavır var.

* Nevzat Kösoğlu; Yazar, Araştırmacı

Bizim Avrupalı devlet sayılma hikâyemiz epey eskidir. 1856 Paris Anlaşmasında, Devleti Âliye Avrupalı devletlerden birisi olarak sayılmıştır. Biz, kendimizi Avrupalı devletlerden saymakla, o zamanki ifadeyle, Devleti Âliyenin tamamiyet-i mülkiyesini garanti altına almak istiyorduk, Rusya'dan korkularımız vardı; devletin mülkî bütünlüğünü garanti altına alabilmek için Avrupahlar'ın arasına girmek, Avrupalı devletlerden sayılmak istiyorduk. Daha önceleri Avrupalı devletlerle oturup anlaşma bile yapmazdık; tek taraflı ahitnameler verirdik onlara, padişah efendimiz öyle yapardı. Ama, sonraki yıllarda Avrupalı devletler arasında sayılmak için, böyle bir korkuyla Kırım Savaşı'na girdik; kan döktük, can verdik, ondan sonra da Islahat Fermam diye Ali Paşa'nın meşhur fermanını koltuğumuzun altına alıp Paris'e gittik. Paris'te , sen Avrupalı devletlerdensin dediler.

Şimdi, bizim Avrupa'ya mutlaka katılmamız gerektiği temayülümüzün temelindeki şey nedir? Bu soru, arz ettiğim gibi yeterince tartışılmadı. Avrupa Birliği'ne nasıl gireriz, şartları nedir; bunların tartışması yapıldı, problemler tartışıldı; ama, bu sorunun cevabı verilmedi. Problemlerden bahsedildi, Avrupa'nın bize karşı bakışında sorunlar olduğu vurgulandı. Özellikle, Avrupa Birliğinin bize karşı çifte standart uygulamasını hemen bütün konuşmacılar bir vesileyle ifade ettiler. Yani, durup dururken, hiç alakası yokken, Ermeniler'e soykırım yaptınız diye kararlar alıyorlar, Irak meselesi konuşulurken de, Ermeni meselesini ortaya çıkarıyor, yahut, Kıbrıs'ta işgalcisin sen, diye, Avrupa Parlamentosu kararlar alıyor. Bir konuşmacının esprili ifadesi "Bir de Avrupa Parlamentosu diye bir kurum var, onun da vazifesi Türkiye aleyhine kararlar çıkarmak". Her vesileyle bunu yapıyorlar. Bu tip vurgular yapıldı. Doğrusunu isterseniz, bizim de onlara bakışımız pek fazla düzgün değil. Yani, düzgün değil derken, soğukkanlı değiliz, onu anlatmaya çalışıyorum. Onlar bize karşı soğukkanlı bakamıyorlar, biz de onlara karşı soğukkanlı bakamıyoruz. Burada verilen bütün tebliğlerin çoğunluğunda netice itibariyle girelim anlamı var; ama, tebliğlerin üslubundan, muhtevadaki problemlerin tartışmasına kadar hepsinde problem var. Gerek onların bize bakışındaki, gerek bizim onlara bakış ve değerlendirmelerimizdeki problemlerin tarihî maceralarımızla ilgili olduğunu düşünebiliriz. Yani, biz bir başka iklimin çocuklarıyız, bir başka kültürün insanlarıyız. Tarihî maceramız pek öyle fazla dostluk içerisinde gelişmemiş; o zamanın değerlerine, o zamanın imkânlarına göre bunun şuuraltı, şuurüstü etkileri bizi de , onları da bu tarz problemlerin içerisine sokuyor gibi geliyor bana. Bunu geçiyorum.

Vurgulanan noktalardan birisi -tabiî ki burada vurgulanması gereken noktaydı- millî devlet duyarlılığımızda Avrupa Birliği'ne girersek millî devlet olma haysiyetimiz yara alır mı? Bu noktada bazı tebliğcilerin net ifadeleri oldu ve dediler ki, bu hassasiyetler sadece bize mahsus değil, Avrupalı devletler de millî olmak hassasiyetini devam ettiriyorlar ve endişe edecek bir şey yoktur, millî devlet olma vasfımız da devam edecektir. Ayrıca, bir tebliğci, kimlik ve meşruiyet fikrinin, yani, millî kimlik ve meşruiyet fikrinin -Kadir Koçdemir ifade etti bunu- ancak millî devlet içerisinde gerçekleşebileceği kesin bir tarihî ve sosyal hadisedir dedi. Bu bakımdan, millî devlet gerçeğinden vazgeçilmesi söz konusu değildir.

Burada vurgulanan noktalardan biri daha ilgi çekici bir üslupla söylendi. Yani, milletin kaderiyle, geleceğiyle, gelecek nesillerle ilgili çok önemli karar verilirken, ulusal raporlar hazırlanırken, ulusun bunlardan haberi yok denildi. Yani, bir şey oluyor, ama millet bunlardan haberdar değil. Doğrusu, bu da vurgulanmaya değer bir noktadır.

Bir başka konuşmacının, İlber Ortaylı'nin, kendi üslubuyla, Avrupa'nın artık kendini yenileyemediğini ifade etmesi de dikkat çekici bir noktadır. Tarih zamanları biraz uzun dilimlerdir. Gerçi, Orhan Türköz Bey'in çağımızın hız kazandığı konusundaki teması çok ilgi çekici, onu da vurgulayacağım; ama, yine de, tarih uzun dönemli devirler halinde gelişir diye düşünelim. Bu bakımdan Avrupa'nın kendini yeniden üretemediği, tükenmekte olduğu ifadesi dikkat çekici bir işarettir. Avrupa Birliği'nin devam edemeyeceğini, sonunda dağılacağım söyledi açıkça. Biliyorsunuz, bunu bir başka manada, Avrupa medeniyetinin çökmekte olduğunu söyleyen Batılı filozoflar da vaktiyle vardı.

Kenan Gürsoy'un, Batı'nin yeni bir zihniyet çevresinde, yeni bir oluşum içerisine girmekte olduğunu işaret etmesi önemlidir. Bu yeni zihniyeti ve bilincin Avrupa'da oluşmakta olduğunu, bu bilincin evrensel bir nitelik taşıdığını ve bütün dünyaya, bütün insanlığa, insana mesajı olduğunu ifade etti. Bunun kadar önemli olan ikinci nokta şu idi -ki, ona daha sonraki konuşmacılardan da değişik üsluplarda katılanlar oldu- biz Avrupa Birliği'ne gireceksek, farklı bir kültürün çocukları olduğumuza göre, bizim de kendimize özgü, kendi yaratıcılığımızla ortaya koyacağımız, evrensel bir zihniyet ve şuurumuzun olması lazım; insana sunacağımız projelerimizin olması lazım. Hatta, ilahî kelimetullahtan, Kızıl Elmadan bahsetti, bunların sadece fetihçi bir tavır olmadığını, insanlığa birtakım mesajlar, ortak mesajlar sunduğunu söyledi ki, bunu biraz daha genelleyerek söylersek, bu, aynı zamanda millî kimlik hassasiyetlerimizi de

ifade etmektedir. Kendimize özgü bir evrensel şuur ve iddiayla güçlenerek Avrupa Birliği'ne girebiliriz.

Prof. Mehmet Aydın, üslup olarak da muhteva olarak da kendine mahsus ağırlığı içinde bizi iyi sarstı. Umarım, bizim sarsıntımız ilgililere kadar yansır. Her şeyden evvel kendimizi düzene sokmamız gerektiğini söyledi ve çok çarpıcı -hatırlayacaksınız- misaller verdi. Kendisi hakkında böyle düşünen bir adam hakkında, Avrupalı başka ne düşünür ki? Tabiî ki, ben kendimi şöyle şöyle takdim ediyorsam, karşıdaki de bana sen böylesin diyecek. Bu bakımdan önce kendimize dönelim, kendimize bakalım, kendi problemlerimizden hareketle meseleleri irdeleyelim; bir yöntem olarak bütün ilişkilerimize de bu yöntem egemen olsun.

Konuşmalarda, yeni bir vatandaşlık kavramının gelişmekte olduğu, ferdî hak ve özgürlüklerin ve meşruiyet anlayışlarının millî sınırların dışında oluşmakta olduğu, dışına çıktığı vurgulandı. Bu da önemli bir noktadır; başımızı çok ağrıtan meselelerden biri olmak itibariyle. Artık, ferdî hak ve hürriyetler, millî hukukun millî meseleleri olmaktan çıkmıştır. Bu, tabiî, Avrupa Birliği'nde evleviyette öyledir.

Prof. İhsan Sezai, enformasyon toplumuna dünyanın gitmekte olduğunu, özellikle Avrupa Birliği'nin böyle bir sürece girdiğini, bizim sanayi devriminde biraz geç kalmış olsak bile, enformasyon yani bilişim toplumu olma konusunda henüz imkânlarımızı, fırsatlarımızı kaçırmamış olduğumuzu, bu noktada hızlı eğitim ve bilişim atılımlarıyla, böyle bir toplum olmaya doğru kendimizi hazırlayabileceğimiz! söylemeside önemli bir vurgudur.

Orhan Türköz, küreselleşmeye ve özellikle küreselleşme içindeki hız faktörüne temas etti ki, ben de şahsen çok önemsiyorum. Yani, bütün bu değişimlerin, oluşumların, vesairenin temelinde bu hız var çünkü. Dünya hızlandı, her şey hızlandı. Dünya küçük bir köye döndü denilen şey oldu. Bu bakımdan, hızın hem bir imkân, hem de bir felaket olabileceği konusundaki vurgusu da çok önemlidir, Çağımız hızlanmıştır, eski dönemlerin çağı değildir. Kısa dönem içerisinde hem çok büyük şeyler yapabiliriz, hem çok felaketlere duçar olabiliriz. Bu uyanıklık ve dikkat içerisinde olunması gerektiği kesindir.

Burada, yine, Türköz'ün, Avrupa -ki bu küreselleşmede tartışılan bir problem- medeniyeti tek alternatif mi? Hayır, değildir. En azından, tek alternatif olarak düşünmek, kendi düşüncemizi, düşünce ufuklarımızı

daraltmak, hürriyetimizi tahdit etmektir. Onu da ifade etti, onu da vurguluyorum.

Sonuç olarak, gelecek hakkında, yani insanlığın gelişmeleri hakkında; öyle çok fazla keskin, köşeli hükümler vermeyelim. Biz, daha, bugün, olmuş, bitmiş olayların açıklamasını yapmaktan aciziz; çünkü, dünyada kabullenilmiş, iki artı ikinin dört ettiği gibi veya bir fizik, biyoloji kanunu gibi uzmanlarınca kabullenilmiş bir tarih felsefesi yoktur. Olmuş olayların açıklanmasında bile anlaşamazken, gelecekte ne olacağı konusunda çok fazla keskin hükümler vermeyelim. Çünkü, söz konusu olan insansa, potansiyel itibariyle sonsuz imkânlara açık bir varlık demektir; sonsuz imkânlara ve kudretlere açık bir varlık. Kullanabilirsin, kullanamazsın; ama, potansiyel budur. Böyle müthiş bir gücü ve onun hayat alanını önceden öyle çok keskin hükümlerle sınırlandırmayalım. Peki, ne yapacağız? Yapacağımız, yapmamız gerekenleri ilmî olarak, aklî olarak, soğukkanlı bir tarzda tespit edip, en iyi şekilde yapmaktır; bizim mükellefiyetimiz budur. Geleneksel kültürümüzün de bize emri budur. Sen, yapılması gerekeni en güzel biçimde yap, gerisine Allah kerimdir, esası da budur.

Burada Avrupa Birliği'ne girmek konusundaki temayülümüzün belli olduğuna söyledim. Bir de toplumumuza sorsak, yani, bu- referanduma gitsek ne olur? Burada bir arkadaşımız reddedilir dedi; ben, pek o kanaatte değilim. Türk toplumunun Avrupa Birliği'ni reddedeceği kanaatinde değilim; O zaman biz ilişkilerimizin gelişmesinde en iyinin, en güzelin, ne olduğunu akıllıca, soğukkanlı olarak tespit etmek ve yapılması gerekenin en iyisini yapmakla yükümlüyüz. Yine geleneksel kültürümüzün bize emrettiği bir tavırdan başlamalıyız. "Ayağın taşa takıldıysa, önce içine bak" derler "önce içine bak.[1]" Bunu, milletçe de bir düstur olarak hatırlamalıyız, Avrupa Birliği'ne girme konusunda, mademki girmeye kararlıyız, gireceğiz; öyleyse, girme konusunda ne yapmamız gerektiği hususunda önce kendimizden başlayacağız ve problemlerimizi en iyi şekliyle halletmeye çalışacağız. Bu konuda -tabiî, daha sözü uzatmayacağım- biri ki şeye, müsaadenizle, dokunarak geçeyim.

Konuşmalarda vurgulandı, en sön Durmuş Hocaoğlu'nun açık, net vurgulan oldu. Bir güven bunalımı yaşıyor gibi toplumumuz. Yani, kendine ve sahip olduğu siyasî, sosyal, ekonomik, ve sair kurumlarına karşı bir güven bunalımı yaşıyor. Şimdi, eğer, ben kişisel kanaatimi burada arz edecek olsaydım, güvenini kaybeden her şeyini kaybetmiş derdim; imanını kaybeden her şeyine kaybetmiş derdim. Kendine güvenmeyen insan,

kurduğu kurumlara güvenmeyen insan, hukukuna güvenmeyen insan; kendine ve toplumuna, kültürüne olan imanını kaybetmiş insandır. Onların yapacağı hiçbir şey yoktur. Bir imansızlık ortamının bize vadedeceği hiçbir imkân da yoktur. Öyleyse, önce, kendimize ve kurumlarımıza yeniden bir iman tazelemenin, yeniden güvenmenin yollarını aramakla işe başlamamız; çok geç kalınmış bir hadise olarak, zarurîdir. Bunun için de, karşımızdaki ilk imkân, her zaman kullanabileceğimiz tarihî birikimimiz ve üslubumuzdur. Tarihî birikimimiz ve üslubumuza dayanarak kendimize güvenimizi yeniden kazanmaya başlamalıyız ve böylece de çeşitli korkularımızdan kurtulmalıyız. Korku, güvensizlikten doğar, kendine güvensiziikde, inançsızlıktan doğar. İnanan insan, kendine güvenen insan korkmaz. Bizim çok korkularımız var. Gerçi, bu korkular, can feda denilecek korkulardır; kimliğimizi kaybetmekten korkuyoruz, devletimiz zedelenmesin diye korkuyoruz, ama, gene de, korkudur. Eğer, korkulardan kurtulmayı vurdumduymazlık, aldırmazlık şeklinde telakki etmiyorsak, korkularımızdan da kurtulmamız lazım ve daha soğukkanlı değerlendirmelere girmemiz lazım.

Avrupa Birliği ilk defa Avrupa Ortak Pazan olarak Türkiye'de söz konusu edildiği yıllarda, bizim milliyetçi camianın sert tepkileri oldu ve bütün bu tepkilerin temelinde kimliğimizi kaybetme endişesi vardı, Avrupa bizi ezer geçer, Avrupa bizi asimile eder, falan... Fakat, aradan geçen otuz, kırk yıla yakın zaman içerisinde gördük ki, bu işlerde biz pek haklı değilmişiz, korkularımız pek fazla haklı değilmiş; birkaç bakımdan. Birisi -biraz evvel yine Emin Hoca söyledi herhalde- televizyonuyla, iletişimiyle, bilmem nesiyle Avrupa senin içine zaten çoktan girmiş, ne yapacaksa yapmış ve yapmaya da devam ediyor, Avrupa Birliği'ne ister gir, ister girme. İletişim, bilişim, bilmem ne diyoruz, hızla girelim diyoruz, gireceğiz de içerisine. Yani, o iş olmuş, bitmiş ve zaten Cumhuriyet'in kurulduğu yıldan beri bizim gümrük kapılan beş kuruşluk kibriti geçirmeye yasak koymuş; ama, kültürel her şeye kapıları açmış, ne kadar girebilirse, devlet zoruyla zaten girmiş. Şimdi de, işin bu noktasında iletişimin, televizyonların bu düzeyinde, Avrupa Birliği'ne girsen ne, girmesen ne. Olmuş, bitmiş bu iş. Şimdi buna karşı ne yapmamız gerektiğini düşünelim.

Konuşmaların ortak bir noktasını daha ifade edeyim, değerlendirmemin sonuna geliyorum.

Avrupa Birliği'ne iktisadî bakımdan, kültürel bakımdan, kimlik bakımından, maneviyatımız ve maddî hayatımız bakımından belli bir güvene ulaşarak, belli bir kişilik sahibi olarak girersek, orada yerimiz olur

ve bize bir şey olmaz; ama, bu halimizle, böyle ite kaka "illâ bizi alın" dersek "ha, tamam, gel peki" diye içeri alsalar bile, bize bir faydası olmaz. Ben, bu kanaate katılıyorum. Onun için, Avrupa'dan üç kuruş alacağız, beş kuruş alacağız filan diye, Avrupalılara, yok falan anlaşmada bizden hiç söz etmedin de, öbüründe on yıllık perspektif... Bırakın bunları, bunları bırakalım. Biz, maddî hayatımızı ve özellikle maneviyatımızı, başta kendimize güven duygusu, müesseselerimize güven duygusu, Cumhuriyetimizde güven duygusu olmak üzere, kendimizi bu güvene hazırlayalım. Bunun da temelinde, şüphesiz ki, eğitim ve ilim vardır. Bu noktada, eğer, biz, kendi tarihimizle olan ilişkimizi ve onun bize verdiği perspektifi kaybetmeden, eğitim alanımızda, ilim alanında yeterli hamleleri yapabilirsek, Avrupa'ya da bir Türk gibi gireriz ve orada da, bir Türk gibi, yapmamız gerekenleri yaparız, bundan hiç şüphem yok. Ha, Avrupa Birliği'nin yirmi sene sonrası ne olur? Ona da Allah kerim, bakalım ne olur.

Hepinize teşekkür ederim.

•

SORULAR VE CEVAPLAR

l- Orhan TURKÖZ

Önce, bir soru var, ona cevap vermek istiyorum. Soru sahibinin ismi yok, diyor ki: "Sizce, Türkiye'de özelleştirme yeterli düzeyde yapılmakta mıdır?"

. Bazı müesseselerin özelleştirilmesine hiç gerek yoktu, başlarına ehliyetli adam tayin etseydik daha iyi olurdu.

Özelleştirmede, seviyenin adı bile yoktur. Yirmi sene kamu iktisadî teşebbüslerinin reorganizasyonundan bahsettik; yaklaşık olarak yirmi yıldır da özelleştirmekten bahsediyoruz. Özelleştirilecek müesseseler, özelleştirilirken kendi kendisini yedi, bitirdi. Özelleştirme, Özelleştirme İdaresi diye bir idare kurulmasaydı, özelleşecek müesseselerin kendisine bırakılsaydı, peynir ekmek gibi satılır ve değerini bulurdu. Özelleştirmeyi büyük lokma yaptık, boğazımıza durdu ve boğulduk. Özelleştirme konusunda özet olarak söyleyeceğim budur.

2- Durmuş HOCAOĞLU

Üç soru var, bunların ikisi birbirine yakın. Soruların ortak noktası şu: Türkiye, Avrupa Birliği'ne girerse kimliğimizde ne olur? İyi mi olur, kötü mü olur?

Avrupa haritasına bir göz atalım efendiler. Bugünkü Avrupa'yı oluşturan insanların yüzde % 50'si Avrupa'ya barbar olarak geldi. Roma onlan yaladı, yuttu, sindirdi; midesine oturdu, ama sindirdi. Kimleri sindirmedi, Gotlan, Frankları... Gotlar 410 yılında Roma'ya girdikleri zaman, şehrin sokaklarından dereler gibi kan aktı; ama sonunda Roma onlan yok etti. Cermenler'i de yok etti, vahşi Germanları Avrupalı yaptı. Hunlar, Avarlar, Bulgar Türkleri 1100 yılına kadar Türkçe konuşuyordu, sindirdi, yok etti. Neyimize güvenerek giriyoruz biz bu Roma'ya? Omurgası kırılmış olarak gireceğiz oraya. Avrupa korkunç bir kültürel basan göstermiştir. Beyler, Avrupa'yı tanımıyoruz biz. Avrupa bir asit kazanına benzer, sizi eritir. Orada, sizin gönderdiğiniz üç milyon köylü bir lobi oluşturabildi mi?!

Bu üç milyon köylü, adam otuz senedir Almanya'da yaşıyor, önüne Almanca metin koyuyorsunuz, anlamıyor. Kime meydan okuyorsunuz?! Moğollar Asya'nın ortasından çıktılar, dünyayı mahvettiler bütün İslam ülkelerini çiğnediler, Kırkdört milyon kilometrekare idi Cengiz İmparatorluğu; ama, ne oldu, at üstünde gelen Moğol'un kültürü Selçuklu ile yarışamazdı. "Rüzgâr sert estiği zaman çayır gibi ol" der Çinli bir filozof. Çınar gibi olursan, kökünden söker atar. Anadolu'ya Moğollar böyle geldi. Selçuklu yattı, Anadolu'ya gelen Moğol'u Türk yaptı. Avrupa'dan son iki yüzyıldan beri kültür ithal ediyoruz. Şevketmab Efendimiz, Halifeyi Resüllallah Zillullahıfilarz , Haşmetmab Hazretleri bile, Avrupa'nın zılgasını bu milletin ayağına geçirmek için bu milletin kafasına çivi çakmıştır. Mehterhaneyi hümayunu kaldıran bir padişahtır, halifedir; yerine, Donizetti Paşa komutasında mızıkayı hümayun kurulmuştur. Öyle değil mi? Şu anda, bizler Avrupa'nın surlarına dayanmış köylüleriz, çapulcu takımıyız; işin doğrusu budur. Biz, onlarla kültürel alanda şimdilerde aşık atamayız. Aklımızı başımıza toplayalım. Bu işler hamasetle, övünmekle olmaz.

"Yarına Allah kerim" diyerek de bir millete yol gösterilmez. Allah yarın da kerim, bugün de kerim, Allah her yerde olduğu için hiçbir yerde değil. Sen işini yapmana bak.

Bakınız, biz cihana "bir Türk gibi kuvvetli" sözünü öğrettik; bunu başardık, Ama, bir Türk gibi akıllı sözünü öğretebildik mi?! Asılırsan Türk'ün sicimiyle asıl dedirtebildik mi?! Avrupa'da kaç İngiliz, kaç Fransız, kaç Amerikalı Türkler'in bilimsel eserlerini dipnotlarında gösteriyor?! Avrupalılara bir tek referans koydurtabildik mi?! O halde, bu cinayette hepimizin parmağı var. Peki, bunun çözümü ne? Bunun çözümü, bir üstün güç gelsin beni düzeltsin diyorsanız beyler, bana otoriter rejimi kaldırsın, demokrasiyi getirsin, bana iş yapmayı öğretsin diyorsanız, bu bir yeryüzü tanrısı olmalıdır. Bana her şeyi verebilen güç, benden her şeyi alabilen güç demektir. O zaman, ben, hükümran bir gücün altına girerim. Adamlar altmış bin kişilik ordu kuruyor. Dokuz milyon kişilik ordu da yolda. Beyler, burnunuzun dibinde Roma lejyonları hazır.

Ben şöyle diyorum: Türkiye'ye demokrasiyi ben getirmeliyim. Devletin düşmanlarını şahsî düşmanım olarak addeden bir insanımdır; ama, devlet eleştirisine sonuna kadar evet. Bu memlekette, ben, komünistle de kapışırım bu memleketin hudutları içinde kalmak üzere, Kemalistle de kapışırım. Şunu söylüyorum: hukukun üstünlüğünü, kurallara saygıyı,

çalışmada titizliği, işte titizliği, demokrasiyi, ahlakı, ben kendim alırsam, ben adam olurum; öteki türlü, tımar edilmiş olurum.

3- Emin ÇARIKÇI

Efendim, bana gelen sorular yabancı sermayeyle ilgili. Ben, yabancı sermayeyle ilgili her şeyi açıkladım, tekrar gerek yok.

Diyor ki bir soru: "Türkiye'den yabancı sermaye kaçışı nasıl önlenir?" Sıraladım niye gelmediğini. Benim üzüldüğüm, Türk sermayesinin yurt dışına çıkması. Bakın, şu yabancı sermaye rakamında, Çin 80'den bu yana üçyüz milyar dolar direkt yabancı sermaye almış bunun üçte iki'si yurt dışında çalışan Çinliler'den geliyor. Geçenlerde Olay Televizyonu'nda bir program vardı, Bursa'h tekstilcinin birisi tamamıyla fabrikasını Bulgaristan'a taşımış. Bu önemli bir tutumdur. Üzerinde durulması lâzım.